Middeleeuwse Verzamelhandschriften
uit de Nederlanden

Deel 4
Band 1

ISBN 90-6550-025-1

Het Comburgse handschrift 1

Het Comburgse handschrift

Hs. Stuttgart,
Württembergische Landesbibliothek,
Cod. poet. et phil. 2°22

Band 1

Uitgeverij Verloren
Constantijn Huygens Instituut

Het Comburgse handschrift, band 1

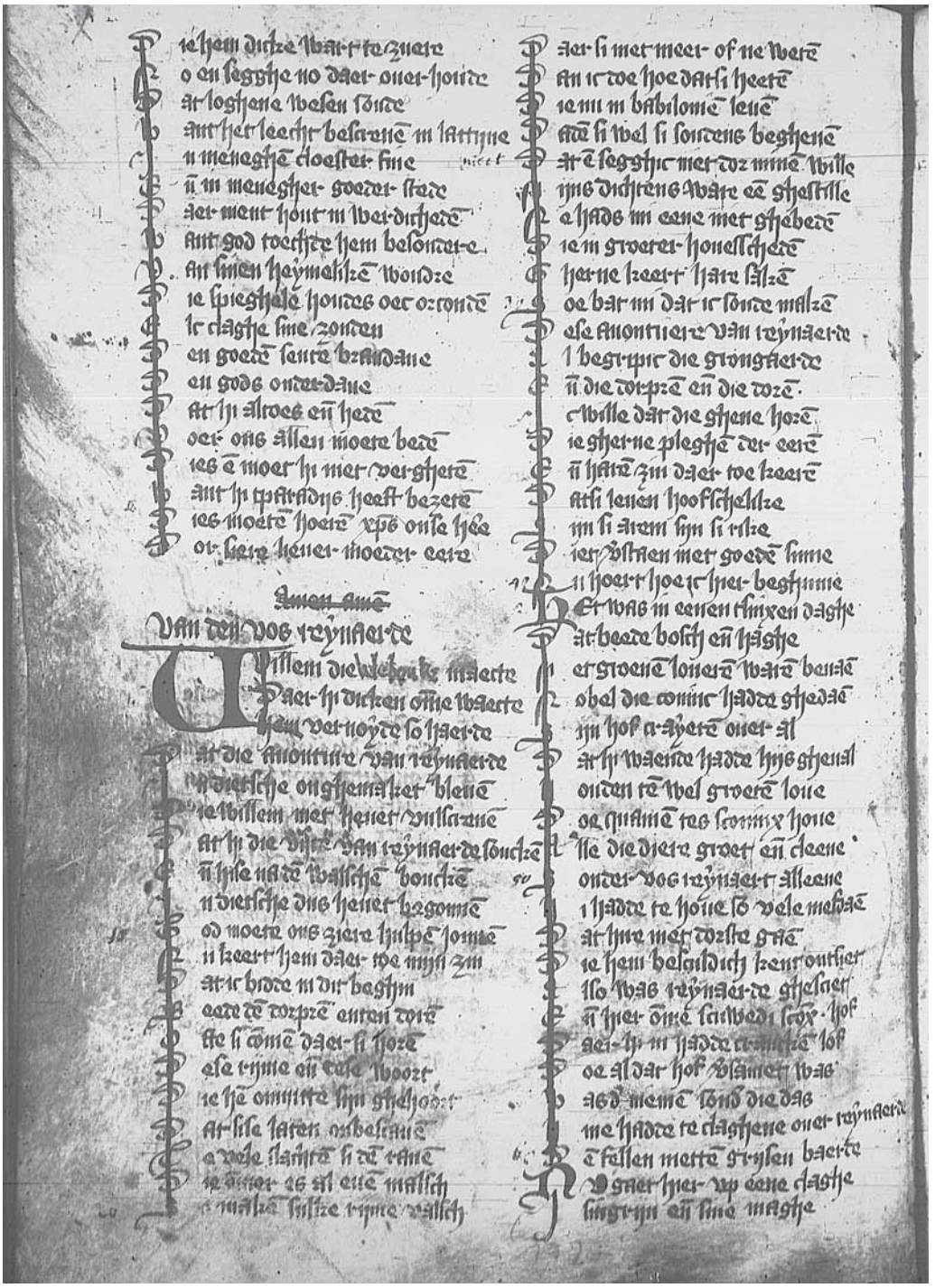

Afb. 1. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.192v (verkleind)

Het Comburgse handschrift

Hs. Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, Cod. poet. et phil. 2° 22

Band 1

Diplomatische editie bezorgd door
HERMAN BRINKMAN en JANNY SCHENKEL

Hilversum, Verloren, 1997

Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden IV,1

Uitgegeven onder auspiciën van het Constantijn Huygens Instituut voor tekstedities en intellectuele geschiedenis der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen

Projectcommissie: W. van Anrooij, Leiden; J.A.A.M. Biemans, Amsterdam; H. van Dijk, Groningen; B.Th. Hogenelst, Leiden; Th. Mertens, Antwerpen; F.P. van Oostrom, Leiden; G.H.P. Sonnemans, Nijmegen en P.W.M. Wackers, Nijmegen

ISSN 0929-9866 / ISBN 90-6550-025-1

© Copyright 1997 Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Amsterdam
Copyright foto's Württembergische Landesbibliothek, Stuttgart en Stadsarchief, Gent
No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Uitgeverij Verloren, Larenseweg 123, 1221 CL Hilversum, tel. 035-6859856, fax 035-6836557
Typografie: Rombus, Hilversum
Ontwerp binnenwerk: F.C. Bos, Amsterdam
Omslagontwerp: Het Lab, grafisch ontwerpers (Josée Langen), Arnhem
Druk: Wilco, Amersfoort
Bindwerk: Van Waarden, Zaandam

Inhoud

Woord vooraf 7

Inleiding 9
Karakteristiek 9
Geschiedenis van het onderzoek 13
Beschrijving van het handschrift 27
Inleiding 27
Handschrift I (f.1-86) 32
Handschrift II (f.87-130) 41
Handschrift III (f.131-178) 48
Handschrift IV (f.179-234) 53
Handschrift V (f.235-281) 57
Handschrift VI (f.282-347) 65
Band 78
Geschiedenis 82
Besluit 87
Overzicht van de inhoud 88

Verantwoording van de editie 97

Afkortingen 99

Editie 112

Bijlagen 1499
Bijlage I: Schematisch overzicht van de bouw van het convoluut 1500
Bijlage II: Overzicht van correcties 1502
Bijlage III: Concordanties van verstellingen 1509
Bijlage IV: Concordantie van siglen van teksthanden 1514

Literatuuropgave 1515

Register van opschriften 1520

Register van incipits 1523

Register van namen en plaatsen 1526

Lijst van afbeeldingen 1559

Summary 1561

Woord vooraf

Het belang van het Comburgse handschrift als bron voor de kennis van de Middelnederlandse letterkunde is overbekend. Dat er nu, tweehonderd jaar na zijn ontdekking, voor het eerst een integrale uitgave van alle vers- en prozateksten totstandgekomen is, beschouwen wij als een bijna vanzelfsprekende, maar eveneens noodzakelijke onderstreping van dit belang. Mogelijk zal het bij sommigen echter enige verwondering wekken, dat de uitgave is opgenomen in de reeks Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden. Deze reeks werd immers opgezet voor codices die van meet af aan als materiële eenheid bedoeld zijn. Het Comburgse handschrift, dat reeds door zijn eerste (partiële) editeur Eduard von Kausler werd omschreven als een samenbinding van zes delen, zou dan aan het selectiecriterium niet voldoen. Wanneer men het tweede uitgangspunt voor opname in de reeks volgt (namelijk, in een handschrift moeten tenminste twee teksten zijn samengebracht), zouden de delen een tot en met vijf wel voor uitgave in aanmerking zijn gekomen, maar dan elk afzonderlijk, terwijl deel zes, met daarin alleen de *Rijmkroniek van Vlaanderen*, buiten de reeks zou vallen.

Tegen een dergelijke handelwijze kan het nodige worden ingebracht. Het voornaamste bezwaar geldt de omstandigheid dat zekere, niet onbelangrijke overeenkomsten tussen enkele delen (in het bijzonder het voorkomen van dezelfde kopiistenhanden) met name in de laatste decennia aanleiding hebben gegeven tot de gedachte dat het convoluut beschouwd moet worden als resultaat van een samenwerkingsverband tussen de kopiisten. Vanuit dit perspectief wordt het Comburgse handschrift dus wel opgevat als een vooraf geplande en als eenheid bedoelde verzameling. Het feit dat de kwestie van de al dan niet vooropgezette bouw en samenstelling van het handschrift grote implicaties heeft voor verdere bestudering van de individuele teksten, heeft de noodzaak van bestudering en uitgave van het geheel nog eens beklemtoond. Daarbij komt dat het zesde deel, zoals uit de inleiding zal blijken, van cruciaal belang is voor een begrip van de onderlinge verhouding tussen de kopiisten, en daarmee ook de verhouding tussen de afzonderlijke delen. Op grond van deze overwegingen is gekozen voor een uitgave van het gehele convoluut.

Van vele zijden hebben wij hulp en ondersteuning ontvangen, zowel bij het onderzoek als bij de realisering van de editie. In het bijzonder richten wij een woord van dank tot de deelnemers aan een speciaal georganiseerde stu-

diedag, waarin een concept-versie van de Inleiding werd bediscussieerd: dr. W. van Anrooij, dr. J.A.A.M. Biemans, prof.dr. H. van Dijk, mw.drs. M. Engelsman-Siteur, prof.dr. J.P. Gumbert, mw.dr. M. Gumbert-Hepp, mw.dr. B.Th. Hogenelst, prof.dr. J.D. Janssens, dr. Th. Mertens, prof.dr. P.F.J. Obbema, prof.dr. J. Reynaert en drs. J. de Vos. Tevens zijn wij veel dank verschuldigd aan mw.drs. M. Engelsman-Siteur, mw.drs. H.T. Hendriks, dr. L. Jongen en mw.drs. V. Uyttersprot voor de bereidwilligheid waarmee zij resp. hun doctoraalscriptie en transcripties van een deel van *Die Rose*, van *Van den coninc Saladijn ende van Hughen van Tabaryen* en *Van den vos Reynaerde* ter beschikking stelden.

Van de Württembergische Landesbibliothek, en in het bijzonder van dr. F. Heinzer en mw. I. Krekler ontvingen wij alle hulp en medewerking tijdens het onderzoek van de codex; ons verzoek tot publicatie van de tekst en van foto's van het handschrift werd volgaarne ingewilligd. De medewerkers van het Stadsarchief te Gent hebben wij zeer op de proef gesteld tijdens onze speurtocht naar archiefstukken die door hand E zouden zijn geschreven; wij zijn hen bijzonder erkentelijk voor de moeite die zij zich daarbij hebben getroost. Dankzij de toestemming van het Stadsarchief kon een foto worden opgenomen van het document dat uiteindelijk toch boven water kwam. De in dit boek voorkomende schematische tekeningen werden vervaardigd door R.A. van der Weij (Faculteit der Letteren, Rijksuniversiteit Groningen).

Gedurende de werkzaamheden aan het project-Comburg waren beide editeurs als medewerker verbonden aan het Constantijn Huygens Instituut. De welwillendheid van de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit te Groningen maakte het J. Schenkel mogelijk om gedurende deze periode gebruik te maken van de universitaire faciliteiten aldaar. De begeleiding van dit deel was in handen van de MVN-commissieleden W. van Anrooij, J.A.A.M. Biemans en H. van Dijk. Deze publicatie is mede tot stand gekomen dankzij een subsidie van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

De editeurs
Amsterdam – Groningen, januari 1997

Inleiding

KARAKTERISTIEK

Het Comburgse handschrift, de codex die thans in de Württembergische Landesbibliothek te Stuttgart wordt bewaard onder de signatuur Cod. poet. et phil. 2° 22, dankt zijn naam aan een verblijf van meer dan twee eeuwen in de bibliotheek van het Ritterstift Comburg. Daar werd het handschrift aan het einde van de achttiende eeuw ontdekt door Friedrich David Gräter, de rector van het Gymnasium van het nabijgelegen Schwäbisch-Hall en een van de eerste Duitse wetenschappers die zich inzetten voor de herwaardering van het toen vrijwel vergeten Germaanse cultuurgoed.[1] Toen hij in 1806 de resultaten publiceerde van zijn inventarisatie van deze in 1802 opgeheven bibliotheek, was hij de eerste die wees op het bestaan van het handschrift. Hij omschreef het als 'ein Codex auf Pergament in ordinär Folio, 346 numerirte Blätter stark, und enthält mancherley Gedichte in Niederländischer, namentlich Flammändischer Sprache'.[2] Naar eigen zeggen was hij op dat ogenblik reeds acht of tien jaar min of meer vertrouwd met de codex ('Ich durchblätterte ihn oft').[3] Zijn werkelijke interesse werd pas gewekt, nadat hij met een bevriende priester uit Anspach correspondeerde over Goethes toen recente bewerking van het Reinaertverhaal (*Reineke Fuchs*, voor het eerst gepubliceerd in 1794). Aangespoord om eens te zoeken naar oudere versies van deze stof, kreeg hij plotseling een gelukkige ingeving: 'In der Erinnerung, einen pergamentenen Codex altteutscher und besonders niederländischer Gedichte in der Bibliothek zu Comburg gesehen zu haben, eilte ich dahin, und sonderbar, wie vorgeahndet, ich schlug auf, und vor mir lag: van den vos reynaerde.'[4]

Na de melding van deze vondst groeide er gestaag een stroom van publicaties over en edities van de teksten die in het handschrift zijn verzameld. Met uitzondering van het proza en enige reeds door anderen uitgegeven versteksten werd tussen 1840 en 1866 vrijwel de gehele inhoud van de codex in een driedelige uitgave gepubliceerd en van commentaar voorzien door Eduard von Kausler.

1 Zie over Gräter de bijdragen aan het themanummer van *Württembergisch Franken* 52 (1968).
2 Gräter 1806b, [7].
3 In 1796 nam Gräter de handschriften van de Comburgse bibliotheek voor het eerst door (zie Sieber 1968, 117).
4 Gräter 1806b, 8.

Met zijn 346 folia is het Comburgse handschrift waarschijnlijk het omvangrijkste handschrift met alleen Middelnederlandse teksten. Van groot belang is het feit dat een aanzienlijk deel van de teksten alleen in dit handschrift is overgeleverd. Als voornaamste zijn te noemen de *Rijmkroniek van Vlaanderen*, Jan de Weerts *Dispitacie van Rogiere ende van Janne*, de Middelnederlandse vertaling van de *Facetus* (*Van Zeden*), *Sente Bernardus epistele*, enkele prozastukken en een groot aantal sproken. Codicologisch gezien bestaat het handschrift uit enkele zelfstandige delen die waarschijnlijk afzonderlijk gefunctioneerd hebben alvorens ze zijn samengevoegd.[5] In de codex zijn zeker acht teksthanden aanwijsbaar; drie daarvan vinden we terug in meer dan een deel.

Zonder iets af te doen aan de inhoudelijke diversiteit van het geheel, kunnen de teksten, met uitzondering van de *Rijmkroniek*, voor het merendeel onder de noemer 'didactisch-moralistisch' worden gebracht. Bij vrijwel alle teksten is er sprake van een belerend karakter binnen een narratief of discursief kader. Genres als toneel, ridderepiek en (op een berijmd gebed na) lyriek zijn in de codex niet vertegenwoordigd. Vanzelfsprekend doet een globale karakterisering nauwelijks recht aan de afzonderlijke teksten. Enige toelichting is daarom op haar plaats.

Deel I van de codex bevat een volledige redactie van *Die Rose*, de Brabantse vertaling door een zekere Heinric van de populaire Oudfranse *Roman de la Rose*.[6] In deze lange, ruim 14.000 versregels tellende allegorie komt een ik-figuur in een droom een ommuurde tuin binnen, waar hij een begeerlijke roos ziet. Voordat hij de roos kan plukken, ontmoet hij diverse allegorische figuren, die elk een belerend betoog houden. Na het slot is een kort gedichtje toegevoegd dat uit vierregelige strofen is opgebouwd: *Van begrijpe*.

Het tweede deel van het convoluut zou men voorzichtig kunnen karakteriseren als een 'Jacob van Maerlant-deel'. Bijna 33 van de 43 folia worden in beslag genomen door teksten die aan Jacob van Maerlant worden toegeschreven.[7] Het deel begint met de vorstenspiegel *Heimelicheit der heimelicheden*, een vertaling van het Latijnse *Secretum secretorum*, volgens een mededeling in de proloog gemaakt door Jacob van Maerlant. Verder vindt men de 'Martijn'-serie: de *Eerste Martijn*, *Dander Martijn* en de *Derde Martijn*. In de *Eerste Martijn* (ook wel *Wapene Martijn* genoemd) worden maatschappelijke problemen besproken; *Dander Martijn* handelt vooral

5 De argumenten die tot deze conclusie leiden, worden gegeven in de 'Beschrijving van het handschrift'.

6 Zie over deze auteurskwestie o.a. Van der Poel 1991, 16-17.

7 De teksten die aan Jacob van Maerlant worden toegeschreven, staan overigens niet direct achter elkaar; zie het 'Overzicht van de inhoud'.

over amoureuze zaken. In de *Derde Martijn* (ook *Vander drievoudicheide* genoemd) komt het vraagstuk van de Heilige Drieëenheid aan de orde. Deze strofische gedichten zijn alle in dialoogvorm, waarbij Jacob spreekt met een zekere Martijn. Eveneens van Jacob van Maerlant is *Ene disputacie van onser vrouwen ende van den heighen cruce*, waarin onder andere het lijden van Christus wordt besproken in een strofische dialoog tussen Maria en het Kruis. Dit deel bevat nog vier andere teksten. De eerste daarvan is een vertaling van een zeer 'populair' oorspronkelijk Latijns prozagebed: *O Intemerata*. Dan volgt de Middelnederlandse vertaling van een keuze uit de *Disticha Catonis*. In dezelfde sfeer past *Die bouc van seden*, een moraliserend leerdicht en tot slot *Sente Bernardus epistele tote Raymonde den ruddere hoemen een huus regieren sal met heeren zaleghelic*. Deze tekst is een berijmde vertaling van een prozabrief uit het Latijn, toegeschreven aan Bernardus Sylvestris. De vertaler noemt zich aan het eind 'Frans', maar deze naam alleen biedt te weinig houvast om de vertaling te kunnen dateren of lokaliseren.

Deel III bevat, als we een korte rijmspreuk aan het einde niet meerekenen, enkel prozateksten: een omvangrijke selectie uit de *Sidrac* (221 vragen), waarin koning Boctus allerlei vragen stelt aan de filosoof Sidrac. Aansluitend volgt een aantal korte prozatekstjes waarvan het soms moeilijk is te bepalen in hoeverre zij als eenheid beschouwd moeten worden. De tekstjes zijn stichtelijk van aard: ze bevatten puntsgewijs gepresenteerde geestelijke leringen, voornamelijk van Jezus, maar ook van Sint Bernardus en van een engel.

In deel IV vinden we de teksten die van onderzoekers van het Comburgse handschrift tot nu toe verreweg de meeste aandacht hebben gekregen: *Van den vos Reynaerde* en *Van sente Brandane*. In *Van den vos Reynaerde* wordt Reynaert aan het hof van koning Nobel gedaagd om zich te verdedigen tegen de beschuldigingen die aan zijn adres zijn geuit. De vos weet zich uit de dreigende narigheid te redden door elk van zijn tegenstanders op hun zwakke punt af te straffen. *Van sente Brandane* is het verhaal van de Ierse abt die uit woede over de inhoud een boek over de wonderen van Gods schepping verbrandde. Als straf voor zijn ongeloof krijgt hij van een engel de opdracht op reis te gaan om met eigen ogen te aanschouwen wat waarheid is en wat leugen. Brandaan volbrengt zijn taak en keert, overtuigd van het wonderbaarlijke van de schepping, terug om in vrede te sterven. Verder bevat deel IV (korte) prozalegenden over Judas, Pilatus en de Antichrist, gevolgd door *Een dispitacie van Rogiere ende van Janne*, geschreven door de Ieperse auteur Jan de Weert. Deze *Dispitacie* is een navolging van Jacob van Maerlants *Martijns* en net als haar voorbeeld strofisch van opbouw. Ook strofisch is *Van den coninc Saladijn ende van Hughen van Tabaryen*, dat naar een Frans origineel bewerkt is. Het gedicht handelt over de symboliek van de riten bij de ridderwijding. Vier korte sproken com-

pleteren het vierde deel. De eerste, *Van den XII weldienenden cnapen*, kan beschouwd worden als ironisch of satirisch: de knechten die hier de revue passeren zijn allen juist wat je niet van een knecht verwacht. *Van eere vrauwen die niet noode vygilyen seide ouer doode* is een vrijwel onbekende Marialegende waarin een vrome vrouw behoed wordt voor overspel door de tussenkomst van Maria. De derde sproke, *Van der weldaet die de duuele dede*, is komisch: als een non en een broeder een sexuele relatie aanknopen, worden zij door de duivel betrapt en te kijk gezet voor de andere kloosterlingen. De laatste tekst, onder het opschrift *Een sproke*, is opgebouwd uit drieregelige strofen en kan het best een standensatire genoemd worden.

Deel V van het Comburgse handschrift opent met een aantal excerpten uit het tweede en derde boek van *Der leken spieghel* van Jan van Boendale. Het begin, genomen uit boek II, bestaat uit een pausenkroniek en vertogen over kerkelijke riten. Het tweede stuk, uit boek III, is meer van 'huishoudelijke' aard. De bespreking van praktische zaken lijkt bedoeld te zijn om te informeren over de manier waarop een huishouding – in de breedste zin van het woord – gevoerd dient te worden. Ook het bekende hoofdstuk 'Hoe dichters dichten sullen ende wat si hantieren sullen' is hier opgenomen. Dan volgt een groep kortere gedichten, veelal sproken en exempelen. Twee van de bekendste teksten zijn *Van zeden* en *Van den IX besten.* Het gaat te ver om de inhoud van de overige negentien tekstjes hier aan te duiden. In het algemeen kan worden gesteld dat zij vooral dienen als voorbeeld van hoe men behoort te leven – zie bijvoorbeeld *Van tween ghesellen die elc voer andren steruen wilden* – of hoe men juist niet moet leven, zoals in *Van den verwaenden coninc*.

Het zesde en laatste deel bevat alleen de *Rijmkroniek van Vlaanderen*, een onvoltooid gebleven, maar niettemin omvangrijk werk dat 10.571 verzen omvat. De *Rijmkroniek* behandelt de geschiedenis van Vlaanderen vanaf het moment dat Liederic van Aerlebeke (792) forestier van Vlaanderen wordt tot het aantreden van Jan zonder Vrees (1405). De *Rijmkroniek* is een vertaling en compilatie van verschillende bronnen, waaronder de *Ancienne chronique de Flandre* (dertiende eeuw), voortzettingen van de *Flandria generosa* en een continuatie van de Franse *Chroniques abrégées de Baudouin d'Avesnes*. Het laatste gedeelte, waarin ruwweg de tweede helft van de veertiende eeuw wordt behandeld, lijkt evenwel oorspronkelijk te zijn.

De datering en de herkomst van zowel de afzonderlijke delen als van de samenbundeling vormen, zoals zal blijken, nog steeds een groot probleem voor het onderzoek. Voorlopig stellen we vast dat er in de loop der tijd een consensus lijkt te zijn gegroeid over de opvatting dat het handschrift, zoals het thans in Stuttgart wordt bewaard, tussen 1380 en 1420, waarschijnlijk te Gent, tot stand is gekomen.

GESCHIEDENIS VAN HET ONDERZOEK

Door zijn uitzonderlijke omvang, door zijn rijke verscheidenheid aan teksten en niet in de laatste plaats door zijn ruim een eeuw durende status als enige handschriftelijke getuige van de volledige *Reinaert*, heeft het Comburgse handschrift vanaf het moment van zijn ontdekking onafgebroken in de belangstelling gestaan van filologen en literatuurhistorici.

Het handschrift is in de loop van die inmiddels bijna tweehonderdjarige periode dan ook diverse malen bestudeerd. Maar relatief zelden gebeurde dit met het oogmerk de codex als geheel te beschrijven. Veelal werd de aandacht van de onderzoekers primair bepaald door hun belangstelling voor een specifieke tekst. Deze exclusieve interesse voor afzonderlijke teksten heeft ertoe geleid dat er maar weinig goede beschrijvingen van de complete codex zijn gemaakt. Factoren die hier ongetwijfeld ook hebben meegespeeld, zijn dat de kopiistenhanden moeilijk nauwkeurig te dateren zijn en dat de wordingsgeschiedenis van het geheel erg ondoorzichtig is. Kenmerkend voor de onderzoeksgeschiedenis is tevens dat er, zoals uit het vervolg zal blijken, in later tijd meer dan eens een uitvoerige bestudering van het handschrift heeft plaatsgevonden, maar dat de resultaten van deze onderzoekingen niet zijn gepubliceerd. In het volgende overzicht worden de bemoeienissen met het handschrift in chronologische volgorde besproken. Daarbij valt het licht vooral op die onderzoekingen waarbij het handschrift in autopsie is bestudeerd. Daarnaast worden ook interpretaties op basis van gepubliceerde gegevens vermeld, voorzover deze belangwekkende of invloedrijke gezichtspunten toevoegden aan de visie op de ontstaansgeschiedenis en latere lotgevallen van de codex.

Aan F.D. Gräter komt de eer toe als eerste te hebben geattendeerd op de aanwezigheid van de codex in de bibliotheek van het toen juist geseculariseerde Ritterstift Comburg. In een beknopte inventarislijst van de Comburgse bibliotheek omschrijft hij in 1806 het handschrift (met vermelding van de signatuur) als volgt: '22. gr. Fol. Versus belgici. (dies ist der obgedachte Flammändische Codex, der unter andern auch den Reineke Fuchs enthält.) Pergament.'[8] Over de ouderdom van het handschrift durfde hij slechts met groot voorbehoud te spreken: 'der Codex ist wenigstens aus der letzten Hälfte des 15ten Jahrhunderts. [...] Wie wenn aber diese Handschrift aus der ersten Hälfte des 15ten, oder gar aus der zweyten des 14ten wäre?'[9] Zoals vele onderzoekers na hem, heeft ook Gräter zich afgevraagd op welke wijze een Nederlandstalig handschrift in de bibliotheek van het Ritterstift Comburg terecht kon zijn gekomen. Voorzichtig opperde hij

8 Gräter 1806a, 19.
9 Gräter 1806b, 9.

dat het Gernandus von Schwalbach geweest kan zijn, – kanunnik te Brussel, maar Hes van geboorte – die, in 1536 als nieuwe deken naar de Comburg geroepen, het handschrift uit de Nederlanden meebracht. Deze hypothese zou tot 1991 algemeen aanvaard blijven.[10] De nadruk in Gräters mededelingen over het handschrift ligt op de vondst en het belang van de *Reinaert*-tekst, waarvan hij enkele tientallen versregels citeerde. Over de inhoud van de rest van de codex was hij kort. Na het opnoemen van de eerste zes teksten besloot hij: 'und von diesem Schlage, worunter nach bestimmter Erinnerung auch das bekannte Gedicht vom heiligen Brandanus in eben diesem flammändischen Dialecte gehört, enthält der Codex noch mehrere'.[11]

Een aanvulling op deze blijkbaar deels uit het geheugen vervaardigde beschrijving werd vijf jaar later, in 1811, gepubliceerd door de Stuttgartse bibliothecaris F. Weckherlin. Ook voor hem vormde de *Reinaert* de belangrijkste aanleiding om over de codex te publiceren (die zich toen inmiddels in de Königliche öffentliche Bibliothek te Stuttgart bevond). Maar hij sprak zich ook uit over andere delen en over het geheel. Zo constateerde hij, dat het handschrift 'von mehreren Händen, wie es scheint, zu gleicher Zeit geschrieben [ist]'.[12] Wanneer dat geweest moest zijn, maakte hij op uit het slot van de laatste tekst uit de codex, door hem abusievelijk bestempeld als 'Chronik der Grafen von Holland'. Deze tekst wordt namelijk voortgezet tot het jaar 1404 (oude stijl), 'ein Zeitpunkt, der das Alter unserer Handschrift sehr bequem bestimmen dürfte, da die Chronik ohne wirklichen Schluß aufhört, und auch die Schriftzüge dasselbe Alter anzudeuten scheinen.'[13] De inhoud van het handschrift kenschetste hij als een mengeling van versteksten en prozastukken, waarbij hij aantekende dat de versteksten in de meerderheid zijn. Voorts identificeerde Weckherlin teksten van Jacob van Maerlant, en gaf hij er blijk van het hele handschrift gelezen te hebben (hij citeerde bijvoorbeeld passages over Jacob van Maerlant uit het *Lekenspiegel*-excerpt en uit Jan de Weerts *Dispitacie van Rogiere ende van Janne*[14]). Bovendien wees hij van sommige teksten de Oudfranse bron aan.[15]

10 In feite kwam de eerste kritiek reeds 22 jaar eerder (Sieber 1969), maar de desbetreffende studie bleef lange tijd onopgemerkt.

11 Gräter 1806b, 8.

12 Weckherlin 1811, 105.

13 Weckherlin 1811, 106.

14 Weckherlin 1811, 113 n. 35 en 36; zie ook 130 n. 8.

15 Op p. 124 bijvoorbeeld: 'die Anzahl der übrigen in unserer Handschrift enthaltenen größern und kleinern Stücke, Lehrgedichte, historischer Reimereyen, Erzählungen, Contes dévots u s w geht über fünfzig. Bey sehr vielen läßt sich das lateinische oder französische Original nachweisen, aus dem sie übersezt sind. Unter den frommen Erzählungen findet sich z.B. eine (Bl. 232-233) mit der Aufschrift: Van eere vrauwen die niet noode vigilyen seide over doode, die bey Roquefort un-

Afgezien van een enkele paleografische aantekening toonde hij verder geen aandacht voor het handschrift of voor de kopiisten.[16]

Intussen had Jacob Grimm, die een uitgave van de Middelhoogduitse *Reinhart Fuchs* voorbereidde, in 1810 van Gräter per correspondentie vernomen van diens vondst. De gretigheid waarmee Grimm zijn vakgenoot vervolgens ondervroeg over de Middelnederlandse *Reinaert*, moet voor Gräter de aanleiding zijn geweest om het afschrift dat hij van de tekst bezat, onverwijld te publiceren.[17] Hij koos daarvoor het door hemzelf geredigeerde, maar ook toen reeds zeer moeilijk verkrijgbare tijdschrift *Bragur*.[18]

Na Gräters uitgave in 1812, die in Nederland slechts door een enkeling werd opgemerkt, zette de Stuttgartse historicus Eduard von Kausler zich tot het uitgeven van de overige versteksten uit het handschrift.[19] In de 'Einleitung' tot het eerste deel dat in 1840 verscheen, nam Kausler een – zeker voor zijn tijd – zeer uitgebreide en gedetailleerde beschrijving van het handschrift op.[20] Deze beschrijving is meer dan een eeuw lang het voornaamste referentiepunt gebleven in alle studies over of edities van teksten uit het Comburgse handschrift. Het is daarom van belang enkele van Kauslers bevindingen hier naar voren te halen. Ten aanzien van het handschrift als geheel stelde hij vast dat op grond van kopiistenhanden, katernindeling, het samenvallen van katerngrenzen en handenwisselingen alsmede verschillen in kolomgrootte, 'sich mehrere, wie es scheint, ursprünglich von einander unabhängige Handschriften unterscheiden [lassen]'.[21] In de regel, zo constateerde hij, vindt er geen handenwisseling plaats binnen zo'n deel, de *Rijmkroniek*[22] uitgezonderd. Kausler onderscheidde in de gehele codex

ter dem Titel: Miracle de Nostre Dame, d'un chevalier qui amoit une dame, angeführt ist.' Zie ook 133 n. 17.

16 Sprekend over de *Reinaert* signaleerde hij in een voetnoot (147 n.52), dat 'das c in unserer Handschrift sehr gut von dem t zu unterscheiden ist.'

17 De briefwisseling tussen Grimm en Gräter (1810-1813) is uitgegeven in Fischer 1877 (zie over de *Reinaert* 15, 18, 24-25, 27, 29, 30-32, 35, 38, 55-56 en 62).

18 Sommige jaargangen van het tijdschrift verschenen onder drie titels. Voor het deel waarin Gräter de *Reinaert* uitgaf zijn dat *Bragur* 8 (1812), *Braga und Hermode* 5 (1812) en *Odina und Teutona* 1 (1812), de laatste overigens niet te verwarren – zoals Gräter zelf soms deed (zie Fischer 1877, 11 n.3) – met *Idunna und Hermode* 1 (1812). Het bewuste deel van *Bragur* dat zowel de editie van de *Reinaert* als het driedelige artikel 'Merkwürdigkeiten der Comburger Bibliothek' (eerder verschenen in 1805 (een deel) en 1806 (twee delen)) bevat, is aanwezig in de Provinciale Bibliotheek Friesland te Leeuwarden, onder de signatuur 1555 TL.

19 Bilderdijk correspondeerde met J. Grimm over de talloze fouten die hij in Gräters uitgave had opgemerkt. Overigens heeft Bilderdijk zich herhaaldelijk – maar tevergeefs – ingezet om toestemming te verkrijgen het Comburgse handschrift in Amsterdam te raadplegen (zie De Bruin 1955, 6).

20 De inhoud van het handschrift was reeds twee jaar daarvoor ontsloten door F.J. Mone (1838).

21 Kausler I, 1840, XXXIII-XXXIV.

22 Kausler identificeerde de *Rijmkroniek van Vlaanderen*, net als wij, als het zesde deel van de codex.

zes handen, waarvan er vier voorkwamen in de *Rijmkroniek*.[23] De karakteristieken van deze handen, welke hij in de volgorde waarin ze binnen het handschrift voorkomen met de siglen A-F benoemde, gebruikte hij als dateringsinstrument.[24] De volgorde van de handen in de *Rijmkroniek* (bij Kausler: ACDF) vormde daarbij de grondslag van zijn redeneringen. Op basis van grotendeels paleografische argumenten kwam hij tot de volgende conclusie: A: begin veertiende eeuw; B: eerste helft veertiende eeuw; C: begin vijftiende eeuw of ouder; D: begin vijftiende eeuw[25]; E: eind veertiende eeuw; en F: begin vijftiende eeuw. Over de lokalisering is Kausler, zoals te verwachten is gezien de toenmalige stand van kennis van de Middelnederlandse dialecten, weinig specifiek. In navolging van Gräter meent Kausler dat het handschrift vermoedelijk door de kanunnik Von Schwalbach in 1536 'aus ihrer unbezweifelten ursprünglichen Heimath, den Niederlanden' is meegenomen naar de Comburg.[26] Kauslers beschrijving bevat een uitvoerige opgave van de inhoud van de afzonderlijke delen, waarbij gegevens over katernopbouw, omvang, kopiistenhanden, kolomgrootte, en voorts titels, opschriften, auteursnamen en begin- en eindregels van de teksten worden meegedeeld.[27]

Na Kausler toonde een aantal filologen bijzondere interesse voor het handschrift.[28] Hoewel sommigen van hen het handschrift in autopsie bestudeerden, legden zij zonder uitzondering vrijwel alleen belangstelling aan de dag voor correcte tekstuele lezingen en gingen zij, onder verwijzing naar Kauslers beschrijving, voorbij aan een onderzoek van de codex in zijn geheel.

In 1890 en 1891 is het handschrift enige tijd in Amsterdam geweest, waar

23 Weliswaar signaleerde hij ook nog een zevende hand, namelijk die welke een gedicht schreef op f.85v-86r (in deze editie tekst I.2), maar hij schreef deze hand toe aan 'irgend einem Besitzer des Codex aus dem fünfzehnten Jahrhundert', zodat hij deze niet tot de oorspronkelijke kopiistenhanden rekende (Kausler I, 1840, XXXIX).

24 De siglen die Kausler aan de handen toekende, zijn door latere onderzoekers, die in plaats van zes, zeven of meer oorspronkelijke handen onderscheidden, vervangen door andere siglen. In de latere literatuur is hierdoor enig misverstand gerezen (vgl. Janssens 1991a en Janssens 1992). Ter voorkoming van verdere verwarring is een concordantie van de voornaamste siglen die in de loop der tijd zijn gebruikt, hier als bijlage IV opgenomen.

25 Op p. XXXIV noemt Kausler deze hand E. Uit de context kan men echter opmaken dat D bedoeld moet zijn.

26 Kausler I, 1840, XXX.

27 Soms maakt Kausler evenwel merkwaardige vergissingen. Een voorbeeld daarvan vinden we op p. XLIII, waar hij de laatste tekst van het vierde deel (Kausler nr. 19) toeschrijft aan hand D, terwijl alle voorgaande teksten in dit – duidelijk slechts door een kopiist geschreven – deel door hem aan hand F zijn toegeschreven.

28 Speciale vermelding verdient nog Ph. Blommaert, die in 1841 als eerste *Van sente Brandane* uitgaf volgens de redactie in het Comburgse handschrift (Blommaert 1841, 1-28).

het achtereenvolgens werd geraadpleegd door G.J. Boekenoogen, F.A. Stoett en W.H.D. Suringar.[29]

Voor zijn diplomatische editie van de Comburgse *Reinaert* (verschenen in 1909), bestudeerde F. Buitenrust Hettema het handschrift nauwgezet, met dien verstande dat hij vrijwel uitsluitend oog had voor de folia waarop de *Reinaert* is geschreven. Niettemin waagde hij zich toch aan enige uitspraken die de gehele codex betreffen. Hij karakteriseerde hem als een verzamelhandschrift dat in zijn tijd kostbaar moet zijn geweest en derhalve wel afkomstig zou zijn uit 'een groot, een literair hoog-staand klooster'. Hij dacht daarbij aan een klooster van benedictijnen.[30] Deze zienswijze heeft bij latere onderzoekers van het Comburgse handschrift geen weerklank gevonden. Ten aanzien van de *Reinaert*-tekst merkte Buitenrust Hettema op dat de taal oorspronkelijk Oost-Vlaams is, maar dat de tekst mogelijk afgeschreven werd door een Nederlander van oostelijke herkomst. Het afschrijven zou dan plaats hebben gevonden in een Vlaams klooster.[31] Dat het handschrift buiten een klooster vervaardigd zou kunnen zijn door een beroepsschrijver achtte hij onwaarschijnlijk.[32] Verder observeerde hij het correctiegedrag van de kopiist, en gaf hij paleografische aantekeningen.[33]

W. de Vreese maakte in 1917 een beschrijving van het handschrift die hij opnam in zijn Bibliotheca Neerlandica Manuscripta (BNM).[34] Hij onderscheidde, evenals Kausler, zes delen. Het aantal handen stelde hij daarentegen op zeven. Opmerkelijk daarbij is, dat hij meende dat de hand die de *Sidrac* schreef (bij De Vreese en in deze editie D) dezelfde was als de derde hand in de *Rijmkroniek van Vlaanderen* (in deze editie H). Hij zag bovendien een zekere gelijkenis tussen hand D en een hand die hij nader bepaalde als daterend uit circa 1394 en afkomstig uit het Rooklooster. Over de datering van de codex is De Vreese erg onzeker geweest. Behalve de aangehaalde opmerking over hand D bevat de beschrijving slechts eenmaal een andere datering, en wel voor het geheel: begin vijftiende eeuw. Maar na een tweede onderzoek van de codex, in 1930, corrigeerde hij deze ziens-

29 Zie Boekenoogen 1892, Suringar 1891 en Suringar 1892. Boekenoogen maakte een collatie van de *Reinaert*, terwijl Suringar een editie voorbereidde van *Van zeden*, een tekst die door Kausler in zijn editie over het hoofd was gezien, maar door Stoett alsnog werd ontdekt.

30 Buitenrust Hettema 1909, CXXXIX.

31 Buitenrust Hettema 1909, CXL.

32 'De broodschrijvers, in de 2e helft van de XIVe eeuw, buiten de kloosters, broddelden nog al' (Buitenrust Hettema 1909, CXLIII).

33 Buitenrust Hettema 1909, CLII-CLIV.

34 De datering van de beschrijving is gebaseerd op de door De Vreese zelf geparafeerde aantekening op het omslag van de beschrijvingen die hij maakte van handschriften in de Württembergische Landesbibliothek. De BNM wordt bewaard in de Universiteitsbibliotheek te Leiden.

wijze.[35] In een oorspronkelijk in 1933 gepubliceerd artikel dateerde hij het handschrift (zonder aan te geven over welk deel ervan hij sprak) 'omstreeks 1330-1340'.[36] Daarbij komt dat in de *Bouwstoffen* van het MNW zeer uiteenlopende dateringen voor het handschrift worden opgegeven, die slechts ten dele op een verschil in opvatting tussen De Vreese en de latere bewerker, G.I. Lieftinck, kunnen worden teruggevoerd.[37] In het door De Vreese geredigeerde deel vinden we de volgende twee karakteriseringen van het gehele handschrift: 'geschreven door zeven, wellicht acht verschillende handen tusschen het midden van de 14de en de tien eerste jaren van de 15de eeuw',[38] en 'geschreven tusschen het midden van de 14de en de eerste twintig jaren van de 15de eeuw, waarschijnlijk te Gent'.[39] In artikelen in de *Bouwstoffen* waarin een bepaalde tekst (en daarmee ook een bepaald deel van de codex) wordt besproken, treft men soms specifiekere dateringen aan. Voor deze dateringen maakte Lieftinck gebruik van een beschrijving, die hij in 1949 zelf vervaardigde, toen het handschrift opnieuw tijdelijk in Amsterdam verbleef.[40] Lieftinck onderscheidde negen handen.[41] De codex is zijns inziens opgebouwd uit aparte gedeelten (de door Kausler als deel 4 en 5 aangemerkte delen (f.179-234 en 235-281) beschouwde Lieftinck als één deel (IV)). De relatie tussen de delen omschreef hij als volgt: 'II kan ingevoegd zijn; III is waarschijnlijk ingevoegd; I, IV en V horen bijeen'. Hoewel hij in de beschrijving slechts eenmaal een voorzichtige poging tot datering deed (de hand die volgens onze aanduiding C is, stelde hij, zonder er geheel zeker van te zijn, op ca. 1400), blijkt uit de opgaven in de *Bouwstoffen*, dat ook hij met deze kwestie worstelde. We vinden de volgende opgaven:

Deel I (f.1-86):	ca. 1400 (Lieftinck)[42]
Deel II (f.87-130):	ca. 1370 (De Vreese)[43]; 1350 à 1420 (Lieftinck)[44]

35 Blijkens marginale en geparafeerde aantekeningen in de eerste beschrijving heeft hij de codex opnieuw bestudeerd op 6 oktober 1930, althans, toen zijn de additionele notities gedateerd.

36 De Vreese 1962, 145.

37 De Vreese en Lieftinck zijn overigens consequent in hun omschrijving van het dialect. Op een enkele uitzondering na (*Brandaan*: 'Westmiddelnederlandsch, sterk Vlaamsch gekleurd'), luidt de omschrijving telkens 'Westmiddelnederlandsch, sterk Oostvlaamsch gekleurd', of een equivalent daarvan (MNW 10, art. 111, 119, 168, 248, 320, 331, 583, 1074, 1118.1a, 1312).

38 MNW 10, art. 248. Hierbij valt op, dat waar De Vreese in zijn beschrijving voor de BNM zeven handen onderscheidde, hij hier spreekt over 'zeven, wellicht acht verschillende handen.'

39 MNW 10, art. 331.

40 Deze beschrijving is opgenomen in de BNM.

41 Van de karakteriseringen en dateringen die hij van deze handen geeft, hebben wij in onze beschrijving gebruik gemaakt.

42 MNW 10, art. 1118.1.a.

43 MNW 10, art. 111, 168, 320.

44 MNW 10, art. 583.

Deel IV (f.179-234):	ca. 1370 (De Vreese)[45]; begin vijftiende eeuw (Lieftinck)[46]
Deel V (f.235-281):	tussen 1350 en 1410 (Lieftinck)[47]

Lieftinck was blijkbaar geneigd tot iets latere dateringen dan De Vreese. Niettemin hield hij in de meeste gevallen toch een ruime marge aan, hetgeen evenals de verschillende opgaven van de beide toch bij uitstek deskundigen de grote onzekerheid en de problematiek bij het dateren illustreert. De geleidelijke verschuiving naar een latere datering, weerspiegelt zich ook in het verschil van opvatting tussen Kausler en Lieftinck ten aanzien van wat Kausler nog beschouwde als de oudste hand (A), die het eerste deel en het begin van het zesde deel schreef. Waar Kausler meende dat deze kopiist beslist aan het begin van de veertiende eeuw werkzaam was geweest, opteert Lieftinck voor een datering van bijna een eeuw later (ca. 1400).

Een grondig onderzoek van het gehele handschrift was intussen gewenst. Degene die deze taak op zich nam, was de *Reinaert*-kenner W. Gs Hellinga. Reeds voor zijn benoeming in 1946 tot hoogleraar te Amsterdam had hij een uitgave van de *Reinaert* bezorgd, op basis van 'fotokopieën' van het Comburgse handschrift.[48] Vier jaar na het einde van de oorlog, 'in een tijd waarin wetenschappelijk verkeer met Duitsland nog niet mogelijk was', lokaliseerde de rijksarchivaris D.P. Graswinckel op verzoek van Hellinga de bewaarplaats van het Comburgse handschrift en wist hij het naar Nederland te halen, 'waar het geruime tijd voor het onderzoek ter beschikking bleef'.[49] Het is zeer spijtig, dat de resultaten van dit grondige en op moderne leest geschoeide onderzoek nooit door Hellinga bekend zijn gemaakt.[50] De publicatie van deze studie, die zou verschijnen in het tweede deel van Hellinga's diplomatische uitgave van de bronnen van de *Reinaert* (het eerste deel verscheen in 1952), werd in de loop der jaren telkens opnieuw uitgesteld.[51] Wanneer men echter een aantal van zijn verspreide uit-

45 MNW 10, art. 119.
46 MNW 10, art. 1074.
47 MNW 10, art. 1312.
48 Hellinga 1940.
49 Hellinga 1952, VII. Volgens het gebruikersregister van de handschriften van de Württembergische Landesbibliothek werd het Comburgse handschrift voor de periode 1 juni 1949 – 30 mei 1950 uitgeleend aan Graswinckel.
50 In de 'Verantwoording' van de *Reinaert*-editie van 1952 zegt Hellinga in het Chemisch Laboratorium Nieuwendijk 17 en het gebouw van de Distributiedienst, beide te Amsterdam, een begin gemaakt te hebben met een onderzoek van de codex onder ultraviolette belichting. Pas toen hij gebruik kon maken van de faciliteiten die de research-afdeling van het Rijksmuseum bood, werden 'de mogelijkheden die daar ook voor de codicologie bestaan, werkelijkheid'.
51 In 1952 kondigde Hellinga de publicatie ervan in de eerste helft van 1953 aan (Hellinga 1952,

latingen en opmerkingen bijeenbrengt, ontstaat alsnog een indruk van het onderzoek dat Hellinga heeft uitgevoerd en van het beeld dat hij zich tenslotte over de totstandkoming van de codex had gevormd.

De in het Rijksmuseum uitgevoerde onderzoeken met behulp van de 'duivelstechniek van deze tijd, die oog en oor heeft weten te wapenen',[52] hebben onder meer bestaan uit het vervaardigen van infraroodfoto's, röntgenopnamen en foto's bij daglicht. Hellinga was in het bijzonder gefascineerd door de maculatuur die hij zag doorschemeren onder het dekblad voorin de codex. Wat hij zag was een fragment van een handschrift, waarvan slechts een rode lombarde (*R*) leesbaar was. Ondanks de toepassing van de genoemde onderzoekstechnieken, bleef dit onderzoek zonder resultaat. In een brief van 5 februari 1952 aan de Württembergische Landesbibliothek zette Hellinga uiteen welke vormen van onderzoek hij beproefd had, en drong hij – onder benadrukking van het grote belang van de zaak – aan op onderzoek te Stuttgart.[53] Pas in 1990 is het bewuste handschriftfragment, tezamen met andere maculatuur, tijdens een restauratie van de codex onder het dekblad vandaan gehaald.[54]

Hellinga was de eerste onderzoeker met een uitgesproken visie op de ontstaansgeschiedenis van de codex. Hij was van mening, dat het convoluut (een 'verzamel-codex'[55]) een product was van een samenwerkingsverband van Gentse beroepskopiisten, de 'Gezellen van den Ringe'. Uit 'de organisatie van de samenwerkende handen en nog een enkel ander gegeven' trok hij de conclusie dat de kopiist van het eerste deel en het begin van het zesde, 'de leiding had bij het maken van de codex'. Het zou ook deze kopiist zijn geweest, die de correctie op rasuur in het beginvers van de *Reinaert* (*vele bouke*) had geschreven. Deze kopiist had 'de organisatie geleid, waardoor samenwerking van een aantal kopiisten en de aankoop van een codex uit een ander scriptorium tot het ontstaan van het grote boek hadden geleid'.[56] Daarnaast maakte Hellinga melding van een 'vreemd element'

3 n. 7), in 1955 noemde hij 1956 als datum (Goossenaerts 1955, k. 155); over de achtergronden van dit uitstel leze men Van Duinkerken & Hellinga 1957-1958, met name 44-45 en 52-53 en Lulofs 1974, 9-17.

52 Van Duinkerken & Hellinga 1957-1958, 51.

53 De brief, gericht aan dr. H. Kämpf, wordt bewaard op de handschriftenafdeling van de Württembergische Landesbibliothek. Helaas ontbreekt alle correspondentie over de periode 1943 tot 1952, zodat niet kon worden nagegaan, of in eventueel eerdere door Hellinga geschreven brieven andere onderzoeksresultaten werden gemeld.

54 Zie de paragraaf 'Beschrijving van het handschrift'.

55 Hellinga 1952, 4.

56 Deze opvatting wordt uiteengezet in Hellinga & Vermeeren 1966-1967, 59-62. Hellinga voelde zich in deze hypothese gesterkt door enkele losse opmerkingen – met name de psychologische typering van twee van de kopiisten – die de typograaf Jan van Krimpen eens (in 1949-1950) maakte bij het doorbladeren van de codex. De gebeurtenis wordt beschreven in het genoemde artikel (61-62).

in de codex, maar helaas heeft hij niet aangegeven welk deel hij daarmee bedoelde. In de volgende paragraaf komen we op deze kwestie terug. Aangezien Hellinga de werkzaamheid van de kopiist die de *Reinaert* schreef, dateerde in het begin van de vijftiende eeuw en omdat hij van mening was dat de kopiisten samenwerkten, kan veilig worden aangenomen dat hij voor de gehele codex een ontstaan in deze tijd aannam.[57]

De overige opmerkingen van Hellinga hebben betrekking op de kopiist van de *Reinaert*. Dit was een 'kundig vakman', die een oude legger overschreef en daarbij alleen de spelling moderniseerde. Hij was 'iemand met weinig kritiek en weinig fantasie; een scriptor zonder meer'. Blijkbaar was hij niet erg bedreven in het lezen van oud schrift. Hij 'noteerde braaf wat hij meende dat er stond. En hij ging in de gevallen waarin hij *niets* kon lezen, b.v. omdat de codex defect was, zodat hij zelf een 'las' moest maken, op een wel heel simpele wijze te werk'.[58]

De voornaamste kanttekening die men bij Hellinga's op zijn minst origineel en stimulerend te noemen zienswijze moet maken, is dat vrijwel geen enkele van zijn uitspraken controleerbaar is. In het zeldzame geval dat hij melding maakte van de vondst van uiterst belangrijke Gentse archiefstukken die geschreven zouden zijn door de kopiist van de *Reinaert*, waarmee zijn theorie over het ontstaan in Gent bijzonder sterk zou komen te staan, verzuimde hij ook maar een enkel gegeven betreffende de precieze aard, datering, herkomst, bewaarplaats of signatuur ervan te geven.[59] Het samengaan van op nauwkeurig onderzoek gestoelde originele denkbeelden enerzijds en het oncontroleerbare karakter ervan anderzijds, heeft in de li-

57 Voor de datering van het *Reinaert*-afschrift zie Hellinga 1952, 4.

58 Hellinga 1952, 4. Elders karakteriseerde hij de *Reinaert*-kopiist als een man die 'zuiver technisch en automatisch werkend een oude legger had afgeschreven, waarbij hij een groot aantal varianten-notities, moderniseringen en probeersels van jongleurs uit latere tijd en glossen had overgenomen zonder enig spoor van kritiek.' (Hellinga & Vermeeren 1966-1967, 62).

59 Het enige concrete gegeven bestond uit de toeschrijving van de vondst aan zijn voormalige assistente, mw. drs. A. baronesse Van Panthaleon van Eck, geb. Kampstra (Hellinga & Vermeeren 1966-1967, 59 n. 3). Inmiddels heeft intensief speurwerk, waarbij we prof.dr. P.F.J. Obbema danken voor zijn waardevolle hulp, geleid naar het document waarin de bewuste 'Gentse archiefstukken' staan opgetekend, namelijk het *Boeksken vander Lieve* of Lieve-cartularium (Gent, Stadsarchief, Reeks 529 nr. 1); dat dit het archiefstuk is waarop Hellinga doelde, is inmiddels door de toenmalige ontdekster bevestigd (persoonlijke mededeling). De hand die het *Boeksken* heeft geschreven, vertoont inderdaad een zekere gelijkenis met hand E van het Comburgse handschrift, maar er zijn vooralsnog te weinig redenen om beide handen aan een en dezelfde kopiist toe te schrijven. Prof.dr. J.P. Gumbert onderschrijft deze mening. Een aspect dat bij vergelijking van de handen wel moet worden betrokken, is dat het *Boeksken* geschreven werd in of kort na 1386, terwijl hand E nog schreef rond 1416. Omwille van de rol die dit lange tijd onvindbare archiefstuk in de literatuur over het Comburgse handschrift heeft gespeeld, is een afbeelding van een representatieve bladzijde uit het handschriftje opgenomen (afb. 2; een microfilm bevindt zich op het Nederlands Instituut van de Rijksuniversiteit te Groningen).

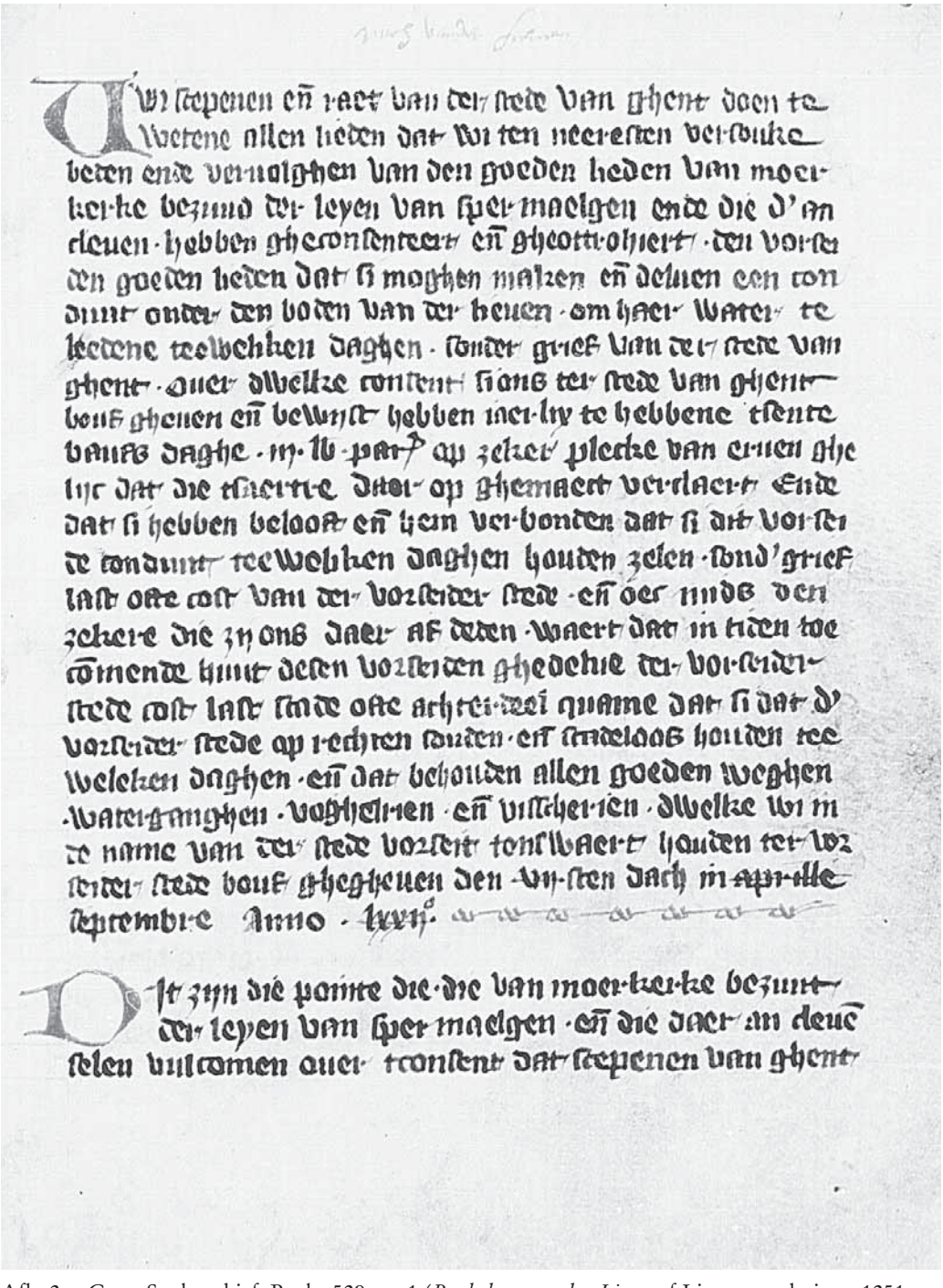

Afb. 2. Gent, Stadsarchief, Reeks 529, nr. 1 (*Boeksken vander Lieve* of Lieve-cartularium, 1251-1386), f.5r (ware grootte)

teratuur over het handschrift het merkwaardige gevolg gehad, dat Hellinga's hypothese telkens opnieuw werd herhaald, zonder dat iemand in staat bleek te verklaren wie de 'Gezellen van den Ringe' waren geweest.[60] Pas in 1993 wist J. Reynaert klaarheid in deze zaak te brengen en Hellinga's hypothese, althans in de vorm waarin ze was geformuleerd, te ontkrachten.[61]

In 1970 vond in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel een belangrijke tentoonstelling van Middelnederlandse handschriften plaats. Ook het Comburgse handschrift was hier aanwezig. In de begeleidende catalogus werden beschrijvingen opgenomen van de tentoongestelde handschriften, die daarvoor alle opnieuw waren onderzocht door J. Deschamps.[62] In zijn oordeel over de ouderdom van de codex verliet hij de zienswijzen van Kausler en De Vreese, die tussen de momenten dat er voor het eerst en voor het laatst aan de codex werd gewerkt, bijna een eeuw zagen verstrijken. Toch hield ook hij een ruime marge in de datering aan: circa 1380-1425. Helaas wordt niet geheel duidelijk of de aangeduide tijdsgrenzen een onzekerheid in de datering weerspiegelen, of dat Deschamps van mening was, dat de codex over een langere periode naar zijn uiteindelijke omvang was gegroeid. Ten aanzien van de herkomst van de codex gaf Deschamps 'Oost-Vlaanderen' op, met als specificatie een vragenderwijs gesteld 'Gent'. De beschrijving bevat naast onder meer een opgave van materiaal, omvang,[63] formaat, aantal kolommen, opmaak en schriftkenmerken (lettertype, rubricatie, initialen), ook de vaststelling dat het handschrift uit zes 'stukken' bestaat, die omstreeks 1500 zouden zijn samengebonden. De inktfoliëring zou pas zijn aangebracht nadat deze stukken waren samengebonden. Deschamps is de eerste onderzoeker die tien verschillende kopiistenhanden onderscheidde. Tussen sommige van de zes stukken bestond volgens Deschamps een verband dat stamde uit de tijd waarin deze delen werden vervaardigd. In zijn ogen werden 'het eerste, het vierde, het vijfde en het zesde stuk door nauw samenwerkende kopiisten [...] geschreven'. Deschamps maakte dit op uit het feit dat de eerste hand (A) 'delen van het eerste en het zesde stuk' en de vijfde hand (door Kausler F, door ons E genoemd) 'delen van het vierde, het vijfde en het zesde stuk' had geschreven.[64] Verder gaf deze beschrijving een overzicht van de inhoud, onder opgave van (bewaard gebleven of verloren gegane) handschriften waaruit de teksten eveneens bekend zijn. Kauslers idee van een codex die bestond uit oorspronkelijk

60 Vergelijk Mertens 1978, 21 en De Vos 1992, 150.

61 Reynaert 1993.

62 Wij gebruiken hier de tweede druk uit 1972, waarin een aantal zetfouten werd verbeterd maar waarin helaas ook veel fouten zijn blijven staan.

63 De evident foute opgave 334 bll. is ook in de tweede druk blijven staan.

64 Feitelijk is de bewering dat de vijfde hand 'delen van het vierde [...] stuk' heeft geschreven in tegenspraak met Deschamps' eigen gegevens, waaruit men kan opmaken dat deze hand het *volledige* vierde stuk schreef.

zelfstandige handschriften, welke waren geschreven door kopiisten die elkaar niet noodzakelijkerwijs hadden gekend, was hiermee, naar het leek, definitief van de baan.[65] Ondanks het noodgedwongen beknopte karakter, betekende de beschrijving van Deschamps mede door de hoge informatiedichtheid een belangrijk uitgangspunt bij volgende studies van het handschrift. Niettemin bleef de behoefte bestaan aan een uitvoerige en grondige beschrijving, waarbij ook recht zou kunnen worden gedaan aan de grote hoeveelheid ogenschijnlijk secundaire, maar daarom niet minder belangrijke observaties die het onderzoeken van een convoluut van een dergelijke omvang oplevert.

Het typeert de geschiedenis van de codicologische bestudering van dit handschrift, dat de indrukwekkende prestatie van M. Siteur, die, onder meer op basis van autopsie, eindelijk tot een uitvoerige, moderne beschrijving kwam, slechts als doctoraalscriptie (Rijksuniversiteit Utrecht 1973) voorligt.[66] Dit betekende dat het onderzoeksverslag, waarin talrijke nieuwe observaties en originele interpretaties naar voren komen, in de praktijk door zijn onbekendheid en onbereikbaarheid niet van invloed is geweest op studies van later datum. Om die reden zien wij hier ook af van een bespreking, onder vermelding van het feit dat er voor de in deze editie opgenomen beschrijving dankbaar gebruik van is gemaakt. Wel verscheen er van de hand van (Engelsman-)Siteur in 1986 een beknopte, karakteriserende beschrijving in het *Lexikon des Mittelalters*, waarin het handschrift wordt aangeduid als een omstreeks 1500 ontstaan convoluut van oorspronkelijk aan het begin van de vijftiende eeuw te Gent geschreven delen.[67]

De beschrijving van Th. Mertens uit 1978, ten behoeve van een editie van Jacob van Maerlants *Dander Martijn*, getuigt van een systematisch en nauwgezet onderzoek van alle delen. De presentatie ervan biedt op inzichtelijke wijze een grote hoeveelheid waarnemingen en constateringen, met een minimum aan eigen interpretatie. Van belang is Mertens' uitspraak dat het handschrift 'in zes delen is vervaardigd die oorspronkelijk bijeen horen'. Hiermee gaat hij nog een stap verder dan Deschamps, die alleen een directe relatie zag tussen de delen I, IV, V en VI.

In 1981 verscheen van de hand van W. Irtenkauf en I. Krekler een beschrijving in het deel *Codices poetici et philologici* van de reeks handschrifteninventarissen van de Württembergische Landesbibliothek. Deze beschrijving bestaat voor het overgrote deel uit een ontsluiting van de inhoud. Opmerkelijk is dat de auteurs geen melding maken van de opbouw uit zes afzonderlijke delen.[68] Nieuw is een verwijzing naar een, wegens zijn

65 In Kauslers visie moest de kopiist die met de *Rijmkroniek* was begonnen (A) immers reeds zijn overleden op het moment dat zijn collega (Kausler: F; hier: E) de laatste regels ervan schreef.

66 Siteur 1973. De scriptie werd vervaardigd onder begeleiding van prof.dr. W.P. Gerritsen.

67 Engelsman-Siteur 1986.

68 De beschrijving bevat, behalve een niet gering aantal zonderlinge lezingen in de opgegeven begin-

beperkte verspreiding, in Nederland onbekend gebleven studie van U. Sieber over de geschiedenis van de Comburgse bibliotheek. Zoals Irtenkauf en Krekler kort aangeven, komt Sieber tot de conclusie dat niet de Brusselse kanunnik Gernandus von Schwalbach, maar veeleer zijn opvolger Erasmus Neustetter degene moet zijn geweest die het handschrift uit de Nederlanden naar de Comburg heeft gebracht, en dat een reeds in 1919 door K. Löffler geopperde mogelijkheid, als zou het handschrift afkomstig zijn uit de bibliotheek van Oswald von Eck, moet worden uitgesloten.[69]

De meest recente beschrijving, opgenomen in een editie van *Van den vos Reynaerde*, staat op naam van J. de Vos.[70] Zijn onderzoek vond plaats naar aanleiding van een door J. van Eetvelde geïnitieerd project van Belgische literatuurhistorici onder leiding van J. Janssens, in samenwerking met de Württembergische Landesbibliothek. Om de folia 192v-213r (*Van den vos Reynaerde*) te fotograferen voor een kleurenreproductie was het noodzakelijk enkele katernen 'uit de codex te lichten'.[71] De slechte staat waarin het handschrift zich bevond (de buitenste katernen zaten los in de band), maakte een restauratie gewenst. Bij het opnieuw inbinden van de losgemaakte katernen werd de gelegenheid te baat genomen en vond een restauratie plaats. De beschrijving van het handschrift door De Vos geeft overigens de toestand van de codex weer vóór de ingreep.[72] Onder de vele waarnemingen vindt men soms minuscule details, die aan de aandacht van eerdere onderzoekers waren ontsnapt.[73] Met dit onderzoek wordt de hypothese van Hellinga nieuw leven ingeblazen, doordat hij wordt verbonden met een reeds in 1980 door W. Kuiper naar voren gebrachte suggestie. Kuiper achtte het waarschijnlijk, dat de codex de functie van 'exemplaarhandschrift' had gehad: 'In dit gigantische boek lag wellicht (een deel van) het (wereldlijk) repertoire van het scriptorium, waaraan het toebehoorde, opgeborgen'.[74] De Vos vindt ondersteuning voor deze hypothese, onder meer in het voorkomen van verspreide pennenprobeersels en verstellingen.[75]

en eindregels van de verschillende teksten (zoals op p. 21: 'Villem die vole bouke maecte') en van de gebruikersnotitie op f.346r, ook in de opgave van feitelijke informatie enige storende fouten. Zo wordt bijvoorbeeld het gedeelte f.266-288 genoemd als uitzondering op de regel dat het handschrift is opgebouwd uit quaternionen, terwijl de f.266-281 in feite zijn opgebouwd uit twee quaternionen (p. 19).

69 Irtenkauf & Krekler 1981, 20. Voor Oswald von Eck zie Löffler 1919.

70 De Vos 1991.

71 Het fotograferen vond plaats in november en december 1989 (zie Van Eetvelde 1991, 245).

72 De Vos 1991, 141. Ook de foto (afb. 6) op p. 139 geeft nog de oude toestand weer.

73 Niet alle waarnemingen zijn evenwel juist geïnterpreteerd, vgl. de hierna volgende beschrijving, p. 41, 56-57

74 Kuiper 1980-1981, 59. Kuiper beschouwde de *Reinaert*-redactie in het Comburgse handschrift als een tekst die wordt gepresenteerd ten behoeve van een voordracht. Het handschrift zelf zou echter, gezien de omvang en het gewicht, niet gebruikt zijn voor dit doel.

75 De Vos 1991, 152. Zie over de datering van de verstellingen echter p. 41.

Verder poneert De Vos een duidelijke visie op het ontstaan van de codex: 'Het handschrift is samengesteld uit zes delen, die in dezelfde tijdspanne en in dezelfde omgeving vervaardigd zijn. [...] Vermoedelijk werden de delen vrij snel na het afschrijven samengevoegd'.[76] De verdeling van de handen over de verschillende delen van de codex leidt volgens De Vos slechts tot één conclusie: 'Deze verzamelcodex blijkt het product te zijn van een atelier. In dat atelier hadden een aantal kopiisten het werk verdeeld [...]'. Tien kopiisten werkten 'op een niet toevallige wijze [samen] binnen een beperkte tijdspanne'. Een codex als de Comburgse kon niet 'zonder een minimum aan afspraken' zijn geschreven.[77] Hoe zich de vervaardiging van het geheel in een korte periode (die dan uiteraard na 1405 (1404 oude stijl) moet liggen, het jaartal waarmee de *Rijmkroniek van Vlaanderen* eindigt) laat rijmen met de door De Vos voorgestane datering 'tussen 1380 en 1425' blijft onopgehelderd.[78] Ook de inhoudelijke samenstelling van het geheel zou een doelbewust tot stand gebrachte codex verraden. 'Lukraak zijn de teksten niet samengebracht: de meeste bevatten stellingnamen voor of tegen de hoofse gedragspatronen en verraden duidelijk een ridderlijke interessesfeer, hoewel 'koopmanschap' hier en daar om de hoek komt kijken.'[79] Ten aanzien van de herkomst weet De Vos (op basis van onderzoek van Sieber) aannemelijk te maken, dat het inderdaad Erasmus Neustetter moet zijn geweest, die de codex omstreeks 1541-1542 in Vlaanderen, en vermoedelijk te Gent, moet hebben verworven.[80]

Samenvattend kan gesteld worden dat het onderzoek naar het Comburgse handschrift zich tot nu toe vooral geconcentreerd heeft rond onderzoek naar afzonderlijke teksten (met name de *Reinaert*) en dat dit er mede toe heeft geleid dat codicologisch onderzoek van de gehele codex vrijwel altijd naar aanleiding van die tekstgerichte onderzoekingen is verricht. Een niet te onderschatten factor daarbij is ongetwijfeld ook geweest dat de ontstaansgeschiedenis van de codex gecompliceerd en ondoorzichtig is. Na bijna twee eeuwen onderzoek is bijvoorbeeld nog steeds niet zeker hoeveel verschillende kopiisten aan de codex hebben gewerkt en in hoeverre mag worden gesteld dat die kopiisten hebben samengewerkt, of noodzakelijkerwijs op de hoogte waren van elkaars werkzaamheden. Zelfs over het

76 De Vos 1991, 133.
77 De Vos 1991, 150.
78 De Vos 1991, 133. Janssens (1991) staat een datering voor die met de theorie meer in overeenstemming is: 'De codex kwam omstreeks 1400 tot stand in een Gents atelier' (380).
79 De Vos 1991, 152.
80 De Vos 1991, 141-147; Sieber 1969. In 1986 stelde M. Engelsman-Siteur reeds: 'Der Codex wurde von Erasmus Neustetter (1522-94) während einer Studienreise in die Niederlande erworben' (Engelsman-Siteur 1986, 69).

aantal delen waaruit de codex bestaat, lopen de meningen van de specialisten uiteen.[81] Datering en ook lokalisering zijn nog evenmin zeker, hoewel Gent hoge ogen gooit als plaats van vervaardiging. Harde bewijzen hiervoor ontbreken echter. Vooral de laatste jaren lijkt het gemeengoed geworden te zijn voor het functioneren van het Comburgse handschrift eenzelfde hypothese op te stellen als voor het handschrift-Van Hulthem, namelijk dat het handschrift een 'scriptorium-exemplaar' is geweest.[82] Maar ook deze zienswijze is niet onomstreden.[83] Ondanks alle reeds bestaande voorkennis blijkt het derhalve noodzakelijk, om het handschrift opnieuw, en zo objectief mogelijk te bezien.

BESCHRIJVING VAN HET HANDSCHRIFT

Inleiding

De onderstaande beschrijving van de codex berust enerzijds op de resultaten van reeds eerder verricht onderzoek en anderzijds op eigen waarneming.[84] Gezien het bestaan van een omvangrijke literatuur over het Comburgse handschrift is het onvermijdelijk dat een nieuwe beschrijving niet slechts de mededeling van een groot aantal feitelijke gegevens beoogt, maar ook deze gegevens in verband brengt met standpunten die in voorgaand onderzoek zijn ingenomen. Daardoor is deze beschrijving, hoewel primair informatief, af en toe ook argumentatief van aard. Een opsomming van observaties heeft immers weinig zin. Juist in het geval van de onderhavige codex, die een gecompliceerde ontstaansgeschiedenis heeft gekend, is het zaak dat er antwoorden komen op belangrijke vragen als: in hoeverre is de codex een welbewuste en contemporaine samenvoeging van op elkaar afgestemde 'delen'? En hoe dwingend is de hypothese dat het geheel het product is van een schrijfatelier met samenwerkende kopiisten? Om zulke, en andere vragen te kunnen beantwoorden, zullen talrijke ogenschijnlijk kleine details onder de aandacht moeten worden gebracht. Tevens zullen deze gegevens op elkaar betrokken moeten worden om oude standpunten te

81 De meeste onderzoekers gaan uit van een aantal van zes, maar M. Siteur (1973) en G.I. Lieftinck (in zijn ongepubliceerde beschrijving uit 1949 in de BNM) onderscheidden resp. vier (met subdivisies: zes) en vijf delen.

82 Bijvoorbeeld Janssens 1991, 150; Reynaert 1993, 63; Van Buuren 1994, 83.

83 Klein 1995, 1-30. Zie thans Schenkel 1997.

84 Voor deze beschrijving hebben wij twee keer het Comburgse handschrift in autopsie bestudeerd: 6-10 maart 1995 en 6-8 maart 1996. Waar wij tot andere bevindingen komen dan onze voorgangers, wordt dit niet altijd expliciet vermeld. Daarnaast zijn in de loop der tijd verschillende siglen gebruikt voor de aanduiding van de handen. Om verdere verwarring te voorkomen sluiten wij ons aan bij de siglen die gebruikt worden in de twee meest recente beschrijvingen: Mertens 1978 en De Vos 1991. Voor een concordantie van gebruikte siglen zie bijlage IV.

ontkrachten of te bevestigen. Alleen op deze wijze kan inzicht groeien in het ontstaan, de beoogde functie en het gebruik van deze intrigerende codex.

Voor alles moeten wij ons rekenschap geven van het elementaire gegeven dat de codex in zijn huidige vorm enkel en alleen op grond van de gemeenschappelijke band een eenheid vormt. Wat wij voor het gemak aanduiden als 'het Comburgse handschrift', is in feite een verzameling van enkele handschriften die oorspronkelijk werden geconcipieerd als zelfstandige, van elkaar onafhankelijke eenheden. Er is een groot aantal argumenten dat deze opvatting aannemelijk maakt. We zullen ze hieronder in het kort opsommen, daarbij vaak noodgedwongen vooruitlopend op de bespreking van de afzonderlijke verschijnselen in het vervolg van de beschrijving.

De visie dat de codex daadwerkelijk een samenvoeging is van afzonderlijke handschriften, wordt gesteund door de opbouw van het geheel. De codex bestaat uit 44 katernen, en heeft een omvang van 346 bladen.[85] De volgorde van de katernen is een in hoofdzaak regelmatige opeenvolging van quaternionen (39 katernen), waarin vijfmaal een anders gebouwd katern voorkomt. Indien het begin of het slot van dergelijke anders opgebouwde katernen samenvalt met een tekstgrens of met een wisseling van kopiistenhand, dan is dat een sterke aanwijzing dat we op die plaats te maken hebben met een overgang tussen in principe verschillende codicologische eenheden. Bij drie onregelmatige katernen in de codex is er sprake van zowel begin of einde van een tekst, als van een wisseling van kopiistenhand. Op grond van dit gegeven kan binnen de codex een eerste onderverdeling in vieren worden gemaakt:

1 $10^{IV}(80) + 1^{III}(86)$
2 $5^{IV}(126) + 1^{II}(130)$
3 $16^{IV}(258) + 1^{IV-1}(265) + 2^{IV}(281)$
4 $1^{IV-1}(288) + 6^{IV}(336) + 1^{V}(347)$

Een overgang tussen afzonderlijke delen hoeft echter niet altijd gemarkeerd te worden door onregelmatig gebouwde katernen. Indien andere grenzen (zoals tekst, kopiist, wijze van liniëren en afschrijven, kwaliteit van het perkament enz.) tegelijk samenvallen met een grens tussen regelmatig gebouwde katernen, zullen we ook op die plaatsen moeten aannemen dat in principe onafhankelijk van elkaar geproduceerde delen zijn samenge-

85 Bij de foliëring is nummer 344 overgeslagen. Het papieren schutblad dat zich vooraan in de codex bevindt, is niet gefolieerd. Zie verder onder 'Band'.

voegd. Zulke grenzen vinden we nog op twee andere plaatsen in de codex: aan het einde van het drieëntwintigste katern (met als laatste f.178) en aan het einde van het dertigste katern (met als laatste f.230). Aldus komt men tot een onderscheiding van zes codicologische eenheden (die wij in het vervolg elk als een 'handschrift' aanduiden en nummeren met de Romeinse cijfers I-VI):

hs.	folia	opbouw	omvang (folia)
I	1-86	$10^{IV}(80) + 1^{III}(86)$	86
II	87-130	$5^{IV}(126) + 1^{II}(130)$	44
III	131-178	$6^{IV}(178)$	48
IV	179-234	$7^{IV}(234)$	56
V	235-281	$3^{IV}(258) + 1^{IV-1}(265) + 2^{IV}(281)$	47
VI	282-347	$1^{IV-1}(288) + 6^{IV}(336) + 1^{V}(347)$	66

Of, volgens een ander notatiesysteem, waarin de handschriftgrenzen met een punt-komma zijn aangegeven:

$1\text{-}10^{8}$ [80], 11^{6} [86]; $12\text{-}16^{8}$ [126], 17^{4} [130]; $18\text{-}23^{8}$ [178]; $24\text{-}30^{8}$ [234]; $31\text{-}33^{8}$ [258], 34^{4} (-3; $+2^{a\text{-}d}$) [265], $35\text{-}36^{8}$ [281]; $37^{8}(-1)$ [288], $38\text{-}43^{8}$ [326], 44^{10} [347].

Voor de volledigheid geven wij tenslotte nog de collatieformule van het gehele convoluut:

[i +] $10^{IV}(80) + 1^{III}(86) + 5^{IV}(126) + 1^{II}(130) + 16^{IV}(258) + 1^{IV-1}(265) + 2^{IV}(281) + 1^{IV-1}(288) + 6^{IV}(336) + 1^{V}(347)$

Wat meteen opvalt in bovenstaande schema's zijn de onregelmatige katernen in handschrift V (katern 34) en VI (katern 37): tussen f.264 en 265 ziet men nog een naar binnen gevouwen kim, met een lengte (uitgevouwen) van 12 mm; ook tussen f.281 en 282 is nog een kim zichtbaar. Katern 34 zal bij de beschrijving van handschrift V besproken worden; de bouw van katern 37 heeft direct te maken met de verdeling in zes handschriften en zal daarom zometeen toegelicht worden.

De onderscheiding van zes afzonderlijke handschriften wordt verder nog ondersteund door een aantal verspreide observaties, die elk op zich te zwak zijn om doorslaggevend te zijn maar bij elkaar de veronderstelling rechtvaardigen.

Het als handschrift III aangeduide gedeelte onderscheidt zich van de rest door het kwaliteitsverschil van het gebruikte schrijfmateriaal. Overal elders werd matig tot slecht perkament gebruikt (met scheuren, gaten en ontbre-

kende hoeken) dat, voordat het beschreven werd, moest worden gerepareerd: scheuren werden dichtgenaaid, en ontbrekende hoeken of al te grote gaten werden hersteld met nieuw perkament. In handschrift III treft men zulke gebreken niet aan.

Een andere observatie betreft een nog niet eerder gesignaleerde bladsignatuur in handschrift II, op f.122r. Tot dusverre zijn slechts (resten van) katern- en bladsignaturen waargenomen in handschrift I; elders zullen zij bij het inbinden zijn weggesneden. Voor het antwoord op de vraag of het Comburgse handschrift al dan niet van het begin af aan als een geheel was geconcipieerd, zijn de signaturen uit het eerste deel niet relevant.[86] De bladsignatuur op f.122r (*eiiij*, geschreven in een cursiva) is dat wel. De signatuur bevindt zich op het vierde blad van het zestiende katern van de Comburgse codex. Dit katern is in feite het vijfde katern van het tweede handschrift. De signatuur toont aan dat men bij de signering van de katernen van handschrift II vooraan in het alfabet is begonnen en dat er niet is aangesloten bij de signatuur van het laatste katern van handschrift I. Als het convoluut een zorgvuldig geplande en in nauwe samenwerking totstandgekomen codex was geweest, zou men wellicht eerder besloten hebben om alle katernen van een doorlopende reeks signaturen te voorzien, teneinde fouten in de juiste volgorde van de katernen zo veel mogelijk uit te sluiten. Noodzakelijk is dit echter niet.

Verder zijn er aanwijzingen die niet alleen duiden op een onafhankelijke productie van sommige delen, maar ook op een periode van aanvankelijk zelfstandig functioneren. Hierbij kunnen vooral genoemd worden de gebruiks- en slijtagesporen op buitenbladen van enkele van de handschriften. Zeer duidelijk is dit het geval aan het einde van handschrift III (f.178v), waar we behalve allerlei tekeningetjes en pennenkrabbels in de tweede, onbeschreven kolom, over de gehele lengte van de linkerbladrand lelijke vochtplekken constateren, die elders en in elk geval op de tegenoverliggende bladzijde ontbreken. Daarnaast vindt men over deze hele bladzijde donkere (vet)vlekken. Op een vergelijkbare manier maakt ook f.86v, de laatste bladzijde van handschrift I, ten opzichte van de overige bladen een beduimelde indruk.[87] Aan het einde van handschrift II is nog duidelijk te zien dat het laatste blad bij herhaling diagonaal moet zijn dubbelgevouwen. Opval-

86 Zowel in het geval dat er sprake zou zijn van een als doorlopend geheel geconcipieerde codex, als in het geval van een latere samenvoeging van oorspronkelijk zelfstandige handschriften, verwacht men in dit deel een bij *a* beginnende aanduiding van de katernen.

87 Dat f.1r en 347v er eveneens 'gebruikt' uitzien, is in dit verband niet van belang. Zowel bij afzonderlijke handschriften als bij een oorspronkelijk eenheid zouden deze bladzijden als buitenste bladzijde gegolden hebben. Dat neemt niet weg dat ze door hun uiterlijk wel degelijk de indruk wekken ook daadwerkelijk als buitenste bladzijde te hebben gefunctioneerd. Ook Siteur (1973, 10) uit het vermoeden dat f.1 oorspronkelijk dienst heeft gedaan als schutblad voor dit deel.

lende slijtage van de inkt – die bij het maken van de transcriptie soms noodzaakte tot het gebruik van UV-licht[88] – vindt men met name op f.131r (de eerste bladzijde van handschrift III) en op f.281v (de laatste bladzijde van handschrift V). Deze tekenen van slijtage en gebruik laten zich het best verklaren vanuit de aanname dat de delen gedurende een zekere periode als onafhankelijke eenheden hebben gefunctioneerd.

Ook de op het eerste gezicht merkwaardige bouw van het eerste katern van handschrift VI, een quaternio waarvan het eerste blad is weggesneden zonder dat er sprake is van tekstverlies, vormt een indicatie voor een vroegere fase waarin dit deel zelfstandig was. We mogen immers aannemen dat dit verdwenen eerste blad blanco is geweest: de *Rijmkroniek van Vlaanderen*, de enige tekst in handschrift VI, begint op wat voorheen het tweede blad van het katern is geweest (f.282r) met een miniatuur en een grote initiaal. De functie van een dergelijk onbeschreven blad (schutblad ter bescherming van o.a. de miniatuur) kwam op het moment dat het handschrift tot een convoluut werd gebonden te vervallen, zodat het blad kon worden weggesneden.

In verband hiermee moet ook worden gewezen op de uitzonderlijk lange kolommen op de versozijde van het laatste blad van handschrift V (f.281v). Het is duidelijk dat de kopiist daar moeite heeft gedaan om het einde van zijn net iets te lange tekst toch te schrijven op het laatste blad van het katern. Blijkbaar had hij het einde van zijn codex bereikt.

Vier handschriften (I, II, IV en VI) beginnen met een 'openingsinitiaal'. In alle gevallen is deze groter dan de initialen van de teksten die volgen.

Tenslotte is nog een notitie van belang die is geschreven door een latere, maar nog vroeg vijftiende-eeuwse hand, die wij denken te kunnen identificeren met hand I. Onder de tweede kolom van f.234v treffen we de notitie *Nota* C *veers* aan, hetgeen naar onze mening hier zoveel zal betekenen als 'merk op dat dit het einde van de tekst is en dat hij honderd regels lang is'. In de hele Comburgse codex is dit, samen met de notitie onder *Die Rose* (f.85v)[89] het enige voorbeeld van een expliciete aanduiding van het aantal versregels van een tekst.[90] Over de functie van dergelijke verstellingen bestaat helaas nog maar weinig duidelijkheid, maar hier (f.234v) lijkt de ver-

88 Deze slijtage is in sommige gevallen zelfs de oorzaak geweest van enig tekstverlies.

89 De verzentelling onder *Die Rose* is overigens niet correct: er worden 14.200 (XIIII^{M} II^{C}) verzen vermeld, terwijl de tekst er 14.224 heeft.

90 Recent schreef J. Reynaert (1993): 'Zoals in Hulthem komen bijvoorbeeld ook in hs. Comburg vers-tellingen voor (...).' Reynaert zag daarin een parallel tussen het Comburgse handschrift en het handschrift-Van Hulthem. De verstellingen in het handschrift-Van Hulthem zijn echter onder vrijwel iedere tekst aangebracht; in Comburg gaat het slechts om twee teksten, waarbij in het ene geval de telling door een andere dan de teksthand is aangebracht. Het handschrift-Van Hulthem biedt op dit punt dus geen goed vergelijkingsmateriaal.

klaring tamelijk eenvoudig te zijn.[91] Bij de oorspronkelijke gebruikers van het handschrift kon, blijkens de notitie, twijfel rijzen over de volledigheid van de tekst. De meest voor de hand liggende reden voor het ontstaan van die twijfel is dat dit het laatste blad van handschrift IV was. Doordat de laatste kolom precies het normale aantal regels telt, zou een lezer gemakkelijk hebben kunnen denken dat de tekst niet compleet was en dat er één of meer bladen ontbraken. De aard van de betreffende tekst, een standensatire bestaande uit een 4-regelige openingsstrofe en tweeëndertig 3-regelige strofen, bood voor een lezer maar weinig houvast om vast te stellen of de tekst compleet was. Nergens blijkt uit de inhoud dat er naar een einde toe geschreven wordt en de tekst eindigt dan ook vrij abrupt. De expliciete vermelding van het aantal versregels vervulde in deze omstandigheid dus de rol van signaal dat de tekst, en daarmee ook deze codex compleet was. Na samenbinding met andere handschriften verloor de notitie zijn betekenis: men kon immers eenvoudig vaststellen dat de tekst volledig was, want op het volgende blad begon weer een nieuwe tekst.[92]

Zoals in de vorige paragraaf reeds naar voren kwam, is de Comburgse codex met name in de laatste decennia toch in meer of mindere mate beschouwd als een van oorsprong samenhangend geheel. Nu de veronderstelling moet worden opgegeven, dat de samenstelling van het convoluut is ontworpen volgens een vooropgezet plan, rijst de vraag of er wel voldoende aanleiding is, om te kunnen besluiten dat de kopiisten nauw met elkaar hebben samengewerkt. Teneinde in deze kwestie meer inzicht te verkrijgen, is het van belang de zes handschriften eerst afzonderlijk te behandelen. Pas daarna kan de vraag naar de totstandkoming van het geheel beantwoord worden. Aan de nu volgende beschrijving van elk handschrift gaat een beknopte aanduiding van de inhoud vooraf.

Handschrift I (f.1-86)

Die Rose; Van begrijpe

1. Materiaal en katernopbouw

Het handschrift bestaat uit elf katernen, vervaardigd uit een matige tot slechte kwaliteit perkament. Onvolmaaktheden in het schrijfmateriaal vindt men bijvoorbeeld op f.1r, waar de rechter benedenhoek ontbreekt. Er

91 De functie van de verstelling onder *Die Rose* is niet zo eenvoudig te duiden; wellicht is het een hulpmiddel om de prijs van het kopieerwerk te bepalen.

92 Mertens was in 1978 de eerste onderzoeker die zich afvroeg of deze tekst wel echt compleet was. Doordat hij de notitie abusievelijk las als 'Nota *con*veers' hield hij zowel de mogelijkheid van volledigheid als van onvolledigheid open (Mertens 1978, 91 n. 29).

is hier geen sprake van slijtage of beschadiging, maar van het gebruik van een vel dat voor het beoogde handschriftformaat te krap is.[93] Op verschillende plaatsen zijn verstevigingen aangebracht en ontbrekende hoeken aangevuld met perkament. Alle katernen zijn op regelmatige wijze gevormd uit dubbelbladen, die in elkaar zijn gelegd volgens de regel van Gregory, beginnend met een naar buiten gekeerde vleeszijde. De eerste tien katernen zijn quaternionen, het laatste katern is een ternio:

$10^{IV}(80) + 1^{III}(86)$

De bladgrootte bedraagt 265 x 190 mm.[94] In de rechter bovenhoek van de rectozijde van de bladen is met zwarte inkt een foliëring in Arabische cijfers aangebracht (zie ook de subparagraaf 'Band'). Deze foliëring is bij het inbinden in de zestiende eeuw op f.1-25 deels afgesneden, hetgeen betekent dat ze reeds was aangebracht voordat de zes handschriften uniform op maat werden gesneden. Op de eerste veertien bladen heeft een zestiende-eeuwse hand in het midden van de rechtermarge van elke rectozijde een letterfoliëring geschreven (*A b C D E F G h J k l m o p*), die niet is voortgezet.[95] In de linkerbovenhoek van elk verso en de rechterbovenhoek van elk recto vindt men een moderne potloodpaginering (1-86), die evenwel op een groot aantal bladen niet is aangebracht aan de rectozijde. Op f.1-6 vindt men bovendien een tweede moderne foliëring, alleen aan de rectozijde.

Door het handschrift heen zijn er katernsignaturen (in Romeinse cijfers), bladsignaturen (combinaties van letters en Romeinse cijfers) en custoden (waarvan de beginletter rood opgehoogd is, behalve op f.48v) te zien; daarvan is een groot aantal gedeeltelijk afgesneden bij het inbinden (zie tabel 1). Op f.56v is de katernsignatuur rood opgehoogd. De omkadering van de custoden heeft de vorm van een rechthoek, getekend in een doorlopende lijn, met naar buiten gekeerde lusjes in de hoeken.

2. Opmaak

De bladen zijn afgeschreven voor twee kolommen per bladzijde. De bladspiegel heeft de afmetingen 216–220 x 140–154 mm, met een kolombreedte van 66 mm; de tussenmarge is 17 mm breed. Het verschil tussen bovenmarge (7 mm) en benedenmarge (39 mm) is bijzonder groot: kennelijk is de bovenmarge meer besnoeid dan de ondermarge. De aflijning ziet er als volgt uit: 4 x 2 prickings in de ondermarge; aparte hoofdletterkolom (5

93 Oorspronkelijk in het materiaal reeds aanwezige (maar meestal voor het beschrijven dichtgenaaide) scheuren of gaten, komen voor in de bladen 22, 29, 33, 34, 47 en 79.

94 Gemeten op f.17r.

95 Mogelijk is dit dezelfde hand die in handschrift VI op f.346r en elders enige aantekeningen maakte. Een aanwijzing hiervoor is bijv. de kleur van de inkt (zie tabel 8).

Tabel 1. Signaturen en custoden in handschrift I

katern	folium	katernsignatuur	bladsignatuur	custoden
1	1r		a [?]	
	3r		aiii	
	8v			[*rest omkadering*]
2	11r		biii	
	16v	.ii^{9}.		[*omkaderd:*]
				So suldi te he*m* gaen
3	24v	[.iii^{9}.]		[*rest omkadering*]
4	32v	.iiii^{9}.		[*omkaderd:*]
				Aldus bleef die scone
5	35r		eiij	
	36r		eiii[ ]	
	40v	.v^{9}.		[*rest omkadering*]
6	48v	.Vj^{9}.		Om wat pine dat sijs dade*n*
7	56v	.Vij^{9}.		[*omkaderd:*]
				Ceres die doet core*n* come*n*
8	64v	[*rest*]		
9	67r		j[ ]	
	68v		jiii[ ]	
	72v	.ix.^{9}		
10	74r		ki[ ]	
	75r		[*rest*]	
	76r		kiiij	
	80v	[*rest*]		[*rest omkadering*]

mm) en een spatie tussen de hoofdletter en de eerstvolgende letter (2 mm). De aflijning en liniëring zijn met inkt aangebracht, de liniëring alleen binnen de kolommen (prickings aan de buitenzijde van de bladen zijn bijna overal afgesneden).[96] De buitenste horizontale en verticale lijnen die de kolomgrenzen markeren, zijn doorgetrokken. Er is gelinieerd voor 42 regels per kolom (zie schema 1).

96 Sporen vindt men bijvoorbeeld nog in de marge van f.3 en f.72.

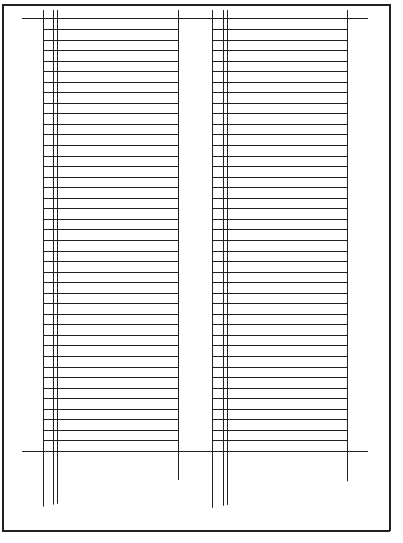

Schema 1. Aflijning en liniëring door hand A.

3. *Schrift*

De tekst van *Die Rose* (f.1ra-85va) is het werk van één kopiist (A), die een littera textualis schreef (zie afb. 35a). Karakteristiek zijn de langwerpige en smal gevormde letters, die veelal iets naar rechts hellen. In de lettercombinaties *de* en *do* is sprake van rondboogverbindingen. Kausler beschouwde deze hand als de oudste van de codex en dacht daarbij aan een datering omstreeks het begin van de veertiende eeuw. Er is echter een eigenaardigheid in het schrift, die deze datering lijkt te weerspreken: in verhouding tot de minuskels zijn de hoofdletters bijzonder groot en op een tamelijk 'gecompliceerde' wijze geschreven (dat wil zeggen: met schachtverdubbelingen, dubbele schuine streepjes met erboven en eronder punten die de lege ruimten binnen de letters opvullen, en kleine ornamentele versieringen). Deze eigenschap van het schrift wijst eerder op een vijftiende-eeuwse hand, dan op een veertiende-eeuwse.[97] Ook de typische vorm van de hoofdletter *A* konden wij in (gedateerde) Middelnederlandse codices niet terugvinden vóór het laatste decennium van de veertiende eeuw. Voor de hoofdletter *N*

97 Raadpleging van een aantal paleografische atlassen of als zodanig te gebruiken geïllustreerde overzichtswerken (CMD-NL, CMD-B, Kienhorst 1988, Besamusca 1983 en 1985, Deschamps 1972) leverde slechts twee in dit opzicht vergelijkbare handen op, die opvallend genoeg, beide stammen uit het midden van de vijftiende eeuw. De eerste is de Brusselse kopiist Heinric van Damme, van wie we twee handschriften kennen: Den Haag, KB, hs. 76 E 23 (gedateerd ca. 1440; Korteweg & Chavannes-Mazel 1908, 162) en Brussel, KB, hs. 19.607 (gedateerd 1444; CMD-B III, afb. 456-457). De andere hand, van Lodewijk Seldenrijc, is te vinden in Den Haag, Museum Meermanno-Westreenianum, hs. 10 C 19 (gedateerd 1453).

gebruikt A twee vormen, een oude en een nieuwe (ꝯ en ꝯ), de eerste, oude, vorm echter niet zo vaak, bijv. op f.6va1. Aangezien hand A ook in handschrift VI voorkomt[98] en de gelijkenis tussen hand A in de handschriften I en VI groot is, stellen wij een datering voor in de eerste twee decennia van de vijftiende eeuw. De datering van Lieftinck circa 1400 wijkt hier niet veel van af.

Een andere, veel slordiger hand (I), schreef op de blanco gebleven kolommen aan het slot (f.85vb-86ra) een gedicht dat als bladvulling beschouwd kan worden (zie afb. 13 en 35i). De tekst staat eveneens in handschrift V (nr. V.3; f.265ra-b). De inkt waar I mee werkte is bleek van kleur. De aparte hoofdletterkolom die al met de aflijning was aangebracht, gebruikte hij niet. Gelet op het voorkomen van enkele afwijkende lezingen, is de vaak geuite mening dat de tekst van hand I een kopie van de tekst in handschrift V zou zijn, niet erg plausibel.[99] Karakteristiek voor deze textualis zijn onder meer de *a* in twee verdiepingen met holle rug, open onderzijde en vinnig geschreven dwarsstreep, de *r* met de halverwege de schacht geplaatste vlag, de vorm van de *N*, de *e* met de korte voet. Letterverbindingen (*de*, *do*) komen ook in dit schrift voor. Hand I moet vroeg in de vijftiende eeuw worden gedateerd. Aangezien aantekeningen en correcties van hand I ook in andere delen te vinden zijn (behalve in handschrift I komt hij ook voor in de handschriften II, IV en VI), is het niet uitgesloten dat we hier met een vroege bezitter van een aantal van de handschriften te maken hebben. Wij zijn ons ervan bewust dat het discutabel is hand I hier als een teksthand te presenteren, omdat zijn aandeel onvergelijkbaar is met die van de andere handen. Zijn bijdrage vond waarschijnlijk plaats toen de handschriften in feite al voltooid waren.[100]

4. *Tekstgeleding, correctie en rubricatie*

De tekst op f.1r begint met een elf regels hoge, in rode en blauwe inkt getekende initiaal (*H*), een duplex-letter, bovenaan de eerste kolom. De initiaal is voorzien van penwerk, rood in het oog en rood en roodbruin in het veld.[101] Een J-lijst loopt in de linkermarge langs de schriftspiegel door tot regel 24. Aangezien er in het penwerk dezelfde gestileerde klavermotiefjes zijn getekend als in sommige kolomhoofdletters (zie 3. 'Schrift'), mag worden aangenomen dat de initiaal (en ook de verdere rubricatie) het werk is van kopiist A zelf. De rubricatie bestaat voornamelijk uit afwisselend rode

98 Zie de beschrijving aldaar.

99 De varianten beperken zich niet tot een verschil in spelling, maar behelzen ook het gebruik van geheel verschillende woorden.

100 Zie ook 'Geschiedenis', p. 84.

101 Volgens Deschamps is het roodbruine penwerk vroeger waarschijnlijk paars geweest (Deschamps 1972, 73).

en blauwe, twee regels hoge lombarden.[102] Representanten zijn dikwijls nog te zien vlak voor of in de open ruimte van de lombarden. De losstaande hoofdletters aan het begin van de versregels zijn afzonderlijk met rood opgehoogd, zoals ook de letters na een lombarde, met uitzondering van minuskels, die niet zijn opgehoogd.[103] Aan het slot, op f.85va40, is in het colofon het getal rood opgehoogd. Daarbij zijn ook de isolerende punten rood aangestipt. Tevens zijn er rode paragraaftekens aangebracht op plaatsen waar eerst representanten waren getekend. Opschriften in rubriek komen in of buiten de tekst niet voor.

Er zijn aanwijzingen dat A zijn legger zeer getrouw volgde, zozeer zelfs dat hij niet alleen dezelfde kolomlengte aanhield maar ook de verdeling van de tekst over de kolommen handhaafde. Telkens wanneer hij namelijk een correctie uitvoerde, die gevolgen had voor het aantal versregels in een kolom (er moest een vergeten regel worden toegevoegd of een teveel geschreven regel doorgestreept), compenseerde hij de ingreep door de kolom een regel korter of juist langer te maken. Het resultaat is dan telkens dat de correctie geen invloed heeft op de beginregel van de volgende kolom.[104] Deze werkwijze verkleinde de kans op fouten bij het kopiëren. De door Verwijs gesignaleerde tekstuele fout in de Comburgse redactie van *Die Rose*, waarbij een kolom in eerste instantie zou zijn overgeslagen en vervolgens door middel van lassen verder in de tekst weer zou zijn ingevoegd, zal derhalve reeds in de legger van A aanwezig zijn geweest.[105] Voor een overzicht van uitgevoerde correcties verwijzen wij naar bijlage II.

I schreef hoofdletters aan het begin van de versregels, maar hij maakte geen initialen, gebruikte geen paragraaftekens, geen lombarden en ook rubriceerde hij niet. Op- of onderschriften ontbreken eveneens. In de tekst

102 Een enkele keer wisselt de kleur niet, zoals op f.16v-17r, waar tweemaal achtereen een blauwe lombarde voorkomt en op f.24v-25r, waar twee keer een rode voorkomt. Soms zijn de lombarden uitgeveegd, zoals op f.3rb en 10vb. In het eerste geval is de reden ervan niet duidelijk, in het tweede geval was abusievelijk een *D* in plaats van een *A* geschilderd. Op f.15ra is de foute rode lombarde *D* (representant *a*) niet verwijderd, evenals op f.32ra de blauwe *A* (representant *v*).

103 Een karakteristiek detail is, dat bij de ophoging van de letters in de hoofdletterkolom, de rode likjes niet onder elkaar zijn gezet, zoals in de gedeelten waar de andere kopiisten (behalve B) schreven het geval is, maar telkens op of (rechts) naast de schacht van de letter. Dit heeft tot gevolg dat de ophogingen van de letters *A* en *I* zich meestal rechts van de letter bevinden.

104 Op f.12v is A kolom a begonnen met regel 2 als bovenste regel. Voor hij het einde van zijn kolom bereikt had realiseerde hij zich zijn fout. Hij schreef de ontbrekende regel boven de kolom (dus *above topline*) en liet de laatste regel van de kolom onbeschreven. Op f.49r laat A kolom b een regel langer doorlopen nadat hij halverwege de kolom een abusievelijk dubbel gekopieerde regel heeft moeten doorstrepen. Eigenaardig is ook het feit dat hij op f.40v in beide kolommen de laatste regel, waarvoor wel gelinieerd is, onbeschreven laat. Ook hier ligt de verklaring voor de hand: hij moet het voorbeeld van zijn legger, die hier om een of andere reden 41 regels per kolom telde, getrouw hebben gevolgd.

105 Verwijs 1868, 45.

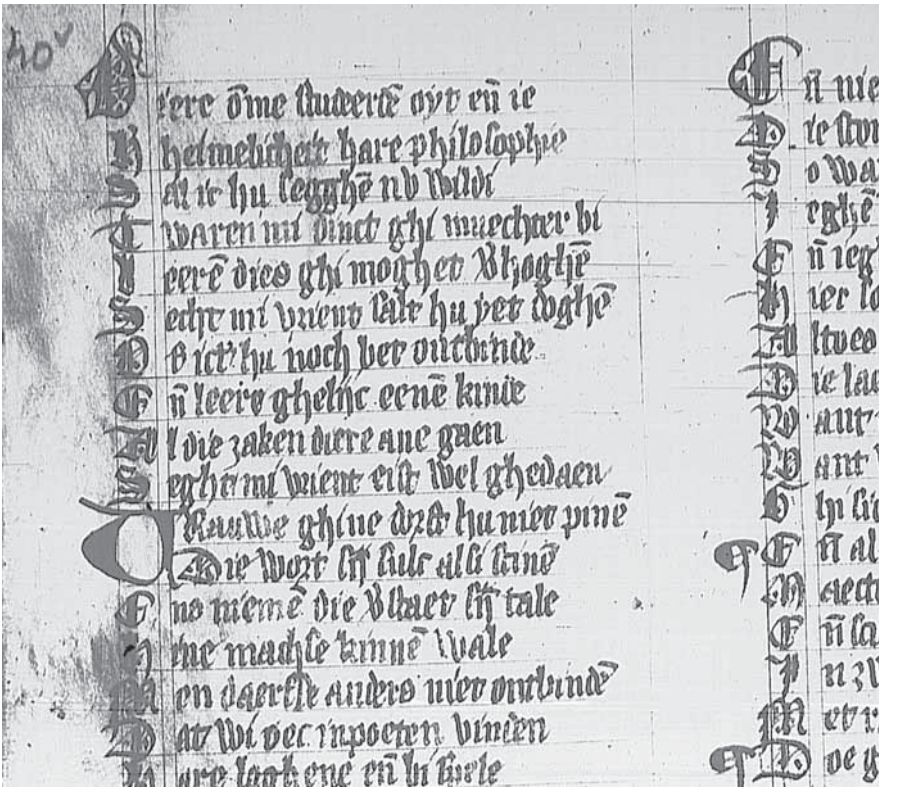

Afb. 3. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.40v (ware grootte)

van I zijn geen correcties aangebracht. Wel heeft I zijn tekst gestructureerd door de vierregelige strofen waaruit de tekst bestaat, van elkaar te scheiden door een witregel. Op f.85v slaagt I erin de liniëring, die door A was aangebracht, te volgen bij het schrijven, op f.86r lijkt hij daarmee weinig rekening te houden.

5. *Decoratie*

Een bijzonderheid in het schrift van A (zie afbeelding 3) is dat hij in de iets groter dan normaal geschreven kolomhoofdletters van de eerste regel van een kolom de ruimte nogal eens opvult met een uitgespaard (gestileerd) drie- of vierhoekig kruismotief. Soms (vooral bij de *V*, de *W* en de *A*) voorziet hij de uitstekende letterdelen van een aanhangende 'guirlande'. Op vele plaatsen heeft hij een kolomhoofdletter versierd door een karikaturaal mansgezicht tegen de schacht te tekenen (zie afb. 4).[106]

106 Dit gebeurde alleen in de eerste helft van het handschrift, op de volgende plaatsen: f.8vb1

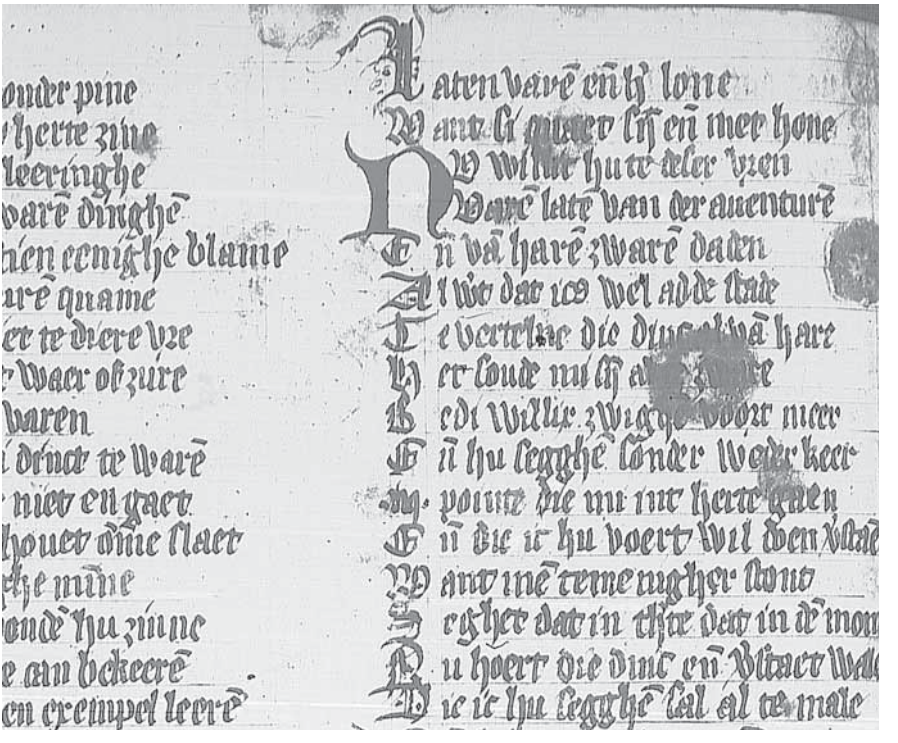

Afb. 4. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.38v (ware grootte)

6. Colofon en gebruiksporen

Onder de laatste kolom van *Die Rose* heeft kopiist A zelf geschreven: *Hier hent de rose* / *XIIII^M^II^C^ verse*.[107] Op verschillende plaatsen in het handschrift komt men in de marge pennenproeven tegen in een zestiende-eeuwse cursiva, zoals op f.9r (onder de tweede kolom), op f.29r (rechtermarge) en op f.51r (rechtermarge): losse letters; op f.31r boven kolom b: *a amen aue*. Op drie bladzijden heeft een latere hand hoofdletters uit de hoofdletterkolom nageschreven, te weten op f.82rb (over driekwart van de kolomlengte, in de linkermarge), bovenaan en in het midden van de linkermarge van f.85rb (twee letters), en tenslotte onder de laatste kolom van *Die Rose*, onder het colofon (f.85va). Een woord- en letterimitatie vinden we ook naast regel 7ra4, waar het laatste woord *maniere* door een andere dan de teksthand in een textualisletter is nageschreven (*manier*). Misschien is het dezelfde hand (dezelfde kleur inkt is gebruikt), die op f.39ra ter hoogte van regel 10 aan

(laatste bladzijde van het eerste katern), 10va1, 10vb1, 15rb1, 25ra1 en 25rb1 (eerste bladzijde van het vierde katern), 34vb1 en 38vb1.

107 Zie noot 89.

de rechterzijde de schacht van een letter heeft geschreven. Verder moet gewezen worden op enkele klein geschreven letters *e* in kolom 8rb (achter regel 16) en in kolom 19rb, (eenmaal achter regel 18, en tweemaal bovengeschreven in regel 25), die weliswaar met dezelfde inkt zijn geschreven als waarmee de teksthand schreef, maar die niet als correctie kunnen worden opgevat.

Een eigendomsaantekening van het Ritterstift Comburg is op f.1r verticaal met bruine inkt tussen de kolommen geschreven: *Ex Bibliotheca Chombergica.*

De meest geprononceerde gebruikssporen bevinden zich op de versozijde van het laatste blad van handschrift I (f.86v; zie afb. 14). Door een zestiende-eeuwse hand (de lettervormen verschillen, maar er is, gelet op de kleur, duidelijk één soort inkt gebruikt), is hier over de gehele lengte en breedte in kladschrift de volgende, door het geknoei moeilijk te transcriberen, tekst geschreven:

Joos[t]en van [vv]alem
Dem heren van

ERDEN
DeN MeNSCE

Desem
[d]em [va]n [b]oelen
[E]e[n]mensce

Deze lezing is allerminst zeker;[108] waarschijnlijk kan de werkelijke tekst niet meer worden gereconstrueerd. De eerste twee en laatste drie regels zijn geschreven in een krullerig schrift, door Gumbert een 'ongeschoolde cursiva' genoemd. De derde en vierde regel zijn in een hoekig blokschrift geschreven, die door Gumbert als 'vrijwel analfabete 'hoofdletters" worden gekarakteriseerd.[109] Het is goed mogelijk dat het de kopiist er ook niet om te doen is geweest een leesbare of begrijpelijke mededeling te schrijven. Het kan hier eveneens gaan om woord- of letterimitaties. Het voorkomen van krullerige letters naast hoekige, bijna blokletterachtige vormen wijst minder op een ongeoefende hand, dan op het proberen van een onwillige pen.[110] De naam (Joosten van Walem?), uit de eerste regel zal dan niet be-

108 Siteur (1973, 9) is een van de weinigen die ook gepoogd heeft deze tekst te ontcijferen. Haar transcriptie luidt: *Joosken van blaten / Dem heeren van / erdem / Dem mensce / Desem / dem dem boeken / ....*

109 Schriftelijke mededeling van prof.dr. J.P. Gumbert, 15-10-1995.

110 Het is opvallend, dat de woordcombinatie *den mensce* in deze spelling slechts eenmaal in het Comburgse convoluut voorkomt, namelijk in handschrift II (f.95vb4: *de*n *mensce*, in de tekst

doeld zijn als eigendomsmerk. Niettemin duiden de notities op dit laatste blad erop, dat het handschrift in de zestiende eeuw nog in gebruik was door een Nederlandstalig persoon.

Tot slot moet opgemerkt worden dat in de linkermarge van de tekstkolommen met inkt een verstelling is aangebracht, tot en met f.25ra om de tien regels, daarna onregelmatig. De vorm van de Arabische cijfers wijst erop dat deze telling uit de negentiende eeuw stamt. De onuitgesproken suggestie van De Vos dat ze door de kopiist zelf werd aangebracht (net als de telling in dezelfde soort inkt in *Wapene Martijn* in handschrift II) is op grond van de vorm erg onwaarschijnlijk.[111]

7. *Besluit*

Handschrift I is een handschrift dat in oorsprong één lange tekst bevatte maar waaraan door een (iets) latere hand een kort tekstje is toegevoegd. Aangezien hand A ook geschreven heeft in handschrift VI, en aldaar de werkzaamheid kan worden bepaald tot: vóór ca. 1420 (zie de beschrijving van handschrift VI), mag de datering van handschrift I, mede wegens de grote gelijkenis tussen de schriftkenmerken van A in resp. handschrift I en VI, zonder veel bezwaar gesteld worden op: eerste twee decennia van de vijftiende eeuw. Hand A schreef een Oost-Vlaams dialect. In de loop van de (vroege) vijftiende eeuw is het handschrift in handen geweest van iemand (bezitter (?) I) die eveneens een Oost-Vlaams dialect schreef.

Handschrift II (f.87-130)

Jacob van Maerlant: Heimelicheit der heimelicheden en Strofische gedichten; O Intemerata; Dietsche Catoen; Bouc van seden; Sente Bernaerdus epistele

1. *Materiaal en katernopbouw*

Het handschrift is samengesteld uit zes perkamenten katernen, vijf quaternionen en een binio:

van de *Heimelicheit der heimelicheden*). Verder komt men alleen nog tegen: *die mensce* (slechts eenmaal, in handschrift III, f.148va21 in de tekst van de *Sidrac*). De spelling *erden* is eveneens zeldzaam, al komt hij nog wel eens voor in handschrift VI (*Rijmkroniek van Vlaanderen*). Daarbuiten vinden we deze spelling slechts drie maal, telkens in handschrift II, in de tekst van de *Heimelicheit der heimelicheden* (f.91ra15, 94vb23 en 99va28). Het woord *boelen* komt in het gehele convoluut slechts eenmaal voor, als eigennaam in de *Rijmkroniek* (f.338va34: *Ian boelen*). Het is mogelijk dat iemand in de zestiende eeuw bezig was teksten uit handschrift II of VI over te schrijven, op sommige momenten problemen kreeg met zijn pen en dan op het dichtsbijzijnde lege blad (het huidige f.86v) die pen probeerde.

111 De Vos 1991, 152; zie ook hieronder de noten 48 en 49.

$5^{IV}(126) + 1^{II}(130)$

De dubbelbladen zijn in elkaar gelegd volgens de regel van Gregory, beginnend met de vleeszijde naar buiten gekeerd. De kwaliteit van het perkament is redelijk; ontbrekende (of verstevigde) hoeken en (dichtgenaaide) scheuren komen slechts zelden voor.[112]

De grootte van de bladen bedraagt 265 x 192 mm.[113] Buiten de zestiendeeeuwse foliëring in Arabische cijfers (87-130) zijn er geen andere foliëringen of sporen daarvan aanwezig.

Van de oorspronkelijk in cursiva aangebrachte bladsignaturen is er slechts één overgebleven (*eiiij*). De oorzaak daarvan is dat het bewuste blad (f.122r) van zichzelf al zo kort was dat de signatuur, die in de rechteronderhoek is geschreven, ten opzichte van de andere signaturen tamelijk hoog kwam te liggen. Bij het besnoeien van de ondermarge is daarom alleen deze signatuur niet afgesneden.[114]

2. *Opmaak*

De bladen zijn afgeschreven voor twee kolommen, met een bladspiegel van 217–219 x 146 mm. De aflijning en liniëring zijn aangebracht met inkt; ze zijn over het algemeen goed zichtbaar, maar een enkele keer zijn de lijnen erg vaag. Dit is gebeurd op een wijze die gelijk is aan het systeem dat werd toegepast in handschrift I, met dit verschil dat er voor slechts 36 regels werd gelinieerd en dat er in de ondermarge in plaats van 4 x 2 gaatjes, 4 x 1 gaatje werd geprikt. De breedte van beide kolommen (gemeten op f.106r) bedraagt resp. 66 (kolom a) en 65 (kolom b) mm. De afstand tussen de kolommen is 15 mm, terwijl de maten van de bovenmarge 8 mm, van de ondermarge 38 mm, en van de binnen- en de buitenmarge resp. 22 en 24 mm zijn. Ook in deze afmetingen is er dus nauwelijks verschil met handschrift I.

3. *Schrift*

Handschrift II is vrijwel in zijn geheel door één kopiist (B) met tamelijk bleke inkt geschreven (f.87ra1-128vb5; zie afb. 35b). Alleen de laatste twee bladen en een deel van de kolom daaraan voorafgaand zijn door een andere hand (C) geschreven (f.128vb6-130vb34; zie afb. 35c). Zowel B als C gebruikte een littera textualis. Verbonden letters bij B zijn *de* en *do*. Mogelijk

112 Een dichtgenaaide scheur vindt men op f.89, met perkament verstevigde hoeken op de f.111, 112, 122, en een afgescheurde hoek op f.118. De scheur in f.125 dateert van na het beschrijven van het blad en is niet dichtgenaaid.

113 Gemeten op f.106.

114 Zie ook hierboven p. 30.

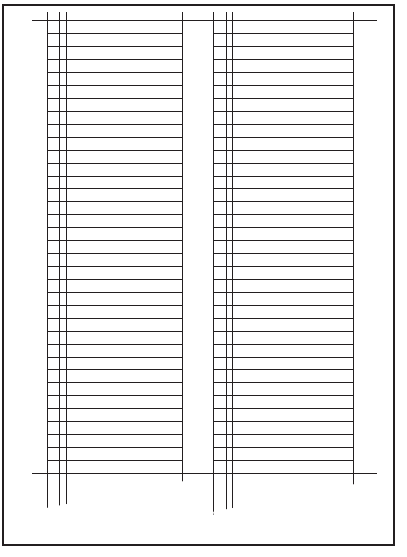

Schema 2. Aflijning en liniëring door hand B.

door de wat ruimer bemeten regelhoogte zijn de door B geschreven letters vrij groot. De schrijfwijze van de lettervormen vertoont een frappante gelijkenis met de lettervormen van A. Wij wijzen in dit verband in het bijzonder op de hoofdletters, die door B naar verhouding iets minder groot zijn geschreven dan bij A het geval is. Het meest in het oog springende verschil tussen B en A is het vrijwel ontbreken van de ornamentiek in de kolomhoofdletters van B, maar soms zijn deze hoofdletters op dezelfde wijze 'gecompliceerd' geschreven, met ook dezelfde ornamentiek. In het bijzonder kan deze overeenkomst worden geconstateerd in de kolomhoofdletters.[115] Door de grotere regelafstand en door het doorgaans ontbreken van de ornamentiek in de hoofdletters oogt het schriftbeeld van B eenvoudiger en rustiger dan dat van A. Een bijna consequent verschil met A is de vorm van de ronde *r*: in alle gevallen heeft deze bij A een aanhangende krul, die bij B weliswaar ook voorkomt, zij het slechts zelden (bijv. op f.117rb16) (zie afb. 5f).

Hand C schreef een littera textualis formata. Opvallend zijn een zekere onregelmatigheid in letterbreedte en -hoogte, en een enigszins variërende interlinie, die tezamen het nogal onrustige schriftbeeld verklaren. Een ka-

115 Merk bijvoorbeeld op dat ook B op dezelfde wijze twee vormen van de *N* schrijft (ꝑ dikwijls, ꝓ zelden, bijv. f.90vb21 en f.102va7), dezelfde 'vlag' aan de *A* tekent, dubbele dwarsstreepjes aanbrengt met erboven en eronder een punt in de lege ruimte van een gesloten of half-open letter (vergelijk de identieke wijze waarop de hoofdletter *A* wordt geschreven, A: f.2ra3 met B: f.93vb1), twee vormen van de *M* kent (vergelijk de twee vormen van A: f.79vb29 en f.80vb21 met B: f.120vb1 en f.121ra10), en dat tenslotte de eigenaardige 'baard' die A onder andere tegen de schacht van de kolom hoofdletter *W* tekende (bv. f.82vb1), net zo is getekend tegen de schacht van de kolomhoofdletter *W* op f.103rb1 (zie afb. 5a-f).

Hand A **Hand B**

Afb. 5a. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.6va1, f.102va7 (boven), f.78rb1 en f.106vb1 (onder) (ware grootte)

Afb. 5b. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.307rb3 en f.116va1 (ware grootte)

Afb. 5c. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.46rb1 en f.124va1 (ware grootte)

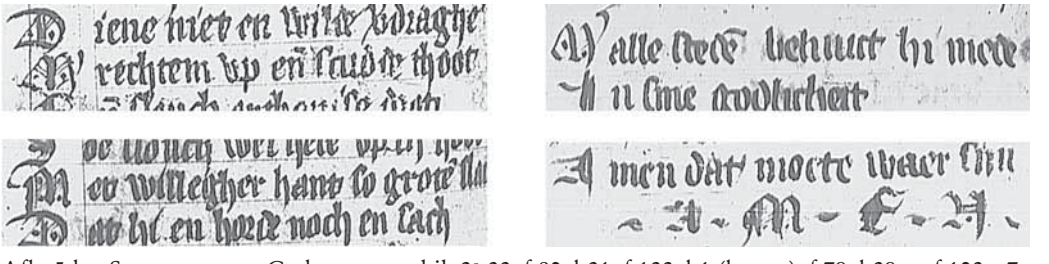

Afb. 5d. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.80vb21, f.122vb1 (boven), f.79vb29 en f.102va7 (onder) (ware grootte)

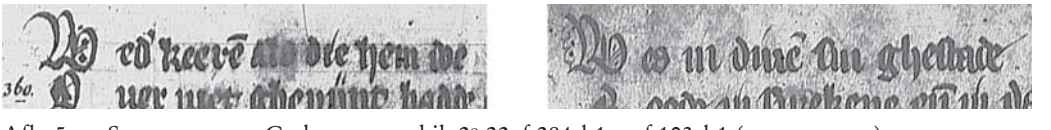

Afb. 5e. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.284rb1 en f.103rb1 (ware grootte)

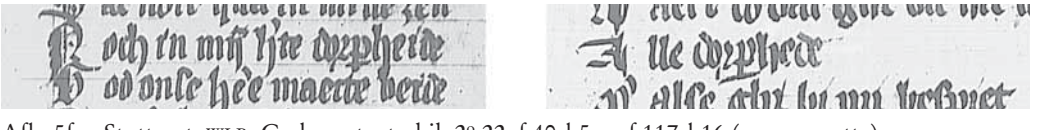

Afb. 5f. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.40rb5 en f.117rb16 (ware grootte)

rakteristieke letter is de hoofdletter N, die geschreven is in de vorm van een puntmuts (bijv. f.128vb24; zie afb. 17). Verbonden letters zijn zeldzaam (*de*). Samen met de vele (verbeterde en onverbeterde) fouten, die hij in zijn relatief korte tekst nog wist te maken, krijgt men de indruk dat hand C afkomstig is van een beduidend minder ervaren kopiist.

Op grond van de genoemde overeenkomsten in het schrift van A en B, en de nagenoeg identieke wijze waarop de aflijning en liniëring zijn aangebracht, zijn wij geneigd de handen A en B toe te schrijven aan dezelfde kopiist, met dien verstande dat hand B een vroege vorm van diens boekhand vertegenwoordigt, en A een latere vorm. Aanvullende argumenten daarbij zijn dat de paragraaftekens bij de teksten van A en B gelijkvormig zijn, evenals de wijze waarop de lombarden (vgl. *B*, *L*, *M*, *S*, *T*) werden geschilderd; niet zonder betekenis is ook dat A en B (als enigen van de Comburghanden) eenzelfde systeem bij het corrigeren hanteerden (zie bijlage II). Hand B dateren wij dan ook: eind veertiende eeuw. Hand C zal niet veel later zijn geschreven.

4. *Tekstgeleding, correctie en rubricatie*

Handschrift II begint met een vijf regels hoge, rode veldinitiaal (D), met rood penwerk in het oog en in het veld. In de initiaal is in de buik van de D een vierhoekig bladmotief uitgespaard. Eventueel vroeger aanwezig penwerk aan de bovenzijde is afgesneden; aan de onderzijde loopt in de linkermarge een J-lijst door tot en met regel 21. De structuur van de *Heimelicheit* (f.87ra1-101vb27) is zichtbaar gemaakt door middel van twee regels hoge rode lombarden en rode paragraaftekens. Ook in de overige teksten die B schreef is dit zo gedaan, alleen zijn de lombarden daar slechts één regel hoog en zijn er vanaf f.112rb18 (het begin van Jacob van Maerlants strofische gedichten) geen paragraaftekens meer gebruikt. In een aantal gevallen zijn de representanten onder de paragraaftekens nog zichtbaar. Soms zijn er opschriften in rubriek aangebracht – uit het schrift blijkt dat B zelf rubriceerde (f.101vb28: *O Intemerata*, f.119ra18: *Dander martijn*, f.121rb33: *Dit es de derde Martijn*), waarvoor hij in de marge de tekst als representant schreef. Boven het begin van het *Bouc van seden* (f.102va8), de *Dietsche Catoen* (f.110rb6) en *Wapene Martijn* (112rb17) is wel een regel vrijgelaten, maar er is geen gerubriceerde titel geschreven.[116] Nieuwe teksten beginnen met een eenvoudige, als een lombarde geschilderde rode initiaal, van twee regels (f.101vb28-29), drie regels (f.102va8-10, f.110rb6-8, f.119ra18-20, f.122va21-23) of vier regels hoog (f.112rb17-20, f.121ra33-36). In laatstgenoemd voorbeeld (een uitstaande *I* met een naar binnen, on-

116 Op f.112rb21-23 lezen we echter in kleine cursiva wel de representant voor een titel: *Waphene Mart*[.

der de kolom geklapte staart) is er op dezelfde manier als in de openingsinitiaal, een vierhoekig bladmotief uitgespaard. Eenmaal besluit B zijn tekst (*O Intemerata*, f.102va7) met het woord 'Amen', geschreven op een aparte regel met hoofdletters tussen isolerende punten. Zowel de letters als de punten zijn daarbij rood opgehoogd. Het woord 'Amen' als markering van een teksteinde komt nog tweemaal voor, maar dan is het woord achter de laatste regel van de betreffende tekst geschreven. Dit is het geval aan het einde van de *Derde Martijn* (f.124va20) en aan het einde van de *Disputacie* (f.128vb5; alleen hier is dit woord rood opgehoogd).

De overige rubricatie bestaat uit afzonderlijke rode ophoging van de letters in de hoofdletterkolom, de ophoging van letters na een lombarde (minuskels worden daarbij, behoudens zeer weinige uitzonderingen, overgeslagen) en paragraaftekens. Van belang is de constatering dat zowel het systeem van rubriceren als de vormgeving van de lombarden en paragraaftekens geheel overeenkomt met de tekstgedeelten van kopiist A in de handschrift I en VI. Zoals hierboven reeds werd opgemerkt, corrigeerde B zijn tekst volgens een werkwijze die verder alleen bij hand A (in handschrift I) aantreffen (zie bijlage II).

In het gedeelte dat door kopiist C is geschreven vinden we geen paragraaftekens. De tekst begint met een vier regels hoge rode initiaal (*R*) op rasuur, en is opgebouwd uit korte afdelingen. Boven elk nieuw gedeelte is in rubriek een opschrift aangebracht. Elk gedeelte begint met een twee regels hoge rode lombarde. De vormgeving ervan verraadt dat hier een andere rubricator aan het werk is geweest dan in het door B geschreven stuk. Uit de in textualis geschreven opschriften blijkt dat C zelf de rubricator was. Boven de proloog is door C een titelopschrift van drie regels in rubriek aangebracht (f.128vb6-8). De letters in de hoofdletterkolom zijn afzonderlijk rood opgehoogd; letters na een lombarde (altijd minuskels) zijn niet gerubriceerd. Aan het slot van de tekst (f.130vb29-34) heeft de kopiist met rode inkt een colofon geschreven (zie onder 6. 'Colofon en gebruiksporen').

In het werk van B vinden we, behalve correcties door de kopiist zelf, op enkele plaatsen correcties van de hand van I (zie bijlage II). Diens ingrepen behelzen, evenals elders in de andere handschriften waar hij corrigerend aanwezig is, alleen verbetering of vervanging van woorden aan het einde van een regel.

Kopiist C corrigeerde zijn eigen tekst. Correcties van een, naar het schijnt andere hand, die wij hebben aangeduid met de sigle K, zouden eventueel ook het werk van de kopiist zelf kunnen zijn (zie afb. 6). Hoewel er aanleiding is om deze correctorshand afzonderlijk te benoemen (het schrift is wat ronder dan dat van C), zijn er toch ook opvallende overeenkomsten (met name de bijna horizontale voet van de letter *e*). Daar er eenmaal met zwarte inkt gecorrigeerd is in het met rode inkt geschreven co-

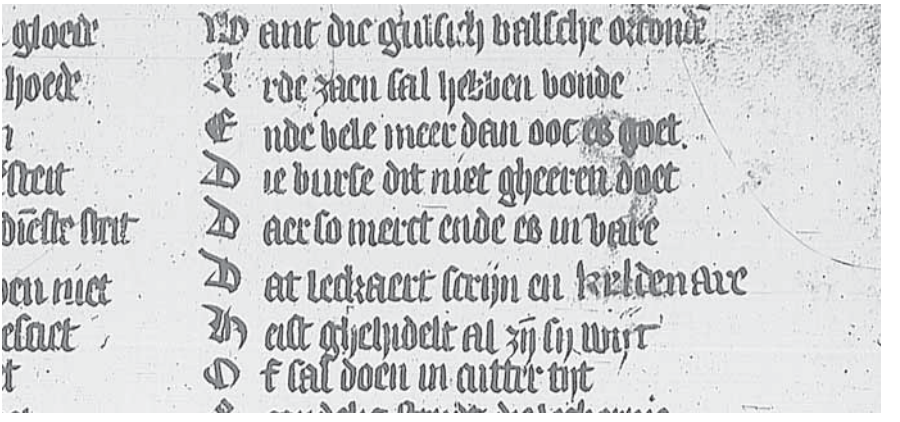

Afb. 6. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.129rb8 (ware grootte). Het woord *keldenare* is geschreven door hand K

lofon, is het aannemelijk, dat tenminste één correctiegang plaatsvond na de rubricatie.

5. *Decoratie*
Behalve de sub 3 beschreven initiaal met rood penwerk (f.87ra1-5) en de verder genoemde, eenvoudiger initialen, is handschrift II op geen enkele wijze versierd.

6. *Colofon en gebruiksporen*
Het in rubriek (en een iets kleinere letter) geschreven colofon onderaan de tekst van C volgt zonder witregel op de hoofdtekst (zie f.130vb29-34). Aan het slot van het colofon (regel 34) zijn tussen isolerende punten twee letters geschreven: *.f.f.* Waarschijnlijk is dit een afkorting voor de woorden *fieri fecit* (hij maakte [dit om] gemaakt te worden, oftewel: vervaardigd in opdracht).[117]

Sporen van later gebruik vinden we op verscheidene bladzijden. Achter de bovenste regel van kolom a op f.115v is in een cursief schrift door een latere hand een onafgemaakt woord (*ma*[.]) geschreven. Interessant is het tiental nabootsingen van hoofdletters uit de hoofdletterkolom, aan het begin van *Wapene Martijn* (f.112rb21-30). Precies zulke imitaties komen voor op enkele plaatsen in handschrift I. In de ondermarge van f.109rb is in een zestiende-eeuwse cursiva met inkt geschreven: *amen hanneken*. Dit is dezelfde hand die op andere plaatsen soortgelijke notities schreef (zie tabel 8).

117 Deze afkorting komt vaker voor in colofons en is een variant van *scribi fecit* (zie Ker 1964, 326-331).

Een uiterst klein geschreven, met zwarte inkt aangebrachte verstelling vinden we ter hoogte van de laatste kolomregels op bijna alle bladen van de f.112rb-118vb. De vorm van de Arabische cijfers (met name die van de 4 en de 7) maakt duidelijk dat we hier met een latere hand hebben te doen. Een op vergelijkbare wijze aangebrachte telling vinden we in handschrift I (zie aldaar).

7. *Besluit*
Op basis van zijn inhoud laat handschrift II zich karakteriseren als een verzameling didactische rijmteksten. Het grote overwicht aan teksten van Jacob van Maerlant maakt het verleidelijk dit deel te typeren als een 'Maerlant-codex'. Een dergelijke karakterisering vormt geen bezwaar, indien men erbij bedenkt dat het handschrift ook enkele anonieme teksten bevat.

Op grond van het schrift (zie par. 3), de overeenkomsten met handschrift I in aflijning en liniëring, rubricatie en de taal, mag worden verondersteld dat het handschrift is ontstaan aan het einde van de veertiende eeuw in Oost-Vlaanderen.

Handschrift III (f.131-178)

SIDRAC (SELECTIE); KORTE GEESTELIJKE PROZA-TEKSTEN; RIJMSPREUK

1. *Materiaal en katernopbouw*
De zes katernen waaruit het zeer regelmatig gebouwde handschrift bestaat, zijn alle van een goede kwaliteit perkament, zeker wanneer men een vergelijking maakt met de handschriften I, IV, V en VI. Scheuren, gaten of andere slechte plekken vindt men nauwelijks.[118] Alle katernen zijn quaternionen, bestaande uit dubbelbladen die volgens de regel van Gregory zijn samengesteld, beginnend met de vleeszijde naar buiten gekeerd. De opbouw kan worden uitgedrukt in een eenvoudige collatieformule:

$6^{IV}(178)$

De grootte van de bladen bedraagt 264 x 193 mm.[119] Buiten de zestiende-eeuwse Arabische inktfoliëring (131-178) zijn er geen andere sporen van foliëring te zien, evenmin als katern- en bladsignaturen of custoden.

118 In f.142r bevindt zich een gat ter hoogte van het midden van kolom a.
119 Gemeten op f.173.

2. Opmaak

Aflijning en liniëring voor twee kolommen per bladzijde vond plaats met blinde stift.[120] Omdat alle teksten in het handschrift in proza zijn, werden er geen aparte hoofdletterkolommen gemaakt. De afmetingen van de bladspiegel zijn 224 x 142 mm. Merkwaardig is dat de buiten-kolommen (dat wil zeggen: op elke rectozijde de rechterkolom en op elke versozijde de linkerkolom) smaller zijn dan de binnenkolommen. De breedtes zijn resp. 55 mm en 66 mm. Aangezien dit verschijnsel zich in alle katernen voordoet, lijkt het erop dat de kopiist bij het aanbrengen van de prickings (4 x 1, vaak in de onder- en in de bovenmarge) werkte met een sjabloon. De breedte van de bovenmarge bedraagt 8 mm, van de ondermarge 32 mm, van de binnenmarge 20 mm en van de buitenmarge 30 mm. Er is over de gehele breedte van het blad gelinieerd voor 39 regels.

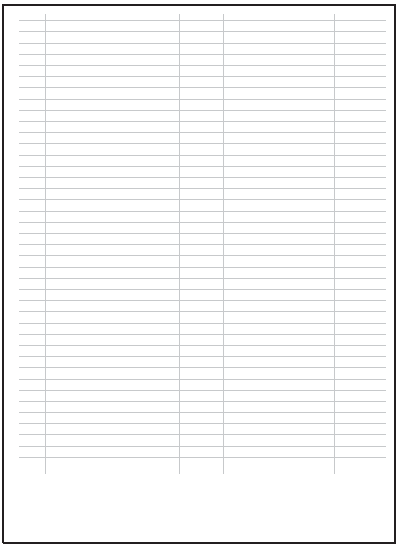

Schema 3. Aflijning en liniëring door hand D.

3. *Schrift*

In handschrift III heeft slechts één hand (D) geschreven (zie afb. 35d). De rijmspreuk onderaan de laatste kolom van het laatste blad (f.178va34-39) is weliswaar door sommige eerdere onderzoekers als afzonderlijke hand onderscheiden (aangeduid met de sigle J), maar in onze ogen is er sprake van dezelfde hand, zij het dat de letters iets zorgvuldiger zijn geschreven (zie afb. 20). Blijkbaar is de rijmspreuk een later toegevoegde bladvulling van dezelfde kopiist.

120 Bijna nergens is dit meer goed zichtbaar, maar nog wel enigszins op f.163v en 177r.

De gebruikte letter is een textualis, die qua niveau geklasseerd kan worden tussen libraria en currens. Zowel De Vreese als Lieftinck maken melding van hun associatie met schrift afkomstig van het Rooklooster.[121] De kleur van de inkt is zwart-bruin.

4. *Tekstgeleding, correctie en rubricatie*
Het handschrift opent niet met een initiaal, maar met een in zwart-bruine inkt geschreven opschrift over drie regels, dat aanvangt met een gewone hoofdletter. De tekst van de *Sidrac* is opgebouwd uit korte vragen en langere antwoorden. Tussen vraag, antwoord en volgende vraag is doorgaans een regel wit gelaten. Elke vraag begint met een hoofdletter en elk antwoord met een twee regels hoge rode lombarde binnen de tekstkolom. Is de lombarde een *I*, dan is hij uitstaand en circa vijf tot zeven regels lang. Representanten zijn bijna overal nog zichtbaar in de marge. Als de tekst van een antwoord de lengte van een kolom overschrijdt, is het antwoord onderverdeeld in stukken, elk met een één regel hoge rode lombarde aan het begin.[122] Voor het opschrift en voor elke vraag is met rode inkt een paragraafteken aangebracht. Het opschrift en de vragen zijn met rode inkt doorstreept. Bleef er op de laatste regel van een antwoord ruimte over, dan is die ruimte vaak opgevuld met simpele decoratietekens (bijv. 'krakelingen', horizontale streepjes en dubbele punten). Indien het slot van de tekst van een antwoord net niet paste op een regel werd het overblijvende woord soms op de regel eronder tegen de rechterzijde van de kolom geschreven. Voor het woord werd dan een rood paragraafteken aangebracht en er werd geen witregel tussen dit laatste woord van het antwoord en de nieuwe vraag aangehouden. Nieuwe zinnen beginnen in de regel met een hoofdletter, die met rubriek werd doorstreept. Ook de letters na een lombarde zijn vaak, maar lang niet altijd, als hoofdletters geschreven (en dan ook rood doorstreept). Woorden die aan het regeleinde afgebroken moesten worden, hebben vrijwel altijd een schuin afbrekingsstreepje gekregen. Ook getallen zijn vaak, maar niet altijd, met rood doorstreept.

Na het einde van de *Sidrac* (f.174vb33) volgen enige korte teksten. De overgang vindt aldus plaats: na een regel wit volgt een binnen de kolomgrens geschreven rood paragraafteken met daarachter een dubbele punt met een liggend streepje tussen de punten, en de titel: *De sancto bernardo*, geschreven in een iets groter en meer gestileerd schrift. Na opnieuw een re-

121 De Vreese is daarbij het meest specifiek: 'Het schrift is dik en klein; het doet soms denken aan dat van ± 1394 uit 't Rooklooster' (beschrijving in handschrift, BNM).

122 Bijvoorbeeld op f.131ra26 en 131va33. Deze lombarde staat dan aan het begin van de regel. In geval van overblijvende ruimte in de erboven liggende regel (zoals in f.131va33) is daar regeluitvulling aangebracht.

gel wit begint dan de nieuwe tekst, die opent met een drie regels hoge rode initiaal, voorzien van zeer eenvoudig penwerk. In hoeverre we in hetgeen dan volgt te maken hebben met een op zichzelf staande tekst, dan wel met delen van een groter geheel, is niet geheel duidelijk. De manier waarop de teksten zijn gestructureerd, gerubriceerd en van opschriften zijn voorzien, geeft in elk geval aanleiding te veronderstellen dat sommige bijeenhoren. Daarbij valt overigens niet goed uit te maken of deze 'samenhang' het gevolg is van bewuste compositie door een auteur ofwel van een (al dan niet toevallig) samen voorkomen in een handschrift dat als legger voor dit deel heeft gediend. De verschillen en overeenkomsten worden weergegeven in tabel 2. De opschriften in rubriek laten de conclusie toe dat kopiist D de rubricator van handschrift III is.

Behalve incidentele correcties van de kopiist zelf, treffen we op verscheidene plaatsen kleine ingrepen aan door een latere gebruiker (zie onder 6. 'Gebruikssporen').

Tabel 2. Tekststructurering in handschrift II

tekst	paragraaf-teken voor titel of incipit	titel (Zwart/Rood)	witregel voor titel	witregel na titel	paragraaf-teken(s) in tekst
III.2	ja	De sancto bernardo (Zw)	ja	ja	nee
III.3	nee	Dit sijn die VIII salicheden (Rd)	nee	nee	ja
III.4	nee	Dit zij*n* VI pointe*n* (Rd)	nee	nee	ja
III.5	nee	Die VI ba*nde*n (Rd)	nee	nee	ja
III.6	nee	[Inc.: Vp ene*n* tijt]	ja	n.v.t.	ja
III.7	nee	Dit zijn die VII woorden (Rd)	nee	nee	nee
III.8	nee	[Inc.: Het qua*m* een inghel]	ja	n.v.t.	ja
III.9	ja	Aldus suldi leue*n* (Zw)	nee	ja	nee
III.10	ja	Tote hu selue*n* (Zw)	ja	nee	nee
III.11	ja	Tote andere*n* liede*n* (Zw)	ja	ja	nee
III.12	nee	[Inc.: Een goet mensche]	ja	n.v.t.	ja
III.13	nee	[Inc.: O mensche ghedinct]	ja	n.v.t.	nee

5. *Decoratie*

Behoudens de regelvullingen en de drie regels hoge initiaal op f.174vb (zie boven) die ook kan worden omschreven als een met zeer eenvoudig penwerk opgesierde grote lombarde, is het handschrift op geen enkele wijze gedecoreerd.

6. *Gebruikssporen*

Op enkele plaatsen in het handschrift heeft een andere hand dan die van de kopiist (L) correcties aangebracht en letters, woorden en soms zelfs een of meerdere regels opgehoogd, die wegens slijtage van de inkt niet goed meer

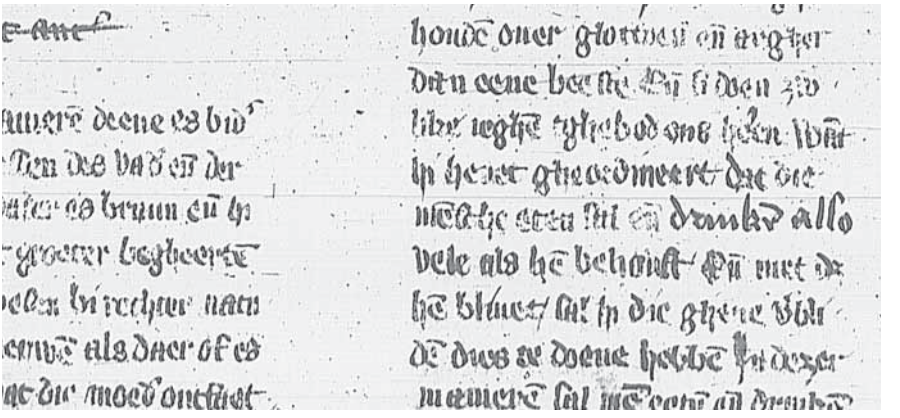

Afb. 7. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.137rb28 (ware grootte). De woorden *drinken also* zijn geschreven door hand L

leesbaar waren (zie afb. 7). Aangezien deze hand een hybrida schreef (vgl. f.137rb28), mag worden aangenomen dat deze bemoeienissen zeer waarschijnlijk op zijn vroegst dateren van omstreeks 1440-50.[123] Op de versozijde van het laatste blad zijn in de onbeschreven kolom b met inkt enkele onduidelijke tekeningetjes gemaakt, mogelijk als pennenproef, waarvan de twee duidelijkste een slak met voelsprietjes lijken voor te stellen. Deze bladzijde is erg vuil en draagt onmiskenbaar de sporen van gebruik als buitenblad: inktvlekken, vetvlekken, vochtplekken, vegen en slijtage. Degene die ook op andere plaatsen in het convoluut met rood krijt tekende en schreef, heeft op f.175r tussen de kolommen een zonnetje met stralenkrans getekend. Ook op f.174v vinden we in de linkermarge krabbels met rood krijt.

7. *Besluit*

Indien we af mogen gaan op de gelijkenis die De Vreese (en na hem ook Lieftinck) meende waar te nemen tussen hand D en schrift van ca. 1394 uit het Rooklooster, zou men mogen besluiten tot een datering van dit handschrift omstreeks 1400. Een identificatie van auteurschap en ontstaanstijd van de korte teksten die op de *Sidrac* volgen, zou bij een poging tot aanscherping van de datering behulpzaam kunnen zijn.[124] Het feit dat het handschrift niet met een initiaal begint, terwijl er wel een kleine initiaal

123 Deze datering is voornamelijk gebaseerd op het oordeel van Obbema, dat er 'wel heel goede gronden [moeten] zijn om een Middelnederlands handschrift in hybrida vroeger te dateren dan "ca. 1440-'50" ' (1996, 75).

124 Van Tol dateert de Middelnederlandse *Sidrac* in 1318 (Antwerpse vertaling) en het gehele Comburgse handschrift rond 1400 (Van Tol 1936, XLII-XLIII). Latere onderzoekers hebben zich hierbij aangesloten (Mak 1957, 278-290 en Lie 1994, 116-131).

voorkomt op f.174v, is opmerkelijk en zou een aanwijzing kunnen zijn dat aan de huidige codex ooit een of meer katernen zijn voorafgegaan.

Handschrift IV (f.179-234)

Van sente Brandane; Van den vos Reynaerde; korte geestelijke proza-teksten; Jan de Weert, Een dispitacie van Rogiere ende van Janne; Hein van Aken, Hughe van Tabaryen; sproken

1. *Materiaal en katernopbouw*
Met zijn zeven quaternionen, waarvan de dubbelbladen volgens de regel van Gregory (beginnend met de vleeszijde naar buiten gekeerd) geordend zijn, is handschrift IV een regelmatig opgebouwde codex:

$7^{IV}(234)$

De kwaliteit van het dunne perkament is op vele plaatsen inferieur: scheuren zijn dichtgenaaid en ruwe plekken zijn – zonder dat er veel verbetering optrad – glad gepuimd. De bladen hebben de afmetingen 265 x 189 mm.[125] In aanvulling op de zestiende-eeuwse foliëring met Arabische cijfers (179-234), zijn de bladen vanaf f.190 op zowel de recto- als de versozijde in de benedenmarge voorzien van een moderne potloodfoliëring (de versozijde is steeds aangegeven door middel van een liggende streep, 190– t/m 234–). Katernsignaturen, bladsignaturen en custoden ontbreken.

2. *Opmaak*
De op enkele plaatsen nog zichtbare prikgaatjes in de onder- en bovenmarge, en de bijna overal bewaard gebleven prikgaatjes in de buitenmarges laten de vaststelling toe dat het prikken per katern gebeurde. Het systeem is als volgt: 4 x 2 prickings in de onder- en bovenmarge, voor twee kolommen per bladzijde. Binnen elke kolom is een extra verticale lijn getrokken voor een hoofdletterkolom. De gaatjes in de zijmarge ten behoeve van de liniëring zijn meestal nog goed zichtbaar. Naast het op een na onderste prikgaatje is er een tweede gaatje geprikt.[126] De bladspiegel is 231 x 147 mm. Voor aflijning en liniëring (nu bijna geheel onzichtbaar geworden) werd een loodstift gebruikt. De liniëring, die werd aangebracht voor 42 regels per kolom, werd over de hele breedte van het blad doorgetrokken.

125 Gemeten op f.203.
126 Gumbert heeft uiteengezet dat zulke dubbele prikgaatjes de liniator opmerkzaam maken op het naderend einde van de bladzijde (vgl. Gumbert 1974, 155-165.).

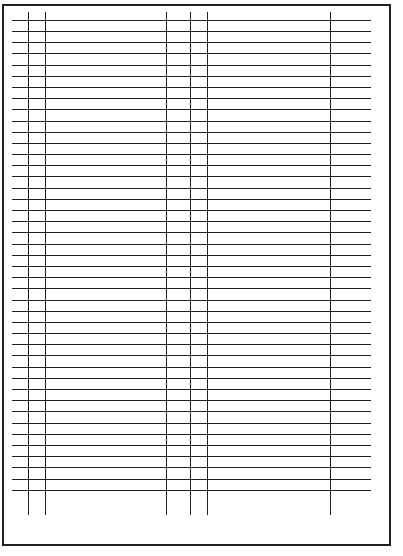

Schema 4. Aflijning en liniëring door hand E.

3. *Schrift*

Handschrift IV is geschreven door één kopiist (E), die daarvoor een zeer regelmatige littera textualis gebruikte (zie afb. 35e). Opmerkelijk in het schrift zijn de twee verschillende vormen van de dubbele *a*, die naast elkaar voorkomen. De ene vorm kenmerkt zich door twee openingen aan de linkerzijde ('open buikjes-*a*'), de ander door een opening aan de onderzijde ('open hokjes-*a*').[127] Doordat E dikwijls geen haarstreepjes plaatste op de *i*, is het in woorden waarin de letters *i*, *u*, *n*, en *m* in enigerlei combinatie voorkomen, vaak erg moeilijk om de juiste letters te onderscheiden. Ook het verschil tussen de *c* en de *t* is soms klein. De letters *de* en *do* worden verbonden. In zijn ongepubliceerde beschrijving uit 1949 karakteriseerde Lieftinck het schrift van E als 'een textualis die men in latere periode zeker brev[itura]-bastarda zou noemen'. Hij achtte dit schrift daarom 'zeer interessant als voorloper van die stijl'.[128] In de prozateksten die in dit handschrift voorkomen zijn nergens regelvullingen aangebracht. Kopiist E laat lange versregels in de a-kolom doorlopen tot in de b-kolom, met als gevolg dat daar het vers in deze kolom enigszins 'inspringt' (bijv. op f.224rab3).

127 Onze aanvankelijke gedachte dat de vorm van de *a* beïnvloed zou worden door de vorm van de voorafgaande of de volgende letter lijkt onjuist. Bij een kleine steekproef vonden wij verschillende vormen gebruikt in een gelijke context.

128 Tegenwoordig duidt men dit type schrift doorgaans aan als hybrida, al zijn deze twee benamingen niet geheel gelijk te stellen (zie Gumbert 1975, 275).

4. Tekstgeleding, correctie en rubricatie

Het gebruik van hoofdletters in de berijmde teksten blijft voornamelijk beperkt tot het begin van versregels en de letters die op een lombarde volgen. Incidenteel worden ook eigennamen met een hoofdletter geschreven (bijv. f.213rb11). Ook wanneer middenin een versregel een nieuwe zin begint, wordt een hoofdletter gebruikt (f.222ra13). In de prozagedeelten wordt een nieuwe zin begonnen met een hoofdletter.

Het handschrift opent met een zes regels (f.179ra2-7) hoge, eenvoudige, rode initiaal (*N*), waarboven door E in de bovenmarge met rode inkt is geschreven: *Van sente brandane*. Bij het afsnijden van de bladen is dit opschift gedeeltelijk weggevallen. De overige teksten beginnen alle met een opschrift in rubriek, waarna de tekst volgt met een kleine initiaal, geschreven als een lombarde. Uit deze opschriften blijkt dat kopiist E zijn eigen teksten rubriceerde. In tabel 3 wordt het gebruik van initialen, lombarden, paragraaftekens en eindmarkeringen opgegeven.

Tabel 3. Tekststructurering in handschrift IV

tekst	hoogte initiaal	eindmarkering	hoogte van lombarde	paragraaf-teken
IV.1	6	amen amen		
IV.2	3	Nota	1	incidenteel
IV.3	2			
IV.4	2			
IV.5	2			
IV.6	2	Deo gracias		
IV.7	3	amen amen	1 (per strofe)	
IV.8	3	Nota	1 (per strofe)	
IV.9	2	Nota	1 (per strofe)	
IV.10	2	amen		incidenteel
IV.11	2	Nota		
IV.12	2	*Nota C veers		elke 3 regels

* = niet door teksthand

De letters in de hoofdletterkolom zijn met een verticale rode streep opgehoogd; alleen voor initialen en lombarden is deze streep onderbroken. Letters na een lombarde (zowel majuskels als minuskels) zijn rood opgehoogd. Gerubriceerd zijn tevens: hoofdletters binnen een versregel, bepaalde afkortingen (G*rimbeert*, co*ninc*, R*eynaert*) en getallen. Slechts zelden zijn de isolerende punten rond in Romeinse cijfers geschreven getallen rood aangestipt. In de prozateksten zijn ook hoofdletters (eigennamen en beginletters van syntactische eenheden, meestal zinnen) rood opgehoogd.

Het aantal correcties dat E uitvoerde is, net als in de door hem geschreven tekstgedeelten in de handschriften V en VI, zeer gering (zie bijlage II).

5. *Decoratie*
Het handschrift kent geen versieringen.

6. *Gebruiksporen*
Onder de laatste kolom van de laatste bladzijde (f.234vb) is door een vijftiende-eeuwse hand, die wij identificeren met hand I, *Nota C veers* geschreven (zie afb. 22).[129] De beroemde rasuur in het eerste vers van de *Reinaert* (f.192va22) is naar alle waarschijnlijkheid ook door deze hand aangebracht.

Op f.212r is ter hoogte van regel 15 in de rechtermarge door de zestiende-eeuwse hand die elders soortgelijke aantekeningen maakte, in een cursiva *am*[*en*] geschreven. In de rechtermarge van f.213r zijn enkele pennenproeven geschreven door een zestiende-eeuwse hand. Behalve enkele losse haaltjes en golfjes, zijn er ook enkele woorden uit de ernaast gelegen tekstkolom nageschreven: *gheborn* en tweemaal *en*de. Merkwaardig is de schrijfrichting van deze woorden: verticaal, en soms zelfs enigszins naar links overhellend. Op de tegenoverliggende bladzijde (f.212v) is tussen de kolommen door dezelfde hand op gelijke manier *en*de geschreven, maar nu geheel op zijn kop. Dit betekent dat de schrijver van deze krabbels het boek niet in leesstand, maar ruim een kwart slag gedraaid, of misschien helemaal ondersteboven voor zich had liggen.[130]

Op f.216v zijn over de gehele linkerkolom de regels meanderend onderstreept in een doorlopende lijn. Een blad verder, op f.217va, vinden we hetzelfde verschijnsel nog eens herhaald bij de regels 2-4.

In handschrift IV heeft een Duitse onderzoeker uit de negentiende eeuw talloze sporen nagelaten.[131] Zijn aandacht bleef bijna uitsluitend beperkt tot de folia waarop *Van den vos Reynaerde* is geschreven. Met zwarte inkt is er in deze tekst om de tien regels een verstelling aangebracht. De initiaal en de daaropvolgende negen lombarden zijn door dezelfde hand van 1 tot

129 Zie voor deze kwestie de 'Inleiding' bij de 'Beschrijving van het handschrift'.

130 De meest plausibele verklaring hiervoor lijkt dat het handschrift tijdens het verrichten van ander schrijfwerk opengeslagen en binnen handbereik van deze gebruiker lag.

131 De Vos veronderstelt dat dit Jacob Grimm is geweest (De Vos 1991, 148). Er zijn echter goede redenen om aan te nemen dat de aantekeningen afkomstig zijn van Gräter: de aantekening naast f.193ra6 (*o hii?*) vinden we letterlijk terug in de *Reinaert*-editie in Gräter (1812). Hetzelfde geldt voor de aantekening *Raetti*, die ook zo is opgenomen in de editie (de hoofdletter *L*, die er duidelijk staat, was blijkbaar moeilijk leesbaar). Het argument van De Vos dat Grimm het volksboek kende is niet doorslaggevend, want ook Gräter kende het volksboek (Gräter 1812, 268).

10 genummerd.[132] Op diverse plaatsen zijn moeilijk leesbare woorden uit de tekst in de marge nageschreven, soms gevolgd door een Duits equivalent.[133] Ook is incidenteel woordverklarend commentaar in het Duits in de marge geschreven.[134] Van dezelfde hand is de overgeschreven titel (*van sente Brandane*) op f.179r boven de eerste kolom.

7. *Besluit*
Gelet op het feit dat kopiist E ook een aandeel leverde aan het schrijven van handschrift VI (welk deel kort na 1415 geschreven moet zijn), zal ook dit handschrift uit de eerste decennia van de vijftiende eeuw dateren.

Handschrift V (f.235-281)

Jan van Boendale, Der leken spieghel (selectie uit Boek II en III); Van zeden; Van den negen besten; sproken; rijmspreuk

1. *Materiaal en katernopbouw*
Binnen het Comburgse convoluut neemt handschrift V wegens zijn opvallende opbouw een bijzondere plaats in. De samenstelling van de zes katernen, bestaande uit perkamenten dubbelbladen, kan als volgt worden weergegeven:

$3^{IV}(258) + 1^{IV-1}(265) + 2^{IV}(281)$

De grootte van een enkel blad is 264 x 192 mm. Zoals ook bij de andere handschriften het geval is, zijn de perkamenten dubbelbladen in elkaar gelegd volgens de regel van Gregory, beginnend met de vleeszijde naar buiten gekeerd. Alleen in het vierde katern, op f.264v en 265r, is deze regelmaat verstoord: hier vindt men een vleeszijde tegenover een haarzijde. Op deze plaats is een blad uit het katern verdwenen. Dit is echter niet met tekstverlies gepaard gegaan. Om de genese van dit katern te kunnen reconstrueren is het noodzakelijk een aantal codicologische gegevens met el-

132 Dat deze nummering door de kopiist zelf is aangebracht, zoals De Vos meent (1991, 135), lijkt ons onmogelijk. Alleen al de vorm van de Arabische cijfers 4 en 7 sluit elke datering voor 1500 uit.

133 Een voorbeeld: waar in de tekst *touuer* stond (f.197va30), is in de marge geschreven: *touuer 's Ufer*.

134 Zoals op f.202ra, waar in regel 32 boven de laatste letter van het woord *verweruic* een klein plus-teken is genoteerd. In de ondermarge is geschreven: + *ist zunächst unser erwarb ich* (zie hiervoor ook De Vos 1991, 148). Het is dus niet zo, zoals Obbema dacht, dat er *verweruict* staat, waarbij het + teken een *t* is die door de kopiist superscript zou zijn toegevoegd (Hellinga & Vermeeren 1964-65, 32).

kaar in verband te brengen. Allereerst is het van belang te weten dat er twee kopiisten aan het werk zijn geweest: van het eerste folium tot en met het einde van de tweede kolom op f.260v is dat F. Op de eerste regel van het volgende blad, f.261, wordt de tekst die F schreef (de selectie uit Jan van Boendales *Der leken spieghel*) vervolgd door kopiist E. E maakte de door F bijna voltooide tekst af en schreef de rest van het handschrift vol. Wat het schrift aangaat, is er dus een duidelijke cesuur aanwezig tussen f.260v en 261r.

Wanneer we nu kijken naar de wijze waarop de folia in dit katern zijn afgelijnd en gelinieerd, dan wordt de kwestie gecompliceerder. Beide kopiisten hebben een eigen systeem van aflijnen en liniëren (zie 2. 'Opmaak') die we onderscheiden met de siglen *F* en *E*. Nu blijkt dat de handenscheiding parallel loopt met deze twee verschillende systemen *F* en *E*, behalve op f.265, het laatste blad van het katern waarin de handenwisseling plaatsvindt. Daar is E de kopiist en het systeem van aflijnen en liniëren *F*. De verklaring hiervoor is eenvoudig: het dubbelblad f.259-f.265 werd door kopiist F in zijn geheel afgelijnd en gelinieerd, maar alleen f.259 beschreef hij; f.265, het laatste blad van het katern, liet hij onbeschreven. Het is dan ook zeer waarschijnlijk dat het weggesneden blad dat tussen de huidige f.264 en 265 zat (we noemen het f.*264) en oorspronkelijk met f.260 een dubbelblad vormde, door F was afgelijnd en gelinieerd.

Men kan zich afvragen, waarom dit blad is weggesneden. Indien het, evenals f.265 door F onbeschreven was gelaten, was er geen aanleiding geweest om het weg te snijden: E had er gewoon op kunnen schrijven. We achten het aannemelijk dat het weggesneden blad *264 wel degelijk tekst van F bevatte.

De twee middelste dubbelbladen van het katern, 261-264 en 262-263, zijn geheel afkomstig van E: zowel het afschrijven en liniëren als het schrijven zijn door hem gedaan. Op grond hiervan kan worden aangenomen dat deze twee dubbelbladen door E zijn geschoven in een oorspronkelijk binio 259-265, 260-*264 dat werd vervaardigd door F. De totstandkoming van dit katern kan worden gevisualiseerd in het volgende schema dat chronologisch van links naar rechts moet worden gelezen:

GENESE VAN HET VIERDE KATERN VAN HANDSCHRIFT V

fol.	*fase I*	*fase II*
	F F LSP	
259		
	F F LSP	
	F F LSP	
260		
	F F LSP	
		E E LSP
261		
		E E LSP (slot), VANZ
		E E VANZ
262		
		E E VANZ
		E E VANZ
263		
		E E VANZ
		E E VANZ
264		
		E E VANZ
	[*F* F LSP?]	
*264		
	[*F* F LSP (slot?)]	
	F	E VANZ, VANB, KEYSER
265		
	F	E KEYSER, GHEBO

cursief kapitaal:	systeem van aflijning en liniëring
romein kapitaal:	kopiist
[ ]	vermoedelijke toestand
LSP	Jan van Boendale, *Der leken spieghel* (V.1)
VANZ	*Van zeden* (V.2)
VANB	*Van begrijpe* (V.3)
KEYSER	*Hoe een keyser twee princhen dede versoenen* (V.4)
GHEBO	*Van den gheesteliken boemghaerde* (V.5)

De gang van zaken rond het ontstaan van het vierde katern laat zich dus als volgt reconstrueren: kopiist F schreef een handschrift met als enige tekst een selectie uit *Der leken spieghel*. Hij had daarvoor drie quaternionen en, als slotkatern, een binio nodig. Zijn tekst eindigde op de versozijde van het voorlaatste blad van het binio (f.*264). Het laatste blad had hij al wel afgelijnd en gelinieerd, maar dat bleef onbeschreven. Deze codex is in handen gekomen van E, die het plan opvatte om hem uit te breiden met een verzameling korte teksten. Omdat E zijn codices opbouwde uit quaternionen (zie de handschriften IV en VI), maakte hij van het binio een quaternio. Hij deed dit door in het binio van F een door hemzelf afgelijnd en gelinieerd, tweede binio te schuiven. Uit het aldus ontstane quaternio moest hij natuurlijk nog wel het nu verkeerd gepositioneerde blad verwijderen, waarop F het slot van zijn tekst had geschreven. E kopieerde dit slot op het eerste blad van het ingeschoven binio en schreef er vervolgens zijn verzameling korte teksten achteraan. Tenslotte liet hij op het vierde katern

nog twee nieuwe quaternionen volgen. De formule die voor dit handschrift opgesteld kan worden luidt als volgt:

$31\text{-}33^{8}$ [258], 34^{4} (-3; $+2^{a\text{-}d}$) [265], $35\text{-}36^{8}$ [281]

Dit betekent: katern 31 tot en met 33 zijn regelmatige quaternionen, katern 34 is een binio waarvan het derde blad verwijderd is en waaraan na het tweede blad vier bladen zijn toegevoegd, katern 35 en 36 zijn regelmatige quaternionen.[135]

De bladen zijn voorzien van een zestiende-eeuwse foliëring met Arabische cijfers (235-281), die overeenkomt met een moderne foliëring in de benedenmarge van alle recto- en versozijden.

2. *Opmaak*

Hierboven kwam reeds naar voren dat de kopiisten E en F elk hun eigen wijze van aflijning en liniëring hadden. F ging als volgt te werk: hij prikte in de onder- en bovenmarge een patroon van 2 x 3 gaatjes aan weerszijden van de tekstspiegel en 1 x 1 gaatje in het midden. Hij schreef met inkt twee kolommen af, elk met een aparte hoofdletterkolom. Ook de liniëring (voor 43 regels) deed hij met inkt. De bladspiegel meet 225 x 165 mm.

De werkwijze van E verschilt niet van wat we bij de beschrijving van handschrift IV opmerkten: 4 x 2 prikgaatjes in de onder- en bovenmarge, voor twee kolommen per bladzijde, met binnen elke kolom een extra verticale lijn ten behoeve van een hoofdletterkolom. Aflijning en liniëring (met loodstift) zijn op de meeste plaatsen grotendeels onzichtbaar geworden.[136] Ook de afmeting van de bladspiegel is nagenoeg gelijk aan die in de handschriften IV en VI: 230 x 147 mm. De liniëring (42 regels per kolom), is doorgetrokken over de hele breedte van het blad.

135 Voor de overgang in het vierde katern van hand F naar hand E heeft J. Janssens een andere verklaring naar voren gebracht (1991, 380). Hij constateert dat de handenwisseling plaatsvindt op de plek waar F juist een stuk kopieert dat handelt over de diepere betekenis van het dierenverhaal, waarbij (in de laatste regel van F!) verwezen wordt naar de *Reinaert*. Hij oppert dat E, die in het Comburgse handschrift de *Reinaert* kopieerde, op dat moment in de tekst geïnteresseerd raakte, en meteen de schrijftaak van F overnam. Volgens Janssens zouden we hiermee dus over een interessant receptiegetuigenis beschikken. Hoe aantrekkelijk deze hypothese ook mag zijn, als reconstructie van de werkelijke gang van zaken achten wij haar toch niet erg waarschijnlijk. Het belangrijkste bezwaar is dat zij een codicologische fundering mist en belangrijke onregelmatigheden in het katern niet verklaart: de vraag waarom blad *264 is uitgesneden, wordt niet beantwoord, er wordt niet gewezen op het feit dat de f.261-264 door E zijn afgelijnd en gelinieerd, en f.265 door F. Evenmin wordt onderkend, dat de binio van F, die volgt op een drietal quaternionen, onmiskenbaar duidt op een beoogd slotkatern. Tevens wordt voorbijgegaan aan het feit, dat de door F gemaakte en beschreven katernen een inhoudelijke eenheid vormen.

136 De liniëring is op enkele bladzijden nog wel redelijk zichtbaar, bijvoorbeeld op f.270r.

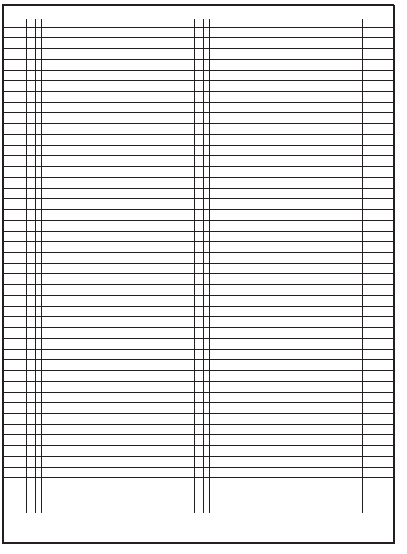

Schema 5. Aflijning en liniëring door hand F.

3. *Schrift*

In bovenstaande subparagrafen is al het een en ander gezegd over de twee kopiisten die aan dit handschrift hebben gewerkt. Vermelding verdient nog het volgende. Hand F schreef een littera textualis (zie afb. 35f), waarin veel rondboogverbindingen voorkomen (*de*, *be*, *do*). Eigenaardig is dat de stokletters relatief korte schachten hebben. F schrijft tamelijk frequent aan een woordbegin de lettervorm *u* in plaats van de lettervorm *v*. Een verdere eigenaardigheid in het schrift van F is het gebruik van de hoofdlettervorm *R* op plaatsen waar men een minuskel verwacht.[137] Slotletters van een versregel zijn soms extra groot en als majuskel geschreven. In het bijzonder geldt dat voor de *R*, de *N* en de *H*.[138] De slot-*n* heeft aan het regeleinde vaak een 'aanhangende punt'. Karakteristiek is verder dat F, in verhouding tot de overige handen, bijzonder weinig gebruik maakt van abbreviaturen en dat hij om het woordje *v* herhaaldelijk isolerende punten plaatst.

Lieftinck vermeldt in zijn beschrijving dat het schrift van F hem 'heel oud' aandoet. Een hulpmiddel bij de datering ervan vormen de representanten die F voor elke in te vullen lombarde schreef. Hij gebruikte daar-

137 Voorbeelden op f.236vb23 (*Rente*n, in de hoofdletterkolom), als hoofdletter binnen de versregel (f.244va2: *Remijs*, en op diverse plaatsen, waaronder f.244vb21: *Rome*); als hoofdlettervorm in minuskelpositie (f.253ra41: *Reene*). De slotletter *R* is ook wel eens als hoofdletter geschreven (f.255ra10 *gadeR*).

138 Voorbeelden op f.254va43 (*eereN*) en f.254vb23 (*macH*).

voor cursieve letters. Opmerkelijk is dat de *a* daarbij doorgaans dubbel is.[139] In de Nederlanden komt cursief schrift met een dubbele *a* tot omstreeks 1380 dikwijls voor; daarna echter nog maar zelden.[140] In dit verband is Lieftincks indruk dus niet zonder betekenis. Voor hand F lijkt een datering 'einde 14e eeuw' vooralsnog het aannemelijkst.

Het schrift van E vertoont dezelfde kenmerken als in handschrift IV, met één opvallende uitzondering: de vorm van de hoofdletter *D*. Alleen op de f.275v en 276r komt de vorm zoals we die uit handschrift IV kennen voor, samen met een tussenvorm. In het overige deel van het handschrift vinden we de vorm die E ook in handschrift VI gebruikt.

4. *Tekstgeleding, correctie en rubricatie*

Het gebruik van initialen, lombarden, paragraaftekens en eindmarkeringen verschilt per tekst. In onderstaande tabel (4) wordt een overzicht gegeven:

Tabel 4. Tekststructurering in handschrift V

tekst	hoogte initiaal	eindmarkering	hoogte van lombarde	positie van paragraafteken
V.1 (F)			1	
V.1 (E)		Nota		bij inh. punt
V.2	1	amen		per strofe
V.3	2	ame*n*		per strofe
V.4	2	Nota		
V.5	2	Nota	1 (per strofe)	per strofe
V.6	2	ame*n*	1 (per strofe)	
V.7	1	Nota	1	incidenteel
V.8	2	No*ta*	1	
V.9	2	No*ta*		
V.10	1	ame*n*		incidenteel
V.11	2	ame*n*		incidenteel
V.12	1	Nota		per strofe
V.13	2	ame*n*		incidenteel
V.14	2	amen		per strofe
V.15				bij incipit
V.16	2	amen	1 (per strofe)	
V.17	2	nota		incidenteel
V.18	1	ame*n*	1 (per strofe)	
V.19	2	nota	1 (per strofe)	
V.20	2	amen		
V.21	2	ame*n*		
V.22	1			per strofe

139 Zie representanten op f.239va, 241vb, 247va, 253ra. Uitzonderingen vindt men op f.243va en 254rb.

140 Gumbert 1975, 278 en CMD-NL 2, 24.

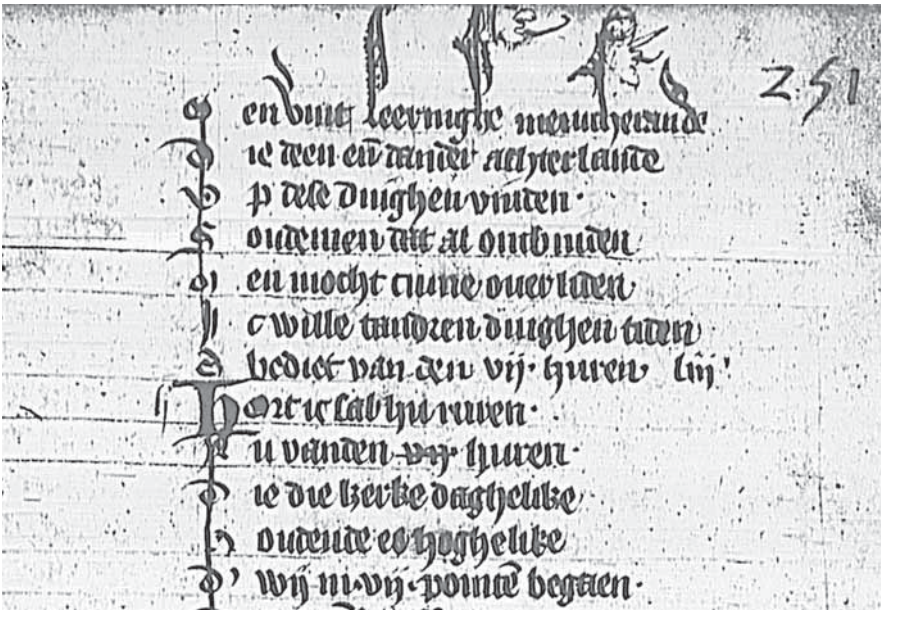

Afb. 8. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.251rb (ware grootte)

Een belangrijke constatering is dat kopiist E in het door hemzelf geschreven, resterende deel van *Der leken spieghel* op twee plaatsen een paragraaftteken heeft aangebracht, terwijl F dat in zijn tekst op geen enkele plaats heeft gedaan. Indien het zo is dat E het slot van het Boendale-excerpt heeft gekopieerd van het weggesneden blad *264, met daarop vermoedelijk het door F geschreven slot, dan moeten we aannemen dat E zelf de paragraaftekens plaatste. Minder waarschijnlijk, maar niet uit te sluiten is, dat E beschikte over de legger van F en de paragraaftekens hieruit overnam. Opmerkelijk is dat E dan niet alsnog de tekst van F van paragraaftekens heeft voorzien.

Zowel F als E hebben de uitstaande beginletter van de versregels rood opgehoogd met een doorlopende rode streep. Uit de opschriften in het deel dat F schreef blijkt dat deze kopiist zelf rubriceerde. Hij is echter niet voor alle rubricatie verantwoordelijk. De lombarden in zijn tekst zijn alle van de hand van kopiist E. Niet alleen de vormgeving toont dit aan, maar ook een licht verschil in de kleur van de gebruikte inkt: het rood van F is iets donkerder en zweemt meer naar het paars dan de rubriek van E, die meer oranje-rood van kleur is. Bij het aanbrengen van de lombarden in de tekst van F maakte E soms een fout: voor f.240rb7 ziet men een representant voor een *H*, terwijl de letter *E* is uitgevoerd. Overigens hanteerde E bij het rubriceren hetzelfde systeem als bij handschrift IV beschreven is.

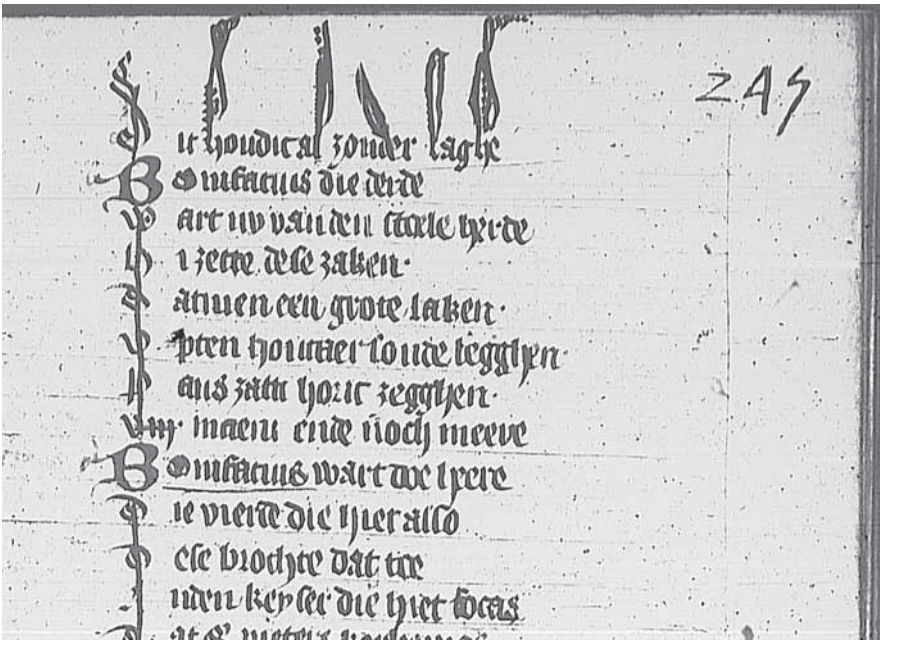

Afb. 9. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.245rb (ware grootte)

5. *Decoratie*
Kopiist F tekende op verscheidene plaatsen karikaturale (soms scabreus-dubbelzinnige) gezichten aan de stokletters in de bovenste regel van de kolommen (zie afb. 8). De cadellen hebben een karakteristieke vorm (zie afb. 9). Op verschillende plaatsen zijn de cadellen en de tekeningetjes door het bekorten van de bladen bij het inbinden, deels afgesneden. Bij kopiist E ontbreekt elke vorm van decoratie.

6. *Gebruikssporen*
Een vermoedelijk zestiende-eeuwse cursieve hand heeft op f.248va ter hoogte van de regels 17-22 de tekst van het opschrift in rubriek (f.248va17-18) in de rechtermarge overgeschreven. Op de bladzijden van de opening f.260v-261r is door de zestiende-eeuwse gebruiker van wie ook elders in het convoluut sporen worden aangetroffen (zie tabel 8), met rood krijt gekrast en geschreven (in de rechtermarge van f.261r een zigzagpatroon en in de bovenmarge van f.260v de woorden *aue amen*; zie afb. 24 en 25).

7. *Besluit*
Het vijfde handschrift van het convoluut kan worden omschreven als een door kopiist F gemaakte 'Boendale-codex', die door kopiist E is uitgebreid. Het inhoudelijke verschil tussen de door F en E gemaakte gedeelten (F

schrijft een selectie uit een groot werk, E legt een verzameling korte teksten aan) wijst niet direct op een van te voren in deze vorm geplande codex, maar eerder op een gelegenheidsuitbreiding. De inhoud van het deel dat F schreef bepaalt de ontstaansdatum van die katernen op 'na 1330'. Paleografisch lijkt een datering van het deel dat door F geschreven is 'eind veertiende eeuw' het meest waarschijnlijk. De aanvulling waar E verantwoordelijk voor is, kan beter aan het begin van de vijftiende eeuw gedateerd worden. Argumenten hiervoor zijn de datering van de werkzaamheid van E in handschrift VI en het feit dat er noch in werkwijze, noch in schriftbeeld van E in handschrift V en VI verschillen te constateren zijn. En ondanks de grote inhoudelijke verscheidenheid, bestaan er ook hier weinig aanknopingspunten voor een datering op grond van de teksten zelf.[141]

Handschrift VI (f.282-347)

Rijmkroniek van Vlaanderen

1. *Materiaal en katernopbouw*

De acht katernen waaruit dit handschrift is opgebouwd, zijn alle vervaardigd van dun en vrij slecht perkament.[142] Reeds bij de preparatie van het materiaal zijn scheuren dichtgenaaid (bijv. f.298, 309 en 338) en zijn grote defecten (brede scheuren, ontbrekende hoeken) gerepareerd, bijvoorbeeld door het opplakken van een stuk perkament (f.282, 307 en 310). Niet alle ontbrekende hoeken zijn aangevuld (f.294, 301). Ook zijn, vermoedelijk door slijtage, enkele hoeken afgescheurd (f.302). De grootte van de bladen bedraagt ca. 264 x 189 mm.

Sommige bladen vertonen slijtagesporen en tekenen van intensief gebruik, zoals vetvlekken en inktvlekken. Ook vindt men bladen waarvan de hoeken zijn gevouwen, soms zelfs meermalen en diagonaal over de gehele breedte. De plaatsen waar dit het meest opvalt zijn f.336, 346 en 347. Deze folia zijn resp. het laatste blad van het zevende, en de laatste twee bladen van het achtste katern. Alle katernen zijn opgebouwd volgens de regel van Gregory, waarbij begonnen is met een naar buiten gekeerde vleeszijde. De huidige samenstelling van de codex is als volgt:

1^{IV-1} (288) + 6^{IV}(336) + 1^{V}(347)

141 In elk geval kan gezegd worden dat *Van den gheesteliken boemghaerde* (V.5) hoogstwaarschijnlijk is ontstaan na 1343 (De Baere, Fraeters & Willaert 1992, 78).

142 F.312 vertoont bijv. talrijke gaten in de (buitenste) onderhoek.

Van het eerste katern is het eerste blad weggesneden, evenwel zonder dat er tekstverlies optrad. De bladen zijn voorzien van een gelijklopende zestiende-eeuwse foliëring met Arabische cijfers (282-347) en een moderne potloodpaginering in de benedenmarge. In beide foliëringen is f.344 overgeslagen (anders gezegd: een folium met het nummer 344 komt niet voor). Er ontbreekt op deze plaats geen blad, noch is er sprake van tekstverlies.

Door het afsnijden van de bladen ten behoeve van inbinding, is soms tekst verloren gegaan (f.296r, 319r, 329r en 331r).

2. *Opmaak*

Ten aanzien van de aflijning en de liniëring (in alle gevallen voor twee kolommen per bladzijde) kunnen we drie toegepaste systemen ontdekken. In de eerste drie katernen vinden we een systeem dat we mogen toeschrijven aan kopiist A, daar deze katernen, op het derde na, geheel door A zijn geschreven, en het systeem volledig overeenkomt met de aflijning en liniëring die A in handschrift I toepaste (zie aldaar).

Omdat A blijkbaar per katern linieerde, en het schrijfaandeel van kopiist G nog geheel binnen het derde katern valt, heeft laatstgenoemde kopiist zelf geen bladen van aflijning en liniëring hoeven te voorzien. Ook de plaats waar kopiist H met zijn werk begint, valt nog binnen het derde katern.

Vanaf het vierde katern schreef H op door hemzelf afgelijnde en gelinieerde bladen (4 x 2 prikgaatjes in de ondermarge; aparte hoofdletterkolom). De aflijning en liniëring met loodstift is vrijwel geheel afgesleten (resten zijn nog zichtbaar op f.323v). Alleen op de f.334 en 336 (dit laatste blad is beschreven door kopiist E) zijn prikgaatjes in de buitenmarge deels nog te zien. Net als kopiist E bracht H naast het op een na onderste gaatje een extra gaatje aan. Vreemd genoeg varieert het aantal daadwerkelijk geschreven regels per kolom van 38 (f.328rb) tot 43 (f.330vb), en wel bij een nagenoeg gelijkblijvende kolomhoogte (ca. 228 mm). Bij nader toezien blijkt bij vergelijking van de a- en de b-kolom dat op vele bladzijden de regels zich niet op dezelfde hoogte bevinden en dat het aantal regels van de a-kolom verschilt van dat van de b-kolom. Een voorbeeld daarvan vindt men op f.328r, waar de a-kolom 41 regels telt en de b-kolom slechts 38. We moeten derhalve concluderen dat H weliswaar kolomkaders aanbracht, maar soms afzag van liniëring.

Het achtste katern werd door E afgelijnd en gelinieerd. Het systeem komt geheel overeen met het systeem dat E in de handschriften IV en V toepaste (zie aldaar).

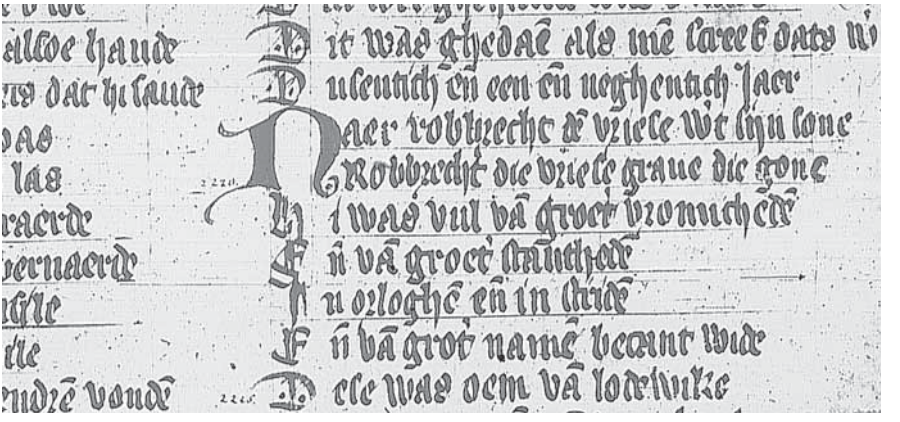

Afb. 10. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.295rb15 (ware grootte)

3. *Schrift*

In handschrift VI kunnen vier teksthanden (A, G, H en E) worden onderscheiden. Hand A heeft geschreven van f.282ra1-310va22. De karakteristieken van het schrift, een littera textualis, komen geheel overeen met het schrift van A in handschrift I, met dien verstande dat de kolomhoofdletters over het algemeen iets groter zijn uitgevallen.

Hand G heeft slechts 227 versregels aan de kroniek bijgedragen (f.310va23-311vb38; zie afb. 35g). Hij schrijft een littera textualis formata. Lieftinck wijst op een grote gelijkenis met het schrift van hand A. De letters van G zijn echter meer gebroken. Twee vormen van de hoofdletter *N* (een oude en een nieuwe) komen voor. Ook voor de hoofdletter *D* gebruikt hij twee vormen, een ronde en een hoekige. Voor de hoofdletter *T* geldt dit eveneens.

De minst vormvaste kopiist is H (zie afb. 35h). Zijn enigszins naar rechts hellende textualis begint op f.311vb39 als een tamelijk strakke, regelmatige letter, maar verandert gaandeweg, vooral vanaf f.331v in een veel ronder geschreven letter; dit schrift handhaaft de kopiist tot aan het einde (f.334vb41) (zie afb. 30 en 31). Als details kunnen worden vermeld dat de hoofdletter *R* met een horizontale, opgestoken rechterpoot is uitgevoerd, en dat, evenals bij G, niet alleen de *t*, maar ook de *r* aan het einde van een woord een haarlijn heeft. Sommige letters worden vaak verbonden (*de*, *do*, *be*, *wa*, *oe*). Op f.333vb worden de letters vanaf regel 35 – na een lombarde – plotseling een stuk kleiner, waarna ze geleidelijk aan weer groeien naar hun oorspronkelijke grootte. Vermoedelijk vormt deze regel een plaats waar H pauzeerde voor hij een nieuwe schrijfsessie begon.

Kopiist E, de laatste kopiist, begon bovenaan een nieuwe rectozijde (f.335ra1) en schreef tot aan het (onvoltooide) einde van de kroniek (f.346rb10). Zijn schrift vertoont dezelfde kenmerken als dat in hand-

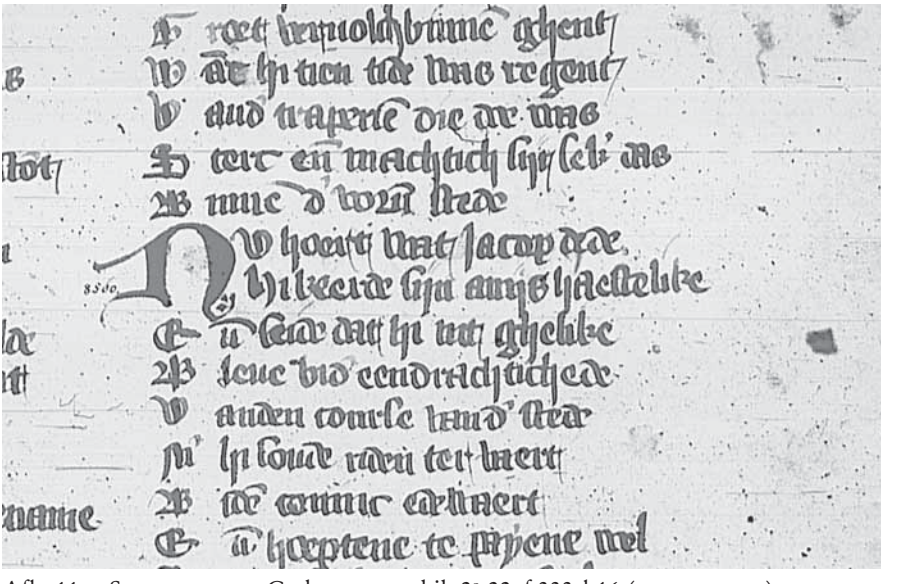

Afb. 11. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.333rb16 (ware grootte)

schriften IV en V, waarbij de hoofdletter *D* op dezelfde wijze gerealiseerd is als in handschrift V. Hieruit mogen we wel concluderen dat er een zeker tijdsverschil moet zijn geweest tussen de productie van handschrift IV enerzijds, en de werkzaamheden aan de handschriften V en VI anderzijds.

4. *Tekstgeleding, correctie en rubricatie*

De tekst is geleed door middel van lombarden en (deels) door paragraaftekens. Elke kopiist heeft daarvoor een eigen systeem. Paragraaftekens vinden we slechts in de gedeelten die zijn geschreven door de kopiisten A en E. De (rode) lombarden van kopiist A zijn twee regels hoog, evenals die in het deel van H. Kopiist E liet daarentegen alleen ruimte vrij voor lombarden van een regel hoog. Bij G komen beide formaten voor. Eenmaal, in de tekst van A, komt een met bruine inkt geschreven opschrift voor (f.291rb9).

In elk deel waarvoor een bepaalde kopiist verantwoordelijk was, is er volgens een eigen systeem gerubriceerd. Kopiist A ging op dezelfde wijze te werk als in handschrift I (en II), met dien verstande, dat hij geen blauwe inkt, maar uitsluitend rode gebruikte.[143] Op drie uitzonderingen na, die alle aan het begin van de tekst te vinden zijn (f.282vb42, 283ra20 en 283va3) werden de isolerende punten rond in Romeinse cijfers geschreven getallen

143 Het in handschrift VI toegepaste rubricatiesysteem komt dus ook overeen met dat van hand B.

niet opgehoogd. De beginletters van de versregels zijn afzonderlijk verticaal aangestreept. Na een lombarde kregen alleen majuskels een rood likje. Interessant is dat er eenmaal (f.295rb15) een lombarde (*N*) voorkomt die blijkens zijn vorm niet door A geschreven is, maar door kopiist E (zie afb. 10). Naar alle waarschijnlijkheid heeft A op deze plaats bij het rubriceren per ongeluk de uitgespaarde ruimte voor de lombarde over het hoofd gezien, en heeft E de fout alsnog gecorrigeerd.

De wijze van rubriceren van kopiist G lijkt sterk op die van kopiist A. De verschillende vormen van de lombarden tonen aan dat de rubricatie van het tekstdeel dat G schreef door een andere hand dan A moet zijn gedaan. Of dat de kopiist zelf was, kan niet worden uitgemaakt.

In het tekstgedeelte dat kopiist H schreef ontbreken rode opschriften, zodat het, evenals in het deel van kopiist G, ook hier niet mogelijk is om op grond van het schrift te bepalen of de kopiist zelf rubriceerde. Wel is het zo dat er op deze folia een rubricator werkte die zich beperkte tot het werk van H. Het systeem waarmee werd gerubriceerd is als volgt: de letters in de hoofdletterkolom zijn afzonderlijk opgehoogd, meestal met een naar links of naar rechts hellend streepje. Getallen en reeds met bruine inkt doorgestreepte woorden of regels zijn rood doorstreept. Aanvankelijk (f.313-325) zijn de isolerende punten rond de in Romeinse cijfers geschreven getallen rood aangestipt. Vanaf f.326 gebeurde dat niet meer. Er zijn lombarden van twee regels hoog aangebracht, waarvoor eerst representanten waren geschreven. Daarbij valt op dat voor de letter *A* twee, wat de vormgeving betreft weliswaar verwante, maar toch verschillende vormen voorkomen: het eerste type vinden we in het gedeelte f.315rb-322vb, het tweede op de f.324rb-331rb. Letters na lombarden zijn met rode inkt opgehoogd, behalve als het minuskels zijn. Dit gebeurde consequent tot f.327v, daarna zijn minuskels soms ook opgehoogd.

In het tekstgedeelte dat H schreef is evenwel meer aan de hand. Op verscheidene plaatsen wordt de systematiek van rubriceren onderbroken door een andere werkwijze. De letters in de hoofdletterkolom worden dan in een doorlopende streep opgehoogd (f.312ra-vb, 319vb19-320vb42), isolerende punten rond in Romeinse cijfers geschreven getallen worden niet meer aangestipt (op f.320va, in het gedeelte waar dit overal elders wel werd gedaan), verwijstekens die in bruine inkt in de marge zijn geschreven, worden opgehoogd, terwijl dat op andere folia niet gebeurde (f.320vb en 334vb), superscripte getallen worden gerubriceerd (f.332vb-334vb) en minuskels na een lombarde worden consequent rood aangestreept (f.332va-334vb). Dit systeem van rubriceren is gelijk aan dat van kopiist E. Dat E werkelijk een aantal folia van kopiist H gerubriceerd heeft, blijkt ten slotte uit de voor hem karakteristieke lombardevormen, die we vinden in de volgende gedeelten: f.311vb39-312vb20, 320ra18-320vb27 en 332va39-334vb36 (zie afb. 11).

Het blijkt dus dat de rubricator van H tot drie maal toe een gedeelte niet

rubriceerde. Twee maal gebeurde dat aan het einde van een katern (het vierde en vijfde katern van handschrift VI) en eenmaal ruim twee bladen voor het einde van het tekstaandeel van H (in het zevende katern). Aan het einde van het zesde katern heeft hij wel doorgerubriceerd.[144]

De rubricatie van het door kopiist E geschreven laatste deel van de *Rijmkroniek* is door hemzelf verzorgd volgens het systeem dat we reeds bij de handschriften IV en V beschreven. Een opmerkelijke afwijking van zijn gewoonte om de letters in de hoofdletterkolom door middel van een ononderbroken streep op te hogen vinden we op drie plaatsen: de kolommen f.335ra-337rb, 339ra-rb en 345va-vb. Dat betekent dat hij aanvankelijk het systeem van H volgde, maar gaandeweg overstapte op zijn eigen werkwijze. De twee bladzijden 339r en 345v zijn resp. recto- en versozijde van corresponderende bladen (samen vormen zij het derde dubbelblad van het katern). Hieruit blijkt dat E de door hem geschreven tekst niet bladzijde voor bladzijde rubriceerde, maar per voor- of achterzijde van een opengevouwen dubbelblad. Hoewel de tekst van de kroniek vrij plotseling afbreekt aan het slot, is toch de hele tekst, voor zover aanwezig, tot en met de laatste regel gerubriceerd. Ter wille van het overzicht is in tabel 5 aangegeven hoe de kopieer- en rubricatiewerkzaamheden in handschrift VI zijn verdeeld.

Alleen van de kopiisten A, G en H kan met zekerheid worden gezegd dat ze zichzelf corrigeerden, zowel tijdens het schrijven, als achteraf. In het door E verzorgde gedeelte is slechts tweemaal gecorrigeerd, waarvan eenmaal door een andere dan de teksthand.[145]

Als corrector is hand I veelvuldig aanwezig. Zijn enigszins naar links hellende textualis treffen we echter alleen aan in het door H geschreven gedeelte van de kroniek. De meest voor de hand liggende verklaring hiervoor is dat H ook verreweg het slordigst was: niet alleen in verhouding tot zijn

144 Alleen heeft hij toen na zijn werk de dubbelbladen te snel in elkaar geschoven, met als gevolg dat de rode inkt van f.327v vlekte op het tegenoverliggende blad, f.328r, en omgekeerd. Een mogelijke verklaring voor de gang van zaken waarbij we ervan uit moeten gaan dat H zelf zijn werk rubriceerde is de volgende. Aan het eind van een katern begon H vrij snel met rubriceren. Omdat de inkt van de laatst geschreven kolommen nog niet geheel droog was, liet hij deze gedeelten vooralsnog met rust, om vlekken te voorkomen. Zo ging hij telkens te werk, behalve bij het einde van het zesde katern, waar hij het rubriceren uitstelde en verder ging met het schrijven van het zevende katern. Aan het einde gekomen van zijn tekst, rubriceerde hij het zesde katern geheel (de inkt van de laatste kolommen was nu droog) en het zevende katern, waarbij hij opnieuw ongeveer twee bladen voor het slot ophield. Het feit dat hij op dat ogenblik de lacunes in de vorige katernen niet alsnog bewerkte, maar dat werk overliet aan kopiist E, lijkt erop de wijzen dat E zeer snel nadat H klaar was, het werk aan de *Rijmkroniek* overnam.

145 Deze knoeierige correctie (op f.339rb21) kan niet worden toegeschreven aan een van de elders in de codex optredende handen.

Tabel 5. Rubricatie in handschrift VI

Op plaatsen waar een wisseling van rubricator samenvalt met een katerngrens is een witregel in de tabel ingevoegd.

folia	kopiist	rubricator
282ra1 – 310va22	A	A, E**
310va23 – 311vb38	G	[G]
311vb39 – 312vb42	H	E
313ra1 – 319vb18	H	[H]
319vb19 – 320vb42	H	E
321ra1 – 332va*	H	[H]
332va* – 334vb41	H	E
335ra1 – 346rb10	E	E

* = de grens ligt ongeveer halverwege de kolom maar is niet exact aan te geven.
** = Van E is slechts een enkele lombarde, op f.295rb15.
[ ] = Bij deze gevallen is niet met zekerheid vast te stellen dat de rubricator dezelfde persoon is als de kopiist.

aandeel, maar ook in absolute zin is hij verantwoordelijk voor de meeste fouten. Dat (in elk geval sommige) correcties van I plaatsvonden nadat H zijn tekstgedeelten had gerubriceerd, wordt aangetoond door een ingreep op f.316rb38, waar te zien is, dat de met zwarte inkt werkende I isolerende punten zet over de rode punten die reeds waren aangebracht. Op twee andere plaatsen echter (f.314va43 en 316ra42) blijkt een door I onder de kolom bijgeschreven regel door H te zijn gerubriceerd.[146] Dit zou kunnen betekenen dat I reeds in de productiefase betrokken is geweest bij de totstandkoming van het handschrift.[147]

5. *Decoratie*

Op f.282 is in de vrijgelaten bovenste helft van kolom a over een lengte van 18 regels een ingekleurde pentekening aangebracht, voorstellende een bebaarde persoon, staande op een met gras begroeid stuk aarde (zie afb. 27).

146 Vooral op f.314va43 is goed te zien dat het rode likje over de eerste letter van de regel op dezelfde wijze naar links helt als bij de overige rubricering van de hoofdletterkolom het geval is. Het is daarom aannemelijk dat de bijgeschreven regel tegelijkertijd met de rest van het blad is gerubriceerd.

147 P.F.J. Obbema heeft (als enige onderzoeker) de aanwezigheid van hand I in handschrift VI opgemerkt. In een beknopte beschrijving van het convoluut noemt hij de handen die werkten aan de *Rijmkroniek* in de volgorde waarin ze voorkomen: A, G, H, I en E (Obbema 1976, 104). In een recente bewerking van dit artikel is de vermelding van I overigens weer weggelaten (Obbema 1996, 78).

Hij draagt een harnas, met daarover een korte, niet-getailleerde wapenrok waarop de zwarte Vlaamse leeuw tegen een goudkleurige ondergrond is geschilderd. In zijn rechterhand houdt hij een zwaard omhoog dat hij tegen zijn schouder laat rusten. In zijn linkerhand draagt hij een schild met daarop eveneens de Vlaamse leeuw op gouden veld. Aan zijn voeten bevindt zich een schild met het wapen 'Oude Vlaendren'. Het portret stelt vrijwel zeker graaf Filips van de Elzas voor, die het oude Vlaamse wapen opgaf voor het wapen met de zwarte leeuw, dat hij had veroverd op de Saracenen. De afbeelding correspondeert met een belangrijke passage uit de *Rijmkroniek van Vlaanderen* (vs. 4983-4989; zie onder 7. 'Wordingsgeschiedenis).[148]

Onder de pentekening begint de tekst met een initiaal, die blijkens de met de in kolomhoofdletters overeenkomende versieringsmotiefjes, door A is geschilderd. De zes regels hoge initiaal is een in rode en blauwe inkt uitgevoerde duplex-letter (A) zonder penwerk.

De wijze van versiering van kolomhoofdletters (met uitgespaarde kruismotieven) die A in handschrift I toepaste, is ook in handschrift VI aanwezig. In sommige gevallen zijn deze letters erg groot geschreven en lijken vormgeving en versiering zelfs de trekken aan te nemen van een schuinstaand heraldisch wapen.[149] De enige cadelle van A vinden we op f.310va1, boven aan de laatste kolom die deze kopiist schreef. Ook heeft A daar de als wapen vormgegeven kolomhoofdletter versierd met de tekening van een karikaturaal mansgezicht met puntbaardje, iets dat hij in handschrift I wel met grote regelmaat deed, maar in dit handschrift slechts op één andere plaats (f.295ra1). Dit alles wijst erop dat het werk van A niet onverwacht is afgebroken: de bovenste regel van zijn laatste kolom decoreert hij immers op een buitengewoon uitbundige wijze.

6. *Gebruikssporen*

In een zestiende-eeuwse hand is op f.346rb onder de laatste, niet volgeschreven kolom, de tekstregel 346rb5 nageschreven: *Slouch Jan haer zone als graue zijn hant*. Eveneens in een zestiende-eeuwse hand, misschien afkomstig van dezelfde persoon, zijn daaronder vijf regels geschreven, waarvan de laatste twee zijn uitgeradeerd (afb. 33):

148 Zie voor een afbeelding in kleur Janssens 1991, 137. Voor de datering van de tekening kan gewezen worden op overeenkomsten in kleding (let op het korte hemd met split opzij, de halflange mouwen, en de spitse schoenen) met een miniatuur in het handschrift Brussel, KB, IV 684, f.60v-61r (voor een afbeelding daarvan zie Hogenelst & Van Oostrom 1995, 223). C. Lemaire is geneigd dit laatstgenoemde handschrift, juist op grond van de in de miniaturen afgebeelde kleding in het begin van de vijftiende eeuw te dateren (Lemaire-De Vaere 1975, 55).

149 Het is echter waarschijnlijker dat aan de versiering aan de kolomhoofdletters geen heraldische betekenis, maar een louter decoratieve waarde moet worden toegekend. Vergelijk ook het 'Walewein-handschrift' (Leiden, UB, hs. Ltk. 195) waar soortgelijke versieringen voorkomen.

Desen bouc heeft gheleert
Lansloot de ballast
Het es eenen vremden gast[150]
[*B*.....]
[.....]

De uitgekrabde regels zijn ook onder UV-belichting niet meer leesbaar. Verder naar beneden zijn met dezelfde kleur inkt twee krullerige aantekeningen geschreven. Met groot voorbehoud lezen wij: *subscripsit Jhlx*. Deze hand is naar het schijnt dezelfde die op f.282r enige marginale pennenproeven of krabbels schreef. De meest opvallende aantekening is een bijschrift bij de miniatuur. Aan weerszijden van het portret van Filips van de Elzas is geschreven: *Den key* [portret] *zer*. Degene die dit schreef heeft vermoedelijk gemeend dat de afbeelding een voorstelling was van keizer Constantijn, met wie de *Rijmkroniek van Vlaanderen* begint. In de rechterbovenhoek is, eveneens door deze hand een aantekening gemaakt die ook elders in het convoluut in vergelijkbare formulering voorkomt: *amen aue* (zie tabel 8). Een slordige tekening op f.347r die met rood krijt over de hele bladzijde is aangebracht (door de zestiende-eeuwse gebruiker die ook elders in het convoluut met rood krijt kraste en schreef), zou met enige fantasie als een heraldisch wapen opgevat kunnen worden: een ovaal schild met blokzoom, ruitpatroon en ringen of bollen (zie afb. 34).[151] De wijze van tekenen doet overigens vermoeden dat een kind er de hand in heeft gehad.

7. *Wordingsgeschiedenis*

Een reconstructie van de wordingsgeschiedenis van handschrift VI kan – vanzelfsprekend – niet worden ondernomen met voorbijgaan aan de inhoud ervan. Het geheel is een bouwwerk, waaraan door vier kopiisten en wellicht ook een corrector gewerkt is. Niet alleen de codex, maar ook de tekst kent een gecompliceerde ontstaansgeschiedenis. Op basis van twee tabellen (7 en 8) kan de gang van zaken bij de totstandkoming van handschrift VI in drie fasen worden geschetst.

Eerste fase:

Kopiist A schrijft in vier katernen (vierde katern niet vol) een dertiende-eeuwse kroniek die het werk is van auteur 1.[152] Deze kroniek bevat een interpolatie van een tweede auteur, die mogelijk dateert uit de veertiende

150 In *heeft* ontbreekt het dwarsstreepje van de *f*. In plaats van *ballast* is ook de lezing *balloest* mogelijk, terwijl Siteur (1973, 23) *bullast* las. Een familienaam (De) Ballast (of Bullast, Balloest) is ons onbekend. De naam komt niet voor in Debrabandere 1993.

151 Het ovaal is de schildvorm die gewoonlijk gevoerd werd door vrouwen en geestelijken (Pama 1969, 233).

152 Het gaat hier om een verkorte vertaling van de *Ancienne Chronique de Flandre* uit de der-

eeuw. Hoogstwaarschijnlijk werkte A naar een legger die een tekst bevatte die niet veel verder ging dan vs. 4757.[153] Vlak voor het einde van de kroniek stopt A (vs. 4789).

Tweede fase:
Kopiist A is welbewust gestopt (zie hierboven onder 5. 'Decoratie'). Het werk wordt overgenomen door kopiist G, die beschikt over een geheel nieuw slot voor de kroniek. Dit slot was geschreven door een derde auteur.[154] In het nieuwe slot volgt, na een korte overgangspassage (vs. 4790-4797), de vertaling van een nieuwe Latijnse bron over het leven en het einde van graaf Filips van de Elzas. Auteur 3 voegt, ten opzichte van zijn bron,[155] drie passages toe. Twee daarvan zijn voor ons van bijzonder belang, omdat zij handelen over heraldische zaken: de eerste (vs. 4889-4895) betreft de herkomst van het wapen van Gent, de tweede (vs. 4983-4989) die van het wapen van Vlaanderen.[156] Kort daarna eindigt het deel dat G kopieerde met de dood, de begrafenis en de translatie van het lichaam van Filips van de Elzas. Hiermee was de kroniek (en de codex) in eerste instantie voltooid: de miniatuur aan het begin stelt precies de ingelaste scene voor uit het slot: de aanname door Filips van de Elzas van het nieuwe wapen van Vlaanderen.[157]

tiende eeuw. Deze tekst van de bron is gepubliceerd door De Smet in *Corpus Chronicorum Flandriae*, tome II, 31-92 (Pirenne 1888, 348-349).

153 Omstreeks 1380 schreef Jan van Ieper een Latijnse kroniek (*Chronica monasterii sancti Bertini*, ed. Holder-Egger 1880), waarvoor hij veelvuldig ontleende aan de *Rijmkroniek van Vlaanderen*. Deze ontleningen stoppen abrupt na vs. 4757, hetgeen erop wijst dat er omstreeks 1380 codices in omloop waren, die slechts een oorspronkelijke redactie van de *Rijmkroniek* met alleen de tekst van auteur 1 bevatten. Overigens meent Pirenne (1888) dat Jan van Iepers laatste ontlening een gegeven uit vs. 5005 betreft (de versnummering bij Pirenne verschilt iets van de onze; zie daarvoor bijlage III). Aangezien er echter tussen vs. 4757 en 5005 een uitzonderlijk grote lacune in de ontleningen zit, en er ook andere (door Jan van Ieper gebruikte) bronnen genoemd kunnen worden voor het gegeven uit vs. 5005, achten wij het waarschijnlijker dat Jan van Ieper op deze plaats niet ontleend heeft aan de *Rijmkroniek*.

154 Wij baseren deze stelling (en de toeschrijving van de versregels 4790-10.571 aan auteur 3) op een onderzoek van gebruikte stoplappen, rijmvullingen, idioom en spellingeigenaardigheden. De resultaten van dit onderzoek zullen in een afzonderlijk te verschijnen artikel worden gepubliceerd. De overgang van de tekst van auteur 1 naar die van auteur 3 wordt ook stilistisch gemarkeerd. De kroniek verhaalt juist van een toespraak die Filips van de Elzas hield aan de Gentse bevolking. Op het punt waar kopiist G het werk van kopiist A overneemt, wordt het resterende deel van de tot daartoe woordelijk weergegeven toespraak bondig samengevat, waarbij de directe rede verandert in de indirecte rede.

155 Deze bron is de eerste continuatie van de *Flandria generosa* (Pirenne 1888, 351).

156 Terzijde zij nog opgemerkt dat beide interpolaties zich in rijmtechnisch opzicht kenmerken door een herhaling van vlak ervoor gebruikte rijmparen.

157 Een toevallige (?) bijkomstigheid is, dat deze nog niet uitgebreide codex eindigde met een heel leeg blad (f.312), dat net als het nu weggesneden eerste blad als schutblad kon dienen.

Derde fase:
Kopiist H beschikt over de tekst van de eerste continuatie van de kroniek, vervaardigd door auteur 3. Deze continuatie bestaat uit vertalingen van twee bronnen, een Latijnse en een Franse. H schrijft deze tekst direct achter het door G gekopieerde slot van de kroniek, in de rest van het vierde katern, en gebruikt daarna ook een vijfde, een zesde en (op twee bladen na) een zevende katern. Telkens als hij een gedeelte heeft afgeschreven, rubriceert hij dat (of laat hij dat doen), waarbij hij de laatste kolommen van het geschrevene ongerubriceerd laat. Het is niet uitgesloten dat I reeds voordat het vijfde katern werd gerubriceerd, de tekst nalas en twee ontbrekende versregels bijschreef. In ieder geval heeft I ook in dit katern gecorrigeerd nadat H de tekst van rubriek had voorzien. Kopiist H eindigt zonder zijn laatste kolom geheel te vullen. Op de laatste van de twee overgebleven regelruimten schrijft hij, tegen zijn gewoonte in, een vergeten versregel. Elders had hij dit buiten het kolomkader gedaan.

Het kan zijn dat hij niet op de hoogte was van het voornemen van kopiist E om het schrijfwerk te vervolgen, anders zou hij wellicht die ruimte niet zo 'verknoeid' hebben. Anderzijds eindigt de tekst van H midden in een rijmpaar. Dit wijst erop dat het vervolg van de tekst reeds bestond (of dat er nog aan werd gewerkt).

Vierde fase:
Kopiist E schrijft op het laatste blad van het zevende en in een achtste slotkatern een tweede continuatie van de kroniek, geschreven door auteur 3, kort na 1415 (zie noot 161). Deze tekst is naar het schijnt oorspronkelijk. Door zijn laatste katern als quinio te bouwen, laat E blijken dat hij het einde van de kroniek hierin wil schrijven. Hij wist dus hoe lang zijn afschrift zou moeten worden.[158] Het feit dat het werk van E plotseling afbreekt, zonder dat een andere kopiist het slot alsnog schrijft, laat vermoeden dat kopiist I (die wel over een legger van het kroniekdeel geschreven door H beschikte) de tekst van het slot ook niet kende.[159] Omdat E zijn tekst tot aan het afgebroken slot netjes heeft gerubriceerd, en omdat hij door het aanvullen van ontbrekende rubricatie in de door A en H geschreven delen er blijk van geeft de codex te willen afmaken, is er aanleiding om te veronderstellen dat E zijn werk niet abrupt afbrak, maar dat hij moest werken naar een legger met een onvoltooide of incomplete tekst.

158 Wel is het zo dat E voor de tekst die hij daadwerkelijk in het laatste katern heeft geschreven met een quaternio niet had kunnen volstaan. Indien E het werkelijke slot wel had gekend, dan moet hij het binnen het laatste, extra grote katern hebben gepland. In dat geval zou er maximaal zes en een halve kolom tekst ontbreken.

159 Tenzij men aanneemt dat I zijn correcties zonder gebruikmaking van een legger uitvoerde.

Tabel 6. Fasering in de *Rijmkroniek van Vlaanderen*

Op plaatsen waar een wisseling van kopiistenhand samenvalt met een andere cesuur (katern, bron, auteur) is een witregel in de tabel ingevoegd.

codex				tekst						
katern	fkr	hand	corr.	regel	jaar	bron	dat.br.	auteur	dat.t.	tt
VI,1	282ra1	A	A	1-380	792-1063	ACF	XIII	1	XIII²	bv
VI,1	284rb22	A	A	381-550	1055 →	FGc1	1214/1226	1	XIII²	v
VI,1	285rb24	A	A	551-998	1054	?	–	2	XIV	?
VI,1-VI,2	288ra9	A	A	999-2006	1077-1099	ACF	XIII	1	XIII²	bv
VI,2	294ra11	A	A	2007-2220	1099-1091	FGc1	1214/1226	1	XIII²	v
VI,2-VI,4	295rb15	A	A	2221-4717	1091-1164	ACF	XIII	1	XIII²	bv
VI,4	310ra35	A	A	4718-4789	1170-1180	?	–	1	XIII²	?
VI,4	310va23	G	–	4790-5015	1180-1191	FGc1	1214/1226	3	>1380	v
VI,4-VI,5	311vb39	H	H,I	5016-6077	1191-[1270]	FGc2	na 1329	3	>1380	v
VI,5-VI,7	318rb15	H	H,I	6078-8839	1294-1347	CABAc	na 1347	3	>1380	bv
VI,7-VI,8	335ra1	E	–	8840-10571	1347-1405	–	–	3	c.1415	o

Verklaring van de gebruikte afkortingen:

fkr = folium, kolom, regel
corr. = actieve corrector
jaar = de op de betreffende plaats behandelde periode
dat.br. = datering van de bron
dat.t. = datering van de Middelnederlandse tekst
tt = teksttype
v = vertaling (met incidentele uitbreiding of verkorting)
bv = systematisch bekortende vertaling
o = originele tekst

ACF = *Ancienne chronique de Flandre*
FGc1 = Eerste continuatie van de *Flandria generosa*
FGc2 = Tweede continuatie van de *Flandria generosa*
CABAc = Continuatie van de *Chroniques abrégées de Baudouin d'Avesnes*

Conclusies

Op grond van het bovenstaande kan een aantal conclusies worden getrokken, die niet alleen van belang zijn voor de gang van zaken rond het ontstaan van handschrift VI, maar eveneens licht werpen op de relatie tussen de kopiisten, en daarmee, indirect, op de relatie tussen de handschriften I, IV, V en VI.

Allereerst kan worden geconstateerd dat het optreden van de kopiisten niet slechts gerelateerd is aan de stof die zij schrijven, maar ook aan de ontstaansgeschiedenis van de kroniek, voorzover dat het werk van auteur 3 betreft. Bij A en G moet worden aangenomen dat ze samenwerkten: wanneer

A stopt, doet hij dit bewust en in overleg met G, zodat G een slottekst van auteur 3 kan toevoegen.[160]

In de tweede plaats is het waarschijnlijk dat er een zekere tijd verstreek tussen het moment waarop de kroniek in eerste instantie door auteur 3 werd voltooid, en het moment dat deze auteur een eerste continuatie had geschreven. Tussen de werkzaamheid van de kopiisten A en G enerzijds en die van H en E anderzijds zal dus ook enige tijd zijn verlopen.

Omdat de voltooiing van de rubricatie in de katernen die H schreef gedaan werd door de kopiist die met de *Rijmkroniek* verder ging (E), lijkt het waarschijnlijk dat er niet veel tijd is verlopen tussen de werkzaamheden van H en van E. Het feit dat de tekst van de *Rijmkroniek* afbreekt voor het (geplande) slot, maar in de codex toch geheel gerubriceerd is tot aan de laatste versregel toe, kan betekenen dat E afschreef naar een incomplete of onvoltooide legger.

Tenslotte moet worden vastgesteld dat de relatie tussen de kopiisten G, H, en E niet alleen bestaat uit de codex waaraan zij schreven, maar ook uit het feit dat zij teksten kopieerden van auteur 3. Over deze auteur kan worden gezegd dat hij zeer waarschijnlijk afkomstig is uit Gent (gezien de interpolatie over de herkomst van het Gentse wapen en de vele vermeldingen van Gent in het laatste deel), en dat hij kort na 1415 werkte aan de tweede continuatie.[161] Omdat we weten dat G samenwerkte, of althans overleg pleegde met A, mag worden aangenomen dat de werkzaamheid van alle vier kopiisten van de *Rijmkroniek* dateert uit de periode van het actieve leven van de Gentse auteur. Het is bij dit alles daarom geenszins uitgesloten dat de auteur op enigerlei wijze betrokken is geweest bij de totstandkoming van codex VI.

160 Het is niet duidelijk waarom A niet zelf het bewuste tekstdeel kopieert.

161 Zie voor de datering Janssens 1992, 318-319. Een andere aanwijzing voor datering is misschien te vinden in vs. 9027-28. Wanneer de auteur de huwelijken van de dochters van Philips de Stoute bespreekt, omschrijft hij de echtgenote van Maria als *den graue van sauoye Een vrome lantheere in tornoye*. Het betreft hier, zoals Kausler (I, 663) reeds heeft aangegeven, graaf Amadeus VIII van Savoye, met wie Maria in 1393 in het huwelijk trad. In 1417 viel hem de titel *hertog* van Savoye ten deel. De auteur van de *Rijmkroniek* is hiervan blijkbaar niet op de hoogte geweest. Vermoedelijk schreef hij voor 1417.

Tabel 7. Auteurs en bronnen van de *Rijmkroniek van Vlaanderen*

Het onderstaande overzicht is in eerste aanleg gebaseerd op Pirenne 1888. Op verschillende plaatsen zijn de gegevens echter door ons aangevuld of gecorrigeerd. De versnummers verwijzen naar de telling in deze editie.

auteur 1	tweede helft 13e eeuw
auteur 2 (interpolator)	mogelijk 14e eeuw
auteur 3	waarschijnlijk Gent, na 1380 – ca. 1415

DEEL I (vs. 1-5015, periode 792-1191, de dood van Filips van de Elzas)

I A (vs. 1-4789, periode 792-1180)

vs. 1-550	auteur 1	vs. 1-380 bekortende vertaling van de Franse *Ancienne chronique de Flandre* (13e eeuw), die op zijn beurt een vertaling is van de Latijnse *Flandria generosa*. vs. 381-550 toevoeging achteraf; vertaling van de eerste continuatie van de *Flandria generosa* (in de redactie van Clairmarais, 1214/1226).
vs. 551-998	auteur 2	interpolatie naar onbekende bron
vs. 999-4789	auteur 1	vs. 999-2006 vervolg bekortende vertaling van de *Ancienne chronique de Flandre*. vs. 2007-2220 toevoeging achteraf; vertaling van de eerste continuatie van de *Flandria generosa*. vs. 2221-4717 vervolg bekortende vertaling van de *Ancienne chronique de Flandre*. vs. 4718-4789 onbekende bron.

I B (vs. 4790-5015, periode 1180-1191)

vs. 4790-5015	auteur 3	nieuw slot aan de kroniek van auteur 1; bewerking van de eerste continuatie van de Latijnse *Flandria generosa* (plus twee interpolaties over heraldiek Gent en Vlaanderen).

DEEL II (vs. 5016-10571, periode 1191-1405)

II A (vs. 5016-8839, periode 1191-1347)

vs. 5016-6077	auteur 3	getrouwe vertaling van de tweede continuatie van de Latijnse *Flandria generosa* (die geschreven is na 1329).
vs. 6078-8839	auteur 3	bekortende vertaling van de voortzetting van de Franse *Chroniques abrégées de Baudoin d'Avesnes* (redactie tot 1347).

II B (vs. 8840-10571, periode 1347-1405)

vs. 8840-10571	auteur 3	waarschijnlijk geen schriftelijke bron gebruikt; onvoltooid.

Band

Huidige band

Het Comburgse handschrift steekt in een band die in 1578 werd vervaardigd voor de toenmalige bezitter, Erasmus Neustetter. Het boekblok is ge-

vat tussen beukenhouten, naar binnen toe afgeschuinde borden, die met wit (nu vergeeld) varkensleer zijn overtrokken. Voor- en achterplat zijn gedecoreerd met blinde stempels. Op het voorplat is door blindstempeling het wapen van de familie Neustetter aangebracht met daaronder het jaartal 1578. Daaromheen zijn, met behulp van filet- en rolstempels heiligen en bloemmotieven afgebeeld. Het achterplat is, behoudens het wapen en het jaartal, op gelijksoortige wijze versierd. Het boekblok is gehecht aan vier ribben, waardoor de rug in vijf vakken wordt onderverdeeld. Nog leesbaar, zij het met enige moeite, zijn de oude titel en signatuur van de band in de bibliotheek van de Comburg: *Versus Bel / gici* (boven de eerste ribbe), *22* (tussen de eerste en de tweede ribbe, geschreven met Arabische cijfers uit de zestiende eeuw) en *S* (tussen de tweede en de derde ribbe).[162] De twee sloten zijn niet oorspronkelijk, maar werden nieuw gemaakt en bevestigd bij restauratie van de band in 1990. Voor deze restauratie werd een rapport opgemaakt van de toestand waarin zich de band en het boekblok bevonden.[163]

Tegen de binnenzijde van de borden zijn papieren dekbladen geplakt. Op het voorste dekblad is met zwarte inkt in negentiende-eeuws Duits cursief schrift een notitie aangebracht over een bindfout, die ook Kausler reeds signaleerde: de omwisseling van de katernen met f.321-328 en f.329-336.[164] Tijdens de restauratie in 1990 is de oorspronkelijke volgorde van de katernen hersteld.[165] Een papieren schutblad, dat zich voordien nog achterin de codex bevond, werd bij dezelfde gelegenheid voorin gebonden.[166] Het blad vertoont als watermerk een schildje met een eenhoorn. Een sterk gelijkend, maar niet identiek watermerk wordt bij Piccard gedateerd: Neuburg (Donau), 1578.[167] Dit schutblad moet derhalve voor het eerst zijn gebruikt voor de Neustetter-band uit 1578.

Uit het rapport blijkt dat er reeds voor 1990 een restauratie had plaatsge-

162 Het handschrift werd onder deze aanduiding door Gräter in de bibliotheek aangetroffen (Gräter 1806b, 7). Zie voor deze signaturen ook Sieber 1968, 118.

163 Het rapport wordt op de handschriftenafdeling van de Württembergische Landesbibliothek bewaard onder de signatuur Protokoll-Nr.40. De restauratie werd uitgevoerd door dhr. E. Schuster.

164 Kausler 1840, I, XXXII.

165 De notitie op het dekblad is met potlood doorgestreept. Dit gebeurde vermoedelijk na de restauratie. Onderaan op het dekblad is de huidige signatuur in een moderne hand met potlood geschreven.

166 Dat het papieren schutblad zich voor de restauratie achterin de codex bevond, wordt gesignaleerd door De Vos 1991, 133 (zie ook Siteur 1973, 6). De opmerking dat er zich toen ook een schutblad voorin de codex bevond (De Vos 1991, 133) strookt niet met de bevindingen van Siteur (1973, 6). Ook wij hebben buiten het ene papieren schutblad dat zich nu voorin in de codex bevindt geen andere schutbladen aangetroffen. Misschien is er verwarring ontstaan doordat De Vos de tegen de borden geplakte papieren dekbladen ook als schutbladen aanduidt (1991, 133).

167 Piccard 1980, III 2266.

vonden.[168] Het loshangende voorplat is toen met behulp van een strook leer tegen de rug geplakt. Ook zijn toen het eerste en de laatste vier katernen vastgenaaid, terwijl de bladen van het laatste katern met kunsthars aan elkaar werden gelijmd. De restauratie van 1990 bestond uit het opnieuw bevestigen van de vier katernen die in 1989 ten behoeve van het fotograferen van de *Reinaert*-tekst uit de band waren genomen (f.187-218),[169] het uitnemen en opnieuw inbinden van de laatste vier katernen en het losweken van de verlijmde bladen. De oorspronkelijke rug werd losgemaakt, met nieuwe lederen stroken verbreed en opnieuw bevestigd, en het voorplat werd weer aangehecht.[170] Bij de restauratie kwam enige maculatuur vanonder de dekbladen tevoorschijn.[171]

Eerdere bindingen

Voor de handschriften in de Neustetterband werden gevat, moeten zij reeds als convoluut samengebonden zijn geweest. Dat kan onder meer worden afgeleid uit het feit dat de foliëring met Arabische cijfers vóór het inbinden in 1578 moet zijn aangebracht: met name in handschrift I zijn de bladnummers op vele plaatsen gedeeltelijk of zelfs bijna geheel afgesneden (f.1 en 4). Deze foliëring kan aan de hand van de vormen van de 7 en in het bijzonder van de 4, bij benadering worden gedateerd.[172] Uit vergelijking met Arabische cijfers in andere, gedateerde handschriften, blijkt dat deze oude convoluut-foliëring op zijn vroegst van omstreeks het midden van de

168 Tijdens een mondelinge toelichting (8-3-1996) bij het restauratierapport dateerde de dhr. Schuster de eerste restauratie in de tweede helft van de negentiende eeuw.

169 Bij het uitnemen van de katernen werd van binnenuit de binddraad doorgesneden. Dit was mogelijk zonder de bindstructuur van het convoluut aan te tasten, doordat de rug sterk verlijmd was. De oude binddraden bevinden zich dus nog steeds in de codex. Voor het opnieuw inbinden werd modern vlasdraad gebruikt.

170 Een papieren strook die geplakt was over de oude bibliotheektitel in het vak boven de eerste ribbe, werd definitief verwijderd, wat ook geldt voor een strook perkament met de huidige signatuur, voorheen geplakt in het onderste vak (zie nog Siteur 1973, 24 en De Vos 1991, 139, afb. 6).

171 Het gaat om kleine, door lijmresten moeilijk leesbare fragmenten uit, naar het schijnt, een en dezelfde codex, geschreven in een kleine littera textualis. Het best leesbare fragment, de bovenzijde van een dubbelblad, bevat een gedeelte uit een (niet geïdentificeerde) Latijnse tekst. De fragmenten worden thans bewaard in twee mappen in dezelfde doos als het Comburgse handschrift, onder de signatuur Cod. poet. et phil. 2° 20. Zie over deze maculatuur ook 'Geschiedenis van het onderzoek'.

172 De 7 staat in de foliëring op één poot, zoals hij tegenwoordig ook wordt geschreven. Het vroegst gedateerde handschrift dat wij kennen waarin de 7 niet meer als /\ is geschreven, stamt uit 1503 (Brussel, KB, 2962-78; vgl. CMD-B V, pl. 1071abd). Van de vorm van de 4, waarbij de dwarsstreep niet door de schacht is getrokken kennen wij geen ouder voorbeeld dan in handschrift Brussel, KB, 6908, dat dateert uit 1545 (zie CMD-B VI, pl. 1252). De 4 met het genoemde kenmerk én een smalle opening boven aan de punt (zoals die een paar maal is geschreven, bv. op f.314r) troffen wij zelfs niet eerder aan dan in in 1554.

zestiende eeuw stamt, en niet, zoals tot op heden werd aangenomen, van omstreeks 1500. Helaas zijn de handschriften in 1578 erg strak ingenaaid. Daardoor is het voor de handschriften II-V niet mogelijk om aan de hand van oude bindsporen de vroegere geschiedenis te reconstrueren. Bindgaatjes en binddraad kunnen slechts worden waargenomen in de buitenste katernen van het convoluut, te weten op f.1r en in de opening f.4v-5r (eerste katern) en op f.347v en in de opening f.341v-342r (laatste katern). Nauwkeurige bestudering van de daar aanwezige gaatjes en insnijdingen leidt tot de volgende bevindingen.

Allereerst kan het patroon van de Neustetter-convoluutbinding worden vastgesteld. Het bestaat uit zes gaatjes (door ons genummerd **1-6**). Gemeten vanaf de bovenzijde van de bladen in het eerste katern zijn de onderlinge afstanden van de bindgaatjes (uitgedrukt in mm):

<15> **1** <32> **2** <52> **3** <52> **4** <49> **5** <38> **6** <22>

De positie van de gaatjes 2-5 komt overeen met de positie van de vier ribben. In het laatste katern zijn de onderlinge afstanden:

<16> **1** <31> **2** <51> **3** <52> **4** <52> **5** <38> **6** <23>

Behalve dit patroon van de binding uit 1578 hebben de buitenste katernen nog een bindpatroon gemeenschappelijk. Dit patroon bestaat uit zes horizontale insnijdingen (door ons aangeduid met Romeinse cijfers **i-vi**). In het eerste katern vindt men het patroon:

<7> **i** <24> **ii** <59> **iii** <65> **iv** <60> **v** <23> **vi** <22>

In het laatste katern zijn de afstanden:

<12> **i** <26> **ii** <59> **iii** <63> **iv** <60> **v** <28> **vi** <19>

Uit het verschil in relatieve positie van het bindpatroon in de twee katernen ten opzichte van de bladrand, kan men zien wat we reeds konden afleiden uit de deels afgesneden foliëring van handschrift I, namelijk dat dit handschrift ten opzichte van de andere handschriften in de Neustetterband iets 'hoger' is ingebonden, waardoor dit ook het enige deel werd waarin nog veel van de oorspronkelijke custoden en signaturen behouden bleven.

De tweede conclusie die men kan trekken, is dat de oude convoluutband vier ribben had, die zich op onderlinge afstanden bevonden (van boven naar beneden gezien) van resp. 59, 63 à 65 en 60 mm.

Wanneer de gaatjes van deze convoluutbindingen geïdentificeerd zijn, blijven er nog enkele andere gaatjes over, die blijkbaar getuigen van nog ou-

dere bindfasen. Zowel in het eerste als in het laatste katern vinden we zulke gaatjes, maar – en dit is van groot belang voor de reconstructie van de ontstaansgeschiedenis van de handschriften – het aantal gaatjes en de patronen zijn onderling verschillend. In het eerste katern blijft een patroon van drie gaatjes over (aangeduid met de Griekse letters α-γ):

<46> α <97> β <112> γ <8>

Hoogstwaarschijnlijk gaat het hier om een oorspronkelijk binding van het handschrift in losse katernen. Het patroon in het laatste katern bestaat uit vier gaatjes (aangeduid met de letters **a**-**d**):

<30> **a** <60> **b** <66> **c** <58> **d** <49>

Intrigerend is, dat deze bindgaatjes vrijwel exact dezelfde positie hebben als de bindgaatjes **ii**-**v** van de oude convoluutbinding in het eerste katern. Eventuele conclusies durven wij hier vooralsnog niet aan te verbinden. Wel is nu duidelijk, dat het *Rose*-handschrift oorspronkelijk een andere binding heeft gekend dan het handschrift met de *Rijmkroniek*. Deze bevinding bevestigt onze veronderstelling, dat het Comburgse handschrift een verzameling is van aanvankelijk zelfstandig functionerende codices.

Geschiedenis

Wordingsgeschiedenis van de handschriften tot de eerste convoluutbinding

De vraag wat er met de handschriften is gebeurd vanaf het tijdstip van hun vervaardiging tot op heden, laat zich met name voor de eerste twee eeuwen niet met zekerheid beantwoorden. De vele sporen van later gebruik – pennenproeven, partiële foliëring, letter- en woordimitaties, een slotmarkering, correcties, ophogingen van woorden waarvan de inkt is gesleten, bijschriften, gebruiksaantekeningen, en, niet te vergeten, vet- en inktvlekken, vouwen en ezelsoren – vormen een sterke aanwijzing voor de veronderstelling dat alle handschriften tot in de zestiende eeuw intensief zijn gebruikt, door mensen die bij het lezen nogal eens een pen in of bij de hand hadden.

Wanneer we nu de balans opmaken, en alle bevindingen die tot dusverre uit de studie van de afzonderlijke convoluutdelen naar voren zijn gekomen, op hun waarde bezien, dan kan de volgende wordingsgeschiedenis worden gereconstrueerd. Het Comburgse handschrift is een samenbinding van zes oorspronkelijk zelfstandige handschriften, waarvan er vijf (I, II, IV, V en VI) een gedeeltelijk gemeenschappelijke herkomst hebben. Binnen deze groep kan een drietal handschriften worden onderscheiden, dat van origi-

ne afkomstig is van kopiist A (I, II en VI).[173] Handschrift VI is niet in één keer vervaardigd, maar in fasen. De oudste kern ervan, de katernen met het door A en G geschreven gedeelte, is afkomstig uit het atelier van kopiist A.

Nadat de 'oude' kern van handschrift VI door kopiist G, in overleg met A, in eerste aanleg was afgerond, werd ze uitgebreid door kopiist H. In deze vorm kwam handschrift VI (het deel AGH), mogelijk samen met de handschriften I en II in het bezit van kopiist E. E vervaardigde zelf handschrift IV en breidde een reeds bestaand handschrift van kopiist F uit met enige nieuwe, door hemzelf geschreven katernen en voltooide de rubricatie ervan: dit werd handschrift V. Omstreeks 1415 maakte hij een vervolg aan handschrift VI en voltooide hij de rubricatie van de reeds bestaande gedeelten op plaatsen waar dat nodig was. Kopiist E kan derhalve worden beschouwd als kopiist en eindredacteur van de handschriften IV, V, VI; misschien bezat hij ook de andere handschriften uit het atelier van A (I en II). Vier van de genoemde handschriften (I, II, IV en VI) zijn in elk geval in het bezit gekomen van I. Er is geen aanwijzing dat ook de handschriften III en V in het bezit van I zijn geweest.

De rol van I is niet geheel duidelijk. Was hij alleen maar een vroege bezitter, die als gebruiker van de handschriften naar believen in de teksten kon corrigeren en bijschrijven? Of was hij wel degelijk betrokken bij de totstandkoming van het deel dat kopiist H aan de *Rijmkroniek* toevoegde? Een opvallende trek in de sporen die hij naliet, is dat verreweg de meeste ingrepen in de teksten te vinden zijn aan het einde van versregels. Blijkbaar heeft hij bij zijn lezing van de teksten in het bijzonder gelet op het verbeteren van onzuivere rijmen en op de aanvulling van weesrijmen. Of deze preoccupatie hem typeert als iemand die de teksten geschikt wilde maken voor een vlekkeloze voordracht, laten wij bij gebrek aan verdere aanwijzingen vooralsnog in het midden.

Tussen de overige vijf codices is handschrift III in verschillende opzichten een buitenbeentje. Niet alleen is het de enige codex die alleen uit prozateksten bestaat (de rijmspreuk aan het slot even buiten beschouwing gelaten), maar ook onderscheidt dit handschrift zich door het feit dat de teksthand (D) in geen van de andere handschriften sporen heeft nagelaten, terwijl ook de overige in het convoluut optredende handen er niet in voorkomen. Daar komt dan nog bij, dat ook degene die waarschijnlijk (op zijn vroegst) omstreeks 1440-50 in het handschrift correcties en ophogingen aanbracht (hand L), evenmin in de andere handschriften wordt teruggevonden. De vroegste gebruikssporen die dit handschrift gemeen heeft met de andere codices zijn krabbels en tekeningen met rood krijt die moeten dateren uit de eerste helft van de zestiende eeuw.

173 Hand A en hand B schrijven wij toe aan dezelfde kopiist, die wij hier kopiist A noemen.

Latere lotgevallen

Omstreeks 1540 moeten de zes handschriften voor het eerst in een band zijn samengebonden. Bij die gelegenheid werden de bladen voorzien van een doorlopende foliëring met Arabische cijfers. Voor de handschriften I en VI kan in elk geval met zekerheid worden gesteld, dat zij voordien nog niet waren samengebonden. Waarschijnlijk bestond de binding van handschrift I tot dan toe louter uit een eenvoudige losse-katernbinding.

De zestiende-eeuwse Vlaamse gebruiker die met bruine inkt aantekeningen maakte op onder meer f.282ra en f.346rb is vermoedelijk dezelfde als degene die de foliëring in Arabische cijfers aanbracht.[174] Dat hij schreef toen de handschriften reeds waren samengebonden, blijkt bijvoorbeeld uit de spiegelbeeldige afdruk die de inkt van zijn aantekening op f.282r (eerste blad handschrift VI) maakte op de tegenoverliggende bladzijde f.281v (laatste blad handschrift V). De andere zestiende-eeuwse gebruikssporen die in de Nederlanden moeten zijn geschreven (zoals *amen hanneken* op f.109r) kunnen uit omstreeks dezelfde tijd stammen, maar wellicht ook teruggaan tot de periode voor de samenbinding (zie voor de gebruikssporen door het hele convoluut tabel 8).[175]

Het boek zal niet lang daarna zijn aangekocht door door de jonge humanist Erasmus Neustetter (1522-1594) tijdens een verblijf in de Zuidelijke Nederlanden. Op 17 oktober 1540 werd hij geregistreerd als student te Leuven.[176] Volgens een betrouwbaar bericht van zijn uit Brugge afkomstige humanistische vriend Franciscus Modius, heeft Neustetter na zijn studie op doorreis een korte tijd in Gent doorgebracht. Vanuit Gent heeft hij vervolgens de kust bezocht, vanwaar hij door Frankrijk, via Parijs naar Italië is getrokken.[177] In 1543 liet hij zich in Bologna als student inschrij-

174 De spelling van het woord *bouc* doet vermoeden dat de toenmalige gebruiker van het handschrift, Lansloot de Ballast, een Vlaming was.

175 Op deze laatste mogelijkheid wijst de omstandigheid dat het type kladaantekening (*amen aue*, *aue amen*, *a amen aue* e.d.) weliswaar in alle handschriften wordt gevonden, maar, met uitzondering van handschrift VI, telkens geschreven is met één bepaald schrijfmateriaal: óf bruine inkt óf rood krijt. De voor de hand liggende verklaring hiervoor zou zijn, dat deze gebruiker wanneer hij een van deze materialen in de hand hield, telkens ook maar één handschrift voor zich had.

176 Schillings 1961, 219, nr. 61. Volgens Sieber (1969, 42) werd Neustetter geboren op 7 november 1522. In 1538 werd hij koorheer in het Ritterstift St. Burkhard in Würzburg. Na een kerkelijke carrière werd hij in 1569 deken op de Comburg en in 1583 proost aldaar (Sieber 1969, 42).

177 De biografische opmerkingen worden gemaakt in een in 1582 geschreven elegie (*Elegia VII*), die een jaar later, dus nog tijdens het leven van Neustetter, verscheen (Modius 1583, 16-32). Als Zuid-Nederlandse plaatsen die Neustetter na zijn verblijf in Leuven heeft bezocht, noemt Modius Mechelen, Antwerpen en Gent: *Et tibi iam sacri Machlinia nostra Senatus / Hospita, natiuo culta nitore placet. Andouerpaeae iam fastum suspicis vrbis, / AEquoreásque stupes cernere in amne vices. / [...] / Illinc digressum, Gandensia moenia gaudent / Flandrorum in Domino te te-*

Tabel 8. Gebruikssporen uit de zestiende eeuw

hs.	folium	aard van spoor	materiaal
I	1r	[*a*]	bruine inkt
	1r-14r	letterfoliëring (*A-p*)	bruine inkt
	9r	*a*	bruine inkt
	29r	*d d h h d*	bruine inkt
	31r	*a amen aue*	bruine inkt
	*82r	letterimitaties	bruine inkt
	86v	naam; krabbels	bruine inkt
II	109r	*amen hanneken*	bruine inkt
	*112r	letterimitaties	bruine inkt
III	174v	krabbels	rood krijt
	175r	zonnetje	rood krijt
IV	212r	*am*[*en*]	bruine inkt
	213r	woordimitaties	bruine inkt
V	248v	kopie opschrift	bruine inkt
	260v	*aue amen*	rood krijt
	261r	zigzagpatroon	rood krijt
VI	282r	*amen aue*	bruine inkt
		Den key zer	bruine inkt
	340r	*A a b c d d e f g h i k l m n o p*	bruine inkt
	346r	regelimitatie	bruine inkt
		gebruiksnotitie	bruine inkt
		ondertekening?	bruine inkt
	347v	heraldische figuur?	rood krijt

* De letterimitaties zijn juist door hun imiterend karakter niet te dateren op schriftkenmerken en kunnen dus ook nog uit de vijftiende eeuw dateren.

ven.[178] Modius zegt voorts dat Neustetter een bibliotheek heeft opgebouwd 'met boeken die hij overal vandaan heeft bijeengebracht'.[179] Zijn verzameling vormde de grondslag voor de latere Comburgse biblio-

nuisse sinu. / [...] / Gandauo, ne te fors longa ambage teneri / Dicas, si pergam persequi euntis iter [...] (Modius 1583, 19-20).

178 Sieber 1969, 49.

179 De context van de woorden *congestis undique libris* (Modius 1583, 26) maakt volgens Sieber duidelijk dat Neustetter reeds vroeg, namelijk tijdens zijn grote reis, is begonnen met het verzamelen van boeken (Sieber 1969, 49). Seibt weet te melden dat Neustetter met ijver de taal leerde van de landen die hij bezocht (Seibt 1882, 56). Dit gegeven zou een verklaring kunnen bieden voor de vraag waarom de humanist belangstelling toonde voor een convoluut met louter Nederlandstalige teksten. Misschien is het van belang in dit verband in herinnering te roepen, dat het boek kort voordat Neustetter ermee in aanraking kwam, mogelijk functioneerde als lesmateriaal. Dit is althans wat men zou kunnen opmaken uit de gebruikersaantekening op f.346rb. Opmerkelijk is ook, dat in de helaas deels onleesbaar gemaakte aantekening een toespeling wordt gemaakt op een *eenen vremden gast*.

theek.[180] In 1578 liet hij het omvangrijke convoluut opnieuw inbinden, waarbij de katernen 42 en 43 abusievelijk werden omgewisseld.

In het bezit van Neustetter bevonden zich, afgezien van het Comburgse handschrift, nog vijf codices die rechtsteeks in verband zijn te brengen met zijn verblijf in de Zuidelijke Nederlanden. Twee ervan zijn afkomstig uit Oudenaarde, twee andere uit Gent.[181] Wellicht komt het vijfde handschrift ook uit Gents bezit.[182] De herkomst van deze boeken in de Neustetterverzameling vormt dus een ondersteuning voor de hypothese dat het Comburgse handschrift niet alleen is ontstaan in Gent, maar ook aldaar is gebleven tot aan het tijdstip, vermoedelijk in het jaar 1543, dat het werd verworven door Neustetter.

Vanaf het moment dat Neustetter zijn boekenverzameling had nagelaten aan het Ritterstift, gebeurde er, tot aan Gräters ontdekking, weinig meer dat van belang is geweest voor de geschiedenis van het handschrift. De eni-

180 De Vos 1991, 143. De mogelijkheid dat Modius zelf degene is geweest die het handschrift aan Neustetter heeft bezorgd, mag worden uitgesloten. Wel is bekend dat Modius in de jaren 1575-1578 een speurtocht door de Nederlanden ondernam langs bibliotheken in vele steden (waaronder Gent) en kloosters, op zoek naar oude handschriften. Van 1581 tot 1584 was hij zelfs bibliothecaris van Neustetters Comburgse verzameling (Lehmann 1908, 15, 48-49, 51, 105). Zijn eerste contact met Neustetter vond echter plaats in 1581, drie jaar dus nadat het handschrift voorzien was van een band met Neustetters familiewapen. Het was ook pas op de Comburg, dat hij kennismaakte met het uit Gent afkomstige Fulgentius-handschrift Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, Cod. theol. 4° 159 (Lehmann 1908, 106-107; vgl. De Vos 1991, 142).

181 Al deze handschriften worden thans bewaard in de Württembergische Landesbibliotheek te Stuttgart. Blijkens een contemporaine eigendomsnotie zijn uit het Gentse dominicanenklooster afkomstig: Cod. theol. 4° 159 en Cod. theol. 2° 107; uit Oudenaardse kloosters komen de handschriften Cod. bibl. 4° 25 (reguliere kanunniken van Augustinus in de parochie van Elseghem) en Cod. bibl. 2° 48. Laatstgenoemd handschrift behoorde toe aan een niet nader aangeduid klooster (de eigendomsnotitie luidt: *Iste liber est monasterii althanacensis*; Sieber 1969, 50). Zie voor deze handschriften ook De Vos 1991, 142-147.

182 Op f.224v van dit *Leven van Jezus* (Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek, Cod. theol. 8° 140) komt een, deels alleen bij UV-belichting leesbare eigendomsnotie voor: doorgestreept is: *Dese bouc es* [...] [*p.i..*] *h*[.....]*e*. Daaronder is geschreven: *desen bouc cochte jc pieter / de heere d*en *28st*en *in / sporkele a*nno *1462 om 32 gr*oten (boven de schachten van de *m* zijn puntjes gezet). Na *heere* is een superscript invoegteken geplaatst, dat onder de aantekening opnieuw is getekend, met daarachter, door een andere hand: *filius Balduini*. Een derde hand heeft daar weer achter geschreven: *vader va*n / *Claeys. die hadde pieter / de welcke pieter was / vader van Jan de heere / possesseur van dese*n. Hieruit mogen we opmaken dat dit boekje vanaf 1462 tot vermoedelijk in het derde decennium van de zestiende eeuw in het bezit is geweest van een familie De Heere. Geen van de genoemde personen (Boudewijn, Pieter (I), Claeys, Pieter (II) of Jan) hebben wij archivalisch kunnen traceren. Wel is ons gebleken, dat in het eerste decennium van de vijftiende eeuw verschillende personen uit een familie De Heere in Gent woonden (zie bijvoorbeeld Vandensteen 1981, 227). Het is niet waarschijnlijk dat het handschrift uit het bezit van de voorvaderen van de Gentse schilder-dichter Lucas D'Heere afkomstig is, daar deze oorspronkelijk uit Mechelen afkomstige familie zich aanvankelijk Mijnsheeren noemde (Waterschoot 1974, 16). Zie voor een beschrijving van en literatuur over dit handschrift Biemans 1984, nr.2.

ge uitzondering daarop vormt wellicht een incident dat plaatsvond tijdens de dertigjarige oorlog. In 1631 plunderde een groep Zweden en bondgenoten de Comburg. De bibliotheek leed daarbij aanzienlijke verliezen, maar 'het' Comburgse handschrift bleef gelukkig behouden.[183]

Na de opheffing van het Ritterstift in 1803, toen het handschrift overging in het bezit van de Königliche öffentliche Bibliothek, later de Württembergische Landesbibliothek te Stuttgart, zou het nog eenmaal aan de vernietiging ontsnappen. In de nacht van 12 op 13 september 1944 werd de bibliotheek getroffen door een geallieerd bombardement: het gebouw brandde volledig uit en alle aanwezige boeken (meer dan de helft van het totale bezit) gingen verloren. Het Comburgse handschrift bleef dit lot bespaard, doordat het tijdig was ondergebracht in het Zuid-Duitse klooster Beuron.[184]

BESLUIT

De vraag waar de zes handschriften zijn ontstaan is in het voorgaande niet systematisch aan de orde gekomen. Met het loslaten van de veronderstelling dat het convoluut een reeds in de productiefase geconcipieerd geheel is geweest, is de kwestie rond de herkomst van de individuele handschriften gecompliceerder geworden. Weliswaar is er alle reden om aan te nemen dat de kopiisten A/B, E, G, H en mogelijkerwijs ook hand I in elkaars nabijheid hebben gewerkt – voor C, D en F is dit nog allerminst zeker. Een nader onderzoek van dialect, van eigenaardigheden in de spelling en van de toepassing van speciale afkortingen is derhalve zeer gewenst. Vooruitlopend op een dergelijk onderzoek kan hier alvast gewezen worden op de taal en spelling van E, die we misschien wel als de belangrijkste kopiist in het convoluut mogen beschouwen: hij is immers verantwoordelijk geweest voor een groot deel van de productie en voor de eindredactie (voltooiing van de rubricatie) van drie handschriften. Op grond van taal en orthografie lokaliseerde W. Gysseling zijn werk als 'uniform Gents'.[185]

Bij dit oordeel sluit de bevinding dat de kopiisten G, H en E werk afschreven van een contemporain Gents auteur, nauw aan. Dit gevoegd bij de wetenschap dat de latere eigenaar Erasmus Neustetter verschillende handschriften uit Gents bezit heeft verworven, maakt het toch wel aannemelijk dat de handschriften I, II, IV, V en VI op zijn minst voltooid zijn in Gent. Dit zou dan moeten zijn gebeurd in de periode van omstreeks 1400 tot kort na 1415. Of voor handschrift III en voor het door kopiist F geschreven eer-

183 De schade aan verloren boeken werd geschat op 3000 Taler (Lehmann 1908, 106).
184 Persoonlijke mededeling van dr. F. Heinzer (8-3-1996).
185 Gysseling 1966, 323.

ste gedeelte van handschrift V eenzelfde lokalisering mag worden aangenomen, blijft vooralsnog de vraag.[186] Terwijl het ontstaan van handschrift III op grond van het schrift van D omstreeks 1400 mag worden gedateerd, is er aanleiding om voor het eerste deel van handschrift V eerder aan een datering aan het einde van de veertiende eeuw te denken.

OVERZICHT VAN DE INHOUD

Hieronder volgt een overzicht van de teksten die in het Comburgse handschrift voorkomen. Opschriften en titels zijn als gelijkwaardig beschouwd en worden gecursiveerd weergegeven. Als opschrift of titel in het handschrift ontbreken is, waar mogelijk, tussen vierkante haken de titel vermeld waaronder de tekst in de literatuur bekend staat. Indien de auteur van een tekst bekend is, staat diens naam eveneens tussen teksthaken. Verder zijn incipit en plaats in het handschrift vermeld. Voor zover mogelijk is bij elke tekst een editie opgenomen; in enkele gevallen meer dan één. Wanneer een editie met *vgl.* wordt aangeduid, betekent dit dat deze editie niet naar het Comburgse handschrift maar naar een paralleltekst is gemaakt.

I.1 [*Die Rose*] 1ra-85vb
Inc.: Het es gheseit dat in drome
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 1-482; III, 227-288; vgl. Verwijs 1868.

I.2 [*Van begrijpe*] 85vb-86ra (cf. V.3)
Inc.: Wie met begrijpe scent sine ghebueren
Ed.: Stoett 1892, 210-212.

II.1 [Jacob van Maerlant, *Heimelicheit der heimelicheden*] 87ra-101vb
Inc.: Die gheuen mach gheue alle weghe
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 483-556; III, 289-330; vgl. Verdenius 1917.

II.2 *O Intemerata* 101vb-102va
Inc.: O Onbesmette ghebenedijt
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 557-560; III, 331-336.

186 In elk geval zal de herkomst moeten worden verklaard van een aantal niet-Vlaamse spellingeigenaardigheden die zich alleen in het werk van F lijken voor te doen, zoals bijvoorbeeld *voir*, *voirt*, *hoirt*, *wair*, *mit*, *op* en *selen*. Het is mogelijk dat we hier te maken hebben met relicten uit een Brabantse legger (F schreef per slot van rekening een oorspronkelijk Brabantse tekst af).

II.3 [*Die bouc van seden*] 102va-110rb
Inc.: Nv verstaet al hier ter steden
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 561-599; III, 337-345; Suringar 1891.

II.4 [*Dietsche Catoen*] 110rb-112rb
Inc.: Dit seide catoen ende sprac aldus
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 600-610; III, 346-355; vgl. Beets 1885.

II.5 [Jacob van Maerlant, *Wapene Martijn* of *Eerste Martijn*] 112rb-119ra
Inc.: Waphene Martin hoe salt gaen
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 611-646; III, 356-369; Verdam & Leendertz 1918.

II.6 [Jacob van Maerlant,] *Dander Martijn* 119ra-121rb
Inc.: Martijn slaepstu slaept dijn sin
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 647-659; III, 370-376; Verdam & Leendertz 1918; Mertens 1978.

II.7 [Jacob van Maerlant,] *Dit es de derde Martijn* 121rb-124va
Inc.: Ic mane mannen metten wiuen
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 660-676; III, 377-380; Verdam & Leendertz 1918.

II.8 [Jacob van Maerlant, *Ene disputacie van onser vrouwen ende van den heilighen crucen*] 124va-128vb
Inc.: Wat mochte maria segghen daer
Ed.: Kausler 1840-1866, II, 677-698; III, 381-396; Verdam & Leendertz 1918.

II.9 *Sente Bernaerdus epistele tote raymonde den ruddere hoemen een huus regieren sal met heeren zaleghelic* 128vb-130vb
Inc.: Raymont ruddere in duechden gheel
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 1-13; III, 397-406.

III.1 *Dit na volghende sijn eeneghe van tsonincs bottus vraghen curt na noes tijt tote sidrac den groeten clerc* 131ra-174vb
Inc.: Eerst vraghede die coninc hoe langhe leuede adam
Ed.: vgl. Van Tol 1936.

III.2 *De sancto bernardo* 174vb-176ra
Inc.: Het gheuiel up eenen tijt dat mijn heere sinte bernaerdus hem dede laten ter adre

III.3 *Dit sijn die VIII salicheden* 176ra-176ra
Inc.: Achte zalicheden zijn die onse heere selue leerde sinen helighen apostelen

III.4 *Dit zijn VI pointen van onzen heere* 176ra-176rb
Inc.: Dit sijn VI pointen van onsen heere die scone zijn ende hem zeere ontfanghelijc

III.5 *Die VI banden* 176rb-176va
Inc.: Dit sijn VI banden van penitencien

III.6 Inc.: Vp enen tijt so vraghede mijn heere sinte jan eewangeliste onsen heere ihesus kerste 176va-176vb

III.7 *Dit zijn die VII woorden* 176vb-177ra
Inc.: Dit zijn die VII woorden die ihesus kerst sprac inden cruce

III.8 Inc.: Het quam een inghel van hemelrike tote eenen mensche in eertrike 177ra-177va

III.9 *Aldus suldi leuen ende te gode hebt hu aldus* 177va-177vb
Inc.: Gheloeft van gode al dat die helighe kerke gheloeft sonder onder souken

III.10 *Tote hu seluen hebt u aldus* 177vb-178ra
Inc.: Nemet die noot van huwen lichame te vullen te tijt ende te maten

III.11 *Tote anderen lieden hebt hu aldus* 178ra-178ra
Inc.: Doet goet die noot hebben of met doene of met willen

III.12 Inc.: Een goet mensche begheerde te wetene an onsen heere waer an dat hi hem best oefenen mochte 178ra-178va
Ed.: Franck 1898, 280-282; vgl. Van Vloten 1851, 135-136.

III.13 Inc.: O mensche ghedinct in alre tijt 178va
Ed.: Mertens 1978, 90, n.24.

IV.1 *Van sente brandane* 179ra-192va
Inc.: Nv verneemt hoe ouer lanc
Ed.: Bonebakker 1895; Oppenhuis de Jong 1994.

IV.2 *Van den vos reynaerde* 192va-213rb
Inc.: Willem die vele bouke maecte
Ed.: Hellinga 1952; Lulofs 1983; Uyttersprot 1991.

IV.3 *Van judaes gheborte ende sine doot* 213rb-214ra
Inc.: Het gheuiel in herodes tijden des coninx ende in pylatus tijt des baeliuus
Ed.: De Vooys 1901, 160-162.

IV.4 *Van pylatus gheborte ende sine doot* 214ra-216rb
Inc.: Een coninc was die tyrus hiet
Ed.: De Vooys 1901, 140-145.

IV.5 *Van antkerst comste ende sine doot* 216rb-217ra
Inc.: Dit seide een helich man die bisscop was ende maertelare te patrene van antkersts comste

IV.6 *Dat sente pauwels bescrijft* 217ra-218rb
Inc.: Sente pauwels bescrijft aldus van antkerste

IV.7 [Jan de Weert,] *Een dispitacie van rogiere ende van janne* 218rb-229va
Inc.: Waphene rogier hoe saelt gaen
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 14-82; III, 407-431.

IV.8 *Van den coninc saladijn ende van hughen van tabaryen* 229va-231ra
Inc.: Het doet goet anden goeden leeren
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 83-93; III, 432-445; De Keyser 1950.

IV.9 *Van den XII wel dienenden cnapen* 231ra-232rb
Inc.: Men seghet van boden die wel dienen
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 94-100; III, 446-448.

IV.10 *Van eere vrauwen die niet noode vygilyen seide ouer doode* 232rb-233vb
Inc.: Ic vant ghescreuen ende las
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 101-110; III, 449-453.

IV.11 *Van der weldaet die de duuele dede* 233vb-234rb
Inc.: Men vint bescreuen te menegher stede
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 111-113; III, 454-456; Verwijs 1874, 107.

IV.12 *Een sproke* 234rb-234va
Inc.: Omme tghebrec van goeden lone
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 114-117; III, 457-463.

V.1 [Jan van Boendale, *Der leken spieghel* (selectie uit Boek II en III)]
a. *Hier beghinnen die pausen vp XIII Ende striken voort tote kaerle ende wat elke zeit XLIIII* 235ra-238rb
Inc.: Hier voren seide ic v aldus
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 289-313 (B.II.C44).

b. *Van den paus siluester Ende van den keyser constantijn. Hoe dat hij bekeerde Ende harde vele doechden dede. XLV* 238rb-239va
Inc.: Siluester wart paus ghecoren
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 313-322 (B.II.C45)

c. *Hoe die keyserinne helena bekeert wart ende wat wondere daer gheuiel XLVI* 239va-240rb
Inc.: Als was kerstijn constantijn
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 322-326 (B.II.C46).

d. *Hoe helena dat heliche cruce vant XLVII* 240rb-240vb
Inc.: Eelena die keyserinne
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 326-331 (B.II.C47).

e. *Hoe ziluester den drake bant* 240vb-247vb
Inc.: In rome lach een drake
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 331-381 (B.II.C48)

f. *Van den paus leo ende van den keyserike* 247vb-248va
Inc.: Leo die vierde wart paus dan
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 381-385 (B.II.C49).

g. *Van der helicher kerken ende van kaerle ende den keyseren* 248va-249rb
Inc.: Dat ic hu maecte die pause cont
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 385-391 (B.II.C50).

h. *Dbediet van der kerken ende van Des priesters ghewaden* LI 249rb-250rb
Inc.: Vander kerken bediede
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 391-398 (B.II.C51).

i. *Van den bediede van der messen* LII 250rb-251rb
Inc.: Eermen die messe ane slaet
Ed. vgl. De Vries 1844-1848, II, 398-403 (B.II.C52).

j. *Dbediet van den* VII *huren* LIII 251rb-251vb
Inc.: Hort ic sal hu ruren
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 403-407 (B.II.C53).

k. *Van den* VII *eewen ende van des tijts bescheede* LIIII 251vb-252rb
Inc.: Ghelijc dattie dach zijts ghewes
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, II, 407-411 (B.II.C54).

l. *Hoemen jasolie scuwen zal* 252rb-252vb
Inc.: Die iasolye es menicherande
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 108-111 (B.III.C6).

m. *Hoemen gramscap wederstaen zal* 252rvb-253ra
Inc.: Die gramscap wille verduwen
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 111-113 (B.III.C7).

n. *Hoemen luxurie wederstaen zal* 253ra-253va
Inc.: Als luxurie hu beroert
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 113-115 (B.III.C8).

o. *Hoemen man ende wijf houden zelen*
Inc.: Man ende wijf in allen zinne 253va-254rb
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 115-121 (B.III.C9).

p. *Hoemen kindre houden zal Wes jonghe liede pleghen zullen* 254rb-255vb
Inc.: Als dat kint gheboren es
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 121-131 (B.III.C10).

q. *Wat rechterscape ende heeren toe hort* 255vb-256va
Inc.: Wilen vraechde een coninc
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 131-135 (B.III.C11).

r. *Van VI poynten die heeren hebben zullen* 256va-257va
Inc.: Heere te sine es gheen spel
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 135-142 (B.III.C12).

s. *Wat behort te landsheeren rade* 257va-258rb
Inc.: Heeren zullen te haren rade
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 143-147 (B.III.C13).

t. *Vander letteren ende van cleergyen* 258rb-259vb
Inc.: Een die scoonste vont die
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 147-158 (B.III.C14).

u. *Hoe dichters dichten zullen ende wat si antieren zullen XV* 259vb-261vb
Inc.: Om dat leeke van allen zaken
Ed.: vgl. De Vries 1844-1848, III, 158-172 (B.III.C15).

V.2 *Van zeden* 261vb-265ra
Inc.: Als ic gheloeue zedebaer leuen
Ed.: Suringar 1892.

V.3 *Van begrijpe* 265ra-265rb (cf. I.2)
Inc.: Wie met begrijpe quetst zine ghebuere
Ed.: Stoett 1892.

V.4 *Hoe een keyser twee princhen dede versoenen* 265rb-265vb
Inc.: Een keyser te roeme was
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 118-120; III, 464.

V.5 *Van den gheesteliken boemghaerde* 265vb-266va
Inc.: In eenen aduent dies willic lyen
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 121-125; III, 465-471; vgl. Van den Bergh 1838, 98-103.

V.6 *Van der zalen* 266va-267ra (cf. V.18)
Inc.: Ic quam al hier in weet van waer
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 126-130; III, 472-473.

V.7 *Een goet exemple* 267ra-268va
Inc.: Vrient ter noet es emmer goet
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 131-140; III, 474-480.

V.8 *Van den IX besten* 268va-272ra
Inc.: Den eersten rudder settic voeren
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 141-161; III, 481-489.

V.9 *Van XII cnechten die ruddren worden van heeren* 272ra-272va
Inc.: Edele vrauwen ende goet van gronde
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 162-164; III, 490.

V.10 *Van tween ghesellen die elc voer andren steruen wilden* 272va-274va
Inc.: Voer al dat in de weerelt es
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 165-176; III, 491-506.

V.11 *Dit es doctrinael sauage* 274va-275rb
Inc.: Die dom es ende noede leert
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 177-181; III, 507-511.

V.12 *Van eenen rudder die zinen zone leerde* 275rb-275vb
Inc.: Van eenen heere hoerdic ghewach
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 182-185; III, 512-513.

V.13 *Vanden jonghen mooncskine* 275vb-277rb
Inc.: In dordine van cistiaus was
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 186-195; III, 514-516.

V.14 *Van der roese des crucen* 277rb-277vb
Inc.: Een edel roese die hebbic vonden
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 196-199; III, 517-518.

V.15 Inc.: Naect ende arem wasic gheboren 277vb-277vb
Ed.: Kausler 1840-1866, I, L.

V.16 [*Van der princhen rade*] 277vb-278rb
Inc.: Die scrifture doet ons verstaen
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 200-203; III, 519-520.

V.17 *Van eenen verwaenden coninc* 278rb-279vb
Inc.: Exempel vertrectmen hier ende daer
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 204-212; III, 521-525.

V.18 *Van der hoegher zale* 279vb-280rb (cf. V.6)
Inc.: Ic quam al hier in weet van waer
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 126-130; III, 472-472.

V.19 *Van maer* 280rb-280vb
Inc.: Een leelic woort ende ongheraect
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 213-216; III, 526-528.

V.20 *Van den dorpman ende zinen wiue* 280vb-281rb
Inc.: Een dorpman was hier te voren
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 217-219; III, 529.

V.21 *Van houeerden* 281rb-281va
Inc.: Houeerde es tquaetste venijn
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 220-221; III, 530-531.

V.22 *Een sproke vp den wijn* 281va-281vb
Inc.: Nv laet ons leuen met blijden gheeste
Ed.: Kausler 1840-1866, III, 222-224; III, 532-533.

VI.1 [*Rijmkroniek van Vlaanderen*] 282ra1-346rb10
Inc.: Als men screef wilen eere
Ed.: Kausler 1840-1866, I, 1-353; 357-711.

Verantwoording van de editie

Deze uitgave van het Comburgse handschrift is gemaakt naar de *Richtlijnen voor de uitgave van Middeleeuwse Verzamelhandschriften uit de Nederlanden*. Enkele punten verdienen evenwel een nadere toelichting. De nummers verwijzen naar de genoemde *Richtlijnen*.

15 Kopiist F plaatst regelmatig isolerende punten rond het woord 'v'; deze punten zijn in de transcriptie niet overgenomen maar er is in voorkomende gevallen wel een annotatie gemaakt.

15.1 De lettervormen *i* en *j* zijn in de transcriptie ongewijzigd overgenomen. Waar de lettervorm *j* in de hoofdletterkolom staat, is voor de majuskelvorm *I* gekozen in de transcriptie.

Lombarden met de unciaalvorm *U* zijn als *V* getranscribeerd, daar uit nog zichtbare, cursieve representanten (*v*) blijkt dat de letter *V* geïntendeerd is.

15.5 In het handschrift komt een enkele keer het teken ⅊ voor, als representatie van 1/2. In de transcriptie wordt dit teken als 1/2 weergegeven.

16.6 Omdat sommige afkortingen voorkomen met zowel een hoofdletter als een kleine letter (bijv. Cō. en cō.) is gekozen voor oplossingen analoog aan het handschrift (Co*ninc* en co*ninc*).

18 De interpunctie in het handschrift is in haar geheel weergegeven, waarbij opgemerkt moet worden dat interpunctietekens door spaties omgeven worden, ook als het een 'eindpunt' betreft. Hiervoor is gekozen omdat niet altijd duidelijk is hoe een interpunctieteken geïnterpreteerd moet worden.

19 In deze editie is ervoor gekozen om ophoging met rode inkt weer te geven. Hierdoor worden de verschillende systemen waarmee er is gerubriceerd zichtbaar, hetgeen van belang is gebleken voor een juist inzicht in de totstandkoming van de codex (zie hiervoor in het bijzonder tabel 5). Letters en getallen die rood opgehoogd zijn, worden vet weergegeven, waarbij de getallen volgens regel 15.5 in klein kapitaal staan; letters en getallen die geheel in rubriek geschreven zijn, worden vet-klein kapitaal weergegeven. Door deze keuze vervalt het typografische onderscheid tussen getallen die rood zijn opgehoogd en getal-

len die geheel in rubriek geschreven zijn. Waar nodig is voor laatstgenoemde situatie een aantekening gemaakt.

19.1 Wanneer de punten rond een getal rood zijn opgehoogd, wordt daar in de annotatie op gewezen; wanneer de punten niet rood zijn opgehoogd, is geen annotatie gemaakt.

20 Opschriften en tussenkopjes zijn in de verzentelling rechts niet meegerekend. Bij de *Sidrac* (f.131ra1-174vb33) is, terwille van een mogelijke vergelijking met de editie-Van Tol, de regeltelling aan de rechterzijde vervangen door een telling van vraag en antwoord tezamen.

21 Teksten zijn, ook als dat in het handschrift niet het geval is, door ons gescheiden door middel van een dubbele witregel.

Afkortingen

In het onderstaande overzicht zijn de in het handschrift voorkomende abbreviatuurtekens en hun oplossingen per afzonderlijke hand opgesomd. Oplossingen zijn waar mogelijk gebaseerd op voluit geschreven vormen in de nabije context.

HAND A (f.1ra1-85va40; 282ra1-310va22)

1. Apostrof

Voor	*er*	in he'e (1rb3) he*er*e
	eer	in ghew'ke (283ra8) ghew*eer*ke
	ar	in pumeg'natē (8rb32) pumeg*ar*nate*n*
	aer	in d' (1ra14) d*aer*
	ir	in v'gilius (32vb13) v*ir*gilius
	ier	in h' (12ra2) h*ier*
	re	in mīne'n (59rb33) mi*n*ne*r*en
	ri	in b'ngere (2ra35) b*ri*ngere
	r	in de' (1ra14) de*r*

2. Contractie door middel van een apostrof

Voor	*er*	in weel't (1rb7) we*er*elt
	eere	in wl't (1rb10) w*eere*lt
	auwe	in ioncfr'n (13rb1) ioncfr*auw*en
	e usa e	in ihrl'm (46ra29) ihe*rusa*lem

3. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*n*	in vondē (1ra13) vonde*n*
	m	in hē (17ra1) he*m*
	de	in eñ (1ra12) en*de*
	re	in p̄cieuse (11va22) p*re*cieuse
	ue	in q̄ne (3rb4) q*ue*ne

4. Bovengeplaatste horizontale streep en isolerende punt(en)

Voor	*ninc*	in cō (283ra4) co*ninc*
		in cō. (282ra10) co*ninc*
		in .cō. (282vb14) co*ninc*

5. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*e e*	in ghebn̄dijt (16va10) ghebe*ne*dijt
	i e	in incarnatōn (298rb38) incarnat*io*en
	ett	in lrēn (292rb12) l*ett*ren
	esu	in ihs (303vb9) ih*esu*s
	ine	in valenchs (291rb38) valench*ine*s
	eide	in vōrs (282vb8) vors*eide*
	e usa e	in ihrlm (283vb10) ih*erusa*lem
	e usale	in ihrm (294rb20) ih*erusale*m

6. Representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*cristus*	in xp̄c (303vb9) *cristus*

7. Streep door de d

Voor	*enier*	in ꝑ (34rb32) d*enier*

8. Superscripte o

Voor	*ra*	in v^{o}uwe (1rb8) v*ra*uwe
	roe	in g^{o}t (9va36) g*roe*t

9. Streep door de p

Voor	*er*	in ꝑsemē (2ra19) p*er*semen
	ar	in ꝑtien (285va38) p*ar*tien
	aer	in versꝑde (2rb7) verspaerde

10. Krul door de staart van de p

Voor	*ro*	in ꝓsent (7va26) p*ro*sent

11. Streep door de staart van de q en superscripte u

Voor	*uam*	in q^{u} (5ra1) q*uam*

12. Suspensie door middel van een streep door de r

Voor	*auwe*	in ioncfr̩ (5ra19) ioncfr*auwe*
	auwen	in ioncfr̩ (9vb39) ioncfr*auwen*
	echt	in robbr̩ (283vb15) robbr*echt*
	udder	in Ꝛ (7va33) R*udder*

13. Suspensie door middel van een streep door de lange s

Voor	*eit*	in vorſ (306ra6) vors*eit*

14. Superscripte t

Voor	*iet*	in n^{t} (9rb32) n*iet*

15. Superscripte u

Voor	*ra*	in sp^{u}c (18rb40) sp*ra*c
	ua	in q^{u}me (4ra12) q*ua*me
	uae	in q^{u}t (3rb22) q*uae*t
	ur	in auonte^{u} (29rb24) auont*ur*e

16. Streep door de v en de w

Voor	*er*	in ꝟchiert (1rb11) v*er*chiert
	eer	in ꝟelt (31va35) w*eer*elt

17. Het 3-teken

Voor	*et*	in tog3 (9va41) tog*et*

18. Het 9-teken

Voor	*con*	in 9trare (3ra14) *con*trare
	com	in 9passe (19ra22) *com*passe

19. Het ^{9}-teken

Voor	*us*	in ald^{9} (4rb17) ald*us*

HAND B (f.87ra1-128vb5)

1. Apostrof

Voor	*ar*	in w't (102rb7) w*ar*t
	aer	in m' (105ra8) m*aer*[1]
	er	in w't (97rb21) w*er*t
	ri	in ghep'set (101va10) ghep*ri*set

2. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*n*	in gheuē (87ra1) gheue*n*
	m	in hē (87ra1) he*m*
	de	in eñ (87ra13) en*de*
	re	in p̄decaers (103va28) p*re*decaers

3. Contractie door middel van bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*en*	in niem̄s (110rb24) niem*en*s
	ninc	in cō (89vb31) co*ninc*
		in cō. (89ra28) co*ninc*
		in .cō. (107va25) co*ninc*

1. Wanneer *maer* in afgekorte vorm wordt geschreven, gebruikt B voor de *m* regelmatig de majuskelvorm. In deze gevallen is in de transcriptie gekozen voor een minuskel.

4. (Gedeeltelijke) representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor *cristus* in xp̄c (125rb27) *cristus*
esus in jhc̄ (125ra27) jh*esus*

5. Superscripte o

Voor *roo* in g^{o}t (103ra31) g*roo*t
roe in g^{o}t (108rb23) g*roe*t
ro in v^{o}uwe (112rb20) v*ro*uwe
rou in ont^{o}we (91va27) ont*rou*we

6. Streep door de p

Voor *er* in dorꝑhedē (101va28) dorp*er*heden
ar in ꝑadise (101vb32) p*ar*adise

7. Krul door de staart van de p

Voor *ro* in ꝓphetē (104ra35) p*ro*pheten

8. Streep door de staart van de q en superscripte u

Voor *uam* in qꝓ^{u} (101va35) q*uam*

9. Superscripte u

Voor *ra* in d^{u}ghet (101va25) d*ra*ghet
uae in q^{u}t (104va26) q*uae*t

10. Streep door de v en de w

Voor *er* in ꝟleenē (102ra19) v*er*leen*en*
eer in ꝟelt (102ra2) w*eer*elt

11. Het 3-teken

Voor *et* in m3 (105va29) m*et*

12. Het 9-teken

Voor *con* in 9quereert (108rb29) *con*quereert
com in 9paen (112va21) *com*paen

13. Het ^{9}-teken

Voor *us* in ald^{9} (110rb6) ald*us*

HAND C (f.128vb6-130vb34)

1. Apostrof

Voor	*er*	in d'a (130ra4) da*er*
	aer	in h' (130vb21) h*aer*
	ri	in pat'monie (130rb10) pat*ri*monie
	ui	in q'te (130vb16) q*ui*te
	ente	in S' (128vb6) S*ente*

2. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*n*	in houdē (128vb13) houde*n*
	m	in vrēdē (129va14) vre*m*de*n*
	de	in eñ (128vb18) en*de*
	nde	in ē (130vb10) e*nde*

3. Krul door de staart van de p

Voor	*ro*	in ꝓfijt (130ra4) p*ro*fijt

4. Het 3-teken

Voor	*t*	in me3 (130ra6) me*t*
	et	in m3 (129ra35) m*et*
	iet	in n3 (130rb18) n*iet*

HAND D (f.131ra1-178va39)

1. Apostrof

Voor	*er*	in langh' (131ra8) langh*er*
	ar	in h'de (144ra33) h*ar*de
	aer	in and'w'f (132rb17) and*er*w*aer*f
	ri	in b'nghen (137va29) b*ri*nghen
	hede	in waer' (164vb12) waer*hede*

2. Contractie door middel van een apostrof

Voor	*er*	in weel't (143rb33) we*er*elt
	esu	in ih's (176va11) ih*esu*s
	e usa e	in ihrl'm (172rb35) ih*er*u*sa*l*e*m

3. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*n*	in bouē (131rb20) boue*n*
	m	in ōme (131va12) o*m*me
	de	in Eñ (131ra11) En*de*

4. Contractie door middel van bovengeplaatste horizontale streep
Voor *ninc* in cō. (131rb30) co*ninc*
in Cō. (135vb11) Co*ninc*

5. (Gedeeltelijke) representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep
Voor *cristu* in xp̄s (176vb37) *cristu*s

6. Superscripte e
Voor *re* in dand^{e} (167ra6) dand*re*

7. Superscripte o
Voor *rou* in v^{o}wen (146rb26) v*rou*wen

8. Streep door de staart van de p
Voor *er* in onghtemꝑde (141vb1) onghetemp*er*de
aer in eenꝑlike (175rb37) eenp*aer*like

9. Krul door de staart van de p
Voor *ro* in ꝓphete (133va36) p*ro*phete

10. Streep door de lange s
Voor *culdich* in ſ (176rb33) s*culdich*

11. Superscripte t
Voor *eit* in ghetrouwich^{t} (139vb33) ghetrouwich*eit*

12. Suspensie door middel van een streep door de t
Voor *er* in nutꝛ (178rb7) nutt*er*
wo(o)r(d)t in antꝛ (131vb30) ant*wo(o)r(d)t*

13. Superscripte a
Voor *ra* in Syd^{a}c (134rb11) Syd*ra*c
ua in q^{a}den (152va1) q*ua*den

14. Het 3-teken
Voor *et* in m3 (131rb3) m*et*
at in d3 (134vb31) d*at*

15. Het 9-teken
Voor *con* in 9fusen (132vb17) *con*fusen
com in 9plexien (134ra25) *com*plexien

16. Het ^{9}-teken

Voor *us*	in ald^{9} (134vb14) ald*us*

HAND E (f.179ra1-234vb42; 261ra1-281vb46; 335ra1-346rb10)

1. Apostrof

Voor *er*	in he'e (213ra5) he*er*e
eer	in Grimb't (202va16) Grimb*eer*t
ar	in w't (195ra18) w*ar*t
aer	in hub' (264vb36) hub*aer*
or	in orb' (161va15) orb*or*
ente	in S' (183vb12) S*ente*

2. Contractie door middel van een apostrof

Voor *u*	in sb'tijlhedē (342rb11) s*u*btijlhede*n*

3. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor *n*	in hutē (213ra9) hute*n*
m	in hē (179rb21) he*m*
de	in ēn (213ra7) en*de*
ente	in S̄ (183vb42) S*ente*

4. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep en isolerende punt(en)

Voor *nin*	in cōx. (212ra6) co*nin*x
	in scōx. (211va25) sco*nin*x
	in .scōx. (203ra9) sco*nin*x
ninc	in cō. (203ra29) co*ninc*
	in Cō. (337vb15) Co*ninc*
	in .cō. (211va9) co*ninc*
	in .Cō. (272vb22) Co*ninc*

5. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor *esu*	in ihm̄ (261ra26) ih*esu*m
om	in vorn̄dē (265va10) vorn*om*de*n*

6. Representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor *cristus*	in xp̄c (266ra15) *cristus*
*cristu*s	in xp̄s (227rb1) *cristu*s
*cristu*m	in xp̄m (261ra26) *cristu*m

7. Hoofdletter G tussen isolerende punten
Voor *rimbeert* in .G. (195ra23) G*rimbeert*

8. Superscripte o
Voor *rau* in v^{o}we (232ra35) v*rau*we

9. Streep door de staart van de p
Voor *er* in manꝑtuus (200vb13) man*per*tuus
aer in sꝑde (267vb36) sp*aer*de

10. Streep door de staart van de q en superscripte u
Voor *uam* in q^{u} (269ra31) q*uam*

11. Suspensie door middel van een streep door de r
Voor *auwen* in ionfr̄ (273rb3) ionfr*auwen*

12. Suspensie door middel van een streep door de r en een punt
Voor *eynaert* in r̄. (205rb18) r*eynaert*
eynaert in R̄. (204ra31) R*eynaert*

13. Superscripte u
Voor *er* in ghebu^{u}e (265ra16) ghebu*er*e
ra in g^{u}marijn (261va9) g*ra*marijn
ran in v^{u}ckerike (345va17) v*ran*ckerike
ta in No^{u} (272ra22) in No*ta*

14. Streep door de v en de w
Voor *er* in ꝟwan (271rb29) v*er*wan

15. Het 3-teken
Voor *et* in zwigh3 (267rb33) zwigh*et*
iet in n3 (215ra8) n*iet*

16. Het 9-teken
Voor *con* in 9treye (340va26) *con*treye

17. Het ^{9}-teken
Voor *us* in at^{9} (214ra32) at*us*

18. Tilde
Voor *er* in lieũ (213ra40) lieu*er*
in quam̃ (337rb6) quam*er*

HAND F (f.235ra1-260vb43)

1. Apostrof

Voor	*er*	in edelst' (235va38) edelst*er*
	eer	in m'lijns (243rb3) m*eer*lijns
	aer	in D' (237vb32) D*aer*
	ri	in pat'cius (247va30) pat*ri*cius
	ente	in S' (236ra10) S*ente*

2. Contractie door middel van een apostrof

	es	in Ih'u (235va30) Ih*es*u
	e usa e	in ihrl'm (240rb11) ih*erusale*m

3. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*n*	in dickē (235ra19) dick*en*
	m	in ōme (238ra10) o*m*me
	de	in eñ (235rb30) en*de*
	re	in p̄dicaren (249vb26) p*re*dicaren
	ri	in p̄uilegen (239rb19) p*ri*uilegen
	st	in het Latijnse ē (235va34) e*st*

4. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*esu*	in ihs̄ (252ra14) ih*esu*s
	e er	in gñale (247vb16) ge*ner*ale
	omi	in het Latijnse dñe (246vb22) d*omi*ne
	ost	in het Latijnse nr̄os (245ra16) n*ost*ros
	oste	in het Latijnse nr̄ (241rb9) n*oste*r

5. Representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor	*crist*	in xp̄us (235ra6) *crist*us
	crist	in xp̄ī (235va30) *crist*i
	cristu	in xp̄s (249vb34) *cristu*s
	cristu	in xp̄m (243vb41) *cristu*m
	cristus	in xp̄c (249vb43) *cristus*

6. Bovengeplaatste horizontale streep (en punt)

Voor	*ninc*	in cō (256ra11) co*ninc*
		in cō. (243ra37) co*ninc*

7. Superscripte o

Voor	*ro*	in v^{o}micheyt (260va2) v*ro*micheyt

8. Streep door de staart van de p
Voor *er* in ꝑsoene (259rb29) p*er*soene
ar in ꝑtye (252rb1) p*ar*tye

9. Krul door de staart van de p
Voor *ro* in ꝓphete (252ra11) p*ro*phete

10. Suspensie door middel van een streep door de r
Voor *um* in het Latijnse seruo2ꝛ (245ra20) seruor*um*

11. Superscripte u
Voor *ra* in d^{u}ghē (260va2) d*ra*ghe*n*

12. Streep door de v
Voor *er* in ꝟstaet (236ra2) v*er*staet

13. Het 3-teken
Voor *iet* in n3 (260ra21) n*iet*
ue in het Latijnse quicunq3 (241rb42) quicunq*ue*

14. Het 9-teken
Voor *con* in 9tepus (260vb36) *con*tepus

15. Het ^{9}-teken
Voor *us* in Tesepor^{9} (235vb22) Tesepor*us*

HAND G (f.310va23-311vb38)

1. Apostrof
Voor *er* in sond’ (310va38) sond*er*
aer in vorw’ (311vb36) vorw*aer*

2. Bovengeplaatste horizontale streep
Voor *n* in mesdaē (310va20) mesdae*n*
m in hē (310va26) he*m*
de in Eñ (310va31) En*de*

3. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep
Voor *nin* in cōghinne (311ra11) co*nin*ghinne
omden in vorñ (311rb12) vorn*omden*

4. Streep door de v en de w

Voor *er* in ꝟsteken (311ra6) *ver*steken
or in ꝟnomder (311va20) *vor*nomder
aer in vorw̄ (311vb36) vorw*aer*

5. Het 9-teken

Voor *com* in 9piengē (310va35) *com*piengen

HAND H (f.311vb39-334vb41)

1. Apostrof

Voor *er* in he'en (312ra19) he*er*en
ar in w't (312rb8) w*ar*t
aer in d' (312ra37) d*aer*
or in tantw'pē (330vb43) tantw*or*pen
r in wa'e (317va28) wa*r*e

2. Apostrof en isolerende punten

Voor *inte* in .S'. (329ra20) S*inte*

3. Contractie door middel van een apostrof

Voor *er* in weel't (328va28) we*er*elt

4. Bovengeplaatste horizontale streep

Voor *n* in vlaendrē (312ra1) vlaendre*n*
m in willē (327rb24) wille*m*
de in eñ (312ra31) en*de*

5. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep

Voor *pont* in l̄ib̄ (314rb2) (feitelijk een afkorting voor het Latijnse lib*ri*, maar blijkens de rijmpositie te lezen als *pont*)
omden in vorñ (312vb29) vorn*omden*

6. Contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep en/of isolerende punt(en)

Voor *nin* in cōx (332rb9) co*nin*x
in scōx (333ra37) sco*nin*x
in .cōx. (332ra34) co*nin*x
ninc in cō (334va20) co*ninc*
in .cō. (312ra41) co*ninc*

7. (Gedeeltelijke) representatie door quasi-Griekse letters
Voor *cr* in xpristoffels (316rb8) *cr*istoffels

8. Superscripte a
Voor *ra* in g^{a}ue (312ra17) g*ra*ue

9. Superscripte o
Voor *ro* in c^{o}ne (328rb36) c*ro*ne
roe in g^{o}te (318vb14) g*roe*te

10. Streep door de staart van de p
Voor *er* in ꝑde (314ra34) p*er*de
ar in ꝑtie (315rb7) p*ar*tie
aer in ongesꝑt (313va39) ongesp*aer*t

11. Streep door de lange s
Voor *oysen* in fran-ſ (326vb39) fran*soysen*

12. Streep door de v
Voor *or* in ꝟsien (315rb17) v*or*sien

13. Het 3-teken
Voor *et* in m3 (328ra13) m*et*
at in d3 (312vb35) d*at*

14. Het 9-teken
Voor *con* in 9stantinoble (313ra37) *con*stantinoble

HAND I (f.85vb1-86ra28)

1. Apostrof
Voor *er* in ghebu'en (85vb1) ghebu*er*en
eer in zw'de (85vb10) zw*eer*de
aer in W't (85vb12) W*aer*t

2. Contractie door middel van een apostrof
Voor *er* in weel't (86ra18) we*er*elt

3. Bovengeplaatste horizontale streep
Voor *n* in scēt (85vb1) sce*n*t
m in scaēte (85vb2) scae*m*te
de in eñ (85vb26) en*de*

4. Representatie door quasi-Griekse letters en contractie door middel van een bovengeplaatste horizontale streep
Voor *Cristu* in xp̄s (85vb5) *Cristu*s

5. Superscripte a
Voor *ra* in st^{a}tē (86ra20) st*ra*te*n*

6. Streep door de staart van de p
Voor *er* in ꝑsoene (86ra26) p*er*soene

7. Het 3-teken
Voor *et* in m3 (86ra24) m*et*

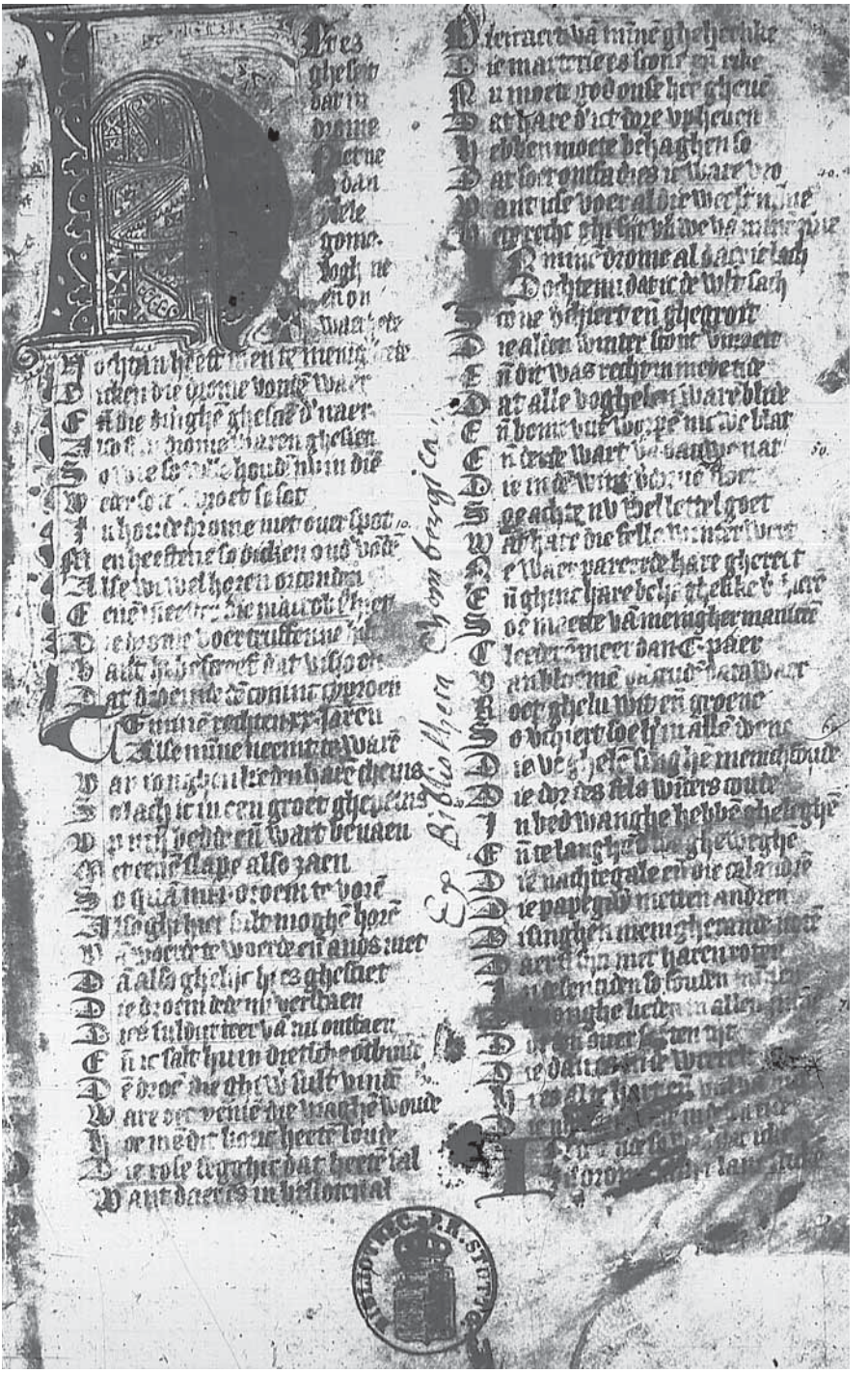

Afb. 12. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.1r (verkleind)

1ra **H**Et es gheseit dat in drome Niet ne es dan ydele gome . Loghene en*de* on-waerhede [**I.1**]
Nochtan heeft men te menig*er* stede
Dicken die drome vonde*n* waer
En*de* die dinghe*n* ghescie*n* d*aer* naer
Also si in drome waren ghesien
So wie so wlle houde*n* nv in die*n*
Weder so ic si vroet so sot
In houde drome niet ouer spot
Men heeftene so dicken ond*er*vo*n*de*n*
Alse wi wel horen orconden
Eene*n* meester die macrobi*us* hiet
Die drome voer truffenne hilt
Want hi bescreef dat visioen
Dat droemde de*n* coninc cyproen
TE mine*n* rechten XX jaren
Alse mi*n*ne neemt te ware*n*
Van ionghen lieden hare*n* cheins
So lach ic in een groet ghepeins
Vp mij*n* bedde en*de* wart beuaen
Met eene*n* slape also zaen
So qua*m* mi I droem te vore*n*
Also ghi hier sult moghe*n* hore*n*
Va*n* woerde te woerde en*de* ande*r*s niet
Da*n* also ghelijc hi es ghesciet
Die droem dede mi verstaen
Dies suldijt teer va*n* mi ontfaen
En*de* ic salt hu in dietsche o*n*tbinde*n*
De*n* droe*m* die ghi w*aer* sult vinde*n*
Ware oec yeme*n* die vraghe*n* woude
Hoe me*n* dit bouc heete*n* soude

1ra1 *Met deze regel begint hand A.*

Die rose segghic dat heeten sal
Want daer es in besloten al
1rb Dien aert van minnen gheheelike
Die marterie es scone ende rike 36
Nu moete god onse heere gheuen
4 Dat hare daer ict dore vpheuen
Hebben moete behaghen so
Dat soet ontfa dies ic ware vro 40
Vant icse voer al die weerelt minne
8 Hets recht ghi sijt vrauwe van minen zinne
IN minen drome al daer ic lach
Dochte mi dat ic de weerelt sach 44
Scone verchiert ende ghegroit
12 Die alden winter stont vermoeit
Ende dit was recht in meye tide
Dat alle voghelen waren blide 48
Ende bome vut worpen niewe blat
16 Ende derde wart van dauwe nat
Die in den winter verdoruen stoet
Soe achte nv wel lettel goet 52
Wat hare die felle winter weet
20 Ne waer pareerde hare ghereet
Ende ghinc hare behaghelike verchieren
Soe maecte van menigher manieren 56
Cleederen meer dan C paer
24 Van bloemen van cruden dats waer
Roet ghelu wit ende groene
So verchiert soe haer in allen doene 60
Die voghelen singhen menichfoude
28 Die dor des fels winters coude
In bedwanghe hebben gheleghen
Ende te langhe daer toe gheweghen 64
Die nachtegale ende die calandren
32 Die papegay metten andren
Di singhen menigherande noten
Daer si sijn met haren roten 68
In desen tiden so souden minnen
36 Die ionghe lieden in allen zinnen
Dor den ouer soeten tijt
Die dan es in de weerelt wijt 72

1rb23 C *is majuskel.*

	Hi es al te hart en*de* vul va*n* nide	
40	**D**ie ni[e]t [e]n [mi]nt in desen tide	
	IN dese tide so was dat icke	
	In drome lach I lanc sticke	76
1va	**E**n*de* mi dochte so aldaer ic lach	
	Dat vro was ane den dach	
	En*de* ic stont vp sonder v*er*noyen	
4	**I**c ghinc mi cleeden en*de* scoyen	80
	En*de* dwouch mine hande*n* mede	
	Vte eene*n* siede ic doe dede	
	Een cleen seluerijn naeldekijn	
8	**D**at fijnre niet ne mochte sijn	84
	Doe vademde ic die naelde zae*n*	
	En*de* bem dus vte waert ghegae*n*	
	Alleene bestende mine mauwe	
12	**O**m dat ic horen wilde en*de* scauwe*n*	88
	De*r* voghele sanc die menichfoude	
	Seere songhen achter woude	
	Omme de*n* zoete*n* niewen tijt	
16	**S**o hadde*n* si so groet delijt	92
	Dat si ze*er*e te stride songhen	
	Elkerlijc na haerre tonghen	
	Dus ghinc ic na haren zanc	
20	**H**oerende en*de* mine dochte niet lanc	96
	Die wech die ic ghinc hene*n* sciere	
	Doe qua*m* ic vp eene riuiere	
	Die neue*n* eere heiden stoet	
24	**D**oe qua*m* mi in mine*n* moet	100
	Dat ic daer wilde gaen meye*n*	
	Vp die riuiere in der valeyen	
	Die als een kerstael was claer	
28	**E**n*de* coude*r* mede weet voer waer	104
	Dan wesen mochte eenighe fo*n*teyne	
	Een lettel mi*n*der da*n* de zeine	
	Was die riuiere zekerlike	
32	**E**n*de* qua*m* ghelopen dapperlike	108
	Va*n* eene*n* beerghe die daer stoet	
	Mi dochte doe in mine*n* moet	
	Dat ic noyt hadde ghesien	
36	**R**iuiere dat dochte mien	112

1rb40 *Moeilijk leesbaar doordat het perkament beschadigd is.*

Alsic ghemerken conde
Scoenre wese*n* toten gronde
No oec wed*er* so fij*n* no so claer
40 Doe ghinc icker een deel bet naer 116
Omme te dwane mij*n* anscij*n*
Daer in en*de* die anden mijn
1vb Doe sach ic den gront alte male
Ghepaueert met steene*n* wale 120
Die stede was scone in alre wijs
4 Het sceen een herdsch paradijs
Soe wel behaghede mi de stat
Die prayerie was oec nat 124
Van de*n* soete*n* coelen dauwe
8 Die stat besach ic arde nauwe
Want soe behaghede mi so wale
Doe ghinc ic twater al te dale 128
Mi merghende in die prayerie
12 Diere ghelike ne sach ic nie
DOe ic een lettel hadde gega*en*
Sach ic voer mi I ve*r*gier stae*n* 132
Die groet was en*de* zee*r*e wijt
16 Oec waest beslote*n* en*de* beurijt
Met staerken hoghen muren
Wel ghehauwe*n* bi figuren 136
En*de* met beelde*n* bescreue*n* wale
20 Die ic hu gherne alte male
Daer af die figure*n* ve*r*seide
Constic met eenigh*er* be*n*dicheide 140
Na dien dat si mi ghedaen
24 Dochten sal ict hu doen ve*r*staen
Dat deerste beelde hiet hatie
Die gheweest heeft oyt en*de* ye 144
Va*n* gramscepe*n* dat eerste beghi*n*
28 Verbolghe*n* stont soe in hare*n* zin
Sone was te ghereeke niet wale
Maer ontsinnet sceen soe alte male 148
Soe hadde int voerhoeft menighe lese
32 En*de* vp ghescort was har de neze
Leelic was soe en*de* ve*r*roest mede
Soe stont ve*r*winpelt d*aer* ter stede 152

	Met eene*n* douke onzuuerlike	
36	**N**eue*n* hare stont zekerlike	
	Eene ymage alsulc ghedaen	
	Bouen hare so sach ic staen	156
	Hare name die ic las	
40	**D**at dat beelde gheheete*n* was	
	Eelheit en*de* eene andre mede	
	Stont bander zide teere and*er* stede	160
2ra	**E**n*de* dat was gheheete*n* dorpe*r*hede	
	Di adde alsulke ledichede	
	Alse dandre die vorste bede	
4	**G**roet sceen hare quaethede	164
	Si scene*n* wel vul houerden	
	En*de* quaet sprekende en*de* vul va*n* aerde*n* .	
	Wel consti betrecke*n* en trauwe*n*	
8	**D**ie suke beelde conste hauwe*n*	168
	Het sceen wel an hare ghemake	
	Dat het was eene dorpre sake	
	En*de* een wijf vul onneeren	
12	**D**ie hare ter doocht niet wille ke*er*en	172
	Hier na sach ic ghehouwe*n* daer	
	En*de* betrecket dat was waer	
	Ghierichede die lettel gheeft	
16	**M**ach soe den dach dat soe leeft	176
	Dese es die den lieden doet	
	Ouer een v*er*gadere*n* groet goet	
	En*de* p*er*seme*n* leene*n* en*de* v*er*coepen	
20	**E**n*de* tghelt te gad*er*ne met hoepe*n*	180
	Dits die ghene die doet stelen	
	De*n* dief dat hi bi ziere kelen	
	Wort ghehanghe*n* te menigh*er* stat	
24	**D**ese es die oec toe brinct dat	184
	Dat me*n* de*n* liede*n* nemet thare	
	Dese maect openbare	
	Groet ghedinghe en*de* zware	
28	**O**ec maect soe menighe*n* maertelare	188
	Die beede heere*n* en*de* vrauwen	
	Hare goet stele*n* met ontrauwe*n*	
	En*de* hare aruenesse doen v*er*cope*n*	
32	**O**m dat sijt te gadre cnopen	192

1vb35 onzuuerlike*: De poot van de* r *steekt verder naar boven uit dan gebruikelijk.*

	Leelic was dit beelde ghedae*n*	
	Soe sat als die mochte staen	
	Qualike en*de* beide hare b*ri*ngere	
36	**M**et cro*m*me*n* ande*n* en*de* met vinghere	196
	Want hare h*er*te na els niet stoet	
	Da*n*ne na ander lieder goet	
	Dits dat hare*n* zin v*er*teert	
40	**W**ant soet voer alle dinc beghert	200
	NA ghierichede soe stoet	
	Vrechede die node gheuet goet	
2rb	**S**oe was oec magher en*de* bleec	
	Eenen doeden soe bet gheleec	204
	Van honghere da*n*ne yeme*n* el	
4	**D**at sceen an hare vaerwe wel	
	Dat soe lettel goets v*er*teerde	
	Maer altoes den pe*n*ninc begh*eer*de	208
	En*de* versp*aer*de dicke*n* hare kele	
8	**W**elli*n*ghe soep soe va*n* gherstine*n* mele	
	Niet soe vele dat hare besloet	
	Soene hat niet da*n* gherst*i*n broet	212
	En*de* talle*n* die*n* dat soe nochtan	
12	**S**oe magh*er* was ne hadde soe an	
	Ne waer eene*n* roc die minich gat	
	Adde en*de* te menigher stat	216
	Was hi gheboet met vele douke*n*	
16	**M**en hadde v*er*re moeten zouken	
	Eer me*n* vonde*n* hadde de vloe	
	Hi was te gleden alsoe	220
	Vp een recke bi hare ziden	
20	**H**inc eene*n* mantel va*n* houde*n* tide*n*	
	En*de* va*n* brunette een rockelkij*n*	
	Dat niet bloeter ne mochte sij*n*	224
	Ic segghe hu in waerre dinc	
24	**D**at die mantel die daer hinc	
	Met bonte*n* gheuoedert niet ne was	
	Ne waer de voeder*i*nghe geloeft das	228
	Was la*m*merij*n* en*de* zwart	
28	**Z**waer te draghene en*de* hart	
	Soe haddene ghehadt wel X iaer	
	Maer selde*n* drouch soene ou*er* waer	232
	Want I gat adt hare gheten	

32 **I**nt h*er*te waer hi yet v*er*sleten
Want haddi ghewes*en* quaet
Eer vrecheit dat wel v*er*staet 236
Eeen*en* nieuw*en* hadd*en* ghecregh*en*
36 **S**oe hadder langhe sond*er* ghelegh*en*
Vrecheit hilt in hare hande
Eene burse met een*en* bande 240
Die soe harde vaste sloet
40 **S**oe was die dor gheen*en* noet
Iemene daer toe hadde lat*en* ga*en*
Selden was die burse ontaen 244
2va **O**m eenighe beco*m*merthede
En ware ofmet yet in dede
Doe v*er*blijdden hare de lede
4 **E**n*de* al hare zinn*en* mede 248
Hier na so stont voert betogh*en*
Nidicheit die niet in hogh*en*
Om eenighe dinc was diese v*er*na*m*
8 **N**e waer altoes tornich en*de* gra*m* 252
En*de* v*er*trecte alle scaden
Niet ne stont h*aer* bet in staden
Da*n* alsoe sach een*en* goed*en* man
12 **C**om*en* toren en*de* lachter an 256
En*de* eenich zware verlies
Seere blide soe was soe dies
Of alsoe een gheslachte sach
16 **D**at oyt voerbaer te wesene plach 260
Te vall*en* en*de* te niete gaen
D*aer* o*m*me v*er*blijdde soe saen
En*de* hads feeste en*de* groet spel
20 **S**o nidich was so en*de* so fel 264
M*aer* alsoe sach een*en* goed*en* man
Die eere en*de* goet ghewan
M*et* dogheden en*de* met behendicheden
24 **O**f met eenigher wijshede 268
Dat hare gaf zware auonture
Nidicheit heuet sulke nature
Dat soe te niemene d*ra*ghet mi*n*ne
28 **S**oe fel es soe in har*en* zinne 272
Soe ne heeft macht di*en* so vrie*n*t si

2rb32 Int*:* t *is boven de regel geschreven door teksthand.*

	No haren vad*er* gheloues mi	
	Ne wilde soe dat ghesciede goet	
32	**S**one souts in har*en* moet	276
	Toren hebben en*de* leet	
	Dat soe dus fel es en*de* d*us* wreet	
	Dat loent so h*aer* seluen al	
36	**A**ls yem*en* ghesciet groet gheual	280
	Wilsoe alte male ontsinnen	
	En*de* verteert h*aer* herte binnen	
	Soe es die niem*en* goets ian	
40	**M**en vint ne gheen*en* so goed*en* ma*n*	284
	Mochte soe wel soe ne dede dat	
	Die me*n* vint yewer in eenighe stat	
2vb	**D**at hi te groet*en* scand*en* quame	
	En*de* lachter hadde en*de* blame	288
	Soe quaderande so es si	
4	**E**n*de* gheuet so vele venin*en* d*aer*bi	
	Ic sach d*aer* nidicheits figure	
	Hebb*en* so leelike faiture	292
	So sach so leelijc weet wel	
8	**A**lse die nidich es en*de* arde fel	
	An hare mestoet harde wel	
	So was beede lusch en*de* scele	296
	Niem*en* mochtse besien wale	
12	**H**are eene oghe loec soe teen*en* male	
	Dor de felheit die soe drouch	
	Diere vele was en*de* ghenouch	300
	NA nidicheden stont verheuen	
16	**S**eericheit en*de* wel ghescreu*en*	
	An hare vaerwe sceen ghenouch	
	Dat soe rouwe int herte drouch	304
	Want soe was valu en*de* bleec	
20	**V**an vaerw*en* soe wel gheleec	
	Der leeliker ghiericheden	
	Soe was ghelu va*n* magh*er*heden	308
	Va*n* onwille dien soe sach	
24	**V***er*dwijnde so nacht en*de* dach	
	Noyt ne was maertelare	
	In tormente alsoe zware	312
	No in eerscap alsoe groet	
28	**N**o in alsoe groet*en* noet	
	Alse zeerichede hebb*en*de sceen	
	So weende en*de* droufde al in een	316

Alse die hare ne v*er*troeste niet
32 So wat feest*en* dat soe ziet
So sceen wel eene drouue sake
Die zeere leuede met onghemake 320
Soe wranc h*aer* hande en*de* sleet h*aer* haer
36 Soe maecte harde groet mesbaer
Hare cleedr*en* die war*en* quaet
Want soe hadse dat v*er*staet 324
Met har*en* hand*en* ghescoort ontwee
40 Te moede so was hare so wee
Dat soe huut hadde ghetrock*en*
Hare haer bi groeten locken 328
3ra Hare luste lettel eenich spel
So seerich sceen so en*de* so fel
Feeste te makene was h*aer* o*m*mare
4 Feeste en*de* rauwe sij*n* *con*trare 332
HIer na stont outheit ghetoghe*n*
Leelic en*de* zeere v*er*boghen
Harde cranc en*de* zeere v*er*rompen
8 En*de* wel een*en* voet ghecromp*en* 336
Van dien dat soe te sine plach
En*de* soe nam af nacht en*de* dach
Beede va*n* zinne en*de* va*n* wijsheden
12 Hare scoenhede was al leden 340
So was alsoe wit va*n* hare
Alse oft soe ghebloyt ware
En*de* v*er*droghet so was h*aer* lijf
16 Van coude*n* adsoe de ande*n* stijf 344
V*er*roest soe was h*aer* die huut
Dat most liep h*aer* te*n* oren vut
Hare tande*n* ware*n* vut beghene
20 Gheuallen sond*er* eene*n* alleene 348
Die groet was en*de* vore*n* stoet
Sone hadde niet eene*n* voet
Sond*er* hare potente*n* ghegaen
24 Hare macht was so te gaen 352
Die tijt die noit noch ghelach
Maer hene*n* gaet nacht en*de* dach
En*de* e*m*mer sond*er* te rusten gheet
28 Al dinct ons dat soe stille steet 356
En*de* in eene*n* poynte gheduren
Soe gaet met pointe en*de* met vre*n*
Soe lijt sonder keeren weder

32 **G**helijc dat dat water valt neder 360
Dies I dropel niet wed*er* ne keert
Aldus so es die tijt gheleert
Yser no ne gheene muren
36 **N**e mach ieghe*n* die*n* tijt ghedure*n* 364
Die tijt v*er*teert al
Wat dat leuet groet en*de* smal
Heuet die tijt vp ghevoet
40 **E**n*de* die tijt die verdoet 368
Die tijt sent alle dinc ter moude*n*
Die tijt dede onse voerders houde*n*
3rb **D**ie tijt doet v*er*vulle*n* alle dinc
Die tijt hout keyser en*de* coninc 372
Die tijt breect dit en*de* tgene
4 **H**eeft soe vercocht dese oude q*ue*ne
Dat soene wiste wat soe dede
So was in hare eerste kintschede 376
Ic wille wel ghelou*en* das
8 **D**at soe in hare*n* poynte was
Alsoe hadde wijshede en*de* zin
Maer nu sceen soes hebbe*n* te mi*n* 380
V*er*scote*n* was soe in h*aer* ghedane
12 **E**eene cappe hadde soe ane
Eene zware en*de* eene coude
Wel gheuoedert ieghe*n* tcoude 384
Want oude lieden dat es waer
16 **G**aet een cleene coude naer
En ander beelde d*aer* na stoet
Na dat mi dochte in mine*n* moet 388
Dat papelaerdie was gheheete*n*
20 **D**at sij*n* liede wildijt weten
Die he*m* toghe*n* bute*n* goet
En*de* q*ua*et int h*er*te sij*n* en*de* inde*n* moet 392
Si sij*n* helich in ghelate
24 **E**n*de* veinse*n* he*m* al met barate
Anders so toghet h*aer* anscijn
Dan hare herte binne*n* sijn 396
Simpel was dat beelde ghescreue*n*
28 **N**a een wijf die was begheuen
In een zwaer religioen

3rb17 *De blauwe lombarde die er stond is weggeveegd; er is ook geen representant (meer) zichtbaar.*

	E*nde* drouch twee ghebondene scoe*n*	400
	E*en*e*n* soutre hilt soe in de hant	
32	H*et* sceen dat soe elken sant	
	A*ne* riep met neerensticheden	
	S*oe*ne achte twint vp behaghelhede*n*	404
	M*aer* goede ghwerke te an vane	
36	E*ene* hare soe droch soe ane	
	A*lre* naest haerre huut	
	D*ie* soe selden dede vut	408
	V*an* vastene was soe bleec en*de* vale	
40	R*echt* of soe doet w*ar*e te male	
	A*n* hare wies in alre wijs	
	O*f* hare die poerte va*n* paradijs	412
3va	A*lte* male ware ondaen	
	E*nde* soere ghereet in mochte gae*n*	
	V*ant* dus ghedane liede plien	
4	A*lse* wi in dewangelie zien	416
	G*hescreue*n dat si hare anscijn	
	M*aghet* houde*n* om dat si sijn	
	W*illen* gheprijst sijn va*n* de*n* liede*n*	
8	D*ie* hem goede*n* dach ombieden	420
	O*m* eene cleene ydele glorie	
	D*ie* he*m* ve*r*blijt de memorie	
	T A*chterst* stont ghescreue*n* daer	
12	A*ermoede* weet voer waer	424
	D*at* e*m*mer tonwertste si	
	V*ant* he*m* comt node yeme*n* bi	
	O*mme* hare adsoe I zac	
16	H*ongher* coude en*de* onghemac	428
	A*dsoe* en*de* menighe scamelhede	
	O*mme* niet dede soe menighe bede	
	A*ltoes* croep soe achter waert	
20	W*an* soe met niemen es waert	432
	M*etter* kele was soe ontwonde*n*	
	S*oe* stont va*n* daer dander stonde*n*	
	A*chter* verre een groet sticke	
24	D*ie* aerme heeft selden ghelucke	436
	A*chter* es hi altoes ghesteken	
	A*rem* ma*n* hi mach wel spreke*n*	
	D*at* die vre si ve*r*malendijt	
28	E*nde* die wile en*de* die tijt	440
	D*atti* nie wart gheboren	
	S*o* menighe onwerde moetti hore*n*	

Selde*n* heefti ane goet cleet
32 Hem sijn oec scoen onghereet 444
Selde*n* eet hi en*de* drinct wale
Verscoten es hi alte male
Dus ware*n* daer de beelde*n* ghehawe*n*
36 En*de* wel betrecke*n* bi trauwen 448
Beede va*n* goude en*de* va*n* asure
Daer si stonden an die mure
HOghe was die muer en*de* ront
40 En*de* vaste beslote*n* en*de* stont 452
Om I vergier als een haghe
Daer ne was noyt in te gheene*n* dage
3vb Comen dorpere no vilein
Het was so ouer scoen I plein 456
Dat ics hem met goede*n* zinne
4 Ghedanct hadde die mi daeri*n*ne
Hadde ghelate*n* sonde*r* scade
Of bi leedre of bi grade 460
Want ic houde wel in dien
8 Dat meerre feeste noyt ghesie*n*
Niewerincs ne w*ar*t in ghee*n* lant
Alse me*n* in die*n* ve*r*giere vant 464
Noyt ne was so soete stat
12 No daer de vogle songhe*n* bat
En*de* meer maecte*n* gheluut
Daer was in joye en*de* deduut 468
Van bloeme*n* va*n* crude menige*r*tiere
16 Ware*n* binne*n* die*n* ve*r*giere
Die stat was soe lieuelike
Dat ma*n* ne was zekerlike 472
Hine ve*r*blijdde w*aer* hi der bi
20 En*de* ic selue ghelouets mi
Wasser of ve*r*blijt also
En*de* int herte worde*n* so vro 476
Dat ic niet C pont ne name
24 Der vore*n* dat ic d*aer* bi*n*ne*n* quame
Doe ic den soete*n* sanc ve*r*stoet
Qua*m* mi te vore*n* in mine*n* moet 480
Hoe ic den raet best zochte
28 Dat icker binne*n* come*n* mochte

3vb23 C *is majuskel.*

	Bi wat engiene bi wat liste	
	Want ic dore no porte wiste	484
	No niemene die mi was bi	
32	**D**ie den inganc mochte wise*n* mi	
	Want alleene so wasic daer	
	Dies mi therte was zwaer	488
	Doch bedochtic tachterst dat	
36	**D**at noyt ne was so scone stat	
	No so delectabele stede mede	
	Daer ne was an teenigher stede	492
	Dore wech ofte wiket mede	
40	**D***aer* me*n* in mochte come*n* bet	
	Dus ghinghic pei*n*se*n*de la*n*ghe vre	
	En*de* bezach al o*m*me de hoghe mure	496
4ra	**E**n*de* dat pourprijs vaste scee*n*	
	So langhe ghinc ic dat ic een	
	Wiketkijn want wel cleene	
4	**N**iewer da*n* daer alleene	500
	Mochtme*n* d*aer* come*n* binnen	
	Twiketkij*n* was in alle*n* zi*n*ne	
	Vaste beslote*n* met ameyde*n*	
8	**D**aer cloppedic vore*n* sond*er* beide*n*	504
	Ic riep lude en*de* stiet	
	En*de* dan hoerdic of me*n* hiet	
	D*aer* binne*n* horde dat ic sciete	
12	**E**n*de* yemene q*ua*me die mi in liete	508
	Doe hoerdic dat qua*m* ghegae*n*	
	Eene maghet wel ghedae*n*	
	Die mi dat wiket ondede	
16	**W**el ghemaect ware*n* h*aer* de lede	512
	Hare h*aer* was kersp en*de* blont	
	En*de* rose*n* roet was h*aer* de mont	
	Tvoerhoeft slicht : ront h*aer* ki*n*ne	
20	**D***aer* een cleene daelkin stont inne	516
	Hare hogh*e*n lachende en*de* fijn	
	En*de* claerre vele da*n* I robijn	
	Hare nese recht dat wel zit	
24	**H**are tande als va*n* yuore wit	520
	Gheset effene en*de* cleene	
	Hare hande zoete en*de* reene	
	Hare kele was scone en*de* wit	
28	**N**oyt wijf ond*er* de*n* troene ve*r*staet dit	524
	Ne drouch scoenre hals ope*n*bare	

	E*n*d*e* also ront of hi ware	
	Ghepossiciert ouer al	
32	So was lanc ter middele smal	528
	In wane niet dat me*n* teenig*er* sto*n*de	
	In al de weerelt I wijf vonde	
	Die h*aer* mochte gheliken hiet	
36	Der scoene maecht die mi in liet	532
	Soe hadde va*n* pe*r*len eene*n* hoet	
	Vp hare wel stoet	
	E*n*d*e* boue*n* de*n* hoede die wi nome*n*	
40	Hadde soe eene*n* hoet va*n* bloeme*n*	536
	E*n*d*e* va*n* rose*n* die me*n* daer vant	
	Eene*n* spieghel drouch soe in de hant	
4rb	E*n*d*e* eene*n* cam hadde soe oec daer	
	Daer soe mede h*aer* scoene haer	540
	C*am*mede en*de* leide behaghelike	
4	Hare mauwe*n* ware*n* fraylike	
	Met eene*n* goutdrade toe ghetoghe*n*	
	Die ne ployde*n* no ne boghen	544
	Tote soe hare ande*n* houde*n* soude	
8	Ieghe*n* hitte en*de* ieghe*n* coude	
	Hadde soe scone an ghedaen	
	Twee witte anscoe*n* die staen	548
	Wel diere cleedere*n* en*de* rike	
12	So dat me*n* niet vonde d*er* ghelike	
	D*aer* menighe goudine stripe in gaet	
	E*n*d*e* menich rikelijc naet	552
	Adde so an en*de* ne dede and*er* zake	
16	Da*n* soe hare behaghel make	
	Doe mi die maghet ald*us* die dore	
	Ontslote*n* hadde d*aer* ic stont vore	556
	Seidix hare wel grote*n* danc	
20	E*n*d*e* vraegde haer eer hiet lanc	
	Hoe dat soe gheheete*n* ware	
	Soe andwoerde mi openbare	560
	Wel houeschelike en*de* seide	
24	Ic doe mi heete*n* ledicheide	
	In hebbe te doene anders niet	
	Dan mi te pareerne als ghi ziet	564
	E*n*d*e* nemmeer ne gheeric el	

4ra33 sto*n*de*: Door teksthand later toegevoegd, met iets blekere inkt.*

28 Da*n*ne te sine in bliscepe*n* en*de* in spele
Edel wijf bem ic en*de* rike
En*de* oec harde heymelike 568
Dedute die vray es en*de* scone
32 Die vte*n* lande va*n* babilone
Dese bome dede bringhe*n* hier
Die hier staen in dit vergier 572
Doe dese bome*n* become*n* ware*n*
36 Dede hi dese muer sonder spare*n*
Make*n* al o*m*me dit pourprijs
Daer noyt binne*n* ne vroes hijs 576
En*de* die beelde*n* die wi nomen
40 Dede hi make*n* na hare vrome*n*
Die ghi saghet d*aer* bute*n* staen
Die bleec sijn en*de* onghedaen 580
4va Menich waerf so comt hi hier
Hem merghende in dit vergier
En*de* sine liede die comen mede
4 Die altoes leuen in vroylicheden 584
Als nu es deduut hier binnen
Om te hoerne in alle*n* zinne*n*
Den sanc van der nachtegale
8 En*de* va*n* andre*n* voghele*n* also wale 588
Die vremde sij*n* en*de* onbekint
Ic weet wel dat me*n*ne vint
So scone stede in al eerdrike
12 Des comt hi hier daghelike 592
Met sine*n* lide*n* te hebben spel
En*de* den sanc te hoerne alsoe wel
Dien elc voghelkij*n* hier singhet
16 Scoonre volc da*n* hi h*ier* bringhet 596
Ne vondeme*n* no dies ghelike
Niewer in al erderike
DOe ic ledecheden tale
20 Verstae*n* hadde al te male 600
Bat ic hare vp houescheden
Dat soe mi die scoene steden
Liete zien en*de* d*aer* binne*n* gaen
24 En*de* die bome diere in staen 604
En*de* dedute den groete*n* heere
Die te prisene es dus zeere
Die scone die was so wl ghenade*n*
28 En*de* sprac te hem bi staden 608

Ghi moghet hier bi*n*ne*n* wel come*n*
En wert hu bi mi niet benome*n*
¶ Sonder lette*n* ghinc ic doe inne
32 Met eene*n* arde*n* bliden zinne 612
Want mi dochte zekerlike
Dat ic was in hemelrike
So ouer scone dochte mi de stat
36 In hoerde noyt voghele*n* singhe*n* bat 616
Dan icse hoerde singhe*n* daer
Met soete*n* ste*m*men en*de* claer
Dat ic des die waerheit lye
40 Dat so scone gheene melodye 620
Noyt was ghehoert va*n* mei*n*sche
Alse d*aer* ghehoert was te wei*n*sche
4vb Der voghele*n* zanc die d*aer* was groet
Dede dat mi die herte ve*r*scoet 624
En*de* verblijdde mi alte male
4 Inne was noyt weetic wale
So zeer ve*r*blijdt no in hoghen
So iolijs so ouermoghen 628
Doe dochte mi wel dat ledicheit
8 Die mi in dese ve*r*weentheit
En*de* in dese bliscap gheleit
Hadde en*de* daer of gheseit 632
Dat ics hare al mijn leuen
12 Dancken sal sond*er* begheuen
En*de* met herte*n* bliue*n* haer vrient
Dat soe mi so wel heeft ghedient 636
Die mi ontsloet dat wiket
16 Daer ic in die weelde qua*m* met
VOert so willic hu tellen
Va*n* dedute en*de* sine gheselle*n* 640
Sonder mi te makene diere
20 Entie scoenheit va*n* de*n* ve*r*giere
Deen na tander het vought wale
Men maeght niet segghe*n* teene*n* male 644
Scone te dienste en*de* zoete te ware*n*
24 Daden he*m* die voghele sond*er* spare*n*
Met sanghe va*n* zoeter mi*n*nen
D*aer* me*n* delijts vele in mochte ki*n*ne*n* 648

4vb16 ic*: Boven de regel geschreven door teksthand.*

	Hoghe en*de* neder met soete*n* ste*m*me*n*	
28	**D**ade*n* si hare note*n* clemmen	
	Soeter no scoenre melodien	
	Ne hoerde ma*n* met hore*n* nie	652
	Alsic dit dus hadde ghehoert	
32	**G**hinc ic I lettelkijn bet voert	
	Dedute te ziene en*de* sine affare	
	Want mine he*r*te hads ghare	656
	Doe qua*m* ic in I scone pat	
36	**D**aer in lach menich bloeme blat	
	In elke zide so waest beloke*n*	
	Met crude*n* die wel zoete roke*n*	660
	Onve*r*re ghinc ic dat es waer	
40	**I**nne vant dedute daer	
	Vp een plein dat was so scone	
	Dat het ghelike*n* mochte de*n* trone	664
5ra	**T**e dien sone*n* pleine q*uam* ic ghegae*n*	
	Daer ic volc sach so wel ghedae*n*	
	Dat mi dochte groet wond wese*n*	
4	**W**are hi so scone hute ghlese*n*	668
	Liede*n* vant diere ghelike	
	Het scene*n* inghele*n* va*n* hemelrike	
	Also scone so dochte*n* si mi	
8	**A**n eene*n* dans so ghinghe*n* si	672
	Eene ioncfrauwe die bliscap hiet	
	Sanc daer vore*n* een niewe liet	
	Met soete*n* lude soet hute leide	
12	**D**eus hoe wel soe h*aer* note*n* seide	676
	En*de* die woerde mede daer af	
	Den voet soe he*m* alle*n* gaf	
	Hen mochte v*er*telle*n* gheene tonghe	
16	**S**oe dede v*er*blide*n* oude en*de* ionghe	680
	Hare ste*m*me was claer en*de* zoete	
	Scone ghinc soe vp h*aer* voete	
	Altoes soe was die ioncfr*auwe*	
20	**G**hewone te sine sonder rauwe	684
	En*de* telke*n* danse so sanc si	
	Emmer teerst ghelouets mi	
	Want so sanc wel bi musure*n*	
24	**M**en mochte d*aer* zien die voete*n* rure*n*	688
	En*de* effene gaen in dat groene gras	
	Daert vter mate*n* scone was	
	D*aer* ware*n* vedelen en*de* tytolen	

28 **E**n*de* menestrele va*n* goeder scole*n* 692
Met fleute*n* en*de* met tambuse*n*
Met aerpe*n* en*de* met luten
En*de* met trompe*n* va*n* musure*n*
32 **H**et soude mi werde*n* te suren 696
Soudic hu al doen ve*r*staen
Hoe scone si de tymbre*n* slaen
En*de* vp de*n* dume lopen doen
36 **D**a*er* was ghehoude*n* menich bordoe*n* 700
En*de* noten ghesonghe*n* va*n* lorein
Daer was de feeste groet int plei*n*
NV willic hu segghe*n* voert al huut
40 **W**at d*aer* dede mij*n* he*er* deduut 704
Hi dede d*aer* ten danse comen
Twee maegde*n* in hebbe niet ve*r*nome*n*
5rb **I**n die weerelt dat wanic nie
Scoenre no behaghelre dan die 708
Si quame*n* in hare*n* roc al bloet
4 **G**helu en*de* kersp adde elc thoot
Daer vp stonde*n* II hoedekine
Goet en*de* diere alexandrine 712
Men mochte vrayer gheene vizieren
8 **D**ese dede mij*n* he*er*e deduut balieren
Diet vtermate*n* wale daden
Deus hoe dadent sijt bi staden 716
Deen ieghe*n* andre*n* behaghelike
12 **E**n*de* onderbrake*n* soe moylike
Daer si leden so dat si scenen
Of si mette*n* monde altoes grenen 720
En*de* deen den andre*n* al daer
16 **V**riendelike custe en*de* sonder vaer
Wat maec ic hier af langhe tale
Si baleerde*n* also wale 724
Dat ic wel al dat leue*n* mijn
20 **M**et he*m* daer hadde wille*n* sijn
¶ **D**oe ic dus stont en*de* ane zach
Den dans die mi niet mach 728
Bet behaghe*n* dan hi dede
24 **E**ene ioncfrauwe die houeschede
Was gheheete*n* so riep mi
God onse he*er*e gheue dat si 732
Hebbe*n* moete een goet gheual
28 **S**coene was soe en*de* lief ghetal

Wel gheraect ghestade va*n* zi*n*ne
Soe seide te mi lieue mi*n*ne 736
Wat stadi stille in dit v*er*gier
32 Comt an mine hant dans*en* hier
Ic seide wel gheraecte ioncfr*auwe*
Dat doe ic gherne bi trauwen 740
Ic ghinc ane en*de* was blide
36 Ic weet wel dat mi tien tide
Houeschede niet hadde moghe*n*
Met gheene*n* dinghe*n* meer doe*n* v*er*hoghe*n* 744
Da*n*ne soe mi dede hier mede
40 Daer meerctic vp die stede
Die fayture en*de* die ghedane
Van de*n* ghene*n* diere ghinghe*n* ane 748
5va Die ic hu som sal nome*n* ope*n*bare
Hoe si heete*n* en*de* wie si waren
DEduut was lanc en*de* scone
4 Men hadde onder shemels trone 752
Niet vonde*n* eene*n* bet ghemaect wale
Sij*n* ansichte was alte male
Als een appel wit en*de* ront
8 En*de* zijn h*aer* dat was al blont 756
En*de* kersp en*de* harde scone
En*de* blide va*n* herte*n* zond*er* hone
Ten scouderen breet I lettelkijn
12 En*de* smal in dat gorde*n* sijn 760
Het sceen een beelde ghepingiert
He*m* ware*n* die lede*n* gheformiiert
Bet da*n* yemene soude conne*n*
16 Gheformere*n* ond*er* der zonnen 764
Ionc en*de* scone van ghedane
In sine*n* baert scote*n* de grane
Cleene alst ware*n* muse haer
20 Sine oghe*n* lachende en*de* claer 768
Hi sceen wel vul va*n* delite
Hi was ghecleet met I samite
Dat met voghele*n* was dor dreghe*n*
24 Die va*n* goude ware*n* ghesleghe*n* 772
Ghescoit was hi behaghelike
Hi hadde cousen an diere en*de* rike
Sine amie en*de* sine vriendi*n*ne
28 Adde he*m* vp gherechte mi*n*ne 776
Ghegheue*n* eene*n* rosen hoet

Die he*m* harde wel stoet
¶ Wildi sine vriendi*n*ne weten
32 Bliscap was soe gheheeten 780
Die alre eerst ten danse sanc
So wel me*n* mochts h*aer* wete*n* danc
So was als va*n* XII iaren
36 En*de* adde dedute te waren 784
Met trauwe*n* h*aer* herte ghegheue*n*
En*de* hi h*aer* wede*r* voer alle die leue*n*
Die mi*n*ne was in he*m* ghestade
40 En*de* elc leuede bi anders rade 788
Van scoenre vaerwe*n* si beede blose*n*
Als oft ware*n* rode rosen
5vb Ioncfr*auwe* bliscap was so scone
Het scee*n* I coni*n*ginne va*n* de*n* trone 792
Soe v*er*lichtet soe w*aer* soe ghinc
4 Neue*n* dedute de*n* ionghelinc
H*aer* voer hoeft was wit en*de* slecht
Haer nuese lanc en*de* recht 796
Haer winbraeuwe*n* bruu*n* en*de* ghebogen
8 Lachende ware*n* h*aer* die hoghe*n*
Haer mont was cleene en*de* niet groet
En*de* hare leppe*n* rose*n* roet 800
Die altoes stonde*n* in de stede
12 Als hare lief te cusse*n* mede
Hare h*aer* was kersp en*de* blont
Wat soudicker vele af make*n* cont 804
An hare was dinc ne gheen
16 Dat yet te blaemmeerne sceen
Hare h*aer* was te menigh*er* stade*n*
Ghedureert met goudin drade*n* 808
Vp h*aer* hoeft stont eene*n* gout bant
20 Die rijcste die me*n* vant
Ic hebber menighe*n* ghesien
Maer gheene*n* ghelike*n* dien 812
Soe was ghecleet behaghelike
24 Die h*aer* lief drouch zekerlike
Dese II die ic hier seide
Si ghinghe*n* te ghader beide 816
Die god va*n* mi*n*ne*n* . die al doet
28 De*n* mei*n*sche toe co*m*me*n* q*uae*t en*de* goet
En*de* oel leue*n* in grote*n* zeere
Hi maect knecht menighe*n* he*er*e 820

So doet hi vrauwe menich io*n*cwijf
32 Die hi ieghe*n* he*m* vint stijf
DIe God va*n* mi*n*ne*n* hi was daer
Hine gheleec niet dats waer 824
Van ghedane*n* eenighe*n* knechte
36 So ouer scone was hi te rechte
Sine cleedre*n* die hi hadde an
Ne mochte prise*n* gheen man 828
Want si ware*n* al va*n* bloeme*n*
40 So rikenlijc in wist hoe ghenome*n*
Betoghe*n* al met stouter mi*n*ne*n*
D*aer* stonde*n* wel ghemaect bi*n*ne*n* 832
6ra Voghele*n* in scildekine
Drake*n* leuwe*n* en*de* espentinne
Voghel grijp en*de* lupaerde
4 In conste hu niet vul prise*n* de w*aer*de 836
Die cleedere*n* met mine*n* zinne
Die an hadde die god va*n* mi*n*ne*n*
Van bloeme*n* ware*n* si menigh*er*ande
8 Men vontse niet bi*n* dese*n* lande 840
Sine stonde*n* d*aer* in gheuisiert
Oec stont d*aer* in ghescakiert
Van rose*n* menich scone blat
12 Daer menich vogle neue*n* sat 844
Vp sij*n* hoeft eene*n* rosen hoet
Die he*m* scone en*de* wel stoet
D*aer* voghelkine en*de* nachtegale*n*
16 Omme vlogh*e*n tall*e*n male 848
Vlieghende hoghe en*de* neder
En*de* slogh*e*n die bladre vp en*de* wed*er*
Datsi viel*e*n in sine*n* scoet
20 Daer was die bliscap groet 852
Want al bedect so was hi
Mett*e*n voghel*e*n ghelouets mi
Die met groter v*er*sameni*n*ghe*n*
24 Omme he*m* alle te stride singhe*n* 856
Hi scee*n* een inghel openbare
Die al te hant come*n* ware
Gheulogh*e*n vte*n* hemelrike
28 Hi sceen wel also ghelike 860
¶ Die god va*n* mi*n*ne*n* adde voer heme
Staende alsoe huut v*er*neme*n*
Eene*n* arde*n* scone*n* ionghelinc

32 Die wel cleedde in de*n* rinc 864
Sine*n* name hebbic niet v*er*ghete*n*
Soete ansiene was hi gheheete*n*
Hi sach de*n* dans en*de* tspel
36 Dat voer he*m* was en*de* merct wel 868
Hi hilt in die hant te waren
II boghe*n* cortoys die waren
Die gods d*er* mi*n*ne*n* beide
40 Ic sal hu segghe*n* die w*aer*heide 872
Hoe dat ghedaen ware*n* die boghe*n*
Na mine*n* wane al onghelogh*en*
6rb DIe een was houtin en*de* hart
Onghespa*n*nen en*de* zwart 876
Met menigh*en* bulte en*de* weere
4 Die vrucht soe es beter meeere
Die dat hout drouch en*de* gaf
Daer die boghe ghemaect was 880
¶ Die and*er* boghe was bet ghemaect
8 Lanc en*de* scone was hi ghemaect
En*de* wel gheboghe*n* in ware*n* di*n*ghe*n*
Met vrauwe*n* en*de* met iongheli*n*ghe*n* 884
Die behaghelike va*n* alle*n* lede*n*
12 Daer ane stonde*n* wel besneden
¶ Soete anesien : hilt beede de boghe*n*
Die ic hu hier hebbe v*er*toghen 888
Daer toe X strale soe hilt hi
16 Sine*n* meester altoes bi
Viue hire in de recht*er* hant drouch
Die scone wel na gheuouch 892
Ghemaect ware*n* . en*de* al va*n* goude
20 Daer dat yser wesen zoude
En*de* weder ghehaect an beede*n* side*n*
Omme bet te quetse*n* talle*n* tide*n* 896
Die alre beste va*n* al desen
24 Entie snelste va*n* al desen
Hare name scoenheit hiet
Die minst quetste en*de* dede v*er*driet 900
Die gheheete*n* was simpelhede
28 Eene andre die me*n* hiet vrihede
Was gheuedert al met doghet

6ra38 *De isolerende punten rond het getal zijn rood opgehoogd.*

Der vierder name ghi horen moghet 904
Gheselscap heet soe te waren
32 Die quetste zeere sonder sparen
Diere van bi met scieten wilde
Maer die hem van verren hilden 908
Hi soude de wonden te bet ghedoghen
36 Ende vele te bet ghenesen moghen
Dan van bi dat verstaet
¶ Die vijfste heet goet ghelaet 912
So was die meest ghedoghen conde
40 Nochtan scoet soe I grote wonde
Die men te zeere niet sal ontsien
Want soe gherne goet doet ghescien 916
6va IN dander hant hilt soet anzien
V andre strale te dien
Die hem gheliken niet I twint
4 Tyser daer af ende spriet 920
Waren zwart ende leelic zeere
Ende gheleken den duuel meere
Dan eenigher dinc vp daerde
8 Deerste was gheheeten ouaerde 924
¶ Ende dander ne was beter nie
Soe was gheheeten dorpernie
Ende was beset an beeden ziden
12 Met felheden diet al beniden 928
¶ Die derde was gheheeten stande
Die onwert es achter lande
¶ Wanhope hiet de vierde strale
16 Die noyt meinsche loende wale 932
¶ Die vijfte hiet quaet ghepeins
Ende neemt I quaden cheins
Dese V strale al te male
20 Gheleken den zwarten boghe wale 936
Si waren fel ende putertiere
Van te segghene hare maniere
Nu willic hier laten staen
24 Het wert hu wel cont sonder waen 940
Hier na alst gheuet sinen tijt
Ten danse so was groet delijt
DIe god van minnen was ghegaen
28 Bi eere vrauwe wel ghedaen 944
Dat mi in mi seluen dochte
Dat icse vulprise niet ne mochte

Scoenheit heet soe weetic wale
32 Ghelijc dat dede deerste strale 948
An hare ne was te lachter*n*e niet
Maer ghelijc na dat me*n* ziet
Voer de sterre*n* claer de mane
36 So was so in hare ghedane 952
Claer en*de* scone bi miere trauwe*n*
Boue*n* alle dandre ioncfrauwe*n*
Soe was lanc en*de* de middel smal
40 En*de* wel ghescepe*n* ou*er* al 956
Soene hadde te doene gheene paruren
So scone was soe va*n* naturen
6vb Tote vp h*aer* voete*n* hinc h*aer* haer
Dat scone was en*de* gout claer 960
Wat soudicker meer af wete*n*
4 In hare so ne was niet v*er*gheten
CEne andre vrauwe ghinc bi hare
Die machtich was en*de* ope*n*bare 964
En*de* va*n* arden groete*n* doene
8 Niemen ne was d*aer* soe coene
Die ieghen h*aer* mesdoen dorste yet
Dese vrauwe rijcheit hiet 968
Soe was gheprijst va*n* menighen he*er*e
12 En*de* al die w*eere*lt dede h*aer* eere
Want die rike es en*de* se*ere* machtich
Va*n* allen doene en*de* crachtich 972
Want rike liede na h*aer* begheeren
16 Moghen menighen helpen en*de* deeren
Rijcheden so dienden si al
Die daer waren groet en*de* smal 976
En*de* dies pleechtmen gherne nocheden
20 Om te hebbene hare rijcheden
Alle heeten sise vrauwe
Die d*aer* waren bi trauwen 980
En*de* alte male so hadden si
24 Die weerelt tonder verre en*de* bi
¶ Te haren houe woent menich q*ua*et
En*de* menich valsch diet wel v*er*staet 984
D*aer* es oec menich v*er*rader fel
28 Die voer de lieden can smeeken wel

6vb5 *Representant* e *in de marge.*

	Vore*n* blusschen maer achter bernen	
	Daer si goede lieden mede ernen	988
	Rijcheit adde cleeder an	
32	**S**o goede ne sach noyt man	
	Si waren van purpere wel ghesneden	
	Van bouen tote beneden	992
	Albetoghen van finen goude	
36	**D**aer stont in alsoet hebben woude	
	Ystorien ghemielt die wilen eere	
	Ghescieden princhen ende heeren	996
	Eene vasenke ghinc daer duere	
40	**W**el ghemaect achter ende vure	
	Wel beset al met dieren steenen	
	Beede van groeten ende van cleenen	1000
7ra	**E**en gordel drouch soe diere ende goet	
	Daer die ghespe als ict verstoet	
	Of was van eenen steene diere	
4	**I**c sal hu segghen sine maniere	1004
	Wiene draghet ouer heme	
	Men mach ne also ict verneme	
	Met gheenen venine vergheuen	
8	**E**nde oec hout hi ionc dat leuen	1008
	Dese steen ware beter eenen riken man	
	Danne tlant dat hout pape jan	
	I ander steen adde soe hiet marsant	
12	**D**ie beste steen die men noit vant	1012
	Diene drouch hine dorste ontsien	
	Datti verliesen soude zijn sien	
	Noch oec ziecheit ghewinne	
16	**D**it gordel was doe ic hu bekinnen	1016
	Al besleghen met goudinen leden	
	Die zeere woughen van zwaerheden	
¶	**R**ijcheit die vrauwe drouch vor waer	
20	**V**p haer scone ghelu haer	1020
	Van goude eene so diere crone	
	Nie man ne sach noit so scone	
	In mochte dies niet te hoefde comen	
24	**W**ildict hu al gader nomen	1024
	Die steene diere in waren gheset	

6vb39 vasenke*:* n *is boven de regel geschreven.*
7ra4 *Na* maniere *is nogmaals* manier *geschreven, door een imiterende, latere hand.*

	Maer ic wille dat ghijt wet	
	Datter . myraude . robine . ioconse*n*	
28	**B**inne*n* stonde*n* wel III onsen	1028
	Ne waer vore*n* in de crone stoet	
	I carbonkel steen diere en*de* goet	
	Hi was so claer gheloues mi	
32	**D**at hi als het de*n* auo*n*de qua*m* bi	1032
	So ve*r*lichte en*de* wa*r*t so claer	
	Dat bi sine*n* scine al daer	
	I mile ve*rr*e I ma*n* wel saghe	
36	**G**helijc het ware bi de*n* daghe	1036
	Bi dese*n* steene die in h*aer* crone	
	Rijchede drouch sceen so scone	
	Dat hare anscijn al ve*r*claerde	
40	**D**ie ghene die ware*n* in de*n* boo*m*g[de]	1040
	Rijcheit soe hilt bide*r* hant	
	De*n* scoensten die me*n* d*aer* vant	
7rb	**H**i was h*aer* amijs ghetrauwe	
	En*de* soe mi*n*dene wede*r* de vrauwe	1044
	Waerheit soe was hi gheheete*n*	
4	**H**ets I ionghelinc die gheseten	
	Gherne es in groete*n* zaken	
	Va*n* goede heeft hi gheene brake*n*	1048
	Hi hout ridi*n*ghe en*de* scone meisnieden	
8	**H**i mint oec alle goede lieden	
	Hine ontsiet rouer no dief	
	Maer hedelheit heeft hi lief	1052
	Hi heuet sine he*r*te gheset in die*n*	
12	**D**atti grote*n* cost wel mach sien	
	En*de* groet goet mede ve*r*teere*n*	
	Dits al gade*r* zijn begheeren	1056
	NAest dese*n* ionghelij*n*c was	
16	**E**ene vrauwe wel ghedaen	
	Die miltheit hiet soe hadde wale	
	Gheleert gheue*n* talle*n* male	1060
	En*de* mede te ve*r*theerne anders	
20	**S**oe was nichte alexanders	
	Miltheit soe gaf talle*n* tiden	

7ra40 boo*m*g[de]*: Abbreviatuurteken niet (meer) zichtbaar;* [de] *alleen met UV-licht leesbaar.*
7rb6 *Voor* heeft *is een* g *uitgeradeerd.*
7rb15 *In de (vlekkerige) rechterpoot van de lombarde is een lijnenpatroon getekend, in tegenstelling tot elders, waar de hele poot is opgevuld met verf.*

		Dese vrauwe ne was so blide	1064
		Niewer of I twint niet	
24		**D**an alsoe mochte segghe*n* ziet	
		Ghierecheit die grote keytiue	
		Ne was noyt in hare*n* liue	1068
		So ghereet te nemene enige zake	
28		**S**o miltheit wel was te ghemake	
		De*n* liede*n* te gheuene h*aer* gheuouch	
		En*de* god ve*r*leenets h*aer* ghenouch	1072
		Milthede soe mi*n*tene hier o*m*me	
32		**B**eede de vroede en*de* de domme	
		So doet arem en*de* rike al te male	
		Mochte*n* si va*n* he*r*te*n* wale	1076
		Si stonde*n* altoes te hare*n* ghebode	
36		**D**at was om h*aer* ghifte*n* bi gode	
		Doe soe gherne en*de* mildelijc gaf	
		Alle veete*n* cochte soere met af	1080
	¶	**D**aer bi es also helpe mi god	
40		**D**ie rike ma*n* wel arm en*de* zot	
		Die nodich es en*de* niet wil gheue*n*	
		Want hine mach in al sij*n* leue*n*	1084
7va		**P**rijs beiaghe*n* no oec heere	
		Want alle de liede*n* hare zeere	
		En*de* heetene nodich en*de* quaet	
4		**D**at elke*n* rike*n* ma*n* mestaet	1088
	¶	**H**ets wond*er* hoe behoude*n* mach	
		Vrec he*er*e sij*n* lant eene*n* dach	
		Maer die vrient wille beiaghe*n*	
8		**S**ijt va*n* vriende*n* sijt va*n* maghe*n*	1092
		Hine sal dat sine niet te ze*er*e mi*n*ne*n*	
		Wa*n*t nieme*n* sone mach ghewi*n*ne*n*	
		So groete*n* lof no so groete*n* prijs	
12		**A**lse met ghifte*n* in alre wijs	1096
	¶	**M**iltheit slacht zekerlike	
		Den zeilsteen die al heimelike	
		Na he*m* trect dat yser zwaer	
16		**A**lso trect dat herte naer	1100
		Die ma*n* die heimelike ca*n* gheue*n*	
		En*de* doet met he*m* met trauwe*n* leue*n*	
	¶	**M**iltheit die scone vrauwe	
20		**A**dde cleedere versch en*de* nauwe	1104
		Van I puper alexandrijn	
		Dat niet bet ne mochte sijn	

Scone was soe ghelouets mi
24 Voer hare herte ne adde si 1108
Gheene broke wa*n*t sose ghesent
Adde eere v*ra*uwe*n* in p*ro*sent
Dat ne mestont niet d*er* v*ra*uwe*n*
28 Ne w*aer* dat me*n* te bet mochte scouwe*n* 1112
Hare lijf en*de* te scoenre sceen
Dat witter was da*n* yuori*n* been
¶ Miltheit die scone en*de* die vroede
32 Leedde met blide*n* moede 1116
An hare hant I r*udder* ve*r*core*n*
Van gheslachte hoghe ghebore*n*
Va*n* bartaenge*n* artus des Co*inc*x
36 Soe was blide des ionghelinx 1120
Hi voerde teekijn en*de* baniere
Va*n* weldoene in alre maniere
Men telde verre va*n* sine*n* doene
40 Hi was stout vrome en*de* coene 1124
En*de* was niewelinghe come*n*
Van I tornoye en*de* ghenome*n*
7vb Menighe*n* slach en*de* ghegheue*n*
En*de* menighe*n* rudder tleuen 1128
Ghenome*n* dor sine amie die hi sach
4 Die hi met crachte voerde wach
NA milthede so ghinc daer
Vrihede weet voer waer 1132
Eene vrauwe scone en*de* goet
8 Die niet hadde dat h*aer* mestoet
Wit als de snee was al h*aer* lijf
Sachte mueru I twint niet stijf 1136
H*aer* oghe*n* grau roet de mont
12 Hare h*aer* scone lanc en*de* blont
Soe was scoene en*de* goedertiere*n*
En*de* wel gheraect va*n* manieren 1140
¶ Vrihede die was ghecleet
16 Met eene*n* kidel die h*aer* wel steet
Die*n* soe al neuwe an adde ghedae*n*
En*de* was linij*n* no boucraen 1144
Maer wit zidin al te male
20 Ghelese*n* arde wale
Ic segghu ouer w*aer* dat
Ioncfr*auwe* staet vele bat 1148
Witte kidele wel gheploy t

24 Da*n* eenich and*er* cleet dede noyt
Die witte kydele tooghde*n* wel
Dat soe ne was suer no fel 1152
Die de scone vrauwe drouch an
28 Soe leedde eene*n* iongh*e*n man
Die scone was ten selue*n* tide
En*de* vriendelijc ghinc an h*aer* zide 1156
M*aer* niet ne weetic sine*n* name
32 Hi was an te siene bequame
En*de* was zone eens groets he*er*en
Na dat ons de bouke leeren 1160
HIer na ghinc houesscheit de v*ra*uwe
36 Die scone was alsict scouwe
Sone was houerdich no glot
So was dat lone h*aer* god 1164
Die mi an de*n* dans riep
40 D*aer* ic varinghe ane liep
Sone was niet diere h*aer*re worde
Al dat me*n* va*n* h*aer* segghe*n* hoerde 1168
8ra Was scone antwoerde en*de* vriendelike tale
Die so te poynte conde segghe*n* wale
Va*n* h*aer* ne wart te gheere stede
4 Man v*er*stormet no vererret mede 1172
So was va*n* arde grot*er* co*n*ne
H*aer* aensichte v*er*lichte als de zo*n*ne
So was va*n* alle*n* lede*n* scone
8 Soe mochte wel dragh*e*n crone 1176
In vrankerike of in inghelant
Eene*n* rudd*er* adde soe bi der hant
Die scone was en*de* wel conste spreke*n*
12 Sine woerde helen en*de* breke*n* 1180
Gherne dedi de*n* liede*n* heere
Dies mi*n*de soene met h*er*te*n* zee*r*e
LEdicheit die scone maghet
16 D*aer* ic vore*n* of hebbe ghewaghet 1184
Hare ghedane en*de* hare scoenhede
Soe was die mi twiket ontdede
D*aer* ic met qua*m* int vergier
20 Ghinc naest houescheden hier 1188
Va*n* h*aer* sone segghic hu meer niet
God loens h*aer* dat soe mi in liet
¶ Na dien dat ic can v*er*staen
24 So qua*m* na ledechede ghegaen 1192

Een scone kint dat ioncheit hiet
Dat int h*er*te drouch clee*n* v*er*driet
Het adde cume XV iaer
28 En was va*n* zi*n*ne niet zwaer 1196
No va*n* ghepei*n*se no va*n* rauwe*n*
Het hadde I wiuelijc anscouwe*n*
Te*n* spele stont h*aer* herte en*de* sin
32 Want het es d*er* ioncheit beghin 1200
Iongheliede*n* ne begheere*n* niet el
Da*n*ne feeste bliscap en*de* spel
An hare hant so hilt si
36 Hare*n* vrient die h*aer* ghinc bi 1204
Dien soe custe talle*n* male
Also wilde sond*er* te hebbe*n* tale
Dat he*m* beede*n* wel mochte behage*n*
40 Si custe*n* dicke daert an saghe*n* 1208
Die gone die ande*n* da*n*se ghine*n*
Diet in quade niet ne beui*n*ghe*n*
8rb Hoe dicke*n* si he*m* onder custen
Bi gode het mochte elke*n* luste*n* 1212
Te siene also soete spel
4 Die ioncheere was oec wel
Va*n* d*er* houde dat sij*n* mi*n*nekijn
Ionchede sceen die scone en*de* fij*n* 1216
Si ond*er* custe*n* he*m* te menigh*er* stont
8 Elc andre*n* an sine*n* rode*n* mont
Recht oft II turtelduue*n* ware*n*
God doese alle qualic varen 1220
Die al sulke II in eenighe*n* la*n*de
12 Vernoy doen ofte scande
ALs ic de*n* dans adde besien
La*n*ghe sto*n*t sto*n*de*n* si mettie*n* 1224
En*de* elc ghinc met gherieue
16 Sitte*n* d*aer* bi sine*n* lieue
Ond*er* die bome in de scade
Die d*aer* stonde*n* met eenighe*n* blade 1228
Si ond*er*custe*n* he*m* in ware*n* dinghe*n*
20 Vriendelike met merghi*n*ghen
¶ Deus hoe goet leue*n* dochte mi
Die sulc leue*n* alse si 1232

8rb16 *Circa 1 1/2 cm achter* lieue *is nog een* e *geschreven.*

Met ghenouchten leeden mochten
24 Ende danne ander leuen zochten
Si souden mi dinken wel zot
In wane niet dat onse heere god 1236
Diere feesten heuet ghelike
28 Daer bouen in zijn hemelrike
I groet wille quam hem doen ane
Dat vergier al dore te gane 1240
Die bome te siene die notemusscaten
32 Droughen ende die pumegarnaten
In mochte hu niet al visieren
Die bome ende vrucht menigertieren 1244
Ic sciet van daer ende ghinc alleene
36 In dat vergier daer groet ende cleene
Die voghelkine arde wel zonghen
Elc ludende na ziere tonghen 1248
DOe riep an hem de god van minnen
40 Soete aensien . die hi dede bekinnen
Met eenen teekine ende woude
Dat hi spien den boghe van goude 1252
8va Ende hine hem gheue sonder sparen
Metten strale die scone waren
Soete ansien ne liet niet
4 Hine dede dat hem sijn meester hiet 1256
Hi gaf hem in de hant den boghen
Ende die strale van snelre vloghe
Als hi den boghe adde in de hant
8 Volghdi mi van verren al te hant 1260
Nu hoede mi god van der doet wonde
Ic ghinc wech ter seluer stonde
Int vergier wandelen hier ende daer
12 Ende hi volghde mi emmer naer 1264
Maer niewer ne dorstic staen
In adde tvergier al dore ghegaen
Ende al bezien dat ic daer vant
16 Dat vergier was recht viercant 1268
Euen lanc ende euen breet
Daer menich scone boem in steet
En es boem in de weerelt gheen
20 Die vrucht draghet daer ne stoeter een 1272

8va12 volghde: e *verbeterd uit* i.

Ia II ofte drie van der manieren
Ende ware bome van quartieren
¶ Daer stonden crude van allen lande
24 Die specie droughen menigherande 1276
In dien vergier mochtmen vinden
Herten damne ende hinden
Die daer liepen menighertieren
28 Ende ander dieren van vele manieren 1280
Die daer adden haren deduut
Ende daer liepen in dat cruut
Vele fonteynen stonden daer
32 Die scone waren ende claer 1284
Die ic ne wiste hoe ghenomen al
Want ic niet en weet tghetal
Van den fonteinen die daer deduut
36 Bi conduten dede loepen huut 1288
Ende liepen dor de groene crude
Also alst behagde dedute
So gauen die fonteynen claer
40 Den bomen verschei[t] hier ende daer 1292
Ende den cruden die daer bloyeden
Ende in haren virtuut groyeden
8vb Wat holpe dat icker uele afseide
Ende hu meer prijsde de waerheide 1296
Van den vergiere ic wilre of zwighen
4 Want ic den zin niet conste ghecrighen
Dat ic die scoenheit mochte vulseggen
Dies willic die tale neder legghen 1300
IC ghinc al omme ten seluen tiden
8 Dat vergier bezien in allen zide
Als ict bezien adde al te male
Die god van minnen trac in I strale 1304
Diep in den boghe verre ghenouch
12 Die mi volghede na sijn gheuouch
Wachtende heymelijc te uoet
Ghelijc dat die iaghere doet 1308
Die beesten iaghen tote dien
16 Dat hi sinen point mach sien
Die beeste te scietene ende te vane
Aldus so volghde hi mi ane 1312

8va40 verschei[t]: *Niet goed leesbaar door vlek.*

¶ Tachterst so qua*m* ic ghegaen
20 In eene stede wel ghedaen
Vp eene fonteyne neemt goem
D*aer* boue*n* stont I pij*n*boem 1316
Sint dat god nie w*ar*t ghebore*n*
24 Sone w*ar*t ghesie*n* no te voren
So claer eene fonteyne
Die so scone was of so reyne 1320
So was harde diep vor waer
28 En*de* stont gheset in I maerb*er* d*aer*
Met meestrie*n* arde groet
Noyt ne sach ma*n* dies ghenoet 1324
Fonteyne ghemaect in I steene
32 Daer in stonde*n* ghehauwe*n* cleene
Letter*en* en*de* die sprake*n* aldus
Hier staerf die goede Naristus 1328
NAristus was I ioncheere
36 Die de mi*n*ne dwa*n*c so z*eer*e
En*de* so v*er*leedde dat hi bedaerf
Vp die fonteyne en*de* staerf 1332
Want Eggo eene grote vrauwe
40 Addene langhe ghemint vp t*ra*uwe
Die hi brocht adde in sulk*er* noet
Dat soe he*m* hare mi*n*ne gheboet 1336
9ra En*de* hi was fier om sij*n* scoenhede
Dat hise h*aer* al ontseide
En*de* als dat hoerde die vrauwe
4 Adde soes soe groete*n* rauwe 1340
In h*aer* selue*n* en*de* despijt
Dat soere o*m*me staerf eer tijt
En*de* badt de*n* god va*n* mi*n*ne*n*
8 Ter wile*n* dat soe de*n* ade*m* bi*n*ne*n* 1344
Adde met h*er*te*n* neerenstelike
Dat naristus va*n* erdrike
Niet ne moeste sceede*n* sond*er* last
12 Va*n* mi*n*ne*n* die hare h*er*te so vast 1348
Hadde dat hi teenigher stede
Sine h*er*te moeste legghe*n* mede
D*aer* me*n* he*m* sine mi*n*ne ontsede
16 En*de* proeue*n* moeste de droufhede 1352
Die gherechte mi*n*ne dragh*e*n
Alse me*n* niet ne hort h*aer* claghe*n*
Om dat redelijc was dese bede

20	So wast recht datse h*aer* god dede	1356
	Want d*aer* na in corte*n* daghen	
	Was Naristus vare*n* iaghe*n*	
	Vte*n* woude en*de* qua*m* gherede*n*	
24	Vp dese fonteine en*de* beette benede*n*	1360
	Wa*n*t hi va*n* dorste dogde smacht	
	Also als hi va*n* der iacht	
	V*er*moyt was en*de* v*er*warmt I deel	
28	Doe ghinc hi dor dat scoe*n* prayeel	1364
	Ten borne dat d*aer* stont scone	
	Sine mesdaet qua*m* he*m* doe te loene	
	Hi ghin ligghe*n* vp die fonteyne	
32	Die hi d*aer* zach scone en*de* reyne	1368
	En*de* zoude I lettel drinke*n* daer	
	Hi sach d*aer* int water claer	
	Sij*n* ansichte al openbaer	
36	Recht alst in eene*n* spieghel ware	1372
	Sij*n* oghe*n* slouch hi in dat anscij*n*	
	Dat niet scoenre ne mochte sij*n*	
	Wa*n*t sij*n*re ghedane*n* ghelijc was	
40	Stappans so dochte*m* das	1376
	Datti noit ne gheene creature	
	So scone sach hebbe*n* figure	
9rb	Sine si*n*ne leidire an dare	
	So vaste dat he*m* daer nare	1380
	Dochte of hi soude ontsi*n*ne*n*	
4	D*us* wrac h*aer* die god va*n* mi*n*ne*n*	
	En*de* doe ou*er* de gone die make*n*	
	Dangier va*n* dustae*n*re zake*n*	1384
¶	Naristus die so ou*er*moedich was	
8	Menigher vrauwe*n* ghelooft mi das	
	Hadde mi in sine*n* zinne	
	Eene wo*n*derlike mi*n*ne	1388
	Hi mi*n*de sijns selfs scade	
12	Sond*er* v*er*drach te hebbe*n* en*de* ghenade	
	Hi sach la*n*ghe en*de* museerde	
	Int water datte*m* zee*r*e barteerde	1392
	Na sine scade di h*aer* toonde	
16	Daer hi he*m* selue*n* mede hoende	
	Hi waende dat hadde ghesij*n*	
	Va*n* eere vrauwe*n* dat anscij*n*	1396
	D*aer* hi an dede menighe bede	
20	M*aer* hine vant*er* an gheene*n* vrede	

No troest va*n* siere mi*nn*e*n*
D*aer* hi o*m*me moeste ontsinne*n* 1400
En*de* steruen va*n* grote*n* rauwe
24 D*us* was ghewroke*n* Eggo de v*ra*uwe
Ouer Naristuse : de*n* ioncheere
Die hare dede die o*n*neere 1404
Dat hi hare mi*n*ne ontseide
28 D*aer* hi an dede dorperheide
¶ Ghi vrauwe*n* en*de* ghi ionghe ma*n*
Dit exempelkin gaet hu an 1408
Dat ic hu v*er*tellet hebbe hier
32 Ne zijt huwe*n* vriende*n* n*iet* te fier
Die dor hu doghe*n* vele pine*n*
Doet an he*m* hu ghenade scine*n* 1412
DOoe ic die letteren adde ghelese*n*
36 En*de* oec wiste al Naristus wese*n*
Trac ic acht*er* w*aer*t thant na die*n*
En*de* ne dorste niet d*aer* bi*nn*e*n* zien 1416
So groet ghepeins qua*m* mi an
40 Va*n* Naristus de*n* scone*n* man
M*aer* ic dochte wed*er* haestelike
Dat mij*n* ghepeins w*ar*e sottelike 1420
9va Want ic wel bezie*n* mochte de stede
Twat*er* en*de* de*n* gront d*aer* mede
Ic was zod dat ic mi v*er*uaerde
4 Onlanghe merredic vp dw*aer*de 1424
Ic ne nickede ned*er* al daer
En*de* bezach de*n* borne claer
En*de* die grauele tote i*n* de*n* gro*n*de
8 Die d*aer* speelde*n* tier stonden 1428
Wat soudick*er* vele af make*n*
Ic segghe wel in ware*n* zake*n*
Me*n* vonde in de w*eer*elt niet
12 Va*n* fonteine*n* die ghelike yet 1432
Soe was versch niew en*de* goet
Altoes liep soe met groet*er* spoet
In beke*n* die stonde*n* ware*n*
16 In beede*n* zide*n* sond*er* sparen 1436
Stonde*n* die scone cudekine*n*
Die altoes groene plaghe*n* tsine
Wint*er* en*de* zomer dats waer
20 ¶ Vp ghene fonteyne claer 1440
Stonde*n* willic hu make*n* cont

Beneden in der fonteinen gront
II steene van finen goude ende kerstale
24 Gheuoeghet te zamene wale 1444
Die zeere waren wonderlijc
Hu sal dinken onleuelijc
Dat icker v of segghen sal
28 Nochtanne soe eist waerheit al 1448
Welken tijt dat de zonne so hoghe
Gheclommen es ende scinen moghe
In die fonteine scone ende claer
32 So werpen die steenen al daer 1452
Die scone sijn ende zeere diere
Van vaerwen menighertiere
Groene ghelu blaeu ende roet
36 Dit mach hu dinken wonder groet 1456
Ende wart betoghen al te male
In dat vergier vp ende te dale
Beede vrucht cruut ende bloemen
40 Ende wl hu bi gheliken nomen 1460
Neemt I spieghel dat toget gereet
Alte male dat voer hem steet
9vb Die ghedane verstaet dit wale
Ende al soe toeghen die kerstale 1464
Al dat es in den vergiere
4 Dit es I wonderlike maniere
Wat dat in elke side stoet
Sach hi van den vergiere goet 1468
Die eene zide al gheelike
8 Ende bander side mede des ghelike
Daer ne was in so cleene dinc
Van al dat die vergier beuinc 1472
Henne stont in de steene so claer
12 Of het daer in betoghen ware
DIe sorghelijc spegel hiet dese
Daer naristus alsic lese 1476
Sine ansichte sach binnen
16 Doe hi so zeere begonste minnen
Dat hijt besteruen moeste cortelike
So wie hem in desen speghe sorgelike 1480
Besiet daer nes gheen hulpe ieghen

9vb5 *Tussen* elke *en* side *is boven de regel een verticaal streepje aangebracht.*

20 No dra*n*c no salue die meest*er*s plege*n*
Sine sienre sulke cracht bi*nn*e*n*
Datse bi crachte doet mi*nn*en 1484
Menich oghe ma*n* comter bi
24 In die mi*nn*e ghelouets mi
So doet vroede en*de* wel gheraecte
En*de* d*er* scoenheit niet ne laecte 1488
No vromicheit en*de* wijsheit mede
28 Sone heuesse te menigh*er* stede
Gheuae*n* en*de* brocht d*aer* inne
Niewe herte niewe zinne 1492
Daer nes toe hulpe no raet
32 Anders da*n* ter mi*nn*e*n* bestaet
Want Cupido Venus zone
Adde in de fonteyne scone 1496
Ghesayt dat zoete saet va*n* mi*nn*e*n*
36 Dat gheen dorp*er*e mach ghewi*nn*e*n*
En*de* sine strecke*n* d*aer* gheleghet
En*de* sine engiene d*aer* mede pleghet 1500
Ioncheeren en*de* ioncfr*auwen* te vane
40 Want sine h*er*te el niew*er* ane
Niet ne leghet da*n* om him
Mi*nn*e te bringhe*n* in den zin 1504
10ra Omme dat zaet dat Cupido :
In die fonteine ghesait adde so
Die d*aer* stont in den pleyne
4 So hiet me*n*se d*er* mi*nn*e*n* fonteine 1508
D*aer* me*n* af leest te menigh*er* stat
M*aer* noyt sone hoerdi bat
Die w*aer*heit bescreue*n* da*n* nv hier
8 Va*n* mi diese sach in dat v*er*gier 1512
DOe ic d*aer* dus peinse*n*de lach
Vp die fonteine en*de* sach
Die kristale die mi sond*er*linghe
12 Toghede menigher*an*de dingh*e*n 1516
Was ic so blide in mine*n* moet
Dat mi dat wese*n* d*aer* dochte goet
En*de* icker gherne ware bleue*n* bi
16 In de*n* speghel besach ic mi 1520
M*aer* lace*n* mi adde saen ghebracht
De speghel dat ic sine cracht
Moeste beki*nn*e*n* al dare
20 Ic zuchte en*de* w*ar*t in vare 1524

		E*n*d*e* viel int strec te min*e*n scad*e*n	
		Dat d*e*n menigh*e*n heeft v*e*rlad*e*n	
	¶	In des*e*n speghel voer al di*n*gh*e*n	
24		Sach ic staen sond*e*rlinghe	1528
		In deene zide va*n* d*e*n v*e*rgiere	
		Een*e*n ard*e*n son*e*n rosier	
		Vaste besloten bi*n*n*e*n eere hagh*e*n	
28		So wel begonste mi dat beagh*e*n	1532
		Dat ic ne liete om gheene haue	
		Die m*e*n mi d*aer* o*m*me gaue	
		In soude d*e*n rozier bezi*e*n ga*e*n	
32		E*n*d*e* die ros*e*n diere bi*n*n*e*n staen	1536
		Want scone ansi*e*n heeft mi ghua*e*n	
		Alsoe menigh*e*n andr*e*n heeft ghedae*n*	
		Dus ghinc ic t*e*n rosiere waert	
36		Die mij*n* h*er*te z*eer*e begaert	1540
		Also saen als icker was com*e*n bi	
		So qua*m* d*aer* hute tote mi	
		Soe soete smakelike gore	
40		Die mi th*er*te vloech al dore	1544
		Te barteert was ic mettie*n*	
		E*n*d*e* peinsde hoet mi mochte ghesci*e*n	
10rb		Dat ic der Ros*e*n een*e*n grepe	
		D*aer* ic roke alle weghe af scepe	1548
		Maer i*n*ne dorste niet bestae*n*	
4		Die rose te pluck*e*n no taneuae*n*	
		Dor dedute d*e*n grot*e*n heere	
		Daer ic mi of vruchte z*eer*e	1552
		D*aer* war*e*n ros*e*n I groet deel	
8		Die d*aer* stond*e*n int prayeel	
		E*n*d*e* cnopp*e*n cleene e*n*d*e* groet	
		War*e*n daer beede wit e*n*d*e* roet	1556
		Sulke ondae*n* e*n*d*e* sulke toe	
12		Sulke begonst*e*n ontpluk*e*n doe	
		Die te hatene en zij*n* niet	
		Maer die m*e*n al ontplok*e*n siet	1560
		Te gaen te hant al te male	
16		Maer die cnopp*e*n duer*e*n wale	
		Ia II daghe ofte drie	
		D*aer* soe behaghede hi mie	1564
		So wel dat ickene begare	
20		Ic weet oec wel op*e*nbare	
		Dat noyt ghesi*e*n was in Rosier	

So scone cnoppe*n* als stonde*n* hier 1568
Die eene va*n* de*n* cnoppe*n* goet
24 Mochte hebbe*n* an sine*n* hoet
Hi mochtene met recht mi*n*ne*n*
Dor die roke die hi adde bi*n*ne*n* 1572
¶ Onder alle die cnoppe*n* daer
28 Sach ic eene*n* ouer waer
Die mi dochte de scoenste wese*n*
Va*n* al de*n* andre*n* vut ghelese*n* 1576
Want sine scoenheit was g*roe*t
32 En*de* mede so was hi so fij*n* root
Dat ict qualic v*er*tell*en* mach
Weet dat ic he*m* hebbe*n* sach 1580
D*er* scoenre blade wel IIII paer
36 Die he*m* nature adde daer
Ghegheue*n* en*de* niemen el
Die alle stonde*n* te poynte wel 1584
Dier hi ghenoech adde en*de* vele
40 Recht als I kiel stont he*m* de kele
D*aer* hi mogh*en*lijc boue*n* stoet
En*de* mij*n* h*er*te al dore woet 1588
10va Metter ouer zoeter gore
Die alt vergier spreedde dore
En*de* dat plein harenthare
4 M*aer* teerst dat ic w*ar*t gheware 1592
Die soete roke va*n* den cnoppe
Viel mij*n* h*er*te so z*eer*e d*aer* oppe
Dat ickene hadde ghecregh*en*
8 Addic ghedorre*n* in eenig*er* weghe 1596
Dor die haghe steke*n* mij*n* hant
Die ic vaste bewrocht vant
M*et* kaerde*n* met dorne*n* en*de* m*et* b*ra*me*n*
12 Die z*eer*e crake*n* en*de* scrame*n* 1600
En*de* menigh*en* doe*n* groet v*er*driet
Ne dorstic d*aer* na reeke*n* niet
DIe god va*n* mi*n*ne*n* die al de*n* dach
16 Mi adde gheuolght en*de* sach 1604
De*n* knop bezien en*de* stille stae*n*
Die mi so zeere adde gheua*en*
Hi sette eene*n* strael in doe
20 En*de* trac te sine*n* hore*n* toe 1608
Die*n* sterke*n* boghe en*de* scoet
Tzware strale dat mi vloet

		Int h*er*te bi*n*ne*n* doe qua*m* mi coude	
24		Toegaende menich foude	1612
		Dat ic adde va*n* groter pine	
		Dor I pelse va*n* ermine	
		Alsic aldus ghescote*n* was	
28		Viel ic ned*er* in dat gras	1616
		In o*m*macht va*n* vreese*n* groet	
		Hi dede zonde die mi scoet	
		Vp dat hi mochte doe*n* zonde	
32		Aldus laghic doe langhe sto*n*de	1620
	¶	Als ic bequa*m* va*n* diere o*m*macht	
		En*de* I lettel v*er*creech mij*n* cracht	
		Claghedic zee*r*e mij*n* mesual	
36		Om dat ic v*er*blodet wae*n*de sij*n* al	1624
		M*aer* strael dat mi bi*n*ne*n* stac	
		D*aer* I dropel bloets niet vte brac	
		Ne w*aer* liet al droghe de wo*n*de	
40		Ic die doghede die onghezo*n*de	1628
		Na*m* met beede*n* ande*n* tsrale	
		En*de* tracker an vp en*de* te dale	
10vb		Als diet waende wel vut die*n*	
		M*aer* en conste mi niet ghescien	1632
		Het stac mi int h*er*te so uaste	
4		Maer ic trac met sulke*n* laste	
		Dat ic doch die vlieke vte tooch	
		M*aer* tstrael dat int h*er*te vloech	1636
		Ne constic niet vte ghewi*n*ne*n*	
8		Dus bleef hi in therte bi*n*ne*n*	
		M*aer* noyt ne ghincker vut bloet	
		Arde droeue was mi de moet	1640
		So ou*er* groet was de wonde	
12		Mi dochte dat ic niet en *con*de	
		Meest*er* vinde*n* v*er*re no naer	
		Die mi ghenase mij*n* wonde*n* zw*aer*	1644
		No met crude no met saluen	
16		Die mi mochte helpe*n* te halue*n*	
		Ne w*aer* die cnop die es so scone	
		Die mi die*n* gaue te lone	1648
		Te mindre ware mij*n* mesual	
20		Want mi die cnop ghenase al	

	DNderwaerf tooch die god van minnen	
	Haren boghe ende leider binnen	1652
	Simpelhede den andren strale	
24	Die scone was ende wergult wale	
	Ende die ioncheeren ende die ioncfrauwen	
	Dicken heuet ghedaen minnen met trauwen	1656
	Die god die mi doe was bi	
28	Scoet sonder merken weder na mi	
	So dat mi in die oghe tsrale	
	Neder scoet int herte te dale	1660
	Dat nemmermee mochte comen vut	
32	Dat mi dinct bi ghere virtuut	
	Die mi toe mochte comen nemmermeer	
	Ic trac hute thout alsic dede eer	1664
	Maer dat strael bleefer inne	
36	En mochte vte in gheenen zinne	
	Maer weet dat wel voer waer	
	Haddic te voren therte zwaer	1668
	Ende ten knopp den wille zeere	
40	Ic adde den wille nu vele meere	
	So mi teuel was meere ende zwaer	
	So mi therte mee drouch daer naer	1672
11ra	Als te ghecrighene den Rosiere	
	Die bet roec dan specie diere	
	Aldus so moestic daer waert tien	
4	Want mi therte drouch te dien	1676
	Meest ende bi fortsen moeste doen	
	Dat die scuttere die mi gheron	
	Niet ne liet met ghemake	
8	Hine scoet mi echt na dese zake	1680
	Daer hi mi mede moeste pinen	
	Metten derden strael van den zinen	
	Die hi sette in den sterken boghe	
12	Die zeere snel was in de vloghe	1684
	Houesscheit was de name van dat	
	Hi scoeter mi mede al daer ter stat	
	Int herte recht midden duere	
16	Die wonde was groet ter vre	1688
	Ende ic viel in ommacht neder	
	Lanc waest eer ic bequam weder	

10vb21 *Lombarde* **D** *deels weggeveegd; representant* a *in de marge.*

	E*n*d*e* wed*er* te min*en* zi*n*ne q*uam* dan	
20	Doch na*m* ic tstrael en*de* began	1692
	Te treckene als ic dand*er* dede	
	Niet da*n*ne thout volchde mi mede	
	DOe lach ic ald*us* langhe stont	
24	Alse I die ze*er*e es ghewont	1696
	Va*n* sorghe*n* was mi tghepeins zw*aer*	
	Nochta*n* drouch mi th*er*te daer	
	Ten cnoppe w*aer*t d*aer* ic soude gae*n*	
28	Ne adde tghescutte ghedaen	1700
	Dat mi coene maect te dien	
	Me*n* seit me*n* soude niet ontsie*n*	
	Die worm int wat*er* en*de* d*aer* bi	
32	Al addic ghescutte ghesie*n* o*m* mi	1704
	Vlieghe*n* als gras vt*er* erde*n* sciet	
	In adde d*aer* o*m*me ghelate*n* niet	
	Toten knoppe te gane	
36	Mi*n*ne dient al es onde*r*dane	1708
	Gaf mi h*er*te en*de* coenhede	
	Vp te stane va*n* der stede	
	Doe rechtic mi vp mine bee*n*	
40	Crankelike als I die sceen	1712
	Ghequetst vtermate*n* zeere	
	Nochta*n* ne lietict mi*n* no meere	
11rb	Dore de*n* scuttere die mij*n*s gaert	
	Ic ne ghi*n*c te*n* cnoppe waert	1716
	Maer die haghe diere sto*n*t bi	
4	Was so dicke ghemaect vor mi	
	Dat ic te*n* cnoppe niet co*n*de gherake*n*	
	Doe moestic bute*n* der haghe*n* wake*n*	1720
	Die omtrent de*n* rosier ghinc	
8	Dat mire h*er*te was wel zw*aer*e dinc	
	Doch gaeft mi ruste dat ic was	
	So na de*n* knoppe gheloeft mi das	1724
	Wa*n*t hi vor mi stont recht dore	
12	So dat ic adde va*n* he*m* die gore	
	Dat mi behaghede so wale	
	E*n*d*e* d*aer* of v*er*blijdde te die*n* male	1728
	Dat mi ze*er*e sochte oec mede	
16	Mine ghewonde h*er*te ter stede	
	So wel was ic te ghemake	
	Dat ic ne gherde gheene zake	1732
	Meer da*n*ne te wesene daer	

20 **E**n*de* oec te leuene al mine iaer
Alsic d*aer* I stic adde ghewese*n*
In bliscepe*n* so qua*m* met dese*n* 1736
Die God va*n* mi*n*ne*n* die mi e*n* liet
24 **N**iet wese*n* zond*er* mee thebbe*n* ve*r*driet
Hi scoet mi recht midde*n* int he*r*te
I nauwe wo*n*de die mi gaf smerte 1740
Gheselscap was dat ghescutte
28 **N**eghee*n* der and*er* was so nutte
Om te hebbene zae*n* ghenade
Want gheselcap gheeft scade 1744
Die wile te steelne de*n* dief
32 **E**n*de* scade maect ontf*aer*mich lief
Dese wonde zw*aer* en*de* nauwe
Maecte miere he*r*te*n* groete*n* rauwe 1748
En*de* te doghene dat mi was zw*aer*
36 **I**n o*m*macht so viel ic daer
Meer da*n* III w*aer*ue*n* tende*n* een
Va*n* ve*r*noye als mi wel scee*n* 1752
Menich zuchte*n* groet en*de* diep
40 **M**i dicke*n* vte*n* ghedochte liep
Dat mi de zwaer torment
In adde hope niet I twent 1756
11va **T**e ghenesene ne*m*mermeer
Ic adde die doet ghenome*n* eer
Da*n*ne ic te liue ware bleue*n*
4 **W**a*n*t ic d*aer*toe be*m* ghedreue*n* 1760
Dat mi die mi*n*ne openbare
Doe*n* wese*n* sal noch maertelare
DOe sette die god va*n* mi*n*ne*n*
8 **D**ie vijfste strale met zi*n*ne*n* 1764
En*de* scoet dat was goet ghelaet
Die mi*n*ne*n* doet sond*er* beraet
En*de* de*n* mi*n*re wese*n* ghestade
12 **A**l es hi in groter onghenade*n* 1768
Dat strael was va*n* scepper snede
En*de* dat vreeselijcste oec mede
Ne ware die god va*n* mi*n*ne*n*
16 **D**edem I zoetheit ghewi*n*ne*n* 1772
Dies he*m* te socht*er* wese*n* zoude
Tpoint dat vore*n* was va*n* goude
Bestreec hi ouer al sciere
20 **M**et eere specie die was diere 1776

Dat he*m* sochte*n* soude de moet
Want soe p*re*cieuse was en*de* goet
En*de* die hi selue make*n* dede
24 De*n* mi*n*re te ghenese*n* mede 1780
Mette*n* strale so scoet hi mi
Niet va*n* verre*n* maer va*n* bi
Doot so waer ic daer bleue*n*
28 En adde mi de god niet ghegeue*n* 1784
Va*n* sine*n* vngeme*n*te al daer
Dat mi zochte mij*n* wonde*n* zw*aer*
Thout toghic vte met zi*n*ne
32 M*aer* dat strael blefer inne 1788
Ghelijc dat die ander dade*n*
D*aer* ic zee*r*e met was v*er*laden
¶ Dese strael adde de*n* sede
36 Datti gaf zoete en*de* zuere mede 1792
Int wonde*n* zw*aer* met machte
En*de* int salue*n* zee*r*e sachte
In deene side maket de wo*n*de g*roe*t
40 Die bander zide toe scoet 1796
Doe qua*m* te mi w*aer*t hier bi*n*ne*n*
Seere v*er*stormt de God va*n* mi*n*ne*n*
11vb En*de* seide vassael gheeft v gheua*en*
Bin mine*n* strecke*n* sidi gheua*en* 1800
En*de* ne mooght hu niet v*er*weere*n* hier
4 Gheuet hu vp sond*er* dangier
Want zot es hi en*de* vte*n* keere
Die he*m* set ieghe*n* sine*n* heere 1804
Die*n* hi e*m*mer wike*n* moet
8 Gheeft hu gheua*en* hets v goet
Ieghe*n* mi ne helpet zw*er*de
Ne ghee*n* ouer moet no ou*er*de 1808
DOe seidic he*e*re ic be*m* gheua*en*
12 En*de* wil hu gherne sij*n* onde*r*da*en*
Altoes te stane tuwe*n* ghebode
Niet ne moet meshaghe*n* gode 1812
Dat ic souke hulpe en*de* troest
16 Omme te w*er*de*n* va*n* he*m* v*er*loest
Bi gode en ware redene no recht
Ghi moght mi als huwe*n* knecht 1816
Waer so ghi wilt leede*n* gheua*en*
20 Ofte nee*n* ghi moght mi v*er*sla*en*
Ane hu staet al mij*n* ghes*o*nde

	E*nde* ghi hebt mi de doet wo*n*de	1820
	Selue ghegheue*n* metter ha*n*t	
24	Hu willic diene*n* mij*n* leue*n* la*n*c	
	Wa*n*t ic dicke*n* hebbe ghehoert	
	Va*n* hu so vele goed*er* woert	1824
	Te menigher stat ghewaghe*n*	
28	Va*n* die hu noyt en saghe*n*	
	Ic gheue hu al hier ter stede	
	He*r*te en*de* sin so doe ic tlijf mede	1828
	Wa*n*t ic niet hope te gheziene	
32	De*n* tijt mi goet te ghesciene	
	Eere te hebne en*de* ghenade	
	Hier o*m*me bliuic vroe en*de* spade	1832
	Hu eeghi*n* ma*n* dinket hu goet	
36	En*de* ic wilde cusse*n* sine*n* voet	
	M*aer* hi ghegreep mi te hant	
	In sij*n* gheleede en*de* bide*r* hant	1836
	Te mi seidi ic prise di	
40	Dattu d*us* heues toe ghesproke*n* mi	
	Noit ne qua*m* vut dorpe*r*s mo*n*de	
	Sulke woerde te gheene*n* sto*n*de	1840
12ra	Daer ghi an sult wi*n*ne*n* mede	
	Ic wille dat ghi al h*ier* ter stede	
	Manscap ontfaet en*de* doet	
4	Niet te cusse*n* mine*n* voet	1844
	M*aer* ic wille te deser stont	
	Dat ghi mi cust an mine*n* mont	
	Die vilein no dorp*er* nie ghere*en*	
8	Want i*n*ne late scalc ne gheen	1848
	Sona come*n* ne*m*me*r*mee de*n* mo*n*de mij*n*	
	Ne w*aer* die houesch en*de* edel zij*n*	
	Willic te ma*n*scap ontfaen	
12	Weet wel dat zonder waen	1852
	Mi te dienne es wel zwaer	
	Ne w*aer* d*aer* comt of h*ier* naer	
	Gheluc vrie*n*scap en*de* al goet	
16	Ghi sult noch in huwe*n* moet	1856
	Bliscap hebbe*n* na desen	
	Dat ghi an hu hebt ghelese*n*	
	So goede*n* meest*er* sond*er* blame	
20	Die es va*n* al soe groeter name	1860
	Die baniere hout de mi*n*ne	
	D*aer* alle houesscheit es inne	

	Want soe es va*n* der maniere	
24	**H**ouesch te sine en*de* goede*r*tiere	1864
	M*aer* daer mede es I soete pine	
	Diere he*m* in hout en*de* pijnt tsine	
	Hare te dienne ghetrauwelike	
28	**I**n he*m* ne mach zekerlike	1868
	Luusse*n* gheene dorpe*r*s sede	
	No dat te lacht*er*ne es mede	
	DVs wardic al d*aer* zij*n* man	
32	**D**aer ic bliscap ane ghewa*n*	1872
	En*de* custene d*aer* an sine*n* mont	
	Doe eeschedi mi ter selu*er* stont	
	Va*n* mine*n* ma*n*schepe borghe of pa*n*t	
36	**V**rie*n*t seiti ic hebbe int lant	1876
	Ontfa*e*n te ma*n*schepe sulke*n* gheselle	
	Die mi valsch ware*n* willic v telle*n*	
	En*de* dicke*n* ve*r*noy hebbe*n* ghedae*n*	
40	**D**ie ic noyt weder co*n*ste gheuae*n*	1880
	No ghecrighe*n* bi eenigher maniere	
	Dat ic he*m* ontghelde*n* soude doe*n* diere	
12rb	**E**n*de* o*m*me dat hu mij*n* he*r*te heeft lief	
	Ne willic niet dat ghi als I dief	1884
	Mi ontvliet ofte wert loes	
4	**M***aer* met mi bliuet altoes	
	Also langhe als ghi sult leue*n*	
	En*de* mine ma*n*scepe niet begheue*n*	1888
	Ghi dat zonde begauedi mi	
8	**S**o vele t*ra*uwe*n* dinct mi dat i*n* v si	
	He*er*e ghi hebt onrecht	
	Borghe te heesschen huwe*n* knecht	1892
	Ghi weet doch de w*aer*heit wale	
12	**D**at ghi va*n* mi hebt te male	
	Mij*n* he*r*te gheheel tuwe*n* ghebode	
	Al wildic ic v*aer*inx bi gode	1896
	Va*n* hu keere*n* en holpe mi niet	
16	**N**o dor eenighe*n* rauwe no v*er*driet	
	Ic be*m* hu eeghin dats anscij*n*	
	Ghi hebt tuw*aer*t al de he*r*te mij*n*	1900
	Mi staet te doene eist goet of q*uae*t	
20	**V**oert meer al huwe*n* raet	
	En*de* wat dat hu wille si	
	Sulke zekeringhe hebdi va*n* mi	1904
	Mi selue*n* gheuic dies sculde*n*	

24 Te bliuene in huw*er* hulde*n*
Comet mi te pine*n* of te bate*n*
Ic moet hu mij*n* he*r*te late*n* 1908
Maect eene*n* slotel d*aer* ghi mede
28 Sluut mij*n* he*r*te en*de* legse t*er* stede
D*aer* ghi de*n* borghe legghe sout
Die*n* ghi va*n* mi nu hebbe*n* sout 1912
DIe god sprac met soete*n* zi*n*ne
32 Ic houde mi ghepayt h*ier* inne
Onrecht w*aer*t eesschet ic v me*er*e
Hi es wel va*n* de*n* liue heere 1916
Die th*er*te heeft te sine*n* ghebode
36 In heessche hu ne*m*mee bi gode
Hi trac vut sine*n* aelmoesniere
Die god va*n* mi*n*ne I slotel diere 1920
Va*n* fine*n* goude ghemaect cleene
40 Beset met menighe*n* diere*n* steene
Hi seide ic sal slute*n* h*ier* mede
Hu he*r*te vaste al hier t*er* stede 1924
12va Met dese*n* slotele va*n* gaude fij*n*
So beslute ic al de scoe*n*hede mij*n*
Hi es v*ra*uwe va*n* mne*n* goede
4 Hi stackene doe met goed*er* hoede*n* 1928
Sochte en*de* diep in de rechte zide
Va*n* mi en*de* sloet te die*n* tide
So vaste al d*aer* mine he*r*te
8 Mette*n* slotele dat mi I deel smerte 1932
En*de* als mi de smerte was v*er*gae*n*
Seidic he*er*e ghi hebt ghedae*n*
Met mire he*r*te*n* al hu ghewout
12 Nu biddic hu dat ghi hout 1936
Va*n* mi de*n* dienst sekerlike
Ic ne segghe niet vrie*n*delike
He*er*e om dat ic ghelouich si
16 Ne waer ic seght daer bi 1940
Die knecht die ghepij*n*t es ze*er*e
En*de* die dan dient zine*n* he*er*e
Eist dat he*m* sij*n* dienst si beq*ua*me
20 Dat het de*n* knecht es blame 1944
DIe god seide si*n*t dat ghi
Hu selue*n* vp hebt ghegeue*n* mi
Willic huwe*n* dienst gh*er*ne o*n*tfae*n*
24 D*aer* ghi bliscap sult ane vaen 1948

	Diendi mi m*et* t*ra*uw*en* wale	
	Weet dat te*n* eerste*n* male	
	Niet co*mm*e*n* sal vroude t*er* cure*n*	
28	**M**e*n* moet in pine*n* I stic ghedure*n*	1952
	En*de* ghedoghe*n* zw*ar*e quetsinghe	
	Als ghi nu doet in ware*n* di*n*ghe*n*	
	Houdi va*n* mine*n* raet	
32	**I**c sal hu bringhe*n* in oghe*n* staet	1956
	Vp dat hu niet beneemt q*uae*thede	
	Langhe moetti hake*n* en*de* beide*n* mede	
	Mach gheualle*n* eer ghi o*n*tfae*n*	
36	**L**oon sult va*n* huwe*n* die*n*ste gedae*n*	1960
	Ne w*aer* doghet sond*er* af te gane	
	V staet g*roe*t loe*n* d*aer* of tontfane	
	Ic weet noch sulc pusoe*n*	
40	**D**at hu al ghenese*n* sal doe*n*	1964
	Diendi mi na mij*n* begheere*n*	
	Ghelijc dat doe*n* rechte mi*n*nere*n*	
12vb	**D**ie mine ghebode gh*er*ne houde*n*	
	En*de* houdise het w*ar*t hu v*er*goude*n*	1968
¶	**I**c seide he*er*e ghenade dor god	
4	**D**oet mi te wetene al hu ghebod	
	Eer dat ghi va*n* mi keert	
	Want bleuic va*n* hu o*n*gheleert	1972
	Ic mochte wel bi eenighe*n* ke*er*e	
8	**V**te huwe*n* dienste come*n* eere	
	Dat mi te zeere zoude deere*n*	
	Mij*n* wille en*de* mij*n* begheere*n*	1976
	Es hu te die*n*ne sond*er* begheue*n*	
12	**D**ie wile he*er*e dat ic moet leue*n*	
¶	**D**ie god seide ghi seght wale	
	Nu hoert en*de* v*er*staet mij*n* tale	1980
	Die ic hu segghe mette*n* mo*n*de mine	
16	**D**ie meest*er* v*er*liest sine pine	
	Die dat leert de*n* ionghe*n* ma*n*	
	D*aer* hi h*er*te no zin leeght an	1984
	No mede I woert niet en weet	
20	**W**a*n*t me*n* he*m* seit no en v*er*steet	
	Die god va*n* mi*n*ne*n* hi v*er*telde	
	Mi doe alte male en*de* v*er*spelde	1988

12va34 *Voor* en*de* *is een* e *uitgeradeerd.*

Sij*n* ghebod va*n* mi*n*ne*n* al
24 Ghelijc dat ic hu ve*r*telle*n* sal
In dese*n* bouc diet hore*n* wille
Hi zwighe en*de* make I ghestille 1992
Hi sal ve*r*stae*n* dat goet si
28 En*de* vele leere*n* gheloues mi
Want die materie es ze*er*e goet
Diere toe leghet sine*n* moet 1996
Datti va*n* de*n* drome hore o*n*tbinde*n*
32 Hi macher die nature in vinde*n*
En*de* de*n* aert al va*n* mi*n*ne*n*
Die ic hu sal na mij*n* ki*n*ne*n* 2000
Al ontbi*n*de*n* in dietsche woerde*n*
36 Alle de sake*n* die behoerde*n*
Te*n* drome in ware*n* dinghe*n*
Vertrecke*n* in beteekeni*n*ghe*n* 2004
DIe god va*n* mi*n*ne*n* doe seide
40 Ic ve*r*biede hu alle dorpe*r*heide
Te loechene eewelijc sonde*r* hale
Vp dat ghi mi wilt diene*n* wale 2008
13ra Ic gheba*n*ne en*de* doe beki*n*ne*n*
Dorpe*r*hede alle die mi*n*ne
Va*n* hem te doene ve*r*staet mie
4 Dorpre no dorpe*r*nie ne ge*r*dic nie 2012
Want si fel zij*n* en*de* sonde*r* ghenade
In he*m* te hebbe*n* valsche*n* rade
Te niemene dracht hi mi*n*ne
8 So quadera*n*de van zinne 2016
Wacht hu mede dat ghi n*iet* ve*r*trect
Dinghe*n* die wille*n* sij*n* bedect
En*de* te heelne dat te heelne staet
12 En es gheene meesterie te segge*n* q*uae*t 2020
Besiet an key*en* de*n* drussate
Die fel was en*de* onghemate
Bi sine*n* sceerne dat hi plach
16 Te lacht*er*ne wat so hi zach 2024
Hi was gheheete*n* quaet vilein
Also vele als die he*er*e walewein
Prijs adde om sij*n* houesschede
20 So adde keye om dat hi zede 2028
Quaethede en*de* dorperheit
D*aer* hi altoes toe was ghereit
En*de* maecte groet ghescal

24 Voer dand*er* rudder*en* al 2032
¶ Sijt oec houesch radic hu wale
En*de* hebt altoes gheret v tale
Beede d*en* rik*en* en*de* d*en* maten
28 Also ghi gaet achter strat*en* 2036
So hebt in sed*en* wi*en* ghi ghemoet
Dat ghine t*en* eerst*en* groet
Gheuiele oec dat hu eenich ma*n*
32 Eerst groete en*de* sprake an 2040
Wed*er* het ware hout so ionghe
Ne hout niet stille hu to*n*ghe
Ghine andwoert he*m* aestelike
36 En*de* ontpluut vri*en*delike 2044
Huw*en* mont te diere wile
¶ Oec ne secht niet sond*er* ghile
Quade woerd*en* die ze*er*e mesta*en*
40 No vut huw*en* mo*n*de laet n*iet* ga*en* 2048
Vor houesch ne houdic ne nie
Die gherne sprac dorp*er*nie
13rb Eert altoes v*ra*uw*en* en*de* ioncfr*auw*en
Pij*n*t he*m* te dien*en* met trauw*en* 2052
Hoordi va*n* he*m* eenighe tale
4 Segghe*n* die niet vough*en* wale
Segghet dat me*n*s zwighe stille
Doet e*m*mer v*ra*uw*en* har*en* wille 2056
En*de* altoes suldi do*en* d*en* raet
8 Dat goede mi*n*ne va*n* hu gaet
¶ Wacht hu mede va*n* hou*er*d*en*
Die moed*er* es d*er* onw*er*d*en* 2060
Hou*er*de es zotheit en*de* grote so*n*de
12 En*de* soe ne ca*n* in gheen*en* sto*n*de
Gheuell*en* hare hou*er*dicheden
Te die*n*ne of te bidd*en* mede 2064
Want hou*er*de es al ieghe*n*
16 Dies de gherechte mi*n*res pleghe*n*
M*aer* die ghene die he*m* wille pine*n*
Omme die mi*n*ne hi sal mett*en* sin*en* 2068
He*m* cuusschelic houd*en* na sire w*er*de
20 ¶ Cuusscheit es eene hou*er*de
Hets menich chuusch in maniere
Die d*er* houerd*en* he*m* maect diere 2072
Hout hu wel en*de* cuusschelike
24 Va*n* cleedr*en* na dat ghi sijt rike

Scone cleedre*n* ve*r*chiere*n* zee*r*e
En*de* trecke*n* voert hare*n* hee*r*e 2076
¶ Eist dat ghi hebt nieuwe lake*n*
28 So suldi huwe cleedre doe*n* make*n*
De*n* gone*n* diese wel ca*n* snide*n*
Vore*n* ploye*n* en*de* hope*n* beside*n* 2080
En*de* die mouwe*n* cnoppe*n* doe*n* wale
32 Dit ve*r*chiert de*n* mei*n*sche al te male
¶ Scone ghescoyte en*de* goet
Badic dat ghi dicke*n* an doet 2084
Dat nauwe staet an huwe*n* voet
36 Inne wille niet dat ghi doet
Also alse dorpers doen
Die dragh*e*n wide ghecnopte sco*e*n 2088
Scone gordele en*de* aelmoesniere
40 Draghet en*de* die niet te diere
Hout hu e*m*mer na hu goet
Hoe dat ghijt oec ou*er* doet 2092
13va Ne doet soe niet dat het dwij*n*t
M*aer* in eene*n* pointe te houde*n* pij*n*t
So dat ghi hu hout cuusscelike
4 Na dat ghi hu ke*n*net rike 2096
En*de* wel ghedragh*e*n mach hu goet
¶ Va*n* bloeme*n* draecht eene*n* hoet
Die va*n* coste niet nes groet
8 In die*n* meye va*n* rose*n* roet 2100
Die mach elc ve*r*crighe*n* sciere
Wa*n*t hi I deelki*n* hu soude ve*r*ciere*n*
¶ Dwaet hu ha*n*de en*de* scuert hu ta*n*de
12 Ne laet an hu stof ghee*n*rande 2104
Cort hu naghele*n* met zi*n*ne
Datt*er* gheene vulheit luussch i*n*ne
Knopt huwe mauwe*n* ke*m*t hu h*aer*
16 Ghi sult te sie*n*re sij*n* voer w*aer* 2108
¶ Ic rade hu en*de* ghebiede dat
Dat ghi hu pij*n*t in elke stat
Te sine in hoghe*n* en*de* blide
20 Nochta*n* gheualt te menighe*n* tide 2112
Dat eenighe droufheit in h*aer* si
Het es I euel ghelouets mi

13rb27 *Paragraafteken ontbreekt; er is wel een representant aanwezig.*

		Dat gh*er*ne houesch es en*de* blide	
24		M*in*ne ne wil in gheene*n* tide	2116
		Dat de*n* mi*n*re wert bekent	
		Na blischepe groet torme*n*t	
		Bi wile*n* joye bi wile*n* rauwe	
28		Vp dat sine h*er*te es ght*ra*uwe	2120
		Die d*er* mi*n*ne*n* die*n*t hi moet smake*n*	
		Menich wond*er* en*de* sij*n* to*n*ghemake	
		S*ee*re te vruchte*n* es die mi*n*ne	
32		Die niet stille staet in yeme*n*ts zi*n*ne	2124
		So doet dicke*n* weene*n* de*n* mi*n*nere	
		En*de* d*aer* na te zi*n*gene hebbe*n* gere	
	¶	Eist dat ghi wel co*n*t make*n* spel	
36		Dat de*n* liede*n* behaghet wel	2128
		Sone maket hu niet te diere	
		Ghine doet als me*n*s hu bidt sciere	
		So sal hoghe*n* huwe*n* prijs	
40		Dat ghi bliscap toeght in alre wijs	2132
	¶	Eist dat ghi sijt dapper en*de* snel	
		Dat de*n* liede*n* behaghet wel	
13vb		Sone makets hu niet diere	
		Ghine sprinct vp I ors sciere	2136
		En*de* ridet vp en*de* te dale	
4		Dat orsse springhe*n* dat sit wale	
		Wa*n*t die tors wel doet spri*n*ghe*n*	
		Het behaeght wel io*n*ghel*in*ghe*n*	2140
	¶	Co*n*di mede speere*n* breke*n*	
8		Altoes suldi hu d*aer* na ghestreke*n*	
		Dat ghi te*n* wapine*n* bestaet	
		En*de* hu prijs d*aer* niet vore*n* gaet	2144
	¶	Hebdi de ste*m*me luud en*de* claer	
12		So suldi singhe*n* sond*er* vaer	
		Die note*n* scone en*de* faitise	
		Dat hu brinct in grote*n* prise	2148
	¶	Oec staet wel eene*n* io*n*ghe*n* ma*n*	
16		Dat hi vp snare*n* spelen can	
		En*de* vp die orghele*n* mede	
		Mede te dansen alst heeft stede	2152
	¶	Ne sijt niet vrec dats mij*n* raet	
20		Want die mi*n*ne dat v*er*staet	
		Moete*n* dies te mi*n*der sijn	
		Want die mi*n*ne es so fijn	2156
		Dat soe alle vrecheit haet	

24 Hier o*m*me scuwese en*de* laet
Wa*n*t d*aer* an leghet lachter
En*de* trecht de mi*n*ne tachter 2160
Het nes ghee*n* recht ghelouets mi
28 Dat mi*n*res also vrec hiet zij*n*
Alse die felle dorpre sot
Die noyt wiste d*er* mi*n*ne*n* ghebot 2164
Hets recht dat si mildelijc gheue*n*
32 H*aer* goet die in mi*n*ne*n* leuen
Want si ene*n* gheue*n* alleene
Hare h*er*te zuuer en*de* reene 2168
Sone moghe*n* sijt niet spare*n*
36 Hare goet te gheue*n* tware*n*
NV willic hu vrie*n*delike
V*er*telle*n* dies ghi cortelike 2172
Doe*n* sult dat hu v*er*noye te mi*n*
40 Va*n* mine*n* woerde*n* den sin
Want niet wel sit langhe tale
Nu hoert en*de* v*er*staet mi wale 2176
14ra So wie diene*n* wille d*er* mi*n*ne*n*
Houerde ne mach hi draghe*n* bi*n*ne*n*
Houesch moet hi sij*n* en*de* goed*er*tiere
4 En*de* milde in alle sine maniere 2180
So wie mi*n*ne*n* wille seggic hu
Voer huwe sonde*n* so settic v nu
Dat ghi mi*n*ne*n* sult met trauwe*n*
8 Die ghene sond*er* berauwe*n* 2184
Die hu th*er*te maect in ruren
En*de* om h*aer* peinse*n* talle*n* vren
D*aer* hu af come*n* sal iolijt
12 Om dat ic wille dat ghi sijt 2188
Met goed*er* h*er*te*n* I mi*n*nare
Sone willic dat ghi hier no dare
Vwe h*er*te da*n* lecht teere stat
16 D*aer* ghi mi*n*net v*er*staet dat 2192
Eene*n* mei*n*sche sond*er*linghe
Ic ate al ydele ma*n*ghelinghe
Ic ne mach d*er* mi*n*ne*n* niet
20 D*aer* me*n* die h*er*te*n* ghedeelt ziet 2196
En*de* hare mi*n*ne w*er*pe*n* o*m*berade*n*
Ic wille sise teere scade*n*
Bestede*n* daert wel es es bestaet
24 En*de* sien dat me*n*se niet v*er*smaet 2200

Die h*aer* her*t*e leene*n* te enigh*er* stede
Het es grote keytiuichede
Gheefse al te male sond*er* wa*n*c
28 So moghedijs hebbe*n* grote*n* da*n*c 2204
Die doghet die va*n* gheleende*n* di*n*ge*n*
Comet v*er*gaet met haest ringe*n*
M*aer* die dinc die me*n* gheuet
32 Hets recht dat me*n*s danc heuet 2208
Wat so me*n* doet ghewillike
Ontfaet me*n* dankelike
Het nes niet w*aer*t I poiteuij*n*s
36 Dat I gheuet behoude*n* sijns 2212
ALs ghi hu he*r*te dus hebt gheleit
En*de* ghegheue*n* alst es gheseit
En*de* ghi d*aer* in wilt ghedure*n*
40 So sulle*n* wi die auonture 2216
Vander mi*n*ne*n* werde*n* ope*n*baer
Die dicke*n* suer sij*n* en*de* zwaer
14rb En*de* hu sal ghescien te menig*er* tijt
Alse ghi mette*n* liede*n* zijt 2220
En*de* v ghedinct va*n* huw*er* mi*n*ne*n*
4 Die ghi draeght int he*r*te bi*n*ne*n*
So suldi sceede*n* d*aer* va*n* hin
En*de* alleene gae*n* d*aer* si huwe*n* zin 2224
Niet ne merke*n* no en v*er*stae*n*
8 En*de* alse ghi va*n* he*m* sijt ontgae*n*
So sal v als eene soetheit
Die mi*n*ne toghe*n* en*de* als nv zierheit 2228
Ghi sult peinse*n* dat en*de* ditte
12 Alse nu coude alse nu hitte
Sal hu toe co*m*me*n* en*de* pine groet
Alse nu bleec sijn alse nu roet 2232
So suldi wese*n* en*de* d*aer* na beue*n*
16 Noit [ne] saegdi bin huwe*n* leue*n*
Rideringhe die hu dochte wese*n*
So groet die ghelike*n* mochte dese*n* 2236
No va*n* coude*n* no va*n* hitte*n*
20 Someghe hure*n* moetti oec sitte*n*
Sto*m* als I beelde ghemaect va*n* steene*n*
Dat leue*n* no sin heuet gheene*n* 2240

14rb16 [ne]*: Door beschadiging van het perkament zijn de letters volgelopen.*

	E*n*d*e* hand*e*n no voet*e*n gheruren	
24	D*us* suldi si*j*n te menigh*er* vren	
	E*n*d*e* als ghi sijt te hu selu*e*n wed*er*	
	S*o* sal v com*e*n vter h*er*t*e*n ned*er*	2244
	M*e*nich v*er*suscht*e*n diep en*de* zw*aer*	
28	D*a*nne so suldi segghe*n* d*aer* naer	
	D*a*t mi mij*n* oghe*n* vte leede*n*	
	D*aer* mij*n* h*er*te al sond*er* beide	2248
	S*o* z*eer*e te sine begaert	
32	N*e* prisdic mi niet eere note w*aer*t	
	W*a*t so moghe*n* si*e*n de hoghe*n*	
	N*e* ca*n* dat h*er*te niet ghedoghe*n*	2252
	D*a*t het yemen legghe stille	
36	D*a*nne daert te wesen heeft wille	
	E*n*d*e* da*n* saghe*n* al ope*n*baer	
	D*aer* hu th*er*te so langhet naer	2256
	B*i* gode ic be*m* met rechte musaert	
40	S*e*ere blode en*de* oec v*er*uaert	
	D*a*t ic so langhe*n* tijt mach zij*n*	
	S*o*nd*er* mij*n* lief mij*n* mi*n*nekijn	2260
14va	E*n*d*e* ict met oghe*n* so gh*er*ne zie	
	I*n*ne saegt so gherne nie	
	A*l*sict mett*e*n oghe*n* nu soude zi*e*n	
4	D*a*nne maecti van de v*aer*t metti*e*n	2264
	E*n*d*e* wa*e*nt zi*e*n dat ghi begaert	
	M*aer* het gaet al achter waert	
	G*h*inc sulc si*e*n no spreke*n* moghe*n*	
8	D*a*n suldi keere*n* in wa*n*hoghe*n*	2268
	E*n*d*e* d*aer* om peinse*n* en*de* wese*n* erre	
	D*i*e troest sal hu si*j*n te v*er*re	
	G*h*i sult zucht*e*n vte diep*er* h*er*t*e*n	
12	E*n*d*e* dogh*e*n wel grote smerte	2272
	D*i*e v toe com*e*n sal sond*er* v*er*weere*n*	
	D*i*t kent wel elc gherecht mi*n*nere*n*	
	D*a*t dit es zekerlike waer	
16	D*a*nne sal hu th*er*te d*aer* naer	2276
	N*i*et ghernst*e*n moghe*n*	
	G*h*ine moet and*er*w*aer*u*e*n poghe*n*	
	O*f* ghise hiet sult moghe si*e*n	
20	E*n*d*e* mochte hu tgheluc ghesci*e*n	2280

14va9 erre*: Eerste* r *is verbeterd uit* e.

	Dat ghise saegt al daet v pine	
	Ghi sout verbliden stillekine	
	Ende huwer herten souts wel behaghen	
24	Datse vwe oghen ane saghen	2284
	Haer scoenhede die sal v dincken groet	
	Maer dit verstaet wel al bloet	
	Dat bi den ziene hu herte sal	
28	Verwaermen ende ontsteken al	2288
	Ende also dicken alst hu mach ghescien	
	Dat ghise dus moghet ane zien	
	So sal hu herte ontsteken te mer	
32	Dan het noit te voren dede eer	2292
	So een meer siet sijn minnekijn	
	So meer ontsteken therte sijn	
	Want dicwile de minne goet	
36	Werpt in therte der minnen gloet	2296
	Want elc minre heeft ghereet	
	Dat fier der minnen dat zeere es heet	
	Alse danne I ziet sine vriendinne	
40	Dat es tfier van sinen zinne	2300
	Diene varinghe ontsteect	
	So hi meer ieghen haer spreect	
14vb	So het mee bernt dat es waer	
	Want die den viere meest es naer	2304
	Hem bernt meest des viers gloede	
4	Dus orconden ons de vroede	
¶	Die wile ghi sijt ant anezien	
	So sal hu dinken mocht hu ghescien	2308
	Ghine porret van daer I voet	
8	Ende als ghi van haer keeren moet	
	Sal hu haers ghedincken al den dach	
	Der vrauwen daer hu herte an lach	2312
	Als ghi sijt ghesceeden van hare	
12	So suldi hu seluen daer nare	
	Scelden ende zeere beclaghen	
	Dat ghi haer niene dorst ghewaghen	2316
	Van dat hu vp therte lach	
16	Dies suldi droeuen alden dach	
	Dat ghi noyt so coene ne wort	
	Dat ghi spreken dorst I woort	2320
	Ne waer zaet als I stomme beeste	
20	Bi hare dit sal hu dan sijn tmeeste	
	Ende dat alre zwaerste mede	

Hu sal dincke*n* dat d*aer* ter stede 2324
Dat ghi va*n* h*aer* sijt ghesceede*n*
24 Met lacht*er*e en*de* met dorp*er*hede
Dat hu te leede sal v*er*gaen
D*aer* na sal hu dincke*n* zaen 2328
Dat ghi te v*er*re va*n* hare zijt
28 M*aer* quame noch die tijt
Dat ghi h*ar*[e] I saluut mocht gheue*n*
Het soude helpe*n* al hu leue*n* 2332
DOch sal hu come*n* in th*er*te mede
32 Dat ghi gh*er*ne ghinct t*er* stede
D*aer* ghi saghet de scone doe
Da*n*ne suldi pei*n*se*n* hu en*de* hoe 2336
Ghi co*m*me*n* moghet in d*er* strate*n*
36 D*aer* ghi die scone in hebt ghelate*n*
Die ghi niet dorst tale*n* ane
Te hare*n* huus soudi gh*er*ne gane 2340
Mochti vinde*n* eenich ocuscoe*n*
40 Dat ghijt met rede*n* mocht doe*n*
Hets rech d*aer* me*n* mi*n*net ze*er*e
Dat meer gherne ga en*de* ke*er*e 2344
15ra Maer ieghe*n* die liede*n* hoet v wale
En*de* seght te he*m* eene andre tale
Dat hu d*aer* comen doet
4 En*de* quame oec in hu ghemoet 2348
Die scone die ghi so mint
Ghine sout macht hebbe*n* twi*n*t
Te spreke*n* no te groete*n* hare
8 Maer ghi sout va*n* vare 2352
V*er*wandele*n* hu vaerwe menich fout
Th*er*te sal v werde*n* heet en*de* cout
En*de* sult w*er*de*n* bleec roet en*de* vale
12 En*de* als ghi wae*n*t spreke*n* wale 2356
Ne suldijs hebbe*n* gheene macht
Al gheuiele oec dat ghi adt cracht
Te sprekene en*de* beghi*n*ne*n* sout
16 Met neere*n*ste en*de* achte*n* wout 2360
Te segghene wel III zaken
Ghi sout cume de II gherake*n*
So ze*er*e soudi sij*n* in vare

14vb29 h*ar*[e]: *Moeilijk leesbaar door beschadiging perkament.*

20 Als ghi w*ar*t in sprake*n* ieghe*n* h*ar*e 2364
En es so wel ghesinnet ma*n*
Noch die so wel spreke*n* can
Hine soude d*aer* in sij*n* tale
24 Ghenouch sij*n* tebarteert weet wale 2368
En si de ghene die loselike mi*n*ne
En*de* ande*r*s segghe*n* dan si bi*n*ne*n*
In th*er*te peinse*n* d*aer* ter stede
28 En*de* dat es grote valschede 2372
DLs ghi dus tusschen hu beede*n*
Hebt ghesproke*n* en*de* sijt ghesceede
Met houesche*n* woerde*n* onde*r*li*n*ghe
32 En*de* ghi bepeinst eenighe di*n*ghe 2376
Die hu ze*er*e te quetse*n* pleghet
Die ghi h*aer* sout hebbe*n* ghewe*ge*t
Da*n*ne suldi ghedoghe*n* grote pine
36 D*aer* hu la*n*ghe in staet te sine 2380
En*de* sult te v selue*n* segghe*n* da*n*
Wat hebbic v*er*gheten o*n*salich ma*n*
Die wile ic te spreke*n* adde stade
40 Dese pine en*de* dese o*n*ghenade 2384
Moete*n* hebbe*n* de mi*n*neere*n*
En*de* he*m* selue*n* al d*us* v*er*theere*n*
15rb Altoes so moet he*m* ghebreke*n*
Tes icker de hant toe wil steke*n* 2388
M*aer* nauons als ghi te bedde sijt
4 En*de* slape*n* wilt di*n*ct hu tier tijt
Dat hu int h*er*te si ghereet
Mer da*n* dus*en*terande leet 2392
Cleene*n* troest suldi ghecrighe*n*
8 Onla*n*ghe so suldi zwighen
Ghine sult suchte*n* en*de* beue*n*
En*de* in grote*n* sorghe*n* leuen 2396
Ghi sult wende*n* en*de* keere*n* talle*n* vre*n*
12 Qualike suldi moghe*n* ghedure*n*
Ghine sult ligghe*n* in zware*n* stride
Nu ouer rigghe nu ouer zide 2400
Ghine sult ghedure*n* te ghe*er*e stede

15ra29 *Representant* a *in de marge.*
15ra30 ghesceede*: Het perkament achter het woord is beschadigd, het abbreviatuurteken is mogelijk daardoor niet meer zichtbaar.*

16 Ghine sult hebbe*n* pais no vrede
Nichte meer da*n* hi heuet
Die de tantzwee*r*e heeft en*de* in sorghe*n* leuet 2404
Da*n*ne so suldi haers ghedincke*n*
20 En*de* pei*n*se*n* om h*aer* hoghe*n* die qui*n*ke*n*
En*de* om hare scone figure
En*de* dat ne gheene creature 2408
Ne leuet die h*aer*re ghelike
24 Dit sal hu in the*r*te zeke*r*like
Doe*n* hebbe*n* groete*n* delijt
Ghi sult peinse*n* te zomegh*er* tijt 2412
Om die cone die es vulmaect
28 Dat ghise wilt hebbe*n* al naect
In huwe*n* aerme en*de* in d*ier* ghebare
Of soe hu ghetrauwede wijf ware 2416
Of huwe amie in dustae*n*re sprake*n*
32 Da*n*ne so suldi oghe borghe make*n*
En*de* grote ioye va*n* nieute driue*n*
D*aer* ghi onlanghe in sult bliue*n* 2420
ALs hu dese ioye es ontgae*n*
36 So suldi weene*n* menighe*n* trae*n*
En*de* dicke*n* segghe*n* o god hee*r*e
Waest I droem die mi d*us* zee*r*e 2424
V*er*blijde en*de* maecte in vroude*n*
40 Wildi mi altoes h*ier* in houden
So waric vro va*n* auo*n*ture*n*
M*aer* onlanghe saelt ghedure*n* 2428
15va Gine sult wed*er* peinse*n* al bloet
God hee*r*e mochtic voer mij*n* doet
Noch een waerf de bliscap zie*n*
4 Voer mine doet en*de* de joye ghescie*n* 2432
Ic wilt vp I coue*n*t zekere*n* d*aer*
Dat ic die pine moeste d*aer* naer
Ghedoghe*n* die me*n* mi dade clee*n* en*de* g*roe*t
8 Dat ic in liefs aerme bloet 2436
Ligghe*n* moeste die ic mi*n*ne
En*de* torme*n*teert mine zi*n*ne
M*aer* gheuiele mi noch de sto*n*nde
12 Dat ic an h*aer* sulke ioye vonde 2440
So w*ar*e mij*n* zeer come*n* te spele
Achaerme*n* nu biddic te vele
Ic ne houde mi ou*er* houesch niet
16 Dat mi dit ghepeins es ghesciet 2444

	En*de* come*n* es in mine*n* raet	
	Wa*n*t het es sotheit en*de* quaet	
	En*de* ware recht zekerlike	
20	**D**atme*n* ontseide haestelike	2448
	Ic ne weet wane*n* het qua*m*	
	Dat ict vte miere he*r*te nam	
	Wa*n*t die menig*er* hogh*er* en*de* ioliser	
24	**S**oude*n* late*n* ghenoeghe*n* die es wis*er*	2452
	En*de* anders wel ghemate*n*	
	Da*n*ne te pei*n*se*n* dese o*m*mate*n*	
	Ma*er* mochtic noch teenig*er* stont	
28	**C**usse*n* mij*n*s liefs rode*n* mont	2456
	So adde al mij*n* begheere*n*	
	Mij*n* leet soude mi te mi*n* deere*n*	
	Ne w*aer* d*aer* es quaet te come*n* an	
32	**I**c dede wel als I do*m*me ma*n*	2460
	Dat ic mij*n* he*r*te d*aer* leide	
	D*aer* ic meer da*n* zeericheide	
	Af ne wi*n*ne maer self I woert	
36	**W**at segghic ve*r*staet en*de* hoert	2464
	Mochte mi noch de tijt ghescie*n*	
	Dat ic va*n* hare I vrie*n*delijc zie*n*	
	Noch hebbe*n* mochte vp I tijt	
40	**D**at ware mi alte groet delijt	2468
	Deus hoe gh*er*ne ic zaghe	
	Dat het nakede de*n* daghe	
15vb	**E**n*de* ic va*n* de*n* bedde moeste stae*n*	
	En*de* die scone te ziene gaen	2472
	Dese nacht es ze*er*e lanc	
4	**M**i dinct soene heeft gheene*n* ga*n*c	
	Wat beligghic langhe hier	
	Mij*n* he*r*te berrent als I vier	2476
	Ligghe*n* es eene zware zake	
8	**D**ie niene slaept met ghemake	
	Mi ve*r*langhet zeere en*de* pijnt	
	Dat die zo*n*ne niet en scijnt	2480
	En*de* die nacht niet wil te gae*n*	
12	**W**aert dach ic zoude vp stae*n*	
	Ay so*n*ne twine haesti vp uwe*n* ga*n*c	
	En*de* iaghet wech dese*n* nacht lanc	2484
	Wildi hu ve*r*snelle*n* en*de* berueren	
16	**W**a*n*t ic langh*er* niet can ghedure*n*	

		ALdus suldi ieghe*n* de*n* nacht	
		Stride*n* met groet*er* cracht	2488
		Sond*er* te slapene en*de* rust*en*	
20		Hu sal d*aer* na wel lettel lust*en*	
		Vp dat ghi noit ki*n*net mi*n*ne	
		En*de* als v ve*r*noit hier inne	2492
		Te ligghene aldus in wrake	
24		Da*n*ne radic hu met ghemake	
		Vp te stane en*de* te gane d*aer* ghi	
		De maghet weet dat so si	2496
		En*de* ligghe*n* gaet voer h*aer* dure	
28		Oec radic hu als ghire sijt vure	
		Dat ghi ve*r*zucht en*de* vwe*n* rauwe	
		Claghet dat hore de ioncfr*auwe*	2500
		En*de* ghi ne cont hare no dare	
32		Gherust*en* dor de mi*n*ne va*n* h*aer*re	
		Die wijfs sij*n* o*n*tf*aer*mich in th*er*te	
		Eist dat so claghe*n* hoert hu smerte	2504
		En*de* hu pine en*de* hu ve*r*driet	
36		H*aer* sals lichte ontfaermen yet	
		Dat soe hu so ze*er*e wert te zure	
		Soe ne zi va*n* harder nature	2508
	¶	Gheualt dat ghise niet e*n* siet	
40		So cust de poerte ne laets niet	
		D*aer* dat helichdo*m* woent jnne	
		D*aer* ghi o*m*me wilt ontzinne*n*	2512
16ra	¶	Dit gaen dit keere*n* en*de* dit wake*n*	
		Doet de*n* mi*n*re magher make*n*	
		En*de* af neme*n* in sij*n* anscijn	
4		Dies ghi sult noch zek*er* sij*n*	2516
		En*de* met hu selue*n* orconde*n*	
		Die mi*n*ne laet te gheene*n* sto*n*de*n*	
		Hare*n* vrient ve*r*staet wale	
8		Vaerwe hebbe*n* ne w*aer* vale	2520
		M*aer* die valsche losengiere	
		Hebbe*n* al andre maniere	
		Die ve*r*stae*n* doen de*n* vrauwe*n*	
12		Dat sise mi*n*ne*n* met trauwe*n*	2524
		En*de* hete*n* no drinke*n* moghe*n*	
		Dat arde qualic es gheloghe*n*	
		Want wett*er* siet me*n* h*aer* lede	
16		Hebbe*n* da*n* abde of prior*en* mede	2528

	DOch so heetic hu dat ghi sijt	
	Houesch en*de* milde talre tijt	
	Ieghe*n* die maghet en*de* toent	
20	Die niet ne laet ongheloent	2532
	Gheuet hare eenighe clenode	
	Die so niet ne nemet node	
	M*aer* arde gherne va*n* v ontfa	
24	So seit me*n* altoes v*er*re en*de* na	2536
	Va*n* hu so w*aer* ghi hene*n* vaert	
	Dat ghi prijs en*de* eere*n* sijt w*aer*t	
	Het sal v vrome*n* telker stat	
28	Ic rade v oec mede dat	2540
	Dat ghi te la*n*ghe ne merret niet	
	En si dat zake dat ghesciet	
	Dat hu v*er*re wech te vaerne steet	
32	Om eenighe*n* orbare die va*n* geet	2544
	Wacht hu dat ghi niet ne merret	
	Ghine comt besie*n* d*aer* leit ghesp*er*et	
	Huwe he*r*te en*de* huwe belanghe	
36	En*de* niet va*n* h*aer* sijt te langhe	2548
	Va*n* lieue te langhe merre*n*	
	Scuert de mi*n*ne en*de* doetse v*er*re*n*	
¶	Nu hebbic hu al mij*n* begheere*n*	
40	Gheseit de mi*n*ne hoe dat mi*n*nere*n*	2552
	Moete*n* diene*n* wille*n* si ghewi*n*ne*n*	
	Loen en*de* troest va*n* h*aer*re mi*n*ne*n*	
16rb	Ic seide dor god he*er*e segt mi	
	Bi wat manieren moghe*n* si	2556
	Die ghene die mi*n*ne*n* dat ghedure*n*	
4	Mi dinke sine rusten te ghe*er*e vre*n*	
	M*aer* doghe*n* altoes rauwe en*de* pine	
	Na dat ghi mi doet anscine	2560
	Want suchte*n* sorghe*n* en*de* weene*n*	
8	Moete*n* si antiere*n* al teene*n*	
	Mi heeft groet wond*er* en trauwe*n*	
	Dat eenich ma*n* dies rauwe*n*	2564
	Mach ghedoghe*n* en*de* die*n* o*n*wille	
12	Wa*n*t hets ghelijc eerande hille	
	DIe god va*n* mi*n*ne*n* doe sede	
	Vrient ghi bidt mi eene bede	2568
	Weet dat me*n* ghee*n* groet goet	
16	Hebbe*n* mach en si dat me*n* doet	
	Pine d*aer* o*m*me en*de* auentuere	

Niet ne bezoet niet ne bezuert 2572
Men heuet lieuer dicken dat goet
20 Dat men diere coept ende pine doet
Dan daer men lichtelike comt ane
Voert gheuic hu noch te verstane 2576
Dat niemen so vele goets en knt
24 Als de minre die met herten mint
Hi moet beiden ende haken om tghescien
Van sinen lieue goet sonder ontien 2580
Ende ne mach pine no verdriete
28 Nichte mee van hem dan vte gieten
Die zee daer pinen van minnen es vele
Dat ment in neerenste no in spele 2584
No met tonghen mach vertellen
32 No in boucke lesen no spellen
Dus leeft de minre in pinen groet
Al waert datti gherne name de doet 2588
¶ Men siet eene die es gheuaen
36 In eenen kaerker ende zeere ondaen
Daert van wormen es onreine
Ende niet ne drinct dan fonteine 2592
Ende eet euenin ende gherstin broet
40 Nochtan ne blijft hi niet doet
So wat pnen dat hem ouer geet
Ne waer bluscht hem al sijn leet 2596
16va Die hem altoes doet verstaen
Datti noch wel sal ontgaen
¶ Aldus moet die ghene doen
4 Die leghet in der minnen prisoen 2600
Die hope groet die hi heuet
Al eist dat hi in pinen leuet
Doet hem de pine doghen al
8 Daer niemen af ne weet tghetal 2604
¶ Hope die behout hem sijn leuen
Ghebenedijt si de hope die can geuen
Den minre al suken troest
12 Daer sijn leuen bi wert verloest 2608
Hope es houesch vter maten zeere
Want hine laet cnecht no heere
Langhe in rauwen gheduren niet
16 Hine troestene doch yet 2612
¶ Die dief die men heet hanghen
Heuet hope om ontganghen

Dat hi niet ne sal sij*n* ve*r*daen
20 So es de gone sond*er* waen 2616
Die hu altoes sal ghesteerke*n*
En*de* hare doghet an hu werke*n*
Ghi sult h*aer* volghe*n* w*aer* ghi zijt
24 Sond*er* begheue*n* teenigh*er* tijt 2620
En*de* hope die sal hu oec gheue*n*
Drie andre troeste die hu tleue*n*
Behoude*n* sulle*n* alle*n* weghe
28 Want icker mede te helpe*n* pleghe 2624
Mine vriende*n* de*n* mi*n*neere*n*
Alse he*m* de pine te ze*er*e deere*n*
DAt eerste va*n* dese*n* drien
32 Dat ic de*n* mi*n*re doe ghescie*n* 2628
En*de* he*m* gheue in sine he*r*te bi*n*ne*n*
Dat es soete ghepeins va*n* mi*n*ne*n*
Want als ligghe*n* mine mi*n*neere*n*
36 En*de* va*n* de*r* mi*n*ne*n* hebbe*n* dat zweere*n* 2632
So comt zoete ghepeins te he*m*
En*de* ve*r*blijt he*m* al den sen
En*de* doete*n* wese*n* in oghen
40 En*de* brinct he*m* te vore*n* de oghe*n* 2636
Va*n* hare*n* lachende*n* rode*n* mont
Hare liere blosende talre stont
16vb En*de* alreande goet ghelaet
Daer de rauwe mede te gaet 2640
Va*n* he*m* en*de* ve*r*blidet al te male
4 Sij*n* he*r*te en*de* te moede sij*n* wale
Als in zorghe*n* es zekerlike
Omme I lache*n* wel vrie*n*delike 2644
Dat he*m* zoete ghepeins va*n* bi*n*ne*n*
8 Hebbe*n* doet va*n* ziere vrie*n*di*n*ne*n*
En*de* mi*n*dre*n* doet sine pine
Die gheuic hu met v te sine 2648
En*de* dit es hu wel groet ghewi*n*
12 Noch II andre die hu niet min
Ne troeste*n* willic hu doe*n* ve*r*stae*n*
Vp dat ghise houde*n* wilt en*de* ontfae*n* 2652
Want si houesch sij*n* en*de* goet
16 En*de* ze*er*e de*n* mi*n*re ve*r*blide*n* doet
¶ Dat ande*r* es vriendelijc spreke*n*
Die grote pine hut*er* he*r*te*n* steke*n* 2656
De*n* mi*n*re als hi spreke*n* hoert

20 **V**a*n* sine*n* lieue eenighe woert
Va*n* mi*n*ne*n* dattene maect blide
Mi ghe dinct dat teene*n* tide 2660
Vp houesschede en*de* dor trauwe
24 **D**at eene wel ghedane v*ra*uwe
Seide die met h*er*te*n* mi*n*de
Welke*n* tijt so hoerde of beki*n*de 2664
Va*n* hare*n* lieue I liedekijn
28 **S**inghe*n* I vrie*n*delijc woerdekij*n*
Of segghe*n* eenighe zoete sprake
Mochte soe niet bet zij*n* te ghemake 2668
Die vrauwe v*er*stont alle treke*n*
32 **D**ie laghe*n* an vrie*n*delic spreke*n*
En*de* beki*n*nede bet da*n* yet el
Ic wille oec en*de* rade wel 2672
Dat ghi eene*n* vrient beiaghet
36 **D**ie hu helpt draghe*n* da ghi d*ra*ghet
Die pine en*de* hu sij*n* ghetrauwe
En*de* v*er*telle*n* moghet vwe*n* rauwe 2676
Va*n* der mi*n*ne*n* die es in hu p*ri*soe*n*
40 **D**ie sal hu groete ruste doe*n*
Want als va*n* mi*n*ne*n* hu comt leet
En*de* hu groete pine ou*er* geet 2680
17ra **S**o suldi te he*m* gaen o*m*me raet
En*de* he*m* v*er*telle*n* hoet met hu staet
En*de* wat ghi best moghet beghi*n*ne*n*
4 **D**at behaghe*n* mach uwer vrie*n*di*n*ne 2684
Heuet die ghene oec th*er*te zeer
Va*n* mi*n*ne*n* so eist te prise*n* meer
Sij*n* gheselscap zekerlike
8 **E**n*de* hi sal hu vriendelike 2688
Seggh*e*n dies ghelouet mi
Wie dat zine vriendi*n*ne si
En*de* oec mede w*aer* dat soe woent
12 **E**n*de* hare name al onghehoent 2692
Sal hi doe*n* te v*er*stane
En*de* da*n* nes ghee*n* twiuel d*aer* ane
Hine sal hu sij*n* vrient ghetrauwe
16 **G**hi sult da*n* onde*r*linghe vwe*n* rauwe 2696
Die eene tote*n* andre*n* draghe*n*
En*de* spreke*n* va*n* dat hu sal behaghe*n*
Wa*n*t het es eene vriendelike sprake
20 **D**a*er* deen vrient de*n* andre*n* make*n* 2700

Cont hare h*er*te en*de* har*en* staet
En*de* da*n*ne wete*n* sond*er* beraet
Dat elc de*n* andre*n* raet dbeste
24 Dits I groet troest en*de* vrient veste 2704
DIe derde doghet va*n* de*n* drien
Es gheheete*n* zoete ane zien
M*aer* dat merret gherne langhe
28 De*n* ghene*n* die es in bedwanghe*n* 2708
En*de* va*n* lieue*n* dan werre sijn
M*aer* wildi doe*n* de*n* wille mijn
Sone v*er*kiest gheen lief so v*er*re
32 Dat zoete ane zie*n* : iet langhe merre 2712
Want zoete ane zie*n* es de*n* mi*n*neere*n*
Bequamelijc en*de* groet begheere*n*
Nuchtens alse I goet ghemoet
36 God de*n* mi*n*nere come*n* doet 2716
Ieghe*n* heme en*de* v*er*toont
Thelichdom dat niet v*er*scoont
Ne mochte sij*n* in zine*n* zin
40 Hoe vele pine*n* het brinct in 2720
Groete bliscap hebbe*n* die oeghe*n*
Als he*m* god dit wille v*er*toghen
17rb En*de* he*m* tgheluc moghe ghescien
Dat si h*aer* lief mette*n* oghe zien 2724
Grote ghenouchte hebbe*n* si
4 Alsi he*m* dus onde*r*sien va*n* bi
En*de* alse die oghe*n* in dit spel
Hare lief zien sijn si gheleert wel 2728
Dat zijt alleene niet wille*n* ontfae*n*
8 M*aer* doent d*er* he*r*te*n* v*er*staen
Dien sijt te hant sende*n* toe
Wat die oghe*n* zien en*de* hoe 2732
Hie of heuet soe groet ioye
12 Th*er*te dat het alle v*er*noye
V*er*ghetet die het heeft te die*n* male
Rauwe seericheit en*de* quale 2736
Es va*n* he*m* v*er*dreue*n* daer
16 En*de* wart bi*n*ne*n* licht en*de* claer
Dus vele goet doet ghescien
De*n* mi*n*nere soete anesien 2740
D*er* he*r*te*n* ne can niet ghedeere*n*
20 Als die oghe*n* zie*n* dat si begheere*n*

NV hebbic hu ghedae*n* ve*r*stae*n*
Die zake*n* die doe*n* ontgaen 2744
Den mi*n*nere va*n* der doet
24 En*de* he*m* bi staen in der noet
Want alse ghi in hope*n* zijt
So comt hu toe ter seluer tijt 2748
Soete ghepeins dat moete ghescie*n*
28 Vriendelike spreke*n* : en*de* zoete anesie*n*
Willic dat hu moete beware*n*
Toter tijt dat ghi hebt v begare*n* 2752
En*de* dat v he*r*te ghenese*n* zi
32 Niet mi*n*der gheloues mi
M*aer* in eere bliscap weet wale
Moete hu toe come*n* na dese tale 2756
¶ Doe mi die god va*n* mi*n*ne*n*
36 Dit adde ghedae*n* beki*n*nen
Ont voer hi mi in wiste waer
En*de* ic bleef alleene daer 2760
Va*n* he*r*te*n* zeere drouue
40 Als die goets raets behouue
Va*n* mine*n* wonde*n* was ic ondae*n*
Die ic al daer adde ontfaen 2764
17va En*de* niet ne wiste hoe ghenese*n*
Doe moestic alleene wesen
Bi den cnoppe die heuet in
4 Mine he*r*te en*de* al mine*n* zin 2768
Vele peinsdic en*de* dochte
Dat mi werde*n* niet en mochte
Die god va*n* mi*n*ne*n* ne moeste mi
8 Ghehulpich sij*n* en*de* staen bi 2772
¶ Die Bozier was al te male
Met eere haghe*n* beloke*n* wale
Die al o*m*me en*de* o*m*me ghinc
12 De*n* knoppe die mij*n* he*r*te vinc 2776
D*aer* hute qua*m* so zoete roke
Ghelijc dat balseme of wyeroke
Ne adde ghedae*n* niet de scande
16 En*de* segghe*n* soude te hande 2780
Dat ic stele*n* wilde die rosen
Addic ghepluct die d*aer* scone blose*n*
DIe wile ic stont in dese*n* ghedochte
20 Hoe ic ouer die haghe mochte 2784
Cle*m*me*n* of daer toe ghegaen

	Qua*m* een cnape wel ghedaen	
	Te mi al d*aer* ic dus stoet	
24	Va*n* zi*n*ne vroet en*de* wel ghemoet	2788
	Sine name hebbic niet v*er*gheten	
	Scone ontfae*n* was hi gheheeten	
	Dies mi be haghede wale	
28	Dat ic come*n* mochte sond*er* hale	2792
	So na de*n* soete*n* knoppe	
	Daer mij*n* herte al ruste oppe	
¶	Scone ontfae die ionghelinc	
32	Dede mi eere van der dinc	2796
	Dat hi mi so na gheleide	
	De*n* knoppe die mi wel ghereide	
	Ne waer die dorp*er* die vilein	
36	Lach d*aer* ghedoke*n* int plein	2800
	Onder die louere*n* al ghestrect	
	En*de* met crude he*m* ghedect	
	Gheheete*n* was hi dangier	
40	Dese borlebuer wachte de*n* Bozier	2804
	Hi lach en*de* wachte vele houde	
	Of daer iieme*n* come*n* soude	
17vb	Die sine hant so verre stake	
	Dat hi der Rose eene af trake	2808
	Hine was niet alleene daer	
4	Ne waer met he*m* was ope*n*baer	
	Een man en*de* eene vrauwe	
	God gheue he*m* beede*n* rauwe	2812
	Quade to*n*ghe heet de ma*n*	
8	D*aer* noyt doghet ghelach an	
	Va*n* normendie*n* was hi ghebore*n*	
	Loes was hi fel en*de* ve*r*zwore*n*	2816
	En*de* beet altoes sine tande	
12	Die vrauwe was gheheete*n* scande	
	En*de* dochter redene d*er* rauwen	
	Die wijsdoms adde ve*r*louwen	2820
	Hare vader die hiet mesdaet	
16	Die so hatelijc es en*de* so quaet	
	Dat redene noyt bi he*m* ne lach	
	Da*n*ne doe soene eerst sach	2824
	En*de* va*n* h*aer* ghebore*n* wa*r*t scande	
20	Die nu verre loept acht*er* lande	
	Nu moetic voert va*n* houescheit spreke*n*	
	In wils niet langher ve*r*gheten	2828

Want houescheit die niet vroeder
24 Wes*en* mochte was Scone o*n*tfae*n*s moed*er*
Die passaghe ondede hi
En*de* seide vriendelike te mi 2832
Begheerdi hier in te come*n* yet
28 So lijt die haghe ne laets niet
En*de* gaet binne*n* dese*n* beloke
En*de* riect dese*n* soete*n* roke 2836
Van de*n* rose*n* die zoete zijn
32 Wes ghereet de hulpe mij*n*
En*de* wille hu wel gheleede*n*
M*aer* wacht hu va*n* dorperheden 2840
Te comene in hu ghemoet
36 Al die ioye en*de* al tgoet
Dat ic v*er*mach in dese*n* rosier
Salic hu gherne doe*n* al hier 2844
En*de* te vwe*n* dienste sij*n* ghereet
40 Voer alle de hene die ic weet
¶ Ic seide he*er*e dit scone ghebod
Moete hu lone*n* o*n*se he*er*e god 2848
18ra Die ghi mi doet vp dese*n* dach
En*de* ic sal hu als ics hebbe*n* mach
Deser eere danken gherne
4 En*de* dit ne staet mi niet 2852
En*de* ghi doet huwe houeschede
Ane mi en*de* huwe edelhede
En*de* als ghi wilt so eist recht
8 Dat ic bem hu dienst knecht 2856
Scone ontfaen die goedertiere
Leedde mi in den Eglentiere
Daer die scone bome*n* stoede*n*
12 En*de* die dorne die de rose hoede 2860
En*de* als ic der haghe was lede*n*
Quam ic ghegaen ter steden
D*aer* ic de*n* sconen knop vant staen
16 Die bet dan dandre was ghedae*n* 2864
En*de* adde mede de beste gore
Scone ontfaen die leeder mi vore
Ic hebbe hu hier vore*n* gheseit
20 Van de*n* knoppe al waerheit 2868
¶ Nu willic hu segghe*n* va*n* scande
Dier nu vele gaet achter lande
Als scande dus w*ar*t gheboren

24 Reinicheit die vrauwe v*er*coren 2872
En*de* meestresse van den Bott*en*
W*ar*t dicke va*n* onbesceede*n* sotten
Gheassalgiert met pine*n* groet
28 En*de* wel hulpe*n* adde noet 2876
Want venus na*m* haer al de*n* dach
Rose*n* en*de* knoppe*n* sond*er* ve*r*drach
Dat h*aer* niet behaghede wale
32 Dat soere v*er*loes so vele te*n* male 2880
¶ Reinichede met neerenste bat
Vrauwe redene die niet es lat
Hare dochter hare te leene
36 Ieghe*n* venuse die al beghene 2884
Die rose*n* plucte mette*n* blade
En*de* redene w*ar*t doe te rade
Dat soe reinicheden bede
40 Gherne vriendelijc dede 2888
En*de* leende h*aer* doe met trauwe*n*
Scamelhede : die scone ioncfr*auw*en
18rb Dus sij*n* ghewacht va*n* dese*n* drien
Die rose*n* dat goet ghescien 2892
Niem*en* ne mach en si bi hen
4 Ic adde ghesij*n* vp I goet ghewin
Van mi*n*ne*n* en*de* wel d*aer* an bracht
Ne adde*n* mi d*aer* niet ghewacht 2896
Die drie die d*aer* ware*n* hoede
8 Want scone ontfae*n* die goede
Hi pijnde he*m* dies ghenouch
Te vulbringhene sijn gheuouch 2900
¶ Dicke*n* wasic in de*n* wille beuaen
12 Den knoppe bet naerre ghegaen
Die hi mi ionste harde wel
Om datti waende dat ic niet el 2904
Plucke*n* woude al d*aer* ter stat
16 Dan alleene een groene blad
Dat de*n* koppe stont beneuen
Dies wildi mi orlof gheuen 2908
Wel te plucken vp dien dach
20 Om dat icker so ze*er*e an sach
En*de* peinsde dat ict adde v*er*core*n*
Hi ghinc selue doe voren 2912
En*de* plucte I blat dat hi
24 Mi gaf d*aer* ic ze*er*e verblijdde bi

	ALsic ontfae*n* adde dblat	
	Addic soe groete bliscap na dat	2916
	Dat mi wel dochte sonder waen	
28	Ionstich wese*n* scone ontfaen	
	Ic v*er*boude mi en*de* seide doe	
	Hoe mi de mi*n*ne spade en*de* vroe	2920
	Ghewont adde int h*er*te bi*n*nen	
32	In mochtu ne*m*mermer v*er*zi*n*ne*n*	
	Te v*er*zegghene mij*n* mesual	
	Want v*er*gramedi v so addic al	2924
	Verlore*n* dat mi toe bestaet	
36	Ghi sijt mij*n* troest mij*n* toeuerlaet	
	Scone ontfaen seide te mi	
	Niet ne soude v*er*gra*m*me*n* mi	2928
	M*aer* seide mine*n* wille hi hoerde toe	
40	He*er*e so gheraet mi selue sp*ra*c ic doe	
	Want mi pijnt talle*n* stonden	
	Die mi*n*ne en*de* heeft mi wonde	2932
18va	Viue ghescoten in mijn herte	
	Dies ic doghe zware smerte	
	En*de* ne*m*mermee wane ghenesen	
4	En moete bi den knop wesen	2936
	Die ghewasse*n* staet so scone	
	Gheeftene mi dat hu god lone	
	Hets mij*n* leue*n* hets mine doet	
8	En*de* dat mi bringhe*n* mach vt*er* noet	2940
¶	Doe w*a*rt scone ontfae*n* v*er*zaghet	
	Hi seide vrient dat ghi vraghet	
	Ne mach hu ghescien ne*m*mermee*er*e	
12	Ghi wilt mi neme*n* mij*n* eere	2944
	Ghi adt mi wel te scerne ghedreue*n*	
	Addic hu mine*n* sone*n* knop ghegheue*n*	
	Die so scone ghewasse*n* steet	
16	Neen hi es hu wel onghereet	2948
	Va*n* dat ghi heescht dincti mi vilei*n*	
	Laet staen den knop vp sij*n* plein	
	Hi sal noch beter*en* en*de* wassen	
20	In wilde om al tgoet va*n* zassen	2952
	Al waers noch also vele	
	Dat icke*n* plucke*n* liete va*n* der stede	

18rb34 *De* v *staat tussen isolerende punten.*

	Hof eenigh*en* ma*n* di*en* son*en* knop	
24	**M**ettie*n* spranc die dorper op	2956
	Dangier va*n* d*aer* hi lach ghestrect	
	En*de* vp dat gras ghedect	
	Hi was vreesenlijc en*de* fel	
28	**V**ul rompelen was sij*n* vel	2960
	Sine oghe*n* bernede*n* als I vier	
	Nie sach ma*n* so hatelijc dier	
	Hi qua*m* lopende met haesticheden	
32	**A**l springhende daer ter stede	2964
	Als die sceen vte sine*n* zinne	
	Lude riep hi ten beghi*n*ne	
	Scone ontfae*n* twi brincstu hier	
36	**D**esen vassael in dit v*er*gier	2968
	Sekerlike ghi doet quaet	
	Want hi na huwe*n* lachter staet	
	Ondanc hebbi dat hijt ghedachte	
40	**E**n*de* ghi dat ghine h*ier* brachtet	2972
	Hi heuet hu sine*n* aert ghetoont	
	Die dorp*er* dient : Na dorp*er* hi loont	
18vb	**G**hi waent he*m* houeschede	
	Hebbe*n* ghedae*n* en*de* eere mede	2976
	Ne waer hi es hu *con*trarie al	
4	**V**liet hene*n* vassael of ic sal	
	V groete*n* lachtre doen zaen	
	Qualike ke*n*nedi sone ontfae*n*	2980
	Die hu sine*n* dienst dede en*de* o*m*boet	
8	**G**hi sijt I scalc dit weet bloet	
	Dat ghi sulke dinc dorst bestane	
	Hem te vraghene om ane te vane	2984
	Den knop . hine dar hu betrauwe*n* niet	
12	**N**e waer maect hu wech en*de* vliet	
	IC ne dorste niet langhe merre*n* d*aer*	
	Dor de*n* dorpre die mi was zw*aer*	2988
	Hi dede mi hoe ict v*er*draghe	
16	**S**pringhe*n* ouer die haghe	
	Met anxene*n* en*de* vreese*n* groert	
	Die dorpere hi nichede doe thoet	2992
	En*de* seide quamic weder daer	
20	**H**i soude mi doe*n* sulke*n* vaer	
	Dat icker tleue*n* soude laten	
	Dus moestic vlien miere strate*n*	2996
	En*de* scone ontfae*n* es mi ontvloen	

24 **D**oe ne wistic niet wat doen
Mi qua*m* ane rauwe en*de* toren
Ic sach dat spel al v*er*loren 3000
Ic droeuede so lanc so meere
28 **N**ochta*n* was mi te miere h*er*ten ze*er*e
Voer alle dinc tsceede*n* vter haghe
¶ **N**iem*en* ne kint v*er*noy no plaghe 3004
Da*n*ne hi die draghet mi*n*ne
32 **I**n th*er*te met ghestade*n* zinne
Si kenne*n* der mi*n*ne*n* quale
Die god va*n* mi*n*ne*n* seide mi wale 3008
Dat mi va*n* mi*n*ne*n* soude ghescien
36 **N**u weetic te hant van dien
Hi belouede mi v*er*noy en*de* pine
Daer mi dicke*n* in staet te sine 3012
En mochte peinse*n* gheene h*er*te
40 **W**at pine*n* en*de* wat smerten
De*n* mi*n*nere dicke*n* comt vp
Alsic wed*er* pei*n*sede om de*n* knop 3016
19ra **D**aer mi therte vp es ghesperret
Dat hi mi so ze*er*e es ontverret
En*de* langhe stont in dien ghedachte
4 **D**at ic wel na al mine crachte 3020
Adde v*er*lore*n* van groten rauwe
Sach ic dat eene scone vrauwe
Gheleghe*n* lach vp een scone zale
8 **D**ie neder qua*m* te mi te dale 3024
En*de* mijns niet wilde v*er*ghete*n*
Redene was die vrauwe gheheeten
Te ionc no te hout was si
12 **N**o te lanc no te cort v*er*staet mi 3028
Hare oghe*n* lichte*n* openbare
Als eene kerse die scijnt clare
Vp thouet adde soe eene crone
16 **D**ie rikenlijc was en*de* scone 3032
An h*aer* ghelaet int ane scauwe*n*
Sceen soe wel eene hoghe vrauwe
God maketse int paradijs
20 **W**ant nature in gheere wijs 3036
Ne can so scone werc ghemake
No bi *com*passe so wel gheraken
God hi maketse sine ghelike
24 **E**n*de* gaf hare in erdrike 3040

	Sulc eerscap dat soe den man	
	Van dulhede*n* ghewachte*n* can	
	En*de* va*n* alre dorperheden	
28	Die ghelooft an hare wijshede	3044
	REdene sp*ra*c mi an en*de* seide	
	Vrient ghi hebt grote dulheide	
	Dat weet wel al hier bestaen	
32	Dat ghi so verre sijt ghegaen	3048
	Sonder gheleide in dit vergier	
	Dat deduut makede al hier	
	En*de* daer den slotel ledichede	
36	Of draghet die hu twiket ontdede	3052
	Soe heuet hu zeere bedroghe*n*	
	Mi*n*ne ne adde v niet doen moghe*n*	
	Ne adde ledicheit ghedaen	
40	Maer al eist dat ghi bestaen	3056
	Hebt zoetheit wildise noch late*n*	
	En*de* mi*n*ne*n* dat v comt te baten	
19rb	Begheuen der mi*n*ne*n* die hu sent	
	Niet dan v*er*noy en*de* groet torment	3060
	Dat ware hu dat verstaet	
4	Tbeste dangier es fel en*de* quaet	
	Hi sal ze*er*e vp hu orloghen	
	Diet qualike can ghedoghen	3064
	Scamelheit dat mijn dochter es	
8	An hare gaets meest sijts ghewes	
	Soe es die de rose*n* mede bew*aer*t	
	En*de* quade tonghe die niet en sp*aer*t	3068
	Doet oec mede die wachte	
12	Beede bi daghe en*de* bi nachte	
	En*de* v*er*trecket de dinc eer soe ghesciet	
	Te vw*er* scade*n* dies hi ne laet niet	3072
	Bepeinst hu wel het es hu goet	
16	Wat hu die mi*n*ne al gad*er* doet	
	Int h*er*te v*er*noy tore*n* en*de* leet	
	Hem diere mede o*m*me gheet	3076
	Hi moet zeere sijn ghepijnt	
20	Dat he*m* an sij*n* leue*n* scijnt	
	Ne hebbets niet o*m*mare	
	Ghi hebbet ieghe*n* felle liede zware	3080

19rb18 *Circa 1 1/2 cm achter* gheet *is een* e *geschreven.*

Nu besiet hu wel en*de* gheloeuet mi
24 So late*n* so doen welc beter si
En*de* te bliuene in huwe pine
Daer hu langhe in staet te sine 3084
¶ Dit es theuel dat hiet mi*n*ne
28 Daer alle zoetheit es inne
En es clerc weet voer waer
So vroet wil hi mi*n*ne*n* volghe*n* naer 3088
Hine werter mede in dole
32 Datti ve*r*liesen moet sine scole
Es I man va*n* ambachte yet
Mi*n*ne ne lates he*m* pleghe*n* niet 3092
En leuet hermite in wostinen
36 Die doghet zo zware pine
Als die gone die draghet mi*n*ne
Int he*r*te met ghestaden zinne 3096
Groet es tve*r*noy en*de* tlanghe wene*n*
40 En*de* die bliscap die arde clenen
Van der mi*n*ne*n* es die te sure
Menighe*n* wert : nochta*n* eist aue*n*ture 3100
19va Of me*n* ter joye*n* ghecome*n* can
Ic hebt ghezien va*n* menighe*n* ma*n*
Die pine adde sij*n* leuen lanc
4 En*de* noyt joye adde no danc 3104
Wildi mi ghelou*e*n en*de* beki*n*ne*n*
Doe ghi den god van mi*n*nen
Belouede te doene zij*n* ghebod
8 Doe waerdi dul en*de* zee*r*e sod 3108
Ghi hebt zodheit an ghenome*n*
M*aer* vroescap es nit af comen
Laet die mi*n*ne hene*n* varen
12 Die hu zeere pijnt te waren 3112
Ne doedijs niet hets zotheit groet
Quelle*n* salsoe hu toter doet
Neemt den breidel mette*n* tanden
16 En*de* hu herte met beede*n* hande 3116
En*de* wede*r* staet met crachten
Hu ghepeins met coene*n* ghedachte
Hine dochte mi noyt wesen vroet
20 Die de*n* raet ziere he*r*te*n* al doet 3120

19rb25 huwe*: Tussen* w *en* e *is boven de regel een* e *geschreven;* pine*: boven* p *een superscripte* e.

	ALsic mi Redene : dus castie*n* houde	
	Antwoerdic met felle*n* woerde	
	Hare en*de* seide vrauwe wel ghedae*n*	
24	Dor god laet hu castien staen	3124
	Ghi heet mi dat ic de mi*n*ne late	
	Bi gode dat dochte mi o*m*mate	
	Dadic valscheit mine*n* heere	
28	Die mi ghedae*n* heuet die he*er*e	3128
	Dat icken custe en*de* wart zij*n* man	
	Ne waer ic niet I ve*r*rader dan	
	Bi gode ic ware mi lieuer doet	
32	Dan ic dede die valschet groet	3132
	He*m* die mi mochte hier na raster*en*	
	De*n* god en*de* mij*n* he*r*te d*aer* toe keere*n*	
	Ic wille zij*n* belof talle*n* daghe*n*	
36	Houde*n* dat hi he*m* niet dar beclaghe*n*	3136
	Va*n* mi*n*ne*n* die he*m* d*aer* of castiet	
	Doet miere he*r*te*n* groet ve*r*driet	
	Mettie*n* es va*n* mi ghekeert	
40	Redene die mi adde gheleert	3140
	Die wel ziet dat mi*n* no meere	
	Ne bescoot wat zo mi leere	
19vb	En*de* ic bleef d*aer* in grote*n* doghe*n*	
	Staende met weene*n*de*n* oghen	3144
	Peinsende alsoe onsachte	
4	So langhe dat mi be dachte	
	Dat mi seide de god va*n* mi*n*ne*n*	
	Hoe ic kiese*n* zoude en ghewi*n*ne*n*	3148
	Eene*n* vrient goed en*de* ghetrauwe	
8	Dien ic ondecke*n* mine*n* rauwe	
	Va*n* miere mi*n*ne*n* en*de* al die zake*n*	
	Hi soude mi zond*er* twiuel make*n*	3152
	Vele quite miere zeericheden	
12	Doe bepeinsdic mi tier steden	
	Dat ic noch adde I vrient	
	Die mi met trauwe*n* adde ghedie*n*t	3156
	Amijs so was gheheete*n* die	
16	Beteren gheselle ne zaeghdi nie	
	No ghetrauwer zekerlike	
	Te he*m* ghinc ic haestelike	3160

19va21 dus*: s is verbeterd uit een andere, niet meer te identificeren letter met een lange schacht.*

Ende verteldem al mijn leet
20 Ende hoe dat mi van minnen steet
Ic claghedem ouer dangiere
Die mi iaghede vten dangiere 3164
Ende van mi iaghede scone ontfane
24 Daer al mijn troest es ane
Omme dat hi mi spreken mach
Ieghen hem quaden dach 3168
Moet hem gheuen onse heere god
28 Hi dreechde mi zeere die zod
Ende seide ic zoudt emmer becopen
Mochti mi noch daer in belopen 3172
Hi zwoer bi desen ende bi den gonen
32 In maecte mi wech sonder versconen
Hi soude mi te sticken slaen
Dus moestic van danen gaen 3176
DOe amijs de waerheit wiste
36 Hoe mijn herte was in twiste
Seide lieue ghezelle nu ziet
Hier omme ne bederft v niet 3180
Ic kinne al te wel dangiere
40 Sine seden ende zine manieren
Hebic langhen tijt bekint
Welken tijt I te minne beghint 3184
20ra So es hi wreet ende dreeghet zeere
Dien hi namaels doet groet eere
Van hem ne versaghet hu niet
4 Ic kinne wel wies hi gherne pliet 3188
Hi es ende dats al sijn aert
Al hebdine wreet vonden tuwaert
Hi sal hem noch wel sachten
8 Want ic ne eens tonder brachte 3192
Met zoeter tale al daer hi stoet
Gheselle weet wat ghi doet
Gaet te hem ende bidt ghenade
12 Ende bidt hem van huwen mesdaden 3196
Vergheuenesse eist lude eist stille
Ende niet te doene ieghen sinen wille
Nemmermee met gheenen zaken
16 Dit salne te hant sachte maken 3200
Ende siere herten wel behaghen
Dus moetti smeeken ende claghen
Amijs trooste mi so wale

20 **D**at ic te mire herte*n* al te male 3204
Weder qua*m* en*de* ghinc sciere
Tote*n* quade*n* vilein dangiere
Om te besiene of ic met eenigh*er* sprake*n*
24 **M**ine*n* pais ieghe*n* he*m* co*n*ste make*n* 3208
TO te dangiere qua*m* ic gheghaen
Blodelike en*de* zee*r*e ondaen
Als die sine*n* pais begherde
28 **O**m datti teerst also mesberde 3212
En*de* mi dreeghede va*n* grote*n* slaghe*n*
Ne dorstic niet wel lide*n* de haghen
Doch vant ickene vp sij*n* been
32 **S**taende die fel en*de* pute*r*tiere sceen 3216
Hi beet sine tande va*n* toorne
Eene colue va*n* fine*n* doerne
Adde die dorper in sine hant
36 **T**e he*m* ghinc ic doe te hant 3220
Emm*er* thoghe hebbende the*m* waert
So se*er*e was ic va*n* he*m* ve*r*uaert
Ic seide hebt mijns ghenade
40 **I**c wil betere*n* mijn mesdade 3224
En*de* hu houde*n* ouer mine*n* hee*r*e
Mi es leet en*de* rauwet zeere
20rb **D**at ic hu noyt makede erre
Ic wildic C mile*n* verre 3228
Hadde gheweest doe ict dede
4 **N**u bem ic hier vp ghenadichede
Tote hu come*n* als die wille
Beteringhe doe*n* sond*er* ghescille 3232
Want het mi dede de mi*n*ne
8 **D**ie vaste leit in mine*n* zinne
Ne*m*mermeer ne gheualt mi
Dor zake ne gheene daer ghi 3236
On belghe*n* moghet wats ghesciet
12 **I**c sal lieuer doghe*n* mij*n* ve*r*driet
Dan ic hu met eenighe*n* zaken
Belghe*n* dade of tonghemake 3240
Lieue he*er*e nu biddic hu
16 **D**at ghi mi wilt ve*r*gheue*n* nv

20ra26 **B**lodelike*: Boven de eerste* e *is een niet te identificeren teken geschreven.*
20rb2 C *is majuskel.*

Dat ic achterst ieghen hu mesdede
Sonder euelmoet te hebbene mede 3244
Ic zweere hu dat ic nemmermeere
20 Ane hu ne versouke lozen keere
Daert hu te deeren comen mach
Noch oec ieghen hu zijn nacht ne dach 3248
Nu hebt ontfaermichede te mi
24 Ende bidde mede dat hu wille zij
Dat ic met ghestaden zinne
Draghen moete gherechte minne 3252
Die mi int herte wee doet
28 Van hu begheeric el gheen goet
VVat ic dangiere : fleeude ende bat
Mi te vergheuene was hi lat 3256
Doch ten lesten so seide hi
32 In corten woerden wat deert mi
Wat ghi minnet mine rouc
En mach mi baten no scaden ooc 3260
In dien dat ghi allen tijt
36 Verre ghenouch van onsen rosen sijt
Ende ic in de haghe niet en lede
Vp dese voerwaerde dede hi mijn bede 3264
¶ Doe was ic vro ende ghinc ter vaert
40 Te minen gheselle waert
Dien ic niet adde vergheten
Amijs was hi gheheeten 3268
20va Ic teldem al sonder sparen
Hoe ic met : dangiere adde gheuaren
Hi was blide omme die zaken
4 Ende seide nu gaet met ghemake 3272
Hi sal nv wesen goedertiere
Al heefti hu sine felle maniere
Ghetoghet hem sal ontfaermen
8 Vwe suchten ende huwe caermen 3276
Nu suldi daer na haken ende poghen
Dat ghine in betren pointe sult moghen
Vinden ende men seit hets waer bekint
12 Dat men den fellen met dogheden verwint 3280
¶ Seere so trooste mi amijs
Ende conferteerde in alre wijs
Doe nam ic orlof mettien
16 Ende ghinc ter haghe omme te zien 3284
Den knop die mi dede so wee

Sint ics hebbe*n* mochte ne*m*mee
Dangier hi na*m* dicke*n* waerde
20 Of ic he*m* hilt sine vorwaerde 3288
In dorstene v*er*belghe*n* niet I twint
Ic hilt he*m* vast sij*n* conuint
En*de* dede al dat hi gheboet
24 Hi sach mi dicke*n* in groeter noet 3292
Hi hoerde mi weene*n* en*de* claghe*n*
En*de* dicke*n* crupe*n* bi der haghe*n*
D*aer* ic niet dorste ouer liden
28 Dit hoerdic arde langhe*n* tide*n* 3296
So datti wel sach an mij*n* ghelaet
Dat ic ne jaghede ne gheen quaet
En*de* dat mine grote pine dede
32 Nochta*n* addi so felle*n* sede 3300
Datti niet ne ghewerde mi
Te sochte mij*n* verdriet : hi :
Als ic dus stont in desen leide
36 Qua*m* te mi v*ra*uwe Edelheide 3304
En*de* ontfaermicheit met hare
Daer ic ane wart gheware
Dat si mi gherne holpe*n* beide
40 Die tale begonste hedelheide 3308
En*de* seide da*n*gier ghi hebt onrecht
Dat ghi dus dese*n* arem knecht
20vb Hout in dit zware torment
In he*m* sie ic mesdaet twent 3312
Of die mi*n*ne he*m* mi*n*nen doet
4 Met crachte en*de* hebbe*n* zware*n* moet
Bi gode het ware ia*m*mer groet
Soudine d*aer* o*m*me slaen te doet 3316
H*er*e dangier ens gheene vrome
8 Dat ghi vp he*m* hebt ghenome*n*
Orloghe o*m*me dat hi es hu vrient
En*de* hu met trauwe*n* gherne dient 3320
Ofne die mi*n*ne hout gheuaen
12 En*de* hi hare niet mach ontgaen
Soudi hu dies van he*m* beclaghe*n*
Ghi soutene vele te mee v*er*draghe*n* 3324
Met rechte da*n* eene*n* felle*n* ghier

20va22 conuint*: Streepje van de* i *staat abusievelijk boven de eerste poot van de* u.

16 **H**et es houescheit h*er*e dangier
Datte soccoerse die es te bouen
Wie soude di*en* dank*en* mogh*en* of lou*en* 3328
Die h*er*te die m*en* niet oemedegh*en* en mach
20 **N**ochte v*er*winn*en* vp gheen*en* dach
Ontfaermicheit seide hets waer
En es gheene dinc so zwaer 3332
Men dwincse met oemoedicheden
24 **D**aer o*m*me sacht huwe felhede
He*er*e dangier dies bidd*en* wi v
En*de* ne*m*mee ne stridet nv 3336
No sone pinet des*en* keytijf
28 **D**ie met pin*en* leet sij*n* lijf
En*de* niet beki*n*n*en* wilt sij*n* noet
Hi adde wel zw*ar*e pine groet 3340
Doe ghi va*n* h*em* scone ontfane
32 **V**erdreuet daer sij*n* troest lach ane
He*m* dinct dat hi al es v*er*lor*en*
Dat hi ne spreke*n* mach no hor*en* 3344
Die sijns te uor*en* so wel plach
36 **E**n*de* sire h*er*t*en* troest an lach
Laet hu ghenoegh*en* datti doe
He*m* eenighe ghenade spade en*de* vro 3348
Want wijs hu bidd*en* beide
40 **E**n*de* niet ontsegghet onse bede
Hi die fel was en*de* putertiere
Dangier w*ar*t doe goedertiere 3352
21ra **H**i seide te h*em* ic ne dar hu niet
Ghewern*en* te doene dat ghi ghebiet
Mi es lief dat hu wille ghescie
4 **V**a*n* dat ghi begheer*en*de sijt va*n* mie 3356
Dat h*em* in hulp*en* si scone ontfane
Daer sij*n* troest al leghet ane
Mettien es edelheit voert ghestreke*n*
8 **D**ie harde wel conste spreke*n* 3360
Te scone ontfane d*en* iongh*en* ma*n*
Dien soe met scoen*en* woerd*en* sp*ra*c an
En*de* seide te h*em* lieue kint
12 **G**hi sijt va*n* d*en* gon*en* die hu mint 3364
Arde vremde hoe moghedijt getem*en*
Die wel na doet es alsict v*er*neme
O*m*me dat hi ieghe*n* hu mesdede
16 **H**euet hi grote*n* rauwe en*de* zeerichede 3368

Nu hout huwe*n* pais en*de* weest coene
Dangier die felheit plach te doene
Es ghesocht va*n* sine*n* felle*n* treke*n*
20 Hine sal hu ne*m*mee scelde*n* no ve*r*spreke*n* 3372
Wi hebbe*n* sine vrecheit gheuelt bede
Ic en*de* mij*n* vrauwe ontf*aer*michede
Hi heuet belouet te doene al
24 Dat ons beede*n* goet dincke*n* sal 3376
Scone ontfae*n* ne zweech n*iet* stille
Hi seide te he*m* huwe*n* wille
Bem ic ghereet te doene en*de* heet
28 Om dat da*n*giere niet nes leet 3380
En*de* sine felheit es ghesacht al
Willic doe*n* dat hu goet dincke*n* sal
¶ Scone ontfaen te*n* eerste*n* male
32 Ontfinc mi na diere tale 3384
Die mi mee vriendelichede
Toechde da*n*ne hi te vore*n* dede
Hi na*m* mi bi der hant sciere
36 En*de* leedde mi doe in de*n* roziere 3388
Daer ic hute wart gheiaghet
Va*n* dangiere diet al ve*r*draghet
Dus haddic orlof te gane
40 In de*n* Roziere met scone ontfane 3392
En*de* was come*n* des sijt wijs
Vter helle*n* int paradijs
21rb En*de* alsic den rose*n* dus qua*m* bi
Dochte mi die knop sonde*r* si 3396
Ghemuerwet sij*n* een deel
4 Die d*aer* stont in dat prayeel
Die so verre was ondaen
Datter vte mochte sien gaen 3400
Dat zadekijn also mi dochte
8 Dat nature daer in brochte
Dat beloke*n* lach te gadre
Tussche*n* de*n* koppe en*de* den bladre 3404
Dat mi scoonre dochte wesen
12 Dan al dat ic voer dese*n*
Ghesien hadde en*de* bet ghedae*n*
En*de* in therte meer bleef gheuae*n* 3408
Va*n* mi*n*ne*n* da*n*ne te vore*n* eer
16 Dus pijnde mi de mi*n*ne zeer
Daer ic dat zadekij*n* sach ane

Dat mi so scone va*n* ghedane 3412
Dochte dat ic noch ne sach nie
20 So scone Rose alse was die
Daer ic al an na*m* mij*n* solaes
En*de* dat he*r*te mij*n* viel vpt aes 3416
Dat doe vaster bleef va*n* mi*n*ne*n*
24 Gheuae*n* midde*n* int he*r*te bi*n*ne*n*
Dus ghinc ic met scone ontfane
Te siene d*aer* inne bliscap ane 3420
So dat mi wel dat dochte
28 Dat ickene gherne mi*n*ne*n* mochte
¶ Te he*m* seidic he*er*e dor ghenade
Hoe gherne ic hu eene bede bade 3424
In dien dat ghi mi wilt gheue*n*
32 Dat w*ar*e I cusse*n* so moetic leuen
Va*n* der rosen d*aer* al an staet
Mij*n* wel vare*n* maer hoe soet gaet 3428
Ieghe*n* huwe*n* wille ne begheerix niet
36 Wat pine*n* dat mi d*aer* na ghesciet
VRient seide doe scone ontfane
Ic soude dat doe*n* sond*er* wane 3432
Ne vruchte ic reinicheden niet
40 Dat soes h*aer* . belghe*n* mochte hiet
Ne ware dat ic sout doe*n* gherne
Diet mi lachtre*n* soude en*de* besceerne*n* 3436
21va Mesdadic so vele ieghe*n* hare
Daer toe tsegghe*n* oec ware
Want so vliet al te male mi
4 Dat ne gheen mi*n*nere ne zij 3440
Dien ic eenich cusse*n* doe bi orloue
Want me*n*re dicke*n* bi comt thoue
So wien dat me*n* I cusse*n* gheuet
8 Het es tscoenste dat me*n* gheuet 3444
Want alse me*n* dies wil gheue*n*
Orlof . so eist selde*n* also bleue*n*
Datme*n* daer mede mach zwighe*n*
12 Me*n* wille meer va*n* die*n* ghecrighe*n* 3448
¶ Alsickene dus spreke*n* hoerde
Ne dorstic niet va*n* eene*n* woerde
Mee ghewaghe*n* va*n* diere zake*n*
16 Of ickene gra*m* d*aer* mede mochte make*n* 3452
Me*n* ne sal niet bringhe*n* voert
Di*n*ghe*n* die me*n* niet gherne hoert

No bidde*n* dat me*n* niet wille
20 Gheue*n* hier bi so zwighic stille 3456
En*de* peinsde in mi selue*n* wale
Dat die boem ten eerste*n* male
Niet ne vallet als me*n* slaet
24 No dat de wij*n* niet en gaet 3460
Al hute*n* trappe*n* hine zij
Nauwe vte gheperst ghelouets mi
¶ Al te langhe adde ghemerret
28 Dat cusse*n* va*n* mi en*de* ontverret 3464
Ne weest ne hadde ghedaen
Venus diere mi halp aen
Die gods moede*r* va*n* de*r* mi*n*ne*n*
32 Die orloghet doe ic hu beki*n*ne*n* 3468
Reinichede ane ane in hulpe*n* tsine
He*m* die va*n* mi*n*ne*n* dragh*e*n pine
DEse vrauwe hilt in de hant
36 Eene*n* vierighe*n* brant 3472
D*aer* soe menighe vrauwe dede
Dat he*r*te ontsteket ter stede
Soe was scone en*de* zee*r*e jolijs
40 En*de* sceen wel dies bem ic wijs 3476
Eene goddi*n*ne va*n* hoghe*n* doene
Soe ne sceen niet va*n* religioene
21vb Als eene no*n*ne of eene beghine
Wat zoudic hier of make*n* pine 3480
Va*n* hare*n* dieren ghewaden
4 Van paerde*n* en*de* va*n* gouddrade*n*
Va*n* doukers en*de* va*n* riieme*n*
Ne brochte te houede niem*e*n 3484
Hoe gheacemiert dat soe was
8 Dese vrauwe ghelooft mi das
Sone was houerdich twint
¶ Doe sprac scone ontfa*e*n dat kint 3488
En*de* seide lieue hertelike w*aer* bi
12 Eist dat ghi de*n* minres sij
So onghenadich en*de* so heet
Die sij*n* lijf so zee*r*e te ghet 3492
Omme I cusse*n* te ghewi*n*ne*n*
16 Hi es werdich wel goede*r* mi*n*ne*n*
Hine es ghee*n* loghenare altoes
M*aer* ghetrauwe en*de* zonder loes 3496
En*de* ghereet e*m*mer tuwe*n* ghebode

20 Hem ne soude niet sijn bi gode
I vriendelijc cussen weder seit
Siet de scoenheit die an hem leit 3500
Hi es wel wert dat men minne
24 En es vrauwe no borchgrauinne
So hoghe sone mochte met eeren
An hem hare herte gherne keeren 3504
Hines kintsch no jonc van daghen
28 Datter mi best an dinct behaghen
Het dinct mi grote dorperhede
Dat men hem I cussen weder zeide 3508
Hets an hem so wel bestaet
32 Sijn mont recht te cussen staet
Hi heuet den adem zoete ghemeene
Sine tande zijn wit ende reene 3512
Effene staende dit weet bloet
36 Sinen lippen zoete te maten groet
Het dinct mi wel recht dat hi
I cussen heuet dat vriendelic zij 3516
Gheuet hem hets mijn raet
40 Langhe te beidene dats quaet
Ende niet dan tijt ten verliesen meer
Dien ghi weder ghewinnet nemmermeer 3520
22ra SCone ontfaen : die den brant
Van venuse heeft beseuen thant
Gheorlouede mi I cussen daer
4 Dat ic al te hant met vaer 3524
An haer nam dat mi wel bequam
Die te voren te mi waert was gram
Daer ne daerf wanen gheen man
8 Daer ic die rose custe dan 3528
In hadde grote joye ter stede
Vter Rose ghinc I roke mede
Die mi int herte binnen vloech
12 Ende alle den rauwe daer huut toech 3532
Ende dreef wech al mijn zeer
Dat ic te voren adde heer
¶ Dan hebbe tcussen van soeter smake
16 Dat mi so wel dede te ghemake 3536
Ent zadenkin dat so wel roec
Was dat mi therte al ontploec
Die den pays daer in dede woenen
20 ¶ Aldus can minne bi wilen lonen 3540

Hoe zeere dat mi therte was v*er*leet
Va*n* der mi*n*ne*n* die mi was wreet
Die zee nes ne*m*mer dits bekint
24 So wel te payse I cleene wint 3544
Ne macse v*er*storme*n* zaen
Aldus es de mi*n*ne sonder wae*n*
Soe gheuet zoete mette*n* zure*n*
28 En*de* ne can niet I pointe ghedure*n* 3548
NV eist goet recht dat ic ghewaghe
Hoe mine bliscap en*de* mij*n* claghe
Te scande*n* wert bedreue*n*
32 En*de* hoe de buerch vp w*ar*t ghegheue*n* 3552
En*de* die mi*n*re*n* gheuelt mede
Die de mi*n*ne sident velle*n* dede
Dese ystorie willic nv bescriue*n*
36 En*de* niet achter late*n* bliue*n* 3556
Ne adde venus niet begonne*n*
Tassaeut de buerch w*ar*e o*n*ghewo*n*ne*n*
¶ Quade tonghe die altoes bespiet
40 Goede mi*n*ne te lette*n* nv ziet 3560
Hi peinst quaet nacht en*de* dach
Doe zach hi vp eene*n* dach
22rb Hoe dat mi scone ontfae*n* dede
Een goet ghelaet vp houeschede 3564
Die ghezwighe*n* niet ne conste
4 Hier en*de* ghinder hi doe begonste
Te clappene va*n* mi harde zee*r*e
En*de* seide hi wilde lijf en*de* eere 3568
D*aer* vore*n* sette*n* en*de* te vulstane
8 Dat tusschen mi en*de* scone ontfane
Dorperlike vrienscap ware
En*de* maecte dit so wide mare 3572
Dat het te vore*n* qua*m* v*er* jalousien
12 Die Scone ontfaen ghinc castien
Hi seide te he*m* vul onreine knecht
Hoe hebdi hu selue*n* dus berecht 3576
Qualike hebbic hu gheleert
16 Dat ghi hu selue*n* dus hebt ontheert
Ne*m*mee ne willic hu betrauwe*n*
Ic sal hu ligghe*n* doe*n* met rauwe*n* 3580

22ra37 venus*: Boven het tweede pootje van de* u *staat een streepje, zoals elders boven een i staat.*

Daer ghi nemmermee sult ontgaen
20 Scande ende lachter hebdi ontfaen
Daer hu reinicheit soude beuroeden
Ende daer of wachten ende hoeden 3584
Houesscheit heeft in dit vergier
24 Eenen knecht ghelaten comen hier
Om ons groet blame te doene
Deus hoe was hi nie so coene 3588
Scone ontfaen sprac niet I woert
28 Die zeere int herte was verdoort
Hi hoerde dese groete noese
Hi vlo wech ende liet de rose 3592
Als die vruchte van den parlemente
32 Dat daer was ende die contente
SCande quam daer voert ghetoghen
Die ghwimpelt was toten oghen 3596
Vp thouet adde soe I wile
36 Als die nonnen draghen sonder ghile
Soe sceen simpel als I maghet
Soe sprac als eene die was verzaghet 3600
Vrauwe dor god wats hu ghesciet
40 Ne ghelouet quade tonghen niet
Want hi es die gherne lieghet
Ende den menighen daer mede bedrieghet 3604
22va Al seit hi quaet van scone ontfane
Hi nes deerste niet ic wane
Want quade tonghe es dies gheleert
4 Dat hi heeren ende vrauwen ontheert 3608
Ende beliecht te sinen scerne
Dies hem qualike staet tomberne
Daer hi menighe mede doet leet
8 Zwighet seit soe ne loechenets niet 3612
Scone ontfaen adde te lanc
Sine lancvedere daer hi mede zwanc
Daer men hem doghede te gane
12 Met zulken lieden ende tontfane 3616
Dies hem niet ne stoet te doene
In waendene niet soe coene
Datti dorperheit soude hebben ghedaen
16 Houescheit dedene ontfaen 3620
Die sijn moeder es te waren
Die hem leerde al zonder sparen
Lachen spelen metten lieden

20 **M**e*n* mochter mi niet toe ghemiede*n* 3624
Dat ict langher mochte ghedoghe*n*
Ic sal wachte*n* en*de* nauwe poghe*n*
Bet te houdene scone ontfane
24 **N**iet so verre va*n* mi tontgane 3628
Scande Scande seide v*er* jalousie
Ic bem die mi ze*er*e ontsie
Dat ic v*er*raden wesen mach
28 **V**an leckerhede*n* al de*n* dach 3632
En*de* luxurie dese II regnere*n*
In de we*er*elt en*de* sij*n* he*er*en
Beede in cloestre*n* en*de* in abdie*n*
32 **W**ant d*aer* nes ieghe*n* ghee*n* castien 3636
Dat d*aer* reinicheit : zeker sij
D*aer* o*m*me willix voer wachte*n* mi
En*de* de*n* wech al doe*n* v*er*slaen
36 **H**e*m* die hier come*n* en*de* gaen 3640
En*de* el niet ne iaghe*n* no spien
Dan hoe si stele*n* moghe*n* mien
Mine rose*n* die ic so betume*n* sal
40 **D**atter nieme*n* toe come*n* bi ghual 3644
Diese ghewinne*n* mochte of stele*n*
No ghecrighe*n* met eenighe*n* beuele*n*
22vb **E**ene*n* thor sal ic doen maken
Midde*n* int plein va*n* diere*n* zake*n* 3648
Die staerc sal sij*n* en*de* goet
4 **D***aer* ic scone ontfae*n* in moet
Houde*n* vaste gheuaen
Datti mi niet ne mach ontgae*n* 3652
En*de* de*n* quade*n* knechte*n* niet volghe*n*
8 **D**atti mi dus heuet v*er*bolghe*n*
Sal hi noch wel diere becopen
D*aer* hi mi niet ne sal ontlope*n* 3656
VReese : qua*m* doe die dit hoerde
12 **S**ee*r*e beuende van de*n* woerde
Die daer dus sprac v*er* jalousien :
Die fellike ware*n* en*de* te dien 3660
Ne dorste soe segghe*n* niet
16 ¶ **I**alousie ghinc wech en*de* liet
Vreese en*de* scande alleene staen

22va33 reinicheit*:* r *verbeterd uit andere, niet meer te identificeren letter.*

	In groeter zeericheit beuaen	3664
	Die ghehoert hadde dit ongheuouch	
20	**V**reese thouet doe neder slouch	
	Soe seide nichte ic hebs grote*n* tore*n*	
	Dat wi dese woerde*n* moete*n* hoeren	3668
	En*de* wijs niet moghe*n* dits bekint	
24	**W**i hebbe*n* gheleden al onghescint	
	Meneghe*n* Meye met eere*n* groet	
	Nu doet ons pine vele in dese noet	3672
	Ver jalousie : die h*aer* meslouet	
28	**I**c wane dangier es v*er*douet	
	Datti dus wacht de rosen	
	Datter af come*n* dustane nose*n*	3676
	Ga wi te he*m* hets best ghedaen	
32	**E**n*de* segghe*n* he*m* wi hebbe*n* ve*r*staen	
	Datti die roese qualike heeft in hoede	
	Si ghinghe*n* beede met erre*n* moede	3680
	Te dangiere d*aer* hi was	
36	**G**heleghe*n* in dat groene gras	
	Al in dole va*n* grote*n* vake	
	Scande diene met onghemake	3684
	Wecte en*de* ve*r*sprac wel zeere	
40	**S**oe seide te he*m* in sduuels eere	
	So moetti dorper slape*n* nv	
	Wie soude*n* betrauwe*n* tote hu	3688
23ra	**T**e wachtene Rosen en*de* bottoene	
	Hets qualike va*n* huwe*n* doene	
	Wi sij*n* beede vp hu wel erre	
4	**D**angier dat ghi aldus v*er*re	3692
	Sijns wille*n* scone ontfane	
	Laet ghebruke*n* d*aer* te lacht*er*ne es ane	
	Sidi veuaert wats hu ghesciet	
8	**H**et ne behoert tuw*er* name*n* niet	3696
	Dat ghi sult sij*n* goedertiere	
	Ne waer fel en*de* putertiere	
	Staet vp en*de* wacht hu haghe	
12	**D**at ne*m*meer ne gheene claghe	3700
	Van v ne come nv vp ter vaert	
	Dorper die niet nes groeniaert	
	En*de* houesch wille wesen	

22vb29 wacht*:* t *is klein geschreven en later toegevoegd door teksthand.*

16 Dat ne behoert niet te dese*n* 3704
Fel suldi zij*n* sonder ve*r*dragh*e*n
Wildi hu te ontsiene niet behagh*e*n
En*de* huwe zoetheit te omberne
20 Ghi werter bi ghedreue*n* te scerne 3708
Na vwe*n* aert suldi hu houde*n*
Ver jalousien heeft ons bescoude*n*
D*aer* wi zee*r*e af sij*n* ve*r*zaghet
24 En*de* scone ontfane wech gheiaghet 3712
Soe zweert dat soene sal bemure*n*
En*de* sij*n* leue*n* he*m* make*n* tsuren
Dit es bi huwer traecheit al
28 God gheue hu groet ongheual 3716
DOe stont vp dangier ter vaert
Alse die zee*r*e was ve*r*zwaert
D*aer* hi hem dus ve*r*spreke*n* hoert
32 Erre wart hi en*de* zee*r*e ve*r*stoert 3720
Hi scorte vp beede nese en*de* mont
En*de* zwoer zee*r*e tier stont
Hi seide so moesti ve*r*woeden
36 Hin sal de*n* rosier so hoeden 3724
Datter ma*n* meer in sette voet
Dies gaens en*de* dies rome*n*s w*ar*t boet
Hi nam sine colue in sij*n* hant
40 En*de* stopte de gate*n* die hi vant 3728
Ouer al in dat rosier
Nu eist zee*r*e ve*r*wandelt hier
23rb Met dangiere den vilein
Wete god hine sal nv int plein 3732
Niet dorre*n* come*n* daer ict sie
4 Die Rose die mi doet so wie
Die dangiere te wachte*n* gheboet
Heeft mi nv broch in pine*n* groet 3736
Dat ic niet te siene come*n* mach
8 Die Rose d*aer* mi the*r*te an lach
Dat ic ne weet wat ane gaen
Therde dochte mi breke*n* zaen 3740
Als ic om dat cusse*n* dochte
12 Dat mij*n* leue*n* so zee*r*e zochte
En*de* so wel wese*n* te ghemake

23ra19 omberne*: Op het eerste pootje van de* m *staat een streepje, zoals elders op de i staat.*

	Dat zoeter was da*n* eenighe zake	3744
	Daer ic nv gae*n* en*de* come*n* moet	
16	**D**ie Rose die mi the*r*te bloet	
	Met zoethede*n* vut heeft ghezoghe*n*	
	Hoe sal ict ghedoghe*n* moghe*n*	3748
	Mi ware vele beter de doet	
20	**D**an te leuene in dese pine groet	
	Nu sal ict weder moete*n* antiere*n*	
	Beue*n* zuchte*n* in der maniere	3752
	En*de* in andere*n* zware*n* ghepeinse	
24	**V**ele zwarer zulle*n* sij*n* de cheinse	
	Die va*n* mi neme*n* sal de mi*n*ne	
	Dat ic der Rose soetheit ki*n*ne	3756
	So vele es mine begherte te meer	
28	**E**n*de* mine he*r*te ontsteken teer	
	Nu bem ic te deser stont	
	Gheworpe*n* in der helle*n* gront	3760
	Quade tonghe moet sij*n* ontheert	
32	**D**ie mi dus heuet gheonneert	
	God late he*m* sij*n* leue*n* rauwe*n*	
	Hi heeft mi dese*n* dranc ghebrauwe*n*	3764
	NV eist tijt dat ic hu moet	
36	**S**egghe*n* wat v*er* jalousie doet	
	Die zwaer doghe*n* heuet groet	
	In alle alle*n* soe omboet	3768
	Werclede*n* en*de* dede vesten	
40	**E**ene die scoenste en*de* die beste	
	Stede die noyt ma*n* sach met oghe*n*	
	Al o*m*me den rosier betoghen	3772
23va	**E**en*de* vp de veste eene*n* scone*n* muer	
	Het zoude mi werde*n* alte zure	
	Soudic prisen die toreele	
4	**D**ie d*aer* stonde*n* en*de* die carteele	3776
	Die casteel was al te male	
	Vierecant ghemaect wale	
	An elke zide eene poerte stoet	
8	**G**heordijst vaste en*de* goet	3780
	Voren en*de* achter so was eene	
	Wel ghewracht va*n* maerbersteene	
	Voer elke poerte mede vut te gane	
12	**E**ene valpoerte wel ghebarbelcane	3784
	In midde*n* de*n* pleine v*er* jalousie	
	Make*n* dede bi meestrie	

	Eenen thor bi *com*passe al ront	
16	D*aer* menigh caritate an stont	3788
	Hi was so wijt en*de* so hoghe	
	Men addene niet met orloghe	
	No met crachte moghen winnen	
20	So vaste was hi na mijn kinnen	3792
	Tusschen den thor en*de* dat vorbouch	
	Stont gheplant na sijn gheuouch	
	Die Rosier met menighen rosen	
24	Die quade tonghen m*et* siere nosen	3796
	Aldus vaste dede besluten	
	Ieghen die ghene van d*aer* buten	
	D*aer* waren binnen diene casteel	
28	Beede bliden en*de* magneel	3800
	Die men van buten mochte kinnen	
	D*aer* laghen scutters bouen ten tinnen	
	Met seil scotten vele groet	
32	Buten diere vesten een ander stoet	3804
	Bet neder ghemaect om te doene weere	
	Ofter yemene quame met here	
	Dat men ten vesten niet mochte rijden	
36	Sonder vechtinghe en*de* striden	3808
¶	Ver jalousie die vrauwe vroede	
	Heuet in der thor gheleit hoede	
	Van der eerster poerte soe hoede hier	
40	Die felle dorp*er*e dangier	3812
	Die ten oost ende staet ghekeert	
	xxx seriante wel gheleert	
23vb	Heuet hi in sine hulpe daer	
	Dandere soe hoedet daer naer	3816
	Die te middaghe stoet	
4	Scande die node mesdoet	
	Met menighen onsieliken man	
	Die ten wapinen wel can	3820
	Die ghereet tharen dienste waren	
8	En*de* vreese hoede met hare scaren	
	Die poerte die stont ter slincker side	
	Vreese sone was te gheenen tide	3824
	So zeker sone sloet h*aer* dore	
12	En*de* grote ameede leide d*aer* vore	
	Hare porte ghinc selden vp	
	Alsoe van den winde hoerde gheclup	3828
	Ofte clappinghe van tonghen	

16 **W**as soe te hant ontspronghe*n*
Quade tonghe die*n* god ve*r*dome
En*de* dien ic hier so dicke nome 3832
Hi hadde met he*m* vele quadie*n*
20 **S**eriante vut norme*n*dien
Hi hoede de porte va*n* troos
Quade tonghe die plach altoes 3836
Tote alle*n* poerte*n* te gane
24 **O**m*m*e te beziene en*de* te ve*r*stane
Hoe zij besette*n* hare zake*n*
En*de* wiere nachts soude wake*n* 3840
D*aer* ne ghinc hi ten carteele*n*
28 **M**et ghescutte en*de* met quareele
Die hi orborde in de wachte
Want hi waecte alle nachte 3844
Hi trompede en*de* blies te tinne
32 **H**i dede de hoede bute*n* en*de* binne*n*
Hi blies stiue*n* die dat zonghe*n*
Dat noyt wijf ombedwonghe*n* 3848
Gherecht no reine ne was va*n* liue
36 **H**ets die nature va*n* de*n* wiue
Dat si hore*n* arde gherne
Leckernie en*de* lodders scerne 3852
Dat si pute*n* sij*n* en*de* amie*n*
40 **E**n*de* vul sij*n* va*n* dorpernie*n*
Sine achte*n* vp he*m* zelue*n* twent
Siet hoe dese h*aer* zelue*n* scent 3856
24ra **E**n*de* andre bescriden h*aer* anscij*n*
Om dat si te scoenre willen sijn
Quade tonghe die niame*n* sp*aer*t
4 **T**e segghene wat datti begaert 3860
VEr jalousie die god onse he*er*e
Lachter gheue en*de* grote o*n*nee*r*e
Hadde in de*n* thor alse me*n* pleghet
8 **H**are*n* heimelike*n* vrient gheweghet 3864
En*de* bewaert wel heimelike
Daer sloet soe vastelike
In dat kint scone ontfane
12 **D**ie dore dede soe vaste ve*r*slane 3868
En*de* scone ontfae*n* moeste d*aer* bi*n*ne*n*
Beslote*n* sij*n* doe ic hu bekinne*n*
So vaste hine mochte come*n* hene*n*
16 **B**euole*n* was hi eere ouder quene*n* 3872

		Die anders niet en achte	
		Da*n*ne soe hilt de wachte	
		En*de* niet al te drouue en hilde	
20		**E**n*de* ofne yeme*n* bedrieghe*n* wilde	3876
	¶	Dese quene conste al tquaet	
		Da*er* de we*er*elt mede o*m*me gaet	
		Soe adde gheprouft al h*aer* leue*n*	
24		**B**liscap en*de* rauwe die mi*n*ne ca*n* gheue*n*	3880
		Scone ontfae*n* hi zweech stille	
		Als die adde sine*n* onwille	
		Om die quene die hi ontzach	
28		**N**e dorsti doen ghee*n* ghewach	3884
		Van datti bi*n*ne*n* d*er* herte*n* drouch	
		Hi hadde ze*er*e zij*n* ongheuouch	
		Van h*aer* die conste alle de canse	
32		**V**an houde*n* tide en*de* de danse	3888
	¶	**A**lse v*er* jalouse d*us* adde gheuae*n*	
		Scone ontfane en*de* ghedaen	
		Beslote*n* vaste in dat casteel	
36		**D**ie v*er*zekert was al gheel	3892
		Va*n* hare*n* knoppe*n* en*de* Rosen	
		Datse die leckere niet soude nose*n*	
		Hoe ze*er*e het he*m* worde te zure	
40	¶	**I**c die doe was bute*n* mure	3896
		Was wel in die*n* te sine	
		Altoes te hebbene rauwe en*de* pine	
24rb		**M**inne can v*er*coepe*n* wel	
		Alle de bliscap en*de* dat spel	3900
		Die soe mi te vore*n* brochte	
4		**M**oetic ontghelde*n* arde onsochte	
		Nu was ic zeere mesuoert	
		Langhe waendicker in hebbe*n* gheduert	3904
		Ma*er* neenic niet mi es ghesciet	
8		**T**e hebbe*n* tore*n* rauwe en*de* v*er*driet	
		Da*n*ne ic noit bliscepe*n* te vore*n*	
		Adde dat nu al es v*er*lore*n*	3908
		Wat makic hier af langhe tale	
12		**I**c mach de*n* dorper slachten wale	
		Die in de erde werpt sij*n* zaet	

24ra28 dorsti*:* r *is boven de regel geschreven door teksthand.*
24ra40 bute*n*: *Op het eerste pootje van de* u *staat een streepje, zoals elders op de i staat.*

Alst scone en*de* groene vp gaet 3912
Es hi ze*er*e in hogh*en* te*n* zelu*en* tide
16 M*aer* alst comt dat ment snide
Soude en*de* ghewass*en* es int haer
So comt I wolkin al daer 3916
Die he*m* beneemt al te male
20 Da*n*ne es sine bliscap wale
Al v*er*gaen d*aer* hi ziet zij*n* cor*en*
Verlor*en* dat so scone stont te vor*en* 3920
Dies hi blide was al te vrouch
24 Also es mi ghesciet ghenouch
Mij*n* troest en*de* al mij*n* hop*en*
Es mi nu al te male ontlop*en* 3924
Mi*n*ne adde mi ghedae*n* he*er*e
28 Ane scone ontfane de*n* jonch*eer*e
Dien ic al mij*n* heimelichede
Ontdecte en*de* te wet*en* dede 3928
Die mi vriendelijc ontfinc
32 M*aer* mi*n*ne es onghestade dinc
Dat dincke mi wel in mij*n* ghedochte
Dat in de w*eer*elt wes*en* mochte 3932
Soe slacht de*n* rade va*n* auontur*en*
36 Dat he*m* went en*de* keert tall*en* hur*en*
Die auonture werct menich wond*er*
Soe werpt de*n* een*en* vp de*n* andr*en* ond*er* 3936
Soe maect de*n* een*en* blide de*n* ander*en* mat
40 Dus es der wilder auontur*en* rat
Die ghene die sit bouen
Mach de auonture wel louen 3940
24va Vp dat hire bliuet zond*er* zeer
Maer te hant bringhet soe de*n* keer
Diene werpt va*n* bouen neder
4 En*de* den onderst*en* v*er*heft soe wed*er* 3944
Nu ligghic ond*er* arde onzoete
Hier neder gheworp*en* ond*er* voete
Ic zie die muere en*de* die grachte
8 Die ic niet lid*en* mach met crachte 3948
Daer in dat leghet gheua*en*
Dat goede kint scone ontfaen
An he*m* leghet al mij*n* weluar*en*
12 En*de* an die scone rose te war*en* 3952
Salic va*n* rauw*en* ne*m*mermeer ghenes*en*
Het zal bi des*en* II wesen

	Ay scone ontfaen lieue vrient	
16	Al lighdi gheuaen onuerdie*n*t	3956
	Hout mi hu he*r*te soe doedi wel	
	En*de* wacht dat hu de v*ra*uwe fel	
	Niet ne moghe va*n* mi keere*n* zae*n*	
20	Al eist dat soe hu heeft gheua*en*	3960
	En*de* soe hu va*n* mi castiet	
	Hout hu he*r*te va*n* hare beuriet	
	Alse sculdic es I recht mi*n*nere	
24	Ieghe*n* v*er* jalousie*n* : dats mij*n* begheren	3964
	Al hout soe v in hare*n* prisoene	
	Huwe he*r*te wese alse lyoene	
	Want dat he*r*te edele en*de* vrie	
28	Ne laet niet wat me*n*se castie	3968
	Soene mint met trauwe*n* h*aer* lief	
	Stillekine alst ware I dief	
	Alsi datse v zw*aer* si v*er* jalousie	
32	En*de* soe hu ane tiet dorp*er*nie	3972
	En*de* hu d*aer* o*m*me toghet fel ghelaet	
	Peinst nochtan dats mij*n* raet	
	O*m*me mi die hu es ghetrauwe	
36	Het sal mindre*n* huwe*n* rauwe	3976
	En*de* wistic dat ghi daet also	
	Mine he*r*to so souts wese*n* vro	
	Ic hebbe dies twiuel in mine*n* moet	
40	Dat ghi also niet ne doet	3980
	S*eer*e dert mi va*n* hu scone ontfa*en*	
	Dat ghi dor mi d*us* light gheua*en*	
24vb	En*de* z*eer*e te huwe*n* onghemake	
	En es nochta*n* om gheene zake	3984
	Dat ic ghedae*n* hebbe wildeme*n* poghe*n*	
4	Na recht me*n* sout doen moghe*n*	
	Met eere*n* dies ghelou*en* wilde mi	
	Ne gheene dinc die ontamelic si	3988
	M*aer* int he*r*te so dert mi meer	
8	Huwe pine en*de* hu groet zeer	
	Dan het hu selue moghe doe*n*	
	Ic moet pine doghe*n* voer hu p*ri*soen	3992
	Die mi wel scine*n* al zekerlike	
12	Ic be*m* met pine*n* beua*en* bitterlike	
	So dat ic cume ontgaen sal	
	D*er* doot en ne doe groet gheual	3996
	Alsic peinsende werde om de scade	

16 Die ic va*n* hu hebbe vro en*de* spade
So moet mi de rauwe ve*r*slaen
Aldus w*ar*t het curtelike me*t* mi ghedae*n* 4000
So qualike waest mi come*n* nie
20 Want ic met mine*n* oghe*n* zie
Die mi valschelike ve*rr*aden
En*de* ghedae*n* hebbe*n* dese scaden 4004
¶ Ay scone ontfae*n* nv weetic wale
24 Dat zi hu zulle al teene*n* male
Met zoete*n* woerde*n* an he*m* tien
Bi gode moetic dat met oghe*n* zie*n* 4008
So es mij*n* weluare*n* ghedaen
28 Nochta*n* duchtic het sal soe gaen
Dat mi toe come*n* sal dat mesual
Dat ghi mij*n*s zult ve*r*ghete*n* 4012
Vergheti mij*n*s so es ghedaen
32 Al mine bliscepe scone ontfae*n*
Hebbic ve*r*lore*n* van mire mi*n*ne*n*
Al de*n* hope ic zal ontzinne*n* 4016
Van wa*n*hope*n* in sal niet
36 Die god va*n* mi*n*ne*n* mi behiet
Mi te troestene en*de* in stade*n* stae*n*
Als ic met rauwe*n* ware beuae*n* 4020
Wat hebbic te doene va*n* dese*n*
40 Al es hope houesch in sij*n* weze*n*
Hine es zeker va*n* gheene*n* dinghe*n*
Hi brinct de mi*n*ne zonderlinghe*n* 4024
25ra In pine*n* en*de* te doghene ve*r*driet
Wat hi belouet es al niet
Hine doet none hout couent
4 Nochtan esser mede ve*r*blent 4028
Menich meinsche die he*m* ghelouen
En*de* wanen wel comen te bouen
Dat he*m* ne ghesciet in gheene*n* daghe
8 Men weet wat me*n* ghelouen maghe 4032
En*de* wat dat es te ghesciene
D*aer* o*m*me staet mi wel te vliene
Want de menighe esser bedroghe*n* bi
12 Ne waer hope ne can ghehelpe*n* mi 4036
So wat hi mi bringhet in den moet
Waertoe es mij*n* belof goet
Hi laet mi in dit zw*aer* verdriet
16 Dat me*n* ve*r*telle*n* ne mach niet 4040

Scande : Vreese en*de* dangier
Hebbe*n* mi brocht in dit zeer
En*de* Quade tonghe en*de* v*er* jalousie
20 Die god onse he*er*e v*er*malendie 4044
En*de* daer es mede de houde quene
Die scone ontfaen niet laet alleene
Ne gheene*n* tijt no nach no dach
24 Dat ickene yet ghespreke*n* mach 4048
DIe G[od] va*n* mi*n*ne*n* hi gaf mi
III ghifte*n* die mi souden bi
Te miere noet in hulpe*n* staen
28 Die mi al te male af sij*n* ghegaen 4052
Goelijc spreke*n* en*de* zoete anezien
Dese scuwe*n* mi nv en*de* vlien
Dat derde hebbic oec v*er*loren
32 Dat es zoete ghepeins ic hebs tore*n* 4056
Hi hadde mi scone ghifte*n* ghegheue*n*
Ware*n* si met mi ghestade bleuen
Waer toe so sij*n* si mi nv goet
36 In dien dat gheuae*n* bliue*n* moet 4060
Scone ontfaen : dor wien ic sal
Sterue*n* in hebbe goet gheual
Want hi so vaste leghet gheuaen
40 Datti cume leuende sal ontgaen 4064
Ontgaen bi wies vromicheit
Bi mi dat ware mi onghereit
25rb Ic was begrepen in zotheden
Dat ic den God va*n* mi*n*nen dede 4068
Sulke manscap va*n* dustane*n* leene
4 Ledicheit doet mi doen alleene
Die vrauwe die mi twiket ontsloet
God gheue hare lachtere groet 4072
Dat soe mi daer in liet gaen
8 Adde soe mi ionstich ghesij*n* sond*er* waen
Sone adt niet ghedaen te ware*n*
Ne waer sotte niet ne spare 4076
Te doene dat he*m* becomt wel
12 Al ne adt mi niame*n* gheseit el
Da*n*ne redene die mi castiede
Ic was qualic beraden tien tide 4080

25ra25 G[od]*:* [od] *alleen leesbaar bij UV-licht.*

	Dat ic niet dede har*en* raet	
16	**N**u weetic dat mij*n* doen es quaet	
	Redene hadde recht die mi blameerde	
	Dat ic mi noit ter mi*n*nen keerde	4084
	Zwaer es de pine die ic dogh*en* moet	
20	**I**c wilse laten het es mi goet	
	Laten aerme hoe mochte dat sij*n*	
	So soudic al dat leuen mijn	4088
	Valsch verradere gheheet*en* wesen	
24	**G**odsat hebbe die mi riet te desen	
	Dat ic aldus v*er*lore mij*n* eere	
	Dor scone ontfaen die es in zeere	4092
	En*de* dor mi heuet ghedaen so vele	
28	**V**rienscap en*de* houeschede	
	Die gheuaen leecht zeerichlike	
	Hi dede mi he*er*e groetelike	4096
	Die niet goet te vertelne ware	
32	**W**ant hi mi gheleide dare	
	Dor de haghe sonder te hebne nose	
	En*de* mi cuss*en* liet die scoene rose	4100
	Dies ic hem mijn leuen lanc	
36	**W**et*en* sal va*n* herten grot*en* danc	
	Van he*m* mach ic mi beclagh*en* niet	
	No va*n* ledicheden dits besciet	4104
	No van de*n* god va*n* mi*n*nen	
40	**N**o va*n* hopen in alle*n* zinne*n*	
	Beclaghedic mi ic mesdade	
	Ic wille sij*n* van herte*n* ghestade	4108
25va	**E**n*de* met mine*n* lechame te lide*n* al	
	Tvernoy dat mi toe comen sal	
	Ic moet der ghenade*n* ombeide*n*	
4	**M**i ghedinct wel bi waerheiden	4112
	Dat mi seide de God va*n* minne*n*	
	Wildic troest va*n* he*m* ghewi*n*ne*n*	
	Dat ic die pine te dancke name	
8	**D**ie mi va*n* sine*n* halue*n* toe quame*n*	4116
	Hi soude mi ten hoghest*en* bringh*en*	
	In benaemt he*m* met valsch*en* dingh*en*	
	Ne waer het soude langhe merre*n*	
12	**D**it seidi mi en*de* al va*n* verre*n*	4120
	Nu es in mi dat ghebrec wale	
	Want hijt mi seide in ware tale	
	Van den rauwe al beghene	

16 **D**ie faeute es in mi alleene 4124
Nu ga voert hoe moghe gaen
Die God va*n* mi*n*ne*n* heeft niet mesdae*n*
Hi doe met mi al bloet
20 **S**ine*n* wille cleene en*de* groet 4128
Ouer mi heeft hi ghebod
Hets recht want hi es god
Als hi wille moetic sterue*n*
24 **E**n si datti mi helpe v*er*werue*n* 4132
Dat ic ghecrighe : scone ontfane
Daer mij*n* leuen al staet ane
Ne waer hoe dat gheuallet mi
28 **W**eetic dat I ghepeinsen si 4136
Va*n* Scone ontfane na mij*n* doet
D*aer* ic o*m*me leue in pine*n* groet
Alle weghe hoet met mi gaet
32 **C**ome ic de*n* God va*n* mi*n*ne*n* ve*r*staet 4140
Te biechte*n* en*de* late in testame*n*te
Scone ontfane de beste rente
Die ic hebbe dat es th*er*te mij*n*
36 **T**hegindo*m*me sonder berauwe*n* fijn 4144
ALs ic dus mine*n* rauwe
Claghede qua*m* die rauwe
Redene va*n* eene*n* torre ghegaen
40 **N**eder tote mi die heeft v*er*staen 4148
Mine claghe mij*n* zw*aer* ve*r*driet
Soe seide vrient ne sidi niet
25vb **N**och te dienne huwe*n* hee*r*e zat
Wat dinct hu moghedi niet werde*n* mat 4152
Hebdi eene*n* goede*n* hee*r*e ghedient
4 **S**o weest met rechte hu vrient
Die hu dus pijnt en*de* torment
Alle daghe en*de* hu ne spaert twent 4156
Het dochte hu sij*n* grote eere
8 **D**at ghine ontfinct ouer here
Addi te vore*n* so wel bekint
Sine*n* dienst als ghi hebt sint 4160
Sij*n* man waerdi ne*m*mermee
12 **G**heworde*n* dat dincke mie
Kennedine secht mi bi trauwe*n*
Iaic ghine doet : Ic doe vrauwe 4164
Secht mi waer of ic bidde di
16 **V**rauwe va*n* dat hi te mi

Seide dat mi w*are* groet eere
Te dienne al zulk*en* heere 4168
Kennedine anders niet
20 Neenic dan hi mi hiet
Sine ghebode te houden al
En*de* mi ghelat*en* heeft in dit mesual 4172
In des*en* wech hier alleene
24 Bi gode so kendine cleene
Ic wille nv dat ghine kint
Onzalich keytijf ne vroedi twint 4176
Ghine mocht va*n* gheen*en* dienste niet
28 Hebb*en* zware pine no v*er*driet
Da*n*ne he*m* te dienene dat v*er*staet
Ic rade hu dat ghine laet 4180
¶ Vrauwe ic ben sij*n* eeghin man
32 En*de* hi mij*n* he*er*e hoe soudic dan
Van he*m* ghesceeden met eeren
Dat mire h*er*te ze*er*e soude deeren 4184
¶ Ic salt hu leer*en* seide redene doe
36 Wildire huwe h*er*te gheu*en* toe
En*de* hu wel betogh*en* sijt ghewes
Die dinc diere goet ieghen es 4188
Die me*n* sond*er* *con*cientie v*er*sinn*en* sal
40 En*de* sond*er* ke*n*nesse kenn*en* al
Datme*n* ke*n*n*en* niet en mach
No ghewet*en* nacht no dach 4192
26ra Ic sal hu de*n* knop ontknopen
Die weder te gader sal lopen
En*de* gheknocht te gader bliuen
4 Dit willic hu al hier bescriuen 4196
MInne es pays al vul onrust*en*
Minne es pays al vul rusten
So es trauwe vul ontrauw*en*
8 So es ontrauwe al vul trauw*en* 4200
So es vreese alre vreeselicheit
So es zekerheit onuerzekerheit
So es hope al vul wanhopen
12 En*de* wanhope al sonder hope*n* 4204
Sonder redene es so al vul redene*n*
En*de* sonder redene es soe redene
So es ghesonde vul onghesonde*n*
16 So es ghenouchte vul onghenouchte*n* 4208
So es vroet al vul zotheden

	So es sot al vul vroetheden	
	So es rauwe vul bliscepen	
20	So es ioye al vul onbliscepen	4212
	So es zoete in bitteren zaken	
	So es bitter in zoeter smaken	
	So es zonde sonder beraet	
24	So es met zonden oec weldaet	4216
	So es vul bliscepen pine	
	So es fel die ontfaermich pleecht tsine	
	So es vast ende onvast weet wel	
28	So es houesch ende niet fel	4220
	So es crancheit stranc	
	Ende in stercheden cranc	
	So gaet met dancke sonder ganc	
32	Ende sonder danc met haren ganc	4224
	So es zotheit ende vroede zothie	
	So es blide zeerich ende jolie	
	So es lachen vul weenens wale	
36	So es vul pinen ruste tallen male	4228
	So es zoete helle in alre wijs	
	So es vul pinen tparadijs	
	So es karkere die troest de gheuane	
40	So es hitte daer vele couts volghet ane	4232
	So es vrient die niemen verdrijft	
	So es propre dat ghemeene blijft	
26rb	Also wel canso gheraken	
	Onder vlocken als onder scaerlaken	4236
	Ens niemen van so groten gheslachte	
4	No so vroet no so van machte	
	No so coene no oec so rike	
	Hem ne leert wel cortelike	4240
	Al dese weghe de god van minnen	
8	Eist dat hine wil te naesten kinnen	
	Wie dat met hem omme gheet	
	Brinct hi tachterst in groet leet	4244
	Sonder die quade die talre tijt	
12	Sente benedictus vermalendijt	
	Omme dat si doen telker vren	
	Onrecht groet der naturen	4248
	Van desen ne rouckic twint	
16	Ende inne wille niet datmen mint	
	Daer die minnere tallen daghen	
	Of bedroeuet ende hem beclaghe	4252

Ende ten ende roupen ay lacen keytijf
20 Dat ic dus verliese mijn lijf
Ne waer doet hu seluen goet
Ende keert huwe herte ende huwen moet 4256
Van der minnen ende haer vliet
24 Anders ne moghedi ghenesen niet
Pijnt hu haers of te stane
Ne volcht hare no hanghet ane 4260
Ne waer vliet haer so vliet v
28 Dus maectise van hu varinc scu
ALs ic Redene adde verstaen
Die ouer niet al ghedaen 4264
Hadde hare sermoen
32 Seidic te hare na dit doen
Vrauwe van al desen beghinne
Dat ghi mi gheseit van minnen 4268
Hebt : ben ic also vroet als te voren
36 In soude dies niet moghen horen
Dat ic die minne begheuen
Nochtan es mi int herte bleuen 4272
Van huwen sermoene al de lesse
40 Die ic wel al sonder messe
Lesen soude der weerelt ghemeene
Sonder mi zeluen alleene 4276
26va Vrauwe ghi hebt minne gheprijst
Ende ghelachtert dor god nv wijst
Die minne nv die ghi hebt vercoren
4 Die ic gherne soude horen 4280
Ic salt hu segghen hoert na mi
Ende ziet datter hu herte ghesterke bi
Want die hoert ende niet verstaet
8 Es die vele iaghet ende niet ne vaet 4284
Na dien dat ict mi verzinne
So es eene ziecheit die minne
Die van ghepeinse comt meest
12 Van hem tween die den gheest 4288
Hebben ghelijc ende die nature
Si begheeren vp elke vre
Helsen ende cussen ende hem taysieren
16 Met quaden ghenouchten sonder vieren 4292
Vrucht te winnen ne gheeren si twint
¶ Andre lieden die men vint
Die den vrauwen doen verstaen

20	**D**at si met minne*n* sij*n* beuaen	4296
	Daer si vrauwe*n* mede bedrieghe*n*	
	En*de* segghe*n* dat si niet ne lieghe*n*	
	En*de* al dus si da*n*ne ghewi*n*nen	
24	**H**are begheere*n* van der mi*n*ne*n*	4300
	Dese werde*n* alre meest ghehoent	
	Die met worde*n* d*us* mi*n*nen loent	
	Ia hets beter dat me*n* d*aer* na poghe	
28	**T**e bedrieghene da*n*ne sij*n* bedroghen	4304
	In dit orloghe in ware*n* dinghe*n*	
	So wille nature sonderlinghe	
	Dat bi nature*n* voert waert ga	
32	**A**lse die vader va*n* de*n* liue sta	4308
	Die kindre houde*n* twerc d*aer* naer	
	Om dat men soude sij*n* te zwaer	
	Sette nature int w*er*c delijt	
36	**O**m datsoe wil dat ghene*n* tijt	4312
	H*aer* wercliede va*n* de*n* ghewerke ontvlie*n*	
	Want menich zoude de zw*aer*hede ontsien	
	Ne dade delijt diese wect	
40	**E**n*de* met ghenouchte*n* d*aer* w*aer*t trect	4316
	Nature dus subtilijc leerde	
	Al hare weere en*de* huseerde	
26vb	**D**aer niame*n* met rechte toe gaet	
	Ne waer alle der lieder begh*er*te soe staet	4320
	Na delite en*de* na anders niet	
4	**S**o wie dan delijt ane ziet	
	Hi werpt he*m* selue*n* al te male	
	Eeuwelike in der helle*n* quale	4324
	Want het es wortele va*n* alle*n* zonde*n*	
8	**G**helijc dat wi ghescreue*n* vonde*n*	
	In Cullius bouc va*n* der houthede	
	Die hi mee prijst dan de ionchede	4328
	Want die jonchede brinct al bloet	
12	**M**enighe*n* dicke*n* in vreese*n* va*n* d*er* doet	
	Ionchede es te lidene zwaer	
	Sonder te steruene voer waer	4332
	Ofte breke*n* eenich let	
16	**E**n*de* oec te doene oec d*aer* met	
	Scande en*de* grote scade ic echte	
	He*m* ofte sine*n* gheslechte	4336
	Die meinsche comt oec bi d*er* ioghet	
20	**T**e menigher dinc die meshoghet	

	Gheselscap te volgh*en* dats quaet	
	Daer hi mede comt in beraet	4340
	Dick*en* verwandelt h*em* sij*n* sin	
24	**D**atsi ga*en* teenigh*en* cloestr*en* in	
	Daer si h*em* monec begheu*en*	
	En*de* leed*en* also een helich leuen	4344
	Si laten wille en*de* vrihede	
28	**D**ie h*em* nature gaf beede	
	Hi waent d*en* craen vaen in de lucht	
	Om dat hi cruupt in de vrucht	4348
	Ne w*aer* sij*n* ghedochte es dick*en* onvast	
32	**A**ls hi gheuoelt d*en* zwar*en* last	
	Loept hi hute ofte va*n* o*n*neer*en*	
	Ne dar hi buten weder keeren	4352
	M*aer* blijfter in met grot*en* zeere	
36	**E**n si dat h*em* god onse heere	
	Virtuut gheuet en*de* paciencie	
	Datti leue in peniteincie	4356
	Ionchede doet bestaen zothede	
40	**B**ibaudie en*de* oncuusschede	
	En*de* den zin doetse v*er*wandel*en*	
	En*de* quade zake andelen	4360
27ra	**D**aer m*en* mede comt in pinen	
	So dat h*em* scijnt en*de* d*en* sin*en*	
¶	**I**oncheit doet vecht*en* en*de* strid*en*	
4	**T**auerne volgh*en* tall*en* tiden	4364
	En*de* met dobbelspel o*m*me te gane	
	Luxurie doet soe mede anevane	
	En*de* menighe andre onsede	
8	**D***aer* m*en* de ziele v*er*liest mede	4368
	M*aer* houtheit soene doet soe	
	Soe bepeinst h*aer* waer en*de* hoe	
	Soe menighe pine heuet led*en*	
12	**B**inn*en* haerre ioncheden	4372
	En*de* die zothede die soe dede	
	D*aer* soe haren tijt v*er*loes mede	
	En*de* haer leu*en* corte en*de* hare crachte	
16	**B**i der jonchede diese d*aer* toe brachte	4376
	En*de* bi har*en* kintsch*en* wille	
	Heuet ghehadt sin*en* onwille	
	Outhede : brinct joghet bi outhed*en*	
20	**I**n wel groeter bescedenheden	4380
	En*de* te grot*en* ghemake mede	

Nochtan eist een ghemeene zede
Wat outhede doet ofte dient
24 Hare sone es niemen vrient 4384
Elc scuwet hothede en*de* vliet
En*de* ionc ne wil hi steru*en* niet
Als h*aer* die Outhede bedinct
28 En*de* die zware pine voert brinct 4388
Die soe lede*n* heuet bi onspoede
Van liue va*n* zielen no va*n* goede
Sone prijst soe jonchede I twint niet
32 Om die zothede die h*aer* es ghesciet 4392
Vildi wete*n* waer joncheit woent
Die de*n* liede*n* so scoene v*er*toent
Delijt so hout so na haer doen
36 Alsoe es in hare saysoen 4396
Soe woent met he*m* in woeninghe*n*
En*de* wille dat soe he*m* sonderlinghe
Ghereet altoes te dienste si
40 En*de* soe doet gherne ghelouets mi 4400
Soe volght he*m* vroe en*de* spade
En*de* werct altoes bi sine*n* rade
27rb En*de* ne wille d*aer* zonder niet wesen
M*aer* Oudheit ne gh*aer*t niet desen 4404
Doch moet hi ter houdthede*n* come*n*
4 Ne heeftene de doet niet ionc ghenome*n*
D*aer* elc meinsche node comt toe
En*de* mach hu wel segghe*n* hoe 4408
Oudheit so v*er*donckert de oghe*n*
8 Rouwe doet de*n* meinsche doghe*n*
En*de* o*m*me dat dat elc wel weet
Dat het te ziere doot waert gheet 4412
So pijnt hi da*n*ne o*m*me doghet
12 Die zotheit die in sine joghet
Heuet ghedaen he*m* da*n*ne berauwe*n*
Als si hare crancheit an scauwe*n* 4416
Die grauwe top gaet he*m* meshaghe*n*
16 En*de* dat si in hare ionghe*n* daghe*n*
Met kintschede*n* hare*n* tijt v*er*loren
Hebbe*n* si da*n* rauwe en*de* toren 4420
Si peinse*n* da*n*ne om de zonde*n*

27ra35 so *en* hout *zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*

20 Die si dade*n* te menighe*n* stonde*n*
In haere joghet die lettel duert
Dat si nv wel ze*e*re bezuert 4424
Weetti waer Oudheit woent en*de* let
24 Het es goet dat hijt wet
Verstekinghe en*de* pine h*er*berghe*n* hare
Si slaense en*de* stekense arenthare 4428
En*de* tachterst senden sise ter doot
28 En*de* daer met ke*n*nessen groot
Kenne*n* si dat si hebbe*n* ve*r*loren
Hare*n* tijt dien si lede*n* te voren 4432
Bi der jonchede*n* in zothede*n* al
32 Die hare*n* tijt rouede en*de* stal
Hoe soe die tide*n* come*n* en*de* gaen
Die va*n* mi*n*ne*n* ioye wille ontfaen 4436
Hi sal altoes pine*n* en*de* begare*n*
36 Vrucht te winne*n* sond*er* scaren
Die come*n* moghe*n* va*n* sine*n* liue
Ne waer me*n* vint nv vele wiue 4440
Die node kindre*n* soude*n* dragh*en*
40 En*de* drough*en* sise het soude meshagh*en*
Niet da*n*ne ghenoechte willen si
Die nv ten tide*n* gheloues mi 4444
27va Meest sij*n* dat sij*n* vele hoeren
Die nu o*m*me gaen met quaer voere*n*
Hen*n*e mach gheen wijf wesen goet
4 Die hare*n* lichame v*er*coept omgoet 4448
Van he*m* soude elc man vlien
En*de* sine herten va*n* he*m* tien
Hi mach in he*m* peinsen ter vaert
8 Dat soe niet dan sij*n* goet begaert 4452
Te hebbene eist lude of stille
Dat soe te he*m* heeft sine*n* wille
M*aer* o*m*me sij*n* goet soe es de feeste
12 Dat soene mint de quade beeste 4456
Die de liede also wille ontcleede*n*
Die duuel moetse te he*m* gheleede*n*
Nochtan dinct wel der herte*n* mij*n*
16 Dat alle de wijfs meester sijn 4460
¶ Inne segghe niet me*n* mach scoenhede
Wel neme*n* vp houeschede
Van lieue die niet costelic ne si
20 Die me*n* lief heuet en*de* daer bi 4464

	Mach elke vrauwe met eeren	
	Wel nemen ende gheuen sonder blameren	
	Want onder nemen ende gheuen	
24	**E**s dicke ghestade minne bleuen	4468
	Ende die danne els niet beghert	
	Danne houescheit die hebbic wert	
	Maer minne diet al doet verteeren	
28	**S**oude elc meinsche weeren	4472
	Goede minne die moet comen	
	Vte goeder herte alsic hu sal nomen	
	Die gherechte minne ne soude niet	
32	**V**an sinen lieue begheeren hiet	4476
	Vleeschelike ghenouchte doe ic hu bekinnen	
	Ne waer altoes in dooghden minne	
	Maer de minne die ghi draghet	
36	**T**er rose die hu so wel behaghet	4480
	Dat es al te male als ic verheessche	
	Om die ghenoechte van den vleesche	
	Te hebne ende danne waerdi ghenesen	
40	**H**ier omme eist dat ghi wilt lesen	4484
	Die Rose ende dit es de zake	
	Dat ghi dus sijt tonghemake	
27vb	**E**nde dese grote pine ende smerte	
	Die ghi doghet int herte	4488
	Doetse hute huwer herte gaen	
4	**D**at dinct mi dbeste ghedaen	
	Die pine die rauwe ende dat leet	
	Want alse hu de ioghet af gheet	4492
	So suldi hebben wel groten toren	
8	**D**at ghi huwen tijt hebt verloren	
	Dien ghi niet moghet weder halen	
	Minne so mennet al met valen	4496
	DVs seide mi redene in haer sermoen	
12	**D**ies ic ne adde wat doen	
	Minne heuet mi also beuaen	
	Therte datter niet in es ghegaen	4500
	Ane mi ne mach ghehelpen twent	
16	**C**astien scelden no parlement	
	Wat so mi seide was al verloren	
	In therte addic groten toren	4504
	Ende seide vrauwe mi dinct dat ghi	
20	**A**lte male wilt bederuen mi	
	Bedi soudic de minne haten	

So moestic al der weerelt lat*en* 4508
En*de* ve*r*smad*en* alle p*er*sone
24 Sint dat mi*n*ne es dus onscone
Sone soude niem*en* mi*n*ne ontfa*en*
Ne waer altoes in hau*en* staen 4512
Dus bleuic in houet sonden
28 En*de* in quaethed*en* altoes vond*en*
Dies ic ne mochte ghenes*en* niet
In moet doen dit es I besciet 4516
In hatien sij*n* ofte minn*en*
32 Nu dinct mi na mij*n* kinn*en*
Dat mi aergher ware hatie
Dan mi mi*n*ne mochte sij*n* nie 4520
Vrauwe ghi wilt mi doen sneu*en*
36 Die mi des*en* raet hebt ghegheu*en*
Met huw*en* sermoene al den dach
Ic bem dies niet horen mach 4524
Ghi hebbet al voer niet ghedaen
40 Huwe sermoen*en* ghi moghet wel ga*en*
Ne waer eer ghi gaet biddic hu
Dat ghi mi wilt berecht*en* nv 4528
28ra Van der mi*n*ne d*aer* ghi af ghewach
Daet en*de* niem*en* blamer*en* mach
Die ic gherne weten soude
4 Om dat ic die natur woude 4532
Van gherechter mi*n*ne leeren
D*aer* ic min*en* zin toe wil keeren
¶ Te war*en* vrient du best sot
8 Dattu makes hier dijn spot 4536
Mettien dat ic dor goet
Hebbe gheseit en*de* ghemaect vroet
Nochtan willic doen dine bede
12 Die du mi bids vp houeschede 4540
En*de* wille di leer*en* en*de* wijsen
Dattu noch hier na sult prijsen
VRient nv hoert en*de* ve*r*staet
16 So dat hu de dinc int herte gaet 4544
Minne es va*n* menigher maniere
Als ic hu hier nv wille v*er*zier*en*
Vrienscap es gheheet*en* die ene

28ra15 *Lombarde is niet ingevuld, er is wel een representant* v *zichtbaar.*

20 **O**m dat I goet wille es ghemeene 4548
Sonder twist te hebne of baraet
Die altoes onder die lieden gaet
En*de* onder hem si ghemeenlike
24 **E**ene goede vrienscap eenp*aer*like 4552
Te hebne sonder quade zaken
Die twist ofte toren maken
Daer teen ten andren waert
28 **N**iet lat nes te doene datti beg*aer*t 4556
M*aer* he*m* altoes te stane bi
Met goeder herten waer soet si
En*de* dese moeten beede sij*n* een
32 **S**o datter sceeden ne mach gheen 4560
M*aer* onder he*m* eene eenicheit
Van herten va*n* goede al ghereit
En*de* deen den andren te begheuen
36 **A**l houet hi breken en*de* sneuen 4564
Beede te sine va*n* sinen rade
Als die ghene die sij*n* ghestade
En*de* dat deen den andren mach
40 **S**ine herte ontladen nacht en*de* dach 4568
Sonder te v*er*seghen en*de* maken mare
Ghelijc of hijt selue v*er*trect dare
28rb ¶ **A**ldus ghedane va*n* zinne
Sij*n* si die draghen gherechte mi*n*ne 4572
Dese mi*n*ne ne draghet niet
4 **D**ie he*m* va*n* eenigher dinc ontsiet
Dattene sij*n* vrient vinden mach
Ghebreckelijc no nacht no dach 4576
Es hi arem of es hi rike
8 **D**at hine ne*m*mermee bezwike
Gheualt dat hine in pinen ziet
Hine sal so langhe ombeiden niet 4580
Datti he*m* bidden va*n* node moet
12 **W**ant o*m*me bidden ghedaen goet
Dat es v*er*cocht al te zeere
De*n* ghenen die gherne leeft in deere 4584
¶ **E**erachtich ma*n* in anxenen leuet
16 **A**ls hi bidden moet dat men he*m* gheuet
So zeere duchti datmen sal
Sine bede he*m* ontseghen al 4588
Als men dus ghedanen vrient
20 **H**euet vonden die met trauwen dient

Van al dat me*n* begaert
Dien machmen wel hebbe*n* w*ae*rt 4592
Daer me*n* ieghe*n* es dus coene
24 En*de* addi eenighe dinc te doene
En*de* he*m* sij*n* vrient dan bade
Omme troest met goede*n* rade 4596
Hi soudene int h*er*te ze*e*re v*er*hoghe*n*
28 En*de* he*m* helpe*n* draghe*n* sij*n* doghe*n*
Van de*n* loye van der minnen
¶ Tullius seit dat me*n* soude mi*n*ne*n* 4600
Van beden wat me*n* bidde*n* woude
32 Van vriende*n* diome*n* hebbe*n* soude
Dit es de bede die vriendelic zij
En*de* daerme*n* vrienscap mach wete*n* bi 4604
Dit es de mi*n*ne die mi behaghet
36 En*de* die ic wille dat ghi draghet
En*de* die andre scuwet en*de* vliet
Want soe hu te bate*n* comt niet 4608
En*de* dese heuet virtuut in hare
40 En*de* heuet alle doghet dats ware
Hier an hout hu dats mij*n* raet
Want huwe mi*n*ne die es quaet 4612
28va NV willic hu voert doen beki*n*ne*n*
Van eerande minne
Die goeder mi*n*ne *con*trarie es
4 Die waer heit daer of nv hoert des 4616
Die met rechte te lachterne si
Dats mi*n*ne onghifte gheloues mi
Want die vrienscap va*n* der mi*n*ne*n*
8 Duret also lanc als dat winne 4620
Ne waer als de waesdom es ghedae*n*
So es de mi*n*ne va*n* hare v*er*gaen
Dese mi*n*ne staet al ter auonture*n*
12 Die met ghifte*n* aldus moet dure*n* 4624
Dese mi*n*ne es recht an te wane
Recht also alse gaet de mane
Die onder I wolkin gaet
16 Die h*aer* licht beneemt en*de* v*er*slaet 4628
En*de* verdonckert onde*r* dat wolken
Aldus so eist mette*n* volke

28rb32-34 *Aan het eind van de regels is de tekst minder goed leesbaar ten gevolge van een genaaide scheur.*

	Dat he*m* te zulker mi*n*ne trect	
20	**A**st met aermoede*n* es bedect	4632
	So ontgaet he*m* sine vriendi*n*ne	
	Die weder comt met blide*n* zinne	
	Als he*m* sij*n* goet wast en*de* coemt	
24	**E**n*de* aldus gaet de mi*n*ne en*de* coemt	4636
	Ghelijc die mane in elke maent	
	Die e*m*mer wast en*de* weder waent	
	Met deser mi*n*ne die ic bediede	
28	**S**ij*n* meeste ghemint met rike*n* liede*n*	4640
	En*de* ghierighe sonderlinghe	
	Die bernen in wertlike dinghe*n*	
	Altoes in die ghierichede	
32	**S**i sij*n* vele zotter liede	4644
	Da*n* die beeste inden woude	
	Wane*n* si dat me*n*ne mi*n*ne*n* soude	
	Om ander zake dan om h*aer* goet	
36	**N**eemt te waren des sijt vroet	4648
	Die vrecke ne mint oec niet	
	En*de* mach hu segghe*n* I bediet	
	Want alse de vrecke rike man	
40	**S**iet sij*n* lief dat hi wel ian	4652
	Hebbe*n* breke en*de* aermoede	
	En*de* niet ne doet va*n* sine*n* goede	
28vb	**M**aer hoedet met begherte*n* groet	
	Tote dien datti neemt de doot	4656
	En*de* dattene de moert ve*r*smacht	
4	**D**a*n*ne moet hijt late*n* onghewacht	
	En*de* eer hijt gaue binne*n* sine*n* liue	
	Hi liete he*m* eer met eenen kniue	4660
	Steken in ziere herte*n* bloet	
8	**S**o ouer vast hout hi sij*n* goet	
	Hoe soude de man moghe*n* mi*n*nen	
	Die niet ontf*aer*mt sire vriendi*n*ne*n*	4664
	Die ma*n* nes te prisen twint	
12	**D**ie niet ne mint no nes ghemint	
	Na dien dat ic hu va*n* auonture*n*	
	Huwe herte hebbe ghedae*n* beruren	4668
	Va*n* mi*n*ne*n* alsic hebbe gheseit	

28va23 *Tussen* ende *en* coemt *gaatje in het perkament.*
28va31-34 *Aan het begin van de regels is de tekst om een genaaide scheur heen geschreven.*

16 So willic hu wonder en*de* waerheit
Doen v*er*staen na dat ic zie
Dat ghi waen ic ghehoeret nie 4672
Nochta*n*ne eist e*m*mer waer
20 ¶ Ic vinde ghescreue*n* nv hoerter naer
Dat beter te prisene ware
Die auenture fel en*de* zware 4676
Da*n*ne die zoete en*de* die zachte
24 Dit dinct hu wonder ic achte
En*de* ic wilt hu met redene*n* wijsen
Dat ghijt voer recht zult prisen 4680
¶ Alse een die auonture goet heuet
28 Dinct hem dat hi wel leuet
Te sine*n* wille al te male
Om dat he*m* gaet sine dinc wale 4684
So waent hi dus bliue*n* e*m*mermee
32 Hi kent qualike*n* hare*n* keer
Als hi boue*n* sit vpt rat
En*de* he*m* selue*n* wel dinct dat 4688
Dat hi rike es en*de* waert
36 En*de* heuet al datti begaert
Van weelde*n* daer hi in leuet
Die de weerelt en*de* de auonture gheuet 4692
En*de* aldus waent e*m*me*r*meere
40 Alte male bliue*n* in dese eere
En*de* ghemint oec sij*n* va*n* desen
Also he*m* de liede*n* in dore lese*n* 4696
29ra Die te hem come*n* en*de* doen kinne*n*
Dat sine met herte*n* minne*n*
En*de* hare*n* dienst he*m* bieden
4 Hier nes niemen va*n* ons liede*n* 4700
Segghe*n* si hine gaue hu te v*er*the*r*ne
Sijn hem de hutermate*n* gherne
En*de* hu weder deelen goet en*de* lijf
8 Da*n*ne so waent die keytijf 4704
Datsi segghe*n* dat es waer
M*aer* alse dat rat keert daer naer
En*de* hi onder es gheuallen
12 So blijft hi ligghende va*n* he*m* allen 4708
Als hi in daermoede es ghesien

29ra10 rat*: Tussen* a *en* t *is een* e *doorgestreept.*

Gaen si alle van hem vlien
Van C vrienden vint hi cume eene
16 Van die sine vriende te voren scenen 4712
Dies ne vint hi nv niewer niet
Want hem die auonture besciet
Dat bliuet verloren al te male
20 Als ghi gheuallen leit te dale 4716
Sijn mesual deert hem nv mee
Danne dies noit ne adde eer
DEse felle wreede auonture
24 Die diuerse ende die sure 4720
Alsoe hare rat omme keert
Den vppersten soe dan ontheert
Ende werptene neder onder voet
28 Ende neemt hem heere ende goet 4724
Ende houtene in aermoeden beuaen
Dien hi te voren heuet ghedaen
Eere hetene nv keytijf ende zot
32 Ende houden met hem haren spot 4728
Dies ne behouti vrient gheen
Maer die ghene die al in een
Die auonture heuet zwaer
36 Mintene yement dit es waer 4732
Hine latene om sijn aermoede niet
Dat hine yet scuwet ende vliet
Ne waer troostem ende staet in staden
40 Als hi in de aermoede es verladen 4736
Al trecti vp sinen vrient sijn zwert
Hine heuettem leet daer omme no onwert
29rb Ende ne machem niet laten
¶ Nu willic hu voert weder laten 4740
Hoe men verwerket de vriendinne
4 Ende sceeden doet van haer de minne
Dat bi houerden ende bi felheden
Ende bi te openbaerne es heimelichede 4744
Ende dinghen die te heelne staen
8 Dit sijn de zaken die doen vergaen
Gherechte minne daer soe es
Dies sijt zeker ende ghewes 4748
En was noit so groete rijchede

29ra15 C *is majuskel.*

12 **N**o so hoghe gheslachte mede
Vienscap ne si meerre vele
Want me*n* zeghet in bi spele 4752
Dat in den weghe beter zij
16 **V**rient da*n*ne ghelt gheloues mi
Want alst mesualt eene*n* man
En*de* hi v*er*coeuere*n* niet en can 4756
So wort hi va*n* sine*n* mesualle
20 **W**el gheware sine vriende alle
Da*n*ne ziet hi wel en*de* kint
Of hi va*n* yeme*n* was ghemint 4760
He*m* ware da*n* beter I vrient alleene
24 **D**an al sij*n* goet groet en*de* cleene
He*m* vromet die zware auont*ur*e meer
Da*n*ne te vore*n* die goede eer 4764
Want bi der goeder wert hi blint
28 **E**n*de* bi der andre hi he*m* selue*n* kint
Als hi wert va*n* groete*n* goede
Neder gheworpen in die aermoede 4768
So ziet hi he*m* zine vriende of gaen
32 **D**ie he*m* alle vrienscap dade*n* v*er*staen
Doet he*m* va*n* haue*n* stont wale
Die v*er*liest hi da*n*ne al te male 4772
M*aer* een voerdeel so heuet hi
36 **D**at hire gheleert wert bi
Want in sine*n* ghelucke*n* I man
Sine*n* vrient niet ki*n*nen can 4776
Oec sone maect de*n* ma*n* niet rike
40 **H**aue no scat no diere ghelike
M*aer* dien ghenoughet dat hi heuet
Hi es die rijcste die leuet 4780
29va **H**ets sulc hine heuet niet I mite
Hi leuet meer in delite
Da*n*ne sulc die heuet in sine*n* tas
4 **H**ondert mudde coerens sijt zeker das 4784
En*de* sal hu segghe*n* waer bi

29rb25 meer *is moeilijk te lezen ten gevolge van een genaaide scheur in het perkament.*
29rb33 *Tussen* stont *en* wale *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*
29rb35 *Tussen* voer *en* deel *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven; de* v *van* voerdeel *heeft een linkerschacht die over het begin van een andere letter (i?) is geschreven.*
29rb37 *Tussen* sine*n* en ghelucke*n* *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

Die ghene die so rike va*n* haue*n* si
Hem staet altoes herte en*de* moet
8 O*m*me te ve*r*samene groet goet 4788
M*aer* die andre die niet ne heuet
Dan daghelijx wint d*aer* hi bi leuet
Hine gadert gheen goet also
12 Ne waer als hi yet wint dan es hi vro 4792
En*de* ve*r*theeret blidelike
Al eist dat hi niet es rike
Hi houter he*m* eerlike mede
16 En*de* peinst also langhe alsi sij*n* lede 4796
Heuet ghezont sal hi winne*n*
Dat hi ve*r*theere*n* sal met mi*n*ne*n*
¶ Eist oec te cout of te nat
20 Hi peinst wel te lidene dat 4800
Wert hi oec ziec sine ghebuere*n*
Sulne int gasthuus voere*n*
D*aer* hi va*n* onghere niet bederuet
24 Eist oec datti va*n* aermoede*n* steruet 4804
So peinsti datte*m* god hale*n* sal
Met sine*n* inghele*n* in de bliscap al
Om*m*e datti sond*er* ghierichede
28 Sine*n* tijt leuede als god dede 4808
Dat niemen goet ve*r*borghe*n* sal
Want onse he*er*e hi gheuet al
ONs zeghet pitagoras de clerc
32 In weet of ghi noit saecht sij*n* we*r*c 4812
Dat me*n* dat ghuldine vers heet
Hi seit als de ziele hute*n* lichame sceet
So vaert me*n* ter helegher lucht
36 En*de* laet dese aerdsche vrucht 4816
D*aer* me*n* leuet als I god
Hi es wel kaytijf en*de* zod
Die waent dat hier sij*n* lantscap sij
40 Neent niet des ghelouet mi 4820
Onse lantscap es int hoghe rike
Niet hier neder in dit erdrike
29vb Ne waer hier eist nu al te male

29va25 *Ten gevolge van een genaaide scheur is het vers circa 2 cm ingesprongen ten opzichte van de overige regels.*
29va33 *Tussen* men *en* dat *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*
29va40-41 *Halverwege de regels is het perkament beschadigd; de tekst is er omheen geschreven.*

Dat merke*n* wi bi de*n* clerke*n* wale 4824
Die dese bouke*n* hebbe*n* ghelese*n*
4 Die wel co*nn*e*n* spreke*n* va*n* desen
En*de* die ghene die mach leuen
Van dien dat he*m* die rente gheue*n* 4828
En*de* niet ne ghert va*n* andre*n* goede
8 Die mach wel leue*n* sonder aermoede
Want die meesters segghe*n* mi
Dat niome*n* arem no kaytijf si 4832
Hine wille zelue arem wese
12 Eist coninc eist graue als wi lese*n*
¶ Menich ribaut die pleghet
Datti cole*n* in sacke dreghet 4836
Nochta*n*ne heefti the*r*te so blide
16 Dat he*m* ne deert te gheene*n* tide
Want alsi de pine heuet leden
Loept hi wech met haestichede*n* 4840
In die tauerne dat ve*r*theeren
20 Bleeft he*m* langher het soude*m* deere*n*
En*de* als de wi*nn*i*n*ghe es ve*r*theert
Loept hi weder ter maerct wert 4844
En*de* draghet die zware fardeele
24 Met bliscepe*n* en*de* met riueele
En*de* wint blidelike dat broot
D*aer* hi mede bedraghet sine*n* noet 4848
En*de* als hijt dus heuet ghewo*nn*e*n*
28 Loept hi weder toter to*nn*e*n*
En*de* es blide en*de* zee*r*e in hoghe*n*
En*de* drincket en*de* eet na sij*n* ve*r*moghe*n* 4852
En*de* waent ghenouch hebbe*n* eewelike
32 Ne waendi god va*n* hemelrike
Ne heefse lieuer va*n* dese*n* aerde
Dan hi doet dese pe*r*semaerde 4856
Want de pe*r*semier zekerlike
36 Ne mach ne*m*mer sij*n* so rike
Sine he*r*te ne berrent in sduuels strec
Want hi ghierich es en*de* vrec 4860
¶ Die coepman es oec niet tayse
40 No ne leuet in gheene*n* payse
Sine he*r*te om wi*nn*e*n* en*de* poghet
D*aer* hi pine en*de* rauwe om doghet 4864
30ra En*de* ne*m*mermeer ghenoech
Ne heuet na sij*n* gheuouch

Hine wil wi*n*nen ve*r*staet dat
4 Om*m*e te meersen sine*n* scat 4868
Dus heuet hi heewelike pine
Hi wille al twater va*n* den rine
Drinke*n* dat hi niet drinke*n* mach
8 Enne bliuets nacht en*de* dach 4872
Also vele als te vore*n* was mede
Dit doet al de ghierichede
Die sine h*er*te daer toe stelt
12 So hi meer heuet in sire ghewelt 4876
So hi meer hebbe*n* wille sonder faelge
Aldus leuet hi in bataelge
A Duocate en*de* physisiene
16 Gaen dese*n* wech al ghemeene 4880
Si sij*n* blide en*de* ze*er*e in hoghen
Alsi de*n* pe*n*ninc wi*n*nen moghe*n*
En*de* hare conste ve*r*cope*n* wale
20 Hier an sette*n* si sin en*de* tale 4884
Om datter waesdom vte scijnt
Hoe ze*er*e die ziele sij ghepijnt
Si wilde*n* wel datter LX waren
24 Die aduocaet wilde oec openbare 4888
Datter dingheden III waerf tiene
Hoe scone si adde*n* of hoe siene
Dat wilde*n* si M weettic wale
28 En*de* dit doet ghiericheit al te male 4892
Die si in therte dragh*e*n beede
¶ Die meesters va*n* diuine mede
Die p*re*deken gaen va*n* stede*n* te stede*n*
32 Om*m*e eere te hebne en*de* rijchede 4896
Si segghe*n* goede woert en*de* p*re*dicken
Die si selue niet ne doen bliken
Ne waer doent om ydele glorie
36 D*aer* si of ve*r*bliden in haer memorie 4900
En*de* dit es al der zielen ve*r*lies
Menich p*re*dict sijt zeker dies
Goede woert va*n* predicade
40 Die comt vter herten quade 4904
En*de* vul va*n* zonde*n* mede
Die niet betren h*aer* quaethede

30ra27 M: *Weergegeven als* M°.

30rb **N**e waer van dese*n* latic bliuen
En*de* wille hu voert bescriuen 4908
Van dese*n* vulen tassaerde*n*
4 **D**ie ghelike*n* de*n* p*er*semaerde*n*
Die oec noit mi*nn*e*n* ne woude*n*
Anders da*nn*e tghelt vaste houde*n* 4912
En*de* te meersen hare scatte
8 **H**oe ze*er*e sal noch wreke*n* datte
God onse he*er*e va*n* hemelrike
Dat si wel sien in desen rike 4916
Die aerme die si voede*n* souden
12 **V**an hongher late*n* steru*en* en*de* va*n* coude*n*
DIe ghene die goet in scrinen
Altoes gadre*n* hebbe*n* III pine*n* 4920
Met groeter pine*n* wi*nn*e*n* sijt
16 **E**n*de* houdent met anxene*n* talre tijt
Si sceeder of met grote*n* zeere
Nochta*n* dat he*m* noit dede eere 4924
Dit doet al ghelaet va*n* minne*n*
20 **W**are die herte ontstek*en* binne*n*
En*de* ghetrauwe mi*nn*e met leede*n*
Die nv berrent in ghiericheden 4928
Van wien meest ware bleue*n*
24 **G**oets souts sine*n* vrient gheue*n*
En*de* leene*n* te ziere noet
En*de* ware de vrienscap dus groet 4932
So ware de w*eere*lt euen rike
28 **A**dde ghetrauwe mi*nn*e elkerlike
Ne waer neen si niet dats ongheual
Die mi*nn*e es te cope al 4936
Niem*en* mint da*n* om sine vrome
32 **E**n*de* hoe hi te grote*n* goede come
Die wiue v*er*copen he*m* oec mede
D*aer* si he*m* mede doen leelichede 4940
Ald*us* sij*n* alle de liede ontheert
36 **D**ie hare herte hebbe*n* ghekeert
So vaste an die ghierichede
Datsi hare grote vrihede 4944
Gheleit hebbe*n* in eyghindome
40 **S**ulke liede als ic hier noeme
Sij*n* knechte des scats die si houde*n*
Vaster dan si te rechte doen soude*n* 4948
30va **D**ese make*n* he*r*e ouer hem

	Den penninc die in haren zin	
	Altoes leit en*de* dien si begheeren	
4	**E**n*de* selue niet dorre*n* ve*r*theeren	4952
	Nochtan moeti v*er*theert wesen	
	Bi den ghene*n* of bi desen	
	Want welke*n* tijt hi toghe luuct	
8	**N**e weet hi wie sine*n* scat ontpluuct	4956
	No wie dattene v*er*theere*n* sal	
	Dien hi heuet v*er*gadert al	
	Hets rike*n* liede*n* groete onnere	
12	**D**at si ieghe*n* h*aer* nature so zeere	4960
	Doen want haer nature es dat	
	Dat si soude*n* va*n* hare*n* scat	
	Den liede*n* sockoerse*n* leene*n*	
16	**N**e v*er*staet niet dat wi meene*n*	4964
	Dat sijt he*m* soude*n* leene*n* hiet	
	Om perseme of te sine ghemiet	
	Ne waer o*m*me gode diet al v*er*leent	
20	**M***aer* me*n*ne pleghets niet neent	4968
	Si legghent vaste in prisoene	
	En*de* ne dinkens niet te*n* v*er*doene	
	Ne waer houdene met o*n*neeren	
24	**E**n*de* altoes in h*aer* herte meeren	4972
	Die III pointe die ic hu seide	
	Teen es te wi*n*nene met aerbeide	
	Tander te houdene met sorghen	
28	**T**erde node sceede*n* daer af morghe*n*	4976
¶	**T**goet sal noch he*m* selue*n* wreke*n*	
	Al eist dat nie ne can spreken	
	Het slacht wel der goddinne*n*	
32	**D**ie in de*n* tor leit v*er*wrocht binne*n*	4980
	Die h*aer* in paise hout en*de* te ghemake	
	En*de* laet de*n* keitiue in wake	
	Tote dat come*n* mach haer hure	
36	**E**n*de* da*n*ne gaet soe bute*n* mure	4984
	En*de* also sal doen scat	
	Als sij*n* hee*r*e sleuens es sat	
	So sal hi de*n* ghene*n* bliue*n*	
40	**D**iene zaen ouer sal driuen	4988
	M*aer* die gherechteghe man	
	Ne hout he*m* niet der an	
30vb	**H**ine es altoes vro en*de* blide	
	En*de* gheuet dat sine talle*n* tide	4992

D*aer*t hem sal dincke*n* besteet wese*n*
4 ¶ Dedalus dincket wel va*n* dese*n*
Die ycaruse sine*n* sone maecte
Vloghe die hi wel gheraecte 4996
Maer dat dede aert en*de* niet nature
8 Diene de lucht vlieghe*n* dede dure
Ne waer die ghierighe man
Al pijnt hi hem te vlieghene hine ca*n* 5000
Sij*n* eere ne mach niet v*er*re come*n*
12 Ghiericheit heuet he*m* benome*n*
Die he*m* alle doghet doet laten
Noch salne god onse he*er*e mee hate*n* 5004
Den nodeghe*n* ghierighe*n* onghezedet
16 Da*n*ne die af gode ane bedet
¶ Ne waer milde h*er*te wildijt v*er*staen
Wille niet met ghiericheit o*m*me gae*n* 5008
Ne waer dor deere die hi begheert
20 Vlieghet hi in de lucht voerw*eer*t
Noch heuet vele lieuer onse he*er*e
Den milde*n* en*de* mintene meere 5012
Dan hi de*n* vule*n* ghierighe*n* haet
24 Dien hi nochtan ze*er*e versmaet
AY zoete Rijcheit alte moerdadich
Waer bi sidi so onghenadich 5016
Die ghene die he*m* ane hu lesen
28 Si moete*n* huwe kechte wese*n*
Te dienne en*de* te legghene onde*r* wet
Dat die milde niet ne doet 5020
Maer mi mach zulke h*aer* pleghe*n*
32 Segghe*n* en*de* der an woerde*n* ieghen
Dat groete zekerheit gheeft sat
An de coninghi*n*ne merke*n* wi dat 5024
Die om h*aer* edelheit groet
36 Met he*m* voere*n* groet *con*root
Van liede*n* die ghewapent sijn
Diese beware*n* dits an scijn 5028
Da*n*ne segghe*n* liede v*er*re en*de* bi
40 Dat het eene grote coenheit si
God weet wel die kint al goet
Dat he*m* grote sorghe doet 5032
31ra Datsi gheue*n* groet saut
Men siet wel dat I Ribaut
Waer hi wille gaet zonder keere*n*

4	**A**lleene daer sijn die moerdeneere*n*	5036
	Hi gaet dansen en*de* springhe*n*	
	Lude roepe*n* en*de* singhen	
	Hine zorghet niet te gheere stont	
8	**D**atti v*er*liesen mach yet si hu cont	5040
	Ne waer addi al datte	
	Dat C*oninc* behoert en*de* sine*n* scatte	
	Goud ghelt p*re*cieuse steene	
12	**D**ie rouers nament al reene	5044
	En*de* soudene oec mede v*er*slaen	
	D*aer* die Ribaut soude ontgaen	
	Om dat si soude*n* ducht*en* thanghe*n*	
16	**W**are*n* si va*n* sine*n* lieden ghevanghe*n*	5048
	Niet meer mach I co*ninc* sij*n* vry	
	Dan I Ribaut ghelouets mi	
	Alleene vp dat sine liete*n* vare*n*	
20	**S**ine liede diene altoes bewar*en*	5052
	Ic lieghe sine sij*n* mee no min	
	Ne waer eerscap heefti ouer him	
	Hertscapneen . dienst dats waer	
24	**D**iene vri houdet al daer	5056
	Want alsi wille*n* blijft hi alleene	
	En*de* da*n*ne es sine macht cleene	
	Want h*aer* lijf hare vromicheit	
28	**E**s den co*ninc* arde onghereit	5060
	Hets hare en*de* moet he*m* bliue*n*	
	Nature soe const wel bedriuen	
	Die auonture diene can	
32	**H**oe goet dat soe si den man	5064
	Te wetene doen bi wat zaken	
	Sijn goet alre best sij*n* te ghenake*n*	
	Want die auonture es blint	
36	**V**rauwe dor god marien kint	5068
	Sprac die mi*n*nere nv leert mi	
	Wel dat mij*n* beste goet si	
	Dat soudic gherne leere*n* kinne*n*	
40	**E**n*de* die conste va*n* hu ghewinne*n*	5072
	I C leert gherne seide reden doe	
	Ne waer v*er*staet dit niet alsoe	
31rb	**D**at ic goet meene va*n* auonture*n*	
	Lant huus cleedre*n* of scuren	5076
	Noch ne gheen aerdsch goet	
4	**D**atme*n* vore*n* of draghe*n* moet	

	M*aer* mine leeringhe ve*r*staet h*aer* jn	
	Dat ghi sult hebbe*n* in huwe*n*	5080
	Es goet niet dat hu sal bate*n*	
8	**N**o ontvalle*n* vp de strate*n*	
	En*de* sal hu ve*r*weghe*n* no ve*r*laden	
	Maer altoes vrome*n* en*de* niet scade*n*	5084
	Al ander goet dat bute*n* es	
12	**N**e wasic in prise sijts ghewes	
	No ne gheen ma*n* die leuet	
	Ne heuet mee dan hem gheuet	5088
	Wijsdom int he*r*te beslote	
16	**A**l dat wi haer blucke*n* en*de* blote*n*	
	Van andre*n* goede doe ic hu ve*r*staen	
	Moet alte male an de auonture gaen	5092
	Daer die zotte dicke ve*r*blide*n* bi	
20	**E**n*de* in anxene*n* met rauwe si	
	Al dattie auonture doet	
	Ne prijst niement die es vroet	5096
	En*de* esser of note droeue note blide	
24	**W**ant te duchtene es talle*n* tide	
	Dat onghestade es alsict kinne	
	Hier o*m*me ne prisic niet de mi*n*ne	5100
	No ne gheen man die es vroet	
28	**W**ant soet varinc keere*n* doet	
	En*de* daer bi eist recht en*de* wet	
	Dat nieme*n* sine he*r*te ne zet	5104
	An dat goet het ware grote zonde	
32	**E**n*de* ghi oec dat teenigher stonde	
	Den liede*n* ve*r*staen sonder waen	
	Dat ghise niet ne sout of gaen	5108
	En*de* ghi da*n*ne meer mint h*aer* goet	
36	**D**an he*m* selue*n* so wie dit doet	
	Het ne soude prisen gheen man	
	Dese mi*n*ne es inde*n* ban	5112
	En*de* weder gheseit dat ve*r*staet	
40	**E**n*de* va*n* alle*n* liede*n* ghehaet	
	Ghi secht al niet dit ne doocht	
	Dat ic hu segghe en*de* hebbe ghetoecht	5116
31va	**E**n*de* secht dat ic hu de mi*n*ne hate*n* doe	
	Nu secht mi waer af en*de* hoe	
	DIe mi*n*re seide bi w*aer*heden	
4	**V**rauwe ghine rustet hede*n*	5120
	Mi te biddene dat ic ve*r*smade	

	Mine*n* hee*r*e dat ic niet en dade	
	Om eene wilde mi*n*ne die ghi	
8	**A**lte zee*r*e nv priset mi	5124
	En*de* diemen niewerinx ne weet	
	Va*n* oosten d*aer* de zo*n*ne vp gheet	
	Ten westen d*aer* soe ruste pliet te doene	
12	**N**o middaghe tote sempt*er*toene	5128
	Ic weet wel dat I wandele*n* soude	
	Tote dat he*m* bename de houde	
	Eerme*n* vonde al sulke mi*n*ne	
16	**A**ls ghi mi wilt bringhe*n* an inne	5132
	Sident dattie goede wech vloen	
	Sone adde de weerelt gheen doen	
	En*de* datse die ghygante assalg*ier*den	
20	**M**et crachte en*de* so sconfierde*n*	5136
	Datsi voere*n* in de*n* hoghe*n* trone	
	Hier boue*n* wone*n* daert es scone	
	Recht en*de* reinicheit de vrauwe	
24	**V**oere*n* met he*m* so dede oec trauwe	5140
	Dese mi*n*ne es ghevloen also	
	Sider dat trauwe hene*n* vlo	
	Gherechticheit die zware was	
28	**V**lo oec tachterst gheloeft mi das	5144
	Die sider noit qua*m* weder	
	Van den hemele h*ier* neder	
	Gheraet doetse hene*n* vlien	
32	**D**iese hore*n* wille no zien	5148
	Met sire ondaet met sire cracht	
	Heuet hise huter weerelt bracht	
	En*de* hout de w*eer*elt met ghewelt	
36	**E**n*de* esser so vaste in ghestelt	5152
	Datsoe he*m* sal bliue*n* e*m*mermeere	
	Het en doet kenlic onse heere	
	TVliu*us* te menigh*er* vren	
40	**D**ie heimelichede der scriftur*en*	5156
	Besochte en*de* ne conste bi engyen	
	Ne gheen dat soe ghemaect sceen	
31vb	**D**atsi tghescutte mocht*en* vlien nie	
	Dan II pare wanic ofte drie	5160
	Die alle sulke minres waren	
4	**A**ls ic hu hier hore openbaren	
	Binne*n* tulli*us* tiden nochtan	
	So vant me*n* menighe*n* man	5164

Die vriende waren metten monde
8 Maer metter herte te gheere stonde
Bem ic dan vroeder nv merct das
Dan tullius of ypocras 5168
Die sulke minne niet conste vinden
12 Wat soudic mi dan onder winden
Ende wae soudicse vinden dan
Na dien datse niemen vinden can 5172
Ende soe de weerelt es dor socht
16 Ende ware dat ic vlieghen mochte
In de lucht ghelijc eenen crane
Ende icker danne mochte comen ane 5176
Al constic vlieghen in zochter niet
20 Want mi mochter of comen verdriet
Ende die gode mochten wanen dat
Dat ic int paradijs den scat 5180
Soude willen assaelgieren
24 Alse die gigante quadertieren
Wilen in houden tijden daden
Ic ne bem also noch niet beraden 5184
Datse mijn herte te soucken beghert
28 ¶ Lieue vrient nv hoert hare wert
Seide Redene ende vant bekinnen
Sint hu herte niet staet ter minne 5188
Die al te lichte ghebreect an hu
32 Alse an I andre so merket nv
Bi andren lieden willic vorwaer
Proeuen dese redene claer 5192
Die ghi selue sult lien saen
36 Maer ghi moet de minne verstaen
Die ic hu segghe ghewaerlike
Ane die aerme ende an die rike 5196
Hoe ghise ghemeenlijc sult minnen
40 Ende den eenen niet lieuer ghewinnen
Dan eenen anderen dat verstaet
Hebbe elken euen lief hoet gaet 5200
32ra Te doene dattu wilt datmen di dade
Eist van ghewinne eist van scade
Wilde hu herte aldus minnen
4 So soudi weder loen ghewinnen 5204
Ende danne volghen al hu leuen
Die grote bliscap hu soude gheuen
Omme dattie lieden laten

8 Dese mi*n*ne en*de* ve*r*haten 5208
So sij*n* si gheset ghemeenlike
Den rechters in aerdrike
Om*m*e ouerdade*n* te wreke*n*
12 Die si ieghe*n* dat recht breke*n* 5212
Die deen ieghe*n* den andere*n* doet
Eist doet te slane ofte neme*n* sij*n* goet
Met crachte*n* ofte stillekine
16 Of verraet o*m*me dat sine 5216
Dit soude*n* de rechters dan berechte*n*
En*de* d*aer* ieghe*n* stride*n* en*de* vechten
ARauwe dor god va*n* hemelrike
20 Na dien dat ghi mi so neerenstelike 5220
Leeret so biddic dat ghi doet
Een deel ve*r*clare*n* mine*n* moet
Gherne w*aer* af ic seght hu
24 Vrauwe berecht mi nv 5224
Welc hu best dinct in huwe*n* zi*n*ne
So gherechtichede so mi*n*ne
Welke dinct hu best vrauwe dese
28 D*aer* ghi heet dat ic mi in vreese 5228
Want die ghene d*aer* ic in bem
Die blijft altoes in mine*n* zin
Tatolf ic gheloues hu wale
32 Ne w*aer* wildi weten al te male 5232
Van beeden welc dat beste si
Ic seght hu mi*n*ne so proeft mi
Thoerne alse me*n* II zake*n* vint
36 Die me*n* beede orborlijc kint 5236
En*de* die ghene die best te doene es
Die dinct mi best sijt zeker des
Vrauwe dese zake es waer
40 Nu hoert wat ic segghe al claer 5240
Dat ic bet mede ve*r*clare den sijn
Minne daer karitate es in
32rb Es beter da*n*ne gherechtichede
En*de* wilt hu proeue*n* voer w*aer*hede 5244
So setter toe herte en*de* moet
4 Ic segghe dat beter es dat goet
Dat van he*m* zelue*n* comt gheresen

32ra19 *Representant* v *in de marge.*

Da*n*ne d*aer* hulpe toe moete wesen 5248
Bi exemple*n* willict hu zaen
8 Verclare*n* en*de* doen ve*r*staen
Van eene*n* scepe dat he*m* selue*n* can
Bet betrecke*n* da*n* eenich man 5252
Al dademe*n* hulpe ne gheene
12 Andre die sij*n* alleene
Wat mochtem staen in staden
In dien dat niet en ware ve*r*laden 5256
Dat me*n* he*m* hulpe trucke*n* iet
16 Segghic waer hoe dinctu besiet
Al laghe stille ghiericheit
En*de* mi*n*ne de*n* liede*n* ware ghereit 5260
So ware he*m* de mi*n*ne ghenoech
20 Om te hebbene hare gheuoech
Sonder te doene eenighe recht
Va*n* eenigher zake die me*n* ve*r*plecht 5264
Want zonder mi*n*ne gherechticheit
24 Es al ve*r*lore*n* aerbeit
Mi*n*ne heuet gheere hulpe*n* noot
Dat doet recht dit weet al bloet 5268
Hier o*m*me es mi*n*ne beter al
28 Proeuet mi dit gherne ic sal
Nu zwighet en*de* hoert mij*n* tale
Ic saelt hu prouue*n* wale 5272
RECht regneerde ghelouet das
32 Doe Saturn*us* coninc was
Dien jupiter beede gader
Af sneet al was hi sij*n* vader 5276
Sine ghegade al deet he*m* wee
36 En*de* warpse daer na in de zee
Van de*n* scume*n* so wart venus
Ghebore*n* die scrifture orcont dus 5280
Al ware gherechticheit weder come*n*
40 Dien den wech al es benomen
Alsi dat zake datter te doene si
Nochtan wert goet dat dincke mi 5284
32va Dat he*m* die liede*n* onder minden
En*de* dat recht wel onder kinden
Want onder minde*n* he*m* die liede*n*

32rb23 Want*:* t *is heel klein geschreven en toegevoegd nadat* zonder *al geschreven was.*

4 Sijt zeker dat si om gheene mieden 5288
Deen den anderen dus mesdaden
Ende wat soude recht dan scaden
¶ Vrauwe inne weet bi onsen heere
8 Ic salt hu segghen paisiuelic zeere 5292
Soude staen de weerelt sonder dinghen
Wat souden dan princhen of coninghen
Ofte profeste ofte ballieuwe
12 Sine dochten niet dat weet nuwe 5296
Daer omme dinct minne beter mi
Danne gherechtichede si
Recht ne gaet ieghen tquade daer
16 Maer die vroeder es voer waer 5300
Nu int herte hier in erdrike
¶ Edelhede vergaet ghemeenlike
Daer omme ne waren de sonden
20 Niet in erdrike ghevonden 5304
No quaethede comen ne gheen
Rechtere ne ware niet een
¶ Dit willen de rechters qualijc weten
24 Die dat rechte al vergheten 5308
Ende doemen die aerme liede
Ende van den riken nemen si miede
¶ Sulc rechtere es die hanghen den dief
28 Het ware vele minder grief 5312
Dat men hem seluen hinghe
So menighe valsche dinghe
Heuet hi ghedaen ende toe bracht
32 Bi sire wille met sire cracht 5316
DEse zake machmen wale
Bi apiuse vertellen te male
Die sinen cnape teenen daghe
36 Dede doen I grote claghe 5320
Also ons zeghet : titus : lyneus
Ouer die dochter virgilius
Virgine heet die scone maghet
40 Omme dat soe apius wel behaghet 5324
Ende hise emmer wilde minnen
Ende soe sijns niet wilde kinnen
32vb No sire minne niet begherde
Hads apius grote onwerde 5328
¶ Die cnape quam ende riep zeere
4 Heere apius rechte heere

Doet mi vo*n*nesse eer ghi gaet
Van deser maghet die h*ier* staet 5332
Dat mine eyghine dierne es
8 En*de* wille wel betoghe*n* des
Ieghen elken man die leuet
In roucke wiese gheuoet heuet 5336
Huut mine*n* huus bleef soe v*er*lore*n*
12 Onlanghe datsoe was gheboren
En*de* was v*ir*gilius gheheete*n* gheue*n*
En*de* altote noch es so hem bleuen 5340
Doet mi recht he*er*e apius
16 Dat ic mine dierne ghewi*n*ne dus
Soe soude mi diene*n* met rechte
Wilt oec v*ir*gilius en*de* sij*n* gheslechte 5344
Weder segghe*n* datti ne can
20 Ic weder roupt met menighe*n* ma*n*
¶ Aldus sprac die v*er*rader quaet
Die valsche rechter die daer staet 5348
Eer noyt virgilius dese tale
24 Conste ghesegghe*n* weet wale
Die sine dochtere bescudde*n* soude
Ieghe*n* he*m* diese hebbe*n* woude 5352
So gaf apius sij*n* vo*n*nesse daer
28 Hi hiet datme*n* de*n* cnape vorwaer
Die dochter gheue*n* theghindo*m*me
Doe dit hoerde de deghe*n* vrome 5356
Virgilius va*n* sire dochter en*de* zach
32 Dat hijs gheen recht hebbe*n* mach
Sone moet come*n* in scnape*n* hande*n*
Nam hi de scade voer de scande 5360
En*de* vant in he*m* selue*n* dese*n* raet
36 Ter dochter ghinc hi daer soe staet
Die hi voer al dat leuet minde
Sijn zw*er*t nam hi met gheninde 5364
En*de* sloech der maghet af thouet
40 En*de* ghinc te*n* rechtere ghelouet
Di d*aer* stont ten jugemente
En*de* bracht hem teene*n* prosente 5368
33ra ALdus bleef die scone v*ir*gine doot
En*de* die rechtre hiet en*de* gheboot
Dat me*n* v*ir*giliuse vinghe
4 En*de* me*n*ne stappans hinghe 5372
Nochta*n* ne constijs ghedoe*n* niet

		Want die ghemeente he*m* ne liet	
		Niet ghedoen die iammerhede	
8		**D**oe wart gheprouft ter stede	5376
		Dat apius valsch vo*n*nesse wijsde	
		Gheuaen wart hi en*de* ze*er*e mesprijsde	
		Datme*n*ne leide in prisoene	
12		**D**or sire quaetheit ocusoene	5380
		Daer hi hem dode met I messe	
		Eer de dach qua*m* va*n* sine*n* vo*n*nesse	
		En*de* Claudius die de claghe vp hief	
16		**W**art v*er*ordeelt als I dief	5384
		Ne ware dat ontf*aer*mde ze*er*e	
		Virgiliuse de*n* goede*n* heere	
		Die den volke so vele bat	
20		**D**atti v*er*lost wart vp de stat	5388
		En*de* alle die orconde waren	
		Worde*n* daer ghedoot sonder spare*n*	
	¶	**L**ucaen de cleerc seghet dat	
24		**I**n sine*n* bouc teere stat	5392
		Die wise meester in sij*n* latijn	
		Dat rechters touerdadich sijn	
	¶	**G**oet te sine alse me*n* heeft macht	
28		**S**iet me*n* selde*n* in ma*n*ne gheacht	5396
		Datsi daer in ghestade bliuen	
		En*de* gheene quaetheit daer in en driue*n*	
		Daer si lettel an winne*n* zelen	
32		**W**antse die duuel bi der kele*n*	5400
		Noch v*er*hanghe*n* sal si hu cont	
		Ten laetsten in der hellen gront	
		Inne neme hier hute dat v*er*staet	
36		**C**oninghe he*r*toghe*n* graue*n* no p*r*elaet	5404
		No ter weerelt no gheestelike	
		Eist datti va*n* de*n* rechten strike	
		Want eerscapie was d*aer* o*m*me	
40		**G**hemaect dat si recht met cro*m*me*n*	5408
		Den lieden souden doen voert	
		En*de* de*n* aerme*n* alse de*n* rike*n* h*aer* woert	
33rb		**H**oren o*m*me hiet hebbe*n* si de he*er*e	
		Hier o*m*me was ghemaect de he*er*e	5412

33ra22 ghedoot*:* g *en* h *staan wat ver uit elkaar, zodat het gebruikelijke verbindingslijntje tussen beide letters wat lang is geworden.*

Dattie aerme lieden bi hem souden
4 In payse van den riken sijn ghehouden
Ende die rechters moeten zweeren
Datsi quaetheit sullen verweeren 5416
Ende die quade selue metter hant
8 Hanghen ware daer niemen int lant
Diet doen wilde van sinen weghen
Hier bi hebben si die heere vercreghen 5420
Ende die rente van den lieden ende tgoet
12 Die princhе es zalich diet doet
Nu hebbic hu ghedaen verstaen
Na dat mi hu vraghen dochte gaen 5424
Ende die waerheit also si sijn
16 Daer ic hu af make den fijn
VRauwe ghi hebt mi wel berecht
Dies ic hu danke hets recht 5428
Ne waer ic hoerde hu nomen
20 Eene zake die mi dochte comen
Vter herten vul dorperheden
Die hu begripen wilde van den zeden 5432
Hi mochte hu verspreken wale
24 Dat ghi spreket al sulke tale
Ha ha seide redene ic kenne wel
Dat ghi meent ic sal hu segghen el 5436
Wel die dinc te verstane doen bet
28 Als ghi wilt teere ander stat
Ende salt hu toghen met onscouden
Vp dat ghire hu an wilt houden 5440
Ne waer ic moet segghen eer
32 Van dat ghi mi heden eer
Vp wilt legghen van atien
Mi wondert hoe ghijs durt lien 5444
Ende ne weti niet dat vrecheit si
36 Als I van eere dinc wille sijn vri
Datti danne eene zotheit dor noot
Doet eene ander die es also groot 5448
Ofte meerre dit weet gheheel
40 Om dat blusscen soude een deel
In hu herte die zotte minne
Wildi mi hu hatie maken in jnne 5452

33rb6 verweeren: *Tussen* ver *en* weeren *is een* e *uitgeradeerd.*

33va **N**e ghedinct hu va*n* Oratiuse niet
Die so vroet een meester hiet
Hi seit die zot die sine*n* wille
4 **V**p eene quaetheit hout al stille 5456
Dat goet es datti een and*er* doet
Om deerste te werpe*n* onder voet
In wille niet ve*r*bieden de mi*n*ne
8 **N**e waer ve*r*staet in huwe*n* zinne 5460
Dat ic die zotte mi*n*ne ve*r*biede
Die altoes pijnt en*de* quelt de liede
Al es dat zake dat es w*aer*hede
12 **D**atme*n* ve*r*biedet dronkenhede 5464
Men ve*r*biedet daer o*m*me niet
Te mate*n* drinke*n* dus besciet
¶ **A**l ve*r*biedme*n* te grote miltheit
16 **D**en liede*n* die te zw*aer* es godweit 5468
Men heet he*m* niet dat si
Te vrec sij*n* gheloues mi
Van dese*n* es beede quaet
20 **I**c wille wel dat ghijt ve*r*staet 5472
Dat ic dese prise*n* soude node
Ghi doet vrauwe ghi lieght bi gode
In smeeke*n* niet I twint
24 **G**hi sijt ter wijsheit ombekint 5476
Dat ghi mi aldus yet sult vaen
Ghi ontcoppelt hu honde te zaen
Alse o*m*me te vane den hase mij*n*
28 **G**hine sijt noch niet goet loghisij*n* 5480
Also ne las ic hu niet va*n* mi*n*ne*n*
Alse ghi mi nv wilt doen bekinne*n*
Datme*n* ieme*n* soude hate*n*
32 **M**iddele mi*n*ne willic hu laten 5484
Die ic wille dat ghi ontfaet
Want soe wel te prisen staet
¶ **E**ene ander mi*n*ne gheloues mi
36 **D**ie noch also naturlic si 5488
In meinsche*n* en*de* in beeste*n* mede
Want het es naturlichede
Dat elke moede*r* mint h*aer* kint
40 **D**at soe met hare*n* lechame wint 5492

33va28 noch*: Boven de* o *staat een streepje zoals elders op de i staat.*

	Dit es eene mi*n*ne ghemeene	
	Alle creature*n* groet en*de* cleene	
33vb	**D**ese mi*n*ne dat es mi*n* no meere	
	Te lachterne no te prisen zeere	5496
	Want he*m* nature doen doet	
4	**N**e dade*n* sijs niet ic wils hu vroet	
	Make*n* het ware he*m* lachter groet	
	Want dies nes gheen noot	5500
	Dat ic hu hier af soude telle*n*	
8	**W**ant hu andre zake quellen	
	Die ghi v te zw*aer* an hebt ghenome*n*	
	Woudire noch ane comen	5504
	Eer hu de pine brochte ter doot	
12	**H**et ware wel hu zalicheit groet	
	Hier bi sone beghinnix niet	
	Dat ic wille dat ghi sijt jet	5508
	Alte male zonder mi*n*ne	
16	**M***aer* doet mi in huwe*n* zinne	
	Ic bem edel en*de* arde scone	
	En*de* vrauwe va*n* grote*n* lone	5512
	En*de* met elke*n* man werdich dan	
20	**D**ie mee so vele doghede*n* ghewa*n*	
	Noch so vele eeren mede	
	Al waert de keyser va*n* rome d*er* stede	5516
	In mochte*m* wel diene*n* met eere*n*	
24	**S**iet wildi hu te mi waert keere*n*	
	Ic wille hu lief gherne wese*n*	
	Nu willic hu segghe*n* van dese*n*	5520
	Ontfadi mine mi*n*ne goet	
28	**D**at hu de zi*n*ne v*er*lichte*n* doet	
	En*de* niet ghebreke*n* sal zekerlike	
	Dinc ne gheen in aerderike	5524
	Ghi sult hebbe*n* doghet en*de* eere	
32	**E**n*de* sij*n* een gheweldich heere	
	Wildi doen den wille mijn	
	Al dat ghi wilt mach met hu sij*n*	5528
	In dien dat ghi mij*n* ghew*er*ke doet	
36	**E**n*de* hu mine mi*n*ne dinket goet	
	In heete hu doen gheene dinc el	
	En*de* ghi moghet hu beroeme*n* wel	5532
	Dat ghi hebt de beste amie	
40	**D**ie vrauwe ghedaen adde nie	
	So wel ghebore*n* no so hoghe	

	Dat soe mi yet ghelike*n* moghe	5536
34ra	**W**ant ic ben die dochter zekerlike	
	Ons he*er*en va*n* hemelrike	
	Die mi so scone heuet gheformeert	
4	**N**e sijt niet te barteert	5540
	Speghel hu in mij*n* claer anscij*n*	
	Dat niet scoenre mochte sijn	
	Ghine saghet noit vrauwe so scone	
8	**N**o maghet va*n* so groten lone	5544
	Die dies heuet orlof dat ic doe	
	En*de* ic mach hu wel segghe*n* hoe	
	Ic hebbe orlof va*n* mine*n* vader	
12	**M**i selue*n* te gheuen al gader	5548
	Den ghene*n* die ic met herte*n* mi*n*ne	
	En*de* te wesene sine vriendi*n*ne	
	Sonder blame te hebbe*n* e*m*mermee*r*e	
16	**E**n*de* ons beede*n* sal onse heere	5552
	Altoes neme*n* in sine hoede	
	En*de* te gadre sij*n* met goede	
	Nu seght wat dinct hu goet	
20	**D**ie god die hu dus mi*n*ne*n* doet	5556
	Ghelt hi wel dus sine lieden	
	Besiet dese ghifte*n* die ic hu biede	
	En*de* ontsecht mine vrienscap niet	
24	**W**ant maeghde*n* hebbens v*er*driet	5560
	En*de* grote*n* rauwe en*de* toren	
	Alsi he*m* ontseggh*e*n horen	
	DIe minre seide scone vrauwe	
28	**I**c biddu vp rechte trauwe	5564
	Dat ghi mi seght va*n* wat dienste	
	Ghi wilt dat ic doe tuwe*n* zienste	
¶	**R**edene seide het ware onscone	
32	**D**at ghi mi dient sonder hone	5568
	Ne waer ic wille al dat	
	Dat ic hu diene v*er*staet dat	
	En*de* ghi blijft mij*n* ghestade vrient	
36	**E**n*de* de*n* ghene*n* laet dien ghi dient	5572
	En*de* niet ne lacht teenigher vren	
	Vp dat rat va*n* auonturen	
¶	**D**oet als meester Socrates dede	
40	**D**ie noyt te gheere stede	5576
	Om*m*e ghewin no om v*er*lies	
	Vernieuwede sij*n* blie sijt seker dies	

34rb **H**ine bleef in eene*n* pointe altoes
Weder hi ghewan ofte v*er*loes 5580
Hine was te drouuer no te blider
4 **D**ies sij*n* prijs ghinc te wider
Want ons so bescriuet solijn
Die sprac en*de* andwoerde apolijn 5584
Dat Socrates al openbare
8 **D**ie wiste van der weerelt ware
Wat he*m* deerde ofte mesquam
In eene*n* pointe hijt altoes nam 5588
Ia al d*aer* me*n* de doot slouch
12 **O**m dat hi seide en*de* voert drouch
Dat niet dan I god ne ware
Die ghebod hadde harehentare 5592
En*de* dit so p*re*dicte hi al theene*n*
16 **D**atme*n* ghelouede an andere*n* gheene*n*
¶ **H**eraclides en*de* diogenes
Hare herte was niet als die hu es 5596
Om anxt no om aermoede bede
20 **N**e adden si noyt zeerichede
Ne waer hilde*n* he*m* in I ghelaet
Ghesciedem goet ofte quaet 5600
Aldus so doet lieue vrient
24 **I**n wille niet dat ghi mi dient
Van eenigher zaken teenigher vre*n*
Laet ghewerden die auonturen 5604
En*de* wacht hu hoe soot ga
28 **D**at hu haer rat niet o*m*me sla
En es so sterc worstelare
Dien Dauenture jet v*er*uare 5608
En*de* he*m* d*aer* ieghe*n* niet ne wert
32 **D**at ickene prise I d*enier* wert
Niieme*n* ne soude*n* v*er*uaren
Van hare maer vromelike vare*n* 5612
Want soe qualic worstele*n* can
36 **E**s hi rike ofte orem man
Vp datti he*m* weere*n* wille weder
Hine werp se te hant wel neder 5616

34rb8 wiste van*: De kopiist heeft het haarstreepje aan de 'kop' van de* e *zo ver doorgetrokken dat het lijkt alsof de* v *een abbreviatuurteken heeft.*
34rb14 harehentare*: De tweede* h *lijkt te zijn verbeterd uit een andere, niet meer te identificeren letter.*

Hine es niet coene die he*m* ontsiet
40 Want der cracht ne heeft so niet
Dat soe de*n* ghene*n* mach v*er*slaen
Die ieghe*n* haer te stride daer gaen 5620
34va Daer o*m*me soude me*n*se niet ontsien
Want so de ghene slaet die vlien
So eist wel grote scande dan
4 Dat he*m* v*er*hanghe*n* laet de man 5624
Die he*m* wel mochte v*er*weeren
Wildeme*n* he*m* scaden of deeren
Daer o*m*me vrient sone ontsiet
8 Hu der auenturen niet 5628
Laet hare h*aer* rat wel keeren
Den eene*n* nedere*n* den andere*n* eeren
En*de* hout hu ieghe*n* hare vast
12 Sone mach hu doen ghe*n* ouer last 5632
Nochte tore*n* in huwe*n* zinne
Ghi heet de auenture goddinne
En*de* seecht daer soes es ghecroent
16 En*de* bouen in den hemel woent 5636
Dat es gheloghe*n* zekerlike
Soene heuet in hemelrike
Stat ne gheen bi onsen heere
20 Want soe es sorghelijc ze*er*e 5640
En*de* die dinghe*n* staen ter auenture*n*
Ne conne*n* met gode niet ghedure*n*
EEne rootse staet in de zee
24 Diep in de middele v*er*staet mee 5644
Die hoghe boue*n* de*n* water staet
Daer die zee stroem ieghe*n* stlaet
En*de* scoeter ieghe*n* mette*n* zee baren
28 Nochtan ne can soe niet v*er*varen 5648
Met hare*n* scote*n* die rootse ver v*er*ue*n*
Sone moeter e*m*mer binne*n* bliue*n*
Vaste staende vp hare stat
32 M*aer* soe maecse dicken nat 5652
Met haren water datter vp w*aer*t
M*aer* emmer moet keere*n* achter waert
Dese rootse v*er*chiert hare
36 Met cleedinghe*n* va*n* menighe*n* pare 5656
Van sulke*n* bloeme*n* die va*n* verre*n*
Blecke*n* also scone als sterren
Die crude staen d*aer* scone ghesprait

40	**M***aer* als die noerdene wint waeit	5660
	Met sire groter couthede	
	V*er*deruet hi cruut en*de* bloem*en* mede	
34vb	**V**p die Rootse die staet daer	
	Staet I sorghelijc boch voer waer	5664
	Daer wonderlike bome in staen	
4	**W**ant die een draghet sond*er* waen	
	Vrucht en*de* die andre negheen	
	Die daer staen groet en cleen	5668
	Als deene groyt es dand*er* droghe	
8	**A**ls deene te gaet wast dand*er* hoghe	
	Alle de boeme die daer sijn	
	Groene met rechte staen in scijn	5672
	Of si alle v*er*droghet waren	
12	**E**n*de* die andre of si soude*n* te vare*n*	
	Die staen daer al dore groene	
	Hets daer va*n* wonderliken doene	5676
	De nachtegale singhet d*aer* spade	
16	**M***aer* singhende hebben d*aer* wel stade	
	Iuper*en* en*de* hulde*n* die d*aer* singhe*n*	
	En*de* hare*n* drouue*n* sanc voert bringhe*n*	5680
	Haer zanc es drouue weet wale	
20	**E**n*de* leelijc te hoerne al te male	
	Daer boue*n* lope*n* talre tijt	
	Twee vloede die diep sij*n* en*de* wijt	5684
	Springhende hute*n* borne zond*er*linghe	
24	**D**een hi heuet in ware*n* dinghe*n*	
	Scone water ghelouet das	
	Dat claer en*de* wel smakende es	5688
	Dat niem*en* ne es diet drinct	
28	**H**ine peinster o*m*me en*de* ghedinct	
	Hoe hijs mee mochte ghewinne*n*	
	Want hijs niet v*er*zaet es bi*n*nen	5692
	No ne mach werde*n* ne*m*mermeere	
32	**W**ant he*m* durst so la*n*c so meere	
	Dies meest drinct heeft meest derst	
	En*de* vele mee da*n*ne te vore*n* eerst	5696
	En*de* wies die drinct werter droncke*n* af	
36	**V**an deerste ne doet gheen ghelaf	

34vb12 vare*n:* v *verbeterd uit* w *door eerste pootje uit te raderen.*
34vb30 v*er*zaet*: Boven de* a *bevindt zich een horizontaal streepje, dat rechts schuin naar beneden afloopt.*

So zoete es dwater also wi lesen
Dats niemen verzaet can wesen 5700
Leckerhede ne laetse verzaden niet
40 Diese altoes daerwaert tiet
Scone ende zochte loept de riuiere
Ende clincket recht in der maniere 5704
35ra Of timbren waren of tamburen
Dus ludet daer in allen vren
Die ghinghen ter riuieren waert
4 Soude van hem so sijn beghaert 5708
Dat hire binnen soude willen gaen
Nochtan soudi weder staen
Als hi quame vp dat bort
8 Ende hem veruaren te gane voort 5712
Met pinen dwaen si hare voete
So node gaen si int water zoete
Maer als sijs drinken I lettelkijn
12 Dinket hem so zoete zijn 5716
Dat sire gherne ghinghen inne
Toten halse of toten kinne
Danne liden si den jnganc zaen
16 Ende sijn vort in dat diepe ghegaen 5720
Ende danne drinken si ende baden
Dan comt I vloet met staden
Diese weder drijft te lande
20 Dan hebben si ghere menigherande 5724
Noch te drinkene van der vloet
Die hem therte binnen vertheeren doet
IC sal hu segghen hoert na mi
24 Wat dat die nature si 5728
Van der andere Riuiere
So es van sulker maniere
Dat so doncker es buter zede
28 Ende rokende I paerlike mede 5732
Ofte eene kemeneye ware
Die van vulheden harentare
Scumende es arde onzuuerlike
32 Ende so loept so loept so sturlike 5736
Datso maect sulc tempeest
Dat het es ghelike alre meest
Den eiseliken zwaren donder
36 Vp dese vloyt so wayt selden onder 5740
Die zoete wint van west

Want altoes es soe ongherest
Maer mette*n* noerde*n* winde zwaer
40 So hout so h*aer* lope*n* daer 5744
Onghestade met grote*n* bare*n*
Die niet minderen no te vare*n*
35rb Maer wintelen alse bare*n* groot
Noit ne zach man dies ghenoet 5748
Vele liede*n* zitten in die beke
4 Die weene*n* wel ia*m*merleke
En*de* haers weene*n* ne wert ghee*n* ende
So ze*er*e sij*n* si in meswende 5752
Menich meinsche gaet hier inne
8 Toter herte en*de* niet toten kinne
En*de* sij*n* daer in anxene*n* zwaer
Menich wart va*n* den bare*n* daer 5756
Gheworpen toten lande
12 En*de* weder int water te hande
Dese vloet comt so ze*er*e drayende
En*de* met zulke*n* winde wayende 5760
Dat soe h*aer* venij*n* quadertiere
16 Werpt tote in die riuiere
En*de* te stort al hier ter stede
Hare doghet en*de* scoenhede 5764
En*de* maketse zwart en*de* on reene
20 Die te vore*n* was so reene
AN dese montaenge boue*n* steet
I herberghe cranc en*de* onbereet 5768
Ghemac te hebbene zekerlike
24 Het wayt het bruusch d*aer* eenp*aer*like
So zeere dat scijnt met allen
Of die zale neder soude vallen 5772
D*aer* co*m*men Sorghe en*de* Tempeeste
28 Die d*aer* altoes houde*n* de feeste
En*de* die zoete westene wint
Wayt zelden d*aer* omtrint 5776
M*aer* grote eyselike baren
32 Come*n* daer dicke*n* toe gheuare*n*
Die eene p*ar*tie van der zale
Staet vp den berch en*de* te dale 5780
So hanghet tander en*de* scijnt oft soude valle*n*
36 En*de* tander slaen te sticken met alle*n*
Ic weet dat zekerlike wale
Dat noyt ma*n* so wonderlike zale 5784

Ne zach te gheere vren
40 Al eist thuus der auenture*n*
Want in de ene zide bi waerhede
Sij*n* va*n* seluere en*de* va*n* goude mede 5788
35va Die mure en*de* die steene ghemaect
En*de* mett*en* selu*en* dake ghedaect
Noyt sach ma*n* soenre zake[*n*] gheene
4 No met so menigh*en* diere*n* steene*n* 5792
Beset die d*aer* berrende*n* claer
Wie thus ziet ouer waer
Heuet ghenouch te prise*n* d*aer* ane
8 Mij*n* vrauwe houerde sond*er* wane 5796
Hout haer gherne tallen tiden
Om die scoenheit sond*er* v*er*mide*n*
¶ Tander deel van der woninghe*n*
12 Nes niet va*n* zulker dinghen 5800
Want die mure godweet
Ne sij*n* niet eere palme*n* breet
En*de* es ghedect arde qualike
16 En*de* ne scijnt ne bore rike 5804
M*aer* beuende en*de* ze*er*e te broke*n*
Cranc en*de* met grote*n* croke*n*
En*de* ghescoort te menigher stat
20 An h*aer* ghedane scijnt wel dat 5808
Dat soe niet soude stae*n* I vre
Sulke woninghe hout dauonture
ALse de auenture gheheer wil zij*n*
24 Trec soe in h*aer* palays guldijn 5812
En*de* hare gaet soe d*aer* bereide*n*
Met wel groter behaghelheide
En*de* gaet hare*n* lechame v*er*chiere*n*
28 Met cleedere*n* menighertiere*n* 5816
En*de* sit alse I coneghinne
Dan dinct hare in hare*n* zinne
Dat al dat in de weerelt leuet
32 Ieghe*n* hare niet ne heuet 5820
Eeren no werdichede*n* twint
So groot so h*aer* selu*en* kint
Dat niem*en* ne es in erderike
36 Die h*aer* hiet dincket ghelike 5824

35va3 zake[*n*]: *Abbreviatuurteken nauwelijks nog zichtbaar.*

	E*n*d*e* waent sij*n* vrauwe bou*e*n al	
	Sone ontsiet gheen ongheual	
	D*a*nne gaet soe de zale al o*m*me	
40	Elk*e*n muer en*de* elke colomme	5828
	Besiende harenthare al te male	
	Soe verre gaet soe in de zale	
35vb	Alleene die hare niet en ontsiet	
	Soe dat soe valt eer soes weet yet	5832
	In die cranke zale die helt neder	
4	Dat haer v*er*coeuer*e*n cume es weder	
	D*a*nne drijft soe groten rauwe	
	Die te voren was so grote vrauwe	5836
	E*n*d*e* so zee*r*e oec v*er*waent	
8	Dan bepeinst so h*aer* en*de* v*er*maent	
	Hoe wel hoe scone dat h*aer* stont	
	Van zeluere va*n* goude va*n* bont	5840
	Dies so nv al quite es bleuen	
12	E*n*d*e* wel van allen scijnt v*er*dreue*n*	
	D*a*nne heuet so rauwe I groet deel	
	E*n*d*e* gaet hene*n* crupe*n* in I bordeel	5844
	Vul va*n* rauwe*n* en*de* met weene*n*de*n* oghe*n*	
16	Men ziet haer vele ia*m*mers toghe*n*	
	Hare grote rijchede es al v*er*loren	
	Die soe adde en*de* bezat te voren	5848
	E*n*d*e* hier bi dat dauenture es	
20	So wandel ghelouet des	
	Dat soe die goede werp ter neder	
	E*n*d*e* die scalke v*er*heft weder	5852
	So dat he*m* toe comt groet goet	
24	Eere werdichede en*de* heet vroet	
	Nochtan neemsoet weder hin	
	Alst h*aer* comt in hare*n* zin	5856
	E*n*d*e* ne*m*mer ne wille ghedoghen	
28	Bedi sij*n* h*aer* v*er*bonde*n* de oghen	
	O*m*me dat soe niet wete*n* ne sal	
	Wien so goet gheuet so mesual	5860
	E*n*d*e* hier o*m*me dattie auonture	
32	Den eene*n* gheuet tsoete dandre tsure	
	Beede de*n* goede*n* en*de* den quaden	
	Bi den keerende*n* va*n* den rade	5864
	So laet hu ghedinke*n* wat ic seide	
36	Van socrates die alle beide	
	Die auenture goet en*de* quaet	

	Altoes hilt in eene*n* staet	5868
	Menich exempel moghedi vinden	
40	**W**ildijs hu te zouken ond*er*winden	
	Daer ghijt bi proeue*n* moghet wel	
	Bi Seneca wat dat he*m* gheuel	5872
36ra	**E**n*de* van Nero den coninc	
	M*aer* daer af willic corte*n* de dinc	
	Omme dat die redene openbare	
4	**D**aer af al te lanc te telne ware	5876
	NEro die felle en*de* die quade	
	Dede berne*n* bi sine*n* rade	
	Rome die werdelike stat	
8	**E**n*de* dede mede doden na dat	5880
	Die rike heere*n* die senature	
	Hi dede oec te diere vre	
	Ontliuen sinen broeder	
12	**E**n*de* ontleden dedi ziere moeder	5884
	Om dat hi die stede an zach	
	Daer hi IX maende in lach	
	En*de* daerme*n*se te sticken sneet	
16	**B**esach hi elc let dat ond*er* sceet	5888
	En*de* hoe die vincture ghelach	
	Noyt ma*n* so quaet noyt zach	
	En*de* daer hi dus besach de lede	
20	**D**edi in sine camere ter stede	5892
	Den wijn brijnghe*n* en*de* scinken	
	In den nap daer sine vut drincke*n*	
	Bi zire zuster hi mede lach	
24	**O**ec nam hijt d*aer* ment an zach	5896
	Teene*n* wiue eene*n* man	
	En*de* daer na dedi cleedre an	
	Die he*m* cleededen alse I wijf	
28	**E**ene*n* ma*n* te leuerne sijn lijf	5900
¶	**T**e seneca sine*n* meester vroet	
	Dedi segghe*n* datti steruen moet	
	Ne waer hi gaue he*m* te kiese*n* t*er* stat	
32	**H**oe hi te steruen gherde bat	5904
	En*de* Seneca die meester goet	
	Hi coes te sitten in I cupe die stoet	
	Al ghereet met watre warem	
36	**E**n*de* dedem laten in elken harem	5908
	En*de* seide nv laet mi sitte*n* tote die*n*	
	Datme*n* mine ziele moghe zien	

Blidelike te sceedene va*n* mi
40 En*de* also varende daer so begheren*de* si 5912
Dus es hi al lachende ghehent
Sonder te hebbe*n* eenich torment
36rb En*de* aldus dedi den goeden man
D*aer* mesdaet ne gheen was an 5916
Da*n*ne dat he*m* de keyser plach
4 Eere te doene waer hine zach
Ghelijc scolier den meester doet
Doe seide de keyser en es niet goet 5920
Dat me*n* iemene doe eere
8 Da*n*ne die va*n* Rome es heere
En*de* keyser van der weerelt mede
Hem te eerne es wel zede 5924
Ne waer est dat ghi mine tale
12 Wel v*er*staen wilt al te male
So moghedi merken dat rijchede
Van goede eere no werdichede 5928
Niemen gheue*n* mach die auenture*n*
16 Vaste te bliuene bi natur*en*
Hine bliue in eene*n* vaste*n* staet
Es hi goet of es hi quaet 5932
Want es I machtich so toghedi bat
20 Sine quaetheit v*er*staet dat
Da*n*ne of hi nedre en*de* kaytijf ware
En*de* da*n* laghe in dauenture zware 5936
So conste hijt ghedoghe*n* qualike
24 Dat hi wel toonde ware hi rike
NVu secht mi eene do*m*me tale
Die ghi merken moghet wale 5940
Dat eere en*de* rijcheit mede
28 Ver wandelen doen smeinsche*n* zede
Dit es eene loghene groot
Ne w*aer* goet toghet al bloot 5944
Van wat zeden dat si waren
32 Eer he*m* tgoet toe qua*m* gheuare*n*
Alse een heuet eere es hi dan fel
So machme*n* dan wete*n* wel 5948
Dat hi fel was te voren
36 Eer hi ter eere was v*er*coren
Dit nes gheene moghenthede
M*aer* hets eene quade felhede 5952
Die scrifture seit diet v*er*stoede

40 Dat moghentheit niet dan in goede
Nes want niem*en* te doene goet
Ne heuet en si dat daermoede doet 5956
36va En*de* me*n* mach segghe*n* hier bi
Dat quaet te doene niet en si
En*de* dit willic hu proeue*n* wale
4 ¶ Men seit en*de* het es ware tale 5960
Dat alle dinc v*er*mach onse he*er*e
Nu mochte yeme*n* segghe*n* meere
God die ne v*er*mach gheen quaet
8 Dits waer ic wille ghijt v*er*staet 5964
Nochtan v*er*mach hi alle zake*n*
Hier bi willic de w*aer*heit make*n*
Dattie quaetheit niet nes twint
12 Sintse god onse he*er*e niet ne kint 5968
¶ Nu willic dit al neder legghen
En*de* voert van der auenture*n* zegghe*n*
Ne ziedi niet hoe vonderlike
16 Die auenture wert vp erderike 5972
Hoe soe den quaetste*n* die nie ma*n* dachte
Te al so groter eeren brachte
Datti he*er*e so groet was v*er*re en*de* na
20 Nero die de*n* goede*n* Seneca 5976
Doden dede zonder verdien
Men sal vp dauenture niet zien
No niet daer vp achte*n* no ghoue*n*
24 Wed*er* soe de*n* eene*n* onder werpt of boue*n* 5980
Of waer dat soene mede laet
Ne waer ic wille ghise haet
En*de* va*n* hare*n* gheloue vliet
28 En*de* vp haer doen ne acht niet 5984
¶ Claudijs die plach zeere
Te lachterne gode onse*n* heere
Datti den schalc te verheffene plach
32 En*de* de*n* goede*n* mesuel vp eenighe*n* dach 5988
Nochta*n*ne so sprac hi mede
Dat god nieuw*er* o*m*me ne dede
Dan hi te valle*n* soude meer
36 In tormente en*de* in groot zeer 5992
Daer hijt he*m* mede loont alte male
Nu hebdi ghehoert mine tale
Wildi noch ghelou*en* de*n* woerde*n* mij*n*
40 So moghedi wel mij*n* vrient zij*n* 5996

	En*de* hu ne ghebreect ne*m*mermeere	
	No goet no ruscu no eere	
36vb	**E**n*de* wat eist dat ghi meent	
	Ic zie dicken dat ghi weent	6000
	En*de* traen oeghet van rauwe*n*	
4	**G**helijc men mach scauwe*n*	
	Vte eene clocke dropele come*n*	
	Daer me*n* water maect va*n* blome*n*	6004
	En*de* ne houdu ouer gheene*n* man	
8	**N**o die he*m* niet bedwinghe*n* can	
	Sine v sinne no sine zaken	
	Diene te scande*n* moghe*n* make*n*	6008
	Die duuel huter helle*n*	
12	**D**oet hu zelue*n* aldus quellen	
	Die hu dus wille doen v*er*laen	
	Dat ghi weent so menighe*n* trae*n*	6012
	Dit doet de god die hute vore*n*	
16	**H**e*m* te dienne heuet v*er*coren	
	Hi brinct hu toe dese martiere	
	Hi vercoep arde diere	6016
	Sine ma*n*ne die hi ghewont	
20	**H**i iaghet alse me*n* doet i hont	
	En*de* hout hu va*n* herte*n* flau	
	Waerdi i man hi soude sul cipau	6020
	Hu qualike ghedoen moghe*n*	
24	**L**aet vare*n* goet ma*n* hu doghe*n*	
	En*de* hoert na mi het sal hu mi*n*dre*n*	
	Laet weene*n* de wiue en*de* de kindre	6024
	En*de* die cranc sij*n* van daden	
28	**N**e waer ghi die sterc sijt in rade	
	Al eist dat dauenture es come*n*	
	Ieghe*n* hu en*de* niet tuwe*n* vrome*n*	6028
	Laet vare*n* so mach h*aer* raet	
32	**W**el keere*n* teere andre staet	
	Dat h*aer* niieme*n* mach v*er*bieden	
	Eist va*n* hoghe*n* eist va*n* nedere*n* liede*n*	6032
	En*de* dit mach me*n* merke*n* wale	
36	**B**i nero daer ic hu die tale	
	Af hebbe gheseit die felle in rade	
	Als hi alle sine mordade	6036
	Ghehent adde en*de* sine felhede	
40	**A**ls ic hu hier vore*n* v*er*staen dede	
	So hatene sine liede*n* so zeere	

Dat sijt ghedoghe*n* ne wilde*n* meere 6040
37ra Die iaghedene huter stat
Die te voren so hoghe zat
Datti was al der we*ere*lt heere
4 En*de* nv moeste sij*n* ve*r*dreue*n* met ze*er*e 6044
Hi zochte vriende harenthare
En*de* die sijns te vore*n* name ware
Ne waer si loken voer he*m* h*aer* dore*n*
8 En*de* lietene vaste lope*n* voren 6048
Na he*m* liep de menighe en*de* ran
Die te vore*n* was sij*n* man
Om he*m* te nemene sij*n* lijf
12 Dus moeste doe vlien de kaytijf 6052
Met drie cnape*n* in eene*n* ve*r*giere
D*aer* he*m* bat nero die quadertiere
Dat sine slaen soude*n* te doet
16 Sine wanhope was groet 6056
Dat hijs niet ne waende ghenese*n*
So dedi he*m* zelue*n* na desen
Ne w*aer* eer bat hi dat me*n* sloeghe
20 Sij*n* houet af en*de* wech droghe 6060
Daer niet worde bekent
Datti dus sij*n* leue*n* adde ghehent
En*de* hier nam ende tkeyserike
24 Van sine*n* gheslachte eewelike 6064
¶ Nochtan wilt me*n* wete*n* voer waer
Dat hi sine eerste v jaer
Dat keyserike berechte sco wale
28 Alst noyt was te gheene*n* male 6068
Berechte*n* alse me*n* wel waent das
Want alse hi eeneghe dinc las
Die he*m* dochte gaen ant lijf
32 Ontfaermde*m* dat sonder blijf 6072
Dat hire o*m*me weende met oghe*n*
Ne wae sident viel hi va*n* hoghe*n*
Bi ziere quaetheit die hi dreef
36 Dat hi va*n* aermoede*n* doot bleef 6076
NOyt ne conste te gheere vren
Cresus voer hoede*n* d*er* auenture*n*
Die coninc was va*n* vele lieden
40 Hine was tonder hore*n* wi ghebiede*n* 6080
En*de* zulke*n* tide te bouen mede
Dese Cresus was teere stede

37rb Ghegaen daer me*n*ne brochte sciere
End*e* bern*e*n soude in I viere 6084
Doe qua*m* d*aer* I reghen so groet
4 Die dat vier al vte goet
End*e* die liede vloen den regh*e*n
End*e* Cresus vlo wech sire wegh*e*n 6088
Wat hi hen*e*n mocht*e*n vlien
8 End*e* weder curtenlijc na dien
Quam te sin*e*n goede eerlike
End*e* was hare moghendelike 6092
End*e* doe maecti noch orloghe
12 Daer me*n*ne vinc en*de* hinc hoghe
¶ Dus was he*m* v*er*gaen sij*n* droom
Die he*m* dochte*n* dat II gode vp I boom 6096
Die hem dienden beede gader
16 Iupiter sij*n* god en*de* sij*n* vader
Die I vat hilde*n* en*de* dede*n* dwae*n*
Phebeus diere bi was ghestaen 6100
Hilt hem die dwale mede
20 Dese eere die me*n* he*m* dede
Maectene int herte so groot
Dat niemene sijns ghenoot 6104
In de weerelt ne dochte wese*n*
24 ¶ Phanie sij*n* dochter sprac na desen
Die hare androme wel v*er*stoet
End*e* niet ne smeecte dor gheen goet 6108
Lieue vader sprac die maghet
28 Dese droem mi ze*er*e wan haghet
Huwe houerde die es quaet
End*e* die auenture dat v*er*staet 6112
Die hout h*aer* sceeren met hu
32 Alsic hu wel mach segghe*n* nv
Bi desen drome die hu toonde
Al waest dat soet v*er*scoonde 6116
Soe meent d*aer* mede vader mijn
36 Dat ghi sult v*er*hanghen sijn
End*e* dat vp hu dan reine*n* sal
End*e* daer na suldi v*er*droghe*n* al 6120
Metter hitten va*n* der zonne*n*
40 Dauenture heeft dit bego*n*nen

37rb17 I *is majuskel; na* dede*n* *is nogmaals* dede*n* *geschreven, maar vervolgens doorgestreept.*

	Om hu te wisene an de galghe	
	E*n*d*e* als ghi anghet bi huw*e*n halse	6124
37va	**S**al soe v nem*e*n de guldine crone	
	Die hu heuet v*er*chiert so scone	
	E*n*d*e* salse gheu*e*n I andr*e*n man	
4	**D**aer nv lettel gheleghet an	6128
	E*n*d*e* daer ghijs vp bewaent twint	
	H*ee*r*e* Coninc ic bem hu kint	
	Wat soudic hu voert smeek*e*n gaen	
8	**A**ldus so moetti sij*n* ghedaen	6132
	E*n*d*e* o*m*me dat ic wel weet tware	
	Hebbict hu ontbond*e*n al clare	
	E*n*d*e* gheseit wat de dienst groet	
12	**B**ediet die hu jupit*er* dus boet	6136
	Dat es die lucht die hu zal	
	Van grot*e*n watre dien*e*n al	
	Va*n* reine va*n* blexem*e*n en*de* va*n* dond*er*	
16	E*n*d*e* phebus die god va*n* wonder	6140
	Die hu de dwale so wel hilt	
	Dats de zo*n*ne die met ghewilt	
	Vp de*n* boen sal da*n*ne droghe*n*	
20	**D***aer* ghi vp sat in dit v*er*toghen	6144
	Es die galghe d*aer* ghi an hanghe*n* selt	
	Niet anders vader hu droom en spelt	
	Hu staet wel te doghe*n* dese pine	
24	**D**auenture joncfrauwe fine	6148
	Wil wreken de aerme liede ouer hu	
	Dien ghi so z*ee*r*e* quellet nv	
	Met huwer groeter ouermoede	
28	**D**at ghise niet met goede	6152
	Ne wilt laten no met ghemake	
	Dit es der auenture*n* wrake	
	Dus werpsoe menighe*n* hoghe*n* ma*n*	
32	**O**nd*er* voet die d*aer* na ne can	6156
	Weder ne*m*mermee vp comen	
	E*n*d*e* goet en*de* he*ere* heeft al ghenome*n*	
	Dus werrebalt soe so vele	
36	**M**et menighe*n* als I zot met spele	6160
	Aldus deelt soe goet en*de* eere	
	E*n*d*e* ne roeket met hare*n* keere	

37va8 *Ten gevolge van een gaatje in het perkament is de regel circa 1 cm ingesprongen.*

	Wien soet neemt ofte gheuet	
40	**I**n dien dat doch yeme*n* heuet	6164
	Niem*en* prijst I odt	
	No o*m*me eerscaps ghebodt	
37vb	**N**e acht soe niet al heuet soe w*aer*t	
	Hare dochter hedelhede beg*aer*t	6168
	Diese mint vor de weerelt al	
4	**H**aer naeste nichte en*de* heet gheual	
	Ne waer auenture niem*en* gheuet	
	Haerre dochter hine heuet	6172
	Sine herte v*er*chiert wale	
8	**V**an dorpernien al te male	
	Want niem*en* es so grote heere	
	Mint hi quaetheit sone hate*n* zeere	6176
	Edelheit soe es eene dinc	
12	**D**aer dorpers h*er*te noit mede ne ghinc	
	Hier o*m*me biddic hu lieue vader	
	Laet huwe dorperheit al gader	6180
	En*de* huwe grote houerdichede	
16	**E**n*de* ane vaet Goedertierhede	
	En*de* weest houesch huw*en* lieden	
	En*de* ontfaremt huw*er* meisnied*en*	6184
	Dit soud*en* sij*n* co*inc*x manier*en*	
20	**H**ouesch Milde en*de* Goede*r*tiere	
	En*de* hier bi so werdi lief ghetal	
	Onder hu ghemeente ouer al	6188
	En*de* sonder dit weet al claer	
24	**S**one es hi niet dan I and*er* daer	
	Aldus so castiede doe Phaine	
	Hare*n* vader maer hine achtes nie	6192
	Die zot datti ieuwer ane leide	
28	**S**ine*n* zin dan ane de zotheide	
	Te doene Cresus die onu*er*vaerde	
	Hine bleef vaste in sine houaerde	6196
	En*de* seide dochter ghi hebt onrecht	
32	**D**at ghi mi aldus doet berecht	
	Van mine*n* drome dat bediet	
	Ic adde lieuer dat ghi liet	6200
	Dan ghi mi dus va*n* loghene*n* dient	
36	**D**ie gode die sij*n* bet mij*n* vrient	

37vb9 *Ten gevolge van een gaatje in het perkament is de regel circa 1 cm ingesprongen.*

	Die hier beneden zullen comen	
	Mi te heeren ende te vromen	6204
	Ende te doene al zonder waen	
40	**D**en dienst die mi si daden verstaen	
	Daer ic lach in minen droom	
	Ende mi dochte dat ic zat vp I boom	6208
38ra	**D**us trooste hi hem seluen daer	
	Ne waer die auenture zwaer	
	Quam diene niet liete ontgaen	
4	**H**ine moeste bi sire kele hanghen	6212
	Ende hier bi proeuic hu alte male	
	Lieue vrient die dinc wale	
	Dat hare rat onghestade si	
8	**L**aet hare ende comt te mi	6216
	In dien dat mesualt so groten heeren	
	Waer an sal hem tarem volc keeren	
	Ende ne wildi mi ghelouen niet	
12	**S**o ghelooft doch dat ghi ziet	6220
	Van Meinfrote die langhe wile	
	Hilt dat **C**oninc rike van cisile	
	In paise ende met werdecheden groot	
16	**S**int so slouchen karel te doot	6224
	Van agyon : ende prouincen graue	
	Daer men vele dogheden seide aue	
	Ende beblo van sinen rike	
20	**E**nde **C**oenradine diere ghelike	6228
	Dedi af slaen sijn houet	
	Nemmer ne moets sijn ghelouet	
	Die prinche van aelmaengen	
24	**H**einric sconincx broeder van spaengen	6232
	Vul van houerden ende van traysoene	
	Dedi steruen in vasten prisoene	
	Dus verloos Mainfrote dat spel	
28	**D**at wi alle toe saghen wel	6236
	Ende die graue bleef coninc ende heere	
	Sident ontsach hi hem wel zeere	
	Die quaetheit ende dede van Marcelis vaen	
32	**D**ie beste ende thouet of slaen	6240
	Ende wart daer die coninc ghecoren	
	Soudic hu al laten horen	
	Sine ghescienesse van ende torde	
36	I groot bouc het wel behoorde	6244
	Siet vrient hoe hu dit behaghet	

	Die auenture diet al draghet	
	Den eene*n* boue*n* den ander*e*n onder	
40	**S**iet of so werct menich wonder	6248
	Hier o*m*me es hi zod die ghelouet	
	Hare en*de* d*aer* o*m*me crauwet thouet	
38rb	**D**at ghi eens cusset die Rose	
	Twi makedi dies so grote nose	6252
	Dat ghire dus o*m*me gaet weene*n*	
4	**W**aendise cusse*n* al theene*n*	
	En*de* mede driue*n* huwe weeldichede	
	Lieue vrient dit es al zothede	6256
	Naer o*m*me dat ic hu seide eer	
8	**V**an Mainfrote so suldi te meer	
	Troost*e*n en*de* va*n* Coenradine	
	Die quader ware*n* da*n* sarasine	6260
	En*de* ieghe*n* die helighe k*e*rke zwaer	
12	**E**n*de* peinst mede ouer waer	
	Van Cresuse : en*de* van Nero	
	Hoe he*m* die auenture ghinc toe	6264
	Diese warp va*n* groter rijcheit	
16	**I**n aermoede*n* en*de* in ellendicheit	
	Waer toe es houaerde dan goet	
	Die de hoghe man te pine*n* doet	6268
	Hi soude hier vp wel node sien	
20	**H**oe dat Cresus die so machtich sceen	
	Gheworpe*n* wart in die aermoede	
	Peinst oec o*m*me de vrauwe goede	6272
	Eruba die so grote vrauwe was	
24	**E**n*de* va*n* troye*n* coninghi*n*ne was	
	Hectors moeder en*de* parijs	
	Oec leestme*n* in distorie s*ente* aube*r*is	6276
	Die hoghe coninghi*n*ne vri	
28	**D**arius moeder va*n* P*e*rchi	
	Hoese die auenture onder leide	
	In wel groeter keytiuicheide	6280
	Mi wondert ze*e*r*e* tallen tide	
32	**D**at ghi hebt so wide in alle*n* zide*n*	
	Ghestudeert in huwe*n* boucke*n*	
	En*de* niet so vele cont ghesouke*n*	6284

38rb23 *Tussen* **E**ruba *en* die *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*
38rb32 *Tussen* ghi *en* hebt *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

	Dat hu hiet can stae*n* in staden	
36	**E**n*de* ve*r*gheten cont dese ontrade*n*	
	Nu merct wat hu dit studere*n* diet	
	Ghi ve*r*ghetet al en*de* ne houts niet	6288
	Dat ghi leert bi huwe*n* scouden	
40	**D**at vroede liede*n* gherne houden	
	Diet legghe*n* in h*aer* herte vast	
	Wat cost he*m* I licht last	6292
38va	**T**e draghene en*de* zonder pine	
	Die vaste hilde int herte zine	
	Goede exemple en*de* leeringhe	
4	**H**e*m*ne mochte in ware*n* dinghe*n*	6296
	Niet lichte ghescien eenighe blame	
	Die he*m* va*n* auenture*n* quame	
	En*de* hine achte niet te diere vre	
8	**W**eder soe he*m* goet waer of zure	6300
	En*de* sout al laten varen	
	M*aer* lieue vrient mi dinct te ware*n*	
	Dat hu int herte niet en gaet	
12	**S**o dicke*n* ghi hu houet o*m*me slaet	6304
	Dese onghestadeghe mi*n*ne	
	Hout hu so ghebonde*n* hu zinne	
	Dat ic hu niet ne can bekeere*n*	
16	**D**och willic hu een exempel leere*n*	6308
	Iupiter onse hogheste god	
	Die ouer al heuet ghebod	
	Heuet altoes bi he*m* gheleghet	
20	**A**ls ons de cleerc Omerius zeghet	6312
	In sine*n* huse II vule to*n*nen	
	En leuet man onder der zo*n*nen	
	No meinsche es hi hout of ionc	
24	**H**ine moeter of drinke*n* sine*n* dronc	6316
	Want het es eene tauerne	
	Daer dauenture niet in scerne	
	Tauernierigghe af ne si	
28	**S**ulc drinx meer gheloues mi	6320

38rb36 ontrade*n:* on *en* trade*n gescheiden door een gaatje in het perkament.*
38rb39 scouden*:* scou *en* den *gescheiden door gaatje in perkament.*
38rb40 houden*:* hou *en* den *gescheiden door een gaatje in het perkament.*
38rb42 **W**at*: Na de* **W** *is de rest van de regel circa 1 cm ingesprongen ten gevolge van een beschadiging van het perkament.*
38va23 *Tussen* hout *en* of *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

	E*n*d*e* sulc drinckets oec min	
	N*a* dat he*m* comt in de*n* zin	
	E*n*d*e* he*m* die lust d*aer* toe draghet	
32	I*e*gh*e*n dauenture en*de* wanhaghet	6324
	E*n*s niem*e*n cume hine drinkes daghes	
	E*e*ne pinte of mee dies ghelaghes	
	D*a*t soe he*m* giet in den mont	
36	E*n*s meinsche so blide doe ic v cont	6328
	N*e* hoerti dinc die he*m* wa*n*haghet	
	H*i*ne wert drouue en*de* v*er*zaghet	
	E*n*d*e* weenter o*m*me va*n* rauwe*n*	
40	D*a*er o*m*me soude elc sij*n* ghetrauwe	6332
	I*n* sine h*er*te vp die he*er*e	
	E*n*d*e* zonder der auenture ke*er*e	
38vb	L*a*ten vare*n* en*de* h*aer* lone	
	W*a*nt si quaet sij*n* en*de* met hone	6336
	NV willic hu te deser vren	
4	V*a*re*n* late*n* van der auenture*n*	
	E*n*d*e* va*n* hare*n* zware*n* daden	
	A*l* w*aer*t dat ics wel adde stade	6340
	T*e* vertelne die dinc al va*n* hare	
8	H*e*t soude mi sij*n* al te zware	
	B*e*di willix zwigh*e*n voort meer	
	E*n*d*e* hu segghe*n* sonder weder keer	6344
	III pointe die mi int herte gaen	
12	E*n*d*e* die ic hu voert wil doen v*er*stae*n*	
	W*a*nt me*n* temenigher stont	
	S*e*ghet dat in th*er*te dat in de*n* mont	6348
	N*u* hoert die dinc en*de* v*er*staet wale	
16	D*i*e ic hu segghe*n* sal al te male	
	E*n*d*e* hebter toe huwe zi*n*nen	
¶	D*a*t een es dat ghi sult mi*n*ne*n*	6352
	E*n*d*e* dat ander dat ghi oec haet	
20	D*e*n god va*n* mi*n*ne*n* en*de* v*er*smaet	
	E*n*d*e* dat derde es dat ghi niet prijst	

38va32 *Tussen* ende *en* wanhaghet *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

38va36 *Tussen* Ens *en* meinsche *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

38va39 *Tussen* ende *en* weenter *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

38vb11 *De isolerende punten rond het getal zijn rood opgehoogd.*

		Die auenture en*de* dat va*n* h*aer* rijst	6356
	¶	**L**ieue vrient dochti mi wesen	
24		**T**e cranc te houdene va*n* desen	
		Eenighe*n* pointe die ic hu rade	
		Ic sal hu doen te bet ghenade	6360
		Te v*er*lichtene hu grote zeere	
28		**D**oe dat eerste van dat ic hu le*er*e	
		En*de* mint mi vor al de ghene	
		So suldi sond*er* twifel ghene	6364
		Van alle dandre quite wesen	
32		**G**hi moghet wel v*er*staen in dese*n*	
		Datter in es wildijt ki*n*ne*n*	
		Redene auenture en*de* Mi*n*ne	6368
		En*de* ne v*er*smaet niet mine tale	
36		**A**n socrates so sceen dit wale	
		Die mij*n* vrient es ghetrauwe	
		Hine adde no bliscap no rauwe	6372
		Om mi*n*ne no om auenture bede	
40		**H**ier bi radic hu hout sine zede	
		En*de* plant mij*n* herte in dat mij*n*	
		Der ander suldi quite sijn	3676
39ra		**E**n*de* jnne heessch hu dinc ne gheene	
		Da*n*ne ghi mi mint alleene	
		Wat segghedi wildi dit doen	
4		**O**ntpluuct huwe*n* mont sond*er* mesdoe*n*	6380
		En*de* seght hets goet ghedaen	
		Wat sulle*n* wi hier langher bestae*n*	
		DIe mi*n*nere seide vrauwe mijn	
8		Het ne mach anders niet sijn	6384
		Ic moet diene*n* al mij*n* leue*n*	
		Mine*n* meester sonder begheue*n*	
		Want hi mi riker vp I dach	
12		**O**ndert waeru*e*n en*de* mee gheue*n* mach	6388
		Da*n*ne ghi ofte yeme*n* die leuet	
		Als hi mi die rose gheuet	
		In hebbe wat doe*n* va*n* andre*n* goede	
16		**I**c wille met ghestade*n* moede	6392

38vb34 *Na* **R**edene *is* en*de doorgestreept.*

39ra10 *Circa* 1/2 *cm achter* begheue*n heeft een andere hand de schacht van een stokletter getekend maar deze letter niet afgemaakt.*

39ra12 **O**ndert waeru*en: De* t *is heel klein geschreven en toegevoegd nadat* waeru*en al geschreven was, door teksthand.*

Mine*n* meester houde*n* sij*n* *con*uent
En*de* niet bedrieghe*n* si hu bekent
Mine he*r*te mochte niet ghedoghe*n*
20 Die Rose te latene willic hu toghe*n* 6396
O*m*me hu ofte om ieme*n* el
So waert hebbicse ve*r*staet wel
In prise niet ghelouet das
24 Socrates hoe vroet dat hi was 6400
En*de* ne wille daer af ne*m*mee hore*n*
Te mine*n* meester va*n* te vore*n*
Willic mi ke*er*en en*de* vaste houde*n*
28 Sij*n* belof het wert noch ve*r*goude*n* 6404
In ghincs he*m* of dor niieme*n*s wille
Alsoudi mi leede in die hille
Mine he*r*te ne mach va*n* he*m* niet
32 Wat so mijns d*aer* na ghesciet 6408
Diet heeft het moet hem bliue*n* al
Scone ontfaen diet mi stal
En*de* ic wilt he*m* harde gherne late*n*
36 Die rose ne wistic hoe hate*n* 6412
En*de* hu mi*n*ne*n* bi eenighe keere
Want ghi dinct mi dorpe*r*lijc ze*er*e
Dat ghi ghedae*n* dorst nome*n*
40 Wa*n*t sulke worde*n* zelue come*n* 6416
Vte*n* mo*n*de va*n* hoofscher maget
Ic segghu dat mi ze*er*e meshaghet
39rb Dat ghise noomt so ouer grof
Ghi warets wel met mi come*n* of 6420
En*de* ghesproke*n* ve*r*staet wale
4 Met houescheden bet die tale
ALse dit Redene adde ghehoort
Louch soe en*de* sprac dese woert 6424
Lieue vrient ic mach wel
8 Die dinc nome*n* wat soudic el
Dat niet nes dan al goet
Ghelike dat mense noeme*n* moet 6428
Properlijc bi haerre name
12 Dies ne hebbic gheene scame*n*
Enne ware grote sonde voer gode

39ra33 heeft*: De eerste* e *is heel klein en boven de regel geschreven, door teksthand.*
39ra42 meshaghet*:* mes *en* haghet *gescheiden door genaaide scheur in perkament.*

	Dies ic mi dan mochte scame*n* ode	6432
	Want sonde sone dede ic nie	
16	**N**o ne begheere dat soe ghescie	
	Wat waend dat het es sonde	
	Dattic prope*r*lijc metten monde	6436
	Die dinc nome alsoe si	
20	**E**n*de* bi name*n* gheloues mi	
	En*de* daer die god va*n* hemelrike	
	Met sine*n* woerde*n* properlike	6440
	Maecte ane die creaturen	
24	**O**m dat meinschelike nature	
	Daer bi soude vaste bliue*n* staen	
	Anders soude te nieute gaen	6444
	Die mei*n*schelike nature onse he*er*e	
28	**M**aecte bi sine*n* wille meere	
	In den vede en*de* **C**ulle*n* en*de* in gegade*n*	
	Dat sijn dinghe*n* die staen in stade*n*	6448
	Der nature*n* cracht te ontfane	
32	**D**aer al te male leghet ane	
	Dat deen va*n* de*n* andere*n* comen	
	Die weerelt adde ende ghenome*n*	6452
	Curtelike ne adde ghedaen	
36	**D**ie dinghe die ic hu dede v*er*staen	
	Dus eist oec in stomme*n* diere	
	Al sterueter een sine manieren	6456
	En*de* sine materie in dander bliuet	
40	**S**o wat datter de doot v*er*driuet	
	Die mi*n*nere seide na mij*n* hore*n*	
	So eist nv aergher dan te voren	6460
39va	**G**hi wilt mi scelde*n* en*de* castien	
	En*de* selue sidi vul ribaudien	
	Het ware goet maecte onse he*er*e	
4	**D**ie dinc die ghi neemt metter eere	6464
	Ne waer die lodderhede die ghi spraect	
	Ne heuet god selue niet ghemaect	
	Ghi sijt zot en*de* die se noumt gh*er*ne	
8	**M**i driuedi d*aer* mede te scernne	6468
	VRient seide redene de wise	
	Sotheit staet niet in mine*n* p*ri*se	
	No noyt in niemen*s* prise stoet	

39rb19 dinc nome alsoe *staat op rasuur met uitzondering van de laatste* e.

12	**A**l eist dat ic hebbe in mine*n* moet	6472
	Dat ic hu mi*n*ne gherne name	
	En*de* in dien datsoe hu es bequame	
	So dinct mi dat lachter ware	
16	**D**at ics meer maecte mare	6476
	Ne waer ziet dat ghi niet an gaet	
	Dinghe*n* die hu niet sij*n* also quaet	
	Al eist dat ghi huwe zothede	
20	**T**ote mi secht en*de* wout mede	6480
	Dat ic eenich dorp*er*lijc ghescal	
	Seide dies ic mi wel wachte*n* sal	
	Ne waer vrient dat ic hu	
24	**H**ebbe ghecastiet tote nv	6484
	Dat hebbic o*m*me dbeste ghedaen	
	Inne be*m* niet alsoe beuaen	
	Dat ic hu iet scelde om hu sprake	
28	**W**ant scelde*n* es eene cleene wrake	6488
	En*de* quaet te sprekene segghic di	
	En*de* ic toghe dat noch argher si	
	En*de* weet wel waert dat ic woude	
32	**D**at ic mi zelue*n* wel wreke*n* soude	6492
	Ne w*aer* ic beueelt de*n* vppersten al	
	Die mi ouer hu wel rechte*n* sal	
	Inne wille vechte*n* no striden	
36	**I**eghe*n* niemen te gheene*n* tiden	6496
	No meinsche*n* doen v*er*walle*n* sij*n* bloet	
	Es hi quaet es hi goet	
	Hi helpe he*m* selue*n* of hi wille	
40	**H**i bliuet dat hi es ic zwighe stille	6500
	Quaet te segghene gheloues mie	
	Ne was noit el da*n* rechte duulie	
39vb	**D**ie tonghe soude ghebreidelt wese*n*	
	Want in prolenise lesen	6504
	Van almaieste*n* int beghin	
4	**E**ene ieeste die vele heuet jn	
	Die ghene die heet wijs en*de* vroet	
	Die sine tonghe breidelt en*de* sine*n* moet	6508
	En*de* niet ne spreect dan alleene	
8	**V**a*n* gode die alle dinc mach ghemeene	
	En*de* diemen vulprise*n* niet en mach	
	Met tonghe*n* no nacht no dach	6512
	No vp he*m* te roupe*n* ghenade*n*	
12	**D**ie elke*n* mach staen te stade*n*	

No gode benedien te zeere
No ghedanken van siere eere 6516
Die hi den meinsche heeft ghedaen
16 ¶ Catoen hi doet ons verstaen
Van sinen bouke int beghin
In weet of ghire nie laest in 6520
Die meeste doghet es hi hout of ionghe
20 Es datti breidele sine tonghe
Daer omme lieue vrient so doe
Breidele dine tonghe spade ende vroe 6524
Sprec te niemen ghen quaet
24 So doedi wel hets mijn raet
EEne dinc so willic segghen hu
Sonder hatie verstaet mi nv 6528
Ende die oec es sonder blame mede
28 Mi dochte dat ic wel mesdede
Dat ic den ghenen minde gherne
Die mi met sinen scerne 6532
Van hatyen hiet zotte
32 Mi te lachtere ende te spotte
Ende sonder verdiente bem ic ghewes
Mijn vader die oec coninc es 6536
Van den inghelen van hemelrike
36 Hi es die ghene zekerlike
Daer alle houescheit vut vloyt
Ende daer alle doghet vut groyt 6540
Ende die mi gheuoet heuet al mijn leuen
40 Eene dinc heuet hi mi ghegheuen
Dat ic al te male nomen mach
Want het es properlijc sonder omme slach 6544
40ra Ende sonder te doene mesdaet
Die mi versprac hi dede quaet
Ende van dien dat ghi vp mi leit
4 Daer ghi mi mede weder seit 6548
Dat god onse heere maecte beide
Die zaken die ic voerseide
Maer hine maecte niet die namen

39vb38-40 *Ten gevolge van een genaaide scheur zijn de regels 38-40 circa 1 cm ingesprongen ten opzichte van de overige regels.*

39vb41-42 *Ten gevolge van een genaaide scheur is de ruimte tussen de hoofdletterkolom en de rest van de regels groter dan gebruikelijk.*

8 **D**ies soudic mi wel ze*er*e scame*n* 6552
Ghi secht waer god maket al
Dat was en*de* es en*de* wese*n* sal
Maer die name*n* en maecti niet
12 **M**i beual hi en*de* hiet 6556
Dat icse noemde na mij*n* begare*n*
Dat ic dede al sond*er* spare*n*
Elc also alst es ghenoemt
16 **N**a dat in die redene coemt 6560
En*de* hebt redenlike ghedaen
¶ **B**i platoen moghedijt v*er*staen
Die seit dat ons ghegheue*n* si
20 **W**oort en*de* tale oec daer bi 6564
Dat wi toghe*n* sulle*n* ghereet
Dinc die ons int herte steet
En*de* daer ghi mi mede vpuaert
24 **E**n*de* secht het sij*n* leelike waert 6568
En*de* oec dorpere die ic segghe
Berecht mi va*n* dat ic voert legghe
Of ic die hem gaf die name
28 **N**a dien dat mi dochte bequame 6572
Adde culle*n* gheheete*n* helichdom
En*de* also weder ieghe*n* stroom
Helichdom cullen gheheeten
32 **H**addi dan wel willen weten 6576
Dat culle*n* ware*n* houessche wort
En*de* helechdom da*n* dorp*er* goort
Ne soudeme*n* met rechte hebbe*n* ghepleghe*n*
36 **C**ulle*n* tanebedene en*de* besleghe*n* 6580
In seluere en*de* in goude goet
Ghelijc me*n* helichdom nv doet
En*de* ghecust soude hebbe*n* die
40 **N**u hoert dat hu goet ghescie 6584
En*de* berecht ten beste*n* mi
Of dat woert nv quader si
40rb **D**an oft helichdom hadde gheheete*n*
Neent niet dat moghedi wete*n* 6588
Ic maecte twoerd die zeker bem
4 **D**at noit qua*m* in mine*n* zen
Noch in mij*n* he*r*te dorpe*r*heide
God onse he*er*e maecte beide 6592
Die so houesch es en*de* so vroet
8 **H**et dochte*m* selue*n* arde goet

	En maghic niet nome*n* die dinc al gad*er*	
	Die god maecte die hemelsche vader	6596
	Ghine moet mi d*aer* o*m*me vp varen	
12	**O**f si te nomene bleue*n* ware*n*	
	Wat me*n* meende en*de* soudeme*n* wete*n*	
	Dattie vrauwe*n* anders heete*n*	6600
	In vrankerike dats costume	
16	**M**en sout anders heete*n* cume	
	Da*n* met hare*n* p*ro*pren name*n*	
	En ware dat va*n* costume*n* quame*n*	6604
	En*de* noemde*n* si twoert va*n* vulle*n* monde	
20	**S**ine dade*n* d*aer* ane gheene zonde	
	Costume die es ze*er*e va*n* machte	
	Want menighe dinc maect soe sachte	6608
	En*de* goet die onscone ware	
24	**E**n daet costume openbare	
	Die liede*n* gheue dats grote scame	
	Desen dinghe menighe*n* name	6612
	Si heetent burse en*de* hernasch	
28	**O**ec heeten sijt hapertasch	
	Dat es o*m*me gaen cranckelike	
	Men sout heete*n* properlike	6616
	Ghelijc dat sine name si	
32	**D**at ware beter gheloues mi	
	IN onse scole me*n* dicke*n* seit	
	En*de* in ghelikenesse*n* leit	6620
	Dat in die lettere niet en staet	
36	**A**l die zake daert an gaet	
	Dat ic hu seide va*n* ghegaden	
	Wildijt hore*n* wel met stade*n*	6624
	Ic saelt hu segghe*n* alte mal	
40	**E**n*de* ombinde*n* harde wale	
	Die scone loghene va*n* de*n* auctore*n*	
	Entier poeten moghedi horen	6628
40va	**D**iere o*m*me studeerde*n* oyt en*de* ie	
	H*aer* heimelicheit hare philosophie	
	Sal ic hu segghe*n* nv wildi	
4	**T**waren mi dinct ghi muechter bi	6632
	Leere*n* dies ghi moghet v*er*hoghe*n*	
	Secht mi vrient salt hu yet doghe*n*	

40rb22 sachte*: Boven de* a *bevindt zich een horizontaal streepje.*

Of ict hu noch bet ontbinde
8 Ende leere ghelijc eenen kinde 6636
Al die zaken diere ane gaen
Seght mi vrient eist wel ghedaen
VRauwe ghine dorst hu niet pinen
12 Die wort sijn sulc alsi scinen 6640
Ens niemen die verstaet sijn tale
Hine machse kinnen wale
Men daerfse anders niet ontbinden
16 Dat wi oec inpoeten vinden 6644
Hare loghene ende bi spele
Daer vp en achtic niet vele
Want ic niet en mach ghenesen
20 Ende moet bi der rosen wesen 6648
Ende mochtic die noch vercrighen
Ic liete alle glosen zwighen
In hebbe sombindens niet te doene
24 Sint ghi te segghen sijt ghewoene 6652
Die waerheit al properlike
So houdic hu vrauwe zekerlike
Ontsculdic van den woerden beide
28 Die hu mont ten minen seide 6656
Hets goet het dinct mi eere
In therte te peinsen om onsen heere
Maer vrauwe dor gods ghenade
32 Bem ic sot dats mine scade 6660
Ende lachteret mi niet te zeere
Mi dinct ic dede mi seluen eere
Dat ic die vrienscap ontfinc
36 Van also hoghen conijnc 6664
Bem ic sot wat gaets an hu
Ic wille minnen daer ic tote nv
Hebbe ghemint den rosen knop
40 Nemmermee gheuickene op 6668
Ende gauic hu dan mine minne
40vb Ende niet en ghinghe vut minen zinne
Die scone rose diere in steet
So ware ic dat weet ghereet 6672
4 Ieghen hu in groter valschede
Ende ieghen minen meester mede
Hier so blijft mijn herte te lone
Altoes ane die rose scone 6676
8 Die laetstaen hu castien

Want een twint niet en mach die*n*
Want wildi meer des spreke*n* wort
Ghi siet mi vlien va*n* hu vort 6680
12 ¶ En*de* alse redene dit v*er*stoet
Maecte hare wech de vrauwe goet
En*de* sciet weghe en*de* liet mi staen
In zware*n* ghepeinse ze*er*e beuaen 6684
16 Met rauwe*n* en*de* met zeericheden
¶ Doe ghinc ic wech zonder beide*n*
Te mine*n* vrient en*de* telde he*m* al
Mij*n* v*er*noy en*de* mij*n* mesual 6688
20 Van ende toorde ghelijc ghelijc dat ghi
Hier vore*n* hebt ghehoert va*n* mi
DOe seide vrient gheselle laet vare*n*
Huwe*n* rauwe en*de* hu mesbaren 6692
24 Want ghi sijt om niet ondaen
Al es ghevanghe*n* scone ontfae
Sint hi hu I cusse*n* ionde
So salne onlanghe stonde 6696
28 Eenighe vanghenesse moghe*n*
Onthoude*n* hine sal hu v*er*hoghe*n*
M*aer* wildire af come*n* in vraude*n*
So moetti hu vroedelijc houde*n* 6700
32 En*de* ghetroost hu hier bi zaen
Want tware*n* hi sal wel ontgaen
¶ Neen vrient hets bute*n* spele
Ic hebbe viande alte vele 6704
36 Al waert maer quade tonghe alleene
Die mi dor bijt therte al reene
Met rechte wildic dat hi v*er*uoere
Want alle heeftise ghemaect in roere 6708
40 Sorghe en*de* scande haddent wale
Gheheilt en*de* dangier alte male
41ra En ware die duuel niet toe come*n*
Diet mi heeft al benome*n* 6712
Want die quade vule glottoen
4 Adde dandere alle v*er*gadere*n* doen
Dat mi sal deere*n* al mij*n* leue*n*
Die scone ontfae*n* adde zien beue*n* 6716
Als he*m* v*er* ialousie an riep
8 Die quade quene niet en sliep
Diene v*er*sprac so lanc so meere
Dies mi noch ontfaermt ze*er*e 6720

Ic vlo wech met diere sprake*n*
12 En*de* me*n* ghinc den casteel make*n*
D*aer* me*n* scone ontfae*n* in leide
Nu raet mi vrient vp houescheide 6724
Ofte neen ic bliuer om doot
16 Ic hebbe de pine ente*n* rauwe groot
NV sprac vrient alse die wel
Bekende der mi*n*ne*n* spel 6728
En*de* hi seide ne wantroost hu niet
20 Al doghedi I stic zw*aer* ve*r*driet
Ne waer dient de*n* god va*n* mi*n*ne*n*
Ghetrauwelike met alle*n* zi*n*ne 6732
Datti hu niet ne vinde ontrauwe
24 Dat ze*er*e breede*n* soude huwe*n* rauwe
Vondi ghebrec in eenigh*er* zake*n*
Na dien dat hi hu sij*n* ma*n* make*n* 6736
Wilde dat hi noit en*de* dede
28 Valsche herte so doet mede
Al sine*n* wille en*de* dat hi beghert al
Hi sal noch al huwe*n* mesual 6740
Wel te pointe bringhe*n* I deel
32 Al merret hi langhe dat faneel
En*de* tote hu come*n* doen auenture
Die dat zoete gheuet na tsurre 6744
Nu hebt vaste in huwe*n* zi*n*ne
36 Den hoghe*n* god va*n* der mi*n*ne*n*
En*de* werpt in hu al hu peinsinghe*n*
Die zoete sin voer alle dinghe 6748
Het ware zotheit lude en*de* stille
40 Liet hi te doene sine*n* wille
Ne latene dor ne gheene dinc
Die God die va*n* hu ma*n*scap ontfinc 6752
41rb Nu sal ic hu segghe*n* wat ghi doet
Dat ghi in langhe*n* tide*n* huwe*n* moet
Niet en set o*m*me al d*aer* te gane
4 Te siene d*aer* leit scone ontfane 6756
Dese storem ne si gheleghe*n*
En*de* I deelkin al ve*r*zweghen
Qua*m* het oec bi auenture*n*
8 Dat gh lide*n* sout bide*n* mure*n* 6760
Ne waer hout hu in die ghedane
Of hu niet laghe in scone ontfane
En ware of ghi saghet alleene

12 Scone ontfae*n* teene*n* veinstre cleene 6764
Often carteele*n* tote dien
Suldi da*n* ontfaermelijc vp zie*n*
Ne w*aer* dat moet e*m*mer wese*n*
16 Heimelike en*de* consti na dese*n* 6768
Hu v*er*zien hi souts sij*n* blide
Maer dat soudi te dien tiden
Decke*n* dat nieme*n* meere
20 Ne zaghe diet in quade keere 6772
En*de* daer o*m*me moet sij*n* ghedaen
Dieuelike doe ic hu verstaen
¶ En*de* eist dat hi hoert spreke*n*
24 Al ne dar hi thoeft niet vut steke*n* 6776
Hi sal de veinstre luke*n* I deel
So dat me*n*ne niet ziet gheheel
Ne w*aer* salre heimelike dor louke*n*
28 En*de* zal hu mette*n* oghe*n* zoucke*n* 6780
Also langhe als ghi daer sijt
Sal hi aldus na hu zien talre tijt
En*de* sine oghe*n* niet va*n* hu come*n*
32 Laten en wordem al d*aer* benome*n* 6784
M*aer* hoet hu wel dats mij*n* raet
Waer so ghi comet ofte gaet
Dat hu quade tonghe niet en zie
36 Saghedine oec groette*m* mie 6788
En v*er*wandelt niet hu ghedane
None doet he*m* niet te v*er*stane
Dat ghine haet o*m*me dat hi seide
40 Want die vroede dog*et* sine aercheide 6792
En*de* so doe*n* alle vroede mi*n*neere*n*
Die doghet va*n* mi*n*ne*n* gheere*n*
41va QVade tonghe en*de* sij*n* gheslachte
Dat groet es ze*er*e va*n* machte 6796
Diene*n* die vroede en*de* also suldi
4 He*m* diene*n* en*de* heere*n* gheloues mi
Ghi sult he*m* oec presentere*n* sidi goet
Met herte*n* met liue sidi vroet 6800
Men zeghet en*de* het es waer
8 Die de*n* dief mach houe*n* daer
Dat hi wel doet al zonder tale

41rb13 carteele*n:* r *waarschijnlijk verbeterd uit e.*

Quade tonghe die dief es wale 6804
Hi steelt de*n* mei*n*sche eere
12 Die hi wede*r* mach gheue*n* ne*m*mermeere
En*de* sine goede name mede
Mi dincke wel waer het zede 6808
Dat me*n*ne bet an de galghe hinghe
16 Da*n*ne de*n* dief die penni*n*ghe
Of cleedre*n* of core*n* stele*n* in scure*n*
Die sij*n* ten rechte en*de* hebbe*n* cuere*n* 6812
Nochta*n*ne dat sijt III vout ghelde*n*
20 M*aer* va*n* den quade*n* tonghe*n* dat scelde*n*
En die den meinsche neme*n* sij*n* eere
Die hi wede*r* ghewi*n*net ne*m*mermeere 6816
Dat sine tonghe doet die es quaet
24 Die daer in werpt sduuels zaet
En*de* dat me*n* niewer mede mach betale*n*
Ne waer ghelt mach me*n* betre*n* wale 6820
¶ Quade tonghe me*n* vleeuwe*n* moet
28 Dattie menighe nv wel doet
En*de* die hant cust daer mare
Die hi woude dat ve*r*berrent ware 6824
Ofte dat hi ware in tartarie
32 Datti d*aer* mochte clappe*n* die
Om*m*e die zake dat die ghene
Ne gheene*n* mi*n*nere ne gherene 6828
¶ Hets goet scuwe*n* quade tonghe
36 Die de liede*n* blamere*n* met hare*n* tonghe
Quade tonghe en*de* sine maghe
Moete god ve*r*dome*n* alle daghe 6832
En*de* die moetme*n* houde*n* met barate
40 Met dienste met sconе*n* ghelate
Met smeeke*n* te saluene mede
En*de* met valscher lieuelichede 6836
41vb Dus machme*n* stelpe*n* sine clappinghe
En*de* met dustane*n* wanddelinghe*n*
So suldi noch te boue*n* come*n*
4 Die dinc die ghi te hu hebt ghenome*n* 6840
¶ D*er* Quene*n* die hoet scone ontfane*n*
Suldi oec pine*n* in dienste te stane
En*de* oec mede ve*r* ialousien
8 God moetse alle ve*r*malendie*n* 6844
En*de* die so fel es en*de* so quaet
En*de* alle daghe d*aer* na gaet

Te benemene dach cortinghe en*de* spel
12 Diet doen sine doen niet wel 6848
God gheue he*m* al beghene
Die quaet voerdre*n* te hebbene alleene
Al name*n* dat de*n* liede*n* al
16 Nochtan het niet mindre*n* sal 6852
En*de* hi die dat sprac nes bore vroet
Dat niet mindert wat mer of doet
¶ Hets alse die kerse in die lant*er*ne
20 Die he*m* dusent lichtet gherne 6856
Sond*er* te mi*nder*ne h*aer* vier
Dies ghelike so eist hier
Dit v*er*staet wel elc man
24 Diet v*er*staen wille en*de* can 6860
Hi doe aldus sine*n* dienste
En*de* diene he*m* dat dinct mi tsienste
Doet he*m* eere hets mij*n* raet
28 M*aer* dat weet wel en*de* v*er*staet 6864
Dat het so heimelike si
Dat sire niet moghe*n* bi
V*er*staen huwe meeninghe niet
32 Want me*n* dicke gheualle*n* ziet 6868
Datme*n* sulke*n* helst openbare
Diieme*n* wilde ouer ware
Datti hinghe bi sire kele
36 Nochtan heuet hi met riuele 6872
Om*m*e te voerd*er*ne sine*n* wille
Dat hi draghet int he*r*te stille
HIer na mede als ghi siet
40 De*n* poertier sone laets niet 6876
Ghine gheeft he*m* dat hi prise
Die dinc die ic hu al hier wise
42ra Hoede va*n* bloeme*n* ofte almoniere
Ofte messe*n* die niet sij*n* diere 6880
Vp dat ghijs hebt wel huwe stade
4 Sonder huwe groete scade
En*de* dat he*m* yet ontfanghelic si
En*de* dan suldi gheloues mi 6884
He*m* v*er*trecken al hu leet
8 Entie pine die hu ouer gheet
Ent doghe*n* dat ghi hebt va*n* mi*nn*e*n*
En*de* en condi oec niet ghewi*nn*e*n* 6888
Ghifte*n* sine sij*n* hu te zwaer

12 So rade ic hu al openbaer
Dat ghi ghelooft tgrote vp dese stede
Want tghelof breect gheene lede 6892
¶ Ghelooft hoe dat w*er*t v*er*gouden
16 En*de* zwert diere dats al behouden
Want loghene heeft die maniere
Dat soe wille sij*n* ghezwore*n* diere 6896
En*de* eer ghi ongheharent gaet
20 Gheuets hu trauwe dats mij*n* raet
En*de* bidt he*m* dat si hu gherade*n*
En*de* oec mede staen in stade*n* 6900
¶ Weent vul hu hogh*e*n met heete*n* trane*n*
24 Soene salme*n* gheere loesheit wane*n*
Knielt en*de* lecht te gader hu hande
Bidt neerenstelike ens gheene scande 6904
Weent met grote*n* trane*n* bitterlike
28 So dat me*n*se siet ghedichtelike
Valle*n* vut huwe*n* oghe*n* neder
Si sulle*n*s hu teer troeste*n* weder 6908
ENde en condi gheweene*n* niet
32 So segghic hu wat ghi pliet
Neemt heimelike huwe*n* spu
En*de* netter mede dat radic hu 6912
Hu hogh*e*n ofte enioen sap
36 Ofte va*n* loeke dats vroescap
Alse dicke*n* als wille I man
Menich truffere diet wel can 6916
Die he*m* de*n* vrauwe*n* late*n* hanghe*n*
40 Sine wilne selue late*n* ganghe*n*
En*de* sijs hebbe*n* ontf*aer*menesse
Dits eene ontf*aer*melike lesse 6920
42rb En*de* weene*n* met grote*n* berate
En*de* scine*n* mi*n*nere in ghelate
Die nochtan noit en minden
4 Anders dan si hier mede vinde*n* 6924
Die ioncfrauwe in sachte*n* wille
En*de* stele*n* he*m* hare he*r*te stille
Maer wiste*n* si dbaraet datsi iaghe*n*
8 He*m* ne ontfaermets te gheene*n* daghe*n* 6928
En*de* eist oec dat hu so steet

42ra35 *Tussen* ofte *en* enioen *is* hu *doorgestreept.*

		Dat ghire niet moghet ghereet	
		Come*n* daer soe si of gaen	
12		**S**o senter bode*n* dats wel ghedae*n*	6932
		Diet gherne doen om huwe lieue	
		Of met tale*n* ofte met brieue*n*	
		En*de* scrijft hare dats mi betame	
16		**M**aer en set niet huwe*n* name	6936
		Want d*aer* mede es menich bedroghe*n*	
		Die wel waende wese*n* in hoghe	
	¶	**H**oet hu oec dat ghi niet	
20		**M**et kindere*n* doet hu ghebiet	6940
		Want het es der kinder zede	
		Dat si gherne spelen mede	
		Met dat si hebbe*n* onderhande*n*	
24		**E**n*de* dat ve*r*gaet dicke*n* te scande*n*	6944
		Alst comt inder wroughers hande*n*	
		Die gherne breede*n* hare scanden	
		Vindi dien poertier oec mede	
28		**V**an diere maniere*n* en*de* zeden	6948
		Dat hi huwe ghifte*n* ontfaet	
		So sal hi decke*n* huwe daet	
		En*de* sal hu arde wel ontfaen	
32		**N**aer dat de ghifte es ontfaen	6952
		Sauons spade smorghins vrouch	
		Da*n* comt en*de* brinct dats henouch	
		Vp huwe hant eene*n* spore ware	
36		**A**ls ofte hu d*aer* o*m*me niet en ware	6956
		Want die portiere*n* werde*n* ve*r*wonne*n*	
		Met ghifte*n* die gheue*n* co*n*nen	
	¶	**E**ist oec dat ghi de*n* portier	
40		**V**int so houerdech en*de* so fier	6960
		Dat ghine te gheene*n* steden	
		No met ghifte*n* no met bede*n*	
42va		**N**o met ghewene ne cont ve*r*winne*n*	
		Hine ve*r*stake hu in alle*n* zinne*n*	6964
		Beede met woerde*n* en*de* met dade*n*	
4		**K**eert wech en*de* wacht huw*er* stade*n*	
		En*de* laten met pine*n* bliue*n* hier	
	¶	**E**n smalt noyt case ieghe*n* tfier	6968

42rb35-36 *Regel 35 is circa 1 cm ingesprongen ten gevolge van een beschadiging van het perkament, om dezelfde reden is in regel 36 een grotere ruimte dan gebruikelijk tussen* Als *en* ofte.

So zee*r*e als hi smelte*n* sal
8 Dies hi waent hebbe*n* ve*r*lore*n* al
Dat hi va*n* hu waende ve*r*crighe*n*
Dies moetti een lettel zwighe*n* 6972
¶ Want die dorpe*r* heeft so behaghel he*r*te
12 Diene meest mint dooght meest smerte
En*de* meest he*m* bidt ve*r*smaet hi
En*de* meest he*m* dient lachtert d*aer* bi 6976
M*aer* alst bliue*n* laet I man
16 So nedert hi sij*n* ouerde dan
En*de* sijns te doene heeft ne*m*meer
So prijst hi dien hi lachterde eer 6980
En*de* da*n* dinct he*m* qualike ghedaen
20 Dat hine also va*n* he*m* liet gaen
Dus moetme*n* soucke*n* menighe maniere
En*de* doen ghelike*n* de*n* maroniere 6984
Die zele*n* vare*n* in die zee
24 En*de* eene sterre souct en*de* ne*m*mee
Daer hi mede wille vare*n*
M*aer* dat seil laet hi ghebare*n* 6988
Hine keeret maer ter sterre w*aer*t
28 En*de* altoes keeret d*aer* hi vaert
¶ Dus moete*n* doen de fine mi*n*nare*n*
Die hare he*r*te niet wille*n* ve*r*tare*n* 6992
Moete*n* he*m* houde*n* oec na dien
32 En*de* moete*n* iaghe*n* en*de* vlien
NOch segghic hu eene maniere
Dat goet doet smeeke*n* de poertiere 6996
Want niet ve*r*liest meer mede
36 Al ve*r*liest I man sij*n* bede
Want sine bede moet in dese*n*
Emmer ontfae*n* of ontseit wese*n* 7000
En en sidi niet ontfaen
40 So suldi wech hene*n* gaen
En*de* he*m* ne wete*n* gheene*n* ondanc
Dat si hu ve*r*bode*n* den jnganc 7004
42vb En*de* ghelaet hu blidenlike
Nochtan eist onghelouelike

42va16 So *en* nedert *zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*
42va38 *Na de hoofdletterkolom bevindt zich een gaatje in perkament en is de regel een stukje ingesprongen.*

Dat me*n* hu v*er*driue*n* sal
4 Of v*er*iaghe*n* va*n* daer al 7008
M*aer* weet wel in w*aer*hede*n*
Dat niome*n* sal hebbe*n* in zede*n*
Den poertier ten eerste*n* male
8 Te segghene sine*n* wille wale 7012
En*de* hi d*aer* o*m*me comt hier
Om te nemene an den rosier
Den cnop diere ane steet
12 M*aer* hi mach segghe*n* ghereet 7016
Dat hire comt om gherechte mi*n*ne
Daer gheene aercheit en es inne
Maer in grot*er* doghet al te male
16 Dan sal hi ontfae*n* sij*n* wale 7020
En*de* in ghelate*n* arde wel
Vp dat hi seit dat hi niet el
En*de* beghert dan sine mi*n*ne
20 D*aer* gheene aercheit es i*n*ne 7024
Dan radic wel in goede*n* rade
Dat me*n* dor ne gheene scade
En beghi*n*ne andre zaken
24 Me*n* wanets wel teene*n* ende gherake*n* 7028
Want beghintment onghent
So blijft een al te male ghescent
Want me*n* sal hu weet voer waer
28 Niet voerder ghetrauwe*n* d*aer* naer 7032
Want eene maniere es in v*ra*uwe*n*
Hoe fel hoe zw*aer* mense mach scauwe*n*
Vp dats he*m* niet en bidt een ma*n*
32 Sine soukent an he*m* selue*n* dan 7036
Bi sulke*n* lijcteekine dat hi ghewa*n*
Wel mach werde*n* openbare
En*de* gheue*n* he*m* o*m* niet ghereet
36 ¶ M*aer* die haesteghe god weet 7040
Die te haestich es van tale*n*
Ent tsine gheue*n* wille met male*n*
En*de* houerdelijc vp dat hi wille
40 Die rose plucke*n* na sine*n* wille 7044
Die wane*n* doen hare voerdeel
M*aer* hets hare v*er*lies al gheel

42vb8 Te *en* segghene *zijn gescheiden door dun een verticaal streepje.*

43ra Ende hare al te grote scade
Si addent om niet hilden sijs stade 7048
¶ Sekerlike dat wildic wale
4 Dattie lieden al te male
Haren mont hilden ende zweghen
Tote si haren tijt ghecreghen 7052
Si soudens comen te beteren lone
8 Ende lieten hem hebben haer rosen scone
Ende hoeden den poertieren
¶ Mine dochten noit in gheere manieren 7056
Dat hi adde wel mans name
12 Die comanscap van sinen lichame
Maecte al eist dicken ghesciet
¶ Maer daer bi en segghics niet 7060
Dat ic wille dat ghi te langhe
16 Beit ende daer bi hu ontganghe
Maer soucket an hare de minne
Spreet haer tnet daer soe inne 7064
Walle ende bliue gheuaen
20 Ghi mochtet so langhe laten staen
Datter soude an haer comen sciere
Een of twee drie of viere 7068
Ia LIII dosinen
24 In eenen jare wilsijs hem pinen
Ende souden hem keeren elre waerde
Om dat mense te langhe spaerde 7072
¶ In prise niet dat beit I man
28 So langhe dat men hem zoucket an
Eenich wijf sine minne
Want hare dinct in haren zinne 7076
Dat soe hem si al te scone
32 Die daer na beit blijft in hone
Dat hem I wijf bidden sal
Daer omme moet hem I man verzien al 7080
Dat hi te vrouch no te spade
36 Niet en spreke maer bi rade
Want houerdich sijn de vrauwen
Dies rade ic den man in trauwen 7084
Dat hi na sinen point ombeide
40 Dit rade ic hem ende hets vroethede
Vint hi oec den poertier erre
Ga van hem dat radic verre 7088
43rb Wachtene dat hi es blide

	In droufheden en zouctem gheenen tide	
	Want ware droefheit niet ghebore*n*	
4	**V**erialousie adde selde*n* tore*n*	7092
	M*aer* die quade droufheide	
	Maecse v*er*woet en*de* erre beide	
	Vrient oec so mochti come*n*	
8	**V**p suke*n* point het mochtu vrome*n*	7096
	Wese*n* zee ic segghe hu dat	
	En*de* sout wel hebbe*n* de stat	
	Sond*er* yemens toe come*n* ghegae*n*	
12	**E**n*de* oec dat kint scone ontfaen	7100
	Soude messcien ontlope*n* sij*n*	
	Va*n* daert leecht dor de*n* wille dij*n*	
	En*de* alse hu dan dat kint wel	
16	**H**eeft ontfae*n* sond*er* fel	7104
	En*de* ghedae*n* scone ghelaet	
	Dan leeft de rose dats mij*n* raet	
¶	**W**at ghelate dat toghet dangier	
20	**O**f zorghe of scande h*aer* belght hier	7108
	In dien si he*m* leeulike varen	
	En*de* alse v*er*wonne*n* ghebare*n*	
¶	**E**n*de* dat moghedi wel werde*n* gheware	
24	**A**lse zorghe beeft va*n* grote*n* vare	7112
	En*de* scande wert roet en*de* dangier weent	
	Da*n* moghedi wel wete*n* wat me*n* meent	
	Ofte dese weene*n* alle drie	
28	**E**n achtes nie eene slie	7116
	Leest die rose en*de* al bi crachte*n*	
	Toocht dat ghi sijt I ma*n* va*n* machte*n*	
	Wa*n*neer dat ghi huwe stade ziet	
32	**W**ant sine wille*n* ghespaert niet	7120
	Wese*n* want he*m* behaeght wel	
	Dese fortse al zonder fel	
	Want vele volcx es va*n* diere zede*n*	
36	**D**at si de dinc die he*m* ghebede*n*	7124
	Es niet doen noch toe come*n*	
	Sone wert he*m* met crachte ghenome*n*	
	En*de* da*n* v*er*dragh*e*n sijt gherne	
40	**E**n*de* weet dat wel en*de* niet in scerne	7128
	Ontghinghe soe hu yet in dese*n*	
	Eer die rose ware ghelesen	
43va	**V**oert meer soudeme*n* hu hate*n*	
	En*de* niet so naec come*n* late*n*	7132

M*aer* werdi gheware wel
4 Dat soe wert erre en*de* fel
En*de* hare wille weere*n* de ghelike
Dan latet vare*n* haestelike 7136
Sonder meer te doene an
8 En*de* gheuet hu gheuanghe*n* ma*n*
Ghenade*n* biddende en*de* beit zaen
Tote die III poertiere gaen 7140
Wech die bi den kinde saten
12 En*de* scone ontfaen alleene late*n*
¶ Besiet oec scone ontfane tkint
In welker maniere ghine vint 7144
In dien so pijnt hu oec te sine
16 Al sout hu gheue*n* I deel pine
¶ Es hi blide sijt blide mede
Es hi erre hebt oec errede 7148
Lacht hi lach weent hi weent
20 Dus werct mede wat hi meent
Mint de*n* ghene*n* die*n* hi mint
Lachtert de*n* ghene*n* die lachtert tkint 7152
En*de* prijst mede dient prise*n* wille
24 Dus blijfdi in dij*n* he*r*te stille
V Vaendi dat eene vrauwe scone
Sal gheue*n* hare mi*n*ne te lone 7156
Eene*n* knecht also helpe v god
28 Die rike behaghel es en*de* zot
En*de* snachts gaet singhende acht*er* strate*n*
Neen soe niet soe moete*n* hate*n* 7160
Want soe soude ontsien te ze*er*e
32 Bi he*m* te ve*r*liese*n* haer eere
En*de* te werdene in niemare*n*
Soe ware zot dade soet tware*n* 7164
¶ Spreect oec I ma*n* va*n* mi*n*ne*n* fijn
36 An een zot ioncfraukijn
So wille so hare ghelate*n* vroet
En*de* ve*r*steect de mi*n*ne goet 7168
Om dat soe peinst in hare*n* sin
40 Dat hire niet en heuet in
En*de* waent altoes ghehoent wese*n*
En*de* da*n* soe ve*r*stoet soe desen 7172

43va16 Al*: oorspronkelijk stond er* Also*;* so *is doorgestreept.*

43vb ¶ E*nde* keert hare an eene*n* andere*n* ma*n*
D*a*er soe h*aer* eere v*er*nedert an
E*nde* steect de*n* ghetrauwe*n* hene*n*
4 E*nde* hout h*aer* voert an de*n* ghene*n* 7176
D*aer* soe ghekeert heeft den moet
N*o*chtan dat hi h*aer* en doet
¶ N*em*meer no goet noch eere
8 D*u*s kiest soe tquaetste va*n* beede*n* ze*er*e 7180
MOchti oec scone ontfane
Iewerincs mede come*n* ane
E*m*mer so ne lietes niet
12 G*h*ine spelet ieghe*n* hem hiet 7184
O*f* ten tafele*n* of ten scake
E*nde* e*m*mer so doet die zake
D*a*t ghi hebt tquaetste va*n* de*n* spele
16 D*a*t soude he*m* ghelieue*n* vele 7188
E*nde* ve*r*liese al dat ghi set
E*nde* maecter huwe feeste met
M*e*t huwe*n* ve*r*liese en*de* prijst mede
20 A*l* si*jn* ghelaet en*de* sine zede 7192
D*i*ent he*m* altoes dats wel ghedae*n*
E*nde* sal hi oec ve*r*sitte*n* gaen
S*o* sijt e*m*mer dan wel ghereet
24 L*e*ght he*m* cussijn en*de* cleet 7196
D*u*s moghedi te bate*n* come*n*
¶ E*nde* hebdi oec hiet ve*r*nome*n*
D*a*t sine cleedre hanghe*n* in de moude
28 H*e*ftse vp also houde 7200
C*o*rtelike want ghi weet wale
D*a*t he*m* behaghet al te male
E*nde* en ontsiet hu niet va*n* dese*n*
32 D*a*t ghi sult ve*r*steke*n* wese*n* 7204
M*aer* ghi sult tuwe*n* vromen
E*nde* tuwe*n* wille tuwer zake*n* come*n*
Lieue vrient die minre seide
36 Dits eene rechte dulheide 7208
D*a*t ghi mi hier ve*r*stae*n* doet
H*o*e soudic he*m* eere en*de* goet
G*h*edoen en*de* dienst mede
40 D*e*se*n* volke dat heeft zede 7212
D*a*t altoes valsch es en*de* onreene
S*o*nd*er* scone ontfaen alleene
44ra H*o*e soudic he*m* dan doen he*er*e

Ic haetse vtermaten zeere 7216
Of si ware*n* mine doot viande
4 Diendic he*m* da*n* dat ware scande
Dien ic ian alle quaethede
Het ware beter dat ic he*m* ontsede 7220
¶ Ghedochte dat ic he*m* ontsegghe eer
8 Quade tonghe die mi meer
Bespiet dan wel redene si
Of ic he*m* bade riedijt mi 7224
Dat hi he*m* va*n* sine*n* quade
12 Ontoghe en*de* mi beteringhe dade
Na dat ware va*n* mine*n* gheuoughe
Of riedijt dat ickene ve*r*sloughe 7228
En*de* aldus mine wrake neme
16 Of claghe de*n* rechtere ouer heme
Amijs seide dit en soude hu niet dogh*en*
Die ghene die sij*n* in orlogh*en* 7232
Soude*n* zulke dagh*en* doen
20 Quade tonghe die glottoen
Es in sine*n* doene bedect
Die viantscip die hi sprect 7236
Draecht hi harde heymelike
24 Haetti yement zekerlike
Eist man of wijf dien heeft achter
En*de* spreect he*m* blame en*de* lachter 7240
Hi es oec ve*r*radre god moete*m* scade*n*
28 Dies soudeme*n* te rechte wede*r* ve*r*rade*n*
Niieme*n* die ve*r*radere es
En ghelouic des sijt ghewes 7244
Wa*n*t hi haet de liede va*n* bi*n*ne*n*
32 Dies hi bute*n* niet laet beki*n*ne*n*
Hi lacht va*n* bute*n* dats an scijn
Maer sij*n* he*r*te draecht venij*n* 7248
Sulc ma*n* en behaghede mi nie
36 Want quaet was hi oyt en*de* hie
Hets recht dat me*n* ve*r*raders bi gode
Wede*r* met ve*r*radene dode 7252
Niet eerliker en machme*n* wreke*n*
40 Ouer he*m* die quaet spreke*n*
¶ En*de* of ghi ouer he*m* claeght zeere
Waendi dan dor onse*n* heere 7256
44rb Dat dat gheruchte bliue*n* sal
Neent al mochtijt proeue*n* al

	Met goeder orconde*n* dat loghe*n* ware	
4	**N**ochtan soudijt houde*n* openbare	7260
	En*de* meer sine tande cotere*n* mede	
	Dan hi noit te vore*n* dede	
	En*de* ve*r*niewe*n* alle de zaken	
8	**D**ie huwe*n* lachter meerre make*n*	7264
	Want sulc waent mindere*n* sine scande	
	Die he*m* wast voer die hande	
	Dade hi he*m* oec bidde*n* mede	
12	**D**at hi minderde dat hi dede	7268
	Hine daets niet hi es so ghedaen	
	Dadine oec huwe*n* vriende*n* ve*r*slaen	
	Dat ware al te zee*r*e mesdaen	
16	**W**ant crancke zoene soudijs ontfae*n*	7272
	Ontseidine oec va*n* de*n* liue	
	En*de* seidijt da*n* de*n* quade*n* wiue	
	Ver ialousien en*de* so dan dade	
20	**S**cone ontfaen meere scade	7276
	En*de* leide in sterke vingherline	
	Of dade de ionghe leden sine	
	Verberne*n* in eene*n* viere	
24	**O**f ve*r*drincke*n* in een riuiere	7280
	Ofte leide in sulke zeer	
	Dat ghine en saeght ne*m*mermeer	
	So soudire meer o*m*me sij*n* in zeere	
28	**D**a*n*ne nie karel was de heere	7284
	Om roelande die in ronceuale	
	Verloes sij*n* wijf dat weet me*n* wale	
	Die minre seidedes en roekic niet	
32	**D**en duuel beuelic diet he*m* riet	7288
	Ic wildicke*n* selue*n* adde ve*r*hanghe*n*	
	Die mine ioye dede ontganghe*n*	
¶	**G**heselle seide amijs nv hoort	
36	**E**n*de* laet vare*n* dese woert	7292
	Anders moetti wrake neme*n*	
	Te hanghene soudi niet gheteme*n*	
	Eene*n* meinsche want hi wrachte	
40	**E**n*de* hoert niet tuwe*n* ambachte	7296
	Het behoert de*n* rechtere toe	
	Maer ic segghu wat me*n* doe	
44va	**M**et ve*r*ranesse*n* loent he*m* wede*r*	
	En*de* lecht al tghedrech ned*er*	7300

DIe minre seide vrient dat v*er*staet
4 Ic houde mi gherne an desen raet
M*aer* wisti eenigherand*er* wijshede
Daer ic lichteliker mede 7304
Den casteel mochte v*er*crighe*n*
8 Ic soude noch beide*n* en*de* zwighe*n*
Amijs seide ia ic zekerlike
M*aer* hi ware quaet I man met rike 7308
¶ Gheselle wie dat wille scoffiere*n*
12 Dese*n* casteel in alle*n* manieren
En*de* werpene ned*er* in de*n* gront
So dats meer en ghewaghet mont 7312
En*de* si he*m* alle zulle*n* gheuaen
16 Gheue*n* die d*aer* binne*n* staen
Dat es dat hi gheuen sal
He*m* alle goet boue*n* ghetal 7316
Tgoet moet hi gheue*n* sond*er* weere
20 Dat heeft ontheert menighe*n* mi*n*nee*r*e
Dat weetic bi mi selue*n* wale
Den wech hebbic al te male 7320
Ghemete*n* en*de* langhe ghegaen
24 Dies maghick*em* hu bet doen v*er*stae*n*
En*de* menighe*n* zomer en*de* lentijn
Hebbicker pelegrijm in ghesij*n* 7324
Laet miltheit in de rechter zide
28 En*de* maect ter slincker hu lide
Ghine sult niet in de rote
Ghegaen v*er*re eene boghe scote 7328
Ghine sult breke*n* sien de mure
32 En*de* valle*n* al duerentuere
En*de* caueler*en* oec ter stede
Torre*n* en*de* casteele oec mede 7332
Entie poerte*n* al hope*n* staen
36 En*de* alle die liede*n* sij*n* ontdaen
In dese zide es die casteel
Cranker vele dan I wasteel 7336
In viere*n* te deelne ware
40 Eer so soude die muer al dare
Sij*n* te broke*n* en*de* ghewonne*n*
Eer een casteel te rechte ontgonne*n* 7340
44vb IN desen wegh d*aer* ic af spreke
En mach come*n* zekerleke
Gheen arem man die leeft

4	**W**ant me*n* he*m* ve*r*bode*n* heeft	7344
	De*n* wech gheheellic alte male	
	Ma*er* addene dat weet wale	
	Ieme*n* gheleet tote d*aer* bi*n*ne*n*	
8	**H**i soude de hant wel ki*n*nen	7348
	Also wel als ic doe	
	Diene hebbe gheleert langhe en*de* hoe	
	En*de* wildi ghi sulte*m* co*n*ne*n* zaen	
12	**W**ant vrouch ghenouch hebdine bestae*n*	7352
	Vp dat ghi hebt groet goet	
	En*de* in ouerdade verdoet	
	Maer in leidere hu niet god weet	
16	**W**ant aermoede heeft mi dats mi leet	7356
	De*n* pas ve*r*bode*n* dat mi deert	
	Want dat mine es al ve*r*theert	
	En*de* al dat ic helre wan	
20	**H**ebbicker mede gheleit an	7360
	Ma*er* sint ic ne*m*meer en mach gheue*n*	
	Bem ic al te male ve*r*dreue*n*	
	Soe seide en comt ne*m*meer hiere	
24	**S**int ydel es huwe al huwe almoniere	7364
	En*de* ghi ne*m*meer en moghet gheue*n*	
	So es hu beter thuus ghebleue*n*	
	Want hier en mueghdi niet wi*n*ne*n*	
28	**R**ijcheit en leider hu wede*r* binne*n*	7368
¶	**E**n*de* wien datter rijcheit in leet	
	Hoe scone soet he*m* vore*n* spreet	
	Als hi keert ontsegse he*m* beede	
32	**V**rienscap bliscap en*de* ghelede	7372
¶	**W**eet oec wel diere comt jnne	
	Dat hi met ne gheene*n* zi*n*ne	
	Huut en mach weder come*n*	
36	**A**ermoede en hebbe ghenome*n*	7376
	En*de* leedene vut metter hant	
	Als eene*n* ve*r*stotene*n* truwant	
	Aldus de ghene dietsine ve*r*theert	
40	**S**ottelike als hi beghert	7380
	Te doene een deel sine*n* wille	
	Moet hi dorke en*de* zwighe*n* stille	
45ra	**A**Rmoede woent int ander hoot	
	Vul lachters en*de* vul scande*n* groot	7384
	En*de* doghet bi waerhede*n*	
4	**V**ele scande*n* en*de* zwaerheden	

Ende menighe verstoremthede quaet
Sone heeft no goede werc no daet 7388
Sone doet nemmer so wale
8 En si ghelachtert al te male
Van aermoeden bebdi te doen niet el
Dan ghi peinsen moghet wel 7392
Dat quaet si vallen in aermoede
12 Dat weten si wel . die van goede
Sijn in aermoeden comen
Het heeft menighen tlijf ghenomen 7396
Ende doen hanghen bi siere kelen
16 Een arem man moet langhe quelen
Ende in groeter aermoeden leuen
Eer hem de lieden dat hare gheuen 7400
Dit souden weten ende kinnen
20 Te rechte wel de ghene die minnen
¶ Want arem man heeft niet de toe dat
Daer hi de minne mede ontfaet 7404
Aermoede doet den man versmaden
24 Ende leuen met onghenaden
Ende oec verladen werden zeere
Dor god gheselle hoet hu eere 7408
Ende ghelooft den woerden mijn
28 Want ic hebber an ghesijn
Meester te wel menighen stonden
Ende hebbe de waerhedede al ondervonden 7412
Properlike an minen persone
32 Van al dat ic hu hier sermone
Ic weet wel bi mi seluen wat
Aermoede doen mach weet dat 7416
Lieue gheselle bet vele dan ghi
36 Daer omme soudi ghelouen mi
Want ic wille hu wel lien
Dat ic hu segghe omme castien 7420
Want wel es hi ghebenedijt
40 Die hem bi eenen anderen castijt
NV hoert vrient ende werdes vroet
Men hiet mi houesch ende goet 7424
45rb Ende oec wasi lief ghetal
Onder die gheeselen al
Die wile ic gaf bouen maten
4 Nu doet aermoede dat ict late 7428
Want bi minen groten vertherne

	Bem ic come*n* in zware*n* deerne	
	Want ic met pine*n* ghecrighe*n* mach	
8	**D**aer ic mede ghelide den dach	7432
	Eten en*de* drinke*n* mede	
	En*de* cleedre naer die zede	
	Aermoede die naemt mi al	
12	**W**ant doe mi adde in dese*n* val	7436
	Brocht dauonture die mi mesdiende	
	Doe v*er*loesic al mine vriende	
	Die mi af ghinghe*n* ghemeene	
16	**S**onder wanic een alleene	7440
	Dauonture dat soe mi al nam	
	Metter aermoede*n* die met h*aer* quam	
	Nam soene dede ic lieghe dats waer	
20	**I**n namse mi selue*n* maer	7444
	Maer wel soe weetic in desen	
	Hadsi mine vrient ghewesen	
	Om haer en adde*n* si niet ghehate*n*	
24	**M**i en*de* al te male ghelate*n*	7448
	Soene dede ieghe*n* mi gheene dinc	
	Dan soe haers selfs vriende vinc	
	Haer selfs ia in wiste twint	
28	**M**ette*n* zwaerste*n* hebbict bekint	7452
	Met herte met liue en*de* met goede	
	Dies mi zwaerlike es te moede	
	Ic waentse hebbe*n* ghehat al	
32	**M**aer nv als ic bem in den val	7456
	Sone addicker niewerinc niet	
	Dus iamerlike es mi ghesciet	
¶	**N**u vlien si mi dien ic dede trauwe	
36	**E**n*de* maken va*n* achter vp mi de mauwe	7460
	Om dat ic ligghe onder dat rat	
	Dauonture soe dede mi dat	
	Nochtan soudic te rechte niet	
40	**O**uer dauonture claghe*n* hiet	7464
	Die mi ghedaen heeft openbare	
	Meer houeschede*n* dan ic ieghe*n* hare	
45va	**N**oit v*er*diende na mij*n* v*er*dien	
	Soe heeft mi v*er*claert mij*n* zien	7468
	Met hare specie die soere in goot	
4	**S**o dat ic nv ke*n*ne al bloot	
	Mine vriende en*de* hebbe ghedae*n*	
	Sint ic met aermoede*n* wart beuae*n*	7472

Die mi mine vriende heeft benome*n*
8 Daer ic meer toe en wane come*n*
Mine vriende heeft soe ghetoghet mi
Bi der aermoede daer ic in si 7476
Die ic te vore*n* niet ghekint
12 En hadde want ic was blint
Si boden mi lijf en*de* goet
En*de* seide*n* ghezelle nu doet 7480
Al huwe*n* wille mette*n* mine*n*
16 Sond*er* vraghe*n* en*de* pine*n*
Want gheen goet vrient weet wale
En*de* ghert te houdene teenighe*n* male 7484
Ieghe*n* sine*n* vrient godweet
20 Van goede dat ter auonture steet
Noch sijns selfs lijf mede
En*de* sint so grote lieflichede 7488
Es vrient tussche*n* hu en*de* mi
24 Gheuic mi vp hu eeghin vry
En*de* bedi dat me niet kinne*n*
En mach ghetrauwe*n* vrient va*n* bi*n*ne*n* 7492
Men hebbene ter noet gheprouft
28 ¶ Vp dat ghijs eenich sins behouft
Doet mi legghe*n* voer hu gheuae*n*
Ofte voer hu te boorghe staen 7496
Neemt mij*n* goet ve*r*coopt al
32 Besiet of ict yet wille*n* sal
¶ Hier mede en lietijt niet vare*n*
Hine dede mi neme*n* sonder spare*n* 7500
Dinc die niet was arde waert
36 Om dat hi mi te smeeke*n* gaert
M*aer* die heeft scande luuct den mont
En*de* en dar ne hopene*n* te gheere stont 7504
M*aer* neemt sine*n* on wille in goede
40 Dat nieme*n* ke*n*ne sine aermoede
M*aer* wilt in he*m* selue*n* sluten
En*de* toeghe*n* tscoenste al teene*n* bute*n* 7508
45vb MAer lieue vrient dat segghic v
Alsoe als ic doe nv
Dats nv v*er*ghete*n* al te male
4 Mine vrient hare eerste tale 7512
Daer si mi eerst smeecte*n* mede
Si scuwe*n* mi nv telker stede
Dus en doen de ghene niet

8	**D**ie me*n* papelaerde ziet	7516
	En*de* achter lande gaen	
	Dese doen va*n* bute*n* ve*r*staen	
	Dat leelicste va*n* hare aermoede	
12	**E**n*de* bi*n*ne*n* leue*n* si met goede	7520
	En*de* hebbe*n* pytantie vet en*de* goet	
	Diese wel altoes beue*n* doet	
	En*de* gadere*n* groete*n* scat	
16	**M**a*er* bute*n* segghe*n* si dat	7524
	Dat si hebbe*n* hongher en*de* breke	
	Nu willic eer ic te verre spreke	
	Swighe*n* en*de* latent vare*n*	
20	**W**ant dat segghic hu te ware*n*	7528
	Dat altoes hate*n* ypocrite*n*	
	Die waerheit va*n* hare*n* vite*n*	
	MEn seit vrient en*de* hets waer	
24	**S**otte herte bringht in pine*n* zw*aer*	7532
	Te menigher tijt hare*n* he*er*e	
	Dat weetic bi mi zelue*n* zeere	
	Want mi wae*n* heeft mi ve*r*rade*n*	
28	**E**n*de* brocht in scande*n* en*de* in scade*n*	7536
	Sonder eenighe ander dinghe	
	Hebbic alle zonderlinghe	
	Verlore*n* alle mine vriende	
32	**W**at ic noit ieghe*n* he*m* ve*r*diende	7540
	Dat blijft al te male ve*r*lore*n*	
	Ma*er* ic weet dat wel te vore*n*	
	Dat ghi mij*n* ghetrauwe vrient sijt	
36	**E**n*de* sult wese*n* tote diere tijt	7544
	Dat hu sceet de siele va*n* liue	
	Want icker al soe bliue	
	Die wile dat ic mach leue*n*	
40	**M**a*er* die doot doet al begheue*n*	7548
	En*de* menich gheselscap sceede*n*	
	Dat node doet onder he*m* beede*n*	
46ra	**M**aer ghtrauwe mi*n*ne al sceet si	
	Metter doet gheloeuets mi	7552
	Soe blijft ghestade metten ghene*n*	
4	**D**ie niet en es ghesceede*n* hene*n*	
¶	**W**ant al waert dat ic nv	
	Versciede ic soude nochtan met hu	7556
	In therte bliue*n* sonder ve*r*ghete*n*	
8	**E**n*de* tselue moghedi van mi wete*n*	

¶ **G**helijc dat leefde pyrotheus
In dat herte theseus 7560
Diene so minde na sine doot
12 **D**at hine met pine*n* groot
Leuende sochte in der hellen
So ze*er*e ghinc hire he*m* om quelle*n* 7564
Dese minde*n* weet me*n* wel
16 ¶ **M**aer aermoede es meer fel
Dan die doot dats waerhede
Want ziele en*de* lijf dootse beede 7568
Des prouft men wel de w*aer*hede
20 **I**n dieften en*de* in zwerne mede
En*de* in menigherandere quaethede
Dits eene dinc die he*m* doet lede 7572
¶ **D**it en doet de doot niet
24 **W**ant als me*n*se come*n* ziet
Hoe zaerlijc soe comt toe ghegae*n*
Vp eene vre so eist al ghedaen 7576
Lieue gheselle ghedincke hu scone
28 **V**an den coninc salomone
Die va*n* ihe*rusal*em was coninc
Hi screef menighe wise dinc 7580
Hi seide lieue kint hoet hu
32 **T**alre tijt en*de* ooc nv
Ieghe*n* aermoede dats mij*n* raet
Want aermoede dat ve*r*staet 7584
Doet broeder en*de* broede*r* laten
36 **E**n*de* ve*r*steke*n* en*de* haten
Hi seide hi adde lieuer de doot
Dan te sine in aermoede*n* groot 7588
Om dat zorghelijc es aermoede zw*aer*
40 **S**o spreect hi voert openbaer
Va*n* ghebreke die ieghe*n* hare
Hare viande wrect openbare 7592
46rb **H**oet mi he*er*e want zek*er*like
Ens niet so onw*er*t als die heeft breke
In loyen ghelijct me*n* oec dien
4 **D**in me*n* mach in scande*n* zien 7596

46ra9 **G**helijc*: Tussen de hoofdletter* **G** *en* lijc *is* he *later toegevoegd en klein geschreven in de ruimte tussen de hoofdletterkolom en de tekstkolom, door teksthand.*

46rb1 *Tussen* **H**oet *en* mi *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

	Seere leelijc es aermoede	
	M*aer* ic dart segghe*n* wel in goede	
	Vp dat si dat ghi hebt so vele	
8	Pe*n*ninghe en*de* scoenre juweele	7600
	Dat ghi mueght gheue*n* wale	
	Wat ghi wilt al te male	
	En*de* meer dan ghi cont ghelouen	
12	Ghi comt al huwes dincs te boue*n*	7604
	En*de* sult rosen en*de* knoppe*n* lesen	
	Hoe vaste si beslote*n* wesen	
	M*aer* ic weet zekerlike	
16	Dat ghi niet en sijt so rike	7608
	Noch ghine sijt so nodech niet	
	Ghine sout gherne gheue*n* hiet	
¶	Daer bi so gheeft so cleene scoenhede	
20	Dat ghire niet en vallet mede	7612
	In aermoede*n* met ve*r*smade	
	Ghi soudets hebbe*n* ve*r*lies en*de* scade	
	En*de* me*n* soudu talle*n* wilen	
24	Waer dat me*n* hu saghe beghilen	7616
	Dies ghi hadt bi huwe*n* aneverde	
	Ghecocht die dinc boue*n* hare we*r*de	
¶	Het vought oec wale dat ghi sent	
28	Van nieuwe frute scone prosent	7620
	In dwale*n* of in paenre*n* mede	
	Want dat es eene goede zede	
	Als appele*n* of peere*n* dans niet diere	
32	Of ander fruut va*n* diere maniere	7624
¶	Eist oec dat ghijt hebt ghecocht	
	Seght e*m*mer dat ghijt hebt brocht	
	En*de* va*n* huwe*n* zin gheprosenteert	
36	So salt met he*m* wese*n* wert	7628
	Rosen roet soudi oec bringhe*n*	
	Of violette*n* met dese*n* dinghe*n*	
	Of va*n* bloeme*n* scone hoede*n*	
40	Dan mach hu bringhe*n* in gheene aerm[o	7632
	Weet oec wel dat ghifte*n* ve*r*winne*n*	
	Die quaetsprekers in alle*n* zi*n*ne*n*	
46va	En*de* al wiste*n* si eenich quaet	

46rb17 so *en* nodech *zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*
46rb40 *Door het afsnijden van het blad is tekstverlies opgetreden.*

Van de*n* gheuere dat ve*r*staet 7636
Si soude*n* al goet va*n* hem tellen
4 Voer vrauwe*n* en*de* voer ghesell*en*
Menighe*n* behout ghifte in deere
Die ghelachtert soude sijn ze*er*e 7640
En waert bi den ghifte*n* niet
8 ¶ Bi ghifte*n* men oec dicke*n* ziet
Menighe goede prouende gheue*n*
En daet ghifte die ware bleue*n* 7644
Die ghifte*n* diome*n* pliet te gheue*n*
12 Gheeft oerconscap va*n* goede*n* leue*n*
Oueral heeft gheuen stat
Al heeft soe teere stede*n* bat 7648
Dan soe teere ande*r*e stede*n* can
16 Gheue*n* maect sine*n* he*er*e goet man
Gheue*n* prijst de*n* gheuere ze*er*e
Enten nemere lachtere*n* meere 7652
Die sine edele vriheit goet
20 In anders dienste leent om goet
En dinct mi berade*n* niet wale
Nu no te gheene*n* male 7656
Wat holpt dat ics vele die
24 Ghifte*n* vaen gode en*de* lieden
GHeselle ve*r*staet dese waert
Die ic hu hebbe gheopenbaert 7660
En*de* weet wel wildijt ane gaen
28 Dat ic hu hier hebbe doen verstae*n*
Hu en gaet niet af die god der mi*n*ne*n*
Als ghi de*n* sterke*n* casteel wilt wi*n*ne*n* 7664
Sal hi hu bringhe hu ghelof jnne
32 Hi en*de* ve*r* venus de goddinne
Si sulle*n* ve*r*stride*n* de poertiere
En*de* warpen neder sciere 7668
Den sterke*n* steen en*de* da*n* muechdi
36 Neme*n* de rose hoe vast so si
Beslote*n* dies sijt ghewes
En*de* teerst dat soe ghewo*n*nen es 7672
So es die meestrie al
40 Hoe mense behouden sal
Dat ghire langhe bi dure*n* muecht
Want ens gheene meerre duecht 7676
46vb Dan dat de liede*n* behoude*n* co*n*nen
Die dinc die si hebbe*n* ghewonne

	Want si werde*n* zuer int winne*n*	
4	**D**es mach me*n* wel keytijf kinne*n*	7680
	Die v*er*liest sine vriendi*n*ne	
	Bi faeute*n* die siere vinde*n* jnne	
	Want het es eene dinc hoghe	
8	**D**at I wel behoude*n* moghe	7684
	Die ghene die hi met herte*n* mint	
	Dat hise v*er*liest niet I twint	
	Want dien god onse he*er*e gheeft	
12	**D**at hi eene vriendi*n*ne heeft	7688
	Wetende simpel en*de* vroede	
	Hem mach wel sij*n* te moede	
	En*de* he*m* gheuet hare mi*n*ne	
16	**S**o datter gheen coop inne	7692
	En es want in prijsde nie	
	Vrauwe*n* mi*n*ne d*aer* es copie	
	En*de* soe en dade*n* noit vrauwe*n*	
20	**S**onder loddinghe*n* die me*n* scauwe*n*	7696
	Mach die hare*n* lechame	
	Gheue*n* o*m*me ghifte*n* name	
	Hare mi*n*ne te gaet mette*n* goede	
24	**G**od werpse in die helsche gloede	7700
	NOchtan so v*er*staet mi wale	
	So sij*n* dese wijfs al te male	
	So ghierich bouen ghetal	
28	**D**at sijt wille*n* v*er*zwelghe*n* al	7704
	En*de* neme*n* wat sijs moghe*n* ghewi*n*ne*n*	
	Van hare*n* vriende*n* hoe ze*er*e sise mi*n*ne*n*	
	Na dien dat ons bescrijft de clerc	
32	**I**uuenael in sij*n* werc	7708
	Die bescreef va*n* iberinen	
	Dat soe eer soude der pine*n*	
	Ghedoghe*n* dat me*n* hute stake	
36	**H**are eene oghe met onghemake	7712
	Dan soe h*aer* laten soude ghenoughe*n*	
	Met eene*n* man en*de* d*aer* toe voughe*n*	
	Want te nauwe ware h*aer* een man	
40	**H**oe vele hijs v*er*pleghe*n* can	7716
	Va*n* nature*n* was so so heet	
	Ic wane me*n* gheene v*ra*uwe weet	
47ra	**H**oe ze*er*e dat soe berrent jnne	
	Of hoe wel soe hout hare mi*n*ne	7720
	Sone rooft h*aer* lief nacht en*de* dach	

4 E*nde* torment waer soe mach
Wat zulle*n* dan doen de wijf
Die om ghelt gheue*n* haer lijf 7724
Sint men cume eenighe can vinde*n*
8 Die he*m* als onder winden
Dan va*n* goede te neme*n* wonder
So hebbe*n* si de mi*n*ne tonder 7728
¶ Dese reghele die ic hu
12 Hier hebbe ghegheue*n* nv
Faelgiert zulken tijt ic wane
Want het was in mine*n* ve*r*stane 7732
Dat ic gaf dat vo*n*nesse
16 Dat va*n* den quade*n* was mine lesse
¶ M*aer* es een wijf van zulker zede
Ghetrauwe va*n* herte*n* en*de* sinpel mede 7736
En*de* houesch va*n* manieren
20 Een cnape scone en*de* goede*r*tiere
Hi mach hare ghetrauwe*n* te bat
Maer wachte*n* boue*n* al dat 7740
Dat hi he*m* niet ghetrauwe beide
24 In hare vorme in hare scoenheide
Want sint hi sij*n* engien wilt make*n*
So moet hi ve*r*sien die zaken 7744
Hare zede*n* h*aer* const en*de* h*aer* wijsheit
28 Eer hire sine he*r*te ane leit
M*aer* die maer alleene ane ziet
Die scoenheit sone diedet niet 7748
Want soe duert onlanghe vaert
32 Het gaet met herte*n* auonde waert
Want scoenheit mach onlanghe ghedure*n*
So soe langher leeft na dier nature*n* 7752
Want soe mindert vp elke*n* dach
36 ¶ Maer die sin ghecrighe*n* mach
Dat blijft alle stont ghereet
Die wile hi vp de weerelt gheet 7756
En*de* beter es in de houde sij*n* sin
40 Dan hi eerst was int beghin
En*de* hi wert meerre alle daghe
En*de* hi hoghet vriende en*de* maghe 7760
47rb Daer bi een cnape die he*m* ve*r*steet
En*de* wisenlijc mede o*m*me gheet
Sal te rechte gheprijst wesen
4 En*de* eene vrauwe wert in desen 7764

Seere blide want h*aer* wel gaet
Dat soe heeft har*en* zin bestaet
An een*en* cnape vroet en*de* wijs
8 En*de* die va*n* dogheden heuet prijs 7768
IC soude oec segghede
Raets of mi wel behaghede
Dat me*n* maecte ghedichte*n* fine
12 Mottette en*de* liedekine 7772
Scone sprekende en*de* wale
Die hi sende dan der smale
Waer o*m*me te ghelieue*n* hare
16 M*aer* ay lacen dats openbare 7776
Dat woerde lettel helpe*n* int fij*n*
Dan dat si gheprijst sijn
M*aer* grote borsen weghende wel
20 Met florine*n* en*de* niet el 7780
Entie oec vlieghe*n* in plaetche*n*
Hi mach hem alre best betrache*n*
Want al te male leghet d*aer* ane
24 Mi es leet dat ics vermane 7784
En*de* merre so ware mij*n* claghe
Saghict niet aergh*en* alle daghe
Inden tide*n* ons eerst vader
28 En*de* onser moeder beede gader 7788
Naer dat ons de lettre seghet
Daert in bescreue*n* leghet
Doe so was ghetrauwe
32 Daer gheene ghiericheit was jnne 7792
Deen en begherde de*n* andere*n* niet
Te roue*n* also me*n* nv pliet
Die lieden so weeldich niet en ware*n*
36 Van cleedre*n* no va*n* spisen te ware*n* 7796
Si ghinghe*n* he*m* int bosch ghenere*n*
Kerstaenge*n* applen note*n* peere*n*
En*de* raepte*n* dat si ve*r*teere*n*
40 Naer dien dat si begheeren 7800
Si aten rachine*n* en*de* cruut
En*de* coren dat si wreuen huut
47va Sine hadde*n* anders gheene spise
Dan dese en*de* va*n* deser wise 7804
Sine dronken niet dan fonteine
4 Die si vonde*n* scone en*de* reine
Sine dronke*n* wijns no claerheit

	Want hi was he*m* onghereit	7808
	Terde was oec onghewo*n*nen	
8	**A**nders dant hadde god begonne*n*	
	En*de* te maect bi sijnre liste	
	Want niemen al daer of ne wiste	7812
	Sine sochte*n* gheene diere spise	
12	**S**i cleedde*n* hem na die wise	
	Dat dat dier cleedre drouch	
	Met suker verwe*n* hadde*n* si ghenouch	7816
	Si v*er*wedense met gheene*n* crude	
16	**S**i drough*en* some an beeste*n* hude	
	Si decte*n* he*m* met drogh*en* risen	
	Die behaghelheit si lettel prisen	7820
	In derde maecte*n* si hole groet	
20	**D**aer si scuulde*n* in ter noet	
	Als me*n* tempeest ontsach	
	Dies he*m* h*aer* sin wel dede ghewach	7824
	Anders so liepe*n* si vp tgras	
24	**O**f vp hoy datter bi was	
	M*aer* als leden was die locht	
	Die cout gheweest hade en*de* vocht	7828
	D*aer* sijt in adde*n* ghehadt te hart	
28	**E**ntie tijt lieuelijc wart	
	So dat elc voghel de*n* dach	
	Sorghins groette als hine zach	7832
	Die he*m* therte v*er*vroyen dede	
32	**E**n*de* zephirus die wint mede	
	Huten westen wayende quam	
	En*de* dat flora sij*n* wijf v*er*nam	7836
	Die godi*n*ne es va*n* den bloeme*n*	
36	**D**ede soese scone vut comen	
	En*de* tallen stede*n* bloyen wel	
	Want sine kenne*n* niemen el	7840
	Ouer meester da*n* dese twee	
40	**N**och hier int lant no ou*er* zee	
	Dese gheue*n* hare vaerwe menigh*er*ande	
	Na dat si wasse*n* achter lande	7844
47vb	**V**an dese*n* bloeme*n* dus ghescape*n*	
	Maken magheden en*de* cnapen	
	Menich dierbaer hoedekijn	
4	**D**ie fray en*de* scone sijn	7848
	Van dese*n* bloeme*n* maecte*n* si te male	
	Hare bedde*n* die roken wale	

In die prayeel in die v*er*gier
8 Dat was eene scone maniere 7852
¶ Dan stont gheciert also scone
Alst ghesterret staet an den trone
Vp sulke bedden alsic segghe
12 Sonder va*n* ghiericheden vlegghe 7856
Segghic dat doen tien tiden laghen
Die ghene die der mi*n*nen plaghen
En*de* onder helsden he*m* en*de* custen
16 En*de* als si mede wilden rusten 7860
Hare o*m*me ganghe en*de* hare cortinen
Waren die bome d*aer* dore scinen
Der zonnen rayen niet en conden
20 So dicken waren si tien stonden 7864
Daer onder si hare dansen dreuen
En*de* hare spel sonder begheuen
Sine zorgheden om dinc gheene
24 Dan hoe elc sij*n*lief alleene 7868
Helsen mochte en*de* cussen mede
En*de* al bi groeter vriendelicheden
Sine hadden princhе no coninc
28 Dat hare was al ghemeene dinc 7872
Niemen hadde propers twint
Want eene dinc was he*m* bekint
Dats eerheit en*de* mi*n*ne fijn
32 En moghen niet ghesellen sij*n* 7876
Sine moghen dueren niet te gader
Want eerscip breket al te gader
HIer bi ziet men in huweleken
36 Van wiuen vele quader treken 7880
Alse die man waent wesen vroet
En*de* dan sinen wiue mesdoet
Mesprijst en*de* ze*er*e slaet
40 So dicken slaet hise dat soe gaet 7884
Menich waerf daert he*m* es leet
Daer soe te voren godweet
48ra Lettel om peinsde en*de* gaf
Want hine caens niet comen af 7888
En*de* wille hebben de meestrie
4 Dattene god v*er*malendie
Dan ziet hi zotte dierne quaet
Ghi maect mi te groet beraet 7892
Als ic bem te minen labure

8 So hebdi wel huwe*n* wille ter cure
Dan gadi baleren en*de* springhe*n*
En*de* als eene mermi*n*ne zinghe*n* 7896
God die gheue hu quade*n* dach
12 En*de* als ic om onse beiach
Te rome bem of in frise
Met coemanscepe*n* so faitise 7900
En*de* vint me*n* in de stat dan niet
16 En*de* als hu dan yement ziet
Die hu vraghet waer bi
Ghi sijt so behaghel dan seghdi 7904
Dat ghijt oet om huwe*n* man
20 Om mi keytijf hoe lieghdi dan
Wie weet dan waer dat ic bem
Sint ic bem so v*er*re va*n* hem 7908
Ofte leuende ofte doot
24 Ofte in eenighe*n* anxte groot
Ic bem hu onghevalleghe cnape
Met eer blasen va*n* eene*n* scape 7912
Soude*n* mi de quade knechte
28 Int aensichte werpe*n* met rechte
Dat ic hu anders en castie niet
Want ens niieme*n* die hu siet 7916
Hine weet dat te vore*n* wale
32 Dat ghi liecht al te male
Om mi ay lacen ay mi
Seghdi dat al te male si 7920
Ic was vp die vre v*er*scroue*n*
36 Doe ic hu ghinc trauwe loue*n*
En*de* ic nie hu ma*n* waert
Met mi maecti de*n* fobaert 7924
Nochtan hebbic de macht niet
40 Te vulbringhene dies ghi pliet
Noch ic en caens niet ghesien
Ghelijc dat dese ribaeude*n* plien 7928
48rb Om hare pute*n* daer si gaen
So come*n* si om hu zaen
Alsi hu zien come*n* in de*n* weghe
4 En*de* gheleede hu alle weghe 7932
¶ Dor wien draeghdi dese ghewade*n*
Die mi so ouer ze*er*e scaden
Ghi seght dat om mi al si
8 In bem niet el dan ghi va*n* mi 7936

	Maect in de*n* reghe*n* een o*m*me cleet	
	Ma*er* weet de waerheit wel ghereet	
	Dat ghi mi dincket simpelre vele	
12	**M**et dese*n* wimpele om huwe kele	7940
	En*de* met deser jupen sijts ghewes	
	Dan een turtelduue es	
	Weet wel waer icker dicke*n* bi	
16	**D**ie IIII florine gaue*n* mi	7944
	Hoe houesch ic bem hoe goede*r*tiere*n*	
	Mi soude*n* ve*r*wandele*n* mine manieren	
	En*de* soude hu slaen voert en*de* weder	
20	**O**m hu houerde te legghe*n* neder	7948
	In liet niet dor de scande	
	Weet oec wel dat ict hande	
	En*de* hande*n* sal ghine latet bliue*n*	
24	**I**n wille met ma*n*ne*n* no met wiue*n*	7952
	Dat ghi ten danse waert sijt verdich	
	Ic en sal daer sij*n* ieghe*n* werdich	
	Dander seide in caent ghehele*n*	
28	**W**ant het doet mij*n* herte quele*n*	7956
	Tusschen hu en*de* robine	
	Metten groene*n* hoedekine	
	Die tuwe ghebode es so ghereet	
32	**S**eght mi vrauwe godweet	7960
	Wat lande hebdi tussche*n* hu beede*n*	
	Te deelne dat ghi niet ghesceede*n*	
	En cont hine comt al de*n* dach	
36	**D**aer hi hu ghespreke*n* mach	7964
	In weet wat ghi moghet spreke*n*	
	Hets eene maniere va*n* quade*n* treke*n*	
	Ma*er* bi den hee*r*e die noyt en looch	
40	**E**n*de* hoghe in de*n* hemel vlooch	7968
	Spreecti meer ieghe*n* heme	
	Yeuwerinc daer ict ve*r*neme	
48va	**G**hi sullets hebbe*n* bleec tanscijn	
	Ia ghi het sal zwarter zijn	7972
	Dan eenighe moerbesie si	
4	**S**o vele suldijs gheloues mi	
	Hebbe*n* va*n* slaghe*n* groot en*de* zwaer	
	Wat hebdi te doene hier of daer	7976
	Met desen ribaude*n* vul en quaet	
8	**G**hi sult mi diene*n* dat ve*r*staet	
	Entie quadien laten gaen	

Of bi gode ic doe hu slaen 7980
In goede vaste vingherline
12 Die duuel maecte hu te sine
So wel bekent met dese*n* ribaude*n*
Die hu te rechte niet en soude*n* 7984
Kenne*n* noch oec met hu wandele*n*
16 Ghi sout hu te rechte anders andele*n*
Ic nam hu bi di dat ghi
Mi sout doen trauwe en*de* diene*n* mi 7988
Waendi daer mede hebbe*n* mij*n* mi*n*ne
20 Dat ghi hu hout wel va*n* beki*n*ne
Met desen ribaude*n* vul en*de* quaet
Neenic gonneert si die den raet 7992
Mi gaf dat ic hu noyt nam
24 Noch met huwelike an hu quam
Owi die ghelouen woude
Dat orestes scrijft de houde 7996
In sine boucke die riole
28 Die goet te lesene es in scole
Ne*m*mermeer name ma*n* wijf
Want hi hout ouer keytijf 8000
Man die neemt in huweleke
32 Wijf scone rike of bleke
Want hi seit hets grote pine
Man in huwelike te sine 8004
Vul v*er*smaets en*de* vul torments
36 Vul sceldens en*de* vul p*ar*lements
Om die zotte wijf ouerdech
Die he*m* dincke*n* alre eere*n* werdech 8008
Entie vul claghe*n* sij*n* al teene*n*
40 Hem dinct al goet dat si meene*n*
¶ Neemt oec een arem wijf eene*n* ma*n*
Voede*n* en*de* cleede*n* moet hise dan 8012
48vb En*de* doen hare behouf gheelike
¶ Neemt oec een man een wijf rike
So es soe wilt en*de* ouermoedich
4 En*de* te bestierne ongheroedich 8016
¶ Neemt oec een man een scone wijf
So blijft hi al sij*n* lijf keytijf
Want haer menich ionc man
8 Gaet in allen siden an 8020
Si groetense si doen h*aer* eere
Si pine*n* haer te dienne ze*er*e

Si come*n* en*de* gaen te hare
12 Si begheerense openbare 8024
Dicken come*n* si in h*aer* ghemoet
En*de* ghelou*en* hare groet goet
En*de* segghe*n* dat sijs h*aer* wel ionne*n*
16 Dat soe int ende wert v*er*wonne*n* 8028
Want selde*n* eenighe borch ontstaet
Daer me*n* in alle*n* side*n* toe gaet
¶ Es soe oec leelijc sc wille si
20 Al den lieden gheloues mi 8032
Wel behaghe*n* vp dat soe can
Eenighe dinc so neemt so dan
Die de liede*n* bezien gherne
24 Dus strijt soe niet te scerne 8036
Ieghe*n* die weerelt al ghemeene te male
Om dat soe gherne gheprijst wale
Ware en*de* ghezocht zeere
28 Waert va*n* cnape w*aer*t va*n* heere 8040
Bi penolope mach me*n* dit wel
Sonder te nemene yeme*n* el
Merke*n* wel ghelooft mi das
32 Die eene dat beste wijf was 8044
Die me*n* binne*n* grieke*n* vant
Noch te rome in al dat lant
So en was so goede so lucrese
36 Daer ic of ghescreue*n* lese 8048
Alse ons seeght tytus liueus
Datse sco*nin*cx zone tarquinus
Vercrachte en*de* dede ongheuouch
40 Daer soe h*aer* selue*n* o*m*me ve*r*slouch 8052
Dies en consten benemen niet
No vader no man dat soet liet
49ra Om wat pine*n* dat sijs daden
Hare scande dochte h*aer* so ze*er*e scade*n* 8056
Nochtan seide*n* si h*aer* twaren
4 Scone redene dat soet liete vare*n*
En*de* oec so seide selue h*aer* man
Datter niet en laghe an 8060
En*de* hi v*er*gaeft h*aer* al te male
8 Entie daet entie tale
En*de* seider scone redene toe
Als ic hu mach segghe*n* hoe 8064
¶ Lieue seiti nu laet gaen

12 **G**hine hebt zonde gheene ghedae*n*
So wat datter si ghesciet
Want die lechame ne zondecht niet 8068
Die herte sone beghert mede
16 **W**ant si seide*n* hare droufhede
Sone minderde noch h*aer* rauwe
Een mes so nam die ioncfrauwe 8072
Om h*aer* te dodene heymelike
20 **T**e haren man seide so houesschelike
Lieue he*er*e wie dat mi v*er*gheeft
Den lachter dien me*n* mi heeft 8076
Ghedaen in v*er*gheeft mi niet
24 **E**n*de* eer dats iieme*n* wiste hiet
Nam soe tmes met drouue*n* zi*n*ne
En*de* staect te harer herte*n* inne 8080
Dat soe viel voer he*m* ter doot
28 **M**aer eer soe staerf in den not
Bat soe he*m* in lieuer zake*n*
Dat si hare doot noch wrake*n* 8084
¶ **D**at exempel doet v*er*staen
32 **D**at vrauwe*n* moghe*n* coenlijc gae*n*
Waer si wille*n* en*de* wese*n* coene
Sonder eenighe cracht te doene 8088
Want wie so vrauwe*n* doet cracht
36 **W**erter o*m*me ter doot bracht
En*de* tarquinus als ict vende
Warter o*m*me in ellende 8092
Ghesent en*de* sij*n* sone mede
40 **E**n*de* sint en wilde*n* die va*n* der stede
Van rome gheene*n* conijnc
Gheselle weet oec wel de dinc 8096
49rb **D**at me*n* in de weerelt niet
Ne gheene lucrese nv en ziet
Noch in grieke*n* penolope
4 **N**och goet wijf dats noch mee 8100
En vintme*n* in al erdrike
Also segghe*n* ghemeenlike
Die heidine wantse niieme*n* vonde
8 **A**l zochtemense langhe stonde 8104
So hebbicker o*m*me v*er*teert mij*n* goet
Dat icse mede blamere*n* moet
Nochtan lachtert menich gheloues mi
12 **D**ats gheens lachters wert en si 8108

	En*de* so mach mi sij*n* ghesciet	
	In lachtere dats w*er*t en es niet	
	Want me*n* soude alle*n* houesche*n* vrauwe*n*	
16	**A**lle eere doen bi miere trauwe*n*	8112
	Veet oec gheselle die huwelijc make*n*	
	Dat si ane verde*n* zorghelike zake*n*	
	En si bi groter auonturen	
20	**I**n weet bi wat zotter vren	8116
	Ofte v*er*woethede*n* ane lopen	
	Ic zie den ghene*n* die sal cope*n*	
	I paert hi prouuet en*de* beziet	
24	**M**aer een wijf en can hi niet	8120
	Wat dat me*n* haer doet beki*n*ne*n*	
	Van wat zede*n* of va*n* wat zi*n*ne*n*	
	Soe es tote dien dat es ghedae*n*	
28	**E**n*de* het niet weder en mach gae*n*	8124
	Hoe ze*er*e dats berout den man	
	Dan toecht soe he*m* dat soe can	
31	**H**are costume en*de* hare sede	
33	**E**n*de* hare groete pijnlichede	8128
	Die niet es leet dinct mi hier bi	
	Sot dat hi ghehuwet si	
36	**G**oeder wijf des sijt ghewes	
	Diere min dan fenix es	8132
	Als ons valerius doet orconde	
	Diene mi*n*ne*n* te gheere stonde	
40	**S**o vele hebbe*n* si te doene	
	Van zorghe*n* in alle*n* saysoene	8136
	Min dan fenix bi mine*n* hode	
	Dincter mi al segghict node	
49va	**O**f dan men vint rauen wit	
	Hoe ze*er*e si scine*n* ombesmit	8140
	Die hem an sprake met onw*er*de*n*	
4	**S**i soudense vriendelijc aneverde*n*	
	En*de* daer bi niet die ke*n*nen wille	
	Menich wijf lude ofte stille	8144
	Die goet sij*n* en*de* leere*n* ki*n*ne*n*	
8	**S**ouker eer in die weerelt binne*n*	
	Dese voghele*n* die ic v*er*mane	
	Ofte eene*n* zwarte*n* zwane	8148

49rb32 *Deze regel (***H**are costume en*de* hare zede*) is in zijn geheel doorgestreept.*

Eue*n* ghereet eist he*m* beede
12 ¶ Weetti wat iuuenael seide
Wie dat een reine wijf ghewint
Ga inde*n* tempel als hise kint 8152
En*de* kniele voer jupiterre
16 En*de* dan ga voert in junoes erre
En*de* offere eene coe guldijn
Want meerre wonder mach niet sij*n* 8156
En*de* daer o*m*me moetme*n* de quade mi*n*ne*n*
20 Sal me*n*re eenighe lief ghewinne*n*
Valerius hi adde rauwe
Dat ruffus sij*n* gheselle ghetrauwe 8160
Huwe*n* wilde en*de* seide
24 Gheselle dor des gods wijsheide
Werpt hu niet in zwijf bedwa*n*ghe
Want hets eene quale die gheduert la*n*ge 8164
Iuuenael bescrijft die houde
28 Te postumuse die huwe*n* woude
Postumus ghi wilt neme*n* I wijf
En vindi niet seght mi keytijf 8168
Wissen te cope ofte coorde*n*
32 En*de* laet hu an een galghe ve*r*morde*n*
Of en condi in gheene*n* dinghe*n*
Van eene*n* hoghe*n* torre springhe*n* 8172
Of in een water walle*n* late*n*
36 Dat quame hu vele meer te bate*n*
Selue de coninc feroneus
Daer wi ane lesen dus 8176
Dat hi die ghene was die sette
40 Binne*n* grieke*n* die eerste wette
Doe hi in sine*n* doot bedde was
Seidi sine*n* broede*r* ghelooft das 8180
49vb Broeder ic so hadde mij*n* lijf
Behoude*n* noch en addic wijf
Noit ghetrauwet int leue*n* mij*n*
4 Leonte vraechde hoe mochte dat sij*n* 8184
Hi seide broeder de ma*n*ne alle
Die noit en laghe*n* onde*r* des wijfs valle
En wete*n* niet de waerheit al te male
8 En*de* ghi sultse wete*n* wale 8188
Als ghi daer toe sijt come*n*
Dat ghi wijf hebt ghenome*n*

	Piers abeliaert liet in sine lesse	
12	**M***aer* zuster heile wijf die abdesse	8192
	Van paradijs sij*n* vriendinne	
	En wilder niet come*n* inne	
	Dat hise ghenome*n* adde te wiue	
16	**E**n*de* ghehoude*n* te sine*n* liue	8196
	Want die vrauwe die h*aer* v*er*stoet	
	Wel en*de* was va*n* letteren vroet	
	Soe woude*m* castien met redene*n* goede	
20	**D**at hi hem va*n* huwene hoede	8200
	En*de* prouuet he*m* bi der scrifture*n*	
	En*de* bi redene*n* telker vren	
	Wat dinghe dat huwelijc ware	
24	**E**n*de* te houdene hoe zware	8204
	Oec dede he*m* de vrauwe goedertiere*n*	
	Verstaen alle wijfs maniere*n*	
	Hoe goet datse ne*m*mer scene	
28	**W**ant wel so wiste de ghene	8208
	An haer zelue*n* wat de hare	
	Wiste soe de waerheit openbare	
	M*aer* minne*n* sone v*er*boot so he*m* niet	
32	**S**oene wille wel dat soes pliet	8212
	Te draghene met wetende*n* zinne	
	So dat hire niet so vaste inne	
	En si no so onghemate	
36	**D**at hi sine scole late	8216
	En*de* oec sij*n* studer vare*n*	
	Want soe seide he*m* te ware*n*	
	Datme*n* meer vrauwe*n* pliet	
40	**I**n mi*n*ne*n* diame*n* selde*n* ziet	8220
	Dan die me*n* heeft talle*n* tiden	
	En*de* maect die ghelieue meer blide	
50ra	**N**ochtan pires die minde zeere	
	En*de* liets hier o*m*me min no me*er*e	8224
	Hine trauwetse te wiue	
4	**E**n*de* was met hare*n* liue	
	En*de* deetse vte*n* cloestre gaen	
	Daer soe profes in adde ghedae*n*	8228
	Daer na qua*m* I ongheual	
8	**D**aer meester pires ze*er*e of qual	

49vb41 tiden*: Later toegevoegd, door een andere hand.*

Want he*m* worde*n* bi waerhede*n*
Sine ghegade*n* af ghesnede*n* 8232
Vp eene*n* nacht te parijs
12 Doe wart hi moenc tsente denijs
Daer na wart hi ghecore*n* die
Abdt in eene*n* goede*n* abdie 8236
Doe dedi eene*n* cloester stichten
16 Beede met bede*n* en*de* met ghichte*n*
Die ve*r*maert was ve*r*re en*de* wide
En*de* hietene paradijt tien tide 8240
Daer maecte hi abdesse jn
20 Ioncfrauwe heilwiue*n* d*aer* sij*n* zin
Vp adde gherust ghelooft mi das
En*de* die te voren no*n*ne was 8244
Soe bescriuet selue dat
24 Die wile soe daer abdesse sat
Dat soe pieres hare*n* vrient hiet
He*er*e en*de* vader en*de* anders niet 8248
En*de* dit was selsiene te ve*r*stane
28 Die hare dinc niet adde ane
Ghesien en*de* hare affare ghewete*n*
Hoe sone vad*er* en*de* he*er*e mochte heete*n* 8252
¶ Na dien dat ict noch ve*r*nane
32 Soe screef soe noch an heme
Al sint dat soe abdesse was
Lieue he*er*e gheloeft mi das 8256
Al waert dat selue de keyser quame
36 Van rome en*de* mi oec name
Teene*n* wiue en*de* gaue sij*n* trauwe
En*de* maecte va*n* al erdrike vrauwe 8260
So addic lieuer zekerlike
40 Dat ic hiete ghemeenlike
Huwe pute hoet si onscone
Dan te draghene des keysers crone 8264
50rb Maer in gheloue niet bi mire ziele*n*
Dat noit zulke wiue gheuiele
Die so wel natur*e*n kinde
4 En*de* sint nochtan dat si minden 8268
So was h*aer* arde leet der trauwe*n*
M*aer* adde piers ghelooft der vrauwe*n*
Sone es dan niet mij*n* waen
8 Dat hi huwelic adde ghedaen 8272

	HVwelic es een quaet bant	
	Also moete mi helpe*n* de zant	
	Sente iulien dies me*n* rouct	
12	Als me*n* goede herberghe souct	8276
	En*de* oec se*n*te ledenaert	
	D*aer* menich ghevanghene bi ontfaert	
	In ware mi lieuer hanghe*n* ghegae*n*	
16	Dan ic huwelic adde ontfaen	8280
	Hoe behaghel en*de* wijf ic ghecreghe	
	Of hoe gheciert alle*n* weghe	
	Maer selp hu tkint sente marien	
20	Wat doen hu de cleeder va*n* partie*n*	8284
	Die soe costenlijc sij*n* en*de* soe diere	
	En*de* diere ghi hebt III paer of viere	
	Waer toe es goet die behaghelheide	
24	Hets eenrande v*er*woetheide	8288
	Waer toe so staet mi te baten	
	Het ware mi vele lieuer ghelate*n*	
	Want si letten mi in dien	
28	Als ic soude huwer vrienscap plie*n*	8292
	Huwer ioyen en*de* huwer mi*n*ne*n*	
	So houden si mi so in alle*n* zi*n*nen	
	So beco*m*mert dat ic en can	
32	Qualic toe come*n* dies ic began	8296
	En*de* ghine wilt legghe*n* niet te rechte	
	Maer wert hu met alle*n* gheuechte	
	Met aerme*n* voete*n* en*de* met beene*n*	
36	Niet en weetic wat mach meene*n*	8300
	Anders dan mi dincket wel	
	Dattu niet behaeght mij*n* spel	
	Sauons als ic bi huwe*n* liue	
40	Slapen ga als man bi wiue	8304
	So ontcleedi hu al te male	
	En*de* hu en blijft dat weetic wale	
50va	An noch o*m*me dat no dit	
	Sonder eene laken huue wit	8308
	Die hu maer dat hoeft en decke	
4	Die cleedre hanghe*n* vp die recke	
	En*de* laetse toten daghe v*er*waye*n*	
	En*de* in de lucht altoes blayen	8312
¶	Nu besiet wat si mi vrome*n*	
8	Sdaeghs laten si mi niet tu come*n*	
	Noch snachts doen si mi gheen bate	

	Ay ondanc hebbic of ict dan late	8316
	Sint si mi en doen gheen profijt	
12	**I**n salse in corter tijt	
	Vercoepe*n* of te pande legghe*n*	
	Al soudijt C waerf weder zegghe*n*	8320
	Ware oec yeme die seide dat	
16	**D**at ne gheen dinc en steet bat	
	Vrauwe*n* dan doen scone zake*n*	
	Want sise vele scoenre make*n*	8324
	Dat segghic e*m*mer dat loghe*n* si	
20	**N**u hoert die zake waer bi	
	Die dinc die scone se en*de* wit	
	Eist lelye of rose ombesmit	8328
	Of cleedre va*n* scoenre ziden	
24	**D**ie scoenheit blijft talle*n* tiden	
	In h*aer* zelue*n* mach me*n* scauwe*n*	
	Die scoenheit en blijft niet de*n* vrauwe*n*	8332
	Dat segghic hu al in goede*n* moede	
28	**I**c wilde wel dat elc v*er*stoede	
	Beziet eene kemeney hart	
	Onghescepe*n* en*de* zwart	8336
	Chierse met sidine*n* cleedre*n* wale	
32	**E**n*de* met scoenre parure*n* al te male	
	Sone sal te scoenre wese*n* niet	
	Diese zonder die parure ziet	8340
	Al sij*n* si behaghel int aenscauwe*n*	
36	**A**ldus parere*n* he*m* de vrauwe*n*	
	Om te makene de ma*n*ne*n* blint	
	Anders en scoensi niet I twint	8344
¶	**M***aer* die sij*n* oghe*n* adde alsoe goet	
40	**E**n*de* also claer alse linx doet	
	Mantel no roc no ander cleet	
	En*de* decketse met eere saerge ghereet	8348
50vb	**A**l dore die cleedre al te male	
	Hoe dicke soe ware en*de* hoe wale	
	Ghecleet leidire an merc	
4	**W**ant boetius die clerc	8352
	En*de* oec aristotiles	
	Segghe*n* ons so wat dinghe dat es	
	Dat me*n* linx toghet vore	

50va14 C *is majuskel.*

8 Dat ziet bander siden dore 8356
NOch segghic hu wildijt wete*n*
Dat groet orloghe en*de* ve*r*mete*n*
Es altoes tussche*n* dese*n* beede
12 Dats scoenheit en*de* reinichede 8360
Dese so sij*n* talle*n* tide
Onderlinghe in zware*n* stride
Dat deen de*n* andre*n* niet en laet
16 Voet lans daer hijs begaet 8364
Maer reinicheit dats waer
En*de* hare partie hebbent te zwaer
Want soene can niet wel stride*n*
20 En*de* dander gaet hare in alle*n* zide*n* 8368
Toe met groete*n* onghemake
En*de* da*n* laet reinicheit hare zake
Want ledicheit hare cameriere
24 Comt oec toe dats h*aer* maniere 8372
Die h*aer* met rechte diene*n* soude
En*de* iaechse met ghewoude
Vte hare*n* heyghenin huse daer
28 Dan es hare so zwaer 8376
Dat soe hare vrauwe soude v*er*beme*n*
Mocht soe of anders tlijf neme*n*
Dus heuet tachter reinichede
32 Alsise assailgiere*n* bede 8380
En*de* haer gaen toe in alle*n* zide*n*
Moet soe vlien en*de* late*n* liden
Al adsoet ghezwore*n* diere
36 Soe moet late*n* in diere maniere 8384
Want h*aer* worstele*n* mach niet diede*n*
Ieghe*n* die macht va*n* he*m* lieden
Gheonneert werde ledichede
40 Dat soe nie vp reynichede 8388
Orloghede dus al zond*er* noot
Tussche*n* themde en*de* tfleech al bloot
51ra Sone lecht h*aer* maer de mesquame
Daer soe of heuet de name 8392
Scoenheit es oec te lachterne mede
4 Dat soe den raet niet en dede
Dat goet pay tussche*n* he*m* ware
Want en ghe breect maer an hare 8396
Ware soe houesch vroet en*de* wijs
8 Soe daet want het w*ar*e h*aer* prijs

Want wi vinde*n* ghescreue*n* dus
In den sest*en* boucke*n* virgilius 8400
Daer hi va*n* sibilen v*er*maent
12 Dat hi wel weet en*de* niet en waent
Dat noit v*er*doomt wijf vp erdrike
En was die h*aer* hilt reinlike 8404
Daer o*m*me segghic hu gheloeft das
16 Dat noit gheen wijf en was
M*aer* pareerde soe h*aer* daghelike
Emmer heue*n* behaghelike 8408
En*de* in spieghele sach na dat
20 Om h*aer* te pareerne bat
Dat soet elre bi hiet dede
Dan soere mede reinichede 8412
Orlogh*en* wilde huut har*en* lande
24 Reinichede heeft vele viande
In cloestr*en* en*de* in abdien
Hebbe*n* si he*m* met partien 8416
Ghezwore*n* ieghe*n* hare te male
28 Hoe vaste ghesloto*n* en*de* hoe wale
Si sij*n* . si hatense nochtan al
Ver venus soe heuet tghetal 8420
Want si doe*n* h*aer* manscap alle
32 Sine peinse*n* va*n* gheene*n* mesualle
Groeter behaghelheit si plien
En*de* dats o*m*me dat als wise sie*n* 8424
Dat wi dan sulle*n* va*n* binne*n*
36 Ontstek*en* sij*n* met hare mi*n*ne*n*
Hier o*m*me gaen si behaghelike
Achterstraten moylike 8428
Om dat si besien wille*n* de*n* ma*n*
40 En*de* weder bezien si va*n* he*m* dan
M*aer* te ware*n* si soudens he*m* ontien
Vp dat mense niet en woude bezien 8432
51rb Maer zekerlike v*er*staet mi bloot
Dese wijf doen lachter groot
Gode met groten ommaten
4 Dat si he*m* niet ghenoeghe*n* late*n* 8436
Mettier scoenheit al h*aer* leue*n*
Die he*m* god heeft ghegheue*n*
Maer dragh*en* cierheit menichfout
8 Bont grau zeluer en*de* gout 8440
Hoede va*n* bloeme*n* om h*aer* scoenhede

	En*de* houerde te driuen mede	
	Daer soe mede achter strate*n* gaet	
12	Hare es vtermate*n* leet	8444
	Dat god onse he*er*e va*n* hemelrike	
	Nie maecte va*n* scoenhede*n* hare ghelike	
	En*de* ve*r*belghenre mede gode	
16	En*de* werke*n* ieghe*n* sine ghebode	8448
	Sonder twifel ic lachterne ze*er*e	
	In menighe*n* man in menighe*n* he*er*e	
	Dat si hem met behaghelheden	
20	Scoenre vele wille*n* bereede*n*	8452
	Danse heeft ghemaect god	
	Sekerleke die dinct mi zot	
	Maer dat latic varen al	
24	Ic prise voer groet gheual	8456
	Dat mi god behoude*n* woude	
	Ieghe*n* reghe*n* en*de* ieghe*n* coude	
	So dat mi dat niet en deerde	
28	Een graeu cleet dat mi werde	8460
	Wint haghel en*de* reghe*n*	
	Prijsdic also ze*er*e in alle*n* weghe*n*	
	Alse oft ware I roet scaerlaken	
32	Maer ghi die wilt maken	8464
	Die goede cleedre sabelijn	
	Scaerlakene mantel of ermerij*n*	
	Die hu slepe*n* achter strate*n*	
36	So dat ghi die liede*n* ghelate*n*	8468
	Niet en cont neue*n* hu ghelide*n*	
	Vore*n* achter no bezide	
	Ghine stuuft he*m* doghe*n* al vul moude*n*	
40	Dese*n* cost so moetic houde*n*	8472
	Maer snachts als ic be*m* ghegaen	
	Slape*n* en*de* huut hebbe ghedaen	
51va	Mine cleedre en*de* dan ghi	
	Ligghe*n* comt daer bi mi	8476
	En*de* ieghe*n* hu speelde gherne	
4	Pijndijs hu altoes te werne	
	Ghi maect hu ziec en*de* croent mede	
	So vele maectijs dat mine lede	8480
	Vercoele*n* en*de* ic ligghende bliue	
8	Dits die nature va*n* huwe*n* liue	
	Maer arde ze*er*e wondert mi	
	Welc dat hu ghelaet dan si	8484

Alse come*n* in hu ghelede
12 Dese ribaeude en*de* mette*n* cleede
Houde*n* en*de* dan met he*m* gaet
Of ghi he*m* toecht al sulc ghelaet 8488
En*de* sulc ve*r*noy en*de* sulc ve*r*drach
16 Als ghi mi toocht nacht en*de* dach
Maer neen ghi ghine sijt niet so cranc
Ghi gaet met he*m* al meke*n*de sanc 8492
En*de* al springhende dats hu maniere
20 In die bossche en*de* in die riuiere
Met huwe*n* onwerdeghe*n* putiere
Die dat hebbe*n* va*n* maniere 8496
Dat si dese ghehuwede vrauwe*n*
24 Lede*n* met hem te hare*n* rauwe*n*
Achter bossche den dau of slaen
En*de* dan so segghe*n* si zaen 8500
Ondanc hebs die vilein wi hot
28 Die so jalous es en*de* so zot
Tvleesch es nv de*n* wulue*n* ghegheue*n*
Entie beene sij*n* den honde*n* bleue*n* 8504
¶ Dese scande die mi es ghesciet
32 Es bi hu en*de* bi el niet
God sat hebbe hu quade vel
Vule vrauwe dat ghi so wel 8508
Leent hu lijf de*n* pautenieren
36 Dat so vul es va*n* manieren
Achaerme*n* bi al dese*n*
Doedi mi in doerdine wese*n* 8512
In sente arnouds broede*r*scape
40 Daer menich ongheuallich cnape
Mede in es ghegaen
Die huwelijc heeft ghedae*n* 8516
51vb Want va*n* M die ic meene
Esser cume binne*n* eene
Sine doen he*m* allen spele*n* spel
4 Die wile sire toe doghe*n* wel 8520
En*de* als sire toe en doghe*n* ne*m*meer
Sone adde*n* si de*n* wille noit eer
So goet so si hebbe*n* nv

51va18 mek*e*nde*: Laatste* e *is door het tekenen van een extra boogje erg groot uitgevallen, waar hij in eerste instantie juist erg klein was.*

8 **I**uuenael seght dat segghic hu 8524
Die wel spreect va*n* dese*n* ambachte
Dat ne gheene zonde so sachte
Noch minder dan dese en si
12 **D**e wiue houdenre he*m* an bedi 8528
Want he*m* hare nature hiet
En*de* hare herte wats ghesciet
Es in dien dat v*er*staet
16 **A**ltoes te doene na quade quaet 8532
Men heeft ghesien huwelic liede
Dat he*m* duuelie ghesciede
Dat si bi hare*n* stiefsone*n* laghe*n*
20 **E**n*de* maecte*n* na ghemaghe*n* 8536
Broede*r*e en*de* kindere teene*n* male
Dit en voechde te rechte niet wale
Alle wiue*n* die sij*n* pute*n*
24 **I**n darfer niieme*n* bute*n* slute*n* 8540
Of in woerde*n* of in wille
Hoe ze*er*e dat si zwighe*n* stille
Dit voerdeel hebbe*n* alle*n* wijf
28 **H**ets he*m* te doene harde stijf 8544
Hier of te keerne teenighe*n* daghe*n*
No dor steke*n* no dor slaghe*n*
M*aer* scande so doet he*m* late*n*
32 **D**at sire he*m* of ghemate*n* 8548
M*aer* zeker sijts diere of dure*n*
En*de* breke*n* hare nature*n*
Die va*n* complexie*n* in he*m* si
36 **S**ij*n* wel werdech gheloues mi 8552
Alles goets en*de* alre eeren
En*de* hare*n* wille in dogheden keere*n*
Want vte*n* wille met eenighe*n* di*n*ghe*n*
40 **M**achmense arde qualijc bringhe*n* 8556
¶ **D**it willic late*n* vare*n* al gader
M*aer* god hemelsche vader
52ra **W**at maghic doe*n* met dese*n* ribaude*n*
Die mi daghelijcx assaeude*n* 8560
En*de* doen hebbe*n* zware*n* moet
4 **D**reeghicse waer toe eist goet
Sine gheue*n* o*m* mij*n* dreeghe*n* niet

51vb20 na *en* ghemaghe*n zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*

Vochtic ieghe*n* he*m* oec hiet 8564
So mochten si mi lichte v*er*slaen
8 So ware mi te vele mesdaen
Want si sij*n* in quaetheden stout
Si sij*n* ionc en*de* ic bem hout 8568
Hare ioecht die ontsteecse so ze*er*e
12 Dat si wane*n* wese*n* heere
Ia roelant ofte ercules
Ia samsoen dies sijt ghewes 8572
Hercules die was nochtan
16 Een die scoenste en*de* die stercste ma*n*
Die me*n* in die weerelt vant
Hi v*er*slouch met sire hant 8576
XII wonderleke diere
20 Die wonderlike adde*n* maniere
Maer dat dertienste en conste hi
Niet v*er*winne*n* gheloues mi 8580
Dat was dianira sine amie
24 Nie en consti v*er*winne*n* die
Sone heeftene ter doot ghepijnt
Met eene*n* hemde ghevenijnt 8584
Dat hi he*m* warp in eene*n* viere
28 Van pine*n* en*de* v*er*bernede sciere
Dus bleef doet de sterke deghe*n*
Die menighe*n* kempe adde v*er*sleghe*n* 8588
En*de* sampsoen al diere ghelike
32 Hi bleef doot zwaerlike
Onder die philistiene wreet
Om dat he*m* dalida of sneet 8592
Sij*n* h*aer* want alst was bescore*n*
36 So addi sine cracht v*er*lore*n*
Hier bi doe ic zotheit groot
Dat ic mi pine teenigher noot 8596
V te castiene altoes hiet
40 Want als ghi huwe ribaeude ziet
Suldi he*m* ouer mi claghe*n*
Dan maghic lichte werde*n* v*er*slaghe*n* 8600
52rb Mij*n* hoeft ontwee of mine aerme*n*
Ay lace*n* owi wachaerme*n*
Dat ic hu nie met oghe*n* zach

52ra19 *De isolerende punten rond het getal zijn rood opgehoogd, het getal zelf niet.*

4	**D**at was mi I drouue dach	8604
	Dat ic dus d*aerom*me moet leu*en*	
	Bi gode ic duchte ic sal hu gheu*en*	
	Noch soe groete zware slaghe	
8	**H**uwe ghebure noch huwe maghe	8608
	En sull*en* hu ghehelp*en* conn*en*	
	M*aer* lacen als ghi mi sijt ontro*n*ne*n*	
	En*de* comt onder hu putiere	
12	**E**n*de* hu smeek*en* dats h*aer* maniere	8612
	So sij*n* si meester en*de* he*er*e va*n* hu	
	Dat ic met rechte soude wes*en* nv	
	Die hu voede scoie en*de* cleede	
16	**M***aer* ic ne bem te min*en* leede	8616
	M*aer* dese ribaude mindi z*eer*e	
	Die hu niet en doon da*n* o*n*neere	
	Die hu nem*en* hu goede name	
20	**D**ies ghi hebt cleene scame	8620
	Alse ghi te gader sijt gheleghe*n*	
	En*de* hebt arem om als ghesleghe*n*	
	Dan segghe*n* si hu groete mi*n*ne	
24	**D**aer si lettel hebbe*n* inne	8624
	Want achter hu so eist vte	
	En*de* heete*n* hu quade dierne en*de* pute	
	Waendi om de ioye va*n* huwe*n* liue	
28	**O**f va*n* eene*n* andere*n* quade*n* wiue	8628
	Dat si d*aer* o*m*me huwes ghere*n*	
	Neen si niet si make*n* h*aer* sceere*n*	
	Met hu en*de* met huw*er* ghelike	
32	**D**ie he*m* dinke*n* wesen rike	8632
	En*de* bliue*n* an hu om die iuwele	
	Die ghi he*m* gheeft te hare*n* deele	
	Gordele borsen vingherline	
36	**E**n*de* goede vetsele*n* guldine	8636
	Waendi dat mi niet en dert	
	Dat tmij*n* vaert d*us* in d*er* w*er*t	
	Laet en trauwe*n* dat weet wel	
40	**M**aer als ghi gaet daer es spel	8640
	Eist te danse of tandere*n* spele	
	Dan draech di cleedre*n* an hu vele	
52va	**E**n*de* thooft bewaert ghelijc eere pute*n*	
	Wa*n*neer dat ghi comt bute*n*	8644
	En*de* chapele met guldine*n* sp*aer*ken	
4	**D**ie wert sij*n* te LX maerken	

Dat ic hu ghecocht hebbe al
Hier bi es mine bliscap smal 8648
Dat ghi dit moet antieren
8 En*de* ics niet en can v*er*weeren
NV seght mi waer toe sij*n* goet
Die garlande die ghi doet 8652
Vp hu hoeft te menigher stede
12 Entie guldine huv*en* mede
Die scone ca*m*me va*n* yuore
Entie spieghele goet ter core 8656
Entie saphele wel gheraect
16 Entie crone va*n* goude ghemaect
Beset met ghesteente diere
Robine miraude*n* en*de* saphiere 8660
En*de* wat so vrome*n* mi doch
20 Dese gordele die ghi hebt noch
Entie ghi draecht al de*n* dach
En*de* daer so vele of coste tbeslach 8664
Al dese behaghelheide groet
24 Also helpe mi sente benoot
Sal ic v*er*cope*n* binne*n* III daghe*n*
Hoe ze*er*e ghi weene*n* mooght of claghe*n* 8668
En*de* ne*m*meer hu late*n* ter noot
28 Dan eene*n* roc en*de* I sorcoot
En*de* eene*n* douc va*n* grouve*n* webbe
Ia van de*n* groufste*n* dat ic hebbe 8672
En*de* eene*n* rieme va*n* witte*n* ledre
32 Hu sorcoet sal sij*n* sond*er* vedre
En*de* oec sal ic hu make*n* doen
Twee groete ghebonde*n* scoen 8676
Van mine*n* alre houdste*n* hose*n*
36 Dan suldi eerst sij*n* v*er*coren
Van dese*n* ribaeude*n* die hu volghe*n*
En*de* dat mine gherne v*er*zwolghe*n* 8680
Maer nv seght mi dies ic hu vraghe
40 Die cleedre die ghi nv in sondaghe
Daet an doe ghi ten danse ghinct
Van wien dat ghi die ontfinct 8684
52vb Van mi sone quame*n* si hu nie
Ghi seit mi dat hu gaf die
Hu vader en*de* zwoeret mi ze*er*e
4 Bi phildeberte en*de* bi ludomere 8688
Dat hise hu gaf om dat hi woude

	Dat ic mij*n* ghelt spare*n* soude	
	M*aer* dat sij*n* loghelike saghe*n*	
8	**B**i mire ziele*n* ic sals vraghe*n*	8692
	M*aer* wat soude mi helpe*n* dat	
	Hu moede*r* die quene die god sat	
	Hebbe*n* moete vp hare lede	
12	**S**oe heeft met hu te menigh*er* stede	8696
	Gheweest soe souts lien al	
	God die gheue h*aer* ongheual	
	Die quade houde v*er*leefde pute	
16	**D**ie hu so dickent leedet hute	8700
	In pelegrimagie*n* in bedeuaert	
	Soe wille hu houde*n* na hare*n* aert	
	En*de* leere*n* hu va*n* hare*n* spele	
20	**D**ies soe heeft ghepleecht soe vele	8704
	Ay mi me*n* moet al v*er*ghete*n*	
	Menich hont so heeft ghebete*n*	
	An hare*n* staf in menich doorp	
24	**M***aer* nv laet soes v de*n* worp	8708
	En*de* leet hu harentare te sciere	
	God v*er*berrentse mette*n* quade*n* viere	
	Ghepareert en*de* bereet al	
28	**G**helijc eene*n* orse dat me*n* sal	8712
	Vercope*n* en*de* ghetesuwet steet	
	Aldus sidi alsoe gheet	
	Daer soe hu leet te huwe*n* putiere*n*	
32	**H**elpe hoe maghict gheuiere*n*	8716
	In sloughe hu al te stickeline*n*	
	Dat hu mochte al hu leue*n* scine*n*	
	Dan gaet gheselle da*n* weet wel	
36	**D**ie wantrauwel dorper fel	8720
	En*de* ghegrijpse in dat haer	
	En*de* trecse daer bi hier en*de* daer	
	Achter huse en*de* daer hute	
40	**E**n*de* gheuet h*aer* menighe clute	8724
	En*de* kerijt met hare den neren	
	Al h*aer* onsculdeghe*n* en*de* h*aer* zweere*n*	
53ra	**E**n can h*aer* niet te stade*n* staen	
	Hine gaetse toe so ze*er*e slaen	8728
	Dats h*aer* werdet al te male	
4	**D**an laet soe huut gaen h*ar*e kele	
	En*de* roupt wat soe gheroupe*n* can	
	Helpe helpe ouer hare*n* man	8732

Dan come*n* die gheburе*n* toe
8 Die se scieden wiste*n* si hoe
Dan scieten si in de*n* noot
En*de* nemense he*m* met pine*n* groot 8736
Doch houde*n* sise ouer zod beede
12 Wie dat d*aer* comt te*n* ghesceede
En*de* wa*n*neer die vrauwe v*er*weet
Tfernoy dat h*aer* ouer gheet 8740
En*de* tgroete leet d*aer* soe in si
16 Dan wilde soe wel gheloeues mi
Dat hi ouer zee ware
Ia en*de* also v*er*re va*n* hare 8744
Want voert en mach soene niet mi*n*ne*n*
20 Soe wilde wel in alle*n* zinne*n*
Dat hi hinghe bi eene*n* drade
An die wolke*n* wat hare scade 8748
Hare en rouct wat soe ane gheet
24 Slaept hi met hare godweet
So set so h*aer* lijf ter auontur*en*
Want soe peinst te menigher vre*n* 8752
Dat soene dode want h*aer* en rochte
28 In wat manieren dat wese*n* mochte
Of v*er*gheue*n* ofte steke*n* doot
Want wat eene*n* wiue comt int hoot 8756
Dat wille soe doen al te hande
32 Sone prijst d*aer* vore*n* eere no scande
Soene vul en*de* hare quade werc
Ons bescrijft valerius de clerc 8760
Dat twijf sond*er* *con*ciencie si
36 Want wat soe ghert gheloues mi
Es behendech en*de* quaethede
Ieghe*n* vriende en*de* viande mede 8764
GHeselle die zotte ma*n* keytijf
40 Die dus de*n* wulue*n* leuert sij*n* lijf
En*de* vul ialousien es
Hi bedruct dies sijt ghewes 8768
53rb Onder he*m* sij*n* wijf te zeere
En*de* wille altoes wese*n* he*e*re
En*de* wilse niet late*n* wese*n* vrauwe
4 Ghelijc hi gheloofde doe hi trauwe 8772
Hare gaf dat si he*m* soude*n*
Altoes heue*n* ghelike houde*n*
Hi als gheselle en*de* soe als ghesell*i*ne

8	**G**helijc alse trauwe heuet inne	8776
	Sonder meester en*de* he*er*e te sine	
	Dan leue*n* si sonder pine	
	M*aer* als hi wille he*er*e wesen	
12	**S**o comt dese onspoet toe gheres*en*	8780
	Dat hare wanhaeght alte ze*er*e	
	Altoes te heetene heere	
	Minne en mach d*aer* niet dure*n*	
16	**D**aer die ma*n* talle*n* hure*n*	8784
	Wille*n* heere gheheete*n* wese*n*	
	Minne en mach niet duere*n* in dese*n*	
	Want soe es ghelijc va*n* hedele*n* zinne	
20	**E**n*de* sonder houerde es de mi*n*ne	8788
	Waendi dat niet en deert zeere	
	Den vrauwe*n* te heete*n* heere	
	Hoe scone hi si soe wel ghebore*n*	
24	**D**en ghene*n* dien si te voren	8792
	Moghe*n* ghebiede*n* en*de* diese hiet	
	Vrauwe altoes en*de* anders niet	
	Hadsoe ghewilt hi hadde ghespro*n*ghe*n*	
28	**M**et eene*n* woerde of ghesonghe*n*	8796
	M*aer* als hise heeft al stille	
	Ghetrout en*de* te sine*n* wille	
	Daer hi te vore*n* o*m*me qual	
32	**W**ille hi sij*n* h*aer* meester al	8800
	En*de* wille dat soe he*m* diene	
	Wien hi so plach tontsiene	
	En*de* rekeninghe dan doe	
36	**V**an sine goede spade en*de* vroe	8804
	Dan hout hise cort en*de* wille niet	
	Dat soe gaet daer soe iime*n* ziet	
	No te spele no te danse	
40	**D**an dinct der vrauwe*n* hare canse	8808
	Seere ghewisselt in dat spel	
	En*de* peinst dan in h*aer* herte el	
53va	**W**ant sone weet an wien ghetrauwe*n*	
	Dies soe es beuaen met trauwe*n*	8812
	Want haer ma*n* wilse slaen	
4	**E**n*de* es soe he*m* niet onderdaen	
	Ofte en doet al sine*n* wille	
	Minne es daer onlanghe stille	8816
	Maer gheselle die sond*er* bant	
8	**S**ij*n* en*de* sond*er* dienst int lant	

Die moghe*n* hebbe*n* weeldichede
Sine gaue*n* niet hare vrihede 8820
Om al tgout va*n* arabie
12 Noch name*n* boue*n* he*m* meestrie
Wat soude*n* si doen mette*n* goude
Al waert dat ment ve*r*cope*n* woude 8824
Si soude*n* cope*n* ander waeru*en*
16 Daer si in ander lande met vare*n*
Soude*n* dicwile in ompayse
Die in h*aer* lant altoes sij*n* ayse 8828
Men wiste va*n* gheere vaert
20 Eer jasoen te rade waert
Want hi wilde hale*n* guldij*n* vlies
En*de* dede make*n* wiens ve*r*wies 8832
Scepe diene in de zee vueren
24 Die me*n* niet tote dier vren
Hadde zien vare*n* in die zee
¶ Neptunuse was te moede wee 8836
Die va*n* der zee es conijnc
28 En*de* waende wel in waerre dinc
Dat hi soude sij*n* bestreden
So waende oec in waerhede*n* 8840
Triton en*de* toris tier stede
32 En*de* alle sine dochtere*n* mede
Waende*n* wel ve*r*rade*n* wesen
Om de scepe die in de zee besen 8844
Entie si noyt adde*n* ghesien
36 No ve*r*nome*n* tote dien
Maer vordien alsic seide
Wiste me*n* niet va*n* scepe gheleide 8848
Die liede*n* vonde*n* in hare*n* lande
40 Wat si wilde*n* al te hande
Want si ware*n* alle rike
En*de* onder minde*n* he*m* natuerlike 8852
53vb Van goede*n* leuene ware*n* die
En*de* minde*n* sonde*r* eerscapie
Niieme*n* en andre*n* twint
4 En was ghereet als me*n* kint 8856
Eer baraet qua*m* int lant
En*de* houerde die de quaetheit vant
Nijt en*de* ghierichede
8 En*de* alle die quade zonde*n* mede 8860
Die he*m* ter helle*n* liete dale*n*

Ende aermoede dadem daer hute halen
Dat noyt noch toe en wart ghesien
12 Maer gonneert quam het quam mettien 8864
Aermoede dat es waer
Brochte met haer mede van daer
Dieften hare lieue kint
16 Dat soe zeere de moeder mint 8868
Dat wech gaet bi nachte stelen
Ende laet hem bi sire kelen
Hanghen het heeft so vele trauwen
20 Om te succoersene siere vrauwen 8872
Dan en can soe hem ghehelpen niet
Al waest dat soe heme riet
Slauenie dies sijt ghewes
24 Die goddinne van den dieuen es 8876
Ende haer beraet dect ende wacht
Altoes metter doncker nacht
Want sine dorren haer daer niet baren
28 En si dat sire mede bevaren 8880
Werden ende het si gheprouft
Dan eist tijt dat mer omme drouft
Als die coorde es om die kele
32 Dan berout hem eerst vele 8884
Aermoede heeft ghiericheden bracht
Die in de weerelt heeft grote macht
Want ghierichede heeft ghedaen
36 Dicken menighen man verslaen 8888
Ende ghemaect menich orloghe
Tusschen coninc ende hertoghe
Borghen doet so maken ende steenen groot
40 Dies si en hadden gheenen noot 8892
Vp dat ghiericheit en dade
Die altoes eens anders scade
54ra Gherne siet ende sine bate
Die doet maken menich ghesate 8896
Ende gaderen gout ende scat
4 Gonneert werde die vp brochte
EN trauwen men gaue hier vp niet
Vp dese vileine die men ziet 8900
Eenen coperinen bottoen
8 En daet dat si hem minnen doen
Dese edele ioncfrauwen ende dese scone
Die met eeren draghen crone 8904

Mochte*n* met wel gheraectheden
12 Van doochden en*de* va*n* edelheden
Om haer ghelt dat si he*m* gheue*n*
Het sal mi deere*n* al mij*n* leuen 8908
En*de* heeft ghedeert dat edel wijf
16 Om ghelt ve*r*cope*n* moet h*aer* lijf
Wel radic na mine*n* moet
Dat e*m*mer een cnape vroet 8912
Sulke const en*de* ambacht leere
20 Heefti noot dat hire toe keere
Daer hi he*m* en*de* sine vriendi*n*ne mede
Gheneere*n* moghe telker stede 8916
Als si va*n* node sij*n* ve*r*laden
24 Want mine staet nv niemen tstade*n*
Oec riedic elke*n* ma*n* wale
Dat hi he*m* hilde an de tale 8920
Die ic hu nv hier sette inne
28 Vername hi an sine vriendi*n*ne
Of an sij*n* wijf teenigher stonde
Dat soe elre mi*n*ne*n* begonde 8924
En*de* ve*r*core ande*r* lief
32 Of adde ghecore*n* na h*aer* gherief
Daer o*m*me en sal hise lachtere*n* niet
Of scelde*n* wat sijns ghesciet 8928
En*de* saelt houeschelike ghedoghe*n*
36 Al ware oec dat hijt met sine*n* oghe*n*
Daer hi quame teenighe*n* daghe*n*
Haer scamelike ligghe*n* saghe 8932
Met hare*n* vrient int grote quaet
40 Nochtan soudi dat ve*r*staet
Sine oghe*n* keere*n* elre waert
Ghelijc eene*n* houde papelaert 8936
54rb An dier ghelike dat si niet
En wiste*n* dat hijs wiste hiet
En*de* sent haer oec yeme*n* brief
4 Eist maech ofte ander lief 8940
Dies en soude hi oec niet lese*n*
Liete soet dat mochte wese*n*
Hine soude te gheere tijt begheere*n*
8 Dinc te wetene die h*aer* soude deere*n* 8944
Of ieghe*n* hare*n* wille gaen
Noch h*aer* ve*r*holenheit wille*n* ve*r*staen
Maer laetse gaen d*aer* soe wille

12 **M**en dwinghese niet te sitte*n* stille 8948
Come alsoe wille en*de* ga
En*de* anders en vragher niet na
Want die beghert alle gherieue
16 **E**ist va*n* wiue eist va*n* lieue 8952
Hine salse niet te nauwe dwinghe*n*
Ic segghe hu in ware*n* dinghen
Die sijn lief hout met bedwanghe
20 **D**ie mi*n*ne mach niet dure*n* langhe 8956
MEn sal oec dese*n* vrauwe*n*
In gheerande zake*n* mestrauwe*n*
Hoe wel me*n* waent die waerhede
24 **O**f weet oec die zekerhede 8960
Maer hi mach wel segghe*n* te ware*n*
Te hem die he*m* bringhen niemare*n*
Dat si doen hare quaethede ze*er*e
28 **W**ant hine sach bi onse*n* he*er*e 8964
Nie wijf vp erderike so reene
Van lichame also es alleene
Oec en sal hise niet v*er*driue*n*
32 **O**m dat soe he*m* sal te vriend*er* bliue*n* 8968
En*de* soene mi*n*ne*n* soude te meer
Want het ware I v*er*lore*n* keer
Want wie sij*n* wijf tslane beghint
36 **O**m meer te sine va*n* hare ghemint 8972
Slacht de*n* ghene*n* die sine catte
Slaet en*de* roupse wed*er* na datte
Om te bindene en*de* te vane
40 **A**ldus betert I wijf va*n* slane 8976
Want mach he*m* de catte ontspringhe*n*
Sone come wed*er* niet int hinghe*n*
54va **V**erspreectene dat wijf oec mede
Verdraghet wel dats vroethede 8980
En*de* segghe dat hi ghedoghe*n* soude
4 **S**laghe va*n* hare vp dat so woude
In dien dat hi in eenighe*n* sinne
Verdiene*n* mochte hare mi*n*ne 8984
COmt oec die zake dat hise slaet
8 **B**i gramscepe*n* die he*m* ouer gaet
Ofte dreeghe ic rade he*m* dat
Eer hi hiet ga va*n* der stat 8988
Dat hi haer spele dat spel va*n* mi*n*ne*n*
12 **A**nder sins mochte soe ghewi*n*ne*n*

Eenen anderen vrient dien so vercore
Dan so verlort de ghene van vore 8992
Dit ware aermer lieder recht
16 Die altoes moeten wesen knecht
Om dat sijn hare ghiften smal
Een arem man die minnen sal 8996
Moet emmer vroedelike minnen
20 Ende oemoedelike sal hi ghewinnen
Eenighe bliscap ende spel
Maer rike man hi mach doen wel 9000
Die de ghiften heeft ghereet
24 Want men hem node ontgheet
Ende wille hise laten seluen mede
Hi verkiese teer ander stede 9004
Maer emmer so verhoede hem dat
28 Mint hi teere ander stat
Datti niet gheue sire nieuwer vriendinne
Eenighe dinc die dander moghen kinnen 9008
Eist broke capeel of gordelkijn
32 Doucken borsen of gordelkijn
Want het soude haer zeere meshaghen
Alsoet saghe eere andere draghen 9012
¶ Ende emmer voerwachte hem een man
36 Die andere minne nemet an
Die nieuwe en late in gheenen zinne
Comen daer sine ander vriendinne 9016
Die eerst te hem te comen plach
40 Want daer en ware an gheen verdrach
Vp datse deerste vonde daer
Daer en rese een orloghe zwaer 9020
54vb Want nie en wart haer so wreet
Dien men met honden an gheet
Noch so vreeselijc de leewinne
4 Die men iaecht in allen zinne 9024
Noch serpent oec so ghebert
Als men tert vp sinen stert
Also doet een wijf die vinden can
8 Eene niewe vriendinne bi den man 9028
Die te voren haer vrient was
Dan werpt so hute ghelooft mi das
Vlamme ende vier dan es dat wijf
12 Ghereet te gheuene ziele ende lijf 9032
Ende en es te prisene niet

	Dat mense beede te gader ziet	
	Ghevallet oec hi smeeke ze*er*e	
16	**D**ie eerste dat es wel sij*n* eere	9036
	So dat de andere wech ga	
	En*de* spele der eerster tspel der na	
	Van der mi*n*ne*n* dat zoete spel	
20	**E**n*de* es soe he*m* oec dan te fel	9040
	Van woerde*n* en*de* te puedersam	
	Dan sal hi zweere*n* dat soe qua*m*	
	Te he*m* sijns ondanx ze*er*e	
24	**E**n*de* dat he*m* en ghesciede noit eere	9044
	En*de* ne*m*mermeer soude ghescien	
	En*de* mochtise oec wede*r* zien	
	Die quade v*er*noyerde vrauwe	
28	**H**i wilde wel bi siere trauwe	9048
	Dat soe h*aer* doghe*n* hute stake	
	Of horte soe dat hare th*er*te brake	
	Met dus ghedaenre smeekaerdie*n*	
32	**M**oet hi an gaen sire amien	9052
	Sonder laten en*de* v*er*drete*n*	
	En*de* moet h*aer* thoot vul loghe*n* ghiete*n*	
	Oec sal hise helse*n* en*de* cusse*n* mede	
36	**E**n*de* spele*n* haer al daer ter stede	9056
	Dat spel der mi*n*ne*n* eer so keere	
	Anders en werdet ne*m*mermeere	
	Van h*aer* v*er*gheue*n* sonde*r* sceere*n*	
40	**N**o dor smeeke*n* no dor zweere*n*	9060
	Oec radic elke*n* zekerlike	
	Die nv mi*n*ne*n* vp erderike	
55ra	**D**at hi in gheene*n* zinne	
	Hem beroeme va*n* siere vriendi*n*ne	9064
	Want menich heeft he*m* beroemt	
4	**D**ie va*n* goede moete sij*n* v*er*doemt	
	Valschelike om te hebbe*n* de name	
	Dien onghereet es de lichame	9068
	Al leet soe moet he*m* ghescien	
8	**I**c wane noit en was ghesien	
	Quader zonde no quader daet	
	Dan roem die an mi*n*ne gaet	9072
	Want mi*n*ne wille sij*n* v*er*holen	
12	**G**helijc de*n* dief die heeft ghestole*n*	
	Enne ware oft een ma*n* seide	
	Sine*n* vrient in heimelicheide	9076

Diet alsoe gherne heelt als hi
16 Dien mach hijt segghe*n* gheloues mi
VVerdt oec ziec eens mans vrie*n*di*n*ne
Hi sal he*m* pine*n* in alle*n* zi*n*ne 9080
Hoe dat hi bi hare moghe wese*n*
20 Hare sals ghedincke*n* ware soes ghenese*n*
Om hare so sal hi oec weene
En*de* ghelou*en* al teene*n* 9084
Bedeuaerde v*er*re en*de* lanc
24 Dies sal soe he*m* wete*n* danc
Cusse*n* sal hise met weene*n*de*n* oghe*n*
Entie late*n* niet v*er*droghe*n* 9088
Hi en salt h*aer* oec gheene spise
28 Gheue*n* sone si zoete va*n* prise
Noch h*aer* begherte niet v*er*biede*n*
Wat rade soes heeft va*n* andre*n* liede*n* 9092
Hi sal oec niewe drome*n* vensen
32 Entie al vul loghene*n* peinse*n*
Hi sal segghe*n* daer hi lach
Vp sij*n* bedde dochte*m* dat hi sach 9096
In sine*n* drome eene zoete zake
36 Noch wel in drome noch wel in wake
Mi dochte dat ic was ghegaen
Vp mij*n* bedde en*de* adde beuaen 9100
Hu vrauwe wel gheraect
40 In mine*n* aerme al moede*r* naect
Den nacht toter morghinstont
En*de* ghi w*a*rt weluarende en*de* ghesont 9104
55rb Alse ghi of godwille sult sij*n* zaen
En*de* dan sij*n* wi vp ghestaen
En*de* ghinghe*n* in eene praierie
4 Spele*n* alleene wi twie 9108
Daer wi adde*n* feeste*n* vele
Met zoethede*n* en*de* met spele
Dus ghedane loghene groot
8 Sal me*n* he*m* vul ghiete*n* thoot 9112
VRient nv hebbic hu gheleert al
Hoe me*n* een wijf houde*n* sal
Beede ziec en*de* ghesont
12 Die hare mi*n*ne wille talre stont 9116

55ra27 salt*:* t *is later toegevoegd, klein geschreven door teksthand.*

	Want lichtelike weet te vore	
	Heeft me*n* hare gracie v*er*lore*n*	
	Want I wijf es dat v*er*staet	
16	**L**anghe te houdene also quaet	9120
	Dier wille me*n* niet al en doet	
	Als te houdene es in eene vloet	
	Die ael met sine*n* sterte	
20	**H**oe scone ghelaet en*de* gheberte	9124
	Soe toghet of hoe scone feeste	
	En eist da*n* niet wel eene beeste	
	Van wel wonderliken zeden	
24	**E**ns ne*m*mer morghin alse hede*n*	9128
	Met he*m* so wankel sijn si	
	In he*m* es gheene trauwe gheloues mi	
	Dit en segghe ic om de goede niet	
28	**D**ien me*n* altoes doocht pleghe*n* siet	9132
	Die sij*n* vast simpel en*de* reene	
	M*aer* diere en vandic noit eene	
	Ia dat es va*n* mine*n* rade	
32	**D**at ic noit vant wijf ghestade	9136
	Wilddi hu pine*n* en*de* make*n* moede	
	Om te soukene eene goede	
	En*de* ghise dan mocht ghevinde*n*	
36	**D**an so soudi hu gheninde*n*	9140
	En*de* neme*n* die want bi mier trauwe*n*	
	Ghi sout da*n* hebbe*n* cuere va*n* vrauwe*n*	
	En*de* eene alleene sond*er* ghelike	
40	**M**aer hoet hu dat soe daghelike	9144
	Teenigher stat en ga niet	
	Daer soe h*aer* moghe beiaghen hiet	
55va	**O**f daer me*n*se an souke*n* moghe	
	Want dat ware dat hu niet en doghe	9148
	M*aer* eer ic ende mire redene*n* make	
4	**W**illic hu segghe*n* eene andre zake	
	Cortelike elkere maghet	
	Die te mi*n*ne hu behaghet	9152
	Weder soe scone of leelic si	
8	**D**ie hout ouer goet dat radic di	
	Entie dincke hu wese*n* vroet	

55rb31 rade*:* ra *en* de *zijn wat verder uit elkaar geschreven door een gaatje in het perkament, de kopiist heeft onder het gaatje een punt als verbindingsteken geplaatst.*

	Want die leghet sine*n* moet	9156
	An eenighe ioncfrauwe in eenig*er* wise	
12	**H**ets wel recht dat hise prise	
	Want en es in erderike	
	Wijf so helich zekerlike	9160
	Noch so zuuer va*n* lichame	
16	**V**p dat soe heeft vrauwe*n* name*n*	
	Es soe in cloestre of d*aer* bute*n*	
	Of die me*n* mach so vaste slute*n*	9164
	Es soe hout of ionc mede	
20	**M***aer* hoort so prise*n* hare scoenhede	
	En*de* hare ghedane teenigh*er* stede	
	Sone heues in hare herte delijt	9168
	Hoe leelijc dat soe si nochtan	
24	**H**ier bi salse prise*n* elc man	
	En*de* zweere*n* dat soe scoenre si	
	Dan eenighe es v*er*re of bi	9172
	En*de* soe sals ghelouen lichtelike	
28	**W**ant en es wijf in erderike	
	So leelijc dat weetic wale	
	Har[e.]en dinket al te male	9176
	Dat soe va*n* elke*n* diese kint	
32	**W**erdech es te sine ghemint	
	Aldus sulle*n* die cnape*n* houde*n*	
	Hare vriendi*n*ne*n* ombescoude*n*	9180
	En*de* niet lachtre*n* hare zothede	
36	**D**ats eene grote wijshede	
	Ne*m*mermeer en rouket wijf	
	Hoe onsalech of hoe keytijf	9184
	Haer vrient si of hoe onghedeghe*n*	
40	**D***aer* soe hare h*er*te heeft an ghesleghe*n*	
	Hier bi so salse I man prisen	
	En*de* lachtre*n* in gheere wisen	9188
55vb	**W**at so wille dit of datte	
	Want soe es alse de catte	
	Die bi nature*n* muse veet	
4	**D**iet hare v*er*biet so heefte*m* leet	9192
	Dus haet I wijf lude en*de* stille	

55va30 **H**ar[e.]en*: Niet goed te lezen door beschadiging van perkament.*

55va31 *Na* soe *een grotere ruimte dan gebruikelijk, waarschijnlijk het gevolg van niet goed geprepareerd perkament.*

Die hare v*er*biet har*en* wille
Aldus gheselle va*n* huwer rose*n*
8 Die ghi saecht so scone blose*n* 9196
Alse ghise hebt tuwaert al te male
Also ghi noch hopet wale
So houtse wel dat radic hu
12 Als ic hu gheseit hebbe nv 9200
Want dan hebdi zekerlike
Eene Rose diere ghelike
Men niet en vonde in XII steden
16 Dan daet in die weerel mede*n* 9204
So scone es soe so wel ghemaect
En*de* daer toe so wel gheraect
ALs mi aldus mij*n* vrient
20 Va*n* goede*n* rade adde ghedient 9208
Want sine redene en*de* sine tale
Behaghede mi huter mate*n* wale
¶ Met dese*n* quame*n* met ghemake
24 Soete ghepeins en*de* soete sprake 9212
En*de* ghinghe*n* beede bi mi staen
Nie sidert dats sond*er* waen
En*de* liete*n* si ghenese*n* mine*n* sin
28 M*aer* niet en brachte*n* si met hin 9216
Soete ansien dats mi te lanc
Nochtan wistis he*m* gheene*n* ondanc
Want ic weet wel in ware*n* dinghe*n*
32 Dat sine niet conste*n* ghebringhe*n* 9220
IC nam orlof en*de* sciet
Van he*m* daer icse alle liet
En*de* ghinc alle die dale neder
36 Scone en*de* claer was dat weder 9224
Hore*n* der voghelkine*n* sanc
Die daer maecte*n* groet gheclanc
Groot goet mi haer sanc dede
40 Int herte en*de* grote joye mede 9228
M*aer* eene dinc dochte mi zw*aer*hede
Van dien dat amijs seide
56ra Van dies ic ze*er*e in the*r*te morre
Dat was dat ic o*m*me dien torre 9232
Niet mochte gaen spele*n* no mi ve*r*urouden
4 In weet hoe ics mi sal onthoude*n*
Hier mede ghinc ic voert wech
En*de* liet ter rechter hant mine*n* wech 9236

	En*de* ghinc ter slinker te diere stonde	
8	**V**p auonture of ic hiet vonde	
	Wech daer ic quame mede	
	Binnen in die vaste stede	9240
	Waert bi watre waert bi lande	
12	**D**an lietic dor ne gheene scande	
	In liet vut scone ontfane bi gode	
	In vonde sterkeren diet mi v*er*bode	9244
¶	**G**od he*er*e mocht hiet ghescien	
16	**D**at ic den casteel mochte zien	
	Cranker dan een wijngaert blat	
	Of die poerten teenigher stat	9248
	Mochte zien hopen staen	
20	**I**c souder e*m*mer binnen gaen	
	En*de* laten hute scone ontfane	
	Ver ialousien gheuane	9252
	Daer voren namic niet teser stont	
24	**H**onder waeruen M pont	
	Dies machmen mi ghelouen wale	
	Doe ghinc hic met deser tale	9256
	Van den casteele een lettelkijn	
28	**M***aer* niet vele docht mi sijn	
	Neuen eene fonteine claer	
	Sekerlike het sceen daer	9260
	Eene arde lieuelike stat	
32	**D**oe v*er*namic datter sat	
	Eene scone vrauwe wel gheraect	
	Van vormen edelike ghemaect	9264
	Scoenre figure en sach ic nie	
36	**D**an mi wesen dochte die	
	Hare amijs sat neuen hare	
	M*aer* jnne weet niet openbare	9268
	Haers amijs namen niet	
40	**M***aer* die hedele vrauwe hiet	
	Rijcheit so es zeker dat	
	En*de* hoedde eenen cleenen pat	9272
56rb	**D**aer men in die borch mede ghinc	
	M*aer* soene was in warer dinc	
	Noch selue niet d*aer* in comen	

56ra15 *Het paragraafteken bestaat alleen uit een halve maan, de schacht naar beneden ontbreekt.*
56ra24 M *is majuskel.*

4	E*n*d*e* teerst dat ics hebbe v*er*nome*n*	9276
	K*e*erdic mi te hare waert	
	E*n*d*e* groette die scone vrauwe waert	
	E*n*d*e* soe mi weder met haest*e*n groet	
8	D*a*t lette goet mi besloet	9280
	I*c* seide vrauwe doet mi ghenade	
	M*o*ochdi mi berecht*e*n va*n* den pade	
	E*n*ten wech die ghereet	
12	T*e* vele gheuene w*aer*t gheet	9284
	E*n*d*e* der miltheden pat	
	R*i*jchede andwoerde mi ter stat	
	D*i*ts de wech ic hoede*n* hier	
16	H*o*e dor god vrauwe fier	9288
	E*n* v*er*noye hu niet mine bede	
	E*n*d*e* laet mi gaen al hier ter stede	
	I*n* dien dat hu eere ghescie	
20	T*e*r borch die maecte v*er* ialousie	9292
	V*a*ssael seide rijcheit da*n* mach nv	
	N*i*et sij*n* want in ke*n*nne niet hu	
	G*h*i sijt an mi qualijc gheraect	
24	G*h*ine waert mi heimeliker ghenaect	9296
	B*i* mi en comdire niet bi*n*ne*n*	
	E*m*mer moestic hu bet ki*n*ne*n*	
	E*n*d*e* moest oec wese*n* va*n* de*n* mine*n*	
28	D*i*e laticker in sond*er* pine*n*	9300
	B*a*lrere*n* danse*n* en*de* reyen	
	E*n*d*e* hebbe*n* weelde na h*aer* greien	
	D*a*er es in feeste en*de* ioye	
32	D*a*er nes niame*n* in te v*er*noye	9304
	D*a*er sij*n* in vedele*n* en*de* tambure*n*	
	C*y*tole*n* cymbren talle*n* huren	
	D*a*er iaecht me*n* hase*n* en*de* conine	
36	I*n* die scone bosschelkine	9308
	D*a*er es bliscap in en trauwe*n*	
	D*a*er gaen de cnape*n* en*de* de ioncfrauwe*n*	
	A*l*s si sij*n* va*n* speelne moede	
40	I*n* die camere met grote*n* goede	9312
	D*a*er die bade*n* sij*n* ghemaect	
	E*n*d*e* gaenre bi*n*ne*n* al moed*er* naect	
56va	M*e*t feeste*n* en*de* met groter ioye*n*	
	E*n*d*e* doen de herberghe he*m* v*er*froye*n*	9316
	D*aer* zotte miltheit vrauwe af si	
4	D*i*e he*m* rekene*n* gaet so bi	

Als eene vrauwe die niet ontfarmt
M*aer* quetse so en*de* ve*r*aermt 9320
Dat sijs ghenese*n* niet en conne*n*
8 So ze*er*e es so vp he*m* gheronne*n*
Dat si moete*n* al te diere
Int hende ghelde*n* hare belechiere 9324
En*de* ve*r*cope*n* al h*aer* lant
12 Eer si ghequite*n* hare*n* pant
Seere becope*n* si hare feeste
Dan comt die onghescaepte beeste 9328
Aermoede dat wijf ongheraect
16 Cout beuende en*de* al naect
En*de* ontfaetse als si huut come*n*
Dan werde*n* si mi ghenome*n* 9332
So dat icker mi en onderwinde
20 Ne*m*mermeer woert tote mine*n* jnde
IC en seght oec niet daer bi
Maecte*n* si noch pays ieghe*n* mi 9336
Ic lietse noch come*n* daer
24 M*aer* hets eene dinc alte zwaer
Also dicke*n* te come*n* als si gheere*n*
Want so groot es h*aer* deeren 9340
Int ende dat si sij*n* so bloot
28 Dat si en dorre*n* va*n* anxte groot
Mi van scande*n* an ghesien
Hets wonder hoe dat mach ghescie*n* 9344
Sine doode*n* hem van rauwe*n*
32 Maer hu so segghic wel in trauwe*n*
Vp dat ghi hebt d*aer* waert ghere
Dat nie ve*r*iacht so was beere 9348
Noch so ghevleghe*n* in gheene*n* zi*n*ne*n*
36 Als ghi sult sijn mach v ghewi*n*ne*n*
Aermoede in hare*n* hande*n*
Soe sal hu leede*n* achterlande 9352
Van houke te houke va*n* strate*n* tstrate*n*
40 Tes soe hu sal steru*e*n late*n*
Van hongre dats hare maniere
Nochtan was soe honghers cameriere 9356
56vb En*de* diende he*m* so dat soet bequal
En*de* berrende was van hongh*e*re al

56va29 *Tussen* van *en* scande*n bevindt zich een gaatje in het perkament.*

	En*de* leerde haer alle quaethede	
4	**S**o maketse meesterigghe en*de* voestre mede	9360
	Dieft*en* haers sonekijns	
	Die so menigh*en* nemet tsijns	
	En*de* soghede met har*en* melke	
8	**N**ie en saghic voestre selke	9364
¶	**W**illic hu tell*en* hare maniere	
	Soe es oemoedich en*de* goedertiere	
	Soe woende oec in een lant	
12	**D**at magherste dat me*n* noyt vant	9368
	Daer en wast no core*n* no wij*n*	
	Bome no cruut no bosschelkijn	
	Ne*m*mermeer daer boeme en botte*n*	
16	**H**et staet recht vpt ende va*n* scotte	9372
	Vp eene sterke stenine roke	
	Hongher en heeft gheene coke	
	Te doene noch oec cokens mede	
20	**W**ant hets eene de coutste stede	9376
	Die me*n* in de weerelt weet	
	Om dat honghere ware leet	
	Dat om hare wiese eenich cruut	
24	**E**n*de* treckent al te mal huut	9380
	Mette*n* naghele*n* va*n* hare*n* hande*n*	
	En*de* met hare*n* bitende*n* tande*n*	
	Nu willic hu gheue*n* te ve*r*stane	
28	**H**are faiture en*de* hare ghedane	9384
	EEn deel moede magher en*de* lanc	
	Den buuc in hoel en*de* slanc	
	Hanghende an die borst tale	
32	**D**ie beene hanghe*n* h*aer* al te male	9388
	Talle*n* lede*n* hanghende huut	
	Daer boue*n* gaet maer de huut	
	Te roest so es h*aer* dat haer	
36	**D**ie oghe*n* diep en*de* niet claer	9392
	Maer bleec dat ane scijn	
	Gheene leeliker beeste mochte sij*n*	
	Sone heeft int lijf gheene humore	
40	**D**us heeft soe magherheit ter core	9396
	So bedwonghe*n* in alle*n* zinne*n*	
	Dat der plentiuenser godinne	
57ra	**C**eres die doet tcoren comen	
	Es daer waert die wech al benome*n*	9400

Noch trik[s]lomuse mede
4 Die scepe bringt te menigh*er* stede
En can de*n* wech d*aer* niet gherake*n*
Noch niime*n* die zalech maken 9404
Dien meinsche en can come*n* daer
8 M*aer* eene dinc segghic hu vor waer
Wildi met ledechede*n* gaen
Ghelijc dat ghi hebt ghedaen 9408
Aermoede sal hu d*aer* wel bringhe*n*
12 Die meesterigghe es va*n* desen dinghe*n*
Want eene*n* andre*n* wech hout aermoede
Dan de*n* ghene*n* dien ic hoede 9412
Wildi volghe*n* ledicheden
16 Diere vulheit ic niet ghezede*n*
No alle die met tonghe*n* spreke*n*
Ghi sult dan saen sij*n* ghestreke*n* 9416
Tote d*aer* ghi aermoede*n* vinde*n* selt
20 En*de* blijft d*aer* dan in h*aer* ghewelt
En*de* hu behaghe*n* hare manieren
So suldi moghe*n* wel faelgiere*n* 9420
Tassaelgierne den casteel
24 En*de* oec te wi*n*ne dat minste deel
M*aer* va*n* hongre moghedi zeker wese*n*
Die zaen sal sij*n* an hu ghelesen 9424
Want aermoede can dat openbaer
28 Bi der herte de*n* wech daer
Vrient moghedi sij*n* ghewes
Dattie keytiueghe hongh*er* es 9428
So ghedienstich ziere vrauwe*n*
32 Dat hi dicke*n* cust met rauwe*n*
En*de* daer toe in groter breke*n*
En*de* dan comt hongher toe ghestreke*n* 9432
En*de* wect dieft*en* dat kindekij*n*
36 En*de* heet he*m* ghereet dan sij*n*
Gaen te siene om sij*n* beiach
Waer dat hijt ghecrighe*n* mach 9436
Dit leert he*m* hongher en*de* aermoede mede
40 Dan gaet dat kint dien al de ldede
Beue*n* en*de* he*m* droomt al
Om tzeel dat noch hebbbe*n* sal 9440

57ra3 trik[s]lomuse*: s helemaal volgelopen.*

57rb Want altoes es hem in den moet
Die galghe diet hebbe*n* moet
Diefte pijnt he*m* nacht en*de* dach
4 Hoe hi sire moeder helpe*n* mach 9444
Maer dats eene tranke neringhe
Bi sulker neringhe we*r*t v jnghe
Dese wech en moet altoes wese*n*
8 Nu souct eene*n* andre*n* wech da*n* dese*n* 9448
Want ghine hebbets niet ve*r*dient
Dat ghi wese*n* sout mij*n* vrient
VRauwe dor god seide die mi*n*neere
12 Hu gracie eist dat ic begheere 9452
So dat ic quame in den pat
Daer ic mede ghinghe ter stat
Daer ic mochte scone ontfane
16 Hute*n* prisoene helpe*n* tontgane 9456
Daer hi nv gheuaen es binne*n*
Dor god vrauwe laet mi ghewi*n*ne*n*
Rijcheit seide ic hebbe wale
20 Nu verstaen huwe tale 9460
Ghine hebt nv huwe*n* bosch niet alte male
Vercocht tgroete en*de* tsmale
Ghi hebbets noch I vier behoude*n*
24 En*de* sonde*r* vier en mach met vraude*n* 9464
Niet leue*n* die volghe*n* der mi*n*ne*n*
Wille*n* en*de* hare macht beki*n*ne*n*
Die minres wane*n* vroet sij*n*
28 Als si leue*n* in dit ghepij*n* 9468
M*aer* neen si hets eene ve*r*woethede
Als redene hu wel sede
Dier ghi en wildet hore*n* niet
32 Dies es hu sottenlijc ghesciet 9472
Weet oec wel dat ghi nie sint
Mi en priset niet een twint
En*de* doe ghi te mi*n*ne begont
36 Want die mi*n*ne*n* werde*n* oncont 9476
Met mi en hate*n* mi mede
En*de* werpe*n* mi teere andre stede
En*de* teerst dat icse begheue
40 So ware mi leet dat he*m* hiet bleue 9480
En*de* werpse va*n* mi ve*r*re
Nu vliet va*n* mi eer ic mi erre

57va Die mi*n*re die doe va*n* hare
Sciet hi bleef in grote*n* vare 9484
En*de* liet die ioncfrauwe daer
4 En*de* hare*n* vrient weet vor waer
Te he*m* selue*n* seide die mi*n*neere
Hier scuwet mi dat ic begheere 9488
In dar ou*er* de vrauwe niet claghe*n*
8 No bidde*n* hare no ghewaghen
Peinsende ghinc ic harentare
Int scone prayeel openbare 9492
Dat scone was hutermate*n*
12 Als ic hu hebbe wete*n* late*n*
M*aer* niet en greide mi das
Want elre mine pei*n*singhe was 9496
Hoe ic mi houde*n* mochte ghestade
16 Dat ic alsoe niet en dade
Dat me*n* mi eenighe lacht*er* sprake
Ieuwerinc in eenighe zake 9500
M*aer* e*m*mer en ve*r*gatic niet
20 Der zake*n* die mi mij*n* vrient hiet
En*de* diende quade tonghe*n* openbaer
Waer icke*n* vant hier of daer 9504
En*de* mine andre viande mede
24 Die so eerdic teker stede
En*de* diende he*m* al met mine*n* zi*n*ne
Niet en weetic of he*m* yet jnne 9508
M*aer* zee*r*e so hildic mi ou*er* ondae*n*
28 Dat ic niet na en dorste gaen
Der vaster borch vut v*er*core*n*
Als ic te ghane plach te vore*n* 9512
¶ Nochta*n* begherde alle daghe
32 In dit v*er*noy in dese plaghe
En*de* in dese penitencie mede
Mine he*r*te te sine talre stede 9516
Also wel wiste de god der mi*n*ne*n*
36 Die mi proefde in alle*n* zinne*n*
Maer noit en vant hi in mi quaet
Noch ontrauwe noch v*er*raet 9520
Doe mi de mi*n*ne talle*n* stonde
40 Dus hadde gheproeft en*de* vonde*n*
Talre tijt goet en*de* ghetrauwe
Qua*m* hi te mi sonder rauwe 9524
57vb Al lachende va*n* mi*n*ne*n* zee*r*e

Nam mi bi der hant de he*er*e
En*de* vraghede mi of ic wale
4 Sij*n* ghebod adde ghedae*n* alte male 9528
En*de* hoe mi behaghede die rose
D*aer* mij*n* he*r*te om doghede nose
Nochta*n* wisti wel mine*n* moet
8 Want god weet al datme*n* doet 9532
Mij*n* ghebod en*de* mij*n* begheere*n*
Dat ic ghebiede fine*n* mi*n*neere*n*
Dats dat si he*m* niewerinc keere*n* ane
12 Da*n* in mi*n*ne te vulstane 9536
He*er*e so doe ic zekerlike
Ic hebbe hu ghedient zekerlike
Hets waer maer ghi sijt wa*n*kel ze*er*e
16 Hu he*r*te staet in menighe*n* ke*er*e 9540
En*de* sijt in te menic ontsien
Sande*r*daegs wildi hu ontien
Mire ma*n*scap en*de* sij*n* of ghegaen
20 Doe ghi redene hadt ve*r*staen 9544
En*de* hare wort en*de* hilter hu an
Dan was niet als I ghetrauwe ma*n*
Ghenade*n* he*er*e ic lye wale
24 Dat ic hoerde na hare tale 9548
Langher en*de* wasser bi ghestae*n*
Dan ic te rechte soude ghedaen
Hebbe*n* addics mi vorzie*n*
28 M*aer* doch ghinc ics mi ontien 9552
En*de* quaems te mi selue*n* weder
Ne*m*mermeer en legghic neder
Huwe*n* dienst om gheene*n* noot
32 Atropos die vrauwe groet 9556
Sone beneme mi dat leue*n*
Dat mi clote heeft ghegheue*n*
So sal ic hu diene*n* ghetrauwelike
36 En*de* venuse d*er* vrauwen rike 9560
Diene*n* int werc dat soe beghert
Tote dat mi de doot ve*r*teert
Da*n* moghe*n* segghe*n* mine maghe
40 Die om mi make*n* claghe 9564
Vrient dese doot die ghi hebt nv
Ghelijct huwe*n* leue*n* dat segghic hu

58ra **B**Inne*n* hoofde sprac die god d*er* mi*n*ne*n*
Nu dinct mi in alle*n* zinne*n* 9568
Dat mine mariscap in di
4 **H**arde wel bestadet si
Ghine sijt niet va*n* die*n* quadie*n*
Die mi ende mine partien 9572
Versmade*n* wat si mochte*n*
8 **A**ls si hadde*n* dat si sochte*n*
Huwe herte es seker en*de* vast
Dies suldi sond*er* meerre*n* last 9576
An die hauene ariueren
12 **D**ie langhe gheweest heeft hu begheren
En*de* ic ve*r*gheue hu huwe mesdaet
Die ghi ghedaen hebt sond*er* raet 9580
Meer o*m*me bede da*n* o*m*me goet
16 **M**aer ic segghe hu wat ghi doet
Wildi acordere*n* met mi
So ve*r*telt mi also alst si 9584
Mij*n* ghebod en*de* mine tale
20 **W**ant dit bouc saelt houde*n* wale
Langhe*n* tijt hebdijt ve*r*stae*n*
En*de* houdijt da*n* alsoe ghedaen 9588
Als ghi mi hier segghet wel
24 **S**o wert noch huwe pine al spel
¶ **I**c seght hu gherne seide de mi*n*nare
Dorperheit scuwic harentare 9592
Gherne groetic int ghemeene
28 **D**ie liede sij*n* si groet of cleene
Dorpere wort en*de* onreine
Die scuwic en*de* oec vileine 9596
¶ **V**rauwe*n* eere ic altoes gherne
32 **D**ies en staet mi niet tomberne
En*de* al dat vrauwe*n* name heeft
Dien diene ic voer al dat leeft 9600
Houerde scuwic en*de* oec d*aer* bi
36 **H**oudic iolijs en*de* behaghel mi
Milde te sine pine ic mi mede
En*de* mij*n* he*r*te blijft teere stede 9604
BI gode ghi cont wel huwe lesse
40 **A**l sulc als ghi seght so esse
En*de* comt dat ghi zwighet dan
Ic leue met rauwe*n* ic en can 9608
58rb **S**int mij*n* he*r*te leuende niet ne si

Ende hebdi dan niet dat seght mi
Drie trooste : neenic entrauwen
4 Soete ansien es mi ontblouwen 9612
Die mi brochte bliscap vore
Met sinen ouer soeten gore
Maer dander II helpen mi zeere
8 Hebdi hope ia ic heere 9616
Die heeft mi ghehouden sonder ghile
In goeden payse langhe wile
¶ Waer es scone ontfaen gheuaren
12 Heere hi leeght gheuaen te waren 9620
Die edele die zoete die ic soe minne
Nu blijft met rusten in huwen zinne
Want ghi sult noch hebben meer
16 Huwen wille dan ghi waent eer 9624
Van daer ghi omme hebt ghedient
Ghetrauwelike als mijn vrient
Ic wille ombieden haestelike
20 Mine baroene van minen rike 9628
Enten sterken casteel belegghen
Sonder eenich weder segghen
SOnder beide de god der minnen
24 Om boot tsijn heere in allen zinnen 9632
Sulc bi ghebode sulc bi beden
Daer quamen met moghentheden
Vele lieden ten hoghen god
28 Ghewillich te doene sijn ghebod 9636
Na hare macht waer dat ware
Nu willicse hu noemen openbare
¶ Ledicheit die in meesten deele
32 Vrauwe was van dien prayeele 9640
Quam met sconen ghesnide daer
Edel van herten ende openbaer
Edelhede milthede ende nijthede
36 Ontfaermichede ende coenhede mede 9644
Delijt eere ende houeschede
Gheselscap ende simpelhede
Sekerhede deduut ende duecht
40 Blijthede ioliuecheit ende iuecht 9648
Oemoedicheit quam mede daer

58rb33-39 *Door deze regels loopt een genaaide scheur; de tekst is er telkens omheen geschreven.*

	En*de* ghedoechsamhede dats waer	
58va	**W**el hele*n* en*de* gheveinst wese*n*	
	Quame*n* daer en*de* oec met dese*n*	9652
	Qua*m* valsch ghelaet die met machte	
4	**G**heveinst wese*n* met he*m* brachte	
	Want sond*er* he*m* en dede soe niet	
	Want so met he*m* te wandelne pliet	9656
	Want wat dese II vertonen	
8	**B**araet moeter e*m*mer in wone*n*	
	Hier willic hu late*n* horen	
	Van wien valsch ghelaet was ghebore*n*	9660
	Baraet was valschs ghelaet vad*er*	
12	**D**ie der lieder he*r*te steelt al gader	
	Sij*n* moed*er* was ypocrisie	
	Die god onse he*er*e ve*r*malendie	9664
	Dese soochde en*de* voedde mede	
16	**G**od sat hebbe hare zede	
	Dat soe ve*r*raet soe menich rike	
	Bi hare*n* abite gheestelike	9668
¶	**E**n*de* teerst dattene de god ve*r*zach	
20	**W**erdi heme wat hi mach	
	En*de* seide valsch ghelaet bi wies orloue	
	Sidi come*n* te mine*n* houe	9672
	Secht hoe dordi come*n* hier	
24	**M**ettie*n* qua*m* voert de vrauwe fier	
	Gheveinst wese*n* al te hant	
	En*de* na*m* valsch ghelaet mett*er* hant	9676
	En*de* seide he*er*e en belght hu niet	
28	**D**at hi hier qua*m* es bi mi ghesciet	
	Hi heeft mi menich goet ghedae*n*	
	En*de* te stade*n* dicke*n* ghestaen	9680
	Ic hebbe sijns altoes noet	
32	**E**n ware hi ic ware doot	
	Van honghere he*er*e dies es hi	
	Tote hu come*n* al hier met mi	9684
	Hine wille alle de liede niet mi*n*ne*n*	
36	**D**ies beghe*er*e ic in mine*n* zinne	
	Dat hi si va*n* hu ghemint	
	En*de* ouer heleghe*n* ma*n* bekint	9688
	Want ic bem sij*n* amie fatijs	
40	**E**n*de* hi es weder mij*n* amijs	
	Nu eist tijt dat wi beghinne*n*	
	Te sprekene sp*ra*c die god d*er* mi*n*ne*n*	9692

58vb **H**oe dat wi moghe*n* verware*n*
Ver ialousie*n* die onse*n* mi*n*nare*n*
Doet soe ouer grote pine
4 **H**ier o*m*me hebbic hu vriende mine 9696
Ombode*n* en*de* hier doen come*n*
So heeft te houdene ghenome*n*
Ieghe*n* mi dese*n* casteel
8 **D**at mire h*er*te*n* deert I deel 9700
So heefte*n* so vast doen make*n*
Dat ic niet en can gherake*n*
Hoe dat me*n*ne ghewi*n*ne*n* sal
12 **D**at dert miere herte*n* boue*n* al 9704
Oec leeght miere h*er*te*n* zwaer ane
Van de*n* kinde scone ontfane
Dat so dicke*n* te voerderne plach
16 **O**nse vriende*n* en*de* niet en mach 9708
Vter vanghenesse*n* come*n*
Sint mi tybulus w*ar*t ghenome*n*
Die mine dinc kende*n* groot en*de* smal
20 **S**o sij*n* mine ghescutte*n* al 9712
Ghefaelgiert en*de* mine boghe*n*
En*de* mij*n* alsberch ontwee ghetoghe*n*
Dies hebbic om he*m* rauwe groot
24 **M**ij*n* moeder weende om sine doot 9716
Also doen mochte met rechte
Nu adde*n* wi te doene onser knechte*n*
Galluse catilluse en*de* ouiden
28 **D**ie wel conste*n* talle*n* tiden 9720
Van mi*n*ne*n* spreke*n* wel ghereet
M*aer* si sij*n* doot dats mi leet
Siet hier va*n* brucele heinricke
32 **D**ie*n* v*er* ialousie*n* zwaerlike 9724
Torment en*de* pijnt bi mire trauwe*n*
Dat hi steru*e*n waent va*n* rauwe*n*
Nu es hi come*n* te mi te rade
36 **A**ls teene*n* sine*n* vrient ghestade 9728
Want hi es al eyghin mij*n*
Dies moetic he*m* ghehelpich sij*n*
En*de* hebber hu o*m*me v*er*gadere*n* doe*n*
40 **O**m scone ontfane die int prisoe*n* 9732
Leeght te ghecrighene vter noot
Want mi so ware scade groot
59ra **D**at wi sulke*n* cnape v*er*lore*n*

Ende ic hem betren mochte sinen toren 9736
Ende ic bemt sculdich te doene mede
4 Dor sine groete ghedienstichede
Daer hi mi mede heeft ghedient
Ende noch wille dienen als mijn vrient 9740
Ende maken tiedsch daer in sal staen
8 Sijn ghebod ende oec zaen
Sal hijt segghen scone ontfane
Mach hire hiet ghecomen ane 9744
Die nv vaste leecht in rauwen
12 Dat mi deert bi mire trauwen
Want en canics niet ghewinnen
Dat sal mi deeren in allen zinnen 9748
Nu en ghetroestic mi in niemen el
16 Dan in hu lieden dat weet wel
Ghi sijt mijn troost in allen zaken
Mochten wi heinricke ghemaken 9752
In hoghen die so houesch si
20 Ende so milde gheloues mi
Ende mi ghedient heeft so wale
Ic souts verbliden al te male 9756
NV comt mechiel sijn gheselle
24 Een houesch poertere daer ic of telle
Ende die mi eerlike heuet ghedient
Alse mijn ghetrauwe vrient 9760
Ende voert dienen wille ghereet
28 Sonder nijt ende ghiericheit
Ende dor redenen niet wille laten
Die al mine cuelne doet haten 9764
Die bet riect dan balseme doet
32 Daer bi eist recht dat soe moet
Faelgieren dats mi wel cont
Ende heinric te menigher stont 9768
Die dit dietsch beghonnen heeft
36 Wilt henden vp dat hi leeft
Ende vp dats hem onse heere jan
Want hi es mijn ghetrauwe man 9772
Vp dat hi mach scone ontfane
40 Ghecrighen entie wel ghedane
Rose die hi heeft so weert
Ende van herten soe begaert 9776
59rb Dat wi emmer moeten doen
Want sijn bouc ende sijn sermoen

Sal werde*n* ghelese*n* in menig*er* stat
4 En*de* me*n* sals ons diene*n* te bat 9780
En*de* so onse zake*n* doet ve*r*staen
Dat si ne*m*mermeer en ve*r*gaen
Doch quaemt dat heinric niet vuldede
8 En*de* mechiel hi endet mede 9784
Entie heinric was prociaen
En*de* mechiel adde de name ontfae*n*
ENde bedi dat dese heinrijc
12 Ons diene*n* sal ghetrauwelijc 9788
Als hi de rose heeft te sine*n* wille
Die nv va*n* wanhope*n* zwighet stille
Biddic der goddinne*n* vri
16 Lutine*n* die va*n* de*n* brudene si 9792
Gherechte goddinne en*de* vrauwe
Dat soe heinricke die ons ghetrauwe
Es also voerdere*n* moete
20 Dat hi lese de rose zoete 9796
En*de* jupitere biddic oec mede
Dat hine behoude in sine blijthede
Want hi en*de* mechiel wille*n* make*n* vut
24 Dit bouc d*aer* me*n* dat soete cruut 9800
Sal va*n* der mi*n*ne*n* in mogh*e*n ki*n*ne*n*
¶ En*de* daer na en darf in alle*n* zinne*n*
Minre tonghemake wese*n*
28 Die dese*n* bouc heeft ghelese*n* 9804
Want hi sal hier sien so claer
Die pointe der mi*n*ne*n* openbaer
Dat me*n* dit bouc in alle*n* zinne*n*
32 Heete*n* sal spieghel der mi*n*ne*n* 9808
Want vele goeds brinct hi de*n* mi*n*ne*r*en
Vp dat si te hoerne niet begh*ee*ren
Na redene der valscher vrauwe*n*
36 Die mi doet leue*n* dicke*n* met rauwe*n* 9812
Hier o*m*me com ic hu te rade
Als mine*n* ma*n*ne*n* en*de* bidde*n* ghenade*n*
Hu arde oemoedelike
40 Dat ghi dese*n* selue*n* heinrike 9816
Die oyt so ghetrauwe was mi
Helpt dat hi gheuoerdert si

59rb9 Entie*:* e *is later toegevoegd, klein geschreven door teksthand.*

59va Oec bem ic sculdich te bidde*n* mede
Voer andre die te menigher stede 9820
Sulle*n* noch ghebore*n* sij*n*
4 En*de* houde*n* an de*n* raet mij*n*
Die arde vele wese*n* zal
Want ic weet te vore*n* al 9824
En*de* bem er of prophete waer
8 Want si zulle*n* openbaer
Vinde*n* in dese*n* bouc ghescreue*n*
In welker wijs dat v*er*dreue*n* 9828
Sal werde*n* v*er* jalousie
12 En*de* al te male hare partie
En*de* h*aer* casteel te broke*n* soe
En*de* ghedestruweert d*aer* toe 9832
Dat soese in ne gheene*n* zake*n*
16 Ne*m*meer moghe weder make*n*
Dies so raet mi openbare
Hoe ic best mij*n* he*er*e ghescare 9836
En*de* bestichte mij*n* orloghe
20 So dat ic ghewi*n*ne*n* moghe
Lichtelike dien casteel
Die noch vast es en*de* gheheel 9840
DVs doe die god die niet was kint
24 Sine redene adde ghehint
Ghinghe*n* te gader die baroene
Om raet te nemene . wat te doene 9844
Stoete met al zulke*n* zaken
28 Vele niemare*n* dat si sprake*n*
Want elc gaf daer sine*n* raet
Doch so bleue*n* si dat v*er*staet 9848
In eene*n* rade d*aer* si mede
32 Ten gode keerde*n* va*n* dier stede
¶ Heere heer god seide*n* si
Met acoorde so sij*n* wi 9852
Va*n* huwe*n* houe sond*er* een
36 Al ghedraghe*n* ouer een
Dat so es alleene rijchede
Dese en wilde*n* niet volghe*n* mede 9856
En*de* heeft wel diere ghezwore*n*
40 Dat soe om meinsche die es ghebore*n*
Ne*m*mermeer godweet
An die borch slach en sleet 9860
59vb No met houwe*n* no met scachte

	No met gheene*n* ander*e*n ambachte	
	So es ghesceede*n* met gramscape	
4	**S**o ze*er*e haet soe dien cnape	9864
	Soe seit hine hadse noit lief	
	Dies doet soe he*m* dit ongherief	
	Soe haette ne en*de* sal noch bat	
8	**B**edi hine gadert gheene*n* scat	9868
	Noit en mesdede hi ieghe*n* hare	
	Ander zake openbare	
	Soe liet wel als ic v*er*nam	
12	**D**at hi eerghistre*n* quam	9872
	Tote h*aer* en*de* zochte h*aer* ane	
	Al den pat in te gane	
	Die gheheete es te vele gheue*n*	
16	**M***aer* hi es daer bute*n* bleuen	9876
	Want hi was arem doe hijs bat	
	Dies wart he*m* ontseit de pat	
	En*de* sint en es hi zekerlike	
20	**V**a*n* eene*n* pe*n*ninghe niet werde*n* rike	9880
	Als ons rijchede dede v*er*staen	
	En*de* hier o*m*me es soe ons ane ghegae*n*	
	En*de* daer o*m*me sij*n* wi al te male	
24	**S**onder hare gheaccordeert wale	9884
	NV hebbe*n* wi vonde*n* in onse*n* raet	
	Dat bedect wese*n* en*de* valsch ghelaet	
	Mette*n* hare*n* te dese*n* tiden	
28	**S**ulle*n* die achterste poerte*n* bestride*n*	9888
	Die quade tonghe hout en*de* hoet	
	Met sine*n* quade*n* volke v*er*woet	
	Milthede en*de* houeschede mede	
32	**S**ulle*n* prouue*n* h*aer* vromichede	9892
	Ieghe*n* de quene en*de* hare gaen ane	
	Die so nauwe wacht scone ontfane	
	Oec wille*n* wi dat te deser tijt	
36	**W**el hele*n* en*de* delijt	9896
	Scaemte*n* bestaen vromelike	
	En*de* bestride*n* h*aer* poerte rike	
	Ieghe*n* sorghe willic dat ware	
40	**C**oenhede en*de* zekerhede met ware	9900
	Vrihede en*de* ontfaermichede	
	Wildic dat dangiere bestrede	
60ra	**D**us es dit he*er*e wel ghescaert	
	Ne*m*mer sone es soe bewaert	9904

Die casteel hine wert ghewo*nn*ne*n*
4 Vp dat sire toe ghedoen co*nn*en
Hare*n* neerenst ghetrauwelike
M*aer* wi wilden sekerlike 9908
Dat ghi ve*r*uenuse huwer moeder
8 Al hier omboot want so es vroeder
Van sulker zake*n* va*n* orloghe*n*
Soe sal ons wel gheraden moghe*n* 9912
Dies ombietse dats wel ghedaen
12 Die god der mi*nn*ne*n* andwoerde zaen
Ghi heere*n* mij*n* moede*r* die godinne
Daer wijshede vele es inne 9916
Sone doet niet al te male
16 Mine*n* wille maer soe can wale
Mi soccoerse*n* alst es te doene
En*de* daer bi weet wel ghi baroene 9920
Dat ic mire moede*r* niet wil moyen
20 Om niet want hare souts ve*r*noye*n*
Ic eerse en*de* werdse waer ic mach
Ic doe haer noede ouer lach 9924
M*aer* wa*n*neer datter te doene si
24 Soe sal soe come*n* ghelouets mi
En*de* ware soe hier so bi oec nv
Soe soude come*n* dat segghic hu 9928
Onghebede*n* va*n* mine*n* weghe*n*
28 So gherne helpt so mi des zeghe*n*
Mijn moeder es vroet va*n* menigh*er* daet
Soe heeft ve*r*wonne*n* dat ve*r*staet 9932
Menighe borch die vaste stont
32 Die meer coste da*n* M pont
Daer ic ieghe*n* werdich niet en was
M*aer* en addic ghesij*n* ghelooft mi das 9936
Sone ware niet come*n* inne
36 Bi negherande zinne
Bi mine*n* rade in dier maniere
Want hets comanscap te diere 9940
En*de* oec en eist comanscap maer
40 Ghelijct dat I coopt openbaer
Groete orsen ofte rossiden
Paeit hi tghelt me*n* late*n* riden 9944

60ra32 M *is majuskel.*

60rb **W**ille hi ghemackelijc of zeere
Want hi de*n* coman en es ne*m*meere
Sculdich noch oec die coma*n* heme
4 **D**us so eist als ict v*er*neme 9948
Die coopt va*n* eene*n* wiue
Die ghenouchte va*n* hare*n* liue
Alsoe he*m* gheleuert heeft
8 **E**n*de* hi h*aer* tghelt ghegheue*n* heeft 9952
So es lede*n* al die mi*n*ne
Want daer nes coep maer jnne
Coop da*n* nes niet ghegheue*n*
12 **D**ie danc va*n* cope es lichte bleue*n* 9956
Nochtan sij*n* die cope beide
Onghelijc die ic hu seide
Want al es dat een coopt diere
16 **E**en ors hi maecht sciere 9960
Vercope*n* en*de* neme*n* der van
Sij*n* ghelt en*de* ghewinne*n* of hi can
Ten minste*n* sone eist al niet
20 **V**erlore*n* hine heues wed*er* hiet 9964
Tfel al ware oec dat zake
Dat die moert te hant stake
M*aer* dus ghedaen sone es niet
24 **D**ie coop die v*er*uenus pliet 9968
Want ne*m*mer soene coopt een man
So diere wat hire leghet an
Goet en*de* ghelt oec alsoe wale
28 **H**ine v*er*lieset al te male 9972
M*aer* die v*er*copere neemt de haue
Entie copere esser haue
En*de* en heefter niet so vele an
32 **D**at hire of gheheete*n* can 9976
He*er*e noch so na ghesij*n*
En ware noerma*n* no poyteuij*n*
M*aer* quame hi en*de* meer gaue
36 **D**eerste en ware haers al haue 9980
En*de* hilde hare ande*n* naeste*n*
Twi sal he*m* een ma*n* da*n* haeste*n*
Dat een vremde in sire ghewelt
40 **H**eeft also zaen al zond*er* ghelt 9984
Als een doet met sine*n* goede

	Hoe mach he*m* da*n* sij*n* te moede	
60va	**D**it sij*n* quade zotte lieden	
	Die ane keytiuighe meisnieden	9988
	Hare ghelt so legghe*n* daer	
4	**D**ie wel wete*n* voer waer	
	Dat si v*er*liese*n* al te male	
	Wat siere an legghe*n* groot en*de* smale	9992
	Daer bi sone segghics niet	
8	**D**ats mij*n* moede*r* gheuet hiet	
	M*aer* ic segghu dat hijs heeft	
	Na groete*n* rauwe de ghene diet heeft	9996
	Alsene dat gheue*n* van grote*n* goede	
12	**B**racht heeft ter groter aermoede	
	En*de* hem rijcheit heeft ghelate*n*	
	Broot bidde*n* achter strate*n*	10000
	Die nv es weghe ghetoghe*n*	
16	**E**n*de* niet helpe*n* wille orloghe*n*	
	Maer bi miere moede*r* v*er*venuse	
	En*de* bi hare*n* vader saturnuse	10004
	En*de* bi mine*n* broeders al	
20	**D***aer* nieme*n* of ne weet tghetal	
	Dat ic node v*er*zweere*n* zoude	
	En*de* bi de*n* zware*n* helsche*n* coude	10008
	In drinke*n* pyment weet te vore*n*	
24	**I**n eene*n* iare werdic v*er*zwore*n*	
	Want elc weet wel dies beghert	
	Dat een god die he*m* v*er*zwert	10012
	En*de* drinct pyment in eene*n* iare	
28	**D**ies weetti wel dat mi ware	
	Eene quade zake v*er*zwoeric mi	
	M*aer* sint dat mi rijcheit si	10016
	In dese*n* noot aue ghegaen	
32	**S**o salt ontghelde*n* sone neme zaen	
	Hare wapine en*de* doese an	
	En*de* helper mi mede stride*n* dan	10020
	Dat weet wel zwaerlike	
36	**W**ant comt ne*m*mermee ma*n* rike	
	Te mi riddre knape no baroen	
	Ic salne so plume*n* doen	10024
	Onse*n* maghede*n* en*de* met he*m* spele*n*	

60rb42 *Tussen* te *en* moede *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

40 **D**at he*m* cortelike selen
Sine ruwe plume*n* alle blote*n*
En*de* hi dat cleene mette*n* grote*n* 10028
60vb **V**ercope*n* en*de* ve*r*sette*n* sal
Het en beneemt groot gheual
Arem ma*n* heeft betre*n* he*er*e
4 **W**ant hine ve*r*smaetse mi*n* no meere 10032
Hine es oec ghee*n* goet man
Die he*m* leelike spreket an
Daer bi so es quaet rijchede
8 **D**at soese ve*r*smaet teenigh*er* stede 10036
Si minne*n* bet da*n* doe*n* de rike
Die thare houde*n* ghierechlike
M*aer* bi mine*n* vloghele*n* beide
12 **W**are ic god ouer de rijcheide 10040
Alse ic bem ouer de mi*n*ne
Alle de ghene die ic kinne
Mi dus ghetrauwe soudic make*n*
16 **A**lle rike in vare*n* zake*n* 10044
So ze*er*e ontfaremt mi al in een
Haer ghecarem en*de* h*aer* gheween
DOe seide*n* die baroene zaen
20 **H**e*er*e dat ghi ons hebt doe*n* ve*r*stae*n* 10048
Dats waerheit alte male
Ghi sult huwe*n* heet houde*n* wale
M*aer* comt an hu I rike man
24 **H**ine doeter gheene wijsheit an 10052
Want ghine sult niet ve*r*zwore*n* wese*n*
Want hoe mochti wel ghenese*n*
Dat ghi pymet te drinke*n* liet
28 **M***aer* huwe vrauwe*n* of ghijt ghebiet 10056
Sulle*n* he*m* sulc peper maken
Dat sise te he*m* sulle*n* zake*n*
Want die vrauwe*n* sij*n* goedertiere*n*
32 **E**n*de* so houesch va*n* manieren 10060
Dat si hu wel quite*n* soude*n*
En*de* in goede*n* payse houde*n*
En*de* he*m* so vele wete*n* late*n*
36 **D**at ghi hu he*er*e sout ghemate*n* 10064

60va42 *Tussen* hi *en* dat *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*
60vb13 de *en* mi*n*ne *zijn gescheiden door dun een verticaal streepje.*

Si souden hem tellen vele zaghen
Daer si hem mede souden vaghen
Ende souden hem vraghen nauwe vreghe
40 Ende hem oec bieden alle weghe 10068
Haren mont te cussen ghereet
Ende hare scoenheit die wel steet
61ra ¶ Dus sullen hem die vrauwen louen
Entie man daer mede verdouen 10072
Ende behouden wel dat hare
4 Nu ghebiet ons openbare
Wat ghi wilt dat men doet
Wi sullent doen eist quaet of goet 10076
Maer valsch ghelaet en dar hem niet
8 Met ons onder winden hiet
Om dat hi van ons es ghehaet
Ic bidde hu dat ghine laet 10080
Here wesen van huwer maisniede
12 Ende hier wandelen met ons lieden
Met gheueinst wesen siere amien
Ende wildijt alle ghi partien 10084
Seide de god so wille ict mede
16 So onthoudickene hier ter stede
Ende wille dat hi voert meer si
In minen houe nv come te mi 10088
Valsch ghelaet ic onthoude hu
20 Vp sulc couent al hier nv
Dat ghi sult te staden staen
Onsen minres ende niet of gaen 10092
Waer ghi moghet tallen staden
24 Ende onse viande ouer al verladen
Ic gheue hu macht in allen assauden
Want ghi sijt conijnc van den ribauden 10096
Dit wille onse volc te gadere
28 Want zekerlike ghi sijt verradre
Dief ende oec verzworen mede
So sidi te menigher stede 10100
Maer dat hebdi dicken ghedaen
32 Om datter bi soude vergaen
Huwe vriende souden verblijt wesen
Nu seght mi biddic hu na desen 10104

61ra34 na *en* desen *zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*

	Bi wat teekin*en* me*n* hu zal	
36	**W**el bekenne*n* ouer al	
	Als me*n* huwes te doene heeft	
	Want die behendichste die leeft	10108
	Sidi een dat weetic wale	
40	**N**u seght mi in corter	
	Waer dat ghi te wandelne pliet	
	He*er*e wat holper anders gheseit	10112
61rb	**D**an gherechte ware dinghe	
	Te menigher stat es mij*n* woeni*n*ghe	
	Dies en mochtic niet al v*er*telle*n*	
4	**S**eidic mij*n* leue*n* mine gheselle*n*	10116
	Soude*n* mi alte male v*er*smade*n*	
	En*de* onruste*n* vele berade*n*	
	Want waer heide soude mi sij*n* te quaet	
8	**D**ie al ieghe*n* mij*n* leue*n* gaet	10120
	Hare en souts niet wel behaghe*n*	
	En mochtse so soude mi v*er*iaghe*n*	
	Alse ic hare seide de zake*n*	
12	**D**ie te haer waert niet gherake*n*	10124
	Want h*aer* en behaeght dinc gheene	
	Die ic segghe sonder alleene	
	Dewangelie als icse spreke	
16	**M***aer* dats e*m*mer valscheleke	10128
	Want mine zake*n* sij*n* so quaet	
	Dat ic en ghere dat v*er*staet	
	Gheene*n* wetteghe*n* ma*n* no vroede*n*	
20	**W**ant wa*n*neer si mi v*er*stoede*n*	10132
	So soude*n* si mi al v*er*driue*n*	
	M*aer* die ghene d*aer* an bliue*n*	
	Mine leeringhe vast en*de* ghestade	
24	**D**ie leue*n* al bi de*n* rade	10136
	Baraets mijns wel lieue vader	
	En*de* ypocrisien die beide gader	
	Mi wonne*n* en*de* voedde*n* mede	
28	**D**ie god d*er* mi*n*ne*n* antwoerde ter stede	10140
	Dit was eene scone wi*n*ninghe	
	Die si wonne*n* onder linghe	
	Daer si wo*n*ne*n* sulken duuel	
32	**E**n*de* gaue*n* tetene broot en*de* zuuel	10144

		M*aer* sint seide die god d*er* mi*n*ne*n*	
		Dat ghi ontfae*n* sijt h*ier* binne*n*	
		So moetti ons segghe hu affare	
36		**E**n*de* hu woninghe harentare	10148
		Dat onse liede mogh*en* hor*en*	
		En*de* wet*en* oec te vor*en*	
		Van wat dienste dat ghi sijt	
40		**N**u seght ons in corter tijt	10152
		HEere seide valsch ghelaet	
		Na dien dat hu te wet*en* staet	
61va		**S**o sal ict hu wat mijns ghesciet	
		Segghe*n* en*de* en helens niet	10156
		Valsch ghelaet sonder beide	
4		**B**egonste aldus en*de* seide	
		Dat ment mochte hor*en* wale	
		Hoort ghi baroene al te male	10160
		Die valsch ghelaet wil leer*en* ki*n*ne*n*	
8		**S**ine woninghe es in all*en* zinne*n*	
		In de weerelt en*de* in clestr*en* mede	
		Meer dan soe es teer ander stede	10164
		Ofte dan soe yeweren si	
12	¶	**N**u salic hu segghe*n* hoort na mi	
		Waer ic meest herbergh*en* wille	
		Daer me*n* mi meest helet stille	10168
		Daer bem ic zekerst godweet	
16		**D**ats onder toemoedichste cleet	
		Gheestelike liede sij*n* mest bedect	
		Dan die he*m* ter weerelt trect	10172
		Icen segghe*n* oec d*aer* bi niet	
20		**D**at ic wille lachtre*n* hiet	
		Meinsche va*n* religioene	
		Vp dat hi es va*n* ghetrauwe*n* doene	10176
		En*de* alle dogheden begaert	
24		**N**ochtan en haddic die noit waert	
		MEnich valsch cloester he*er*e	
		Fel en*de* va*n* quade*n* ghere	10180
		Doet an de cleeder alsme*n* siet	
28		**M**aer sine wissele*n* therte niet	
		Religieuse sij*n* oemoedich	

61rb33-35 *Van deze regels is de hoofdletterkolom circa 1 cm ingesprongen, ten gevolge van een gat in het perkament.*

	In houerde*n* niet ouervloedich	10184
	Daer o*m*me willic met he*m* woene*n*	
32	**O**m dat ic moghe de liede*n* hone*n*	
	Te bet hare*n* abijt nemic wale	
	Maer ic scuwe al te male	10188
	Die werke*n* diere toe hore*n*	
36	**W**ant in quamere niet te vore*n*	
	Noch mijns wille*n* want ic ve*r*scoende	
	Vp dat ic mi va*n* bute*n* toende	10192
¶	**I**n mochte mi also niet ghelate*n*	
40	**D**at houerde in mi soude mate*n*	
	Mette*n* houerdeghe*n* so wonicke	
	Die begheere*n* en*de* pine*n* dicke	10196
61vb	**T**e ve*r*crighene der werelt eere	
	En*de* daer o*m*me pine*n* zeere	
	Dat si bekent moghen sij*n*	
4	**D**at me*n* he*m* gheeft broot en*de* wij*n*	10200
	En*de* daer toe pitancie vet	
	Hier om volghic altoes met	
	Met grote*n* eere*n* die me*n* vint	
8	**G**here ic altoes te sine bekint	10204
	En*de* he*m* te volghe*n* in h*aer* zale	
	Arem makic mi al te male	
	Nochtan die goede lecker morseele	
12	**C**ome*n* mi altoes te deele	10208
	En*de* drincke de*n* precieuste*n* wij*n*	
	Die mach in de*n* lande sij*n*	
	Hu liede*n* predekic aermoede	
16	**M***aer* ic ghere ouer vloeyte va*n* goede	10212
	Dits oec eene ghemeene maniere	
	Van alle*n* moneke*n* cloesteriere	
	Want hebbe*n* si de*n* abijt ane	
20	**S**o scine*n* si helich in ghedane	10216
	En wille*n* e*m*mer helich wese*n*	
	M*aer* ve*r*staet wel mij*n* lesen	
	Die cleedre*n* en make*n* de*n* moenc niet	
24	**D**ie me*n* he*m* ane draghe*n* siet	10220
	Noch dat hi boue*n* es ghescore*n*	
	Dats al meest pine ve*r*lore*n*	
	Want baraet es in hen	

61va38 *Voor* toende *is ver uitgeradeerd.*

28 Te XII steden ende niet men 10224
Niemen es so wel gheleert
Dat hi hem ieghen mi yet keert
Maer houden hem al an mine wet
32 Want waric ga mi es altoes met 10228
Baraet in souke niet dan datte
Ghelijc dat niet en souct de catte
Dan die ratten entie muse
36 Harentare achter huse 10232
Aldus en iaghic in welker staet
Ic bem niet el dan baraet
Maer so wel so dectic mi
40 Dat niemen so behendich si 10236
Die gheweten can mijn leuen
In wilt hem seluen te kennen gheuen
62ra Die wile valsch ghelaet dit seide
Die go der minnen sprac sonder beide 10240
Ende onder ghinc sine sprake
4 Ende seide dits eene selsiene zake
Dat ghi ons verstaen doet
Vint men heleghe lieden goet 10244
Ter weerelt ende buten abdien
8 Iaet heere ic dars wel lien
Waendi dat om de cleedre gheminct
Dat daer omme van gode verlinct 10248
Smeinschen ziele neen soe niet
12 Want meneghen heleghen man men pliet
Tanebedene ende menighe santinne
Die gode dienden altoes met sinne 10252
Ende werleke cleedren droughen
16 Daer si hare herte niet an ne sloughen
Als daden magheden ende maerteleeren
Entie oec in huweleke waren 10256
Ende moeder worden van goeden kinden
20 Ende oec in huweleke jnden
¶ Besiet menighe helighe maeght
Die vor gode crone draeght 10260
Ende staerf in werlike cleeder
24 Waendi datse god te leeder
Heeft om twerlike cleet
Neen hi dat weet wel 10264
Goet herte maect goet leuen
28 Tcleet en caent niemen gheuen

	En*de* goet leue*n* maect goede ghew*er*ke	
	Na dien dat ic sie en*de* merke	10268
	So leeght alleene dat religioen	
32	**A**nt werc dat de liede doen	
	VVaendi die name eens scaeps vel	
	En*de* daer mede behinghe wel	10272
	Den wulf her ysengrine	
36	**W**aert in zomere waert in rime	
	Dat hi gheene scape*n* name	
	Al waert dat hire ond*er* quame	10276
	En*de* d*aer* o*m*me gaue de*n* scape*n* vrede	
40	**O**m dat hi scaep scene der mede	
	Neen hi niet maer te meer	
	Soude hise neme*n* en*de* teer	10280
62rb	**O** dat sine niet ke*n*ne*n* soude	
	Al waert dat si vlien woude*n*	
	Hoet hu va*n* dese*n* wuluekine*n*	
4	**D**ie niewe apostele*n* scine*n*	10284
	Heleghe kerke want ghi ghegheue*n*	
	En*de* sijt in hande*n* om hu sneue*n*	
	Het sij*n* die hu soude*n* weere*n*	
8	**E**n*de* heimelike hu v*er*teeren	10288
	Sdaghes make*n* si hu muere	
	En*de* snachts werdet he*m* te sure	
	Hoe si hu ghemineren*n* moghe*n*	
12	**E**n*de* mure breke*n* en boghe*n*	10292
	Dat sij*n* huwe gherechte prelate	
	Daer si an doen grote o*m*mate	
	En*de* ouerdaet al te groot	
16	**N**u willic zwigh ic hebs noot	10296
	Want si mochte*n* mi dats waer	
	Weder zake*n* sij*n* alte zwaer	
	Want dese d*aer* ic of telle	
20	**S**ij*n* wulue ghecleet met scaeps velle	10300
	M*aer* ic wille hu ghelou*e*n wale	
	Dat ic hu vriende alte male	
	Vordere*n* wille waer dat si	
24	**V**p dat ghi wilt voerdere*n* mi	10304
	En*de* mier amie*n* vant der sonder	
	En condi ghedoen gheen wonder	
	Want v*er*radere benic zekerlike	
28	**E**n*de* god va*n* hemelrike	10308
	Hout mi ouer eene*n* vule*n* dief	

Ende verzworen dats mijn grief
Vp dat ic minen wille vulbringhe
32 Want met loghenen sonderlinghe 10312
Bem ic bedect alte male
Niemen can mi bekennen wale
Hoe dicken hi mi te ziene pleeght
36 Van phyrotheus daer men af seeght 10316
Dat hi hem sciep in wat hi woude
Baraets consti so menichfoude
Nochtan consti niet half so vele
40 Als ic can te minen spele 10320
Want noit quam ic so dicken ter stat
Dat men mi yet kende te bat
62va ALte male ic wisselen can
Die cleedre die ic draghe an 10324
Nu bem ic moenc nu nonne
4 Nu bem ic rudderen van hoghen conne
Nu princhе nv clerc nu aduocate
Nu bem i canoonc nv prelate 10328
Nu bem ic meester nv scolier
8 Nu borch graue nv forestier
Wat makic hier af menich sticke
Van allen ambachte so bem icke 10332
¶ Nu bem ic princhе nv paedse
12 Ic hebbe in mi eene vsaedse
Dat ic bi der herten can
Alle talen die weet man 10336
Nu bem ic gay nv bem ic hout
16 Nu bem ic ionc in mire ghewout
Nu bem ic robeert ende nv robijn
Nu bem ic baeruoet nv iacopijn 10340
Ic volghe gherne mier vriendinnen
20 Die mi hier brachte binnen
Ende doe al sout mi deeren
Al haren wille ende haer begheren 10344
Sulken tijt doe ic oec cleedere ane
24 Ende ga in vrauwen ghedane
Nu bem ic vrauwe nu meiskijn
Als nv hebbic dat leuen mijn 10348
Teere abdien waert ghekeert
28 Als nu bem ic nonne gheleert
Als nv comic in dordine inne
Als nv ben ic priorinne 10352

	En*de* als nv ben ic abdesse	
32	**E**n*de* als nv eerst professe	
	Dus dor ga ic de weerelt wijt	
	En*de* souke dordine talre tijt	10356
	Maer ic late dat graen d*aer* af	
36	**E**n*de* en souke niet dant caf	
	Wat makic hier af redene yet	
	In ghere als els dan de*n* abijt niet	10360
	Mine woerde*n* en*de* mine daet	
40	**S**ij*n* harde diuers dat v*er*staet	
	DOe wilde zwighe*n* valsch ghelaet	
	Maer die minne dat v*er*staet	10364
62vb	**D**ede dat hi seide vele meer	
	Dan hi hadde gheseit eer	
	Die god der minnen seide	
4	**S**eght mi waer of en*de* hoe	10368
	Ghi dient de*n* liede*n* achter lande	
	Ghine dorst niet dor de scande	
	Laten want na dat hu steet	
8	**S**o scinet wel an hu cleet	10372
	Dat ghi sijt I goet hermite	
	Dats waer maer ic ben ypocrite	
	En*de* predeke de*n* liede*n* ghenuchterheit	
12	**M**aer ic wille wel ghereit	10376
	Mine peinse met goeder spise	
	En*de* met wine die men prise	
	Hoort dien nem ic in goede	
16	**P**redecti de*n* liede*n* aermoede	10380
	Dats waer maer in beghers niet	
	Want waer mij*n* oghe*n* aerme*n* ziet	
	Dien scuwe ic en*de* hate me	
20	**D**at es altoes mine sede	10384
	Ic hadde de ke*n*nesse zekerlike	
	Van de*n* coninc va*n* vrankerike	
	Lieuer dan va*n* eene*n* aerme*n* ma*n*	
24	**H**oe vele doghede*n* dat hi can	10388
	Want als ic ziese aerme keytiue	
	Naect bloot en*de* arem va*n* liue	
	Hongherech dorstich en*de* so zee*r*e claghe*n*	
28	**D**at en can mi niet behaghe*n*	10392
	Men draechse ten gasthuse ic wilt wel	
	Want anders en doe ic he*m* niet el	
	Van mi en ghecrighensi niet	

32 **D**atse moghe ghelaue*n* hiet 10396
M*aer* die rike persemaert
Die met ziecheden es bezwaert
Dien visenteric vriendelike
36 **E**n*de* trooste houesschelike 10400
Want ic waens ghelt ghecrighe*n*
En*de* doete*n* die doot dan zwighen
So leide icke*n* tote*n* graue
40 **C**omt yeme*n* die mi begrijpt d*aer* aue 10404
Dat ic de*n* aerme*n* also niet en doe
Weetti hoe ic ontga hoe
63ra **I**c segghe die rike es meer beuae*n*
Met sonde*n* die hi heeft ghedae*n* 10408
Dan die aerme keytijf si
4 **D**ies behouft he*m* bet die raet va*n* mi
In seght oec d*aer* bi niet te male
Een arem man ve*r*liest also wale 10412
Sine ziele in sij*n* aermoede
8 **A**ls die rike in sine*n* goede
Die wel keert al sij*n* doen
Want ons scriuet salemoen 10416
In sine*n* parabole*n* als ict weet
12 **D**at int XXXste capitel steet
God he*er*e seit hi dor huwe goede
Hoet mi va*n* rijcheden en*de* aermoede 10420
Want die rike heeft ouermoet
16 **S**o ouer groot vp sij*n* goet
Dat hi gods des hemels vader
Daer bi ve*r*ghetet alte gader 10424
Die ghene die in aermoede*n* leue*n*
20 **H**oe moghe*n* si die zonde*n* begheue*n*
Want die noot heeftse so beuaen
Dat si moete*n* stele*n* gaen 10428
Of valsch sij*n* ofte ve*r*zwore*n*
24 **D**aer si bi werde*n* ve*r*loren
Dat salomoen seide va*n* sine*n* weghe*n*
Daer sone es nieme*n* ieghe*n* 10432
Want doe god ghinc vp erderike
28 **E**n*de* sine apostele*n* dies ghelike
Predeke*n* te menighe*n* stade*n*
Wine vinde*n* niewerinc dat si bade*n* 10436
Broot ofte ander spise*n* hiet
32 **W**ant sine wilde*n* bidde*n* niet

¶ Dus souden die broeders laten
Hare bidden ende hem ghematen 10440
Ende leuen bi haren labuere
36 Daer si wel ane ter cuere
Daden vp dat sijt antierden
Ende hem daer toe bestierden 10444
Als haer eerste broeders daden
40 Die selue wrachten ende niet baden
Ende bleef hem bouen den monde hiet
Si gauent wech ende hildens niet 10448
63rb Sine stichten gheene grote ghesaten
Si hilden hem altoes in maten
Staerc man na dat ic kinne
4 Es wel recht dat ic winne 10452
Sine spise met sinen handen
Waer hi woent ende in wat lande
Vp dat hijs anders niet en heeft
8 Hoe helichlike dat hi leeft 10456
In wat religioene hi si
Nu sal ic meer gheloues mi
Hu vertellen noch hier naer
12 Maer dat weet wel voer waer 10460
Wie dat vulmaect wesen wille
Hi vercope lude ende stille
Al dat hi heuet van den sinen
16 Ende leue met sijns selfs pine 10464
Niemen soude ledich sijn
Maer hi es ieghen die redene mijn
Na dat die ewangelien houden
20 Dats dat wi altoes beiden souden 10468
Maer dats een harde cleene bedecken
Dat wi voer onse oghen trecken
Want wi moeten beiden laten
24 Doch als wi dronken ende haten 10472
Oec souden wi bedinghe gheuen
Als wi wonnen daer wi bi leuen
Ons bescriuet iustiniaen
28 Dat een goed man niet soude gaen 10476
Die ghesont ende machtich si
Sijn broot bidden gheloues mi
Vp dat hijt te winnen vonde
32 Het ware vele minder sonde 10480
Ende oec ter weerelt minder scade

Diese met vo*n*nesse v*er*dade
Dan dat met sulker quaetheit
36 Nem*en* der lieder haerbeit 10484
Aelmoesene soude niem*en* ontfa*en*
Noch met rechte d*aer* o*m*me gaen
Dan diere toe sij*n* gheset
40 Dat sij*n* de ghene ic wille ghijt wet 10488
Die arem sij*n* out en*de* cranc
En*de* en hebb*en* ghesond*en* no ganc
63va Noch ghepin*en* niet en co*n*n*en*
Daer omme was aelmoesene bego*n*n*en* 10492
Ende weet oec wel waerleke
4 Dat god onse he*er*e va*n* hemelrike
Den meinsche ghebiet dat hi al gheue
So dat he*m* niet en bleue 10496
Nochtan sone heet hi niet
8 Dat menich meinsche ga bidd*en* iet
M*aer* hi wille dat hijt winne
Met sin*en* hand*en* dat meent hier jnne 10500
Want sente pauwels hi gheboot
12 Den andr*en* apostel*en* dat si h*aer* broot
Wonn*en* gherne met har*en* hand*en*
En*de* liet*en* var*en* alle truwand*en* 10504
Hine wilde niet waer si quam*en*
16 En*de* predict*en* dat si hiet nam*en*
En*de* dewangeli*en* niet en v*er*cocht*en*
In wat lande sise brocht*en* 10508
Want der gheenre die es vele
20 Die in neerenste en*de* in spele
Gheu*en* ghereedere en*de* meere
Des haers dor de weerelt eere 10512
Dan si doen dor ons*en* heere
24 En*de* daer bi v*er*lies*en* si zeere
Want si v*er*lies*en* teen*en* ghewichte
Loen aelmoesene en*de* ghichte 10516
Die god der mi*n*n*en* hi seide
28 Nu seght mi so helpe hu w*aer*heide
Sterc ma*n* va*n* lichame die wille
Gode dien*en* lude en*de* stille 10520
En*de* dat sine al heeft v*er*cocht
32 En*de* dat goet de*n* aerm*en* brocht
En*de* beden wille al in een
Noch zorghe noch pine dragh*en* gh*en* 10524

	Mach hi dus gode dien*en* niet	
36	**W**aer o*m*me he*er*e en soude niet	
	En*de* hoe dan segghet mi	
	Valsch ghelaet seide he*er*e dat si	10528
	Ga in een religioen	
40	**D**at he*m* gheue al sij*n* ve*r*doen	
	Van hare*n* rente*n* die si houde*n*	
	Sonder te biddene iongh*en* of houde*n*	10532
63vb	**A**lse witte moneke en*de* houde sij*n*	
	En*de* ander moneke dats wel an scij*n*	
	Die sonder pine vp h*aer* rente leue*n*	
4	**D**aer soude*n* si he*m* in begheue*n*	10536
	En*de* die truwantinghe late*n* stae*n*	
	Daer dandere mede o*m*me gaen	
	Die bidde*n* lope*n* achter lande	
8	**H**ets voer gode o*n*neere en*de* scande	10540
	Men vint sulke moneke nochtan	
	Die dicke*n* vaen aerbeit an	
	En*de* daer na gode anebede*n* ze*er*e	
12	**M**i ghedinct dat wile*n* eere	10544
	Groot distoort was en*de* zwaer	
	Vp dat bidde*n* weet vor waer	
	Of ment met gode mochte anegae*n*	
16	**N**u hoort ic salt hu doe*n* ve*r*stae*n*	10548
	Die waerheit in dese*n* bouc	
	Want waerheit souct ghene*n* houc	
	In wat dingh*en* me*n* bidde*n* mach	
20	**N**a dat ict hoerde en*de* sach	10552
	NV hoort hier de zake w*aer* bi	
	Elc mach bidde*n* gheloues mi	
	Es so plomp va*n* zinne I man	
24	**D**at hi gheen ambocht ne can	10556
	Gheleeren noch beghert oec mede hiet	
	Sonder ambacht te wesene niet	
	Hi mach wel bidden tote die*n*	
28	**D**at he*m* dit moghe ghescien	10560
	Dat hi moghe winne*n* sij*n* broot	
	Sonder truwantinghe groot	
	Of die so ziec es of so hout	
32	**D**at hijs en heeft ghee*n* ghewout	10564

63vb3 rente*: De* r *is over de schacht van een niet-afgemaakte stokletter geschreven.*

Sij*n* brot te*n* winne*n* va*n* crancheden
Of een die heeft in weeldicheden
Sine*n* tijt altoes gheleeft
36 En*de* sij*n* goet nv he*m* begheeft 10568
Dien so salme*n* bidde*n* laten
En*de* niet va*n* hongh*e*re in der strate*n*
Steru*e*n late*n* het ware zonde
40 Of die ghene die te gheere sto*n*de 10572
So vele te male moghe*n* ghewi*n*ne*n*
Dat hire he*m* mede in eenighe*n* zi*n*ne*n*
64ra Onthoude*n* of ghenoughe*n* moghe
Dese laetme*n* bidde*n* bi gode 10576
Van dore*n* te dore*n* en*de* beiaghe*n*
4 Want anders mach hi he*m* niet bedraghe*n*
¶ Of hi eenich ambacht wille leere*n*
Daer hi sij*n* broot mede met eere*n* 10580
Wi*n*ne*n* moghe dese mach
8 Bidde*n* tote dat comt de dach
Dat hi selue moghe werke*n*
M*aer* ghi moghet wel merke*n* 10584
Dat ic meene met sulke*n* hande*n*
12 Alse vp sine*n* lichame sta*n*de*n*
In meene gheene gheestelike
In souker in gheene plike 10588
IN dese sake die ic nv
16 Al hier hebbe ve*r*tellet nv
Mach me*n* bidde*n* zekerlike
M*aer* anders en eist niet redelike 10592
Dan ic hu hier hebbe gheseit
20 Dat een meinsche te biddene pleit
Of die meester va*n* sente omaers
Loech en*de* dede wane*n* waers 10596
Meneghe*n* te parijs in de stede
24 Daer hi las en*de* predicte mede
Dat grote zonde anders ware
Bidden en*de* hi hads openbare 10600
Helpe beede bouke*n* en*de* clerke
28 M*aer* mij*n* moede*r* met hare*n* ghewe*r*ke
Ver ypocrisie dede dat
Dat me*n*ne bien vter stat 10604
En*de* hute*n* rike om dat hi seide
32 En*de* predicte die waerheide
Die goede clerc va*n* sente omaers

	E*n*d*e* niet ghenadich en was haers	10608
	E*n*d*e* oec een*e*n niew*e*n bouc maecte	
36	Daer hi al in besaecte	
	Haer leu*e*n en*d*e woude	
	Datm*e*n altoes aerbeide soude	10612
	Vp dat ic noch niet ware ghegoet	
40	Waendi dat ic was v*er*woet	
	Neen ic en trauw*e*n en*d*e god	
	In werde ne*m*mer so sot	10616
64rb	Want weck*e*n es eene ghera*n*de pine	
	Ic sal va*n* but*e*n doen in scine	
	Dat ic gode ghewerk*e*n doe	
4	Maer die daet en esser niet toe	10620
	Ic sal mi*n*n*e*n ypocrisi*e*n	
	E*n*d*e* mantel*e*n al met reinaerdi*e*n	
	DIe god der mi*n*n*e*n seide zaen	
8	Wat duuele doedi ons v*er*staen	10624
	Grote valscheit bi onser vrauw*e*n	
	Gheloofdi niet gode neen ic en trauw*e*n	
	Want niem*e*n mach hebbic v*er*nom*e*n	
12	Teenigh*e*n grot*e*n dingh*e*n com*e*n	10628
	Vp erderike die gode ghelooft	
	Entie es alte male verdooft	
	Want die gode lat*e*n var*e*n	
16	Alle quaetheit en*d*e mett*e*n har*e*n	10632
	He*m* ghenoegh*e*n lat*e*n met payse	
	Die en dinck*e*n mi e*m*mer ayse	
	E*n*d*e* mi wanhaecht h*aer* leu*e*n	
20	M*aer* die p*er*semiers die gheu*e*n	10636
	Mogh*e*n die burs*e*n mett*e*n pe*n*ni*n*gh*e*n	
	Met he*m* wildic wandelinghe	
	Met meyers met valscers met tau*er*nier*e*n	
24	Die alle quaetheit antier*e*n	10640
	E*n*d*e* alle bid*e*n roeue leu*e*n	
	Die d*e*n aerm*e*n node gheu*e*n	
	E*n*d*e* he*m* achter strat*e*n volgh*e*n	
28	E*n*d*e* menich aensichte sien v*er*bolgh*e*n	10644
	E*n*d*e* diese tot*e*n tand*e*n blecke*n*	
	Dese ga ic strek*e*n en*d*e lecke*n*	
	Bi min*e*n strikene en*d*e lecke*n*	
32	Pinic te gadere goet te trecke*n*	10648
	Penningh*e*n dier ic hebbe ghenouch	
	E*n*d*e* dinct mi oec mij*n* gheuouch	

	Dat ic wille make*n* niewe zale	
36	**O**m mi daer in taysierne wale	10652
	Dat mij*n* begheere*n* es al gader	
	Want het raet mi mij*n* vader	
	Dat ic aldus leue*n* soude	
40	**D**an come*n* die lide menichfoude	10656
	Mi te gheuene goede muke*n*	
	Dus wi*n*nic altoes an mij*n* smuke*n*	
64va	**W**ant ant beiach es mine antente	
	Want beter vele da*n* mine rente	10660
	Es mij*n* beiach wet wale	
4	**W**ant wat ic ga vp en*de* tale	
	Dats al om dat ic wille winne*n*	
	Ic brochte keyser en*de* keyserinne*n*	10664
	Coninghe*n* hertoghe*n* en*de* graue*n*	
8	**E**ntie rike sij*n* van hauen	
	Die mi vulle*n* mine*n* crop	
	M*aer* in achte niet d*aer* vp	10668
	Wat doe die aerme keitiue	
12	**D**ie wisic bi mine*n* liue	
	Dat si thare*n* pape gaen	
	Haer biechte en willic niet v*er*stae*n*	10672
	Want mi en behaghe*n* niet v*er*staet	
16	**A**erme liede noch h*aer* ghelaet	
	Dese coninghe*n* dese keyserinne*n*	
	Dese he*r*toghinne*n* dese grauinne*n*	10676
	Dese grote vrauwe*n* palestine*n*	
20	**D**ese abdesse*n* dese beghine*n*	
	Dese poertigghe*n* dese joncfrauwe*n*	
	Dese nonne*n* die me*n* scone mach scauwe*n*	10680
	Dese begheeric zekerlike	
24	**T**e biechte*n*ne vp dat si sij*n* rike	
	M*aer* om hare ziele gode te gheuene	
	Vraghic he*m* va*n* hare*n* leuene	10684
	Den grote*n* hee*r*en dats mij*n* sede	
28	**E**n*de* hare meisniede*n* alle mede	
	Want sine hele*n* mi niet	
	Noch ic he*m* dies me*n* pliet	10688
	Om te wetene hare quaetheit	
32	**H**oort wat dewangelie seit	
	Sente matheus openbaer	
	Int XXIIIste capitel dats waer	10692
	Dat in sire ewangelie*n* steet	

36 **D**aer seiti in godweet
Vp moyses zetel al in een
Sitte*n* scriben en*de* phariseen 10696
Dat sij*n* de quade die god v*er*dome
40 **D**ie ic ypocrite*n* nome
Dese segghe*n* tgoede dat v*er*staet
En*de* sij*n* selue binne*n* quaet 10700
64vb **S**i legghe*n* vp hu bordene zw*aer*
M*aer* selue doen si niet een haer
Maer si hurtense alle weghe
4 **M**et hare*n* minste*n* vingheren weghe 10704
Si hoede*n* he*m* va*n* goede*n* werke*n*
En si daert de liede*n* merke*n*
En gheene dinc en gheere*n* si bat
8 **D**an ter taefle*n* die eerst stat 10708
En*de* in die maerct die groetinghe
Van de*n* liede*n* sonder linghe
En*de* dat voerstaen in die kerke
12 **M***aer* dit sij*n* al sduuels werke 10712
En*de* wille*n* meesters gheheete*n* wese*n*
M*aer* na dien dat wi lesen
Sone doen sijt meer no min
16 **W**ant dewangelie gaet ieghe*n* hin 10716
Noch hebbe*n* wi eene andere zede
Daer wi alle sij*n* ghebonde*n* mede
Want so wien wi ieghe*n* ons sien
20 **A**lte male hate*n* wi dien 10720
Bi acorde en*de* bi rade
En*de* berade*n* he*m* altoes scade
Waer wi moghe*n* bedectelike
24 ¶ **S**ien wi oec dat hi sal rike 10724
Werde*n* met prouende*n* en*de* met ghichte*n*
Eene*n* raet gaen wi da*n* stichte*n*
Dat wi wete*n* moghe*n* ghereet
28 **B**i wat grade hi vp gheet 10728
Dan lachter wine heimelike
So leet ware ons ware hi rike
Emmer an die hulpe sine
32 **E**n*de* dat doen wi so stillekine 10732
Dat niet en wert gheopenbaert
Dan valt hi weder neder waert
Van de*n* grade d*aer* hi vp stoet
36 **V**alt hi weder onder voet 10736

	M*aer* wiste hi dat van ons quame	
	Hi soude lachtre*n* onse*n* name	
	Waert oec dat wi yemene dade*n*	
40	**V**ordernesse*n* ofte scade	10740
	Die he*m* teere*n* ofte baten	
	Quame wi soude*n* ons ghelate*n*	
65ra	**O**f wijt al hadde*n* ghedaen	
	En*de* soude*n* he*m* segghen zaen	10744
	En*de* andre*n* liede*n* openbare	
4	**D**at hi bi ons v*er*heue*n* ware	
	Om te hebbene der lied*er* prijs	
¶	**O**ec pine*n* wi ons in and*er* wijs	10748
	Loselike an dese grote he*er*en	
8	**D**ie vul sij*n* der weerelt eere*n*	
	Dat si ons hare lettre*n* gheue*n*	
	En*de* orconscepe dat onse leue*n*	10752
	Goet en*de* helich mede si	
12	**W**aer wi wandele*n* v*er*re of bi	
	En*de* altoes make*n* wi ons arm mede	
	M*aer* hoe wi claghe*n* onse lede	10756
	Wi sij*n* die ghene in loechens niet	
16	**D**iet al hebbe*n* sond*er* te hebene yet	
	Alse nv so werdic makelare	
	So makic coop hoe soet vare	10760
	Huwelic v*er*gadert wel bi mi	
20	**I**c doe oec wel waers te doene si	
	Execucien . hets mine sede	
	Ic be*m* oec procureirre mede	10764
	Ic bem messagier en*de* bode	
24	**D**at mi nochtan messit bi gode	
	Want zwaer ambacht eist t*er* cure	
	Te doene ander lieder orbure	10768
	En*de* hebdi eenighe sake te doene	
28	**S**o segtse mi en*de* weset coene	
	Dat sal come*n* te goede*n* ende	
	Eist dat ics mi onderwende	10772
	En*de* ghi mi dan so hebt ghedient	
32	**D**at ic wese*n* moet hu vrient	
	M*aer* in mi*n*ne niome*n* no prise	
	Die mi castijt in eenigher wise	10776
	In wille ghecastijt niet sij*n*	
36	**N**o gheblameert int herte mij*n*	
	Nochta*n* wille ict blamere*n* al	

	Wat ic zie ofte zien sal	10780
	Ic wille lachtre*n* wat ic zie	
40	**W**ant mine sede so waest hie	
	In rouke niet der h*er*mitagien	
	Dier wostine*n* no dier bosscagie*n*	10784
65rb	**I**c laetse sente janne baptisten	
	Want ic ware van der kiste*n*	
	Te verre daer de goede morceele sij*n*	
4	**E**n*de* oec mede die goede wij*n*	10788
	En*de* va*n* de*n* borghghe*n* en*de* va*n* de*n* stade*n*	
	Daer ic mi in can wel berade*n*	
	En*de* make mi dan in eene stede	
8	**M**ine zale en*de* mine heimelichede	10792
	Ic segghe ic ga achter strate*n*	
	Om dat ic de weerelt hebbe ghelate*n*	
	En*de* ic leue in aermoede*n* groot	
12	**D**ies ic en hebbe gheene noot	10796
	Want ic ligghe mi en*de* aysiere	
	Met groter feeste*n* bide*n* viere	
	En*de* bade mine lede in waerme*n* wat*er*	
16	**D**us be*m* ic ayser da*n* een cater	10800
	IC be*m* gherecht antkersts	
	Die verstote*n* bem va*n* gode	
	Ic bem deen va*n* dien dieue*n*	
20	**D***aer* dewangelie*n* af brieue*n*	10804
	Die alse I lam bute*n* gheet	
	En*de* bi*n*ne*n* es als I vulf wreet	
	Dus gaen wi o*m*me water en*de* lant	
24	**E**n*de* settent al na onser hant	10808
	Waer wi gaen en*de* waer wi come*n*	
	Want ic hebbe orloghe ghenome*n*	
	Ieghe*n* de weerelt alte male	
28	**W**ant ic wilse vp en*de* tale	10812
	Berespe*n* va*n* hare*n* dinghe*n*	
	En*de* te mi waert altoes bringhe*n*	
	Entie niet keere*n* an mij*n* boort	
32	**V**a*n* he*m* segghic altoes voort	10816
	Dat bugghers en*de* catters sij*n*	
	Maer die hoort ter gheselscap mij*n*	
	Dat sij*n* altoes goede liede*n*	
36	**V**an he*m* hebbic mine miede*n*	10820
	Capoene pluuiere*n* te mine*n* deele	
	En*de* goede and*er*e leckere morseele	

Conine limoghe*n* en*de* pertrise
40 Gheue*n* si mi te miere spisen 10824
Weinsch va*n* ate en*de* va*n* wine
Bringhe*n* mi altoes de mine
65va En*de* dese absoluere ic wel
Wat si doen eist quaet of fel 10828
Eist roeuere dief of pe*r*semaert
4 Dese hebbic alle waert
Wat si mesdoe*n* nemic vp mi
Sint ic va*n* he*m* ghevullet si 10832
En*de* wie ons dies niet wille gheue*n*
8 Moghe*n* wi hi wert ve*r*dreue*n*
Of wi doense leuende berre*n*
Sine gheuent ons wi doense erre*n* 10836
Of penitencie sette*n* so zwaer
12 Dat he*m* beter ware vor waer
Dat si ons pitance gaue*n*
Van hare*n* goede va*n* hare*n* haue*n* 10840
D*aer* wi met hare vriende bliue*n*
16 Want tquaet weet niem*en* dat wi driue*n*
Maer en daet die grote wachte
Die ons bi daghe en*de* bi nachte 10844
Doet die vniuersiteit
20 Wi hadde*n* eene andre wet gheleit
Want ic segghe zeker waer
Dat was in ons he*er*en jaer 10848
ML ende viue
24 Ghebanne*n* was als keytiue
Een bouc dat se*er*e was vp come*n*
En*de* hadde ons dat niet ghenome*n* 10852
Gheweest dat weet bi mire eere*n*
28 Wi hadde*n* gheweest de meeste he*er*en
Die nv in de weerelt sijn
Dat deert mi int herte mij*n* 10856
Dat dimiuersiteit va*n* parijs
32 Ons benam dat bouc fatijs
Wat soudic hier of vele make*n*
Het werde*n* mi te langhe zake*n* 10860

65va23 ML: *de* M *is een majuskel en als de andere letters in de hoofdletterkolom rood opgehoogd; de* L *is een minuskel en is net als de isolerende punten niet rood opgehoogd.*

	NV hoort I deel va*n* mine*n* gheslachte	
36	**D**at in die weerelt es va*n* machte	
	Ondanc hebs die helighe kerke	
	Daer ic altoes ieghe*n* werke	10864
	Baraet mij*n* vader blijft keyser en*de* he*er*e	
40	**V**an deser weerelt e*m*mermeere	
	En*de* mij*n* moeder ypocrisie	
	Blijft keyseri*n*ne wats ghescie	10868
65vb	**W**ant wi regnere*n* in elke rike	
	Alst wel recht es moghendelike	
	Wi conne*n* der lieder raet ontdecke*n*	
4	**H**eimelike die an ons trecke*n*	10872
	Men hout ons ouer so goet	
	Dat elc an ons come*n* moet	
	En*de* wi castiense va*n* zonde*n* ze*er*e	
8	**M**aer wine gheere*n* ne*m*mermeere	10876
	Va*n* he*m* ghecastijt te sine	
	Dade*n* sijt dat ware ons pine	
	Seght wat liede*n* soude*n* me*n* eere*n*	
12	**D**an ons die grote vorde heere*n*	10880
	En*de* voer de liede altoes beden	
	M*aer* wi sij*n* va*n* andere*n* seden	
	Als wi he*m* ke*er*en de*n* rugghe	
16	**S**o sij*n* wi ter quaetheit vlugghe	10884
	Welc es meerre werdichede	
	Dan te antierne rudd*er*s sede	
	Of die edel liede te mi*n*ne	
20	**E**n*de* daer an niet te winne	10888
	En*de* dat een man houdet mede	
	Wat hi ghelooft en*de* te wat stede*n*	
	En*de* vorwaerdich tsine openbare	
24	**E**n*de* niet te spaerne dat ware	10892
	En*de* altoes te scuwene ypocrisie	
	Dits tvolc dat ic v*er*maledie	
	Maer dese*n* langhe*n* caproen	
28	**D**ese v*er*roeste ghebonde*n* scoen	10896
	Dese langhe wide tabbaerde	
	Dese cappe*n* va*n* grauwe*n* aerde	
	En*de* liede va*n* simpelre ghedane*n*	
32	**S**oude*n* die princhen an he*m* tane*n*	10900
	En*de* gheue*n* he*m* onder die hande	
	Den orbore van de*n* lande	
	Waert in payse of in onvrede*n*	

36 Si soudent he*m* in gheestelicheden 10904
Berechten want si hebbens name
Deser eist dat ic mi niet scame
EN trauwen mine rouc wat ic doe
40 Om minen wille te bringhen toe 10908
Niet en segghict hu d*aer* bi
Dat ic wille dat v*er*smaet mi
66ra Oemoedich abijt diet hout wale
M*aer* ic meene anders al te male 10912
En*de* dat lachtert god oec mede
4 Dat eenich meinsche teenigher stede
He*m* gheuet toemoedeghe abite
Enter weerelt niet es quite 10916
Sint hise metten monde begheeft
8 Dese slacht den ruede die heeft
So vele gheslonden teenen male
Dat hijt en can ghedraghen wale 10920
En*de* moet huut spuwen neder
12 En*de* als he*m* honghert so keert hi wed*er*
En*de* hetet wed*er* sinen spu
Weet wel he*er*e dorstic hu 10924
Wel doen dies ghelike
16 Ic daet hu zekerlike
M*aer* ic en dars niet bestaen
Maer mochtic he*er*e dat v*er*staen 10928
Dat ghijs niet en wert gheware
20 Ghi hadt die loghene openbare
In die hant van mi ghereet
En*de* hu bedrieghen godweet 10932
Dan soudic laten om gheene sonde
24 Die god van mi*n*nen doe begonde
Te lachene van groten wondere
En*de* elc loucher o*m*me bezondere 10936
En*de* seide dits I scone seriant
28 Om wel te betrauwene int lant
DIe god der minnen seide valsch ghelaet
Sint ghi sijt in sulken staet 10940
In mij*n* hof en*de* hebt ghewelt
32 Dat ghi coninc wesen selt
Van den ribaeuden in mij*n* hof
Suldi mi houden mij*n* ghelof 10944
Ia ic en*de* zweerent hu dat ic mach
36 Dat hu vader noit den dach

	Ghetrauwere*n* vant te gheere stede	
	Noch hu houder vad*er* mede	10948
	Hoe dat es ieghe*n* mine nature	
40	**S**ette hu in die auonture	
	Want sochtijs boorghe wel besiet	
	Ghine wares te zekere niet	10952
66rb	**A**l gauics letteren en*de* pande	
	Ic appeleret in sulke*n* lande	
	Met orconscepe*n* dat weet wel	
4	**V**or sulke*n* rechtere dat si tfel	10956
	Late*n* soude met onghemake	
	En*de* ve*r*liese*n* hare zake	
	Waendi dat ic niet en can lieghe*n*	
8	**E**ntie liede*n* wel bedrieghe*n*	10960
	O*m*me tsimpel cleet dat ic draghe	
	Daer ic onder alle daghe	
	Werke*n* moet dat v*er*staet	
12	**A**l es simpel mij*n* ghelaet	10964
	Van quaet doene werdic niet sat	
	Want miere amien eis te bat	
	En*de* heues dicke*n* grote*n* noot	
16	**S**o ware langhe va*n* honghere doot	10968
	Hadsoet alleene moete*n* herde*n*	
	Laet mi en*de* hare ghewerde*n*	
	Die god der minne*n* seide dat si	
20	**E**n*de* mettie*n* so knielde hi	10972
	En*de* dancte he*m* vtermate*n* zee*r*e	
	Als sine*n* god en*de* sine*n* he*er*e	
	NV es el niet dan ons ghereide*n*	
24	**T**en assaeute sonder beide	10976
	Nu toe seide die god der mi*n*ne*n*	
	Men ghinc wapine*n* in alle*n* zinne*n*	
	En*de* als si alle ghewapent ware*n*	
28	**G**hinghe*n* si hare liede*n* scare*n*	10980
	En*de* ordineerde*n* he*m* in viere*n*	
	Om dat si wilde assaelgiere*n*	
	Die IIII porte*n* en*de* winne*n*	
32	**M***aer* die ghene diere ware*n* binne*n*	10984
	Sine ware*n* traghe no lat	

66rb23 **NV***: de* **V** *is zowel met rood als blauw opgehoogd; de blauwe lombarde* **N** *is getekend op een rode vlekkerige ondergrond.*

Om te houdene hare stat
NV segghic hu in corter wile*n*
36 Van valsch ghelaet sond*er* ghile*n* 10988
En*de* siere amie*n* bedect wese*n*
Daer ic haue hebbe ghelesen
Ieghe*n* quade tonghe si quame*n*
40 Onder he*m* beede*n* si raet name*n* 10992
In wat maniere*n* si gaen soude*n*
En*de* hoese he*m* kenne*n* niet late*n* woude*n*
66va Doe vonde*n* si in hare*n* raet
Ouer dbeste dat v*er*staet 10996
Alse pelegrime te gane
4 Gheueinst wese*n* dede doe ane
Grauwe cleedere als eene beghine
Si gherde in hare abijt te sine 11000
En*de* want h*aer* met g*er*seme*n* douke*n*
8 D*aer* soe onder wel conste louke*n*
Eene*n* o*m*me douc hinc soe om hare
Soe sceen beghine hopenbare 11004
Hare*n* souter en*de* v*er*gat soe niet
12 Daer soe dicke*n* binne*n* siet
Haer pater noster hincker ane
Met eene*n* witte*n* snoere ic wane 11008
Dat va*n* gaerne was gheweue*n*
16 Dat h*aer* een broed*er* hadde ghegheue*n*
Die hare gheestelike vader was
Ic wane soene selde*n* las 11012
M*aer* dicke*n* qua*m* hise visentere*n*
20 En*de* goede sermoene ricordere*n*
Dan lieti niet dor valsch ghelate
Hine berechtetse niet dor caritate 11016
En*de* met so groete*n* deuocioene
24 Dat II hoefde in eene*n* caproene
Ware*n* daer hise absolueerde
En*de* hare discipline te neme*n* leerde 11020
Van scoenre tale soe was si
28 M*aer* taenscij*n* adsoe bleec d*aer* bi
En*de* gheleec wel eere puterlipse
En*de* den paerde in apocalipse*n* 11024

66va20 ricordere*n: Verbindingslijntje tussen* i *en* c *is langer dan gebruikelijk omdat de letters wat ver uit elkaar staan.*

Dat me*n* beteekent bi quadien
32 Diieme*n* heet ypocrisien
Dat part es verweloos
En*de* heeft eene dode verue altoos 11028
Van sulker verwe va*n* ghedane
36 Was gheverwet na mine*n* wane
En*de* anders niet gheueinst wese*n*
Die in hare hant na*m* met dese*n* 11032
Van dieft*en* eene*n* sterke*n* staf
40 Dien h*aer* baraet wile*n* gaf
Valsch ghelaet was ghereet
En*de* hadde broeders soyers cleet 11036
66vb An ghedae*n* en*de* sine ghewade*n*
Sij*n* ansichte sceen vul ghenade*n*
Simpel sond*er* houerdichede
4 En*de* oec harde rustelijc mede 11040
An sine hals dat hi drouch
Eene bible simpel ghenouch
En*de* nam eene cricke al openbare
8 Als of hi harde crepel ware 11044
Die hi vaste an he*m* saect
En*de* va*n* v*er*ranesse*n* was ghemaect
In sine mauwe stac hi ter stede
12 Een scers va*n* scerper snede 11048
Dat hi smede*n* dede ghewesse
Te coupegeule in de smesse
DOe si beede bereet ware*n*
16 Ghinghe*n* si wech sond*er* spare*n* 11052
Also langhe dat si quame*n*
D*aer* si quade tonghe v*er*name*n*
Die voer sine poerte was ghesete*n*
20 Om dat hi niemare wilde wete*n* 11056
Van de*n* ghene*n* die d*aer* lede*n*
Dit ware*n* altoes sine sede*n*
Die pelegrime v*er*sach hi zaen
24 Die moede quame*n* ghegae*n* 11060
Si neghe*n* he*m* oemoedelike
En*de* bedect wese*n* zekerlike
Groete*n* eerst waerf dats waer
28 En*de* valsch ghelaet d*aer* naer 11064
En*de* hi he*m* wede*r* als die he*m* niet
Ont sach va*n* he*m* I twint iet
So helighe liede*n* scuene*n* si

32 **E**n*de* so oemoedich d*aer* bi 11068
Dat he*m* wale dochte dese*n*
Dat hi wale kende wese*n*
M*aer* gheueinst en kendi niet
36 **D**ie haers diefs wese*n* te heelne pliet 11072
M*aer* waendi dat si va*n* ghelade
Come*n* ware*n* dor ghenade
Van zonde*n* die si hadde*n* ghedae*n*
40 **G**helate dien hi voer he*m* sach stae*n* 11076
Addi ghesie*n* te menigh*er* stont
M*aer* dat hi valsch was . was he*m* oncont
67ra **V**alsch was hi maer met valsched*en*
En addeme*n* niet mogh*en* beled*en* 11080
So heymelike wrachte ghelaet
4 **D**at al decte sine valsche daet
M*aer* dick*en* hadde hine ke*nn*e*n* mogh*en*
Hadde hine ghesien mett*en* ogh*en* 11084
In sine cleedere alte voren
8 **H**i hadt te*n* helighe*n* wel ghezwore*n*
Dat de ghene die te sine plach
In die feeste nacht en*de* dach 11088
En*de* va*n* de*n* danse die scone robij*n*
12 **E**s nv worde*n* iacopij*n*
M*aer* zekerlike hets wel aenscine
Dat goede liede sij*n* iacopine 11092
Si soude*n* qualijc h*aer* ordine houde*n*
16 **W**aer si sulke meesters ghescoude
Minder broeders en*de* predekeeren
Si gaen vetter da*n* die beren 11096
En*de* alle ordene ia wattan
20 **D***aer* nes gheen hine scijnt goet ma*n*
Wat holpt dat icker meer of seide
Doe die pelegrime beide 11100
Te quade tonghe*n* ware*n* come*n*
24 **H**ebsi hare male ghenome*n*
En*de* hebbense neue*n* he*m* gheleit
Quade tonghe doe seit 11104
Doe si neder ghesete*n* ware*n*
28 **I**c soude gherne va*n* huwe*n* mare*n*
Weten en*de* wat v brinct te mi
Gheueinst wese*n* seide h*er*e wi 11108
Come*n* hier om af te doene
32 **A** huwe zonde*n* met paerdoene

	Wi sij*n* pelegrine die gaen	
	Nalijcs altoes sond*er* waen	11112
	Achter lande sij*n* wi ghesent	
36	**O**m*m*e zondare*n* die me*n* vent	
	Om*m*e he*m* te leerne goede exemple	
	Wi gaen predeke*n* in menighe*n* te*m*ple	11116
	He*er*e wine iaghe*n* ander dinc	
40	**D**an o*m*me gode den coninc	
	Bidde*n* wi hu herberghe tameer	
	Maer wi soude hu segghe*n* eer	11120
67rb	**E**en cort sermoen en*de* vertien	
	Quade tonghe seide mettien	
	Die herberghe die ghi hier siet	
4	**D**iene wert hu gheweerent niet	11124
	Wat ghi beghert dat seght al	
	Ic bem diet gherne hore*n* sal	
	Danc hebt seide gheueinst wese*n*	
8	**E**n*de* begonste die tale mettese*n*	11128
	He*er*e seit soe sijt zeker des	
	Die scoenste virtuut die eenighe es	
	Of die een meinsche hebbe*n* mach	
12	**D**ats dat hi nacht en*de* dach	11132
	Breidele altoes wel sine tonghe	
	Dit soude*n* doen houde en*de* ionghe	
	Want hets beter dat v*er*staet	
16	**T**e zwighene dan te spreke*n* quaet	11136
	Entie ghene diet gherne hoort	
	Segghic dat te gode niet en hoort	
	Noch en mach oec goet ma*n* wese*n*	
20	**H**e*er*e boue*n* alle*n* desen	11140
	Sonde*n* die ghi hebt ghedaen	
	Sidi met deser meest beuaen	
	Want ghi seit lieue he*er*e	
24	**E**ene truffe daer ghi mesdaet an ze*er*e	11144
	Va*n* eene*n* cnape die hier plach te gane	
	Dien ghi vp teecht datti scone ontfane	
	Bedrieghe*n* woude en*de* d*aer* na stoede	
28	**B**eede met herte*n* en*de* met moede	11148
	D*aer* ghi an loocht dat v*er*staet	
	Want hi hier en comt no gaet	

67rb18 *Tussen* dat *en* te *is* de *(ligatuur) doorgestreept.*

	E*nde* wel mochte dat ghescien	
32	Ghine soute*m* ne*m*mermeer hier zien	11152
	D*aer* o*m*me vaste leghet gheua*en*	
	Dat soete kint scone ontfaen	
	Die met he*m* speelde talre tijt	
36	E*nde* toochde bliscap en*de* delijt	11156
	Sonder ghepeins va*n* dorperhede*n*	
	Die cnape die va*n* houesscheden	
	Dien ghi hier te ziene plaeght	
40	Hebdi alte male v*er*iaeght	11160
	Wat roerde hu te he*m* so zeere	
	Om te neme*n* sij*n* weerelt eere	
67va	Anders dan v quade ghedachte	
	Die bi daghe en*de* bi nachte	11164
	Loghene peinst dats zeker waer	
4	E*nde* gheefse dan voert openbaer	
	Dat weetti selue harde wel	
	Ghi hebt de*n* cnape en*de* niemen el	11168
	Beloghe*n* dies wel lettel acht	
8	Dat ghine talle*n* stonde*n* wacht	
	Erch no quaet heeft hire in no toe	
	Hi soude hier gaen spade en*de* vroe	11172
	Dies en soude hi late*n* niet	
12	Hadde hire an ligghende hiet	
	E*nde* ghi die altoes sijt wijshghere	
	E*nde* in hu hant vaste hout hu spe*er*e	11176
	Vor dese porte sond*er* v*er*drach	
16	Somuusdi musaert nacht en*de* dach	
	E*nde* dooght pine en*de* zw*aer* v*er*driet	
	E*nde* wat ghi pijnt dats om niet	11180
	Ialousie die d*aer* wacht	
20	Es harde zottelike bedacht	
	Dat soe bederft dus scone ontfane	
	So tiet he*m* grote loghene ane	11184
	E*nde* houtene vaste in prisoene	
24	Sonder redene va*n* mesdoene	
	Daer hi in quelt en*de* maect g*roo*t zeer	
	Al en haddi mesdae*n* ne*m*mermeer	11188
	Dan dat selue ghi waert wale	
28	Werdich dat me*n* hu alte male	
	Iaechde of biene vten lande	
	Of met ysere bonde hu hande	11192
	Of worpe in kaerkere als I hont	

32	**G**hi vaert in der hell*en* gront	
	Ghine hebbets groot berauw*en*	
	Ghi lieght seide quade tonghe en*de* trauw*en*	11196
	Entrauw*en* ter quadertijt sidi com*en*	
36	**H**ebbic hu te herberghene benom*en*	
	Om mi te seggh dese o*n*neere	
	Maect hu wech in sduuels eere	11200
	Herbergh*en* helre da*n* met mi	
40	**G**hi seght dat ic een loghenare si	
	En*de* wilt mi miere eeren deeren	
	Ghi sijt beede twee gokeleeren	11204
67vb	**D**ie mi blamer*en* hier com*en* sijt	
	En*de* mi loghene vp tijt	
	Dies ic de waerheit weet wale	
4	**D**en duuel gheuic mi al te male	11208
	Of onse he*er*e make mi ont eert	
	Sint dese casteel was ghefondeert	
	En war*en* x daghe leden niet	
8	**M**e*n* seide mi vor waer nv besiet	11212
	Dat hi die rose custe twar*en*	
	Heeft hier vorder an gheuar*en*	
	Sekerlike dats mi oncont	
12	**M***aer* ic seit voert ter seluer stont	11216
	Sond*er* beid*en* alsoe zaen	
	Waer o*m*me soudem*en* mi do*en* v*er*sta*en*	
	Stick*en* die niet waer en war*en*	
16	**I**c seitse en*de* sal sond*er* spar*en*	11220
	Segghe*n* noch en*de* blas*en* mede	
	In mine busine telker stede	
	Sonder vier*en* en*de* duer*en*	
20	**H**et sull*en* wet*en* mij*n* ghebuer*en*	11224
	Hoe dat hi hier ghinc en*de* qua*m*	
	Valsch ghelaet die tale vp na*m*	
	En*de* seide he*er*e wats hu ghesciet	
24	**G**ine sout hu dus hoghe moye*n* niet	11228
	En sij*n* niet ewangeli*en* al	
	Dat me*n* seit en*de* segghe*n* sal	
	In hebbe hu hor*en* niet toe ghedae*n*	
28	**I**c wille hu proeu*en* en*de* doen v*er*sta*en*	11232
	Dat dit al gader loghene es	
	Want niem*en* mint sijt sek*er* des	
	Den ghen*en* die va*n* he*m* seit quaet	
32	**E**n*de* oec eist waer dat v*er*staet	11236

Dat die mint gherne gheet
Ter stat daer hi sij*n* lief weet
Dese heeft hu wert en*de* doet eere
36 En*de* es hu onder*d*anich zee*r*e 11240
En*de* hout hu ouer sine*n* vrient
Al en hebdijs niet v*er*dient
Ghemoet hi hu w*aer* ghi gaet
40 Hi groet en*de* doet goet ghelaet 11244
Wat perse*n* hee*r*e doet hi hu nv
Ghine sietene gae*n* no keere*n* tu
68ra Van he*m* en sidi twint beuaen
Hier come*n* ande*r*e meer en*de* gaen 11248
M*aer* weet wel pijnde he*m* sij*n* he*r*te hiet
4 Ter rosen waert hine liete*m* niet
Te gane no te comene hier
Al soudeme*n* berne*n* in een vier 11252
Hine es een twint met he*m* beuae*n*
8 Noch met he*m* weder scone ontfae*n*
Al heeft hijs te doghene zeere
En*de* woude*n* si beede nochta*n* heere 11256
An huwe*n* danc so soude*n* si
12 Die rose plucke*n* en*de* waer bi
Hebdi so vele va*n* he*m* gheseit
Loghene*n* en*de* onwaerheit 11260
Die hu so mint spade en*de* vroe
16 Sekerlike adde hire hiet toe
Hine minde hu ne*m*mermeer
M*aer* soude wake*n* en*de* peinse*n* eer 11264
Om te wi*n*ne de borch met crachte
20 Waert dat hiere hiet o*m*me achte
Hier bi moghedi merke*n* wale
Dat al loghene es die tale 11268
Die ghi va*n* he*m* hebt gheseit
24 D*aer* ghi an v*er*dient hebt w*aer*heit
In die helle te sine e*m*mermeer
Daer altoes sond*er* en*de* es zeer 11272
ALdus proeuede*m* valsch ghelaet
28 En*de* hine antwoerde goet no q*uae*t
Maer was come*n* harde naer
In berauwenesse*n* daer 11276
En*de* seide te he*m* het mach wel zij*n*
32 En*de* trauwe*n* wese*n* die he*r*te mij*n*
Hout hu beede*n* ouer goet

	Nu raet mi na huwe*n* moet	11280
	Wat ic best doe ic salt bestaen	
36	**D**ats dat ghi sult te biechte*n* gae*n*	
	Hier en*de* staet va*n* huwe*n* zonden	
	En*de* met rauwe*n* sult ve*r*monde*n*	11284
	En*de* belien ieghe*n* mi	
40	**W**ant ic va*n* ordene*n* priest*er* si	
	Enti hoechte meester die me*n* weet	
	Om te biechtene alse ve*rr*e alst gheet	11288
68rb	**D**ie weerelt en*de* ghedure	
	Es al gader in mine cure	
	Dese macht hadde noit prochiaen	
4	**N**och monec noch pape also ghedae*n*	11292
	En*de* ic neemt bi mere trauwe*n*	
	Dat mi meer huwe zonde*n* rauwe*n*	
	c waeru*e*n da*n* huwe*n* pape	
8	**D**ies nemic goede orconscape	11296
	Ic hebbe voerdeel groot en*de* goet	
	Prelate en sij*n* niet also vroet	
	Gheleert noch also hoghe	
12	**A**ls ic bem want ic toghe	11300
	Wat ic segghe al bi diuine*n*	
	Mij*n* meesterscap doe ic scine*n*	
	Als ic come ter disputacie*n*	
16	**I**c hebbe va*n* gode so vele gracie*n*	11304
	Dat ic biecht he*er*e ben ve*r*core*n*	
	Van al de*n* beste*n* vut ve*r*core*n*	
	Bider vroetheit die hi can	
20	**E**n es in die weerelt man	11308
	Die hu bet raet soude gheue*n*	
	Wildi der zonde*n* begheue*n*	
	En*de* voort ne*m*mermeer ghewaghe*n*	
24	**S**o mochti aflaet va*n* mi dragh*e*n	11312
	QVade tonghe knielde daer	
	Voer he*m* neder dats waer	
	En*de* biechte*m* va*n* sine*n* zonde*n*	
28	**D**ie ghene na*m*mene tien stonde*n*	11316
	Bider kele*n* met beede*n* hande*n*	
	En*de* ve*r*worghde*m* daer te hande*n*	
	En*de* benam he*m* tclappe*n* daer	
32	**E**n*de* sneet sij*n* tonghe dats waer	11320
	Met sine*n* scerse vte*n* monde	
	Ghelijc eene*n* quade*n* honde	

	En*de* worpene beede met harer cracht	
36	**B**esiden daer in eene gracht	11324
	Daer hi te clappe*n* vele ghert	
	Aldus bereide*n* si hare*n* wert	
	Nu hebsi dat si begheren	
40	**E**n*de* wo*n*ne*n* die porte sond*er* weere*n*	11328
	En*de* ghingher in sonder spare*n*	
	Soudeniere diere bi*n*ne*n* ware*n*	
68va	**W**are*n* dronke*n* en*de* sliepe*n* vaste	
	Te he*m* quame*n* beede de gaste	11332
	En*de* verworchdense alle zaen	
4	**S**o dat hare clappe*n* was ghedaen	
	Mijn vrauwe miltheit en*de* houeschede	
	Ghinghe*n* ter porte*n* in bede	11336
	En*de* ve*r*gaderde*n* alle viere	
8	**V**erbolghelike dis wart sciere	
	Gheware de quene diet al sach	
	Die scone ontfae*n* te hoede*n* plach	11340
	Soe was va*n* de*n* torre ghegaen	
12	**D**oe sise saghe*n* liepe*n* si h*aer* zaen	
	Met tale*n* vp sond*er* ve*r*draghe*n*	
	Die quene wilde niet sij*n* gheslaghe*n*	11344
	En*de* sprac te he*m* oemoedelike	
16	**E**n*de* seide bi gode va*n* hemelrike	
	Ghi dinct mi va*n* goede*n* affere	
	Wat brinct v indit ghevanghe*n* he*er*e	11348
	Hebdi node te sine gheuaen	
20	**G**heuaen moed*er* dat ware mesdae*n*	
	Wine come*n* hier te hu maer om zien	
	Als de ghene die sij*n* in dien	11352
	Tuwe*n* ghebode altoes ghereet	
24	**W**ant ghine waert noit zuur no wreet	
	Maer goedertiere talre tijt	
	Werde moeder dor god nv sijt	11356
	Gheret te doene dor hu doghet	
28	**O**nse bede so dat werde ve*r*hoghet	
	Daer bi die zoete scone ontfaen	
	En*de* ghine laet vte*n* prisoene gae*n*	11360
	Met ons hier I lettel spelen	
32	**W**ant hi te langhe heeft ligghe quele*n*	

68va18 v indit*: De eerste* i *is verbeterd uit een andere letter, waarschijnlijk een a.*

	Ofte neen so wilt ghedoghe*n*	
	Dat hi dese*n* cnape sal moghe*n*	11364
	Een wort spreke*n* zonde*r* meer	
36	**H**et sal doen harer beeder zeer	
	Mindere*n* vtermate*n* zeere	
	Oec sal hu vrome sij*n* en*de* hu eere	11368
	En*de* ghine mesdoeter niet an	
40	**W**i zulle*n* sij*n* hu eyghin man	
	D*aer* ghi mede al so help mi god	
	Al gader doe*n* sult hu ghebod	11372
68vb	**H**et doet goet winne*n* eene*n* vrient	
	Die altoes met trauwe*n* dient	
	Siet dese broke dit vingherlij*n*	
4	**W**ilt dese cnape dat huwe sijn	11376
	En*de* goede cleedre die wel staen	
	Sal hi hu gheue*n* harde zaen	
	Hi es houesch en*de* wel berade*n*	
8	**E**n*de* sult va*n* he*m* niet sij*n* ve*r*lade*n*	11380
	Hi es die miltste die me*n* vint	
	Van he*m* so sidi zee*r*e ghemint	
	Helende es hi en*de* vroet	
12	**H**u mach va*n* he*m* ghescie*n* al goet	11384
	Wi bidde*n* hu dat ghi dit draeght	
	Met hu alleene en*de* niet ghewaecht	
	Meinsche*n* gheen die nv leue*n*	
16	**S**o haddi he*m* alle*n* vroude ghegheue*n*	11388
	Nu siet neemt dit hoedekij*n*	
	Daer scone bloeme*n* ane zijn	
	Lieue moeder en*de* draghet heme	
20	**D**at hijt va*n* sine*n* weghe neme	11392
	DIe houde quene seide doe	
	Mochtic dit ghebringhe*n* toe	
	Met eenigher conste of liste	
24	**D**at jalousie niet en wiste	11396
	Ic sout harde wel toe bringhe*n*	
	En addics blame va*n* gheene*n* dinghe*n*	
	Maer alte quaet es quade tonghe	
28	**I**c bem zeker dat hijt zonghe	11400
	In hoorne*n* en*de* in busine*n* met	
	Want jalousie heftene gheset	
	Hare wachte te doene ouer al	
32	**H**i roupt hi crijst hi maect ghescal	11404
	Dat hi weet en*de* peinst der mede	

Groete loghene dats sij*n* sede
En*de* dies en soudi twint late*n*
36 Al soudeme*n* slepe*n* achter strate*n* 11408
En*de* seide hijt da*n* ve*r* ialousien
Soe soude mi ve*r*malendien
Valsch ghelaet met sine*n* conrote
40 Seide ghine dort gheene grote 11412
Sorghe hebbe*n* van dat hi
Een twint meere clappende si
69ra Of niemare te dragh*en* harentare
Want hi doot leecht vp die bare 11416
Die quene seide es dat waerheit
4 Sone wert hu bede niet wed*er* seit
Nu seght he*m* dat hi si bereet
Also zaen als hi weet 11420
Dat ic yemene om he*m* zinde
8 Dan so come met gheninde
So stille en*de* so ve*r*holenlike
Dat niame*n* weet vp erderike 11424
Ic sal he*m* vinde*n* die passaghe
12 Maer en peinse gheen outraghe
Dan hi sij*n* ghedachte segghe al
Want ic he*m* stade make*n* sal 11428
Vrauwe seide valsch ghelaet
16 Ghine dort ontsie*n* ghee*n* baraet
Also ghijt seght so salt wesen
Die quene maecte h*aer* wech met dese*n* 11432
En*de* streec te scone ontfane waert
20 Dien soe te sprekene ze*er*e gaert
Soe haest hare wat soe mochte
Van camere*n* te camere*n* soene zochte 11436
Vpten torrre d*aer* hi lach
24 Ten torre vut waert en*de* zach
In zware*n* ghepeinse in droeue*n* moede
Dies hi so leefde me*t* ongoede 11440
¶ Die quene seide lieue kint
28 Mijn herte hu met trauwe*n* mint
En*de* es te barteert so ze*er*e om hu
Om tghepeins dat ghi hebt nv 11444
Nu wilt mi segghe alte male

69ra26 me*t*: *et is later toegevoegd, klein geschreven door teksthand.*

32	**I**c salre hu toe gheraden wale	
	Scone ontfaen en*de* dorsto h*aer* niet	
	Va*n* sine*n* ghepeinse ontdecke*n* hiet	11448
	En*de* loechendes h*aer* wat hi mach	
36	**W**ant hi die quene ze*er*e ontsach	
	Dies las hi eene valsche lesse	
	Want hi duchte v*er*ranesse	11452
	En*de* hilt h*aer* woert h*aer* ghedachte	
40	**E**n*de* toeghde h*aer* goet ghelaet met crachte	
	En*de* seide lieue moeder mijn	
	Ic hebbe om ander dinc ghesijn	11456
69rb	**T**onghemake hets om hu merre*n*	
	Mi ware leet woendi mi verre*n*	
	Leue moeder en es niet el	
4	**D**an om hu merre*n* dat weet wel	11460
	Want tuwaert draghic grote mi*n*ne	
	Met goede*r* he*r*te en*de* met zinne	
	Waer hebdi mi d*us* langhe begheue*n*	
8	**D**at segghe ic hu sem mij*n* leuen	11464
	Die houeschte die scoenste die ic mi*n*ne	
	Entie vul maecste in alle*n* zinne	
	Die in dese weerelt si	
12	**G**roet hu ondertw*aer*f met mi	11468
	Hi qua*m* ghinder in mij*n* ghemoet	
	En*de* sent hu met mi desen hoet	
	En*de* soudu harde gherne zien	
16	**E**n*de* spreke*n* mocht he*m* ghescien	11472
	He*m* dochte he*m* ware ghelinct sij*n* leue*n*	
	Wildi mi huwe gracie gheue*n*	
	Dat hi hu eene w*aer*f spreke*n* mochte	
20	**I**c weet wel dat he*m* en rochte	11476
	Wat hire om dade in dien dat hi	
	Enighe*n* dienst ghedade dien ghi	
	Beghert dat hi dor hu dade	
24	**H**i waers blide vroech en*de* spade	11480
	SCone ontfaen vraghede hare	
	Om dien cnape wie hi ware	
	Eer hi wilde ontfaen tprosent	
28	**W**ant va*n* daer mochti sij*n* ghesent	11484
	En*de* va*n* sulke*n* weghe come*n*	
	Hine haddene niet ghenome*n*	
	Doe seide he*m* die houde quene	
32	**D**at zekerlike ware die ghene	11488

	Daer hi o*m*me leeght so gheuaen	
	En*de* daer die tale of ware ghegaen	
	Dat quade tonghe al brochte toe	
36	**D**ie menigh*en* man on vroe	11492
	Heeft ghemaect hi leeght nv doot	
	Dats bliscap alte groot	
	Wi sij*n* ze*er*e clappingh*en* ontfar*en*	
40	**I**n gaue om he*m* niet II par*en*	11496
	Al waert dat hi oec leue*n*de ware	
	Want ic can meer openbare	
69va	C waeru*en* dan hi dede	
	Nu neemt den hoet dats houeschede	11500
	En*de* draecht*em* dats wel ghedaen	
4	**D**atti hu mint hebbic wel v*er*staen	
	Met hert*en* vtermat*en* ze*er*e	
	Eist oec dat hu de ioncheere	11504
	Vorder ane souct dan hi soude	
8	**S**o ontsegghet he*m* also houde	
	M*aer* ic bem zeker dat hi hu niet	
	An souk*en* sal wats ghesciet	11508
	Stick*en* die ieghe*n* hu eere war*en*	
12	**W**ant hi es so ghetrauwe twar*en*	
	Dat niet sijns ghelike en leeft	
	Dat segghe*n* die ghene d*aer* hi heeft	11512
	Altoes ghehad sine wandelinghe	
16	**E**n*de* ic oec selue zonderlinghe	
	Orconde dat hi noit en dede	
	Quaetheit noch oncuuschede	11516
	Al waest dat quade tonghe sede	
20	**V**a*n* he*m* suke dorperhede	
	D*aer* hi valschelike ane looch	
	Hine was niet deerste die*n* hi bedrooch	11520
	En*de* wart de*n* cnape te hore*n* come*n*	
24	**H**i hadde he*m* sij*n* lijf ghenome*n*	
	Dies en hadde hi niet ghelate*n*	
	Want hi es stout vtermate*n*	11524
	Sijns ghelike en vint me*n* niet	
28	**H**i es ghemint va*n* wiene ziet	
	En*de* daer toe milde*r* da*n* alexander	
	Ofte eenich prinche ander	11528
	Vp dat hi alsoe rike ware	
32	**H**i heuet therte wel ope*n*bare	
	Te gheuene alse I co*ninc* goet	

	Lieue kint neemt dese*n* hoet	11532
	Ic raed hu in goede*n* raden	
36	**G**hi mochte*m* neme*n* sond*er* scade	
	Moed*er* waert dat icke*m* name	
	Ic duchte het soude mi wese*n* scame	11536
	Seide te hare scone ontfaen	
40	**E**n*de* wart bleec en*de* onghedaen	
	En*de* ve*r*loos sij*n* verwe te hant	
	Mettie*n* so stac soe he*m* inde hant	11540
69vb	**D**at hoedekij*n* dat soe d*aer* brachte	
	En*de* wilt he*m* neme*n* doe*n* met crachte	
	Hine dorste sine hande biede*n* niet	
4	**D**ies soe mochte mespeinse*n* yet	11544
	Nochtan haddijt gherne ghenome*n*	
	Haddire ghedorren toe come*n*	
	Soe seide dus hoe scone es hi	
8	**M***aer* vele beter ware mi	11548
	Dat al mij*n* cleede*r* ve*r*berrent ware*n*	
	Da*n* ickene va*n* he*m* name te ware*n*	
	Maer ic micke soe dat icke*n* neme	
12	**E**nt da*n* v*er* jalousie v*er*neme	11552
	Wat soudic dan segghe*n* moghe*n*	
	Sone worde meer in oghe*n*	
	M*aer* soude v*er*woede*n* in hare*n* moet	
16	**E**n*de* daer toe vp mij*n* hooft de*n* hoet	11556
	Te sticke*n* score*n* alte male	
	En*de* mi dode*n* dat weetic wale	
	In sals niet neme*n* ghi sult en trauwe*n*	
20	**W**ant ic neemt bi onser vrauwe*n*	11560
	Ghine sulles hebbe*n* onruste no blame	
	En*de* vraecht hu yeme*n* wane*n* hi quame	
	Ghi hebt andwoerde*n* mee da*n* ghenouch	
24	**I**a ghi meer da*n* XX na v gheuouch	11564
	Ia en*de* of soe mi vraghet	
	Waer dat ickene hebbe beiaghet	
	Wat andwoerde*n* sal ic h*aer* gheue*n*	
28	**D**at seght mi vrauwe selp v leue*n*	11568
	Ghi sult segghe*n* lieue kint	
	Dat ickene hu gaf en helets twint	
	Want ic bem va*n* sulk*er* name	

69vb11 ic *is boven de regel geschreven door teksthand.*

32 Dien goede*n* liede*n* es wel bequame 11572
Scone ontfaen na*m* doe de*n* hoet
En*de* settene vp thooft die he*m* wel stoet
Die quene zwert he*m* wat so mach
36 Dat si he*m* noit hoet en sach 11576
Dragh*en* die he*m* stont so wel
Die quene wachte dat niem*en* el
Dan si twee alleene ware
40 Doe ghinc soe sitte*n* sond*er* spare*n* 11580
Neue*n* he*m* en*de* begonste
Een sermoen alsoe wel conste
70ra AY lieue kint scone ontfaen
Hoe scone sidi hoe wel ghedae*n* 11584
Mine jolise tijt es al leden
4 Ic hebbe ghesien so menich hede*n*
Dat mi gaet mij*n* leue*n* af
In can niet gaen sond*er* staf 11588
Huwe tijt es te comene toe
8 Ghi sijt I kint en*de* en weet hoe
Ghi sult besteden huwe*n* tijt
M*aer* ic be*m* zeker wel dat ghi sijt 11592
Die ghene die e*m*mer lide*n* moet
12 De vla*m*me die v*er*berne*n* doet
Al gader wat hare ghenaect
Venus heeft I bat ghemaect 11596
Daer ghi hu in sult bade*n*
16 M*aer* eer ghi baet so sijt beraden
Te doene dat ic hu leere*n* sal
Dat sal sij*n* hu voerdeel al 11600
Haddic gheweest so vroet tware*n*
20 Alse ic was va*n* huwe*n* iare*n*
Va*n* mine*n* spele als ic nv ben
Het adde gheweest mij*n* ghewen 11604
Want ic was scone vtermate*n*
24 Die mi nv heeft wet god ghelate*n*
Nu be*m* ic hout in al mij*n* wesen
Gherompelt grau en*de* zee*r*e ghelese*n* 11608
Dat mi zee*r*e va*n* herte*n* deert
28 Want ic was lief en*de* wert
Om mine scoenhede volghede mi
Cnape*n* die mi gherne bi 11612
Ware*n* en*de* dade*n* houeschede
32 Die ic alle crupe*n* dede

	In mij*n* huus tgae*n* en*de* come*n*	
	En was noit niewerinc v*er*nome*n*	11616
	No dat gheclop voer mine dore	
36	**D**atter was altoes vore*n*	
	Ic dede he*m* menich zwaer torment	
	Als ic he*m* looch hare couent	11620
	Dat mi menich waerf ghesciede	
40	**A**ls ic onthaelde and*er* liede	
	D*aer* was menighe zothede ghedae*n*	
	En*de* dicke*n* menich ghevecht bestae*n*	11624
70rb	**D**aer ic om hadde grote on ruste	
	Mine dore en was noit so vaste	
	Gheslote*n* sone was ontwee gheslaghe*n*	
4	**V**ande*n* vriende*n* en*de* va*n* de*n* maghe*n*	11628
	Der ghere diere binne*n* vochte*n*	
	Diet sona alte diere becochte	
	Want sire liete*n* hant of voet	
8	**A**ls me*n* in stride dicke*n* doet	11632
	En*de* sulke worder doot gheslaghe*n*	
	En*de* vp eene berie wech ghedraghe*n*	
	Doe wasic staerc en*de* ghesont	
12	**E**n*de* hadde meer da*n* M pont	11636
	In gelscer pe*n*ninghe da*n* ic nv doe	
	Maer ic voerre zottelike toe	
	Want ic ionc was kintsch en*de* zot	
16	**E**n*de* in was noit al selp mi god	11640
	Come*n* in scole*n* va*n* der mi*n*nen	
	M*aer* aert heeft mi doe*n* leere*n* kinne*n*	
	Bi experme*n*te*n* en*de* ghemaect vroet	
20	**D**aer ic al gader mine*n* moet	11644
	Adde an gheset en*de* al mij*n* leue*n*	
	En*de* ic en sal hu niet begheue*n*	
	Vander conste*n* die ic weet	
24	**S**one sal hu altoes sij*n* ghereet	11648
	Sonder twiuel en*de* faelgie	
	Want ic en can al de betaelge	
	Si dade*n* wel die ionghe lieden	
28	**A**ltoes te hare*n* beste*n* rieden	11652

70rb12 M *is majuskel.*
70rb24 ghereet*: Tussen* ghe *en* reet *bevindt zich een genaaide scheur in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

	Sond*er* twiuel ens ghee*n* wond*er*	
	Al en kendi pat no vonder	
	D*aer* me*n* te rechte met ouer gheet	
32	Want hu de bec te ghelu nv steet	11656
	M*aer* soe vele esser toe	
	Dat ic meesterigghe be*m* alsoe	
	Dat ic in zetele*n* lese*n* mach	
36	Me*n* soude onwerde*n* vp gheene*n* dach	11660
	Oude liede want me*n* in hen	
	Altoes vint vijshede en*de* sen	
	Ic hebbe sin en*de* vroethede	
40	Vsagie en*de* const d*aer* mede	11664
	Die ic niet hebbe zond*er* scade	
	Meneghe*n* vroede*n* ma*n* va*n* rade	
70va	Hebbe ic bedroghe*n* zond*er* waen	
	Als ickene int strec hadde gheuaen	11668
	M*aer* ic was teerste*n* openbare	
4	Bedroghe*n* eer ic was gheware	
	Het es te spade onzalic wijf	
	Want lede*n* es mij*n* ionghe lijf	11672
	Mine dore ghinc vp en*de* toe	
8	Nacht en*de* dach en*de* smorghins vroe	
	Nu en comter niome*n* in no gheet	
	Mine dore met ghemake nv steet	11676
	Met rechte maghic mi wel scame*n*	
12	Die behaghel cnape*n* die d*aer* quame*n*	
	Die mi eerde*n* en*de* werden	
	Entie mi so ze*er*e begherde*n*	11680
	Dat si va*n* mi niet sceede*n* ne conde*n*	
16	So minde*n* si mi talle*n* stonde*n*	
	Die mi nv al late*n* lide*n*	
	Sonder spreke*n* en*de* gae*n* beside*n*	11684
	Die mine liefste gaste ware*n*	
20	Entie mi meest minde*n* tware*n*	
	Vp mi I twint en achten si	
	Verroeste quene heete*n* si mi	11688
	En*de* segghe*n* quaets vele meer	
24	Lieue kint me*n* mochtu tseer	

70va22 *Hoofdletterkolom circa 1½ cm ingesprongen ten gevolge van genaaide scheur.*
70va23-25 *De versregels zijn aan het begin onderbroken door een genaaide scheur; de tekst is er telkens omheen geschreven.*

Vertellen noch v*er*segghe*n* niet
Noch de*n* rauwe noch tverdriet 11692
Dat ic draghe int herte binne*n*
28 Als mi mij*n* ghepeins doet ki*n*ne*n*
Die bliscap entie vriendelichede
D[a.] helse*n* en*de* dat cusse*n* mede 11696
Dat nv al wech es gheuloghe*n*
32 Ia en*de* die nv niet moghe*n*
Weder come*n* als te vore*n*
Ic was te tilike ghebore*n* 11700
Deus in wat v*er*noie hilde*n* mi
36 Die ghifte*n* also zaen als si
Mi faelgierde*n* en*de* niet gaue*n*
En*de* va*n* die*n* dat he*m* hare haue*n* 11704
Hiet bleue*n* was dat was mi leet
40 Lieue kint bi gode in weet
Hoe ic mi bet mochte wreke*n*
Dan nv te leerne va*n* mine*n* treke*n* 11708
70vb LIeue kint ware ic also ionc
En*de* also wel vp mine*n* spronc
Als ghi nu sijt ic soude mi wreke*n*
4 Me*n* soude*r* e*m*mermeer af spreke*n* 11712
Ouer die quade ribaeude dat si
So lettel prise*n* en*de* eeren mi
Ic soude doe*n* sinke*n* hare*n* ou*er* moet
8 He*m* en soude bliue*n* haue no goet 11716
Also nauwe soudicse plume*n*
Datsi hare erue soude*n* rume*n*
En*de* v*er*coepe*n* en*de* ligghe*n* int stroe
12 En*de* deerste die quame*n* soudic alsoe 11720
Voere*n* bi de*n* heligh*e*n gheest
En*de* daer toe die mi minde*n* meest
En*de* werde*n* en*de* dade*n* eere
16 Dien soudic ane gaen so ze*er*e 11724
Thare te neme*n* dat si en soude*n*
Eene*n* pe*n*ninc niet behoude*n*
In soude*n* hebbe*n* of ic mochte
20 Hoe na ickene an he*m* zochte 11728
En*de* soudse bringhe*n* vut hare*n* goede
En*de* doen valle*n* in aermade*n*

70va30 D[a.]: *Slecht leesbaar doordat het perkament beschadigd is.*

	E*n*d*e* soudse alle na mi doe*n* lope*n*	
24	Entie quaethede met becope*n*	11732
	Die si mi hebbe*n* ghedaen	
	Haddicse na mine*n* wille gheuae*n*	
	M*ae*r wet got nv maeght niet dragh*e*n	
28	Dan weene*n* zucht*e*n en*de* clagh*e*n	11736
	En comt niet wed*er* dat leden es	
	In salre gheene*n* na mij*n* ghetes	
	Hebbe*n* no na de*n* wille mij*n*	
32	So v*er*roest es mij*n* anscijn	11740
	Dat mij*n* dregh*e*n niet ontsie*n*	
	Die ribaeude*n* die mi vlien	
	Nochtan dor al dit v*er*driet	
36	Dat mi va*n* he*m* es ghesciet	11744
	Als ic noch peinse om de*n* tijt	
	En*de* om die feeste en*de* omt iolijt	
	Dat ic te hebbene plach met hen	
40	So v*er*blijt mi al mij*n* zen	11748
	En*de* oec v*er*lichte*n* al mij*n* lede	
	Doch haddic feeste altoes mede	
71ra	Eer ic was va*n* he*m* bedrogh*e*n	
	Eene ionghe vrauwe die was in ogh*e*n	11752
	En*de* met ioye*n* haers leuens pliet	
4	Bi gode sone es ledich niet	
	Namelike de ghene die beghert	
	Tgoet te wetene dat si v*er*teert	11756
	LIeue kint mi dede hier come*n*	
8	Hu vrauwe*n* en*de* heeft mi ghenome*n*	
	O*m*me hu te hoedene nacht en*de* dach	
	Onse he*er*e diet al v*er*mach	11760
	Moete gheue*n* dat ic di hoede	
12	So moete doen dat mi te goede	
	Verga alst sal godweet	
	Want ghi sijt altoes ghereet	11764
	Hu selue*n* te hoedene openbare	
16	Dat anders harde zorghelijc ware	
	Om die scoenheit die hu ghegheue*n*	
	Heeft nature die hu es bleue*n*	11768
	En*de* daer toe sin en*de* wijshede groot	
20	Dat niet en leeft huwes ghenoot	
	Om dies wi hebbe*n* stade en*de* stonde	
	Datme*n* betre ghee*n* en vonde	11772
	Al te sprekene dat wi gheren	

24 **O**m te radene en*de* helpe*n* weere*n*
Va*n* alle*n* lachtre be*m* ic ghereet
Eist dat hu va*n* herte*n* steet 11776
Dat ghi trecke*n* wilt ter mi*n*ne*n*
28 **I**c sal hu alle de weghe doe*n* ki*n*ne*n*
En*de* oec die pade*n* doen ve*r*staen
Die ic selue soude sij*n* ghegaen 11780
Eer lede*n* was mij*n* ionchede
32 **M**ine bliscap en*de* scoenhede
Maer en houdet niet in dien
Dat ic v ter mi*n*ne wille tien 11784
DOe zwech die quene stille
36 **E**en lettel om dat soe hore*n* wille
Wat segghe*n* soude scoen ontfaen
Soe beide langhe soene nam zaen 11788
Die tale weder die soe liet
40 **W**ant soe merct wel en*de* ziet
Wel behagheden dat soe seide
En*de* peinsde dat soe he*m* zonde*r* beide 11792
71rb **H**are*n* wille al segghe*n* soude
En*de* begonste alsoe houde
En*de* seide sone wildi hu ke*er*en
4 **A**n die mi*n*ne ic sal hu leere*n* 11796
Den aert va*n* mi*n*ne*n* alte male
Dat ghine sult co*n*ne*n* also wale
Dat ghi niet mocht sij*n* bedroghe*n*
8 **N**a dat ic hu de*n* aert sal toghe*n* 11800
En*de* ghire hu toe wilt formere*n*
Want niome*n* mach mi*n*ne antere*n*
Noch die passaghe lide*n* moghe*n*
12 **H**ine hebbe de*n* aert voer oghe*n* 11804
Of hine sal lant en*de* scaep v*er*cope*n*
Wille hire zottelijc toe lope*n*
Nu hoert wat ic hu segghe*n* sal
16 **W**ant ic can distorie*n* al 11808
LIeue kint die va*n* mi*n*ne*n*
Ioye en*de* bliscap wille ghewi*n*ne*n*
Hi moet wete*n* hare ghebode
20 **D**ie ic hu niet en seide bi gode 11812

71ra34 *Voor* v *is een* n *uitgeradeerd.*

	En wistijt niet bi scriftur*en*	
	Dat ghi hebt bi natur*en*	
	Van elk*en* ma*n* hu vul ghemet	
24	**V**a*n* dat ghi hebb*en* sout dat wet	11816
	X ghebod*en* so sij*n* daer	
	D*aer* dachterste II of sij*n* te zwaer	
	Ic gheorloue V va*n* de*n* VIII wale	
28	**V**a*n* de*n* II maer hoet hu te male	11820
	Want wie he*m* volght es in dole	
	En*de* soude oec les*en* wel int scole	
	En*de* het v*er*laet z*eer*e de*n* mi*n*nare	
32	**S**oe wilde dat hi milde ware	11824
	En*de* t*eer*e stat h*aer* herte legghe*n*	
	En*de* dander ouer al ontsegghe*n*	
	Siet dits valsch en*de* niet scone	
36	**H**ier leogh de god venus sone	11828
	Want so wiere he*m* hout ane	
	He*m* stater af grote scade tontfane	
	Lieue kint en sijt niet milde	
40	**H**i ware v*er*lore*n* diere he*m* an hilde	11832
	Leght hu herte te vele stade*n*	
	Sone salt hu niet te z*eer*e v*er*lade*n*	
71va	**M**aer teere stat wat huwes ghesciet	
	En suldi legghe*n* hu h*er*te niet	11836
	Of yeme*n* gheue*n* ofte leene*n*	
4	**M**aer v*er*coepe*n* diere alteene*n*	
	En*de* v*er*dierent alle daghe	
	Int lanc so meer va*n* daghe te daghe	11840
	So dats ghee*n* ma*n* die leeft	
8	**V**a*n* hu goede*n* coep en heeft	
	Dese pointe hout al hu leue*n*	
	Hu hant hout toe als ghi sout gheue*n*	11844
	Te nemene hoe dat gheue*n* gheet	
12	**D**aer toe so sijt eene*n* ghereet	
	Gheue*n* es alte grote zothede	
	En ware eene lichtelike scoenhede	11848
	Om te haelne die liede an hen	
16	**E**n*de* gheue*n* tcleene om meere ghewen	
	Sulke ghifte es ghegheue*n* goet	

71rb21 wistijt*:* s *verbeterd uit* j.
71va16 tcleene*: De schacht van de* c *steekt ver naar boven uit.*

	Die meer da*n* dobbele wi*nn*e*n* doet	11852
	Sulke ghifte*n* loue ic wale	
20	**M***aer* wie dat gheft behoeft wale	
	Te ziene waer hi gheue*n* sal	
	Want niet bestaet es ouer al	11856
	Van de*n* boghe*n* en*de* vliek*en*	
24	**D**ie smeinsche*n* hoghe h*er*te doe*n* wiek*en*	
	Entie wonde*n* heymelike	
	Daer met so condi sekerlike	11860
	Vroedelike sciete*n* mede	
28	**D**an noit die god va*n* mi*nn*e*n* dede	
	So goet scottere so sidi	
	Ghi sciet dick*en* verre en*de* bi	11864
	Nochtan es hu dicke oncont	
32	**W**ien hu sciete*n* heeft ghewont	
	Want als me*n* sciet ter vlei*en*	
	Sulc ontfaet na sij*n* greien	11868
	Die scote in sij*n* h*er*te binne*n*	
36	**D**ies de scottere niet can beki*nn*e*n*	
	Noch werde*n* niet gheware	
	Ic zie en*de* merke openbare	11872
	An hu maniere en*de* an hu wese*n*	
40	**D**at ghi come*n* sijt te dese*n*	
	Dat ghi die beste scottere sijt	
	Die men vonde verre of wijt	11876
71vb	**E**n*de* sulc mochte in die scote come*n*	
	Dat hu z*eer*e mochte vrome*n*	
	NV willic hu leere*n* voort	
4	**V**a*n* pareringhe*n* dat hu behoort	11880
	Va*n* cleedre*n* en*de* va*n* andre*n* zake*n*	
	D*aer* ghi hu mede mocht behaghel make*n*	
	Om te scij*n*ne va*n* hoghe*n* state	
8	**A**n behaghel te sine leght al hu bate	11884
	Ghi cont vtermate*n* wel parere*n*	
	So dats hu niome*n* darf leere*n*	
	Lieue kint v*er*staet en*de* hoort	
12	**W**at ic hu sal leere*n* voort	11888
	Ghi mochter exempel leere*n* ane	
	Hebdi wille mi*nn*e tanegane	
	Ghine moght bet kiese*n* niewer el	

71va36 can*: Boven de* c *bevindt zich een verticaal haaltje.*

16 Dan de*n* ghene*n* dien ghi weet wel 11892
End*e* dien ghi dinct so houesch so goet
M*aer* hout hu h*er*te end*e* huwe*n* moet
Dat ghise an he*m* niet legghet vaste
20 Ghestade mi*n*ne es gherne onraste 11896
Mint altoes ghesinnelike
Entie ghene die sij*n* rike
Eist goet beghi*n*ne*n* dats wel anscij*n*
24 Vp dat si niet te vrec en sij*n* 11900
Es ieme*n* diese wel can plecke*n*
End*e* heymeliker h*aer* goet af trecke*n*
VVel lieue kint scone ontfaen
28 Me*n* sal hu met mi*n*ne*n* ze*er*e anegae*n* 11904
Elke*n* so tooght goet ghelaet
End*e* seght dat hu h*er*te staet
Ghetrauwelike end*e* he*m* alleene
32 End*e* seght dat soe niet es ghemeene 11908
Noch om winne*n* noch om v*er*liese*n*
En suldi andere*n* gheene*n* kiese*n*
End*e* zwert bi de*n* ghene*n* end*e* bi dese*n*
36 Haddi wille*n* late*n* wese*n* 11912
Die rose die es so waert
Entie so ze*er*e es begaert
Eene*n* andere*n* ghi waert so rike
40 Men vonde cume hu ghelike 11916
M*aer* he*m* so ghetrauwe sidi
Dat die rose nieme*n* da*n* hi
72ra Plucke*n* en soude va*n* hare stele
Al quamer II^C of also vele 11920
Elke*n* ghelooft heue*n* ze*er*e
4 End*e* seght ghi sultse hebbe*n* eere
Alleene zond*er* deele*n* voort
Dus suldine trecke*n* an hu boort 11924
End*e* zweerent he*m* met diere*n* heede
8 End*e* gheuens he*m* hu trauwe mede
Al eist dat ghi hu v*er*zwert
Wel weet dat een twint niet en dert 11928
Al zulc zweere*n* want onse he*er*e
12 Iupiter lachter o*m*me ze*er*e
End*e* alle die gode ghemeenlike
Si lache*n* alle hoghenlike 11932
Als he*m* v*er*zweere*n* die mi*n*nare*n*
16 End*e* oec die selue gode tware*n*

Verzwoere*n* he*m* dicke*n* sonde*r* ve*r*dragh*en*
Die wile dat si te mi*n*ne plagh*en* 11936
Iupiter zwoer iuno sine*n* wiue
20 Dat hi soude houde*n* te hare*n* liue
Tpalais va*n* d*er* helle*n* zekerlike
Daer hi ane loech valschelike 11940
Dit soude*n* peinse*n* die mi*n*neere*n*
24 Als si he*m* ieghe*n* h*aer* lief ve*r*zweere*n*
Alle zante*n* en*de* zantinne*n*
Als he*m* die gode doen beki*n*ne*n* 11944
Dits exempel d*aer* si bi ve*r*zwere*n*
28 Die gode en*de* alle maertelere*n*
Hi es dom en*de* sot
Die he*m* ghelooft also help mi god 11948
Want iongheliede sij*n* onghestade
32 En*de* duere*n* onlanghe in eene*n* rade
Die houde hebbe*n* oec de*n* sede
En*de* lieghe*n* trauwe en*de* heet mede 11952
NV verstaet en*de* wilt mi hore*n*
36 Die ghene die he*er*e es va*n* de*n* fore*n*
Hi soude va*n* elke*n* ou*er* vol
Altoes neme*n* sine*n* tol 11956
Die teere mole*n* niet male*n* can
40 Hi ga teere andere dan
Die muus die maer I hol en weet
Ic segghu dat h*aer* zorghelijc steet 11960
72rb ¶ Aldus eist va*n* elke*n* wiue
Sij*n* si vrauwe va*n* hare*n* liue
Elke soude neme*n* waer so mochte
4 Haue en*de* goet dat me*n* h*aer* brochte 11964
En*de* soe ware ze*er*e vut hare*n* zi*n*ne
En*de* leidsoe ware tere stat h*aer* mi*n*ne
M*aer* die sij*n* he*r*te maer teene*n* gheeft
8 Ic segghe hu dat hise niet heeft 11968
Weder ghereet te hare*n* wille
M*aer* make eenighe*n* lude of stille
Al sulc wijf heeft ve*r*dient te sine
12 Altoes in doghene en*de* in pine*n* 11972
Die haer selue*n* so mesian
Dat soe h*aer* hout an eene*n* man
Gheualt dat soe ve*r*bolghe*n* es
16 Sone es man des sijt ghewes 11976
Diese mach gheconforteren

	Dit sij*n* de ghene die meest faelgere*n*	
	Die legghe*n* hare he*r*te teere stede	
20	Nochtan int ende eist h*aer* zede	11980
	Wille*n* die ma*n* alst he*m* ve*r*noyt	
	En*de* sijs te zee*r*e zijn ve*r*moyt	
	Verdriue*n* va*n* he*m* die vrauwe*n*	
24	En*de* dan blijft he*m* ve*r*driet en trauwe*n*	11984
	Dat machme*n* an dydo wel ve*r*staen	
	Die scone was en*de* wel ghedaen	
	En*de* va*n* cartaenge*n* coninghinne	
28	Soe hadde gheleit al h*aer* mi*n*ne	11988
	An enease die soe adde ontfaen	
	Werdelic en*de* grote eere ghedaen	
	Die te h*aer* qua*m* arem en*de* bloot	
32	Met scepe in tempeeste groot	11992
	Doe hi va*n* troye*n* was ontfae*n*	
	En*de* sine gheselle*n* die met he*m* ware*n*	
	Dien soe groete feeste dede	
36	H*aer* selue*n* gaf soe eenease mede	11996
	Die h*aer* zwoer wel menichfoude	
	Dat hi ne*m*mermee en soude	
	Va*n* hare sceede*n* no begheue*n*	
40	Den dach dat hi mochte leue*n*	12000
	M*aer* langhe en dueret niet alsoe	
	Want die ve*r*radre hare ontvloe	
72va	Met sine*n* scepe*n* wat hi mochte	
	Die hi daer met he*m* brochte	12004
	Dit so coste der scoenre vrauwe*n*	
4	Haer leue*n* want so sterft va*n* rauwe*n*	
	En*de* doode h*aer* zelue*n* met eene*n* zwerde	
	Daer soe in viel tote vp de herde	12008
	Sulc mesual sulc ongheuouch	
8	Heeftme*n* an vrauwe*n* vonde*n* ghenouch	
	Die ic ghenome*n* niet en can	
	M*aer* zekerlijc weet dat alle man	12012
	Sij*n* rebaude en*de* bedrieghere	
12	En*de* putertiere en*de* lieghere	
	Si doen alle*n* wiue*n* verstaen	
	Dat sise mi*n*ne*n* sond*er* waen	12016
	En*de* proeue*n* wat sire an winne*n* moghe*n*	
16	Daer o*m*me soude*n* si weder poghe*n*	
	Waer si mochte*n* weder te hoenne	
	En*de* weder hare quaetheit te loenne	12020

Dat wijf es te dom va*n* zinne
20 Die an eene*n* ma*n* leeght mi*n*ne
Si soudenre hebbe*n* vele en*de* ghenouch
Dat soude bet sij*n* h*aer* gheuouch 12024
En*de* doe*n* so dat soe elke*n* behaghe
24 M*aer* soudsoe hare tond*er* houde*n* alle daghe
En*de* niet en heeft gracie*n* sout soe make*n*
En*de* beiaghe*n* met eenigher zake*n* 12028
En*de* soude sij*n* fier in hare*n* zinne
28 Ieghe*n* die ghene die h*aer* mi*n*ne
Draghe*n* meest wat haers ghesciet
Maer die ghene die hen rouke*n* niet 12032
Hare mi*n*ne*n* groet no cleene
32 Die sal soe mi*n*ne*n* al ghemeene
En*de* an hare hale*n* waer soe mach
En*de* make*n* nacht en*de* dach 12036
Onruste gheuecht en*de* sceldinghe
36 Nes soe niet scoene zonderlinghe
So bestrike hare met zulke*n* zake*n*
Diese scone moghe*n* make*n* 12040
Sach soe oec ontvalle*n* h*aer* haer
40 Dat soe blont hadde en*de* gout vaer
Of moeste snide*n* bi onghesonde*n*
Of dat hare teenighe*n* stonde*n* 12044
72vb Bi gramscepe*n* vut ghetroct ware
Daer se h*aer* ribaude bi de*n* hare
Adde*n* ghenome*n* en*de* vut ghetoghe*n*
4 En*de* so ghescuert sone adde moghe*n* 12048
Ontwerre*n* wat haers mochte ghescie*n*
Dan sal soe om ande*r* vlechte*n* zien
Die ghelu ront sij*n* en*de* groot
8 Van eene*n* wiue die es doot 12052
Of blonde zide en*de* make boreele
En*de* make vol hare foreele
En*de* make*n* hare hoorne*n* groot
12 En*de* heeft so bestrikens noot 12056
Men vint va*n* crude waters ghenouch
Om te bestrike*n* na h*aer* gheuoch
M*aer* doent soe dat gheen man
16 An hare ghewerde*n* niet en can 12060
Gheware no ghesie*n* an h*aer* ghedane
Want grote v*er*lies lagher ane
Heeft soe hare kele wit en*de* ront

20 So doe hare hooft smal talre stont 12064
So ze*er*e vut snide*n* en*de* also wale
Dat me*n* zien moghe alte male
Hare witte kele soe sals wese*n*
24 Te bedriegheliker vele va*n* dese*n* 12068
Eist dat soe heeft de scouderen groot
So doe make*n* h*aer* sorcoot
En*de* al hare cleedre met
28 Va*n* cleene*n* lakens so sals dat wet 12072
Ghescepe*n* wese*n* vele te bat
Waer soe es in elke stat
Heeft so oec h*aer* hande*n* zeer
32 Soe salse decke*n* vele te meer 12076
En*de* houde*n* an hare antscoen
En*de* salse dicwile*n* ziere*n* doen
Heft soe oec de ma*m*me*n* weec en*de* lanc
36 Soe salse houde*n* in bedwanc 12080
Ghebonde*n* vaste in lini*n* laken
Dat soe hare daer toe sal make*n*
So sulle*n* si werde*n* hart en*de* ront
40 En*de* e*m*mer houde*n* reene te alre stont 12084
Venus camere dat soene hebbe
Ghestof ne gheene no spi*n*ne webbe
73ra En*de* heeft soe niet scone de voete
So houdse ghescoeit dats de boete 12088
En*de* di*n*ne cousen te grote*n* beene*n*
4 Soudeme*n* dragh*e*n al theene*n*
Heeft soe ouer h*aer* smette of vlecke
Ic rade wel dat soese decke 12092
Heeft soe oec de*n* adem quaet
8 So wachte hare dats mij*n* raet
Nuchterne te spreke*n* ieghe*n* liede
Het soude valle*n* dat h*aer* messciede 12096
En*de* alsoe sal slape*n* teenigh*er* stont
12 So houde so vaste hare*n* mont
Dat soe den liede*n* niet come te bi
En*de* eist oec dat gheualt dat si 12100
Lachen moet sone lache*n* niet
16 Alte ze*er*e dat soe hare hiet
Ontsette . want vrauwe*n* souden
Al lough*e*n si hare*n* mont toe houde*n* 12104
Want en staet niet vrauwe*n* wale
20 Dat so hare kele alte male

Ontoe en*de* gape als soe lacht
Sone daets niet ware soe wel bedacht 12108
En*de* hadsoe hare tande niet wel staende
24 En*de* on heffene vut en*de* in gaende
En*de* toghet soese met lachene dan
Het soude v*er*onwerde*n* elke*n* man 12112
Ant weene*n* so behouft maniere
28 Want weene*n* es de*n* wiue*n* niet diere
Si hebbe*n* trane*n* altoes ghereet
M*aer* hare weene*n* zaen v*er*gheet 12116
EEre vrauwe*n* staet oec wale
32 Scone spreke*n* en*de* zoete tale
En*de* hebbelijc te sine ouer al
En*de* houesch so wert so lief ghetal 12120
Als me*n* te*n* hetene waert sal tien
36 Sal soe hare late*n* wel bezien
En*de* achter huse I lettel gaen
Eer dat soe sal wille*n* dwaen 12124
Als soe ter taefle*n* ghesete*n* es
40 Sal soe snide*n* en*de* neme*n* tmes
Vor den ghene*n* die heet met hare
En*de* sijns wel neme*n* ware 12128
73rb En*de* e*m*mer hoede also heit
Datsoe hare vinghere ouer tlet
Daer in en steke het ware mesdaen
4 Want het soude ze*er*e mestaen 12132
En*de* wachte in alre stont
Dat soene steke in hare*n* mont
Groete morseele hets ghierichede
8 En*de* groete oncuusscheit mede 12136
En*de* e*m*mer hoede also het
Dat soe hare mont niet make vet
Sone makene scone wel ghereet
12 Want vette leppen ze*er*e mesteet 12140
Hare morseele*n* snide*n* also cleene
En*de* vore*n* met hare*n* vinghere*n* alleene
Neme*n* ghestadelike en*de* sachte
16 Ic rade soe hare aldus wachte 12144
En*de* vore*n* niet bedrupe h*aer* cleet
Want zekerlike het mesteet
Men sal oec so houesschelike drincke*n*
20 En*de* niet so vul laten scincken 12148
Dats I dropel storte vp hare

Dies men werden mach gheware
Want ouer onghenuchtert ende ruut
24 Mochtse yemen houden ende trecken daer vut 12152
Dat soe ware ongheleert
Eer soe den nap ten monde keert
Sone salsoe niet drinken
28 Maer sal teerst laten sinken 12156
Tmorseel tote soet in heeft gheheten
Dit soude elke vrauwe weten
Ende oec soutsoe wachten hare
32 Dat haer mont niet vet en ware 12160
Want ware hi vet ende dronke si
Die dranc worde vet daer bi
Ende suuerlijc sal soe drinken mede
36 Het staet wel hets houeschede 12164
Ende hoede haer wel van dronkenscepe
Men vint bescreuen met orconscepe
Van meesters die segghe openbare
40 Dat niemen es die dronken ware 12168
Dat hi helen mach twint
Die vrauwe zeere haer zeluen scint
73va Die haer verwinnen laet den wijn
Want alle wijf die dronken sijn 12172
Sine connen hem niet gheweeren
4 Ieghen die ghene diese begheren
Maer clappen al gader dat si weten
Dit moghen si hem alle wel vermeten 12176
Dat si sijn van diere manieren
8 Oec sullen si hem wachten tallen vren
Van slapene als si zijn gheseten
Ter tafelen daer si souden eten 12180
Want hets scande ende grote onneere
12 Ende sijns min te prisene zeere
CEne vrauwe soude niet beiden
Sone soude ter minnen haer bereiden 12184
Want soe so langhe beide mochte
16 Dat men I twint vp haer en rochte
Soe soude souken die ioye van minnen
Ouer al ende leeren kinnen 12188
Die wile dat men acht vp hare

73va13 CEne: *Mogelijk is de lombarde* **C** *een* **E** *waarvan de middelste dwarsstreep ontbreekt.*

20 **E**n*de* soe jonc va*n* daghe*n* ware
Want als doutheit de*n* wiue an gheet
En*de* h*aer* tanscijn te broke*n* steet 12192
So verliest soe in alle*n* zinne
24 **D**ie ioye en*de* al tassaut va*n* mi*n*ne*n*
Die vrucht va*n* mi*n*ne*n* sal soe lese*n*
Alsoe in hare niecht sal wesen 12196
Want soe v*er*liest alsoe vele
28 **B**eede va*n* ioye*n* en*de* va*n* spele
Van dien tide dien soe sal late*n* liden
Sonder va*n* mi*n*ne*n* h*aer* v*er*bliden 12200
En*de* doet soe niet dese*n* raet
32 **H**aer salre come*n* af al quaet
Als houtheit assaelgiere*n* sal
Maer ic gheloue dat si mi al 12204
Hier af ghelou*e*n zulle*n* hoet gaet
36 **E**n*de* hier af houde*n* mine*n* raet
Ten minste*n* die vroet wille*n* wese*n*
En*de* pater noster meene*n* lesen 12208
Vor mine ziele als ic doot bem
40 **D**or die wijsheit die ic he*m*
Hebbe gheleert met goed*er* jonste
Ic be*m* wel zeker dat dese conste 12212
73vb **S**ulle*n* ze*er*e v*er*heue*n* wesen
En*de* in scolen noch ghelese*n*
Lieue kint ic zie wale
4 **D**at ghi mine leeringhe alte male 12216
Vaste int herte bescrijft
So datter een twint bute*n* niet blijft
Waer bi ghi moghet bi mine*n* orloue
8 **C**oenlike lese*n* in alle houe 12220
Sonder rust*e*n en*de* viere*n*
Ondancs alle*n* cancelier*e*n
Beede in camere*n* en*de* in spinde*n*
12 **I**n zale*n* in kelres waer ghi cont vende*n* 12224
Daert scoene en*de* delectabel si
Lieue kint d*aer* suldi
In forme*n* al huwe scoliere
16 **E**n*de* wisen en*de* leere*n* al de maniere 12228
En*de* v dat v scole vaste
Niet si gheslote*n* ieghe*n* alle gaste
Want so hu min liede*n* saghen
20 **S**o huwe scoenheit wert min vut ghedraghe*n* 12232

Want liede die me*n* niet ziet
Vp he*m* pleechtme*n* tachtene niet
No werde*n* ghesocht no beghert
24 Gaet dicke*n* ter hogh*er* kerke*n* w*er*t 12236
En*de* doet d*aer* vwe ghebede
Ten outare en*de* processie mede
Te feeste*n* te dansen te reyen
28 Daer suldi hu gaen v*er*meyen 12240
Want hu scole leeght meest daer
D*aer* singhet huwe messe openbaer
Den god va*n* mi*n*ne*n* en*de* ziere godinne
32 En*de* sine*n* ionghers met blide*n* zinne 12244
En*de* eer ghire gaet suldi hu make*n*
Behaghel met al sulke*n* zake*n*
Die hu best v*er*chiere*n* moghe*n*
36 En*de* dat al der lied*er* oghen 12248
Vp hu gape*n* waer ghi gaet
Hebt vp die strate*n* scoe*n* ghelaet
En*de* gaet rechte en*de* niet te ze*er*e
40 Het staet wel en*de* hets grote eere 12252
Ghingdi te sachte oec waert mesdae*n*
Ghi sult oec so cuusschelijc gaen
74ra En*de* terde*n* so moylijc die coutsiede
Dat hu merke*n* alle die liede 12256
Fatijtse nauwe gheriede scoen
4 So soudi dragh*e*n en*de* make*n* doen
Want nauwe ghescoeite staet wel v*ra*uwe*n*
Die moylijc gaen in goede*n* trauwe*n* 12260
Sleept hu hiet te langhe v cleet
8 So dat te verre vp derde gheet
So heffet vp en*de* lates niet
So dat me*n* huwe voete*n* ziet 12264
Effene en*de* lichtelike zuldi gaen
12 Ghi sulles prijs te meer ontfaen
EIst dat eere vrauwe*n* behaecht
Dat soe eene*n* manter draecht 12268
Sone sal haer so decke*n* niet
16 Dat me*n* h*aer* anscij*n* niet en ziet
Den mantel saut soe met beede*n* hande*n*
Houde*n* hets zede va*n* de*n* lande 12272
En*de* sulke*n* tijt h*aer* aerme*n* ontpluke*n*
20 En*de* niet so zaen de*n* mantel luke*n*
Maer peinse*n* om de*n* sconen stert

	Van de*n* paeuwe dien hi heeft so w*er*t	12276
	En*de* make*n* va*n* de*n* mantele de*n* hare*n*	
24	**D**ie gheuoedert es alte ware*n*	
	Met cleene*n* bonte*n* alte male	
	En*de* toghe h*aer* zelue*n* harde wale	12280
	Den ghene*n* die come*n* in h*aer* ghemoet	
28	**E**n*de* die soe vp hare merke*n* doet	
	En*de* heeft soe niet scone h*aer* anescijn	
	So saelt te meer te deckene zij*n*	12284
	Groete vlechte*n* va*n* scoene*n* hare	
32	**E**ntie dragh*e*n openbare	
	Dat staet vrauwe*n* harde wel	
	Eene vrauwe en soude niet peinse*n* el	12288
	Dan te slachtene der wuluinne*n*	
36	**D**ie scape gaet stele*n* en*de* beghi*n*ne*n*	
	Winne*n* om een dat soere hebbe*n* welt	
	Sal soere C vp dat velt	12292
	Lope*n* vp en*de* assaelgiere*n*	
40	**O**m dat soe niet en wille faelgiere*n*	
	Dus soude*n* die wijfs h*aer* nette*n* slaen	
	Bi liste entie ma*n*ne vaen	12296
74rb	**O**m dat soe niet ghewete*n* can	
	Dien welke soe hare mi*n*ne*n* jan	
	Ten minste*n* om te hebbe*n* eene	
4	**S**oude soe h*aer* nette slaen alleene	12300
	Om alte vane sone soude niet messe*n*	
	Sone souder eene*n* va*n* d*er* kermesse*n*	
	Ofte meer hebbe*n* bi auonture*n*	
8	**W**ant die aert helpt ze*er*e d*er* nature*n*	12304
	Die haer soude slaen de*n* nodenay	
	Daer soe si soude wese*n* gay	
	Wa*er*t dat soere meer da*n* eene*n* natoghe	
12	**D**ie werken wilde in hare*n* boghe	12308
	Hoe dat soe spade en*de* vroe	
	Teere vre*n* niet come*n* doe	
	Si soude*n* he*m* hou*er* bedroghe*n* houde*n*	
16	**A**ls si he*m* te gadere voude*n*	12312
	Soe soudso he*m* d*aer* bi v*er*leeden	
	So dat siere o*m*me soude*n* sceede*n*	
	Datse lachtre*n* soude we ze*er*e	

74ra38 C *is majuskel.*

20	**E**ene vrauwe v*er*liest lichte h*aer* eere	12316
	En*de* sulc hi mochte h*aer* ontfare*n*	
	Het soude h*aer* rauwe*n* zee*r*e tware*n*	
	Men soudse smeeke*n* en*de* lecken	
24	**E**n*de* al hare goed va*n* he*m* trecke*n*	12320
	En*de* brincse in scoude*n* en*de* in aermoede*n*	
	En*de* selue dan vare als de vroede	
	So dat soe bliue va*n* haue*n* rike	
28	**E**n*de* niemene d*aer* na en wike	12324
	Eene*n* aerme*n* ma*n* sal soe niet	
	Minne*n* soe wat haers ghesciet	
	Hets al v*er*lore*n* dat me*n* mint	
32	**D**ie niet gheue*n* mach I twint	12328
	Sone sal hare h*er*te niet legghe*n* vaste	
	An eene*n* vremde*n* gaste	
	Also als hi sij*n* h*er*te leeght	
36	**N**eemt hijt weder en ontseeght	12332
	Ghelijc dat hi te herberghe*n* es	
	In menighe h*er*berghe sijts ghewes	
	So es sij*n* h*er*te oec onghestade	
40	**E**n*de* va*n* onvaste*n* rade	12336
	M*aer* alle weghe*n* als hi quame	
	En*de* yet brochte dat soet name	
74va	**E**n*de* slute*n* in hare*n* coufer vaste	
	Men sal altoes bloten gaste	12340
	Hoede h*aer* oec dat soe niet mi*n*ne	
4	**N**och en doe in hare*n* zinne	
	Dese behaghelaerde die me*n* vint	
	Want sine mi*n*ne*n* ne*m*mer twint	12344
	Want si der eere doen v*er*staen	
8	**D**at segghe*n* si der andre zaen	
	En*de* wat si segghe*n* alle si lieghe*n*	
	Sine doent maer om bedrieghe*n*	12348
	En*de* he*m* te wriene alle daghe	
12	**I**c hebs ghehoort menighe claghe	
	Van maghede*n* die si dus bedroghe*n*	
	En*de* met loghene*n* an he*m* toghe*n*	12352
	Comt ieme*n* met ghelouene voort	
16	**D**ie gherne quame an hare*n* boort	
	Met sine*n* gheloue en*de* bidt h*aer* mi*n*ne	
	Soe sal mette*n* zelue*n* zi*n*ne	12356
	Weder doen een goet beheet	
20	**M**aer hoede dat soe niet en gheet	

In die stat daer hi heeft ghewelt
Soene hebbe teersten tghelt 12360
Ombiet hi hare bi lettren hiet
24 So salse bezien en latens niet
Ende watter in ghescreuen staet
Ende of soe es sonder beraet 12364
Ghescreuen ende al vp trauwe
28 So sal hem weder scriuen de vrauwe
Maer dan sal niet zijn ghedaen
Sonder beiden alsoe zaene 12368
Want beiden steect des sijt ghewes
32 Den minre daert te lanc niet es
Ende also hoert van hem die bede
Ende haeste hare niet te zeere daer mede 12372
Hare minne tondecken alte male
36 Maer salne houden in de weghe scale
Met sconen woerden die niet letten
Sal soene in goeder hopen setten 12376
So hise meer besouct van minnen
40 Ende diese hem niet laet ghewinnen
Hi salse minnen vele te meer
Dan hi te voren dede eer 12380
74vb Maer die vrauwe emmer wachte
Dat soene houde met woerden zachte
Ende soene emmer hopen doe
4 Gheualt dat soere comet toe 12384
Dat hi accordeert met hare
Soe sal soe zweeren openbare
Die doot die passie menich foude
8 Dat soe hare minne noit en woude 12388
Iemene gheuen no en ionste
Die soe wel bidden conste
Van hu alleene lieue heere
12 Want mi dwinct hu minne zeere 12392
Dat ic mi zeluen hu gheuen moet
Dat ic en dade om gheen goet
Gheenen man die es gheboren
16 Menich man heeft sijn bede verloren 12396
Altoes die ic hebbe ontseeght
Ende emmer van mi ontweeght
ENde bi gode ic wane dat ghi
20 Hebt alte male betouert mi 12400
Dan es wel tijt zekerlike

Helse*n* en*de* cusse*n* vriendelike
Maer alsoe doen mine*n* raet
24 Dats dat soe na tgoet e*m*mer staet 12404
Soe es zot die h*aer* lief
Va*n* sine*n* goede en*de* scuemt
Want wie so meest gheplume*n* ca*n*
28 D*aer* sal soe meest dogheden vinde*n* an 12408
Ne gheue haers niet goede penew*aer*t
Dat me*n* diere coept heeft me*n* w*aer*t
Want me*n* prijst wel lettel hiet
32 Die dinc die me*n* heeft om niet 12412
Verliest me*n* oec me*n* achtes twint
Dies me*n* goede*n* coep ghenoech vint
D*aer* o*m*me soudsi he*m* ve*r*cope*n* diere
36 Maer ant plume*n* gaet maniere 12416
Soe sal doe*n* come*n* hare ioncfrauwe
Haer ioncwijf of hare vrauwe
Hare voestre ware quaet v*er*gheten
40 Om dat si hare sticke*n* weten 12420
En*de* si he*m* kenlijc sij*n* de zake*n*
Sulle*n* si alle vut he*m* make*n*
75ra Cleedre pelsen voederse en*de* ghelt
Na dien dat elc hebbe*n* welt 12424
So sulle*n* sijt he*m* alle ontien
4 Tote dat sine in der aermoede*n* zie*n*
Want proye teer vele te gaet
Die me*n* in menigher hant ontfaet 12428
Daer na sal come*n* die cameriere
8 En*de* hare woort beghinne*n* sciere
En*de* segghe*n* hee*r*e bi wat zake*n*
En doedi niet mere vrauwe*n* make*n* 12432
Cleeder ghi siet dat soere breke heeft
12 Hoe comt dat ghire h*aer* niet en gheeft
Wilde soe doe*n* dor sulke*n* die*n* ghi
Wel kent en*de* woent hier bi 12436
Soe ware ghecleet in alle*n* zi*n*nen
16 Ghelijc eere coninghi*n*ne*n*
En*de* soude met sambuwe*n* ride*n*
Vrauwe ghine sout hu niet v*er*mide*n* 12440
He*m* cleeder teesschene ghi hebt breke
20 Hets o*m*me sij*n* eere dat ic spreke
Want huwe scamelhede es so g*roo*t
Dat ghijs sout alte grote noot 12444

Hbbe*n* he*er*e dat ghijt he*m* claghet
24 Hoe wel h*aer* der tale*n* behaghet
Soe salse heete*n* zwighe*n* stille
Masscien hine heues gheene*n* wille 12448
En*de* torent he*m* dat hi heeft ghegheue*n*
28 En*de* he*m* es so lettel bleue*n*
En*de* alsoe an he*m* wert ghware
Dat hi wille legghe*n* an hare 12452
Dan sal soe neerenstelijc bidde*n* alleene
32 Dat hi hare x pont wille leene*n*
Soe sal se he*m* weder gheue*n* zae*n*
Dat sal soe segghe*n* en*de* doe*n* ve*r*stae*n* 12456
Maer het es ieghe*n* mij*n* ghebod
36 Gheeft ment wede*r* alselp mi god
ALs comt h*aer* ander lief te hare
Dier soe heeft vele bin de*n* iare 12460
Gheene*n* en sal soe trauwe dragh*e*n
40 M*aer* sal he*m* met rauwe*n* claghe*n*
Dat hare beste cleedre staen
Tepersome*n* en*de* dat si sulle*n* zaen 12464
75rb Staen si langhe ve*r*pe*r*semt wese*n*
Dies en can ic niet ghenese*n*
So rauwich es h*aer* he*r*te bi*n*ne*n*
4 En*de* hine mach va*n* h*aer* ghewi*n*ne*n* 12468
Sticke*n* die hi va*n* h*aer* beghert
Hine quite de cleede*r* die so heeft we*r*t
Die cnape hine si alte vroet
8 Of he*m* en si ontvalle*n* sij*n* goet 12472
Hi sal quite*n* hare*n* pant
Vp die stat al d*aer* te hant
Ofte sal ande*r* ghelt finiere*n*
12 D*aer* hise mede sal te liuererе*n* 12476
En*de* alsoe heeft va*n* he*m* dat ghelt
So mach soe doe*n* dat hi welt
De*n* derde*n* sal soe dus voere*n* mede
16 En*de* heesschе*n* he*m* cleedre en*de* scoenhede 12480
En*de* ghelt dat soe ve*r*teere*n* moet
En*de* o*m*me sine*n* wille ve*r*doet
Eist dat hi hare niet en gheeft
20 En*de* seit dat hijs niet en heeft 12484
En*de* hi hare zwert wat hi mach
Dat hijt hare vp die*n* andre*n* dach
Bringhe*n* sal dats al gheloghe*n*

24 **G**helooft soes he*m* . soe blijft bedroghe*n* 12488
Want si make*n* alle h*aer* sceere*n*
Wat si ghelou*e*n en*de* zweere*n*
Namelijc die ghene die sij*n* putiere
28 **S**i hebbe*n* menich waeru*e*n diere 12492
Meer sante*n* ve*r*zwore*n* sijts wijs
Danre nv sij*n* int paradijs
Gheualt dat hi mach gheue*n* niet
32 **V**a*n* he*m* so trect e*m*mer hiet 12496
Ten minste*n* doete*m* alte hant
Om wij*n* sende*n* sine*n* pant
Of elre gaen clinke*n* zae*n*
36 **D***aer* en mach hi niet langhe*r* stae*n* 12500
En*de* ga wech ziere strate*n*
Ghene en sal h*aer* blodelijc ghelate*n*
En ware als soe h*aer* lief ontfinghe
40 **D**an soudse beue*n* sond*er*linghe 12504
Met al de*n* leden en*de* doe*n* ve*r*staen
Dat soene heeft met anxte beuae*n*
75va **O**m hare vriende en*de* maghe
Die soe alte ze*er*e ontsaghe 12508
Want wiste*n* sijt so ware ve*r*lore*n*
4 **S**oe salne late*n* te*n* veinstre*n* vore*n*
En*de* heymelike met grote*n* vare
Of soe in groete*n* anxte ware 12512
En*de* zweere hine mach d*aer* bliue*n* niet
8 **O**m gheene dinc die hare ghesciet
En*de* salne e*m*mer va*n* hare weere*n*
Hi salse vele te mee begheren 12516
En*de* als soene wel te h*aer* w*aer*t heeft
12 **E**n*de* hi h*aer* grote ghifte*n* gheeft
Dan so rade ic wel bi gode
Dat soe bliue te sine*n* ghebode 12520
Maer altoes ghedinke des
16 **A**ls h*aer* lief te h*aer* come*n* es
Dat soe teerste*n* wachte*n* sal
Die strate*n* vore*n* en*de* ouer al 12524
En*de* alsoe niemene can ghesien
20 **D**iese wachte*n* moghe of spien
Dan sal soe blodelijc late*n* inne
En*de* sal he*m* met erre*n* zinne 12528
Loepe*n* vp met tale*n* ze*er*e
24 **E**n*de* sal segghe*n* waer hebdi he*er*e

Dus langhe ghemert nv weetic wel
Dat ghi hebt elre ghehadt v spel 12532
Met eere andre da*n* met mi
28 Dien ic niet weet wie*n* dat soe si
En*de* dat soe zeere es onteert
Sint hi sij*n* he*r*te heeft ghekeert 12536
An eene andere da*n* an hare
32 Dies soe wel worde*n* was gheware
En*de* als dese tale hoort die sot
Hi sal wane*n* alselp mi god 12540
Dat h*aer* comt va*n* sterker mi*n*ne*n*
36 Diese te he*m* draeght in alle*n* zi*n*ne*n*
En*de* es va*n* h*aer* ialouser meer
Dan vulcan*us* was wile*n* eer 12544
Va*n* venus sine*n* ghetraude*n* wiue
40 Die marse vant bi hare*n* liue
Recht vp dat spel va*n* mi*n*ne*n*
Die een wijf waent ghewi*n*ne*n* 12548
75vb En*de* alleene hebbe*n* es onvroet
Venus en hadde he*r*te no moet
Dat soe mi*n*ne*n* mochte vulcane
4 Soe leelijc was sine ghedane 12552
Van der smesse*n* d*aer* hi in wrachte
Die vrauwe was scone en*de* sachte
En*de* wiste al die conste va*n* wiue*n*
8 Wat si iaghe*n* en*de* driue*n* 12556
NV ve*r*staet en*de* wilt hore*n*
Alle wijfs sij*n* vri ghebore*n*
En*de* dit loy es he*m* ghenome*n*
12 Wa*n*neer si te huwene come*n* 12560
Die he*m* nature heeft ghegheue*n*
Om te duerne al h*aer* leuen
Nature soe es harde vroet
16 Waendi dat soe wasse*n* doet 12564
En*de* leue*n* gheeft maie*r*oene
Om alleene robechoene
Of robechoene om marote*n*
20 Of gherberghe*n* om pyrote*n* 12568
Soe heeft ons alle*n* openbaer
Ghemeene ghemaect dats waer
Al o*m* alle ieghen welke*n*
24 Deen om de*n* andre*n* ghereet tsine elke*n* 12572
So als si ter wet waert tien

	Met huwelike die he*m* mach ghescie*n*	
	Om te scuwene dorperhede	
28	**E**n*de* om de vrucht te voede*n* mede	12576
	Dan doen si grote behendichede	
	Om weder te come*n* in h*aer* vrihede	
	Sij*n* si vrauwe*n* of ioncfrauwe	
32	**D**it point hebsi alle en trauwe*n*	12580
	Dat si hare vrihede met hare cracht	
	Wille*n* houde*n* met harer macht	
	D*aer* menich quaet es aue come*n*	
36	**D**at me*n* hier vormaels heeft v*er*nome*n*	12584
	Dier ic meer da*n* C soude	
	Nome*n* wel vp dat ic woude	
	Hier vore*n* ouer menighe*n* dach	
40	**A**lse I man I wijf zach	12588
	Die he*m* behaghede hi namse zae*n*	
	En wart hi niet weder staen	
76ra	**V**an yemene die sterk*er* es dan hi	
	So hilt hise en lacher bi	12592
	Dicke*n* vochtsire o*m*me en*de* bleue*n* doot	
4	**D**ie wiue*n* bleue*n* in sorghe*n* groot	
	En*de* liete*n* h*aer* kindre dwase*n* int lant	
	Dat duerde tote me*n* huwelijc vant	12596
	Dat vonde*n* was va*n* de*n* vroede*n*	
8	**D**ie altoes na wijsdom stoede*n*	
	Menighe betaelgie heeft om vrauwe*n*	
	Gheweest en*de* noch sal sij*n* entrauwe*n*	12600
	Also langhe als sal de w*eere*lt dure*n*	
12	**B**esiet die cracht va*n* der nature*n*	
	Hoe datsoe werct menichfoude	
	Vaet eene*n* voghel in den woude	12604
	En*de* doetene in eene gayole v*er*make*n*	
16	**E**n*de* pleght sijns wel va*n* alle*n* zake*n*	
	En*de* singhe d*aer* in en*de* es blide	
	Nochtan sal hi talle*n* tide	12608
	Wed*er* begheren int wout te sine	
20	**E**n*de* sal souke*n* en*de* doe*n* pine	
	Hoe hi va*n* daer ontfare*n* mach	
	Dats sine begherte al de*n* dach	12612
	Om wed*er* te comene in sine vriheit	

75vb37 C *is majuskel.*

24 Dits bi allen wiuen gheseit
Die altoes pinen ende poghen
Hoe si weder vercrighen moghen 12616
Hare vriheit die si hadden te voren
28 Ende daer soe mede was gheboren
ALdus so eist van den man
Die gaet in doordine ende doet an 12620
Tabijt dat hem namaels es leet
32 Ende van rauwen hem versleet
Ende claecht ende weent nacht ende dach
Ende peinst hoe hi vercoeueren mach 12624
Die vriheit die hi verloren heeft
36 In wat ordinen hi hem begheeft
Die wille en sal niet ver gaen
Men houdem nemmer so vaste gheuaen 12628
Hi slacht den zotten visch twaren
40 Die inden halecoorf sonder sparen
Cruup dor de kele ende can niet
Weder keeren wats ghesciet 12632
76rb Namelijc dusdaen leuen
Hebben de ghene die hem begheuen
Sine connen caproen so goet ghemaken
4 Nature en moet emmer waken 12636
In elx mans herte want hi es doot
Als hem faelgiert sijn vrihede groot
En doe onse heere bi ziere ghenaden
8 Diene in sijn doghen wil beraden 12640
Nature lieght niet soe es vroet
Die hem vrihede kennen doet
Oracius doet ons verstaen
12 Dat nature es so ghedaen 12644
Dat alrehande creaturen
Trecken willen te harer nature
Dat en sullen si laten niet
16 So wat vernoye hem ghesciet 12648
Hier bi te rechte venus soude
Ontsculdicht wesen . want soe woude
Antieren ende doen hare vrihede
20 Ende oec allen vrauwen mede 12652
Die hare vriheit willen plien
Al breken si huwelijc mettien
Want die nature doetse wecken
24 Diese ter vriheit waert wille trecken 12656

	Lieue kint die name eene catte	
	Die noit en sach muus no ratte	
	En*de* va*n* muse*n* ware ghehoet	
28	En*de* ve*r*weendelike ghebroet	12660
	En*de* wertse eere muus gheware	
	Dat soe liepe neue*n* hare	
	Soe soudse sond*er* twiuel vae*n*	
32	En*de* al hare gherechte*n* late*n* stae*n*	12664
	Men mochte met gheere zake*n*	
	Tusschen he*m* beede*n* de*n* pays make*n*	
	Die oec I vole wachte*n* woude	
36	Dat gheene merie zien en soude	12668
	Voer dat sine tide*n* quame*n*	
	Entie da*n* merien name*n*	
	En*de* daetse te he*m* gaen	
40	Het soud*er* lope*n* ieghe*n* zaen	12672
	En*de* soude neyen als hise zaghe	
	Dit en es truffe no saghe	
76va	Niet alleene ieghe*n* grisen	
	Dat hise soude voer dandre prise*n*	12676
	Ieghe*n* he*m* alle*n* loopt hi ghemeene	
4	Niet onderlinghe ieghe*n* eene	
	Maer loept te blesse*n* en*de* te blaerde	
	Hi salse wille*n* aneuaerde*n*	12680
	En*de* ane springhe*n* en*de* assaelgiere*n*	
8	En*de* lyaerde en*de* soude niet viere*n*	
	Sone soude lope*n* te lyaerde	
	Te moreele en*de* te blessaerde	12684
	En*de* te*n* eerste*n* die so quame an	
12	Die core soe vor hare*n* man	
	Soene heeft gheene*n* bespiet	
	Dan dien soe ondbonde*n* ziet	12688
	En*de* dat ic segghe va*n* beyaerde	
16	Va*n* brune*n* en*de* va*n* blessaerde	
	Da*n* segghic niet bi he*m* alleene	
	Ic seght bi alle*n* beeste*n* ghemeene	12692
	En*de* loopt ten andre*n* sond*er* spare*n*	
20	Alsoe soude*n* doe*n* te ware*n*	
	Alle wijf en*de* alle man	
	En dade va*n* huweleke die ban	12696
	Daer si sij*n* ghebonde*n* met	
24	Want huwelic is alsoe gheset	
	Wanneer ghetrauwet sij*n* si twee	

	Sine moghe*n* sceede*n* ne*m*mermee	12700
	Also langhe als si leue*n*	
28	Aldus es huwelijc he*m* ghegheue*n*	
	Daer si mede sij*n* bedwonghe*n*	
	Beede die houde mette*n* ionghe*n*	12704
	Want alle die weghe lude en*de* stille	
32	Es h*aer* begherte vut dese*n* wille	
	Dat ke*n*nic bet da*n* yeme*n* el	
	Het wacht h*aer* zulke harde wel	12708
	Dat doet die lachter entie o*n*neere	
36	Die soe ontsiet d*aer* af so ze*er*e	
	Nochta*n* soe leetse die nature	
	Ghelijc der beeste*n* en*de* heeft in cure	12712
	Dit weetic bi mi selue*n* wale	
40	Want wat ic iaghede was al te male	
	Van elke*n* ma*n* ghemint te sine	
	Daer na stoedic en*de* dede pine	12716
76vb	Want ic begheeret voor alle dinc	
	En*de* alsic achter strate*n* ghinc	
	Daer ic gherne te gane plach	
4	En*de* ic da*n* die cnape*n* sach	12720
	Die mi toechde*n* vriendelijc zien	
	Mij*n* he*r*te v*er*voroyde so mettien	
	Dat icse al meest gherne hadde ontfae*n*	
8	So hadde*n* si oec weder mi ghedaen	12724
	In leggher vut moonc no pape	
	Riddre portere clerc no cnape	
	Noch prelate va*n* hoghe*n* doene	
12	In hadse vut hare*n* religioene	12728
	Doen springhe*n* doe en hadde*n* si	
	Niet faelgiere*n* wane*n* an mi	
	M*aer* hadde*n* si mi ghehadt heimelic	
16	Sine hadde*n* ordene no huwelic	12732
	Ghehoude*n* twint dat weetic wale	
	Sine haddent te broke*n* alte male	
	Aldus nature ons alle*n* stooct	
20	En*de* leeght int he*r*te en*de* jooct	12736
	En*de* trect ons tien delite waert	
	Dat va*n* ons alle*n* es begaert	
	Lieue kint ve*r*staet mij*n* latij*n*	
24	Een wijf en sal niet milde sij*n*	12740
	Es soe milde soe doet o*n*neere	
	Hare nature en*de* ontect ze*er*e	

Laten den mannen die milthede
28 Want wijf milde dats zothede 12744
Maer mi en rouc men vinter niet
Vele die gherne gheuen hiet
Ay lacen dies en dedic twint
32 Want tgroete goet ende tprosint 12748
Dat men mi gaf dat gauic henen
Eenen ribaut voert alteenen
Die mi groten lachter dede
36 Ende menighe grote onwerdichede 12752
Het was de gone dien ic minde
Vor alle die ghene die ic kinde
So dat mi nes I twint niet bleuen
40 Ic ben arem in weet wat gheuen 12756
Mine ghedochte der houthede niet
Die mi aldus in aermoeden liet
77ra Haddic gheweest van herten vroet
Ic ware rike ende hadde goet 12760
Want ic was bekent wale
4 Metten groeten heeren vp ende tale
Die ic alle lieue hiet
Maer ic en minnetse anders niet 12764
Maer deen alleene dat weetic wel
8 Dien mindic ende niemen el
Ende was zeere van mi begaert
Nochtan en haddi mi niet waert 12768
Ic was die zotste die men vant
12 Verre of bi in eenich lant
Hi dede mi onwerde ende despijt
Ende hiet mi te menigher tijt 12772
Quade vule ghemeene hoere
16 Ende sleepte mi achter vloere
Die quade ribaut metten hare
Een wijf es eene cranke ware 12776
BI gode ic ben te rechte I wijf
20 Want mijn herte ende mijn lijf
En minde noit man die mi minde
Maer den ribaut die mi scinde 12780
Al hadde I mi so zeere ghesleghen
24 Dat ic in onmacht adde gheleghen

76vb39 *De isolerende punten rond het getal zijn rood opgehoogd.*

	Als hi bi gode dicke*n* dede	
	Hi maecte moru al mine lede	12784
	En*de* zwarter da*n* een aterment	
28	**E**n*de* noit en was dat p*ar*lement	
	Tusse*n* ons beede*n* also groot	
	Hine viel tachterst in mine*n* scoot	12788
	En*de* bat mi da*n* groete ghenade	
32	**E**n*de* dat hijs ne*m*mer meer en dade	
	En*de* ghinc mi ioye*n* wel ghereet	
	En*de* eer dat spel te*n* ende leet	12792
	Addi al sine*n* pays ghemaect	
36	**S**o addi mi an he*m* ghesaect	
	Want hi was ioiere alte goet	
	Dat sceen wel an mij*n* goet	12796
	Dat hijt al ontioyde mi	
40	**E**n*de* ic wart arem also wart hi	
	Want hi dreef grote ouerdaet	
	En*de* groete*n* cost al sonde*r* raet	12800
77rb	**V**an de*n* ghifte*n* die me*n* mi gaf	
	En*de* en wilts niet come*n* af	
	Ic hadde he*m* te gheue*n* ghenouch	
4	**E**n*de* dat was wel sij*n* gheuouch	12804
	Hi wiste wel waer ict neme*n* soude	
	Mine rentiers ware*n* ionc en*de* oude	
	Een of twee niet alleene	
8	**M***aer* die weerelt al ghemeene	12808
	In hadde noit ghetraude*n* man	
	Maer dor de dooght die ic hu ian	
	So hebbic hu hier v*er*trocke*n* al	
12	**M**ij*n* doghe*n* en*de* mij*n* ongheual	12812
	Dat ghi exempel neemt d*aer* bi	
	Alse come*n* sal de tijt dat ghi	
	Sult wille*n* pleghe*n* va*n* dese*n* spele	
16	**S**o onthoudes goeds so vele	12816
	Dat ghi blijft rike al hu leue*n*	
	Hets o*n*neere wiue*n* dat si gheue*n*	
	En*de* dat si milde heete*n* soude*n*	
20	**I**c rade dat ghi tuwe wilt houde*n*	12820
	Want als huwe rose v*er*walket staet	
	En*de* hu die oude ane gaet	
	Die ghifte*n* sulle*n* hu faelgiere*n*	
24	**W**ant hu nieme*n* sal antiere*n*	12824

Dus eist de quene ghesermoneert
Scone ontfae*n* en*de* wel gheleert
Hoe dat hi he*m* houde*n* sal
28 Diet hoorde arde gherne al 12828
Want hi he*m* nv min ontsach
Va*n* hare da*n* hi te vore*n* plach
En*de* seide vrauwe bi onse*n* hee*r*e
32 Ic dancke hu vtermate*n* zee*r*e 12832
Dat ghi so vriendelike vwe*n* aert
Mi hebt ghetooght al onghespaert
Alse die houde quene hoorde
36 Va*n* scone ontfane zulke worde 12836
Doe sende soe om de*n* mi*n*nare
Dat hi vullic quame te hare
En*de* hi deet al dat hi mach
40 En*de* terst dattene comen sach 12840
Scone ontfae*n* ghinc hi he*m* ieghe*n*
Also noch scone liede pleghen
77va En*de* hietene willecome wese*n*
En*de* danctem va*n* de*n* hoede met dese*n* 12844
Die minre seide scoene ioncheere
4 Ic danke hu C waerf also zee*r*e
Dat ghi de*n* hoet naemt va*n* mi
En*de* sal doe*n* so waer dat si 12848
Dat ghi daet die houeschede
8 En*de* sulke eere mi der mede
Dat ic hu eeghin bliue*n* moet
Lijf en*de* ziele en*de* al mij*n* goet 12852
Die wile dat ic leue*n* sal
12 Eere gheluc en*de* goet gheual
Moetti hebbe*n* seide scone ontfae*n*
En*de* ghi sijt zeker zonde*r* wae*n* 12856
Dat ghi hu betrauwe*n* mocht
16 Van dinghe*n* die ghi ane mi socht
Dat icse doe*n* soude gherne
Sonde*r* tontsegghene en*de* te werne 12860
En*de* ic ne hebbe gheene scoenheide
20 So goet dat icse hu ontseide

77rb38-40 *Tussen* quame *en* te, *tussen* hi *en* mach, *en tussen* com *en* en *bevindt zich een gat in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*
77va4 C *is majuskel.*

	Ghine moghet neme*n* alselp mi god	
	Als die minre alsulc ghebod	12864
	Hoorde wart hi harde vroe	
24	**E**n*de* danctem C waerue*n* doe	
	Dat hi so coenlike neme*n* mochte	
	Sine scoenhede vp dat hi sochte	12868
	En*de* peinsde in sine*n* moet	
28	**D**at quaet te langhe beide*n* doet	
	Sint hi d*aer* hadde scoenhede ghereet	
	Daer sij*n* h*er*te ane steet	12872
	Dat was die rose die hi woude	
32	**P**lucke*n* als hijs beghi*n*ne*n* soude	
	So verboot he*m* dangier	
	Die veleyn stout en*de* fier	12876
	Dat sotte peinse*n* dies blijft vele	
36	**H**i waende de rose met grote*n* spele	
	Hebbe*n* ghepluct sond*er* deeren	
	Maer hi vant te grote weeren	12880
	Anden ghene*n* diere lach	
40	**V***er*bolghen diese te wachte plach	
	En*de* te bescerme*n* als hare werde	
	Was mi come*n* vp die werde	12884
77vb	**E**n*de* riep lude vliet wech vliet	
	Ghine mocht hier langher bliue*n* niet	
	Die duuel brochte hu hier so na	
4	**H**ets wond*er* dat ic hu niet en sla	12888
	Hu hoeft ontwee en*de* al hu lede	
	Doe quam vreese en*de* scamelhede	
	Voort ghespronghe*n* en*de* spaerde niet	
8	**S**i quame*n* doe hi riep vliet vliet	12892
	Gram en*de* erre en*de* zee*r*e te stoort	
	En*de* viele*n* alle in een acoort	
	En*de* hurte*n* sij*n* hande achter waert	
12	**A**ls de*n* ghene*n* diene hadde*n* onw*aer*t	12896
	En*de* seide*n* qualike condi ve*r*staen	
	Die doocht die hu scone ontfaen	
	Boet vp groete houesschede	
16	**E**n*de* socht he*m* an dorperhede	12900

77va24 C *is majuskel.*

77va38-40 *Tussen* hi *en* vant, *tussen* **A**nden *en* ghene*n*, *en tussen* **V***er*bolghen *en* diese *bevindt zich een gat in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

Ende verstont hauerecht sijn tale
Elc soude te rechte weten wale
Als sinen dienst biet I goet man
20 Sinen vrient dien hijs wel ian 12904
Dat niet es dan al in goede
Ende so verstoent oec de vroede
Ghi sijt van harden dommen verstane
24 Ende conterfait na onsen wane 12908
Den zot die van zinne es vroet
Hine hadde herte no moet
Die rose hu te gheuene hiet
28 Want en ware ziere eeren niet 12912
Haddi gheweest van houeschen zeden
Die rose en haddi niet ghebeden
Ghi hadtene wel gherne bedroghen
32 Dat hi node soude ghedoghen 12916
NV maect hu volc wech ende vliet
Ghine moght langher dueren niet
Gaet vullic af den graet hier neder
36 Ende en comt hier memmeer weder 12920
Want hier sulc in comen mochte
Die hu bereede soude onsochte
Ende tsticken slaen het ware rercht
40 Ghi siter toe te quaet I knecht 12924
Dat ghi sout na sine eere staen
Die hu so gherne lieue hadde ghedaen
78ra Te rechte mach hi hu haten zeere
Want bi gode onsen heere 12928
Hi sal so vaste nv sijn gheuaen
4 Nemmermeer sal hi verre gaen
Scone ontfane namen si doe
Ende sloughene ende mesuoerdene doe 12932
Dat hem sijn leuen rauwen mochte
8 Ende leidene int prisoen onsochte
Nochtan dochtem dit niet ghenouch
Sine daden hem meer ongheuoch 12936
Den minre diere stont alleene
12 Beuaen met rauwen ende met weene
Liepen si vp alle drie
Met tormente dat hem so wie 12940
Dede te ziere herte binnen
16 Dat hem dochte hi soude ontzinnen
Hi seide dangier hebt mijns ghenaden

	En*de* ve*r*gheeft mi mine mesdade*n*	12944
	Ghi sijt so houesch en*de* so goet	
20	**S**o wetende en*de* so wel ghemoet	
	En*de* daer toe ontfaermich mede	
	En*de* ghi vreese en*de* scamelhede	12948
	Die al vul dogheden sijt ghemaect	
24	**I**n dogheden in talen so wel gheraect	
	Wilt ghestaden in eenighen zaken	
	Dat ic minen pays moghe maken	12952
	Ieghen hu ic wille mi gheuen	
28	**I**n hu gheuanghenesse al mijn leuen	
	En*de* leght mi bi scone ontfane	
	Sonder e*m*mermeer tont gane	12956
	Vp dat ghi ontrauwe vint an mi	
32	**M**et eenighen dinghen dien ghi	
	Beghert en*de* wilt dat ic doe	
	In allen tiden spade en*de* vroe	12960
	DOe riep harde lude dangier	
36	**D**eus wat beden hore ic hier	
	Dat ghi sout sijn met he*m* gheuaen	
	Die es so scone en*de* so wel ghedaen	12964
	D*aer* toe so houesch so goede*r*tiere	
40	**E**n*de* ghi die the*r*te hebt en*de* maniere	
	Iolijs blide gay van mi*n*nen	
	So settic reinaerde bi d*er* hinne	12968
78rb	**N**u gaet wech hu elre beiaghen	
	Hu sermoen en mach niet draghen	
	Wi ke*n*nen wl al hu beraet	
4	**D**at ghi na onsen lachter staet	12972
	Wine willen dies ne*m*meer ghedoghen	
	Nu maect hu wech van minen oghen	
	En*de* assaelgierden ander waeruen	
8	**E**n*de* sloeghen so hi waende steruen	12976
	En*de* tormentene harde onsacht	
	En*de* namen alle drie met crachte	
	En*de* dadene van d*aer* rumen zaen	
12	**M**et rauwen en*de* zeere ondaen	12980
	En*de* daden he*m* groot ve*r*driet	
	Hi riep ghenade en halp niet	
	M*aer* niet lude en riep hi	
16	**E**n*de* ghinc wech en riep ay mi	12984
	Seere ghesleghen en*de* ghescouden	
	Ten ghenen diene sorcoersen souden	

Dus ghinc hi wech met grote*n* vare
20 So langhe dat sijs worde*n* gheware 12988
De ghene die de sciltwachte dade*n*
En*de* lude riepe*n* alle ve*r*rade*n*
NV vp ghi he*er*en ghi baroene
24 Om de*n* mi*n*re soccoers te doene 12992
Want zekerlike hi heues noot
Die portiere slane te doot
Want ic dies wel zeker bem
28 Hi leeght en*de* crijscht so onde*r* he*m* 12996
En*de* bidt ghenade*n* sonde*r* ve*r*drach
En*de* es so ees dat hi en mach
Lude gheroepe*n* noch hine can
32 So gaen si he*m* met slaghe*n* an 13000
En*de* verworghene na mine*n* waen
En*de* so hadde*n* si oec ghedae*n*
En*de* d*aer* toe tlijf ghenome*n*
36 En ware he*m* therte niet te hulpe*n* come*n* 13004
Entie minre sach al toe
Dat die betaelge d*aer* began doe
Entie strijt sonde*r* ve*r*dragh*e*n
40 En*de* alse die portiere dat sagh*e*n 13008
Dat the*er*e was om he*m* so groot
Si maecte*n* te gader I conroot
78va Alle drie en*de* zwoere*n* in een
Dat si ne scieden h*aer* ne gheen 13012
Deen va*n* de*n* andre*n* nacht no dach
4 Also langhe als hi leue*n* mach
Dat sach al toe die mi*n*nare
Diere of was in grote vare 13016
Dat si so vaste ware*n* ve*r*bonde*n*
8 Doe zwoere*n* oec tien selue*n* stonde*n*
Die va*n* de*n* here met heede groot
Dat si eer alle bleue*n* doet 13020
Sine soudense sco*n*fieren en*de* vaen
12 En*de* va*n* de*n* stride de*n* prijs ontfae*n*
Om te werpene onde*r* voet
Hare*n* groete*n* ouer moet 13024
Vrihede qua*m* ieghe*n* dangiere
16 Die leelijc was en onghehiere
Die eene grote colue brochte
D*aer* hi mede slouch harde onsochte 13028
En was noit scalc so ghedaen

20	**D**ie sine*n* slach hadde wed*er* staen	
	Hine slouche*m* tsticke*n* alte male	
	So dat die ghene dat weetic wale	13032
	Die ieghe*n* he*m* was v*er*wonne*n* bleef	
24	**A**ls hine met siere colue*n* dreef	
	Hine hadde doe gheco*n*nen wel	
	Van wapine*n* en*de* gheprouft dat spel	13036
	Dangier was fel stuer en*de* losch	
28	**E**n*de* nam sine machuwe int bosch	
	Dat ontsegghe*n* was gheheete*n*	
	Sine taergie was wildijt wete*n*	13040
	Van stouthede al ghemaect	
32	**D**ie addi vaste an he*m* ghesaect	
	En*de* al ghebort met onwerde*n*	
	Qualijc mochte*n* ieme*n* aneuerde*n*	13044
	Vrihede so was banderside	
36	**W**el ghewapent oec te stride	
	Ieghe*n* dangiere qua*m* hi voert	
	In hare hant brochte so nv voort	13048
	Eene glauie scone en*de* slecht	
40	**E**n*de* vtermate*n* lanc en*de* recht	
	Vten foreeste van gherechticheden	
	Ic wille hu segghe*n* sonder bede*n*	13052
78vb	**T**yser dat andie glauie stoet	
	Dat was van biddene vaste en*de* goet	
	En*de* gheboort met grote*n* gheloue	
4	**M**et conuenanchen en*de* met beloue	13056
	En*de* daer toe met zekerhede*n*	
	Beede met rauwe*n* en*de* met bede*n*	
	Was die glauie al ghescreue*n*	
8	**I**c waense h*aer* miltheit hadde ghegheue*n*	13060
	En*de* eene*n* scilt die wel ghedane	
	Brochte soe met h*aer* na mine*n* wane	
	Daer soe hare wel decte mede	
12	**D**angier hi stont bute*n* vrede	13064
	Voer haer met ouermoede*n* groot	
	En*de* scudde die glauie en*de* scoot	
	Dangiere rechte vp sine*n* scilt	
16	**D**ien hi manlijc voer he*m* hilt	13068
	So dat he*m* die scote niet derde	
	Quade dierne vule onwerde	
	Seide hi hoe waerdi so coene	
20	**D**at ghi dorst bestae*n* te doene	13072

Vp te lopene eene*n* goede*n* man
Mettien slouch hise wat hi can
Vp hare*n* scilt so onsachte
24 Dat hise achterw*aer*t met crachte 13076
Springhe*n* dede harde verre
Die wilen was fel en*de* erre
En*de* ve*r*spracse so en*de* slouch
28 En*de* dede h*aer* groot ongheuouch 13080
En*de* seide quade teue ic hebbe hu
Ander waerf gheloft da*n* nu
Daer ic mede be*m* ve*r*raden
32 Want bi hu lietic ghestade*n* 13084
Dat die ribaut custe de rose
D*aer* mi of qua*m* de grote nose
Hi vant mi musaert en*de* quaet
36 Dat ic ghestaedde sine*n* raet 13088
Ter quadertijt seidi dangiere
Quaemdi noit te*n* wapine hiere
Want hu coste*n* sal hu leue*n*
40 Vrihede ghinc va*n* anxte beue*n* 13092
En*de* bat he*m* groete ghenade
Hi seide dat hijs niet en dade
79ra Het was wonder alte groot
Dat hise daer niet slouch te doot 13096
Doch slouch hise dat soe voerd*er* ne mochte
4 Dies hi harde lettel rochte
Hi verwoedde en*de* knicte thoot
Hi seide hi soudse slae*n* te doot 13100
Dit hadde onwert ontfaermuchede
8 En*de* liep te hulpe sonder bede
Hare ghesellinne*n* wat soe mach
Die soe ze*er*e tonder sach 13104
Ontfaermichede die te dogheden hoorde
12 Brochte in hare hant eene misericorde
Besprinct met trane*n* en*de* met ghene*n*
Daer soe mede dyamans steene 13108
Breke*n* soude daet soese d*aer* ane
16 Hare*n* scilt was na mine*n* wane
Gheboort al o*m*me met claghe*n*

78vb30 nu*:* u *verbeterd uit* v.
79ra7 ontfaermuchede*: Op het eerste pootje van de* u *staat een streepje, zoals elders op de i.*

	En*de* met suchte*n* dien woudsoe dragh*en*	13112
	Ontfaermichede die menigh*en* trae*n*	
20	**W**eende heeft dangiere bestae*n*	
	En*de* stackene ouer al om deere*n*	
	Maer die vylein ghinc he weere*n*	13116
	Seerre da*n* hie liebaert dede	
24	**M***aer* soe bedauwedene tiere sede	
	Met so menigh*en* heete*n* trane*n*	
	Dat hi ouer begonste te gane	13120
	En*de* te morwene menich foude	
28	**H***em* dochte dat hi v*er*drinke*n* soude	
	In eene vloet va*n* watre groot	
	Hine hadde nie so menigh*en* stoot	13124
	Van laste en*de* va*n* werde*n* mede	
32	**H**em faelgierde sine harthede	
	En*de* wart so cranc dat hi wae*n*t vlie*n*	
	En*de* scamelhede so riep mettie*n*	13128
	Dangier suldi werde*n* vonde*n*	
36	**H**ier v*er*wonne*n* tese*n* stonde*n*	
	Dat hu ontfare scone ontfaen	
	So suldi ons betrape*n* zaen	13132
	Dat hi die rose soude gheue*n*	
40	**D**ie wi hoede*n* vp onse leue*n*	
	En*de* w*aer*t dat hise de*n* leckere*n* gaue	
	Ghi mochter gheblameert sij*n* aue	13136
79rb	**E**n*de* werdet ontverwet en*de* ondae*n*	
	En*de* sulc mochte hier binne*n* gaen	
	Vp dat hi vonde de*n* in ganc hope*n*	
4	**H**i soude zaen in sij*n* ghelope*n*	13140
	En*de* hi dan mingde te ze*er*e dat zaet	
	Dat ware o*n*se scade en*de* quaet	
	En*de* da*n* regneerde ander zaet mede	
8	**D**aer die rose mede vp die stede	13144
	Alte ze*er*e bleue v*er*laden	
	Ne*m*mer sone moet god ghestade*n*	
	Dat al sulc zaet valle*n* moet	
12	**W**ant en ware ons nutte no goet	13148
	Die rose mochter aue steru*e*n	
	En*de* ontghincsoe sond*er* bederu*e*n	
	En*de* die wint eene vlaghe brachte	
16	**D**ie de zade mingde met crachte	13152
	So dat die last de*n* bloume*n* derde	
	En*de* hi die bladre sond*er* houerde	

Wide ouer mids clieue*n* dade
20 So bleue*n* daer die ydele zade 13156
Van de*n* bladre*n* na sij*n* doen
Daerme*n* dorsaghe de*n* bottoen
Dan soude me*n* segghe*n* sond*er* spare*n*
24 Datse hadde ghehadt tware*n* 13160
Die glottoene in hare ghewout
So ware al gad*er* onse de scout
En*de* ialousie soude ons ontliue*n*
28 Dat en mochte niet achter bliue*n* 13164
Ic wane ghi slaept en*de* niet waect
Heeft hu de duuel dronke*n* ghemaect
Dangier riep o wach ay mi
32 Doe wasser scamelhede bi 13168
En*de* dreechde ze*er*e wat soe mach
Ontfaermichede die ontsach
Haer ghedreech met eerre*n* moede
36 Scaemte sprac met ouermoede 13172
En*de* seide soe hadde te langhe gheleeft
Soe soude h*aer* de*n* scilt die*n* soe heeft
Nocheden al te sticke*n* houwe*n*
40 En*de* so slaen het soude h*aer* rauwe*n* 13176
Datsoe torloghe*n* noit bestoet
Scaemte soe was wijs en*de* vroet
79va En*de* brochte met hare I goet zw*er*t
Dat soe lief hadde en*de* wert 13180
En*de* dat ghesmeet was met ontsiene
4 Haer en stont niet te vliene
Eene taergie alsoe wildijt wete*n*
Die ontsien was gheheete*n* 13184
Ouer al va*n* quade name
8 Dies soe mochte hebbe*n* blame
Menighe tonghe was d*aer* nv hoort
Gheset al o*m*me en*de* o*m*me dat boort 13188
Ontf*aer*michede sloucse mette*n* zw*er*de
12 Dat soe tumede vp die erde
En*de* hadse nalinx d*aer* v*er*wonne*n*
M*aer* datter blijthede qua*m* ghero*n*ne*n* 13192
Een bacheleer sterc en*de* coene
16 En*de* va*n* harde*n* grote*n* doene
Van blide*n* leuene was sij*n* zw*er*t
Dat hi menighe maerc prijsde w*er*t 13196
Sij*n* scilt was sterc me*n* mochte*n* ploie*n*

20 **E**n*de* gheboor al o*m*me met ioie*n*
Scaemte*n* gaf hi eene*n* slach
Dat h*aer* lettel goet v*er*wach 13200
En*de* diet he*m* harde wel v*er*gout
24 **W**ant soe dor slouch he*m* menichfout
De*n* scilt dien hire ieghe*n* boot
En*de* ware daer bleue*n* doot 13204
En ware he*m* niet te hulpe*n* come*n*
28 **W**ale hele*n* hi hadt v*er*nome*n*
Tusschen he*m* beede*n* de*n* grote*n* strijt
Ente*n* aetscap ente*n* nijt 13208
VVel hele*n* was een goet orlooghs ma*n*
32 **E**n*de* daer vele dogheden lach an
Een zwert haddi va*n* stille*n* ghewere
Ne gheen beter was int here 13212
Het was vaste te gader ghedwonghe*n*
36 **A**l va*n* of ghesnedene*n* tonghe*n*
Hoe dicke*n* me*n* scudde en*de* trac huut
En maecte niewers ghee*n* gheluut 13216
Sij*n* scilt was al ghemaect va*n* raste*n*
40 **N**oit en sach ma*n* gheene*n* so vaste*n*
En*de* al o*m*me gheboort met sekere*n* gane
Sonder niemare daer of tontfane 13220
79vb **W**el hele*n* hief sij*n* zwert en*de* slouch
Scaemte*n* die hi niet v*er*drouch
Eene*n* slach dat soe spra*n*c voort
4 **E**n*de* bleef staende al v*er*doort 13224
Scaemte seiti v*er* ialousie
Die onse he*er*e v*er*maledie
Wildi hu gheue*n* hier v*er*wo*n*ne*n*
8 **S**one sals niet ghewete*n* co*n*ne*n* 13228
Ic v*er*zekere hu dies tware*n*
Bi miere trauwe*n* sond*er* spare*n*
Hier of soude zeker sij*n* elc man
12 **S**int dat doot es die tyran 13232
Dan gier so blijfdi gheua*en*
Ghine mocht mi niet wed*er* staen
Scaemte soene andwoerde niet
16 **A**lse dit va*n* hare nichte ziet 13236
Vreese spranc soe vp te hant

79va31 **VV**el *en* hele*n* *zijn gescheiden door een dun verticaal streepje.*

Die men noch noit coene vant
Dan namaels vp desen dach
20 Soe quam ghelopen wat soe mach 13240
Ende brochte I zwert van goeder snede
Die so name gheuen dede
Anxt zorghe ende zeere veruaren
24 Daer soe haer mede soude verwaren 13244
Was al ghemaect van zeere ontsiene
Ende van mesualle te ghesciene
Al omme ghebort met zorghen groot
28 Soe slouch wel helen vp sijn hoot 13248
Met willegher hant so groten slach
Dat hi en horde noch en sach
Dit versach coenheit de heere
32 Ende quam te hem ghelopen zeere 13252
COenhede was dapper ende stout
Ende coene van herten menich fout
Ende adde I zwert van finen stale
36 Van verwoetheden alte male 13256
So hadt ghemaect I meester smet
Ende eenen scilt soe brochte soe met
Die was gheheeten zothede tanegane
40 Entie doot ghereet tontfane 13260
Quam te vreesen dien hi slouch
Die den scilt daer ieghen drouch
80ra So dat die slach ghinc te dale
Want soe conste scermen wale 13264
Ende lonet hem al sonder letten
4 Met slaghen ende ghinckene tonder setten
Dat hi ghenade bat dor noot
Sekerhede ghi bliuet doot 13268
Nu doeter toe al dat ghi cont
8 Ghi plaeght te hebben in alre stont
Die quarteine of andre rede
Ende wart C waeruen bloder mede 13272
Dan noit hase was te waren
12 Hebdi hu bloethede laten varen
Die duuel maecte hu noit so coene
Hu ware beter pays ende zoene 13276
Dan ieghen coenhede die betaelgie

80ra10 C *is majuskel.*

16 Die mint tornieren sonder faelgie
Ende ghine quaemt noit te gheenen tiden
Noch in tornoye noch in stride 13280
Dan alleene dese zaken
20 Ghine vloot ende ghinct v henen maken
Ofte gaeft hu verwonnen
Ghine sult hu niet verweeren connen 13284
Sekerhede adde I zwert vaste
24 Dat in stride sine laste
Draghen conste sonder mesual
Sijn scilt was verzekert al 13288
Met goeden payse sonder ontsien
28 Van dinghen die hem moghen ghescien
Al omme gheboort met acoorde
Vreesen slouch so metten woorden 13292
Metten zwerde daer hise mede
32 Waende hebben doot ter stede
Maer vreese warper ieghen den scilt
Die alte male den slach onthilt 13296
So dat haer die slach niet derde
36 Ende ghalt hem wel sijn houerde
Met eenen slaghe die was so groot
Dat hem scilt ende zwert ontscoot 13300
Alse dit alle die andre zaghen
40 Vergaderden si met groten slaghen
Daer wart die strijt groot sonderlinghe
Met hustineme en met ghedinghe 13304
80rb Men wranc hier men wranc daer
Elc riep den sinen ouer waer
In sach noit snee no haghel steen
4 So dicken vallen al in een 13308
Alse daer die grote slaghe waren
Daer was hustin sonder sparen
Men sach noit te gheere tijt
8 Van so vele lieden sulken strijt 13312
Maer emmer waren dats zeker waer
Die van den casteele tachter daer
Die den casteel hadden beleghen
12 Waren ghewont ende zeere ghesleghen 13316
Die god van minnen hadde zorghe groot
Dat bliuen soude sine lieden doot
Ende omboet doe zonder beiden
16 Siere moeder met vriheide 13320

	En*de* met zoete ane ziene dat si	
	He*m* quame te hulpe*n* en*de* stoede bi	
	En*de* nam vrede binne*n* dese*n*	
20	**S**o dat x daghe soude wese*n*	13324
	Ma*er* hadt gheweest sijns voerdeels yet	
	Hine hadde des vrede*n* ghehoude*n* niet	
	En hadde*n* he*m* die portiere	
24	**O**ntsien niet sine hadde*n* so sciere	13328
	Ghegheue*n* de*n* vrede no so zaen	
	En hadde mij*n* vrauwe venus ghedae*n*	
	Men heeft dicke*n* en*de* vele ghezien	
28	**D**ie werstele*n* een lettel achter tien	13332
	Oo bi vliene of bi vrede	
	En machme*n* niet vp die stede	
	Van de*n* sticke*n* te boue*n* come*n*	
32	**S**o moet die vrede werde*n* ghenome*n*	13336
	Vten here so voere*n* sciere	
	Alle bede die messagiere	
	En*de* voere*n* recht te cyteroene	
36	**D**a*er* mense ontfinc met grote*n* doene	13340
	Cyteroen es eene hoghe montainge	
	En*de* leeght in lantscip va*n* cartainge	
	Venus dede d*aer* sonde*r*linghe	
40	**S**ichte*n* en*de* make*n* de woninghe	13344
	Dies soe d*aer* selue woene*n* woude	
	Waert dat ic hu v*er*trecke*n* soude	
80va	**D**ie porprise ware te lanc	
	Int wout d*aer* menich voghel sanc	13348
	So was venus met hare*n* honde*n*	
4	**V**are*n* iaghe*n* te*n* selue*n* stonden	
	Met hare so was hare amijs	
	Die ionghe die scone anthonijs	13352
	Die ze*er*e kints was an dat iaghe*n*	
8	**W**ant alle sine voerders plaghe*n*	
	Middach so was langhe lede*n*	
	En*de* ware*n* ghebeet va*n* moethede*n*	13356
	Onder eene*n* groene*n* boem	
12	**I**n die scade en*de* name*n* goem	
	Om die perde die moede ware*n*	
	En*de* om die honde*n* die zonde*r* spare*n*	13360
	Liepe*n* drinke*n* en*de* he*m* v*er*coele*n*	
16	**V**an hitte*n* die si in he*m* beuoele*n*	
	Hare curie*n* hare boghe*n* hare dare*n*	

	Leid*en* si neu*en* he*m* te war*en*	13364
	Daer war*en* si met grot*en* spele	
20	Want daer songh*en* voghele vele	
	D*aer* si of hoord*en* menigh*en* sanc	
	In dat gras dat niet was lanc	13368
	So sat venus met feest*en* groot	
24	En*de* hadde in har*en* scoot	
	H*aer* lief en*de* helset en*de* cusset menich fout	
	En*de* leerde he*m* hoe hi int wout	13372
	Iagh*en* soude entie maniere	
28	Sonderlinghe va*n* elk*en* diere	
	Als huwe honde lief sij*n* bereet	
	Teere beest*en* d*aer* hu h*er*te toe steet	13376
	Die suldi porr*en* es dat soe vliet	
32	So volghet hare en lates niet	
	M*aer* ieghe*n* de beeste die h*aer* wert	
	Fierlike so trect achter waert	13380
	En*de* sijt blode en*de* ghemate	
36	Hets hu vordeel en*de* huwe bate	
	Want d*aer* II coene te gad*er* strid*en*	
	Daer eist fel an beed*en* sid*en*	13384
	M*aer* hert*en* den*en* en*de* hinden	
40	En*de* has*en* die wilt ghenind*en*	
	Te iaghene dats mij*n* wille wel	
	Want sine sij*n* no wreet no fel	13388
80vb	Maer wolue zwin*en* en*de* beren	
	Dese sett*en* he*m* ter were	
	En*de* quets*en* winde brack*en* en*de* hond*en*	
4	En*de* gheu*en* he*m* menighe wonde	13392
	En*de* sulke d*en* iaghere mede	
	Hebb*en* si doot te menigh*er* stede	
	Dese en suldi iagh*en* niet	
8	Hu mochter of com*en* v*er*driet	13396
	Aldus castiede venus ze*er*e	
	Anthonise d*en* ioncheere	
	En*de* bat he*m* dat hi peinsde en*de* dachte	
12	Om hare castie*n* en*de* d*aer* na wrachte	13400
	Anthonis prijsde lettel goet	
	Alt castie*n* dat soe he*m* doet	
	Wat soe castiede niet en besloot	
16	An he*m* twint no cleene no groot	13404
	M*aer* eist dat hi come va*n* daer	
	Sone zietene ne*m*mermeer d*aer* naer	

Want hi voer teenen euer iaghen
20 Diene niet en wilde verdraghen 13408
Maer rechtem vp ende scudde thoot
Ende slouch anthonise doot
HIer bi so wilt hu castien
24 Ghi heeren die hebt huwe amien 13412
Ende hem en wilt ghelouen niet
Dit exempel nu beziet
Ghi sult hem allen ghelouen wale
28 Want wat si segghen es alte male 13416
Also waer alst pater noster es
Niemene sone twifele des
Swert hu eenighe dat soe sal
32 Houden trauwe ghelouets al 13420
Na dit castien dat soe hem dede
Keerden si te cyteron weder beede
Die boden quamen huten here
36 Seiden venuse al taffere 13424
Van haren zone hoe hise omboot
Ende hoe hi hadde hulpen noot
Bi gode seide venus doe
40 Ic salre mijn cracht so doen toe 13428
Dat ic ialousien casteel
Verbernen sal ende bliuets gheel
81ra Staende mi en gheuen die portiere
Die slotelen ic verberrentse sciere 13432
Oof in prise minen aert
4 Noch mi seluen eenen penninc waert
Doe dede soe haesten ende berecken
Haren waghene ende deden trecken 13436
VI witte duuen met haren vloghele
8 Die soe hadde van haren vloghe
Ende ghinc sitten vp haren waghen
Die duuen ghinghen vederslaghen 13440
Ende vloghen daer mede in de locht
12 So langhe dat sine hebben brocht
Te haren sone in dat here
Ende als hi wiste die niemere 13444
Haestelike hi gheloven cam
16 Te ziere moeder die hi nam
In sinen aerme ende heeftse ontfaen
Met blischepen ende deedse gaen 13448
In sine tente daer soe lach

20 Hine hilt noit vrede gheenen dach
No heet no trauwe zekerhede
Hine assaelgierde altoes mede 13452
DOe began daer die betaelgie
24 Groot ende sterc sonder faelgie
Sulc rechte ten muere eene pederiere
Die steene groot ende onghehiere 13456
Warpmen daer ieghen om doen faelgieren
28 Die portiere ghinghen ordiere
Hare mure met horde vaste
Ieghen die wreede felle gaste 13460
Die horden waren gheloken wale
32 Van ontsegghene alte male
Ende van stouterne was elke gherde
Ende af ghesneden tote inde herde 13464
Ende in dangiers haghe ghenomen
36 Die strale die van buten comen
Waren gheuedert met geloue
Ende met ghiften van groten loue 13468
Ende oec met dienste menichfout
40 So was ghemaect al dat hout
Ende tyser was ghemaect eden
Met trauwen ende met zekerheden 13472
81rb Dese scoten van buten in waert
Entie portiere die onveruaert
Waren ende hem cleene ontsaghen
4 Want si haer taergien daer ieghen draghen 13476
Die staerc waren ende harde fier
Ende van houte dat dangier
Hadde ghehauwen in sijn haghe
8 Ende wat si scoten alle daghe 13480
En mochte I twint niet deren
So wel consten si hem verweeren
Alse dit sach die god van minnen
12 Dat hi niet en conste ghewinnen 13484
Dien casteel no die portiere
Voer hi te ziere moe der sciere
Ende bat hare dat soe hem stoede in staden
16 Want hi ware te zeere verladen 13488
DOe zwoer venus hutermaten zeere
Dat soe in wiue nemmermeere
Suuerhede en liete gheduren
20 Die ialousie hiet in allen vren 13492

Die ons pijnt der mede te zeere
God gheue hare lachter ende onneere
Lieue kint doet hu baroene
24 Die ghi hier hebt stout ende coene 13496
Sweren dat si hu volghen selen
Ende met neerenste zeere beuelen
Bi gode vrauwe dit doe ic gherne
28 Dit nes niemen sculdich te werne 13500
Want nie men mach goet man heeten
Hine moet van minnen weten
Of hebbe gheploghen of pleghe nv
32 Dit prouerbie segghic hu 13504
Want hets iamer dat si leuen
Die ghene die haer herte niet gheuen
Ter minnen ende ic haetse so zeere
36 Dat ic hem lachter ende onneere 13508
Altoes doen sal waer ic mach
Sonder twifel nacht ende dach
DOe zwoeren int here de baroene
40 Dit vast te houden ende te doene 13512
Vp hare boghen vp hare daren
Want daer ander helegen en waren
81va Dan hare strale ende bandoene
Sine hadden ander helighen te doene 13516
Daer si vp zwoeren dat si souden
4 Die ghebode vaste houden
Nu willic hier laten bliuen
Mine materie ende wille scriuen 13520
Een lettel van den wiuen voort
8 Anders dan ghi hebt ghehoort
Virgilius seit die wijf wel kinde
En ware gheene so ghesinde 13524
Noch so houesch noch so vroet
12 Noch so wetende noch so goet
Sone ware wankel ende onghestade
Ende onlanghe in eenen rade 13528
Die wijfs sijn alle vreeselike beesten
16 Men conste ghetellen niet in ieesten
Beede hare zeden ende haer manieren
Si sijn alle putertieren 13532
Ende oec seghet tytus kneus
20 Dat ieghen hare zede ende ieghen haer vus
Gheen dinc soe goet en es

	Als wel smeeke*n* dies sijt ghewes	13536
	So bedrieghelijc sij*n* si talle*n* vre*n*	
24	**E**n*de* soe quaet va*n* nature*n*	
	Wi vinde*n* elre teere stede*n*	
	Dat tfundament es va*n* wreethede*n*	13540
	So wie dat sine heimelicheit	
28	**S**ine*n* wiue al gader seit	
	Hi maecse vrauwe va*n* sine*n* liue	
	Nieme*n* en sal sine*n* wiue	13544
	Al segghe*n* sine*n* nauste*n* raet	
32	**N**o stichen die te heelne staet	
	Hine wilt ghemoete*n* en*de* hore*n*	
	Want wie dat doet blijft ve*r*lore*n*	13548
	Want so nes ne*m*mer so goede*r*tiere	
36	**N**o so ghetrauwe va*n* manieren	
	Sone salt voert segghe*n* alte male	
	Ieme*n* els dat weetic wale	13552
	En*de* haer soude dinke*n* soude soet hele*n*	
40	**S**oe sout besteru*e*n of bequele*n*	
	Het moet al huut dat so weet	
	Alsoe te hare*n* gheuadre*n* geet	13556
81vb	**I**n biechte*n* sal soet h*aer* segghe*n* al	
	So watter ane gheligghe*n* sal	
	Waert va*n* moorde w*aer*t va*n* dode	
4	**S**oe salt segghe*n* al bi gode	13560
	En*de* die ghene diet seide hare	
	Dat es gheprouft en*de* openbare	
	Eist dat hise blout of slaet	
8	**S**oe sal he*m* ve*r*witen zine mesdaet	13564
	Niet heimelike voer he*m* alleene	
	M*aer* voer al die liede ghemeene	
	So wie he*m* in wiue*n* betraut	
12	**W**eet wel dat hi die wisse hout	13568
	D*aer* hi he*m* selue*n* mede bint de hande	
	Als soene hebbe*n* wille in bande	
	Hi snijt he*m* zelue*n* de kele ontwee	
16	**E**rret hise d*aer* na ne*m*mermee	13572
	Of verbelght met eenighe*n* zake*n*	
	Soe sal h*aer* ande*n* rechtre make*n*	
	Vp dat die daet es so groot	
20	**D**at hi heeft ve*r*dient de doot	13576
	Dat hine hanghe*n* sal of greue*n*	

Of eenich sins v*er*liese*n* tleue*n*
Maer als gaet slape*n* die keytijf
24 Vp sij*n* bedde neue*n* sij*n* wijf 13580
Daer hi niet bi gherusten can
Om tghepeins dat he*m* gaet an
Van moerde die hi heeft ghedae*n*
28 Of and*er* quaetheit wilt v*er*staen 13584
D*aer* hi o*m*me tlijf v*er*liese*n* mochte
En*de* zuchte en*de* caremt harde onsochte
En*de* sij*n* wijf da*n* begheert
32 Va*n* he*m* te wetene wat he*m* deert 13588
Om dat soene tonruste*n* weet
Dan helst soene en*de* cust ghereet
En*de* leechte*m* sond*er* langh*er* vorste*n*
36 Vriendelijc tussche*n* hare*n* borste*n* 13592
En*de* gaet he*m* met smeekene ane
En*de* seit he*er*e na mine*n* wane
So dincti mi harde ze*er*e tonvrede*n*
40 Wi sij*n* hier alleene ond*er* ons beede*n* 13596
Nu seght mi wat hu deert al
Dat hu god gheue goet gheual
82ra Dat ghi dus light en*de* caremt
Dat mi harde ze*er*e ontfaremt 13600
Dat ic niet en can ghedure*n*
4 Wine hebbe*n* gheene gheburen
Diet hore*n* moghe*n* da*n* ic en*de* ghi
So betraudi hu he*er*e qualijc te mi 13604
En*de* wildi mi segghe*n* en*de* ghewaghe*n*
8 Hu deere*n* ic saelt hu helpe*n* dragh*en*
Vrauwe bi gode wat mijns ghesciet
In dars hu altoes segghe*n* niet 13608
Want het sij*n* sticke*n* die ic en mach
12 Niemen segghe*n* no doe*n* ghewach
Ay lieue he*er*e nv zie ic wel
Dat ghi bet betrout iemen el 13612
Dan ghi mi doet ic be*m* hu wijf
16 Wi sijn te rechte I lijf
En*de* I he*r*te zekerlike
Bi de*n* ghebode va*n* huwelike 13616
So hebbic tuwe en*de* ghi tmine
20 So staet da*n*ne in tuwe niet te sine

	Rauwe bliscap no gheual	
	Die mine en sout wete*n* al	13620
	Daer o*m*me biddic hu lieue he*e*re	
24	**D**at ghijt mi seght want ne*m*mermee*re*	
	Mij*n* herte mij*n* sin te payse en steet	
	Voer dat ic die waerheit weet	13624
	En*de* en wildijs mi segghe*n* niet	
28	**W**at dinghe*n* die hu sij*n* ghesciet	
	So weetic wel in bem niet blint	
	Met wat h*er*te*n* ghi mi mint	13628
	Ghi die heet vriendi*n*ne	
32	**E**n*de* seght dat ic be*m* hu mi*n*ne	
	Nu gheefdi mi te ke*n*ne wale	
	Dat es bedrieghenesse alte male	13632
	Dat ghi mi doet v*er*staen en toent	
36	**G**hi hebt mi iamerlijc ghehoont	
	En*de* oec v*er*raden alte ze*e*re	
	Dit claghic gode onse*n* he*e*re	13636
	Want ic noit dinc en al	
40	**D**ie mi ghesciet sij*n* ghine weetse al	
	En*de* ic en hebse hu al gheseit	
	Dit es zekerleke waerheit	13640
82rb	**I**c late hu zuster en*de* broeder	
	Ia mine*n* vader en*de* miere moeder	
	En*de* alle mine maghe ghemeenlike	
4	**I**c hebbe an hu zekerlike	13644
	Eene*n* quade*n* wissel ghedae*n*	
	Ghi hebt mij*n* herte so gheuae*n*	
	Dat ic hu mi*n*ne*n* moet voer al die leue*n*	
8	**W**aendi dat ic vut soude gheue*n*	13648
	Huwe heimelicheit en*de* voort segghe*n*	
	Ic liete mi eer int yser legghen	
	Dat mi vorte*n* mine beene	
12	**D**an ics ghewoughe woert ne gheene	13652
	Besiet hu wel en*de* seght vondi	
	Noit eenighe ontrauwe in mi	
	Van eenighe*n* sticke*n* die mochchte wese*n*	
16	**E**n laetti hu niet te rust*en* mettese*n*	13656

82ra21 **R**auwe*:* **R**au *en* we *zijn gescheiden door een gaatje in het perkament.*

82rb10-42 *Voor de hoofdletterkolom zijn de hoofdletters van de verzen nagetekend door een andere hand met bruine inkt.*

	En*de* mi ontect hoet met hu staet	
	So bem ic boue*n* alle*n* wiue*n* quaet	
	Want ic wel zie an alle vrauwe*n*	
20	**D**at he*m* hare ma*n*ne wel ghetrauwe*n*	13660
	En*de* he*m* een twint niet en hele*n*	
	Ma*er* hare heimelicheit he*m* beuele*n*	
	Nochta*n* so hebbic dicke ghehoort	
24	**V**an vele vrauwe*n* dat si mi voort	13664
	Seide*n* al dat si v*er*name*n*	
	Alsi tonse*n* spele quame*n*	
	Waendi goet ma*n* bi huw*er* trauwe*n*	
28	**D**at ic bem va*n* huwe*n* vrauwe*n*	13668
	Neenic bi gode va*n* hemelrike	
	En es ne gheene mijns ghelike	
	Want ic en be*m* gheene clappigghe	
32	**N**o fel no vreet no wrigghe	13672
	Die andre*n* ma*n*ne*n* lede*n* h*aer* lijf	
	Ic be*m* een goet reine wijf	
	Ghi ne horet noit va*n* mij*n* ghewach	
36	**D**at ic ande*r*s mans yet plach	13676
	Qua*m* eenich ma*n* die hu noit seide	
	Hi liet hu loghene en*de* onwaerheide	
	Verstae*n* dat weetti selue wel	
40	**G**hi kent mi bet da*n* iieme*n* el	13680
	Ghi hebbet gheprouft te menighe*n* stonde*n*	
	In wat ontrauwe*n* hebdi mi vonde*n*	
82va	**D**at seght mi en*de* doet v*er*staen	
	Ic hebe hu alle trauwe ghedae*n*	13684
	En*de* ghehoude*n* sint hu nam	
4	**E**n*de* met huwelike an hu quam	
	Mi wondert vtermate*n* zee*r*e	
	Dat ghi te mi waert he*er*e	13688
	So qualijc betraut als ghi mi toent	
8	**B**i gode ghi w*ar*t va*n* mi nie ghehoont	
	Al den tijt die ic mach leue*n*	
	Ic wille hu zweere*n* en*de* gheue*n*	13692
	Mine trauwe en*de* zekerhede	
12	**D**at ic ne gheene dinc en sede	
	Sticke*n* die ghinghe*n* an hu eere	
	Nu seght mi wel lieue he*er*e	13696
	Huwe*n* onruste die ghi hebt so groot	
16	**O**fte neen ic bliue doot	
	Dan gaet soe he*m* met cussen ane	

	Ende weent menighen gheueinsden trane	13700
	Die hem vallen int ansichte	
20	Arde groot ende arde ghedichte	
	Die zot gaet hare met talen an	
	Ende seght sijn vernoy ende sijn mesual	13704
	Ende hanght hem seluen met ziere spraken	
24	Ende als hi heeft gheseit die zake	
	Berauwet hem daer na zaen	
	Maer als si huten monde gaen	13708
	Die woerde ende wech sijn ghevloghen	
28	Men salse niet weder halen moghen	
	Dan bit hi hare wat hi mach	
	Dat soes en doe gheen ghewach	13712
	Hem lagher an harde groot onraste	
32	Ende soe ghelouet hem wel vaste	
	Dat soet niemen segghen en soude	
	Nu heeft hi bi sire scoude	13716
	Hem gheworpen onder voet	
36	Met siere tonghen als menich doet	
	DIe vrauwe die hare nv kent bouen	
	Gaet gode danken ende louen	13720
	Dat soene heuet dus tonder al	
40	Want soe wel weet dat hine sal	
	Vp hare gremmen no scelden dorren	
	Noch onraste te hare waert porren	13724
82vb	Want soe nv heeft na haren wille	
	Materie om hem doen zwighen stille	
	Maer hare ghelof ho langhe salt duren	
4	Dat staet zeere ter auonturen	13728
	Want also zaen alst was onraste	
	So es dat helen harde onvaste	
	Dit sermoen so souden kinnen	
8	Die man die wiuen willen minnen	13732
	Om te scuwene groot verdriet	
	Die wel heelt en scaet hem niet	
	Ghi heeren nv wacht hu van wiuen	
12	Of ghi wilt in hu eere bliuen	13736
	Nu seght hem niet noch en doet cont	
	Alte male huwer herten gront	
	Noch dinc die hu te heelne staet	
16	Want ghire hu seluen mede verlaet	13740
¶	Ghi kindre die wilt bloemen lesen	
	Ghi moet in huwer hoeden wesen	

	D*aer* leght int gras dat hude serpent	
20	Die quaetste beeste die me*n* vent	13744
	Dat he*m* heimelike int cruut strect	
	En*de* sij*n* venij*n* berght en*de* dect	
	Tote dien dat hu steke*n* mach	
24	Daer na staet nacht en*de* dach	13748
	Ghi kind*er* peinst om te vliene	
	Want hets harde zee*er*e tontsiene	
	So dat ghijt hu niet laet gerine*n*	
28	Het soudu alte male venine*n*	13752
	Wient ghenaect het steecte*m* doot	
	Want sij*n* venij*n* heeft hitte so groot	
	Dat niet triakle can ghestelpe*n*	
32	Noch ghee*n* cruut d*aer* ieghe*n* helpe*n*	13756
	Noch meester noit en was ghesien	
	Sond*er* namelike dat vlien	
	Ghine sullet niet also v*er*staen	
36	Dat mine meeninghe also gae*n*	13760
	Ghine sult hu te wiue*n* keeren	
	En*de* met redene*n* werde*n* en*de* eeren	
	En*de* met he*m* te bedde gaen	
40	Hoe scone si sij*n* hoe wel ghedae*n*	13764
	M*aer* en ghetrauwet he*m* te v*er*re niet	
	Dat ghi he*m* wilt ontecke*n* yet	
83ra	Sticke*n* die te heelne ware*n*	
	Maer e*m*mer suldi so gheuare*n*	13768
	Met doghede*n* ieghe*n* he*m* so groot	
4	Dat si niet ghere*n* huwe doot	
	Ghi sult ghedoghe*n* dat si antiere*n*	
	Vwe herberghe entie paleren	13772
	Eist dat soe comanscepe can	
8	Ghelijc dat ware I man	
	Of conste soe eenich ambocht el	
	Dies soe mochte so pleghe*n* wel	13776
	En*de* wete*n* die dinghe openbare	
12	M*aer* niet dat te heelne ware	
	Gheefdi hare macht bi gode	
	Dat ghise cle*m*me*n* laet te hoghe	13780
	Ghi sulles hu bewinde*n* te spade	
16	Alsoe toghet hare ouerdade	

82vb21 *Tussen* int *en* cruut *bevindt zich een gaatje in het perkament; de tekst is er omheen geschreven.*

	En*de* hare treke*n* en*de* hare quaetheit	
	Want ons die scrifture seit	13784
	Als wijf eerscap ghecrighe*n* can	
20	**S**oe es soe boue*n* hare*n* man	
	Altoes contrarie va*n* alle*n* zake*n*	
	Dat hi doe wille ofte make*n*	13788
	Ghi die hebt huwe vriendi*n*ne	
24	**H**outse met ruste*n* en*de* met mi*n*ne*n*	
	En*de* laet he*m* wete*n* dat vought wel	
	Ghemeene*n* orbore en*de* niet el	13792
	M*aer em*mer so hebt hu vor hoghe*n*	
28	**S**o wat ghelate si hu toghe*n*	
	Dat ghi zwijcht en*de* hout hu tonghe	
	Waert dat v I woort ontspronghe	13796
	Ghine mochtes niet ghenesen	
32	**S**o fier soudse in h*aer* selue*n* wese*n*	
	Dat machme*n* proeue*n* bi sampsoene	
	Die so vrome was en*de* so coene	13800
	Doe dalida sine cracht wel wist	
36	**D**ie met rade en*de* met liste	
	Vp hare*n* scoot sij*n* h*aer* of scoer	
	D*aer* sine cracht al wech mede voer	13804
	Dus hadde*m* sine amie bedroghe*n*	
40	**D**ie he*m* dede huut steke*n* de hoghe*n*	
	Dat scade was en*de* iamer groot	
	Twijf ontsiet ne gheene doot	13808
83rb	**N**och de*n* duuel in de helle	
	Vp dat soe mach voerdre*n* hare*n* wille	
	Van menighe*n* mochtic exemple segghe*n*	
4	**M***aer* ic wilt nv neder legghe*n*	13812
	Dese tale en*de* mij*n* liet	
	Voort segghic va*n* d*aer* ic liet	
	NV ve*r*staet en*de* wilt mi hore*n*	
8	**D**oe die bareene hadde*n* ghezwore*n*	13816
	Voer dien casteel d*aer* si laghe*n*	
	En wilde*n* si niet langher daghen	
	Sine ghinghe*n* te*n* assaute w*aer*t ghereet	
12	**E**n*de* venus die was al bereet	13820
	Ten assaute en*de* ghinc he*m* ane	
	Dat si he*m* gaue*n* vp te vane	
	Doe sprac vreese en*de* scamelheit	
16	**B**i gode ghi hebt om niet gheseit	13824
	Ghine set huwe*n* voet hier bi*n*ne*n* niet	

	Huwe tale venus wat huwes ghesciet	
	In ghere huwes goets groot no cleene	
20	**A**l en ware ic hier maer alleene	13828
	Sprac scaemte in wart niet v*er*vaert	
	Venus hadde dese tale onwaert	
	En*de* seide dierne wat staets an hu	
24	**W**aendi mi hier weder staen nv	13832
	Ghi sult sae*n* sien dat hu casteel	
	Onlanghe duere*n* sal ghereet	
	Hine sal tume*n* en*de* valle*n*	
28	**O**nder in de gracht met alle*n*	13836
	Hine worde mi vp ghegheue*n*	
	V alle*n* doe ic neme*n* tleuen	
	En*de* oec v*er*buere*n* alte male	
32	**T**orre camere*n* en*de* zale	13840
	En*de* al tporprijs alsoet steet	
	Sal ic v*er*berne*n* godweet	
	En*de* vulle*n* alle die grachte*n*	
36	**E**n*de* neder werpe*n* met crachte*n*	13844
	En*de* barbacane*n* en*de* pylare	
	En*de* scone ontfane openbare	
	Gheue*n* die rose entie bottoene	
40	**A**l sine*n* wille mede te doene	13848
	En*de* ghine waert ne*m*mer so ghedae*n*	
	Daer en sal al de weerelt gaen	
83va	**S**onder hu te makene diere	
	Beede te*n* rose*n* en*de* ten rosiere	13852
	Alsic dat vorborch hebbe*n* ghewo*n*ne*n*	
4	**E**n*de* te broke*n* en*de* in ghero*n*nen	
	Sone salre bliue*n* staende gheheel	
	Cruut no rose no prayeel	13856
	Ic saelt al doen assaelgiere*n*	
8	**O**mte doene meere o*n*neere	
	Ialousie*n* va*n* alle*n* zake*n*	
	Want ic sal so wijt doen make*n*	13860
	Die passagie*n* ouer al	
12	**D**atter elc toe lope*n* sal	
	Sij*n* si ridders sij*n* si pape*n*	
	Sij*n* si poerters sij*n* si cnape*n*	13864
	Gheen en salre achter gaen	
16	**H**ine salre pytanche ontfae*n*	
	Dan sal niet wese*n* bestrede*n*	
	Sulc sal come*n* in heimelicheden	13868

Dand*er* sal come*n* openbare
20 Die come*n* sal sond*er* mare
Si sij*n* goede liede ghenaemt
En*de* dandre alte ze*er*e gheblaemt 13872
Doe seide venus verscamelheit
24 Ic prise cleene mine behendicheit
En can ic hu bedwinghe*n* niet
Mettie*n* soe h*aer* spreke*n* liet 13876
Venus scorste hare wel hoghe
28 En*de* nam de*n* brant ente*n* boghe
En*de* haeldene in wat soe mach
En*de* scoet d*aer* soe een maysier gat sach 13880
In dat vorborch des casteels slaen
32 Dat nature d*aer* hadde ghedae*n*
Was tusschen twee*n* pylare*n*
Dat me*n* cume wart gheware 13884
Die pylare va*n* seluere ware*n*
36 En*de* droeghe*n* een scone beelde tware*n*
Alst hadde gheweest eene casse
Dat beelde was bi compasse 13888
Ghemaect te groot no te cleene
40 Men sach beelde noit gheene
Va*n* alle*n* lede*n* so wel gheraect
En*de* binne*n* hare stoet ghemaect 13892
83vb Een helichdom dat zoter roec
Dan balseme doet of wieroec
En*de* recht in midde*n* der borch so stoet
4 Die scone beelde diere en*de* goet 13896
In sac noit so scone stat
Noch die miere he*r*te behaghede bat
Die ic so gherne soude zien
8 En*de* ke*nn*e*n* mocht mi ghescien 13900
Vor thelichdom in die maysiere
Daert mi te comene es wel diere
Nochta*n* hebbic mij*n* bedevaert
12 Daer ghelooft ic sal die vaert 13904
Bestaen so ic eerst mach te doene

83va26 Mettien*: Doordat de blauwe lombarde* **V** *van 83va27 bijna helemaal is uitgeveegd, is het rood waarmee de* M *waarschijnlijk opgehoogd was, niet meer zichtbaar.*

83va27 Venus*: De blauwe lombarde* **V** *is bijna helemaal uitgeveegd, het is niet meer uit te maken of de* e *rood opgehoogd is geweest.*

Met scaerpe*n* en*de* met bordoene
Venus en woude cleene no groot
16 Langher lette*n* sone scoot 13908
Den vrant berne*n*de ghenendelike
In die borch al heimelike
Dats h*aer* ne gheen en w*a*r*t* gheware
20 Voer dat si saghe*n* openbare 13912
Die borch ontsteke*n* in alle*n* zi*n*ne*n*
Doe lipe*n* si ned*er* va*n* de*n* tinne
En*de* riepe*n* zee*r*e wi sij*n* ve*r*raden
24 Wine moghe*n* ons meer stae*n* te stade*n* 13916
Ga wi lope*n* vaste en weghe
Wi hebbe*n* ve*r*lore*n* al de*n* zeghe
Doe die felle vilein dangier
28 Gheuoelde die hitte en*de* dat vier 13920
Ghinc hi vaste hene*n* vlien
Sond*er* eenich achter zien
So dade*n* alle dandre met
32 Daer en was I twint ghelet 13924
Deen nade*n* andre*n* vloen si hene*n*
Wat si mochte*n* voert alltene*n*
En*de* dat vier ghinc hute breke*n*
36 En*de* ghinc al die weerelt ontsteke*n* 13928
So dat ment gheblusschc*n* en can
En*de* berrent vaste wijf en*de* man
En*de* sal berne*n* sond*er* ve*r*gae*n*
40 Also langhe als de weerelt sal stae*n* 13932
Het es dat vier va*n* der mi*n*ne*n*
Dat al die weerelt doet ontsinne*n*
84ra Nochtan so lanc so meer begheren
Al doet he*m* hare*n* zin ve*r*theere*n* 13936
Elc so slater an die hant
4 En*de* stoket tfier enten brant
DOe die boorch was al ontsteke*n*
Quame*n* mettie*n* voert ghestreke*n* 13940
Mij*n* vrauwe ve*r* houeshede
8 Die h*aer* zee*r*e d*aer* toe dede
Doe soe die sconfelture sach
Om te helpene wat soe mach 13944
Hute*n* viere hare lieue kint
12 Dat soe zee*r*e met herte*n* mint
En*de* met hare so qua*m* vrihede
En*de* met ontfaermichede 13948

Dies niet en lieten in gheenre wise
16 Sine sprongh*en* binn*en* d*en* porprise
Dat si dor tfier niet lieten staen
Sine quam*en* te scone ontfane zaen 13952
Houessceit sprac eerst die tale
20 Scone ontfa*en* sede soe weet wale
Dat ic hebbe ghehat onraste
Om dat m*en* hu heeft so vaste 13956
Ghehoud*en* tuw*en* onwille so z*ee*re
24 God gheue h*em* lachter en*de* o*n*neere
D*en* ghen*en* diet hu heeft ghedae*n*
Goddanc ghi sullets nv ontgaen 13960
Sint dat quade to*n*ghe es doot
28 Hine mach clapp*en* cleene no groot
Ghine dorst ialousi*en* niet ontsi*en*
M*aer* sult met huw*en* lieue plien 13964
Al heimelike een goet leu*en*
32 Want hier nes nv niem*en* bleu*en*
Die hu mach lett*en* of mesdae*n*
So sij*n* si alle wech ghevloen 13968
Lieue kint dor god nv ziet
36 En laet hu hier v*er*bern*en* niet
Want ics hu bidde en*de* vrihede
En*de* mij*n* vrauwe ontfaermichede 13972
Dat ghi d*en* mi*n*re wilt ontfa*en*
40 Hi heeft hu altoes ond*er*daen
Gheweest en*de* sal al sij*n* leu*en*
Emmermeer sond*er* begheu*en* 13976
84rb NV v*er*staet mi lieue kint
Ic segghe dat die mi*n*ne v*er*wint
Alle dinc waer o*m*me dat wi
4 Hu bidd*en* vriendelike dat ghi 13980
Ieghe*n* d*en* mi*n*re wilt ghemat*en*
Entie rose pluck*en* lat*en*
Scone ontfa*en* was al bedacht
8 He*m* was sij*n* euel moet ghesacht 13984
En*de* seide vrauwe ic doet gherne
Sonder tontsegghene en*de* te werne
Mach hise pluck*en* vp dese stede
12 Want wi sij*n* hier heimelike bede 13988

84ra40 *Hoofdletterkolom is iets ingesprongen ten gevolge van gaatje in perkament.*

Doe danct*em* die minre ze*er*e
Met gode onse*n* lieue*n* he*er*e
En*de* nam scerp en*de* bordoen
16 Alse die ghene die wille doe*n* 13992
Sine bedeuaert en*de* quite*n* sciere
Sine*n* wech in die maisiere
En*de* drouch met he*m* de*n* selue*n* staf
20 Entie scaerpe die he*m* gaf 13996
Nature die hare wel v*er*staet
Van eene*n* velle sond*er* naet
Die scerpe en was oec nit twar*en*
24 Ydel want d*aer* bi*n*ne*n* war*en* 14000
Twee wel ghemaecte hamerkine
Die nature sond*er* pine
Hadde ghemaect en*de* he*m* ghegheue*n*
28 Dies hi h*aer* dancte al sij*n* leue*n* 14004
Want hi v*er*stoet dat hire mede soude
Beslae*n* sine paerde als hi woude
Als hi dede dicke*n* binde*n* iare
32 Hine hadde so wel lude*n*de snare 14008
Vp sine tytols noch vp sij*n* aerpe
Die hi lieuer hadde da*n* sij*n* scaerpe
Nature hadde he*m* grote e*er*e ghedaen
36 Die he*m* sulke wapine adde doe*n* v*er*stae*n* 14012
En*de* leerde de*n* vus entie sede
D*aer* hi wart goet werc ma*n* mede
Dies hi h*aer* dancte te menig*er* vre*n*
40 Va*n* der ghifte*n* d*er* nature*n* 14016
Wa*n*t hire dicke*n* hadde ruste bi
Te menigh*er* stat al d*aer* hi
84va Heimelike wilde gaen
Den wech dien hi hadde bestaen 14020
Sine*n* bordoen hi te stenkene plach
4 In die gracht d*aer* hi niet sach
Om te soukene dat ghewat
Dan was hi v*er*zekert bat 14024
Dat hi v*er*ligghe*n* niet en soude
8 Als hire in vare*n* woude
Nochta*n* sone was niet sij*n* bordoe*n*

84rb23 *Tussen* nit *en* twar*en bevindt zich een genaaide scheur in het perkament.*
84rb41 *Tussen* ruste *en* bi *bevindt zich een gaatje in het perkament.*

	Also lanc dat hijt ghedoen	14028
	Ofte ghesteke*n* so te gronde	
12	**D**at hi de*n* bodem niet vinde*n* conde*n*	
	M*aer* hoe hi voert altoes gheuaert	
	Willic zwighe*n* maer va*n* siere vaert	14032
	Sal ic hu segghe*n* al sij*n* ghedachte	
16	**T**ernasch dat hi met he*m* brachte	
	Peinsdi dat hi strke*n* soude	
	An dat helichdom menichfoude	14036
	So langhe ghinc hi harentare	
20	**D**at hi tussche*n* die II pilare	
	Quam gaende als een deghe*n* coene	
	Met sine*n* groete*n* stiue*n* bordoene	14040
	En*de* cnielde neder ter beelde w*aer*t	
24	**A**ls die ghene die ze*er*e begaert	
	D*aer* vore*n* te sprekene sine bedinghe	
	Met begherte*n* sonde*r*linghe	14044
	Dat helichdom was gheualle*n* nede*r*	
28	**V**a*n* grote*r* hitte*n* want wede*r*	
	Dat vier en conste niet ghestae*n*	
	En moeste nede*r* valle*n* zaen	14048
	Als die peelgrij*n* dat ve*r*sach	
32	**D**at thelichdoem ter herde*n* lach	
	So trac hi al stillekine	
	Achter weder die cortine	14052
	En*de* dwanc he*m* an thelich dom vaste	
36	**D**at he*m* dede wel grote raste	
	En*de* cusset met deuocioene	
	En*de* staect met sine*n* stiue*n* bordoene	14056
	Daer die scerpe hinc achter ane	
40	**V**p die maysiere met goede*n* wane	
	Addi gherne int vleesch ghescote*n*	
	M*aer* hi moeste dicke*n* eer stote*n*	14060
84vb	**O**m dat he*m* harentare ontvloe	
	En constire niet come*n* toe	
	Want een palais vant hi d*aer* vore	
4	**D**at ve*r*zekert hadde die dore	14064
	Dies hi gheuoelde en niet ne zach	

84va23 *Hoofdletterkolom is circa 2 cm ingesprongen ten gevolge van genaaide scheur in het perkament.*
84va40-42 *Van deze regels is de hoofdletterkolom iets ingesprongen ten gevolge van een genaaide scheur in het perkament.*

Want va*n* vp de*n* eersten dach
Dat die maysiere was ghefondeert
8 Was soe va*n* bi*n*ne*n* so gheordineert 14068
Arde nalijx tote*n* boorde
D*aer* die minre zee*r*e vp boorde
Sterkelike ghinc hijt assaelgiere*n*
12 En*de* dicke*n* stote*n* en*de* faelgiere*n* 14072
DIe dat hustij*n* wel hadde ghesien
En*de* wel hadde ghedacht va*n* dien
Hoe herules woude calculuse v*er*slae*n*
16 Die III w*aer*f voer sij*n* poerte ghinc stae*n* 14076
En*de* III w*aer*f assaelgierde
En III w*aer*f hurtte en*de* III w*aer*f faelgierde
En*de* III w*aer*f ghinc hi sitte*n* ned*er*
20 Va*n* moethede*n* om te hebbe*n* wed*er* 14080
Sine*n* adem dien hi hadde v*er*lore*n*
M*aer* die minre als te vore*n*
Die vp die maysiere lach en*de* wacht
24 Met al gader ziere cracht 14084
Dat he*m* ou*er* al dat zweet
Liep hute*n* liue wel ghereet
Hi was also moede sijt zek*er* des
28 Of moed*er* vele da*n* ercules 14088
So langhe hurtti dat hi vant
Eene*n* nauwe*n* pat te hant
D*aer* hi niet en waent come*n* bi*n*ne*n*
32 M*aer* hi moet tpalais ontghinne*n* 14092
BI dese*n* selue*n* pade alleene
Die so nauwe was en*de* so cleene
Die passagie hi d*aer* sochte
36 Met al dien dat hi v*er*mochte 14096
Brac hi tpalays hi was so coene
Met sine*n* sterke*n* stiue*n* bordoene
So warp hi he*m* an die maisiere
40 Daert in come*n* was nauwe en*de* diere 14100
Nochta*n* was he*m* onghereet
Al in te gane dat was he*m* leet
85ra Doch so croet hi so langhe
Dat tbordoe*n* in ghinc bi bedwanghe 14104
Maer die scaerpe bute*n* bleef
4 D*aer* hi dbordoen mede in dreef
En*de* mette*n* tween hamerkine
Dat in ghinc met groter pine 14108

So nauwe was die pas twar*en*
8 Om datter niem*en* en was gheuar*en*
Dan hi al moeder eene
M*aer* hine weet of m*en* ne gheene 14112
Iem*en* els sulc voerdeel de dede
12 Ghelijc h*em* vp houeschede
Dies hi niet hadde ghelou*en* mogh*en*
Al haddijt zelue ghezi*en* me hogh*en* 14116
Want die dinc die m*en* begaert
16 En*de* harde lief heeft en*de* waert
Sone mestrout m*en* lichtelike niet
Al eist dat mer blame an ziet 14120
M*aer* doch so was hi zeker wel
20 Datter te vor*en* niem*en* el
En hadde ghesleghe*n* d*aer* de*n* pat
Dan hi alleene ter seluer stat 14124
D*aer* en was and*er* entreye ne gheene
24 Dan die selue al moed*er* eene
D*aer* m*en* die pointe of mochte do*en*
Va*n* sin*en* stele de*n* bottoen 14128
NV moghedi hor*en* en*de* ve*r*staen
28 Hoe hi de*n* cnop ghinc bestaen
Doe hine hadde na si*jn* beghere*n*
Dat ghijt weet en mach niet deere*n* 14132
Of ghijs noch hiet hadt te doene
32 Als ghi comt inde*n* soete*n* saisoene
En*de* ghi cnape*n* wilt pluck*en* gaen
Knoppe en*de* rose*n* die scone stae*n* 14136
Ic rade hu dat ghise behendelijc leest
36 Dat ghi bedrogh*en* niet en west
Doet also ghi hier moght hor*en*
Vp dat ghijt niet bet cont te vor*en* 14140
En*de* condijt niet so doet hu wis*en*
40 Dat loue ic wel en*de* prise
Die minre die ghedrongh*en* lach
An die maysiere so hi best mach 14144
85rb Hi mochte sine hande wel stek*en* vp
Dor die telg*er*en tote an den crop
Doe bat h*em* zee*r*e scone ontfa*en*
4 Datter niet en worde ghedae*n* 14148

85rb2-3 *Voor deze regels is de* **H** *van 85rb1 nagetekend, door een andere hand met bruine inkt.*

Outraghe no gheene ouer daet
Die minre hadde wel de*n* raet
Dat hijt ghelouede harde vaste
8 Om he*m* te doene meerre raste 14152
Omme die middele so nam hi
Den rosier en*de* dwanke*m* he*m* bi
En*de* begonste die telghere roere*n*
12 En*de* scudde*n* en*de* hutse*n* sonde*r* mesuoere*n* 14156
Die telgre dat si brake*n* iet
M*aer* hine conste ghelate*n* niet
Hine moeste die scortse een lettel ontghi*n*ne*n*
16 Want hine hadde ander co*n*ne*n* ghewi*n*ne*n* 14160
Va*n* de*n* rose*n* sij*n* gherief
Die hi wert hadde en*de* lief
So verre voert so voer hi
20 Een lettel zaets so sturte hi 14164
Doe hi de*n* cnop hadde ondae*n*
En*de* hi d*aer* bi*n*ne*n* was ghegaen
Om die bladre o*m*me te eene
24 En*de* de*n* wech d*aer* in te leerne 14168
Entie pade recht en*de* cro*m*me
Ghinc hi tsoerke*n* al d*aer* o*m*me
En*de* dede minghe*n* d*aer* de zade
28 Soene hadse met gheene*n* rade 14172
No met liste ghesceede*n* weder
M*aer* die knop hi was neder
Ghevalle*n* d*aer* int scone gras
32 Die wit en*de* moru was 14176
Dien hopendi en*de* wijdde mede
Dit was al dat hi mesdede
En*de* voer daer als met liste
36 Dat hijs he*m* gheene*n* ondanc wiste 14180
Noch d*aer* toe aerch peinsde
Als die ghene die he*m* niet veinsde
En*de* ghedoghede he*m* lude en*de* stille
40 Al gader te doene sine*n* wille 14184
M*aer* doch claghedi blodelike
En*de* seide te he*m* al die ghelike
85va Met eene*n* sachte*n* nedre*n* woerde
Dat hi te broke*n* hadde vorwoorde 14188

85rb19 *Voor deze regel is een* D *nagetekend, door een andere hand met bruine inkt.*

Ende ouerdaet an hem ghedaen
4 Daer hi zeere an hadde mesdaen
Ende dies hi zeere ware tonghemake
Nochtan hoe hi claghede die zake 14192
Hi liet hem plucken alte gader
8 Rosen telghen bloemen ende blader
Ende alle te sinen wille legghen
Sonder eenich weder segghen 14196
DOe hi hem sach in desen staet
12 Ende in aldus hoghen graet
So dancti in allen zinnen
Venuse enten god der minnen 14200
Ende alle die baroenen mede
16 Ende sprac sine cracie daer ter stede
Met cussene harde vriendelike
Hem en ghedachte niet zekerlike 14204
Van redene die haer pine verloos
20 Entiene te castiene plach altoos
Ende nemmer en hebs rijchede danc
Die hem ontseide den in ganc 14208
Van den pade die hi hoedde
24 Ende hare dies weechs niet vermoedde
Al daer hi es daer binnen comen
Ende heeft den sconen knop ghenomen 14212
Ia ondancs ver ialousien
28 Dien god moete vermalendien
Dies soe de roesen van den minneren
Altoes wilt hoeden ende weeren 14216
Twaren soene salse alleene hoeden niet
32 Het es so menich diere na spiet
Ende oec dor hare ende lietijs niet
Hine dede dat hem de minne riet 14220
Ende plucte met ioyen harde groot
36 Van den rosiere die rosen root
Die hi daer scone ghewassen sach
Ende ic ontspranc ende doe wast dach 14224

Hier hent de rose

40 XIIII^{M}II^{C} verse

85va *Onder de tekst is in de kolom nog 2 of 3 keer een* H *nagetekend, door een andere hand met bruine inkt.*

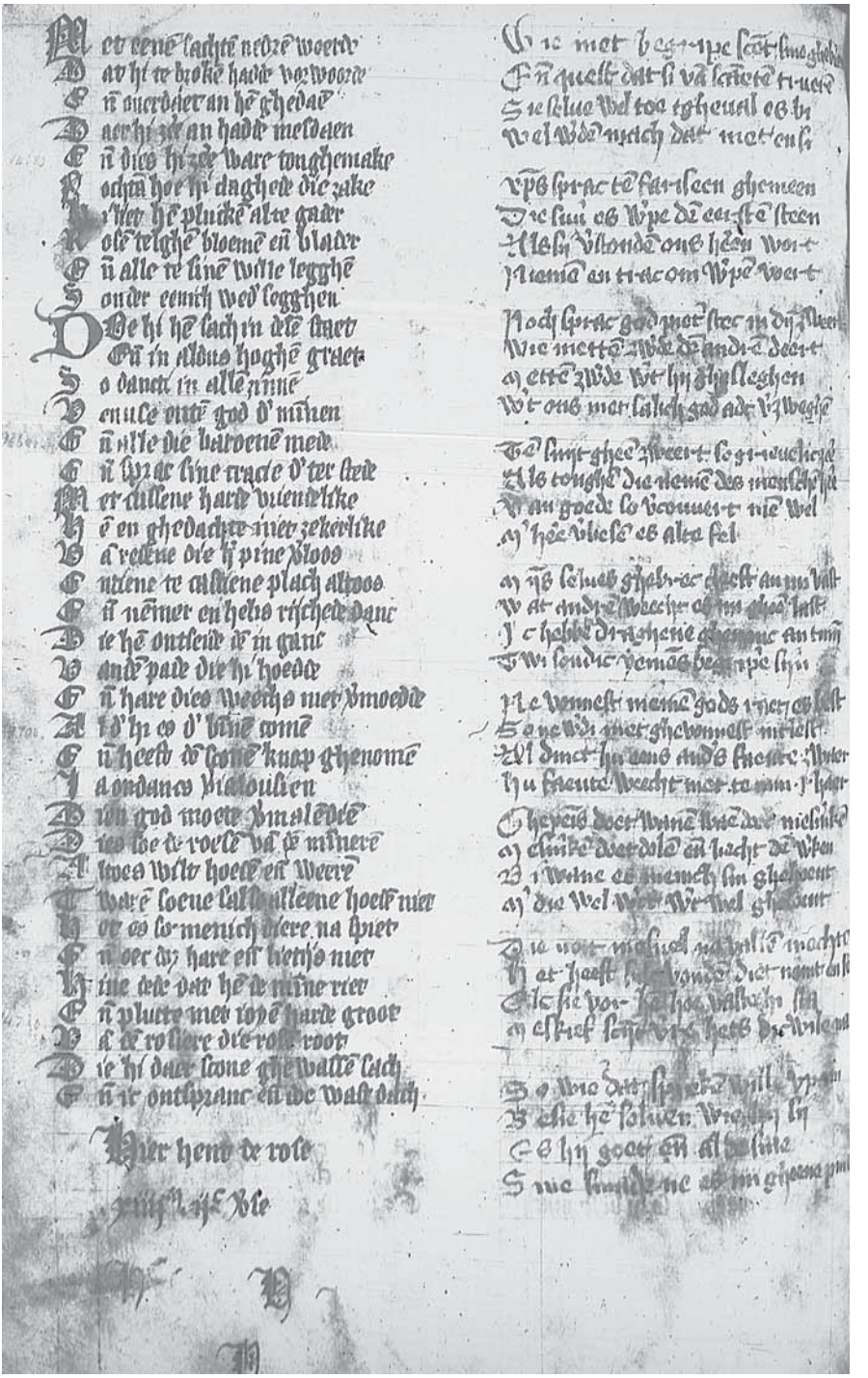

Afb. 13. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.85v (verkleind)

85vb Wie met begripe sce*n*t sine ghebu*er*en [**I.2**] 1
En*de* quest dat si va*n* sca*em*te*n* true*r*e*n*
Sie selue wel toe tgheual es bi
4 Wel w*er*de*n* mach dat niet en si 4

*Cristu*s sprac te*n* fariseen ghemeen
Die suu*er* es w*er*pe de*n* eersten steen
Als sij v*er*stonde*n* ons he*er*en wort
8 Niem*en* en trac om w*er*pe*n* voert 8

Noch sprac god piet*er* stec in dij*n* zweert
Wie mette*n* zwe*er*de de*n* andre*n* deert
Mette*n* zwe*er*de w*er*t hij ghesleghen
12 W*aer*t ons niet salich god adt v*er*zwegh*en* 12

Te*n* snijt ghee*n* zweert so grieuelic ze*er*e
Als tongh*en* die neme*n* des mensche*n* he*er*e
Van goede so v*er*couuert me*n* wel
16 M*aer* he*er*e v*er*liese*n* es alte fel 16

Mij*n*s selues ghebrec cleeft an mi vast
Wat andre*n* weecht es mi ghee*n* last
Ic hebbe draghene ghenouc an tmij*n*
20 Twi soudic yeme*n*s begrip*er*e sijn 20

Ne vonnest niem*en* gods raet es best
So ne w*er*di niet ghevonnest intlest
Al dinct hu eens and*er*s faeute zwaer
24 Hu faeute weecht niet te min I haer 24

Ghepei*n*s doet wane*n* wa*en* doet mesm*er*ke*n*
Mesm*er*ke*n* doet dole*n* en*de* liecht de*n* w*er*ken
Bi wane es menich sin ghehoent
28 M*aer* die wel w*er*ct w*er*t wel gheloent 28

Die noit mesuel no vall*en* mochte
Het heeft sulc vonde*n* diet noint en sochte
Elc sie vor he*m* hoe vaste hi sta
32 Meskief scij*n*t v*er*re hets dicwile na 32

85vb1 *Met deze regel begint hand I.*

So wie dat spreke*n* wille vp mi
Besie he*m* seluen wie hij sij
Es hij goet en*de* al de sine
36 Sine smade ne es mi gheene pine 36

86ra Menich vp de*n* andre*n* spreect
Wiste hi selue wies he*m* ghebreect
En*de* wies he*m* voere*n* wa*er*e ghesciet
4 Hij zweghe en*de* ne sprake vp niieme*n* niet 40

Ic wilde de sulke saghe vp hem
En*de* liete mi bliue*n* dat ic bem
Of seide niet meer dan hi saghe
8 Eld*er* in een vremt ghelaghe 44

M*aer* quade tonghe*n* moete*n* clappe*n*
Alsoudeme*n*se te sticken cappe*n*
D*aer* o*m*me so ne liete*n* sijs niet
12 D*aer* menich ongheual af es ghesciet 48

En begrijp dine*n* euenkersti*n* niet
Bepeinse wat di selue*n* es ghesciet
En*de* wiltu goede*n* loen ontfaen
16 So ne gaet niet voer wel ghedae*n* 52

Paeus keyser he*r*toghe*n* greeue*n*
En*de* alle die nv ter we*er*elt leue*n*
Die moetent hier m*et* alle*n* late*n*
20 En*de* vare*n* al naect haerer st*ra*te*n* 56

Die da*n* n*aer* duecht heeft ghestae*n*
Die sal goeden loen ontfae*n*
D*aer* o*m*me so laet ons wel leue*n*
24 So w*er*de*n* wi m*et* gode v*er*heue*n* 60

Dies jo*n*ne o*n*s de vad*er* en*de* sone
En*de* dheleghe gheest III p*er*soene
Als een god alte samen
28 Eewelike en*de* ou*er* al amen 64

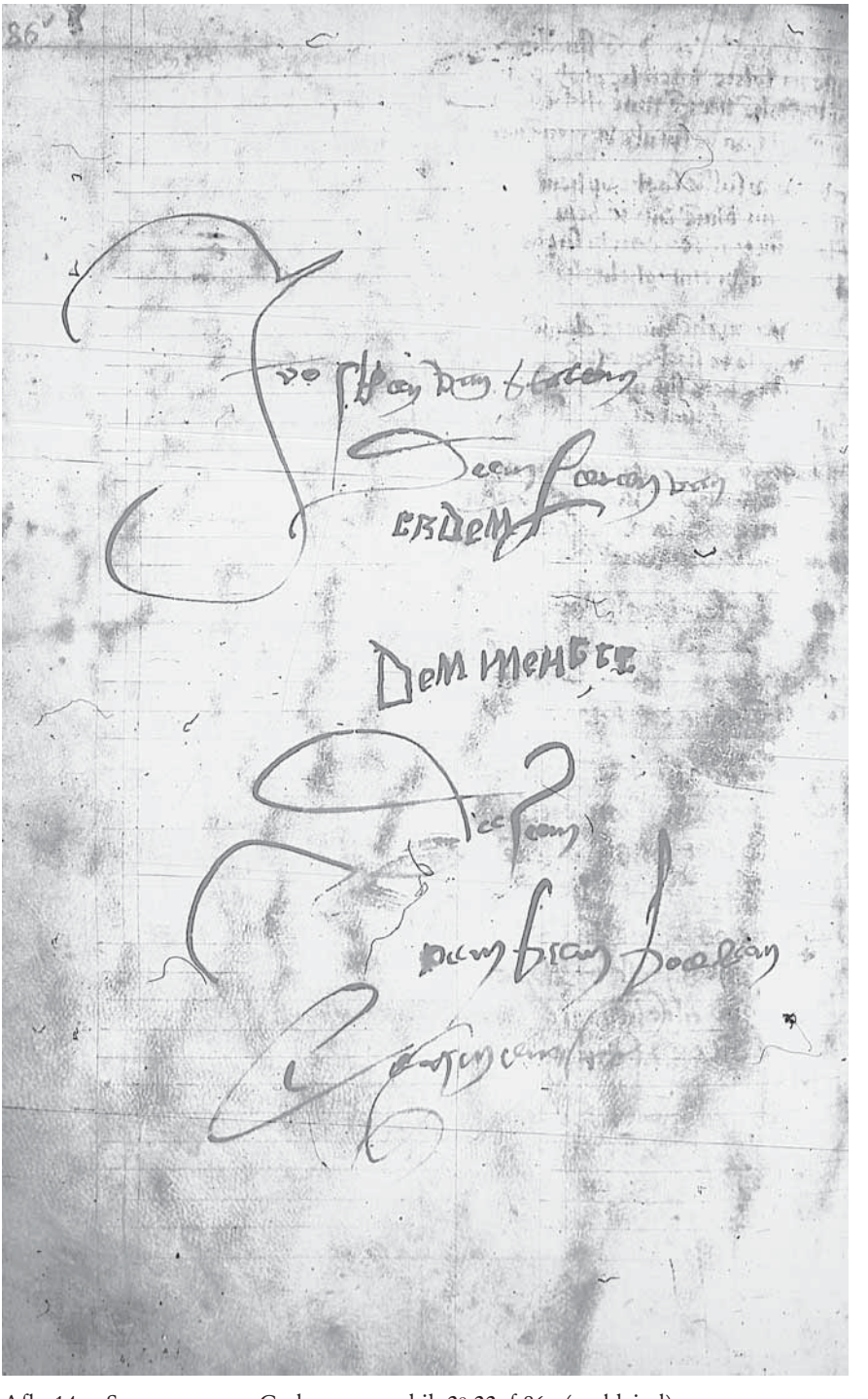

Afb. 14. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.86v (verkleind)

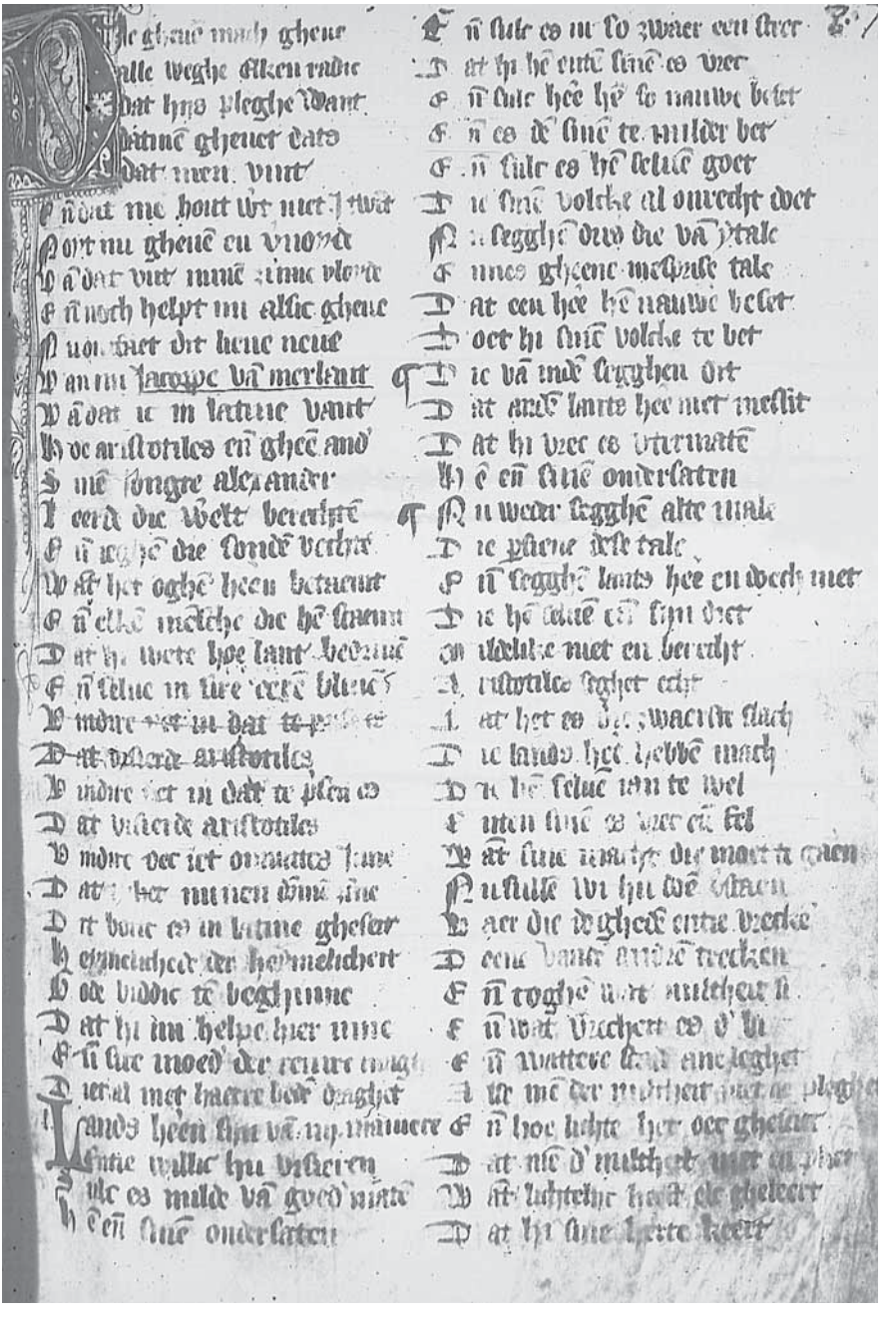

Afb. 15. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.87r (verkleind)

87ra **D**Ie gheue*n* mach gheue [**II.1**]
alle weghe Elken radic 1
dat hijs pleghe Want
4 datme*n* gheuet dats
dat men vint
En*de* dat me*n* hout we*r*t niet I twi*n*t 4
Noyt mi gheue*n* en ve*r*noyde
8 Va*n* dat vut mine*n* zinne vloyde
En*de* noch helpt mi alsic gheue
Nu ontfaet dit lieue neue 8
Van mi jacoppe va*n* merlant
12 Va*n* dat ic in latine vant
Hoe aristotiles en*de* ghee*n* ande*r*
Sine*n* jongre alexander 12
Leerde die we*er*elt berechte*n*
16 En*de* ieghe*n* die sonde*n* vechte*n*
Wa*n*t het oghe*n* hee*r*en betaemt
En*de* elke*n* me*n*sche die he*m* scaemt 16
Dat hi wete hoe lant bedriue*n*
20 En*de* selue in sire eere*n* bliue*n*
23 Vindire yet in dat te p*ri*sen es
24 Dat visierde aristotiles 20
Vindire oec iet onnuttes jnne
Dat tyhet minen do*m*me*n* zi*n*ne
Dit bouc es in latine gheseit
28 Heymelichede der heymelicheit 24
Gode biddic te*n* beghinne
Dat hi mi helpe hier inne
En*de* sire moede*r* der reinre magh*et*
32 Diet al met haerre bede*n* draghet 28
Lands hee*r*en sijn va*n* IIII maniere
Entie willic hu visieren
Sulc es milde va*n* goede*r* mate*n*
36 He*m* en*de* sine*n* ondersaten 32
87rb En*de* sulc es in so zwaer een strec
Dat hi he*m* ente*n* sine*n* es vrec
En*de* sulc hee*r*e he*m* so nauwe beset

87ra1 *Met deze regel begint hand B.*
87ra11 jacoppe va*n* merlant*: Onderstreept door een mogelijk niet-contemporaine hand.*
87ra21-22 *Beide regels, nagenoeg identiek aan 87ra23-24, zijn doorgestreept:* Vindire yet in dat te prise[*n*] es / Dat visierde aristotiles.

4 **E**n*de* es de*n* sine*n* te milder bet 36
En*de* sulc es he*m* selue*n* goet
Die sine*n* volcke al onrecht doet
Nu segghe*n* dus die va*n* ytale
8 **E**nnes gheene mesprise tale 40
Dat een he*er*e he*m* nauwe beset
Doet hi sine*n* volcke te bet
¶ **D**ie va*n* inde*n* segghen dit
12 **D**at ande*n* lants he*er*e niet messit 44
Dat hi vrec es vtermate*n*
He*m* en*de* sine*n* ondersaten
¶ **N**u weder segghe*n* alte male
16 **D**ie p*er*siene dese tale 48
En*de* segghe*n* lants he*er*e en doech niet
Die he*m* selue*n* en*de* sijn diet
Mildelike niet en berecht
20 **A**ristotiles seghet echt 52
Dat het es die zwaerste slach
Die lands he*er*e hebbe*n* mach
Die he*m* selue*n* ian te wel
24 **E**nten sine*n* es vrec en*de* fel 56
Wa*n*t sine macht die moet te gaen
Nu sulle*n* wi hu doe*n* v*er*staen
Waer die dogheden entie vrecke*n*
28 **D**eene vande*n* andre*n* trecken 60
En*de* toghe*n* wat miltheit si
En*de* wat vrecheit es d*aer* bi
En*de* wattere scade*n* ane leghet
32 **A**lse me*n* der miltheit niet ne pleghet 64
En*de* hoe lichte het oec ghesciet
Dat me*n* d*er* miltheit niet en pliet
Wa*n*t lichtelijc heeft elc gheleert
36 **D**at hi sine herte keert 68
87va **A**n dulle*n* cost en*de* onbesceede*n*
En*de* lichtelike machme*n* leede*n*
Toter vrecheden den sin
4 **M**a*er* miltheit pleghe*n* d*aer*s cracht jn 72
¶ **W**ille da*n* een prince milde wese*n*
Sette sine*n* sin in desen
Dat hi merke wat hi v*er*moghe

87rb28 vande*n*: *De linkerschacht van de* v *is door een andere hand verlengd.*

8 Entie tijt d*aer* gheue*n* vp doghe 76
En*de* merke die p*er*sone
Wies hi werdich es va*n* loue
G Hef he*er*e goet na dine macht
12 En*de* e*m*mer mett*er* mate*n* bewacht 80
En*de* ghef dijn goet al sulke*n* ma*n*
D*aer* het wel besteet es an
Die andere*n* gheeft mesdoet tware*n*
16 En*de* laet der miltheit regle vare*n* 84
Wie anders da*n* sijn goet vut giet
Der boser die me*n* vele siet
Dies en wert he*m* gheen prijs
20 Wa*n*t hets v*er*lore*n* in alre wijs 88
Wat so me*n* ande*n* onwerde*n* leghet
Entie sond*er* mate pleghet
Vut te ghietene sijn goet
24 Die moet sae*n* met grot*er* spoet 92
Valle*n* alse die onvroede
In die hauene der armoede
Dus ghelijcte hi wie soes pleghe
28 Die sine*n* via*n*t gheuet seghe 96
¶ Die da*n* gheuet wel sijn goet
Alst tijt es en*de* noot doet
Daert bestaet es mett*er* eere
32 Sekerlike dats een lants he*er*e 100
Die he*m* selue*n* ente*n* sinen
Milde es en*de* dat doet hi scine*n*
Sin macht sal menichfoude
36 En*de* sine ghebode salme*n* houde*n* 104
87vb Dese es milde en*de* ghemate
He*m* en*de* sine*n* ondersate*n*
M*aer* die siere lieder goet
4 En*de* dat sine onweselike v*er*doet 108
En*de* onwerde*n* lieden gheuet
En*de* sulke dies gheen noot en heuet
Die vrec heete*n* tsire scande
8 Die es v*er*deruere va*n* sine*n* lande 112
Dul milde want hi niet vosiet
Sijns lants orbore en*de* sijn v*er*driet
Vrecheit es oec eene*n* name
12 De*n* lants he*er*e z*eer*e onbequame 116
Lands he*er*e da*n* dul milde of vrec
Vallet ind*er* scande*n* strec

So moet die lands he*er*e dan
16 Kiesen eene*n* goede*n* man 120
Die hi ghetrouwe kent en*de* goet
En*de* he*m* beuele*n* dat hi behoet
Den orbore va*n* sine*n* lande
20 En*de* settent al in sine*n* hande 124
Dese rente en*de* sijn af val
En*de* des lants orbore al
NE gheen lands he*er*e en sal mede
24 hoghe*n* sine moghenthede 128
Met ne gheene*n* coste ve*r*lade*n*
Da*n* he*m* sijn lant mach stae*n* in scade*n*
Wa*n*t wie dat doet hi moet te hant
28 Bederue*n* selue en*de* al sijn lant 132
Vrecheit en*de* dullike ve*r*teere*n*
Moeti beede va*n* he*m* ve*r*weere*n*
So mach hi de milthede beiaghe*n*
32 En*de* d*aer* mede in sine*n* daghe*n* 136
Sijn lant sette*n* in sulke*n* state
Dat langhe bliuet in goede*r* mate
En*de* dit en mach els gheualle*n* niet
36 Da*n* he*m* een lants he*er*e d*us* vorsiet 140
88ra Dat hi af trecke sine hande
Vande*r* liede*r* goet vande*n* lande
En*de* hise niet so ze*er*e bescatte
4 Dat sine vloeke*n* o*m*me datte 144
HIer o*m*me so ghewaghet des
Die grote wise hermogines
Dat die hogheste edelheit si
8 Entie gherechtichste oec d*aer* bi 148
En*de* d*aer* toe een oech teeki*n* mede
In he*er*en he*r*ten in heere*n* stede
Va*n* dogheden va*n* oghe*n* moede
12 Dats dat he*m* een lands he*er*e behoede 152
Dat hi sine ondersate
Niet en bescatte but*er* mate
Wat was die redene entie dinc
16 D*aer* der syte*n* rike o*m*me ve*r*ghinc 156
Entrouwe*n* dat die he*er*en dreue*n*
Meer costs da*n* rente mochte geue*n*
En*de* alse die rente*n* ware*n* ve*r*dae*n*
20 Stake*n* die he*er*en die hande*n* sae*n* 160
And*er* onde*r*sate*n* goet

Doe wordsi in sulk*en* moet
Dat sire o*m*me riep*en* wrake
24 Ane gode om al sulke sake 164
Die de he*er*en heuet gheplaghet
En*de* volc heuet vp he*m* gheiaghet
Diese vp slough*en* so na dat
28 Dat me*n* hare nam*en* al v*er*gat 168
HIer o*m*me radic elk*en* heere
Dat hi te do*m*melike niet v*er*te*er*e
Dat hi sulke miltheit kiese
32 Daer hi sijn gheu*en* niet bi v*er*liese 172
Wille hi met gheuene mak*en* vrie*n*t
Gheue die ghetrouwelike heeft gedie*n*t
Gherne gheu*en* moet hi le*er*en
36 En*de* eer*en* die werdich sijn eer*en* 176
88rb En*de* onnoselen beraden
Eenvoudegh*en* lied*en* sta*en* in stad*en*
En*de* antwoerd*en* alse me*n* groet
4 En*de* e*m*mer hebbe die to*n*ghe behoet 180
¶ Alexander merc hier jnne
Die clare v*er*sta*n*nesse va*n* zinne
Die es houet en*de* leeret al
8 Hoe me*n* lant berechte*n* sal 184
Soe es va*n* dogheden dat behout
En*de* soe vorsiet wane*n* die scout
En*de* waer mesdaet neemt beghin
12 En*de* wane*n* v*er*lies comt en*de* ghewin 188
Soe leert vorsien wat me*n* sal kiese*n*
Wat me*n* scuwe*n* sal en*de* v*er*liesen
En*de* va*n* v*er*sta*n*nesse*n* es dbeghin
16 Dat een merke in sine*n* sin 192
Dat hi va*n* goed*er* name*n* si
Wie so dat souct ghelouets mi
Ongheveinst en*de* metter doghet
20 Hi wert ind*er* h*er*ten v*er*hoghet 196
En*de* diese souct met lose*n* si*n*ne
Hi wert al ontset der inne
Menne sal niet wille*n* sekerlike
24 Coninc sijn om tgrote rike 200
M*aer* beghee*er*en tsine hee*r*e

88ra34 heeft*: De eerste* e *is boven het woord geschreven.*

	Om die*n* oghe*n* name der eere	
	Dus staet va*n* goede*r* name*n* die mi*n*ne	
28	**V**a*n* alre eere*n* ten beghi*n*ne	204
	Entie machme*n* beiaghe*n* mede	
	Met sinne inde*r* moghenthede	
	Beghert jeme*n* om ander dinc	
32	**H**e*e*re te sine of coninc	208
	He*m* en comtere af eere no bate	
	Ma*er* inder nide en*de* inde*r* hate	
	Der liede*r* moet hi sijn ve*r*lore*n*	
36	**V**ande*n* nide wert ghebore*n*	212
88va	**L**ieghe*n* drieghe*n* dats talle*n* stonde*n*	
	Materie va*n* alle*n* sonden	
	Va*n* lieghe*n* drieghe*n* sijt ghewesse	
4	**S**o wast en*de* comt ve*r*ranesse	216
	Va*n* ve*r*ranesse wert hate ghespelt	
	Va*n* hate onrecht ghewelt	
	Va*n* onrechte so rijst talle*n* stonde*n*	
8	**V**e*r*hartheit va*n* dorpe*r*en sonden	220
	Ve*r*hartheit maect gra*m*me*n* moet	
	Va*n* gra*m*schepe*n* dies sijn wi vroet	
	So comt ouerhoricheit mede	
12	**H**ier af waest datme*n* de*n* vrede	224
	Entie vriendscap al ontseghet	
	Dits datme*n* te noemene pleghet	
	Viandsceep onde*r* die eeren	
16	**V**iandsceep willic hu le*e*ren	228
	So wast orloghe en*de* gheuecht	
	En*de* orloghe destruert al recht	
	En*de* vellet stede*n* en*de* vaste mure*n*	
20	**I**eghe*n* dat recht der nature*n*	232
	En*de* wat so ieghe*n* nature strijt	
	Onteert he*e*ren en*de* lande wijt	
¶	**S**ie da*n* lands he*e*re datti bequame	
24	**S**i te hebbene goede*n* name	236
	Wa*n*t redene met goede*r* begherte*n*	
	Va*n* goede*r* name*n* va*n* goede*r* he*r*te*n*	
	Heuet die waerheit ve*r*coren	
28	**E**n*de* waerheit es alse wijt hore*n*	240
	Materie en*de* wortele mede	

88va28 *Voor* waerheit *is een* z *uitgeradeerd.*

Va*n* alre doghedachtichede
En*de* es ieghe*n* loghene echt
32 Va*n* waerheit wert ghebore*n* recht 244
Va*n* rechte comt *con*fidencia
Soe es die doghet die hare ghetroest
Dat god elke*n* rechte*n* ve*r*loest
36 Va*n* troeste wert miltheit ghebore*n* 248
88vb Miltheit mint heymelicheit ve*r*core*n*
Va*n* heymelichede vrienscap gaet
En*de* heimelicheit vant de*n* raet
4 Raet gheuet hulpe talre noot 252
Die we*er*elt ware bleue*n* doot
Ne ware die dogheden die wi noeme*n*
Deene niet vande*n* andere*n* come*n*
8 Wa*n*t hier mede es gheset 256
Rech en*de* redene en*de* wet
En*de* dese redene doet bi nature*n*
Die me*n*scheit te gade*r* ghedure*n*
12 Hier o*m*me moete*n* wi mede lyen 260
Dat begherte va*n* heerscapien
Om de*n* lof va*n* goede*r* name*n*
Es louelijc ze*er*e en*de* bequame
16 Alexander lieue nv zie 264
Datme*n* niet en sie an die
Ghenouchte vande*n* lachame
Die beestelijc sijn en*de* ontame
20 En*de* ve*r*deruelijc der eeren 268
Die he*m* an svleeschs wille ke*er*en
Sine ve*r*sta*n*nesse en*de* sijn sin
Va*n* sire ziele*n* ve*r*deruet d*aer* in
24 Weelde heuet in hare*n* ghewi*n*ne 272
Bedect vreeselike mi*n*ne
Des vleeschs mi*n*ne bringhet vore*n*
D*aer* ghiericheit af wert ghebore*n*
28 Mi*n*ne va*n* goede brinct ghereit 276
Vor hare die onscamelheit
Onscamelheit doet hare ve*r*wane*n*
Vort waerheit laet hare o*n*tspane*n*
32 En*de* comt an donghetrouwichede 280
Onghetrouwe volghet diefte mede

88va32 recht*: De* r *is boven het woord geschreven.*

		Diefte lachtre en*de* scande	
		En*de* karker en*de* bande	
36		**E**n*de* dus wert d*er* ghenouchte*n* ende	284
89ra		**L**iues v*er*lies en*de* zielen schende	
		En*de* ghesciet onrecht der natur*en*	
		Nu betaemt da*n* telker vren	
4		**L**ands he*er*e die dogheden es bequame	288
		Dat die mare va*n* sire name	
		In grot*er* eerliker wijsheden	
		Vermaert si in vele steden	
8		**E**n*de* hi ond*er* sine edele man	292
		Wiselike daghe dinghe*n* can	
		Hier af comt he*m* eere en*de* prijs	
		En*de* wert ontsien in alre wijs	
12		**A**lse sine hore*n* in talen vroet	296
		En*de* hi sine dinghe*n* wiselike doet	
		BI cleene*n* dinghe*n* machme*n* le*er*en	
		An dese machteghe lands he*er*en	
16		**W**ed*er* si sijn wijs of niet	300
		Wa*n*t wat lands he*er*e die dat pliet	
		Dat hi sijn lant wel beset	
		In bedwanghe der gods wet	
20		**D**ie sal met eere*n* regneren	304
		Ma*er* die pluck*en* will*en* en*de* scere*n*	
		Sine lieden en*de* werpe*n* bute*n* rechte	
		Hi laet die steen strate slechte	
24		**D**ie met waerheden es beset	308
		En*de* ontseghet sijns selues wet	
		Entie sire wet niet en rouct	
		Die w*er*t onwert en*de* v*er*vlouct	
28	¶	**S**o betaemt da*n* wel de*n* he*er*e	312
		Dat hi he*m* ant rechte keere	
		Met gheveinsder h*er*te*n* niet	
		Ma*er* alse trouwe en*de* recht ghebiet	
32		**D**at al tvolc moghe v*er*stae*n*	316
		Dat hi gode es onderdaen	
		Da*n* doe*n* die liede hare*n* he*er*e	
		Onderdanicheit en*de* eere	
36		**E**n*de* god die v*er*heftene mede	320
89rb		**O**mme sine onderdanichede	
	¶	**T**oghet hi he*m* buten goet	
		En*de* ypocrite es inde*n* moet	
4		**D**ats een onghedueric ganc	324

Tfolc v*er*nemet eer jet lanc
So wert hi va*n* gode begheue*n*
Tfolc v*er*malendijet sijn leue*n*
8 Me*n* seghet va*n* he*m* elc sins quaet 328
Sine moghentheit te gaet
Hi v*er*liest die w*eer*elt eere
Wat sal deser talen meere
12 Scat no p*re*cieuse steene 332
Moghe he*m* helpe*n* groot no cleene
Dat he*m* e*m*mermeer toe quame
Eere ofte goede*n* name
16 HIer toe betaemt wel de*n* he*er*e 336
Dat hi gherne die wise he*er*e
En*de* liede va*n* goede*n* leuene
En*de* houde die wise he*m* beneuene
20 En*de* hefse in oghe*n* steden 340
Met he*m* spreke va*n* wijshede*n*
Met he*m* vraghe*n* en*de* toghe*n*
Va*n* zware*n* pointe*n* en*de* va*n* hoghe*n*
24 Houeschelike hi vraghe*n* moet 344
In antwoerde*n* wijs en*de* vroet
Die wijste en*de* vand*er* hoghest*er* gebort
Meest eere*n* en*de* trecke*n* vort
28 Oec moet he*m* die co*ninc* vorsien 348
Wat weselijc es wat moghe gescie*n*
En*de* he*m* d*aer* ieghe*n* besetten
Wa*n*t mesfalle te min letten
32 Alse mer ieghe*n* es inde wachte 352
Hi moet sijn goed*er*tiere*n* en*de* sachte
En*de* conne*n* sine*n* moet bedwinghe*n*
Oft hi viele in gramme*n* dinghe*n*
36 Dat hi gheene haesticheit en dade 356
89va Hen ware bi goede*n* vor rade
Vint hi besculdicht sine*n* moet
Betert selue so es hi vroet
4 Wa*n*t die hogheste vroescap eist echt 360
Dat een he*er*e he*m* selue*n* berecht
Alse een he*er*e da*n* heeft ve*r*staen
Dat eene dinc nuttelijc es ghedae*n*
8 Sette he*m* met rade te doene dat 364
Si niet te haestich noch te lat
Betamelic eist der eerlichede
Dat me*n* wel ghecleet si mede

12		**E**n*de* ghepareert wel en*de* scone	368
		Welk*en* tijt dat hi he*m* ve*r*tone	
		En*de* dat sine parure si rike	
		Ander*en* lied*en* onghelike	
16		**D**at die werdicheit hebbe h*aer* e*er*e	372
		Entie oecheit van de*n* heere	
		Bliue d*aer* bi onghescaert	
		Entie here bliu*er*e bi ve*r*maert	
20	¶	**M**anlic luut en*de* scone wort	376
		Trect oec heere*n* ere vort	
		De*n* he*er*e betaemt oec sekerleke	
		Dat hi te vele niet en spreke	
24		**H**en dade tijt ende stonde	380
		Dat mens ontbeere*n* niet en *con*de	
		Hets beter dat der lieder oren	
		Nauwe merke*n* en*de* hore*n*	
28		**E**n*de* dorstich sijn om shee*er*en tale	384
		Da*n* si ve*r*saet ware*n* alte male	
		VVelke*n* tide*n* dat so ve*r*re comt	
		Dat me*n* lands he*er*en . he*er*en noemt	
32		**S**one voeghet he*m* niet wel	388
		Dat hi heimelicheit of spel	
		Te vele hebbe met selke*n* pe*r*sone*n*	
		Die me*n* ter eeren niet mach tone*n*	
36		**W**a*n*t het maect de*n* he*er*e ve*r*smaet	392
89vb		**A**lse hi te vele o*m*me gaet	
		Met onwerde*n* en*de* met kinde*n*	
		Dies so plegheme*n* in jnden	
4		**E**ene vtermatene scone sede	396
		Een niewe co*ninc* es gheset	
		So hebsi ghemaect eene wet	
		Dat die co*ninc* eens jnde*n* iare	
8		**H**e*m* ve*r*toghet al openbare	400
		Vor die meente teere tijt	
		In sijn coninclijc abijt	
		En*de* met eere*n* ghewapent wel	
12		**V**p een ors sterc en*de* snel	404
		Tscoenste datme*n* ghevisiere	
		Ve*r*dect met wapine*n* goet en*de* diere	
		Die meente staet va*n* verre*n* dan	
16		**B**i he*m* sine edele man	408
		Te handelen men da*n* d*aer* pleghet	
		Sake*n* d*aer* hoghe dinc an leghet	

	Wett*en* . en*de* dingh*en* v*er*clar*en*	
20	**D**ie te vor*en* bedect waren	412
	D*aer* handelt m*en* op*en*bare echt	
	Hoe m*en* die ghemeente berecht	
23	**D***aer* loent die co*ninc* en*de* gheuet	
23a	naer dat elc verdient heeft	416
24	**E**ntie ghene die sijn gheua*en*	
	Bi cleenre scout laet m*en* da*n* ga*en*	
	Entie met cheinse sijn v*er*lad*en*	
	V*er*lichtm*en* va*n* haerre scaden	420
28	**E**n*de* alse al dit es ghedaen	
	Doet m*en* d*en* co*ninc* sitt*en* gaen	
	So staet een vp der meester he*er*en	
	Die naest d*en* co*ninc* meest heeft eer*en*	424
32	**E**n*de* priset d*en* coninc dan	
	Hoe hi es een gheraect man	
	En*de* dankets gode va*n* hemelrike	
	Dat hi dat indsche co*inc*rike	428
36	**V***er*chiert heuet in sulker wise	
90ra	**M**et so edelen ende so wisen	
	En*de* hi die ghemeente mede	
	Met sulker onderhorichede	432
4	**D**en co*ninc* maect onderdaen	
	En*de* alse dat prisen es ghedaen	
	En*de* men gode heuet ghelouet	
	Die alre wel daden es houet	436
8	**S**o danctmen d*er* ghemeente*n* al	
	Dat soe so lieuelike sond*er* ghescal	
	Diene*n* har*en* gherechten he*er*e	
	En*de* men trostse vort w*aer*t me*er*e	440
12	**T**e stane in onderhoricheden	
	En*de* si in hare ghebede	
	Dick*en* v*er*manen h*aer*s he*er*en	
	Alse dit es ghedae*n* met eer*en*	444
16	**A**lle die ghemeente pogh*en*	
	Hoe si des he*er*en lof v*er*hogh*en*	
	En*de* doen vor he*m* hare ghebede	
	In elke port in elke stede	448
20	**B**idmen om sijn la*n*ghe leue*n*	
	Sijn raet die wert oec v*er*heue*n*	

89vb23a *De gehele regel is interlineair in cursief schrift aangebracht in een andere dan de teksthand.*

In grote*n* loue in grote*n* prise
Vort so leeren alle die wise 452
24 Vander wieghe vp hare kind*er*
Dat si alle meerre en*de* minder
Hare*n* co*ninc* eeren en*de* minnen
Dus spreect men bute*n* en*de* binne*n* 456
28 Vand*er* doghet vande*n* lands he*er*e
En*de* dus leuet hi in groter e*er*e
¶ Nu pleghet die he*er*e da*n* oec mede
Dat hi die ou*er*horichede 460
32 Vande*n* quade*n* lieden wreect
En*de* hise ontliuet en*de* tsticke*n* brect
En*de* ve*r*licht dan mede daer
Tribute d*aer* si sijn te zwaer 464
36 En*de* ve*r*licht vande*n* coepman
90rb Sine tolne mede dan
En*de* doetse gheleeden wel
Dits die sake en*de* niet el 468
4 Twi so groot volc es in jnden
Omdat he*m* d*aer* elc mach bewinde*n*
Sire neeringhe*n* en*de* met vrede*n*
Comanne dragh*e*n tall*e*n stede*n* 472
8 De name vande*n* grote*n* he*er*en
Bi he*m* eist dat die rente*n* meere*n*
En*de* bider name vande*n* lande
Ontsien de*n* he*er*e sine viande 476
12 Elc lands he*er*e merke dies
Dat hi omde*n* erdsche*n* kies
Niet en ve*r*liese die grote eere
Die ghedueren sal e*m*mermeere 480
16 Scuwe dan wreetheit va*n*de*n* diere
Dats dat hi in ghere maniere
Te haestich ne si noch te fel
Horse houeschelike en*de* wel 484
20 En*de* si ghenadich en*de* sochte
Die hi met wapene*n* onde*r*brochte
Scuwe gulsicheit en*de* o*m*mate
Sijt in dranke sijt in ate 488
24 En*de* met vrouwe*n* tsine vele
Want het es d*er* zwine zede
Ghelooft mi he*er*e der waerhede
Te vele met vrouwe*n* spreke*n* 492
28 Doet de*n* lachame te breke*n*

		Wet en*de* recht scuwe*n* en*de* late*n*	
		En*de* wiuelike eene*n* he*er*e ghelate*n*	
		En*de* maect eene*n* dorper doot	496
32	¶	**H**et betaemt wel he*er*en groot	
		Dat si hebbe*n* heimelike*n* vrie*n*t	
		Alst gheualt datme*n* dient	
		Vor he*m* met vedele*n* in deduut	500
36		**W**ant d*er* musike soete luut	
90va		**D**oet dicke*n* sorghe*n* v*er*gheten	
		Entie ziele . wilmen weten	
		Heuet ghenouchte groet d*aer* inne	504
4		**E**n*de* d*aer* ruste*n* in die zinne	
		Entie lechame comt ter ruste*n*	
		Eist datti sulke*n* sake*n* luste*n*	
		Ne pleghes langhere in ge*er*e maniere	508
8		**D**an drie daghe ofte viere	
		En*de* dit doe in heimelicheden	
		En*de* alstu best in selker stede	
		So wachti va*n* ouer dranke	512
12		**D**ie metti sitten ande*n* banke	
		Laet die*n* drinke*n* vtermate*n*	
		Dan saltu dijn spreken late*n*	
		Alse of die dranc dijn meest*er* ware	516
16		**D***aer* saltu hore*n* openbare	
		Ontecke*n* vele v*er*holne dinghe*n*	
		Wa*n*t d*aer* dronckenscap es ghinghe	
		D*aer* nes heimelicheit ne gheene	520
20		**H**out metti oec int ghemeene	
		Sonderlinghe vul va*n* trouwe*n*	
		Die dor riden en*de* dor scouwe*n*	
		Hoet in dine*n* lande staet	524
24		**E**n*de* ghi bi he*m* weet hoet gaet	
		Alstu best onder din baroene	
		Eere meest die sijn va*n* de*n* hogeste*n* doene	
		Naer dat si werdich moghe*n* wese*n*	528
28		**N**oot nv de*n* ghene*n* en*de* nu dese*n*	

90rb29 **W**et*: Op de plaats van de hoofdletterkolom bevindt zich een gaatje in het perkament. De beginletter van de regel is verder naar rechts als minuskel geschreven, maar wel rood opgehoogd en daarom als een hoofdletter getranscribeerd.*

90va2 wilmen*: De eerste poot van de* m *is verbeterd uit een letter met een lange schacht, waarvan de bovenste helft is uitgeradeerd.*

		Ghef he*m* cleedere en*de* paruren	
		Nader werden enter naturen	
		So dat niemen bidi en si	532
32		**H**ine kenne dine miltheit vri	
	¶	**S**ie dat ieghenlijc man ontghelt	
		Wie dat cracht doet of ghewelt	
		En*de* elkerlijc na sire werde	536
36		**O**uerdeghe dulle houerde	
90vb		**S**almen an eenen maten man	
		Al anders berechten dan	
		Dan an eenen groten heere	540
4		**E**n*de* so berechten dat elc leere	
		Tontberne sulker houer daet	
		Bidi eist dat bescreuen staet	
		In des wijs Esculapius leere	544
8		**D**at het recht es datmen heere	
		Den lands heere die hem te waren	
		Heere can maken alse die haren	
		Die dwinct die voghelen starc vermeten	548
12		**E**n*de* laet die crancke met hem eten	
	¶	**W**ie so dan in heeren houe	
		Eeneghe dinc doet buten loue	
		Men sal proeuen vp sinen moet	552
16		**E**ist dat hijt in spele doet	
		So latment te sachter liden	
		Doet hijt oec vp een benide*n*	
		Of jndes lans heeren onwerde	556
20		**M**en doe dien te hant ten zwerde	
		IN vier dinghen machmen leeren	
		Wien men tellen mach vor heeren	
	¶	**T**eerst es datmen merken moet	560
24		**O**f hi zi van leuene goet	
	¶	**T**ander es dat hi bekinne	
		Of hi heuet der lieder minne	
	¶	**I**nt derde so merken wi	564
28		**O**f hi besceeden milde si	
	¶	**E**n*de* dat vierde es in dien	
		Oft hi eerlijc es ontsien	
	¶	**E**lc lands heere keere hem daer toe	568
32		**D**at hi sine dinc so doe	

90va29 paruren*: Tussen* paru *en* ren *bevindt zich een gaatje in het perkament.*

Dat hi sijns volx h*er*te ghewi*n*ne
Sette d*aer* toe . sine zinne
Dat hi tonrecht aue doe 572
36 Sone sal dat volc niet wete*n* hoe
91ra Dat si quaet spreke*n* va*n* de*n* he*er*e
En*de* eist datme*n* dat spreke*n* o*n*tke*er*e
Dats sond*er* vreese of anxt I twint 576
4 Die lands he*er*e en wert ghemint
Wa*n*t breect me*n* die tale quaet
Me*n* beneemt die bose daet
Dies eist eene oghe wijshede 580
8 Dat dine hoghe eerlichede
So wert so inder lieder zinne
Dat soe cle*m*me boue*n* de mi*n*ne
MEn leset dat in sijn co*ninc*rike 584
12 Die co*ninc* es des reghens ghelike
Dat eene ghifte es va*n* gode scone
Eene benedixie vande*n* trone
Der erde*n* lijf en*de* d*aer* toe mede 588
16 Helpe alder me*n*schelichede
Wa*n*t va*n* reghene comt g*roe*t goet
En*de* in reghene es menich o*n*spoet
D*aer* in es dond*er* en*de* wederlecht 592
20 Entie riuiere*n* wasser bi echt
En*de* lope*n* ou*er* en*de* tonstaden
Dus comt va*n* reghene dicke*n* scade
Doch en laet me*n*t d*aer* o*m*me niet 596
24 Men en looftere gode in alst gesciet
O*m*me tfordeel en*de* om die noot
Al comtere somwile af scade g*roe*t
¶ Die ghelijcs eist vande*n* winde*n* 600
28 Die god ter w*eer*elt wilde zinde*n*
Vut sine*n* ou*er*vloyende*n* scatte
Meneghe scade comt om datte
Alse va*n* storme en*de* va*n* vloede 604
32 Nochta*n* comets vele te goede
Wa*n*t me*n* mochts ombeere*n* niet
Dit selue gheuallet en*de* ghesciet
Dicke*n* va*n* des zomers hitte 608
36 Grote scade en*de* grote smitte
91rb En*de* so doet va*n* des winters coude
V*er*noi en*de* scade menichfoude
Nochta*n*ne machme*n* gheens ontbeere*n* 612

4 Sal hare die me*n*scheit gheneere*n*
Entie andere creatueren
Dus so dincket der scriftur*e*n
Machme*n* va*n* lands he*er*en spreke*n* 616
8 Al eist dat si ter noet af breke*n*
Hare*n* ondersate*n* meer da*n* recht
Me*n* mochter ontbeere*n* nu no echt
Wa*n*t die we*er*elt ware but*er* eere 620
12 Sond*er* wet waersoe sond*er* he*er*e
Lands he*er*e sal merke*n* als die vroede
Om sire lieder aermoede
Entie ve*r*cranct sijn en*de* ve*r*hout 624
16 En*de* zien dat me*n*se vp hout
En*de* d*aer* toe kiese*n* sulc eene*n* man
Diet gherne doet en*de* wel doe*n* can
Dat hi de*n* ghene*n* sta in stade*n* 628
20 Die arem sijn en*de* ve*r*laden
Hier bi wert die lands he*er*e ghemint
En*de* ve*r*re in dogheden bekint
Entie liede werdens vro 632
24 En*de* me*n* doet gode lieue also
¶ He*er*en sijn sculdich te vorsiene
Alse diere tide pleghe*n* te ghesciene
Dat si van corne sijn bewist 636
28 In borghe*n* in solre en*de* in kist
He*er*en sulle*n* sijn ind*er* hoede
Te stortene va*n* me*n*sche*n* bloede
Wa*n*t hets eene dorp*er*e mesdaet 640
32 Al eenlike het gode bestaet
Dat hi steru*e*n doe den man
Wa*n*t hi es die tlijf gheue*n* can
En*de* diet al bi redene*n* doet 644
36 Dat es en*de* was en*de* wese*n* moet
91va Elc hoede*m* vorde*n* zware*n* slach
Also verre als recht ghedraghe*n* mach
¶ Hermogines die wise seghet 648
4 Dat vor gode te claghene pleghet
Al die macht va*n* hemelrike
Als een man ve*r*slaet sine ghelike
So langhe ghedueret oec de claghe 652
8 Dat god ghelt slach met slaghe

Heeren sulle*n* hore*n* jeeste*n*
Vande*n* hoghestе*n* ente*n* meste*n*
Van dat hier vore*n* es v*er*lede*n* 656
12 D*aer* moghensi in vinde*n* wijshede*n*
En*de* in v*er*ledene*n* dinghe*n* le*er*en
Hoe me*n* nv die dinc sal ke*er*en
Noch v*er*smade*n* noch v*er*hate*n* 660
16 Ne sulsi ne*m*mermeer de*n* mate*n*
Wa*n*t menich wert in sijn leue*n*
Va*n* cleenre dinc vp gheheue*n*
En*de* dan so mach hi berade*n* 664
20 Lichtelike vele scaden
¶ He*er*en en sulle*n* altoes niet breke*n*
Dat si belouе*n* en*de* spreken
Die trouwe breke*n* sijn keytiue 668
24 Si slachte*n* de*n* ghemeene*n* wiue*n*
Me*n* sal ghetrouwelike in alle*n* houe*n*
Houde*n* dat me*n* sal ghelouе*n*
Wa*n*t quade oude volghet ont*rou*we 672
28 En*de* al machme*n* somwile scouwe*n*
Somich vordeel int bedrieghe*n*
Nochta*n* merct wel dat dit lieghe*n*
Alte*n* quade*n* hende coemt 676
32 Entie hare volghet wert v*er*domt
Va*n* trouwe*n* comt alse wijt v*er*name*n*
Dat die liede*n* wone*n* tsame*n*
Trouwe heuet ghemaect de stede*n* 680
36 Trouwe hout die meente in vrede*n*
91vb Trouwe maect die he*er*en waert
Trouwe hout beesten onv*er*uaert
Drijf die trouwe vut erderike 684
4 So es dat volc alse beeste*n* ghelike
Lands he*er*e houd da*n* dine t*rou*we
En*de* dijn belouе*n* dat bescouwe*n*
En*de* al ware dijn belouе*n* zwaer 688
8 Hout e*m*mer vaste al gaet di naer
¶ Hermogines die grote he*er*e
Doet ons v*er*stae*n* dat e*m*mermeere
Twee gheeste sijn bi onser side 692
12 Die ons wachte*n* talle*n* ghetide

91vb2 beesten*: De eerste* e *is boven het woord geschreven door de teksthand.*

Die goede gaet t*er* recht*er* hant
Enter luchtre die viant
Dese bringh*en* vord*en* sceppere al 696
16 Alle onse ghewerke g*roe*t en*de* smal
Die des ghelou*en* en*de* merk*en*
Si suw*en* alle quade ghew*er*ke
Lands he*er*en sull*en* va*n* he*m* weer*en* 700
20 bi costum*en* dick*en* zweer*en*
Hen doe noot vtermaten
Si sull*en* dat zweer*en* hat*en*
Zwer*en* en betaemt niet he*er*en 704
24 M*aer* lied*en* va*n* cranck*er* eeren
Wat vellede in houd*en* viten
Dat sterke rike vand*en* sit*en*
Hare coninghe plagh*en* ghereede 708
28 Dorp*er*like valsche heede
O*m*me te bedrieghene mede
Waest lant borch casteel of stede
En*de* brak*en* recht en*de* wet 712
32 Die ind*en* lande war*en* gheset
Om der mente onsalichede
Dies en wilt die godlichede
Altoes langhere niet ghedogh*en* 716
36 En*de* v*er*staecse va*n* sin*en* oghen
92ra ¶ Alse di eene dinc es ontgangh*en*
Die du niet en moghes ghelangh*en*
Laet di dat niet te z*ee*r*e* berouw*en* 720
4 Het betaemt d*en* cranck*en* vrouw*en*
¶ Wes ghestadich en*de* vrome in rade
Dat hout dine macht ghestade
In sted*en* va*n* dire moghenthede 724
8 Mac scol*en* en*de* doe leer*en* mede
Die kindere va*n* din*en* lande
Sijn si arem vulle he*m* de ha*n*de
Doe he*m* houescheit ende eere 728
12 Hier bi sultu die clerke weck*en*
Dat si dine he*er*e vptreck*en*
En*de* dat si breed*en* din*en* name
In jeest*en* en*de* in word*en* bequame 732
16 Clergie eert een coninc rike

92ra5 in rade*: Toegevoegd in iets donkerder inkt, waarschijnlijk door hand I.*

		En*de* hee*er*en hof seere edelike	
		Wie v*er*hief wile*n* so scone	
		In die w*eer*elt die griexe crone	736
20		**D**aer na rome nv vrancrike	
		Clergie deet al sekerlike	
		Want ridderscap en wart nie v*er*heue*n*	
		Clergie en moester raet toe gheue*n*	740
24	¶	**A**lexander hoetti dies	
		Datti gheen wijf maket ries	
		Set dine ziele niet in hare ha*n*t	
		En*de* oft emmer so es bewant	744
28		**D**attu di boghe*n* moets te*n* vrouwe*n*	
		Souc eene die du dorres ghet*r*ouwe*n*	
		Wa*n*t alse eene vrouwe doet	
		Metti dat hare dincket goet	748
32		**S**o bestu al hare beuole*n*	
		Dijn lijf es hare wat helpt v*er*hole*n*	
		Wes va*n* venine in grot*er* hoede	
		Houti an ane vroede	752
36		**E**n*de* hout niet an eene*n* alleene	
92rb		**W**ant wers moghe*n* int ghemeene	
		Vele eene*n* hee*r*e v*er*gheue*n*	
		Dan een allene bestu bedreue*n*	756
4		**T**e nemene eene medicine	
		Doese vordi come*n* en*de* vor die dine	
		En*de* bi ghemeene*n* gansen rade	
		Nem medicine vroe en*de* spade	760
8		**A**lexander ghedinckes di	
		Dat die coninghe va*n* endi	
		Di sende*n* menich diere p*ro*sent	
		En*de* hoe me*n* di heuet ghesent	764
12		**M**ettie*n* juweele*n* eene scone joghet	
		D*aer* du naer bi waers onthoghet	
		Wa*n*t so was oint vp ghehoude*n*	
		Va*n* kintsche*n* daghe*n* totier houde*n*	768
16		**M**et venine tote vp dien dach	
		Ne ware dat ict an hare v*er*sach	
		Du waers onteert va*n* dine*n* liue	
		In die begherte va*n* die*n* wiue	772
20		**D**ie h*are* ghenaecte of die*n* so beet	

92ra35 *Open plek tussen* an *en* ane*; er is een woord van circa zeven letters uitgeradeerd.*

Die staerf alte hant ghereet
Mochtet eenichsins ghescie*n*
Ic wilde du ats eene*n* astromie*n* 776
24 En*de* du en hads vroe no spade
Het en ware bi sine*n* rade
Wa*n*t god en maecte noit dinc
Die hi met redene*n* niet bevint 780
28 En*de* hier va*n*t die wise platoen
In dinghe*n* d*er* naturen doen
Entie natuere vande*n* sterre*n*
Ne laetti niet also v*er*werre*n* 784
32 Dattu volghes de*n* ghene*n* naer
Die segghe*n* const va*n* sterre*n* es sw*aer*
En*de* dier en can niemen ghenake*n*
Sine wete*n* wat si make*n* 788
36 Wa*n*t ghene dinc es he*m* te zw*aer*
92va Die va*n* sinne es reene en*de* claer
Andere do*m*me te sprekene plie*n*
God heuet vorseit en*de* vorsie*n* 792
4 Van ane ghinghe hoet al sal come*n*
En*de* hier o*m*me maghet niet vrome*n*
Al vorsiet me*n* die dinc al
Hoe dat soe gheualle*n* sal 796
8 Wa*n*t sijn vorseghe*n* moet vulcome*n*
Wat mach da*n* const va*n* sterre*n* vrome*n*
¶ Hier vp es dus dandworde mijn
Al eist dat someghe dinghe sijn 800
12 Die e*m*mer vort moete*n* ghescien
Entie me*n* niet en mach ontvlie*n*
Eist dat me*n*se te vore*n* weet
Met mind*er* smerte*n* ontfarme*n* tleet 804
16 En*de* messeliker machme*n*t so*m* vlie*n*
Dan oft niet en ware vorsien
En*de* maectre doch ieghe*n* iet weere*n*
Dits eerande scuwe*n* sond*er* deere*n* 808
20 ¶ Siet hier een exempel te dese*n*
Ic weet wel het sal sterc wint*er* wese*n*
Ic gadre berninghe en*de* hout
En*de* make pelsen ieghen cout 812
24 En*de* spise mijn huus d*aer* ieghe*n*

92rb21 ghereet*: De linkerzijde van het oog van de* g *is te ver naar boven doorgetrokken.*

So maghic bet des winter pleghe*n*
Want sin en*de* vorsienichede
Gaf god bidi der mei*n*schelichede 816
28 Dat he*m* elc d*aer* bi vorhoet
Vor dinc die gheuallen moet
En*de* oec alse me*n* die plaghe vorweet
So salme*n* bidde*n* zee*r*e en*de* ghereet 820
32 De*n* vppersten oemoedelike
Dat hi he*m* deele oemoedelike
Sine hant ghewerke en*de* dor sine e*er*e
Die plaghe te*n* beste*n* keere 824
36 Wa*n*t god en sette in sine ghew*er*ke
92vb Noint so crancke dinc no so sterke
Dat hi sire macht dede ghewelt
Wildi hine ghinc eene*n* andere*n* telt 828
4 Me*n* mach de*n* vppersten de*n* oghe*n*
Met bede*n* en*de* met weldade*n* poghe*n*
NV late*n* wi dese sake dan
Vorsienichede prijst elc man 832
8 En*de* ve*r*staet wel ghi lands he*er*en
Wat aristotiles hier wille le*er*en
Hoe die me*n*sche in alre stont
Sine*n* lachame sal houde*n* ghesont 836
12 Dat hi gheens meesters en hebbe noot
Wa*n*t hets wijsheit noch also g*roo*t
Leue*n* sonde*r* euels pine
Dan eenegherande medicine 840
16 Ghesonde es grote nuttelichede
Die w*eer*elt te berechtene mede
Me*n* sal wete*n* en*de* ve*r*staen
Dat ne gheene weghe en gae*n* 844
20 D*aer* men bi in eenighe*n* daghe*n*
Eere of vordeel mach beiaghe*n*
Ensi dat men de*n* wech ghewi*n*ne
Va*n* clare*n* ve*r*standelen sinne 848
24 En*de* niome*n* es die de*n* wech vonde
Hine hadde des lachame*n* ghesonde
En*de* ghesonde en es gheen
En si dat draghe*n* ou*er* een 852

92vb6 *Tussen* dese *en* sake *bevindt zich een open ruimte waarin plaats is voor een woord van circa vier letters. Geen spoor van rasuur.*

28 Die *com*plexie d*aer* men mede
Ver*s*ament es in die me*n*schelichede
En*de* *com*plexie es ne gheene dinge*n*
Da*n* ghevoughe te*m*peringhe 856
32 Vand*er* vuchticheit des lachame*n*
En*de* god diet al hout te same*n*
Heuet beset met redene*n* al
Hoeme*n* die vuchtheit te*m*pere*n* sal 860
36 En*de* hoe me*n* bliue*n* sal ghesont
93ra En*de* heuet dit ghemaket cont
Sine*n* wise*n* vutv*er*coren
Va*n* die*n* begonste*n*t eerst hore*n* 864
4 Die va*n* inden die p*er*sine
Die grieke*n* entie latine
In welken boeke*n* me*n* en vint
Va*n* onwaerhede*n* niet een twint 868
8 NV quame*n* die wise te same*n*
D*aer* si hare*n* raet doe name*n*
En*de* vonde*n* in hare*n* p*ar*leme*n*te
Dat vande*n* viere elemente 872
12 Die ouer een niet dragh*e*n conne*n*
Smeinsche*n* lachame es begonne*n*
Dats vier lucht wat*er* en*de* arde
In deser wijsheit he*m* v*er*baerde 876
16 Die redene dat in ghere wise
Die lachame sond*er* dranc en*de* spise
Vande*n* me*n*sche en mach ghestae*n*
En*de* wilde hi dies te vele ontfae*n* 880
20 Of te lettel d*aer*s gheen ontgae*n*
Hine moet in die siecheit slae*n*
En*de* wilde hi dies nutte*n* te mate*n*
He*m* quamer af vele baten 884
24 Cracht lichtheit en*de* scoe*n*heit mede
En*de* alre hande salichede
Oec seide*n* die wise vut eene*n* mo*n*de
Wie dat mate niet houde*n* *con*de 888
28 In vulle*n* en*de* in ydele*n* lachame
In latene bloet hoe soet quame
In te*m*peringhe vande*n* liue
Sijt int verdicheit of int stiue 892
32 In rustene of in aerbeide
In laten bloet in hoede*n*ne beide
Diene mach altoes niet ontgae*n*

Hine moet zwaer euel ontfae*n* 896
36 Entie bi mate*n* leuen can
93rb Die mach sijn een ghesont man
En*de* leue*n* sine vulle daghe
Sond*er* eenich euels plaghe 900
4 En*de* oec seide*n* die wise mede
Dat alle die ghenoughelichede
Die me*n* ter w*eer*elt vint *em*mermee*r*e
Eist weelde goet ghenouchte of eere 904
8 Dat dat vonde*n* heeft nature
Dat die me*n*scheit d*aer* bi ghedure
Wie so leue*n* da*n* beghert
Beiaghe dan en*de* hebbe wert 908
12 Sulke dinc die d*aer* toe doghe
D*aer* tlijf bi ghedure*n* moghe
En*de* late*n* sine*n* wille vare*n*
Hine sal sijn vleesch niet v*er*suare*n* 912
16 Met ou*er* drancke met ou*er* ate
¶ Me*n* vint dit va*n* ypocrate
Dat hi beset hadde sijn ete*n*
Met vaste*n* nauwe*n* dyeten 916
20 En*de* hi so cleene at en*de* dranc
Dat hi wart va*n* liue cranc
Doe sprac sijn iongh*er* meest*er* he*er*e
Wiltu eten wel en*de* zeere 920
24 Dune hads gheene*n* noot da*n* das
Doe antworde ypocras
Lieue ic wille eten bidi
Om dat ic leue*n* wille d*aer* bi 924
28 Niet leue*n* in sulker wise
Alse om die mi*n*ne va*n* der spise
Die spise es ghemaect bi di
Dat tvleesch d*aer* bi gheuoet si 928
32 Entie lachame es min no me*er*e
Niet ghemaect om d*er* spise e*er*e
MEn heuet vele wiser ghesie*n*
Die he*m* plaghe*n* d*er* spise*n* ontie*n* 932
36 Entes lechame*n* ghenouchte*n*
93va Sette*n* nauwe in alle*n* ghevouchte*n*
Entie bi dyeten ghinghe*n*
Ghetempert wel va*n* hare*n* dinghe*n* 936
4 Die ware*n* va*n* liue ghesont
Wel aerbeidende talre stont

Langhe leue*n*de smakende ghesont
En*de* va*n* liue dapper en*de* snel 940
8 En*de* dits openbare te siene
Ane die maghere arabiene
Die snellike met cleenre pine
Dor lope*n* wilde breede wostine 944
12 Sone es gheene medicine so goet
Alse me*n* ou*er*daet af doet
¶ Die houde*n* wille sine ghesonde
Twee dinghe merke telk*er* stonde 948
16 Teen es dat me*n* in elker wise
Nutte sulke dranc en*de* spise
Die ghetidich es int jaer
En*de* naer dien dat hi selue zw*aer* 952
20 Of te ionc va*n* daghe*n* si
En*de* d*aer* sine nature bi
Ghehoude*n* es en*de* vp gheuoet
Dat and*er* dat hi houde*n* moet 956
24 Dats dat hi sine*n* lachame mede
Moet vand*er* onv*er*duldichede
D*aer* die quade humure af risen
Suuere*n* alse die meesters wise*n* 960
28 EEn lechame bi natuere*n* heet
En*de* te v*er*duwene ghereet
Dien sijn groeue spise goet
Wandse die grote hitte v*er*doet 964
32 Een dorre lechame en*de* een cout
Lichte spise es sijn behout
Dus die leue*n* wille ghesont
Die sal nutte*n* talre stont 968
36 Sulke spise en*de* sulke*n* dranc
93vb Alse sire *com*plexien es belanc
¶ Hort hoe me*n*t bute*n* v*er*staet
Weder die maghe es goet of quaet 972
4 Maghe die v*er*duwet wel
Maect de*n* lechame dapper en*de* snel
En*de* maect de*n* sin claer va*n* wetene
En*de* goede*n* lust en*de* smake va*n* etene 976
8 Der cranck*er* maghe teekine sijn claer
Alse die lachame es traech en*de* zwaer
En*de* men tanschijn te blase*n* siet
En*de* me*n* dicke te gheuene pliet 980
12 En*de* zwaer sijn die oghe lede

Leelicheit vut werpe*n* mede
Dat bitter scaerp es en*de* nat
En*de* quade roke si in dat 984
16 Hier af comt in deser wise
Dat he*m* lettel lust der spise
In deser dinc wese elc vroede
Sire ghesonde in grot*er* hoede 988
20 Vor maeltijt eist pine*n* goet
Want het die maghe v*er*warme*n* doet
Pine*n* na maeltijt v*er*swaert
Wa*n*t die spse valt ned*er*waert 992
24 Inder maghe*n* gront alro
En*de* sluut de*n* dorganc also
D*aer* af comt de*n* dorganc also
Dat me*n* vormaels slape*n*s pliet 996
28 V*er*maghert des me*n*sche*n* lede
En*de* v*er*droghet die vuchtichede
Dat me*n* namaels slapens acht
Dat voet wel en*de* gheuet cracht 1000
32 Wa*n*t die hitte die hare deelt
In alle*n* stede*n* tsame*n* heelt
En*de* v*er*hit die maghe binnne*n*
Dat soe die spise al mach v*er*winne*n* 1004
36 Entie redene entie sinne
94ra Ruste*n* da*n* met grotre minne*n*
HIer o*m*me segghe*n* someghe wise
Dat bet voet die auondspise 1008
4 Dant die middach spise doet
Want sdaghes hitte entie moet
Die da*n* es al ongheroe
Soe siet dat die spise v*er*doe 1012
8 Entie maghe wert cout en cranc
Dus v*er*deruet d*er* spise*n* ganc
¶ Nauonds eist ande*r*s ghescepe*n*
So wert die maghe met hitte*n* begrepe*n* 1016
12 En*de* so ruste*n* da*n* die sinne
Dat comt der nature*n* te ghewi*n*ne
Oec eist recht dat elc ma*n* zie
Of hi eenewaerf etens plie 1020
16 Dat hi niet en vaste teene*n* male
Entie eens etet also wale
Bi coustume*n* dat hi scuwe
Twee waeru*e*n tetene ou*er* nuwe 1024

20 Het mach he*m* wel werde*n* tsuere
Pleghinghe dats eene andre nature
Moetme*n* oec costume*n* ontke*er*en
Dat moetme*n* d*er* nature*n* lee*r*en 1028
24 Va*n* wile*n* te wile*n* va*n* daghe te daghe
So langhe dat nature v*er*draghe
Elc hoede he*m* dat hi niet en ete
Vor hi wel die w*aer*heit wete 1032
28 Dat die maghe hebbe v*er*dae*n*
Die spise die soe hadde ontfae*n*
En*de* dat machme*n* d*aer* bi wete*n*
Alse eene*n* ze*er*e langhet om ete*n* 1036
32 En*de* he*m* dat spu dinne en*de* claer
Ten monde comt vloyende d*aer*
Wa*n*t die spise vp spise laet
Se*er*e hi d*er* nature*n* scaet 1040
36 Niieme*n* en si tonghereet
94rb Alse he*m* hongher ane gheet
Hine ete metter vaert
Wa*n*t eist dat hi langre spaert 1044
4 So comt eene vuchtheit zw*aer*
En*de* een roec en*de* vullet daer
Die maghe entie sijn arde quaet
En*de* alse tgheent te*n* hersene*n* gaet 1048
8 So wert so v*er*storemt dan
Entie hongh*er*e v*er*gaet vort an
En*de* al eist dat me*n* te*n* male comt
Weet dat die spise lettel vromt 1052
12 VIere tide*n* sijn binde*n* iare
Die lentijn beghinnet dare
D*aer* in maerte d*er* sonne*n* ganc
Dach en*de* nacht maect eue*n* lanc 1056
16 Da*n* v*er*nuwet lijf en*de* lucht
Die winde vlieghe*n* hare vlucht
Die snee v*er*doyet alte male
Beke*n* lope*n* in den dale 1060
20 Die fonteine*n* werde*n* ghier
Me*n* siet vpwaert cle*m*me*n* hier
Dat sap in die bome droghe
Tcoren dat wert groene int oghe 1064
24 Die mersche*n* die werde*n* vro
Bloeme*n* toghe*n* he*m* also
Beeste*n* bringhe*n* hare vrucht

Voghele*n* singhe*n* in die lucht 1068
28 Lewerke*n* en*de* nachtegale
Singhe*n* da*n* scone en*de* wale
Die erde ve*r*chiert hare al
Alse die bruut die come*n* sal 1072
32 Te ma*n*ne en*de* hare pareert
En*de* dat huwelijc beghert
Die lentin es warem en*de* nat
Enter lucht gheliket dat 1076
36 Inde*n* me*n*sche wast dat bloet
94va En*de* loept alse eene vloet
In die lede*n* harentare
Ghetidich es da*n* en*de* mare 1080
4 Quackelen kiekine va*n* hinne*n*
Eyere*n* die me*n* goet mach ghewi*n*ne*n*
Emmer da*n* VI ten male
Gheets melc es ghetidich wale 1084
8 En*de* va*n* crude wilde latuwe
Late*n* es da*n* ghetidich en*de* nuwe
En*de* ne gheene*n* tide*n* int jaer so goet
Bade*n* me*n* oec danne moet 1088
12 En*de* zweete*n* ende pinen
Dan salme*n* neme*n* medicine*n*
Diede*n* lachame verdich make*n*
Want alle crude da*n* wel smake*n* 1092
16 DIe rechte somere comet jn
Alse die so*n*ne neemt beghin
Inden lancsten dach vande*n* jare
Alle vaerwe ve*r*toghet hare 1096
20 Die winde metter hitte*n* ontstekе*n*
Die zee laet hare hoghe breke*n*
Serpente*n* wasse*n* en*de* venijn
Die lucht wert claer heet en*de* fijn 1100
24 Tcore*n* wert wit en*de* vaert
Hene*n* tsiere rijpheit waert
En*de* wert die w*eer*elt alse die bruut
Die hare vulwasse*n* toghet al vut 1104
28 En*de* met vruchte al vullade*n*
Alse diet al wille ve*r*saden
¶ Die somer es heet en*de* droghe
En*de* da*n* betaemt dat elc poghe 1108
32 Te scuwene waer so hi gheet
Wat so droghe es en*de* heet

	Scuwe ou*er* dranc en*de* ou*er* ate	
	Ete dan tsire bate	1112
36	Wat so cout es en*de* nat	
94vb	Want het es ghetidich dat	
	Alse calf vleesch met aysine	
	Cauworde*n* coude crudekine	1116
4	Witte kiekine cout va*n* nature*n*	
	Make polument te somegre vre*n*	
	Va*n* gherstine*n* mele heete sake*n*	
	En*de* fruut va*n* suerre smake*n*	1120
8	Al sulke alse sijn pumeghernate*n*	
	Scuwe vrouwe*n* boue*n* mate*n*	
	Me*n*ne sal bade*n* da*n* no late*n*	
	Hen doe noot groot vtermate*n*	1124
12	En*de* hets quaet da*n* elke*n* man	
	Vele pine sine*n* lichame dan	
	HErfst comt als d*er* zonne*n* ghanc	
	Vor winter maect eue*n* lanc	1128
16	Beede dach en*de* nacht	
	D*aer* beghinnet sine cracht	
	Die nacht gaet da*n* boue*n* de*n* daghe	
	Die lucht v*er*cout alle slaghe	1132
20	Die winde*n* sijn da*n* ne zwaer	
	Riuiere*n* minderen v*er*re en*de* naer	
	Fonteine*n* droghe*n* groenheit v*er*gaet	
	Die scoenheit va*n* d*er* erde*n* slaet	1136
24	Wilde diere soeke*n* hole*n*	
	Voghele*n* met menegre scole	
	Vlieghe*n* om warme lande vinde*n*	
	Serpente*n* crupe*n* en*de* winde*n*	1140
28	D*aer* si de*n* wintre onthoude*n* tlijf	
	Die w*eer*elt es da*n* alse twijf	
	Die hare ioghet heuet lede*n*	
	En*de* nv meer tijt ter outhede*n*	1144
32	Herfst es droghe en*de* cout	
	So eist tijt datme*n* an spise hout	
	Warem en*de* vucht als tkiekin of tlam	
	Out wijn es da*n* wel betam	1148
36	Wijn besie*n* sijn da*n* goet in die*n* tide*n*	
95ra	Hets beter da*n* pine*n* en*de* riden	
	Bade*n* sijn da*n* goet en*de* pusoene	
	Vp dats een mensche heuet te doene	1152
4	Hets goet da*n* ke*er*en vt*er*maghe	

Te mate*n* int heetste vande*n* daghe
Den lachame eist goet zuuere*n* dan
Vp dats noot hebbe de man 1156
8 ¶ Dan beghint des winters cracht
Alse alre lancst es de nacht
Entie daghe beghinne*n* dyen
Tcoude gaet ons an castien 1160
12 Winde*n* vorst rijm en*de* snee
In hole*n* bome*n* sijn dan mee
Beede voghelen en*de* beesten
Dan het sijn inde*n* foreesten 1164
16 En*de* es die w*eer*elt in der ghebare
Alse oft eene houde quene ware
Arem en*de* in crancheit groot
En*de* wel naer bider doot 1168
20 Die winter es cout en*de* nat
Ghetidich es da*n* tetene dat
Dat warem es bi nature*n*
Hoenre sijn da*n* goet ter cuere 1172
24 Wederin vleesch harste ghebrade*n*
Heet en*de* droghe mach da*n* niet scade*n*
Heete spise machme*n*se ghecrighe*n*
Note*n* sijn da*n* goet en*de* vighe*n* 1176
28 Roet wijn de*n* beste*n* die me*n* vint
Es vand*er* nature*n* meest gemint
Dan es de*n* liue ze*er*e onbequame
Late*n* en*de* verdich lechame 1180
32 Het en doe da*n* grote*n* noet
Me*n* sal da*n* scuwe*n* maeltide*n* g*roe*t
Dat me*n* nature niet en v*er*lade
Ghetidich sijn da*n* ghete*m*p*er*st bade 1184
36 Wandele*n* pine*n* scaet da*n* niet
95rb Noch datme*n* vrouwe mi*n*ne pliet
Tuterste coude de*n* lechame bint
So datme*n* binne*n* meer hitte*n* vint 1188
4 En*de* dies v*er*duwet me*n* vele te bet
Alexander hout dese wet
En*de* sette di hier na alse de vroede
En*de* blijf in ons he*er*en hoede 1192
8 Vor waerheit so wet wel ditte

95ra5 int*:* t *is boven de regel geschreven.*

Also langhe alstu behouts de hitte
En*de* vuchtheit ghete*m*pert in di
So la*n*ghe moghestu leue*n* vri 1196
12 Twier sins v*er*deruet de man
Dat hi gheleue*n* niet en can
Teen es bid*er* natueren ga*n*ghe
Alse die me*n*sche leuet so la*n*ghe 1200
16 Dat hi te gae*n* moet om die houde
Da*n* breect nature met ghewoude
¶ Tander comt va*n* roukeloesheden
Alse teuel comt binde*n* leden 1204
20 Bi onghetideghe*n* drancke en*de* spise
En*de* me*n* v*er*deruet in sulk*er* wise*n*
¶ Hort hier sette*n* someghe sake*n*
Die de*n* lechame vucht en*de* vet make*n* 1208
24 Ruste en*de* herte*n* sekerhede
Soete spise entie versch mede
Va*n* menegher manieren elc
Warem drinke*n* soete melc 1212
28 Varem soete*n* wijn te drinckene
En*de* in slape namaels te winckene
Daert sochte es entie roke soete
Baden alse me*n* heuet moete 1216
32 In zote*n* watere en*de* niet te la*n*ghe
Dat die macht niet v*er*ganghe
En*de* goede*n* roke te hebbene vore*n*
Sulke alse tende*n* behoren 1220
36 Dat alsene roke in wint*er*s sto*n*de
95va Om dat nuttelijc es vonde*n*
En*de* inde*n* somer om dat vette*n*
Rosen en*de* vyoletten 1224
4 Eene waerf ke*er*en in de mae*n*t
Dats best te somere alseme*n* wae*n*t
Wa*n*t het zuuert de maghe binne*n*
En*de* het doet hare hitte ghewinne*n* 1228
8 Alse diere wel helpt toe also
Datme*n* si va*n* herte*n* vro
En*de* me*n* v*er*nemet lieue mare*n*
En*de* me*n* hopet om wel vare*n* 1232
12 En*de* me*n* brinct soete*n* sanc te vore*n*
En*de* me*n* da*n* moe jeeste*n* hore*n*
Die ghenoughelijc sijn int v*er*telle*n*
En*de* lachgen met goede*n* ghesell*e*n 1236

16 Ende men cleedere draghet an
Die ghenoughelic sijn den man
¶ Nu doet den lechame verdroghen
Lettel eten vele ghedoghen 1240
20 Lettel drincken pinen vele
Langhe te stane buten allen spele
Slapen vormaels in harden steden
In sorghen leuen ende in onvreden 1244
24 In sulpherige watre baden
Met soutre spisen hem verladen
Ouden sueren wijn te hebbene vele
Die camere te hebbene vten spele 1248
28 Te latene vele meer dan recht
In quaet ghepeins te ligghene echt
Ypocras die seghet dat
Die beslotens lijfs gaet in een bat 1252
32 Hi mach ontsien zeere in sijn doen
Dat lanc euel of dat orisoen
Die vuls buucs speelt vrouwen spel
Hi mach die iuecht ontvruchten wel 1256
36 Die melc ende visch etet te samen
95vb Mach wel vruchten die mesquamen
Van laserscepe of andere smetten
Die den mensche zeere letten 1260
4 MEn deelt den mensce alte male
In viere leden principale
Thooft es deerste van den vieren
Eist besmet in eenegher manieren 1264
8 Dat sal di dese maniere toghen
Eenen verdonkeren die oghen
Entie windbrawen verzwaren
Oren duden ende mesbaren 1268
12 Ende eenen verstoppen die nese gaten
Souct men dan niet saen der baten
Men mach lichte die ziene verliesen
Oft van zwaerre hoeft zweren riesen 1272
16 Ete mostaert zaet in sine spise
Altoes radent ons die wise
Ende doere ieghen medicine
Of hem naect andere pine 1276
20 Die borst es dat ander let
Es soe ontreent of besmet
Dits teekin daer ment bi verstaet

		Die tonghe es zw*aer* die mage quaet	1280
24		Die maghe werpt vut bitt*er*hede	
		Die hoeste dwinghet de*n* me*n*sche mede	
		Me*n* sal da*n* min ete*n* lee*r*en	
		En*de* oec onde*r* wilen kee*r*en	1284
28		En*de* sucker rosaet neme*n* na des	
		Met mastic en*de* hout aloes	
		Ne doe*n* sijs niet d*aer*s ghee*n* ontvlie*n*	
		De*n* me*n*sche en moet af messcie*n*	1288
32	¶	Dat derde let dat sijn die oghe*n*	
		Die moetme*n* te wachte*n* poghe*n*	
		Ieghe*n* stof en*de* ieghe*n* rooc	
		Ieghe*n* quade winde droghe	1292
36		En*de* he*m* oec te wachtene poghe	
96ra		Dat hi niet neere*n*stelike la*n*ghe	
		Sine zie vp een dinc en ha*n*ghe	
		En*de* niet en sie langhe wile	1296
4		Vp cleene dinc noch vp subtile	
		En*de* wachte*n* va*n* ou*er* spele	
		En*de* va*n* oec te weenne vele	
		Va*n* ou*er* drancke va*n* ou*er* ate	1300
8		Va*n* groeure spise va*n* o*m*mate	
		Water va*n* veenkele va*n* celidone	
		Va*n* ve*r*bene*n* maect oghe*n* scone	
		So doet va*n* rute*n* en*de* va*n* rose*n*	1304
12		En*de* en mach altoes niet nose*n*	
		Datme*n* vp claer wate*r* zie	
		En*de* me*n*se wide ondoe da*n* die	
	¶	Dat vierde let es de manlichede	1308
16		Die d*aer* an wert beheuelt mede	
		Hine hebbe vari*n*ghe medicine	
		He*m* naectere af zwaerre pine	
		Va*n* dese*n* vier lede*n* wese in hoede*n*	1312
20		Elc me*n*sche die wille ghevroede*n*	
		Men leset in houde*n* jeeste*n* dat	
		Dat een co*ninc* machtich sat	
		In sine*n* stoel en*de* dede ondbiede*n*	1316
24		Finisiene va*n* vele liede*n*	
		Iuden meden en*de* grieke*n*	
		He*m* ve*r*sochtme*n* o*m*me zieke*n*	
		Hoe ghesonde met sire pine*n*	1320
28		Volghe*n* mochte medicine	
		Dat hi gheere andere adde noot	

Die griec die andwoerde al bloet
Dat wie so telker marghi*n*sto*n*de 1324
32 Twee waeru*en* met vull*en* mo*n*de
Name waerme fonteine
So ghesont en*de* so reine
Sout de*n* lachame wese*n* doe*n* 1328
36 He*m* en dochte als ghee*n* pusoe*n*
96rb ¶ Doe antwoerde*n* die va*n* mede*n*
En*de* seide die dat name in sede*n*
Dat hi uul nuchterne ontfi*n*ghe 1332
4 Het ware d*er* maghe goede di*n*ghe
M*aer* vor waer so seghet des
Aldus aristotiles
Die elx marghins so la*n*ghe rust 1336
8 Dat he*m* va*n* zwaerheit niet meslust
Inde*n* buuc noch inde maghe
Hi bliuet ghesont gherne inde*n* daghe
Die*n* he*m* elx marghins wilde pine*n* 1340
12 Tetene VII draghine*n* rosine*n*
Die droghe sijn en*de* va*n* soet*er* smake
Hine darf niet vruchte*n* va*n* o*n*ghema[k
Die va*n* flume*n* comet jn 1344
16 D*aer* bi ve*r*scaerpt des me*n*sche*n* sin
Entie nokernote*n* en*de* vighe*n*
Daghelijcs etet of can ghecrighe*n*
Va*n* rute*n* etet een lettel blade 1348
20 Venijn en mach he*m* niet gescade*n*
SOme spise sijn licht some zw*aer*
En*de* some spise middelbaer
Lichte spise maect goet bloet 1352
24 Alse tarwin broet licht en*de* goet
Hinne*n* kiekine wel ghevoet
Eyere*n* nieuwe en*de* niet ghebroet
Groeue spise alse berijn swel 1356
28 En*de* ossin vleesch also wel
En*de* alle die hart sijn en*de* droghe
Me*n* gheuese ic wil en*de* ghedoghe
Aerbeiders en*de* heete*n* liede*n* 1360
32 Wa*n*t si wel in he*m* ve*r*zieden

96rb14 *Het einde van de regel is door het afsnijden van het blad verloren gegaan.*
96rb30 *Na* wil *is een* t *uitgeradeerd.*

	Entie gherne slape*n* na etene	
	Middele spise doet me*n* o*n*s te wetene	
	Alse lamvleesch hoekine en*de* wederijn	1364
36	**E**n*de* gheuoet niewe verkijn	
96va	**S**ijn der meente*n* wel ghesont	
	M*aer* si v*er*keer*e*n someghe stont	
	Alse mense slaet si heete*n* en*de* droghe*n*	1368
4	**M**e*n* en salse tetene niet ghedoghe*n*	
	Het en si heet en*de* metter vaert	
	Met saeusen diere en*de* waert	
	Vleesch gheuoet wel inde*n* dale	1372
8	**E**s vele beter talle*n* male	
	Dan dat heide*n* en*de* berghe voede*n*	
	Va*n* visschen suldi dat ghevroede*n*	
	Dat cleene visch en*de* dinne sijn vel	1376
12	**E**ntie he*m* da*n* laet kuwe*n* wel	
	En*de* da*n* in lope*n*de watre ghevoet	
	Dat soete es hout me*n* vor goet	
	Va*n* vatre salme*n* dat v*er*staen	1380
16	**D**at claer water sond*er* waen	
	Licht cout scone en*de* wit	
	Die sijn best en*de* minst besmit	
	Breet wat*er* d*aer* pude in sijn	1384
20	**H**ebbe*n* in somich venijn	
	Borne*n* die hute*n* steene*n* rinne*n*	
	Quedsen de*n* me*n*sche va*n* binne*n*	
	Reghe*n* water dat hier neder	1388
24	**V**allet in sterc onweder	
	Vp dat ment reene mach ontfae*n*	
	Dat es ghesont sond*er* waen	
	Die nuchtere*n* vischwat*er* drincke*n*	1392
28	**D**oet der maghe*n* hitte sinke*n*	
	En*de* quetst da*n* de*n* lechame	
	Namaels eist gans en*de* bequame	
	Vp dat me*n*t da*n* drinct te mate*n*	1396
32	**T**e zomere tijt comet te bate*n*	
	Dat me*n* drinct water cout	
	En*de* ware*n* indes wint*er*s gewout	
	Vvijn ripe en*de* va*n* goed*er* smake	1400
36	**E**s eene harde goede zake	
96vb	**D**iene drinct int gheuouch	
	Hi sterct de*n* lechame ghenouch	
	Hi v*er*siet des mensche*n* spise	1404

4 **H**i doet oec wel spreke*n* die wise
Hi v*er*blijt die h*er*te binnen
Hi doet goede verwe ghewinne*n*
Hi maect de*n* me*n*sche sterc ghemoet 1408
8 **H**i doet oec menich and*er* goet
M*aer* wie dat de*n* wijn ontfaet
Boue*n* mate doet hi groot quaet
Hi v*er*storemt des meinsche*n* houet 1412
12 **A**lle sinne hi v*er*douet
Hi maect die jucht in die lede
Hi v*er*donckert die oghe*n* mede
En*de* v*er*keert des me*n*sche*n* ghedane 1416
16 **D***aer* noch meer quaets leghet ane
Laserschepe d*aer* vte vallet
En*de* dat euel d*aer* me*n* af vallet
Hier toe radic elke*n* man 1420
20 **D**ie he*er*e wille wesen dan
En*de* andere liede wille berechte*n*
Dat hi le*er*e selue vechte*n*
Ieghe*n* sijns selues ou*er*daet 1424
24 **E**n*de* hi de*n* lachame so begaet
Dat hi he*m* sine*n* noet dorst gheue
En*de* in ouerdaet niet en leue
Want lands he*er*e onghesont 1428
28 **D**oech lettel dats d*er* w*eer*elt cont
¶ **N**u men hier vore*n* heeft gheleert
Hoet recht es dat he*m* lands he*er*e keert
Dat hi berechte wel sijn lant 1432
32 **I**eghe*n* scalcheit en*de* viant
En*de* hoe hi ieghe*n* die sonde*n* vechte
En*de* sine*n* lechame berechte
En*de* hi in ghesonde*n* bliue 1436
36 **S**o eist recht datme*n* vort scriue
97ra **D**inghe*n* die de*n* he*er*en betame*n*
Die noch behore*n* ter eere*n* name*n*
En*de* eerst vand*er* gherechtichede 1440
4 **D**ie elke*n* he*er*e moet volghe*n* mede
Gherechtichede es eene doghet
Die ghi aldus besceede*n* moghet

96vb28 **D**oech*: Boven de* o *bevindt zich een streepje, mogelijk een abusievelijk aangebracht abbreviatuurteken.*

	Dats een louenlijc ghebot	1444
8	Die de eeneghe vpperste god	
	De*n* hee*r*en hier beuole*n* heuet	
	Datme*n* elke*n* dat sine gheuet	
	Hier bi so sal hi dragh*e*n crone	1448
12	Diere god toe v*er*coes te lone	
	Die dat volc berechte*n* can	
	Entie rente*n* besette*n* dan	
	Elke*n* te deelne vande*n* goede	1452
16	En*de* tfol te hebbene in sulk*er* hoede	
	En*de* vorwachte*n* hare scade	
	Ghelijc oft god selue dade	
	Dus es hi alse een erdsch god	1456
20	Sone moet die he*er*e niet wese*n* sot	
	M*aer* hi moet sijn also vorsien	
	In alle*n* dinghe*n* die moghe*n* ghescie*n*	
	Hier o*m*me seide*n* die va*n* jnden	1460
24	Datme*n* bate meer mach vinde*n*	
	Den ondersate ande*n* heere	
	Die de gherechticheit mi*n*net ze*er*e	
	Da*n* an die vulle tijt gheleghet	1464
28	Wat holper meer toe gheseghet	
	Gherechte*n* he*er*e salme*n* meer weghe*n*	
	Da*n* me*n* sal ghetideghe*n* reghe*n*	
	Me*n* vant in calde*n*scher tale	1468
32	In eene*n* steen ghehouwe*n* wale	
	Dat dese twee ghebroede*r*e sijn	
	Die gherechte lands he*er*e fijn	
	Entie v*er*sta*n*nesse va*n* sinne	1472
36	Noch deen ne*m*mermeer ghewi*n*ne	
97rb	Ghene bederue sond*er* de*n* andere*n*	
	M*aer* si moete*n* tsame*n* wandere*n*	
	En*de* d*aer* dese sijn sond*er* gheuecht	1476
4	D*aer* en gheualt niet da*n* recht	
	Gherechticheit es tweevout ghemect	
	Deen openbare dand*er* ghemect	
	Die openbare die en bestaet	1480
8	Ne gheene sake sond*er* raet	
	En*de* heeft v*er*sta*n*nesse ghebonde*n*	
	Also dat soe in gheene*n* stonde*n*	
	Niet en doet en si ghepriset	1484
12	Hier af eist dat recht vo*n*nesse riset	
¶	Bedecte gherechtichede	

Die leghet ind*er* hert*en* stede
En*de* es d*er* v*er*stannesse*n* v*er*sceet 1488
16 Twi me*n* es de*n* eene*n* vreet
En*de* me*n* es de*n* andere*n* sochte
Datme*n* alse wel wreke*n* mochte
En*de* in desen sekerlike 1492
20 Draghet die co*ninc* gods ghelike
Wat lands he*er*e dat hier w*er*t ontweghet
He*m* es gherechticheit ontseghet
En*de* he*m* gae*n* af tsire onbaten 1496
24 Die herte*n* vande*n* ondersaten
Entie sire lied*er* h*er*te v*er*lieset
Dats een lands he*er*e die ze*er*e rieset
En*de* die ter noot niet en mach 1500
28 Andie sine hebbe*n* beiach
NV merct eene sake hier
Die w*eer*elt es alse een v*er*gier
Oft een boengaert oft een hof 1504
32 Welc es de bescermenesse hier of
Dan die veste entie muere
Diere af weere*n* die felle ghebuere
Dats recht vordeel recht vo*n*nesse 1508
36 Die niet en volghet valscher lesse
97va Valsch vo*n*nesse dats beset
En*de* o*m*me loke*n* metter wet
Die wet dats een lantscap echt 1512
4 Dat een lants he*er*e wel berecht
Die lans he*er*e es alst een herdeware
Die sire scaep neemt nauwe ware
Wa*n*t hi besceremt die ond*er*sate*n* 1516
8 Va*n* der edelinghe*n* ommate
Die edelinghe*n* sijn she*er*en ghewelt
Diieme*n* houde*n* moet vp tfelt
Ghewelt dats eene aue*n*ture 1520
12 Die me*n* neemt ond*er* die ghebure
Die ghebuere*n* entie ond*er*saten
Dat sijn die ghene die met wate*n*
En*de* metter gherechtichede 1524
16 Gheset sijn in die nederste stede
En*de* d*aer* hare bi die w*eer*elt ghenert
Te winne al datme*n* v*er*telt
Gherechticheit es doghet niet cleene 1528
20 Die in hare selue*n* rust alleene

	In hare es pays en*de* vrede	
	Enter ondersate*n* salichede	
	NV en heeft ghee*n* lands he*er*e de*n* zin	1532
24	Dat hi sijn ende . en*de* sijn beghin	
	Va*n* sine*n* wandele*n* ghevalle	
	Alleene mach berechte*n* alle	
	En*de* o*m*me dat elc heuet jnne	1536
28	Naer de*n* lachame vijf zinne	
	So radic dat elc lands he*er*e	
	Sine*n* raet an he*m* v keere	
	Want vijfterande sijn creature*n*	1540
32	Vp derde va*n* haerre nature*n*	
	Die me*n*sche*n* entie gheplumde diere*n*	
	Die zwemme*n* na harre manieren	
	Die viere voete*n* die crupe*n*de worme	1544
36	Elc va*n* dese*n* heuet sine vorme	
97vb	En*de* vele dinx mochtic bescriue*n*	
	Die alle o*m*me gaen met viue*n*	
	En*de* hier o*m*me maghet gheene*n* he*er*e scade*n*	1548
4	Dattene v wise man berade*n*	
	M*aer* e*m*mer houde in sine*n* moet	
	Oft hi wijs es en*de* vroet	
	Dat nauste va*n* sine*n* sinne	1552
8	Dat h*aer* ne gheen te vulle*n* ki*n*ne	
	Wa*n*t hets he*er*en vreese groot	
	Soude seine*n* wete*n* hare*n* noot	
	Omdat me*n* lichte he*er*en begheuet	1556
12	Alse me*n* in mesvalle sneuet	
	Alse een he*er*e da*n* es v*er*swaert	
	Sal hi roupe*n* te he*m* waert	
	Sine*n* raet en*de* legghe*n* he*m* te vore*n*	1560
16	Die dinghe*n* die d*aer* toe behoren	
	En*de* late elke*n* spreke*n* alleene	
	Wat sijns selues h*er*te meene	
	En*de* onthoude va*n* he*m* alle*n*	1564
20	Wat si antworde*n* en*de* calle*n*	
	En*de* deen en sal weten niet	
	Wat rade he*m* die ander riet	

97va23 lands*: De* s *is boven de regel geschreven.*
97vb8 h*aer: Het abbreviatuurteken is tweemaal geschreven.*
97vb13 v*er*swaert*: De* s *is boven het woord geschreven.*

	Ende merke dan wie best raet	1568
24	Sijn eere ende sijns lands staet	
	Ende na rechte ende na wette	
	Ende wachte dat hi niet en sette	
	Den eenen vor den anderen te zeere	1572
28	Want hi die heuet die meeste eere	
	Sal den anderen versmaden	
	Ende sal pinen ende raden	
	Hoe hi bouen hem ghecliue	1576
32	Ende dus wert die heere keytiue	
	Dus heuet meneghe heere verloren	
	lijf ende goet ende sach te storen	
	Sijn rike ende wart slands verstoten	1580
36	Biden rade van sinen ghenoten	
98ra	Niemen versmade den ionghen man	
	Die wel ende recht raden can	
	Ende emmer soeke tallen stonde	1584
4	Oft mach sijn raet anden ghesonden	
	Ende oec waert mede nutte ende goet	
	Dat een heere ware so vroet	
	Dat hi wiste ende kende	1588
8	Wat natueren hem an sende	
	Die cracht van sterren alset was	
	Doe sijn moeder sijns ghenas	
	Want dicken natuert alse men vint	1592
12	Na der sterren loep dat kint	
	Ende des hort hier een bispel	
	Wat vp eene stont ghevel	
¶	Wise liede quamen ghereden	1596
16	Haren wech ende teere steden	
	Namen si herberghe vp eenen dach	
	Met eenen man die weeuens plach	
	Des nachts alse gheuiel dat gone	1600
20	Ghenas die vrouwe van eenen zone	
	Die gaste hebben dit verhort	
	Ende mercten des kints ghebort	
	Ende ordineerden sine planeten	1604
24	Die int risen ende int beeten	
	Waren vp die selue stont	
	Dat die vrouwe wart ghesont	
	So dat si teekenen van verren	1608
28	Dattie goede nutte sterren	
	Vptie wile van dier nacht	

		Ware*n* wel in hare macht	
		Noch en ware*n* die quade sterre*n*	1612
32		**G**heresе*n* niet dies vele verwerre*n*	
		Hier bi toghede nature	
		Dat dat kint qua*m* in die vre	
		Dat het wijs soude sijn va*n* rade	1616
36		**H**ouesch en*de* bendich vroe en*de* spade	
98rb		**E**n*de* va*n* lands he*er*en ghemint	
		Dit en seidsi niet een twint	
		Noch der moed*er* noch de*n* vader	1620
4		**M***aer* si zweghens beede gader	
	¶	**T**kint ghewies en*de* wart vrome	
		Die vad*er* wille dat het come	
		En*de* met he*m* leere weue*n*	1624
8		**M***aer* om steru*en* no om leuen	
		Ne constijt met gheene*n* slane	
		An dat ambacht ghebringhe*n* ane	
		Doe liet hijt al onghesleghe*n*	1628
12		**E**n*de* liet he*m* sijns wille*n* pleghe*n*	
		Recht alse een v*er*lore*n* man	
		Die ionghelinc keerde*m* d*aer* an	
		An wise liede en*de* wart t*er* cure*n*	1632
16		**V**roet va*n* sterre*n* en*de* va*n* nature*n*	
		Wijs va*n* woerde*n* en*de* va*n* wette*n*	
		En*de* hoe me*n* he*er*en soude besette*n*	
		En*de* quame*n* te he*er*en houe	1636
20		**E**n*de* wart va*n* grote*n* loue	
	¶	**I**n iudea wile*n* gheuel	
		Hier ieghe*n* een wed*er* bispel	
		Een co*ninc* hadde II sonen	1640
24		**D**ie hi ter wijsheit wilde wone*n*	
		Dee*n* v*er*stont al dat me*n* he*m* leerde	
		M*aer* w*aer* waert me*n* de*n* andere*n* keerde	
		D*aer* wijsheit ane was anschine	1644
28		**D**at was al v*er*lorne pine	
		Die co*ninc* die he*m* dies scaemt	
		Sent sine*n* sone alse he*m* betaemt	
		Achtre lande met grote*n* he*er*en	1648
32		**M***aer* dats om niet hine mach niet ke*er*en	
		Sond*er* alleene smede ambacht	
		Dat consti wel al sond*er* cracht	
		Dies wart die vad*er* in drouue*n* moede	1652
36		**E**n*de* dede tsame*n* sine vroede	

98va En*de* vraghede waer bi dat mochte wese*n*
Si ghinghe*n* proeue*n* en*de* lese*n*
Sine tijt en*de* sine ghebort 1656
4 En*de* sochte*n* wede*r* en*de* vort
En*de* vonde*n*t al openbare
Dat het stont der sterre*n* ware
Die die*n* nacht hadde ter stont 1660
8 Dat sijn moede*r* sijns w*a*rt ghesont
¶ Dies ghelijcs alse wi hier calle*n*
So es te menegher stont geualle*n*
Hier o*m*me raet aristotiles 1664
12 Dat elc lands he*er*e he*m* hoede des
Dat hi niemene en v*er*smade
Noch en steke va*n* sine*n* rade
Om sine cleenheit vint hine wijs 1668
16 En*de* eere mi*n*nende en*de* prijs
Wel gheseedt en*de* hi da*n* pleghe
Boesheit te scuwene alle weghe
Houesch en*de* crachtich also wale 1672
20 En*de* wel gheraect in sine tale
En*de* spreke*n* conne*n* va*n* houde*n* tide*n*
Sulke sulle*n* bi harere side*n*
He*er*en houde*n* en*de* kinne*n* 1676
24 Wa*n*t si trouwe en*de* w*aer*heit mi*n*ne*n*
En*de* rade*n* des lands he*er*en orbare
En*de* she*er*en eere hoe dat vare
EEn hout philosophe een vroet 1680
28 Was die ons te v*er*stane doet
Dat eens vroeds lands he*er*en wijshede
Altoes wast en*de* dyet mede
Heuet hi goede*n* gansе*n* raet 1684
32 Alse eene riuiere wast en*de* gaet
Bide*n* beke*n* diere in renne*n*
En*de* een he*er*e mach meer wenne*n*
Dicke wile met goede*n* rade 1688
36 Da*n* hi met ghewelde dade
98vb Dies hebbe elc he*er*e in elke tide*n*
Goede*n* raet bi sire siden
En*de* wese in hoede*n* vor sine*n* via*n*t 1692
4 En*de* mach hine hebbe*n* inde ha*n*t

98va1 mochte*: Boven de* h *is een haaltje (geen abbreviatuurteken) zichtbaar.*

Sone latene altoes niet rise*n*
Dits de raet vande*n* wisen
¶ Ghee*n* he*er*e en si so stout 1696
8 Dat hi he*m* alleene hout
Ande*n* raet die*n* hi selue va*n*t
M*aer* eene*n* ande*r*e*n* vraghe te ha*n*t
Raet hi bet hi maghes volghe*n* 1700
12 En*de* late*n* tsine al onv*er*bolghe*n*
Raet hi wers hout he*m* an tsine
En*de* elc poghe en*de* pine
Dat hi niet min hebbe da*n* he*m* drie*n* 1704
16 Te rade oft he*m* mach ghescie*n*
Lieue*r* waerre mi nochta*n* viue
M*aer* boue*n* VII niet en cliue
En*de* hebbere VII oft hi moghe 1708
20 D*aer* sijn toe redene groot en*de* hoghe
So radic dan oft also staet
Dat een dus proeue sine*n* raet
Een he*er*e segghe hets dus ghescepe*n* 1712
24 Siet ic be*m* in node begrepe*n*
Mi ghebreect goet en*de* scat
Raet waer sal ic betre*n* dat
Raet hi sine*n* he*er*e dan 1716
28 Dat hi sijns selues goedtaste an
En*de* sine rente v*er*sette
So eist een raet da*n* va*n* onwette
Entie lettel e*m*mermeer 1720
32 Achtet vp sijns selues eere
Raet hi dat hi reimere sijn lant
So eist sijns he*er*en doot via*n*t
Wa*n*t hijs niet en acht no rouct 1724
36 Dattene sine ghemeente vlouct
99ra En*de* dats al gad*er* he*er*en plaghe
Wa*n*t wedewe*n* en*de* weese*n* claghe
En*de* hare trane*n* cle*m*me*n* vor gode 1728
4 En*de* hine wreecse oec niet harde node

98vb28 goedtaste*:* goed *is door een andere dan de teksthand in textualis geschreven; de eerste drie letters zijn een correctie op rasuur; de* d *is daarachter geplaatst, waardoor het woord* goedtaste *is ontstaan.*

98vb32-34 *De woorden* selues, reimere *en* heeren *zijn met zwarte inkt aangezet, mogelijk na slijtage van de inkt.*

Maer vindstu al sulke*n* raet
Die tote di seghet he*er*e ve*r*staet
Ic hebbe onder hu ghewonne*n* 1732
8 Goet dies ic hu wille jonne*n*
Dat willic vor hu vte legghe*n*
En*de* dies en suldi mi niet ontsegghe*n*
Behoudi hu e*er*e en*de* blijf 1736
12 Sone maghic niet sijn keytijf
Mijn goet dochte mi cleene sake
Waert dat hu goet of lijf gebrake
He*er*e die vonde sulke*n* raet 1740
16 Hi hadde sone*n* toeu*er*laet
Wa*n*t hi sijn goet sijn lijf sijn eere
¶ Echt machtu dine*n* raet d*us* proeue*n*
Wie dat meer da*n* sijn behoeue*n* 1744
20 Te same*n* iaghet met ghiericheden
Dats raet va*n* mordadicheden
Die soude di selue*n* o*m*me ghelt
V*er*cope*n* haddi die ghewelt 1748
24 Ghierighe he*r*te proef en*de* scouwe
Mach ne*m*mermeer sijn ghetrouwe
Aldus so waert noet bedi
Dat altoes dijn raet bi di si 1752
28 En*de* hi niet rune met and*er*en he*er*en
Die stae*n*de ware*n* na dire eere*n*
En*de* d*aer* du saghes de*n* ghierighe*n* sin
Oft in wies huus vut en*de* in 1756
32 Bode*n* quame*n* va*n* dine*n* via*n*t
Hout die*n* in eene*n* zekere*n* ba*n*t
En*de* meest of si brieue bringhe*n*
En*de* di niet seide*n* va*n* die*n* di*n*ghe*n* 1760
36 Die*n* soutu doe*n* huut dine*n* rade
99rb Of di magre af come*n* scade
¶ En*de* dats dijn alre ghetrouste raet
Die d*aer* na poghet en*de* staet 1764
4 Met alre macht met alle*n* zinne
Dat di dijn volc met he*r*te*n* mi*n*ne
En*de* die*n* al sulke dogheden v*er*sieren
Alsic hu hier sal visiere*n* 1768
8 ¶ Teerste es dat hi alte same*n*
Vulmaect ma*n* si va*n* lachame*n*
En*de* he*m* niet ghebreect een wort
Va*n* dat enen ma*n* toe hort 1772

12 **W**el ghehaert en*de* wel ghebaert
En*de* wel ghescepe*n* ned*er* waert
¶ **T**ander es dat hi v*er*standel zij
En*de* wille vast hebbe d*aer* bi 1776
16 **T**e v*er*stane wat me*n* he*m* seghet
En*de* wat me*n* he*m* te vore*n* leghet
Terde es dat hi wel ghedinke
En*de* dats he*m* niet een wort ontwinke 1780
20 **V**a*n* dat hi hort en*de* v*er*staet
Hine hout in sire h*er*te*n* raet
¶ **D**at vierde dat hi neere*n*stelike
Die noot beke*n*ne va*n* de*n* rike 1784
24 **H**oe me*n* die dinghe*n* sal v*er*legghe*n*
Of wat me*n* hier of d*aer* sal segghe*n*
¶ **D**at vijfte dat hi houesch si
Ghesprakich goed*er*tiere d*aer* bi 1788
28 **E**n*de* sine h*er*te en*de* sine worde
Beede sijn va*n* eene*n* acorde
¶ **D**at seste dat hi gheleert si wale
Va*n* meneg*her* sci*en*cie va*n* meneg*her* tale 1792
32 **E**n*de* hi va*n* naturlike*n* sinne
Vroet si en*de* me*n* dat beki*n*ne
¶ **D**at seue*n*de datme*n* warachtich ki*n*ne
En*de* hi trouwe en*de* w*aer*heit mi*n*ne 1796
36 **L**oghene scuwe en*de* va*n* zi*n*ne
99va **S**i va*n* wisere ontfarmichede
Ghenoughelic mede o*m*me te gane
Gheuouchsame genoughelijc te scouwe*n* ane 1800
4 ¶ **T**achtende willic dat hi
Noch te guls noch te leck*er* si
Noch drinkere noch gh*er*ne tuussche
Noch met wiue so oncuussche 1804
8 ¶ **D**at neghende dat hi va*n* h*er*te*n*
Groot sij en*de* onwert ebbe smerte
Da*er* me*n* e*er*e mede beiaghet
En*de* hi altoes om eere vraghet 1808
12 ¶ **D**at tiende dat hi sine*n* moet
Niet en sette om twa*n*del erdsche goet
Ma*er* om des riken orbare
En*de* elke*n* man hebbe mare 1812

99rb33 **V**roet*: De* t *is met kleine letter boven het woord geschreven, waarschijnlijk door de teksthand.*

16 **B**eede vremde en*de* ghebuere
Na die doghet vand*er* natuere
¶ **T**ellefste dat hi minne mede
Gherecht volc en*de* gherechtichede 1816
20 **E**n*de* hi tonrecht scuwe dan
En*de* hi gheue elke*n* man
Wat so sijn es mette*n* rechte
Wedert he*er*en sijn of knechte 1820
24 **E**n*de* sta de*n* ghene*n* in staden
Die met onrechte sijn v*er*lade*n*
En*de* niemene en spare int recht
Wedert si he*er*e ofte knecht 1824
28 **W**a*n*t god maecte vand*er* erde*n*
Al die me*n*scheit va*n* e*er*e werde
¶ **D**at twalefste dat hi bliue gestade
In sine achtinghe in sine*n* rade 1828
32 **I**n dinghe*n* die he*m* gheeft sijn moet
Dat si orbore sijn en*de* goet
En*de* scuwe wiuelike*n* sin
En*de* bliue onu*er*vaert d*aer* in 1832
36 ¶ **D**at dertiende dat he*m* si bekant
99vb **A**l die*n* cost die loept int lant
En*de* hi wete harentare
Al des rike*n* orbare 1836
4 **E**n*de* niet en crone*n* die ond*er*sate*n*
Vorde*n* he*er*e va*n* here o*m*maten
Hen si of si om claghe*n* come*n*
Die teeren co*m*men of te vrome*n* 1840
8 ¶ **D**at viertiende dat hine wort
Niet te vele en bringhe vort
Si ghesprakich en*de* mate
En*de* spreke niet en ware o*m* bate 1844
12 **E**n*de* wese in lachene niet to*n*ghewoughe
Dat hi de*n* volke te wers ghenoeghe
Dat XVde dat hi die ghene si
Die de*n* wine node es bi 1848
16 **E**n*de* sine he*r*berghe en*de* sine zale
Ondae*n* en*de* ope*n* si talle*n* male
He*m* alle*n* die vare*n* en ke*er*en
En*de* bodschepe bringhe*n* va*n* he*er*en 1852
20 **E**n*de* hi co*n*ne da*n* ondersoeke*n*
Wat elc brinct vut sine*n* hoeke*n*
En*de* co*n*ne ghevreeschen ou*er* w*aer*

	Wat niemare*n* loept hier en*de* d*aer*	1856
24	**E**n*de* hi d*aer* bi die onde*r*saten	
	Troeste*n* co*n*ne en*de* maten	
	En*de* ghedoghe*n* hare simpelhede*n*	
	En*de* hare wonde*r*like zeden	1860
28	**V**ijf w*aer*f drie en*de* drie w*aer*f wiue	
	Sijn hier pointe*n* die ic scriue	
	Die wel stae*n* moghe*n* in stade*n*	
	He*m* die hee*r*en wille berade*n*	1864
32	**A**nde*n* me*n*sche prouf en*de* merc	
	Dat noit so cranc no so sterc	
	En was ghemaect in erderike	
	Me*n*ne vant an jemene sine ghelike	1868
36	**E**n*de* noit en was creature	
100ra	**W**isere da*n* me*n*schen natuere	
	Wat so me*n* vint dat leuet of es	
	Me*n* vint yet tghelike des	1872
4	**O**f in ghene*n* of in dese*n*	
	En*de* dit moet met ghewelde wese*n*	
¶	**M**e*n* va*n*tene stout alse die lyoen	
	En*de* blode na des hase*n* doen	1876
8	**M**ilde alse die hane machme*n* ki*n*ne*n*	
	Die sijn core*n* gheuet d*er* jnne*n*	
	Vrec vintme*n* als die ho*n*t nochta*n*	
	Dies niet en mach en*de* niome*n* en jan	1880
12	**H**ard o*n*ghete*m*pert na des herts zede	
	Die dole*n*de gaet va*n* stede*n* te stede*n*	
	Alse die huusduue tam en*de* sochte	
	Diome*n* belghe*n* niet doe*n* e*n* mochte	1884
16	**F**el naer des leeuwe*n* maniere	
	Alse die tortelduue goede*r*tiere	
	Simpel naer des lams aert	
	Scalc recht na de*n* vos reinaert	1888
20	**G**helijc d*er* ree vindme*n*ne snel	
	Traech alse die bere vindme*n* wel	
	Reene naer de*n* eple*n*diere	
	Luxurieus na des esels maniere	1892
24	**O**uerhorich alse die naen	
	En*de* alse die kemel onde*r*daen	
	Scadelijc ghelijc der muus	

100ra12 herts*: Tussen* he *en* rts *is het perkament beschadigd.*

Sot ghelijc de*n* voghel struus 1896
28 Wijs alse dinghel die dwaesde nie
Nutte en*de* vromelijc alse die bie
Onsuverlijc alse een swijn
Reene en*de* cleenlijc alse I conijn 1900
32 En*de* wat helpt me*n* vint ne*m*mermee
Noch dier vp tlant noch vp de zee
Noch voghel no sterre ande*n* trone
Noch gheene dinc leelijc no scone 1904
36 Noch keselkijn noch sant no steen
100rb Noch oec ander dinc ne gheen
Dat onder gode wese*n* can
Me*n*ne vint tghelike ande*n* man 1908
4 Hier o*m*me heet hi de w*eer*elt cleene
In griex de me*n*sche al ghemeene
Dus salme*n* merke*n* elke*n* man
Wat dese weet wat dese can 1912
8 En*de* met elke*n* o*m*me gaen
Naer dat sine dinghe*n* stae*n*
Vort radic elke*n* me*n*sche dat
waer dat hi comt in elke stat 1916
12 Dat hi sine he*r*te niet en set
An me*n*sche die he*m* an and*er* wet
Hout da*n* die he*m* toe behort
Wa*n*t hets al ontrouwe en*de* mort 1920
16 En*de* dies suldi een bispel
Hier al nv v*er*hore*n* wel
¶ Twee ma*n*ne quame*n* vp eene vaert
Tide*n*de teene*n* lande waert 1924
20 Deen was een wise va*n* orient
Tand*er* was een juede bekent
Die wise reet eene mulinne
Die hi vp hilt va*n* beghi*n*ne 1928
24 Die he*m* drouch spise en*de* broot
En*de* wat he*m* inde*n* wech was noot
Die juede die ghinc te voet
Sond*er* spise en*de* sond*er* goet 1932
28 Alsi dus haerre strate*n* wa*n*dere*n*
Faueleerde deen ieghe*n* de*n* andere*n*
¶ Die wise eerst de*n* iode vraghede
An wat wette hi he*m* draghede 1936
32 En*de* waer an sijn gheloue leghet
Mettie*n* die jode wed*er* seghet

	Ic gheloue an eene*n* god	
	Diet al heuet in sijn ghebot	1940
36	**E**n*de* gheweldich inde*n* hemel sit	
100va	**D**its hi d*aer* mijn gheloue an bit	
	An desen hopic dat hi sal	
	Mire ziele*n* gheue*n* loen en*de* val	1944
4	**E**n*de* helke*n* mede die he*m* set	
	An mijn gheloue an mine wet	
	En*de* noch es mijn gheloue mede	
	Die es bute*n* mire ghelouichede	1948
8	**E**n*de* an mine wet he*m* niet en hout	
	Dat ic he*m* wel moet met ghewout	
	Neme*n* sijn goet en*de* sijn leue*n*	
	Wiue kindere nichte*n* neven	1952
12	**O**ec eist mine v*er*domenesse hier toe	
	Eist dat ic he*m* eeneghe ghenade*n* doe	
	Of houescheit of eenich goet	
¶	**N**u mac mi dijns ghelou*en* vroet	1956
16	**S**prac die juede doe seide die vroede	
	Ic doe alse die be*m* sond*er* hoede	
	Teerst willic dat goet ghescie	
	Vor al dat leuet ter w*eer*elt mie	1960
20	**D**a*er* na de*n* mine*n* en*de* mine*n* gheburen	
	En*de* ic en wille gheene creature*n*	
	Die god ghemaect heuet en*de* geset	
	Wed*er* si houde*n* an mine wet	1964
24	**O**ft eene andere iet ghescade*n*	
	En*de* ic hope dat ghenaden	
	Recht en*de* ontfarmicheit d*aer* bi	
	Ter w*eer*elt goet behoude*n* si	1968
28	**E**n*de* en dinct mi altoes niet goet	
	Dat me*n* yemene onrecht doet	
	Mi dinke alse eene*n* o*n*nosele*n* man	
	Eeneghe scade comet an	1972
32	**D**at mi dert in al mijn lijf	
	Ic wille dat elc ma*n* en*de* elc wijf	
	Ghelijc hebbe en*de* ghesonde	
	DE**n*de* salich si sijns leuens sto*n*de	1976
36	Ie juede sprac wat daetstu da*n*	

100va15 *Aan het paragraafteken ontbreekt de schacht.*
100va17 be*m: De lezing* lie*n is mogelijk, maar paleografisch minder waarschijnlijk.*

100vb **O**f di ghewelt dade eenich ma*n*
Die wise sprac in be*m* niet so sot
Ic en ke*n*ne inde*n* hemel eene*n* god 1980
4 **G**herecht en*de* wijs diet al weet
En*de* sine oghe*n* dect gheen cleet
Wa*n*t hij al claer siet t*er* cuere*n*
Dat es in sine creaturen 1984
8 **D**ie de*n* goede*n* de*n* loe*n* gheuet
Naer dat si wel hebbe*n* gheleuet
Ente*n* quade*n* talle*n* stonde*n*
Loen gheuet va*n* hare*n* sonde*n* 1988
12 **H**e*m* so gheue ic he*m* vp de wrake
Mesdoet me*n* mi in eenegh*er* sake
¶ **D**ie juede sprac dits wel ghesproke*n*
Twi heuestu dine wet te broke*n* 1992
16 **D**une werts een twint niet d*aer* naer
Hoe es dat sprac die wise daer
Die juede sprac du best des wijs
Ic bem me*n*sche alse du sijs 1996
20 **D**u sies mi moede gae*n* te voet
En*de* hongherich en*de* sond*er* goet
En*de* du best wel gherust en*de* sat
Die wise sprac hets w*aer*heit dat 2000
24 **V**ande*n* mule beetti saen
En*de* heuet sine*n* voetsac ondae*n*
En*de* gaf he*m* spise en*de* dranc
En*de* ghinc bi he*m* eene*n* ganc 2004
28 **E**n*de* dedene een wile riden
Die*n* jode began therte v*er*blide*n*
Alse hi ghedroncke*n* hadde en*de* gete*n*
En*de* hi sachte was ghesete*n* 2008
32 **E**n*de* gaf de*n* mule de*n* sporen
So dats die wise hadde tore*n*
Alse he*m* mul en*de* ma*n* ontliep
Naer de*n* iode dat hi riep 2012
36 **D**une beidt mijns ic be*m* onteert
101ra **D**ie jode sprac hebbic hu niet gheleert
Die pointe va*n* mire wet
Die ic wille houde*n* al onbesmet 2016

100vb4-6 *Enige letters zijn licht aangezet met rode inkt; dit is gebeurd in de woorden* al *(4),* gheen *(5) en* siet *(6).*

4 Ic hebdi vul recht ghedaen
Mettie*n* ghinc hi met spore*n* slae*n*
Die wise riep na vtermate*n*
Sultu mi in die wostine late*n* 2020
8 D*aer* mi die leeuwe entie diere
Verteere*n* sulle*n* entie sciere
Of jc bliue va*n* hongre doot
Of va*n* dorste in dese noot 2024
12 Doe met mi ontfarmichede
Ghelijc dat ic metti dede
Die juede en achte niet d*er* wort
M*aer* ghinc e*m*mer iaghe*n* vort 2028
16 Onthier en*de* hi so v*er*re ontran
Dat niame*n* andere*n* en sach an
Alse die wise was bitt*er* hope*n*
Va*n* eeneghe*n* troste es hi ghelope*n* 2032
20 Ter vulmaectheit va*n* sire wet
Wa*n*t hi in tale*n* hadde gheset
De*n* jode of me*n* he*m* dade hone
Dat een god ware inde*n* trone 2036
24 Diet al saghe claer ter cure*n*
Dat ware in sine creature*n*
Te he*m* hief hi houet en*de* mont
En*de* seide he*er*e hets di cont 2040
28 Dat ic dine wet hebbe ghehoude*n*
En*de* dine ghebode wel v*er*goude*n*
Doet an dese*n* iode anschine
Dijns selues eere ente mine 2044
32 ¶ Niet langhe naer dese tale
Es hi come*n* in eene*n* dale
En*de* vint de*n* iode gheualle*n*
De*n* scinkel ontwee met alle*n* 2048
36 En*de* inde*n* hals ghequetst ze*er*e
101rb Die muul v*er*kende sine*n* heere
En*de* comt the*m*waert o*m*me eten
Die wise die es vp gheseten 2052
4 En*de* so hene*n* en*de* liet de*n* juede
Steruende alse eene*n* ruede
M*aer* die juede die riep zeere
Ne laet mi hier nit broede*r* he*er*e 2056

101rb2 o*m*me: *Tussen om en* me *bevindt zich een kleine ruimte.*

8 Ontfaerme mijns jc hebbe noot
Ic be*m* ghewo*n*t toter doot
Hout dine wet vare niet en weghe
God heuet di ghegheue*n* de*n* zeghe 2060
12 Die wise sprac twi lietstu mi alleene
Sond*er* ontfaermicheit ne gheene
Neen sprac die jode dat laet gae*n*
Hets lede*n* datter es ghedaen 2064
16 Ic dede dat mi mine houde leerde*n*
Die wet d*aer* si he*m* oint an keerde*n*
Die wise hilt vort sine wet
En*de* heeftene acht*er* he*m* geset 2068
20 Tote dat hi qua*m* d*aer* ware*n* juede*n*
En*de* gaf de*n* quade*n* hont de*n* rueden
Die d*aer* na sine*n* hende dede
Die he*er*e ve*r*na*m* dit vand*er* stede 2072
24 En*de* heuet de*n* wise*n* ma*n* ontfae*n*
Tsine*n* rade en*de* e*er*e ghedae*n*
Om die houesche ontfarmichede
Entie doghet die hi dede 2076
28 Dus eist si twee ghedeelt i*n* twee*n*
Dragh*en* selde*n* ou*er* een
Wa*n*t elc sine wet hout ou*er* best
Dus bliue*n* die he*r*te*n* al ontvest 2080
32 NV betaemt wel elke*n* he*er*e
Die beware*n* wille sine e*er*e
Dat hi scriuers met he*m* houde
Vroede liede ionghe en*de* houde 2084
36 Die scone en*de* wel cone*n* dichte*n*
101va Entie met scone*n* worde*n* ve*r*lichte*n*
Conne*n* dat sijn he*er*e wille
Entie conne*n* decke*n* stille 2088
4 Eens lants he*er*en heymelichede
Want ghelijc dat smeinsche*n* lede*n*
Scoenre sijn ghecleet da*n* naect
Also eist datme*n* een dicht maect 2092
8 D*aer* me*n* d*er* waerheit niet vut en gheet
En*de* me*n*se met scone*n* worde*n* cleet
So wert die he*er*e d*aer* o*m*me ghep*ri*set
Dat hi liede*n* so wel ghewiset 2096
12 Heuet tsiere heimelichede
En*de* wert te meer ontsie*n* oec mede
Dus ghedane sulle*n* die he*er*en

Houde*n* in werdicheit en*de* in hee*r*en 2100
16 Vp dat me*n*se ghetrouwe vint
En*de* spare*n* ieghe*n* he*m* niet I twint
¶ Bode*n* die hee*r*en sende*n* sal
Die moete*n* sijn besceede*n* al 2104
20 Wa*n*t me*n* dat te sprekene pliet
Dat die hee*r*e niet en siet
D*aer* die bode sijn oghe es daer
En*de* sijn ore ouerwaer 2108
24 Dat die hee*r*e niet en hort
En*de* d*aer* sijn hee*r*e zwighet d*ra*ghet hi vort
Hier bi waert de*n* hee*r*en goet
Dat hare bode*n* ware*n* vroet 2112
28 En*de* scuwede*n* die dorpe*r*hede*n*
¶ Die pe*r*siene plaghe*n* eere sede*n*
Alse hee*r*en bode*n* tote he*m* quame*n*
Die ware*n* va*n* hoghere name*n* 2116
32 Dat sise gherne droncke*n* make*n*
Dat ondervonde*n* si die sake*n*
Entie heimelicheit dies hee*r*en
En*de* hier af q*uam* vele o*n*neere*n* 2120
36 Hen sijn gheene messagiere
101vb D*aer* ic af dese dinc visiere
M*aer* hoghe liede*n* die wede*r* en*de* vort
Huut dragh*e*n d*er* hee*r*en wort 2124
4 HEen sulle*n* hebbe*n* mede
Altoes en*de* in elke stede
Met he*m* vele haerre edelinghe*n*
Die in alle*n* hare*n* dinghe*n* 2128
8 Dragh*e*n sulle*n* hare*n* last
Entie met dogheden also vast
En*de* met gheweene an he*m* ve*r*hale*n*
Dat si tlijf vor he*m* betale*n* 2132
12 Talle*n* tide*n* inde*n* noot
En*de* si eer valle*n* in die doot
Eer si ve*r*liese*n* hare*n* heere
Die*n* sal die hee*r*e altoes doe*n* ee*r*e 2136
16 Die hem dus sijn ghetrouwe
En*de* d*aer* hi ontrouwe ane scouwe
Die*n* sal hi so va*n* he*m* ve*r*stote*n*
Dat si he*m* niet ne ghenote*n* 2140
20 Onde*r* die goede meer na die*n*
Dus sal me*n*se minne*n* en*de* ontsie*n*

Wa*n*t alse een wel doet sond*er* danc
So wert sijn wille also cranc 2144
24 **D**at he*m* rouwet in sine moet
Dat hi o*m*me niet was goet
Hier endt die bouc die es gheseit
Heimelichede d*er* heimelicheit 2148

28 **O INTEMERATA** [**II.2**]
Oonbesmette ghebenedijt 1
Maria eewelijc sond*er* v*er*lijt
Spciael die gaet bou*en* all*en* prise
32 **M**oed*er* gods va*n* de*n* p*a*radise 4
En*de* maghet met grot*er* eere*n*
Harde bequame te*m*pel ons he*er*en
Ghehelicht vat shelichs gheest
36 **D**ore va*n* hemelrike va*n* d*er* welk*er* meest 8
102ra **N**aest gode wed*er* lijf ontfinc
Al dat es ind*er* w*eer*elt rinc
Helt dine ore*n* d*er* goed*er*tierhede*n*
4 **T**e mire onwerdegher ghebede*n* 12
En*de* wes mi besondeghe sond*er*li*n*ge
Goed*er*tiere ghehulpich in alle*n* di*n*ghe*n*
¶ **O** harde heleghe sente jan
8 **G**ods huut v*er*corne dienst ma*n* 16
Vrient die vande*n* selue*n* he*er*e
Ihesus kerst met grot*er* eere
Maghet best vut v*er*coren
12 **E**n*de* ond*er* dand*er*e ghemint te vore*n* 20
En*de* va*n* de*n* hemelsche*n* teekine
Boue*n* he*m* alle*n* dor dronke*n* tsine
Sijn apostel bestu ghemaect
16 **E**n*de* sijn iongre wel ghemaect 24
Sekerlike ane roupic di
Met marie*n* d*er* maghet vri
Dattu mi wils v*er*leene*n*
20 **D**ine helpe mett*er* haerre ghemeene 28
¶ **O** ghi twee ghimme steene
Maria en*de* sente jan alleene
¶ **O** ghi twee lichte clare

101vb27-28 *Tussen deze regels bevinden zich geen witregels.*

24 Die vor gode lichtet ope*n*bare 32
Ve*r*iaghet met uwer scem*er*hede*n*
De*n* neuel va*n* mire quaethede
Wa*n*t ghi sijt de twee de gone
28 In wien dat wi sine*n* sone 36
Die vad*er* va*n* hemelrike
He*m* maecte I huus specialike
En*de* in wie*n* die gods sone mede
32 Die ve*r*die*n*te smaghedoe*m*s suu*er*hede 40
Mettie*n* vordeele va*n* sire mi*n*ne
Vast maecte met grote*n* sinne
D*aer* hi andie cruce hinc
36 En*de* seide dese dinc 44
102rb Sie hier dine*n* sone wijf
D*aer* na sprac hi sond*er* blijf
Ian sie hier dire moeder
4 Vort meer so wes h*aer* behoed*er* 48
In deser helegh*er* minne*n* soethede
D*aer* ghi met gods monde mede
Te gadere w*ar*t ghebonden
8 Alse moed*er* en*de* kint tie*n* stonde*n* 52
Hu meene ic onsaleghe sondare
Beuelic ziele en*de* lijf tware
Dat ghi alle weghe en*de* alle tijt
12 Mine vaste bewacht*er*s sijt 56
Entie ve*r*bidders mine
Vor gode ghewerdicht te sine
Vort gheloue jc waerlike
16 Dat hu wille es gods va*n* hemelrike 60
En*de* dat hu onwille si
Es sijn onwille en*de* bidi
Wat ghi bidt va*n* dier wile
20 Ghi behoedet stappands sond*er* ghile 64
¶ O dese sond*er*linghe grote macht
En*de* om uw*er* w*er*dichede*n* cracht
Doet ic bids hu sond*er*linghe
24 Doet met uw*er* helegh*er* bedi*n*ghe 68
Dat mine h*er*te en*de* mine ziele meest
Dor wandele*n* wille die heleghe gheest
Die mi suuer en*de* reen make*n*
28 Va*n* alre sond*er*liker saken 72
En*de* in helegre dogheden sciere
Mine h*er*te en*de* mine ziele v*er*ciere

Ende in gods ende mijns evenkerstins minne
32 Te vulstane doe met vasten zinne 76
Ende naer den loep van den liue
Mi bewise ende bedriue
Ter bliscap sire vrienden
36 Die hem wel te wille dienden 80
102va Die heleghe gheest die goedertiere
Deelre der gracien gods die sonder falgieren
Metten vader ende metten sone
4 Altoes te regneerne es ghewone 84
Onversceeden sonder eeneghen fijn
Amen dat moete waer sijn
. A . M . E . N .

8 NV verstaet al hier ter steden [**II.3**] 1
Beghinne ic den bouc van seden
Ende wet wel dat ic hier bediede
Es niet ghetrocken vut walschen lieden 4
12 Noch vter walscher auenturen
Soe es ghetrect vter scrifture
Harentare daer ict sochte
Ende het mi ghenoeghen mochte 8
16 Dese bouc spreect van houeschede
Ende bi wilen van vroedscap mede
Ende omme dat dine ghedane wort
Ter weerelt seden al behort 12
20 So dinct mi recht bi waerheden
Dat men heet den bouc van zeden
¶ Nv weten bidden alle gader
Gode onsen lieuen vader 16
24 Dat hi alle onse dinghen
Ten goeden ende moete bringhen
Al die vroedscap die men can
Entie gheleesten mach die man 20
28 Ende al dat wisen mach die wise
Comt van gode vanden paradise
Dien man die god die vroedscap sent
Hi es alse een jnstument 24
32 Daer god onse heere mede werct

102va7-8 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

	Die die dinc te rechte merct	
	Hier o*m*me radic elken man	
	Dat hi die vroedscap die hi can	28
102vb	**D**en lieden vort wise en*de* leere	
	Dus mach hi vrucht in onse*n* he*er*e	
	Maken en*de* daer comen of	
4	**C**onste prijs eere en*de* lof	32
	Ouer waer segghic hu datte	
	Die vroedscap es ghelijc de*n* scatte	
	Die vroetscap heelt en*de* deluet scat	
8	**D**aer heuet niemen of te bat	36
	Noch en mach niemen comen	
	Noch te nutscap noch te vromen	
	Wa*n*t si hebben sulken aert	
12	**T**oghet mense en*de* ope*n*baert	40
	Scat gheuet vrome en*de* neeri*n*ghe	
	Vroedscap sin en*de* leeringhe	
	Wat peinsen da*n* vele lieden	
16	**D**ie hare conste niemen bedieden	44
	Het schijnt dat het he*m* es leet	
	Dat yemene da*n* si hiet weet	
	Wat helen si in haren sin	
20	**A**l wisen sijt vort sine hebbens te min	48
	Van recht*er* vroetscap es tbeghin	
	Dattu vrees gode in dinen sin	
	Die god[e] mint en*de* he*m* ontsiet	
24	**H**e*m* en mach ghebreken niet	52
	Teersten so sone gods rike	
	Dat gheduert eewelike	
	So sal god onse he*er*e di gheuen	
28	**A**l datti nutte es in dit leuen	56
	Gheloof vastelike an gode	
	En*de* hout gherne sine ghebode	
	Emmer eere die heleghe kerke	
32	**B**isscoppen papen en*de* clerke	60
	Dune moets oec niemen acht*er*en	
	Noch met quaden worden lacht*er*en	
	Alstu in die kerke staps	
36	**W**achti dattu ne ruuns no claps	64

102vb23 god[e]*: De* e *is alleen leesbaar met UV-licht; de tekst in deze en de vorige kolom vertoont op veel plaatsen sporen van slijtage.*

103ra Maer les en*de* bit ghenaden
Gode va*n* dine*n* mesdaden
¶ Eere moeder en*de* vader
4 So es dijn lijf ghelangt al gad*er* 68
Ne doe dine*n* eue*n* kerstin niet
Dattu niet wilds datti ghesciet
¶ Van alte groter menderhede
8 Wachti me*n* wertre onw*er*t mede 72
Wes recht man en*de* in rechtheit bliue
Tote*n* hende va*n* dine*n* liue
Scrifture seit dat dor noot
12 Hare kindere ne*m*mer bidde*n* broot 76
VVes snel en*de* ve*r*standel mede
Wes traech te telne vort quaethede
Alse me*n* di mesdoet wrec node
16 Ne maer v*er*gheuet dor gode 80
Ne wes de*n* aerme*n* niet fel
Al gheuestu he*m* niet andwort he*m* wel
Diene gherne de*n* liede*n* wel
20 Al lonet een niet een and*er* sal 84
¶ Alse di diene*n* ghehuerde cnape*n*
Ne laet h*aer* loen niet ond*er* di slape*n*
Wa*n*t die wise salemoen
24 Begrijpt die ghene die dit doe*n* 88
Ne mac gheene langhe riote
Va*n* dire tale no fabele grote
Corte en*de* warachteghe tale
28 Sit in elke*n* meinsche wale 92
Dune moets oec niet lieghe*n*
Noch dine*n* eue*n*kerstin bedrieghe*n*
Loghene es onwert en*de* so*n*de g*roo*t
32 Want so slaet die ziele ter doot 96
Oec en lache niet alleene
Dat me*n*t niet in quaetheit meene
Bi vele lachene en*de* tonstede
36 Begrijp me*n* int he*r*te domphede 100
103rb Wes in dine*n* sin ghestade
Beede in sprekene en*de* in dade
Die es in onghestadichede
4 Hi beiaghet quade name d*aer* mede 104
Vverc alle dine dinc bi rade
Sone berouwet di niet dine dade
En*de* ofti d*aer* af oec quaet ghesciet

8 **M**e*n* darft di alleene wite*n* niet 108
Dune moets man no wijf die leue*n*
Beheete*n* dinc dune wilt he*m* gheue*n*
Oftu yeme*n* met beheete ve*r*hoghes
12 **E**n*de* he*m* stappans gheue*n* moghes 112
Sone laet niet la*n*gre bide*n*
Dune gheuest he*m* in die*n* tide*n*
Die vele beheet hine goude wel
16 **H**i hout mette*n* liede*n* spel 116
Gheloef sulke*n* liede*n* twint
Wa*n*t si sijn loser da*n* die wint
Alsi dat sake dat wast dijn goet
20 **D**ine atent en*de* dine*n* moet 120
Ne lechgre niet an te seere
Dattu ve*r*gheets gode onse*n* hee*r*e
Wa*n*t me*n* mach niet diene*n* te moede
24 **G**ode en*de* des duuels goede 124
Dune moets oec niet doe*n* pine
Om rike oft arem te sine
Die tussche*n* de*n* twee*n* beghe*er*en goet
28 **T**e nuttene die man es vroet 128
¶ **G**helt de*n* heleghe*n* dijn belof
Eer god wrake sent d*aer* of
Vrient hout ieghe*n* alle dinc vrede
32 **S**ond*er* ieghe*n* die quaethede 132
D*aer* ieghe*n* moetstu di v*er*echte*n*
En*de* alle weghe ieghe*n* hare vechte*n*
Want du moets III campe ve*r*winne*n*
36 **S**ultu hemelrike ghewinne*n* 136
103va **D**rie viande vechte*n* met crachte
Ieghe*n* di bi daghe en*de* bi nachte
DEen es die viant vter helle*n*
4 **D**ie pinet hoe hi di bedwelle 140
En*de* hoe hi di met sine*n* strecke*n*
Va*n* goede*n* ghewerke moghe trecke*n*
¶ **T**and*er* es dat broossche vleesch
8 **D**at alle weghe doet de*n* heesch 144
Om wel hete*n* en*de* om wel drincke*n*
En*de* niet en laet om die ziele dinke*n*
¶ **D**ie weerelt es die derde viant

103rb8 di*: Boven de regel geschreven door de teksthand.*

12 Die de*n* me*n*sche doet meneghe*n* pa*n*t 148
Machtu verwinne*n* dese*n* drien
Sone doruestu niet ontsien
Peins om die bliscap vande*n* p*a*radise
16 En*de* om die helle d*aer* wi af grise*n* 152
En*de* wattu sijs en*de* wattu waers
En*de* waerdu suls alstu hene*n* vaers
En*de* om die doot die niet can spare*n*
20 Noch de*n* rike*n* noch de*n* aerme*n* 156
Die dit alle wile dade
Hi soude te min doe*n* quade dade
Ondec dine*n* wiue niet
24 V*er*holne dinc die di es ghesciet 160
Offer dijn lijf of eere an leghet
Die ma*n* es onbehendich dies pleghet
¶ Woekeraers docht*er* en*de* a*m*mans
28 Pape*n* dochtre*n* en*de* spelemans 164
En*de* p*re*decaers dochtre*n* ne*m* niet te wiue
Wa*n*t selde*n* sietme*n* he*m* becliue*n*
Tgoet dat qualike es ghewonne*n*
32 En*de* dat si niet v*er*diene*n* conne*n* 168
Oftu jemene sies valle*n* of glide*n*
Ne lache niet en wes niet blide
Watta*n* al valt die ghene die sneuet
36 Een paert valt dat vier voete heuet 172
103vb Vele rune*n* stille en*de* dicke
Ne can ic niet in houescheit micke*n*
Noch en was noit ghemaect dor goet
4 En*de* niame*n* ne pleghets die wel gevroet 176
DIne*n* meest*er* moetstu ontsien
Sultu d*er* leeringhe*n* plien
En*de* wilture bi come*n* te eeren
8 Du moets ghewillike leeren 180
Wa*n*t vroetscap es va*n* sulk*er* zede
Sone wille de*n* ghene*n* niet mede
Dien soe onghewillich ziet
12 Of die quad*er* zeden pliet 184
¶ Laet di ghenoeghe*n* dattu heues
Eist lettel eist vele d*aer* du bi leues
So wien so tsijn ghenoeghet wel
16 Hi es rike en*de* niemen el 188
Ne stec in ander mans core*n*
Dine sickele niet wa*n*t du machts toren

	En*de* lachtre d*aer* af ghewaghe*n*	
20	**O**f bi auenture*n* corte*n* dine daghe	192
	¶ **O**ftu ghemoets eene*n* sot	
	Ne hout met he*m* spel no spot	
	Sotte sijn oec va*n* manieren	
24	**D**een es fel dand*er* goedertiere	196
	Die sot es en*de* goedertiere mede	
	Saltu v*er*draghe*n* in elke stede	
	Die beede sot es en*de* fel	
28	**D**ie*n* saltu scuwe*n* doestu wel	200
	Goede dachvaert doeti wete god	
	Die he*m* te liuereert vande*n* sot	
	Vlie terninghe en*de* quade wijf	
32	**L**eet in tauerne*n* niet dijn lijf	204
	Diere vele he*m* houde*n* an	
	Siedme*n* dicke*n* arem man	
	Hout di simpel in cuuschede	
36	**E**n*de* decke gherne hou*er*de mede	208
104ra	**D**it so segghic dor die ghone	
	Die te heelne sijn ghewone	
	In cuusscheit hare fierheit va*n* binne*n*	
4	**D**ie si dragh*e*n int h*er*te binne*n*	212
	Tghelaet va*n* bute*n* doet ons kinne*n*	
	Die houerde va*n* onse*n* zinne*n*	
	Nochta*n* seghsi dat sijt dor roem	
8	**N**och dor houerde niet en doe*n*	216
	Sine mogh*e*n gode bedrieghe*n* niet	
	Diet in die h*er*te binne*n* ziet	
	Nochta*n* weetic wel datte	
12	**N**en mach ond*er* eene matte	220
	Dragh*e*n grote hou*er*dichede	
	En*de* ond*er* purp*er* homoedichede	
	Houerde leit in die cleed*er*e niet	
16	**M***aer* in die h*er*te diere pliet	224
	Ghef dine aelmoesene stille	
	Ghewillike dor die gods wille	
	Of openbare moghestuse bied*e*n	
20	**I**n goede*n* exempele*n* andere*n* lied*e*n	228
	Ghef dat dijn es en*de* die*n* me*n*t gheuet	

103vb21 *Aan het paragraafteken ontbreekt de schacht.*

Moetstu wan*en* dats noot heuet
Omoede die es harde goe
24 Alse me*n*se niet gheveinst en doet 232
Scuwe alse doet die vroede
Va*n* alte grotre omoede
Int gheuouch en*de* int ghemate
28 Draechse dat es caritate 236
¶ Oftu gode wilt wel ane bede*n*
So bidt he*m* in ve*r*holne stede*n*
Dat hi di va*n* sonde*n* quite
32 Ne doe niet alse die ypocrite 240
Die bute*n* toghet dat hi wel leuet
En*de* binne*n* dies een twint niet heuet
Dat sijn die valsche p*ro*phete*n*
36 Die ons scrifture scuwe*n* hete*n* 244
104rb Die de w*eer*elt al bedrieghe*n*
En*de* bi hare*n* abite ons lieghe*n*
Si slachte*n* de*n* beelde die schijn
4 Va bute*n* dat si guldin sijn 248
Die nochta*n* coperijn sijn binne*n*
Suldi dusghedane kinne*n*
Dat sal sijn bi hare*n* dade*n*
8 Die altoes hende*n* in quade*n* 252
Dese quade ypycrosien
Moete god ve*r*malendien
Eer du spreex besie dine wort
12 Dat niet begripe die ghene diet hort 256
Wa*n*t ve*r*lopene tale doet
Dat die me*n*sche heet quaet ghemoet
En*de* dicke*n* wert de*n* me*n*sche leet
16 Dat hise seide so ghereet 260
IEghe*n* dijn eerscap en*de* dijn p*re*laet
D*aer* di onde*r* te doene staet
Ghemoetstuse of wiltuse spreke*n*
20 Du moets caproe*n* en*de* hoet af steke*n* 264
¶ Oftu sprekes va*n* iemene hiet
So sie noch wijs vp he*m* niet
Het es eene dorp*er*hede
24 Me*n* doetre meneghe*n* scame*n* mede 268
¶ Alse een beter of vroeder man
Dan du best di spreket an
Swijch die wile datti spreket
28 Het es onhouesch datme*n* breket 272

Ofte scuert iemens tale
Vor hise heuet ghehendt wale
Oftu iewer*en* bodscap draghes
32 Wacht datture niet af belaghes 276
Bi stad*en* en*de* ver*s*tandelike
Vele v*er*met*en* es harde quaet
V*er*met di niet va*n* eenegh*er* daet
36 Die du niet met dire cracht 280
104va Vulleest*en* no vulbringh*en* macht
Vrient te meer v*er*hef di niet
Alsi dat sake dat ghesciet
4 Di een gheluc of goet gheual 284
Du moghes d*aer* na v*er*liesen al
Dune moghes oec niet dor eenighe scad*en*
Alte grot*en* rouwe lad*en*
8 Wa*n*t dau*en*tuere es onghestade 288
En*de* wandel in hare dade
So gheuet h*aer* goet so leenet de*n* lied*en*
Bidi machm*en* hare niet v*er*bied*en*
12 Te wed*er* treckene of soes v*er*jan 292
Dat soe gheleent heuet de*n* man
Ontdec din*en* via*n*t niet
Scade die di es ghesciet
16 Of din*en* co*m*mer of dijn leet 296
Wa*n*t hi v*er*blijt als hijt weet
¶ Din*en* via*n*t di*en* du toren
Of quaet do*en* wils dreech niet te vor*en*
20 Wa*n*t die ghene die des pleghe*n* 300
Si bewar*en*se d*aer* ieghe*n*
¶ Die sin*en* via*n*t langhet sijn lijf
And*en* welk*en* es ghee*n* blijf
24 Hi soudene dod*en* haddijs stede 304
En*de* cort sijns selues lijf d*aer* mede
Alse iemene spreect va*n* and*er*en q*uae*t
Teerst*en* merct oft hine haet
28 Vte viands mont gaet seld*en* goet 308
Of merc of hijt bi nide doet
Die nideghe es harde fel
Seld*en* sprect hi va*n* jemene wel
32 Hi siet vp he*m* met fell*en* oghe*n* 312
Of hine mach niet ghedoghe*n*
Te siene d*aer* hi nijt vp heuet
Hi es die met torme*n*te leuet

36 **H**ine rust ne*m*mer in sine*n* sinne*n* 316
104vb **H**i es rouwich als hi siet
Dat eene*n* andere*n* goet ghesciet
Vrient stec nijt huut dine*n* sinne
4 **E**n*de* doere caritate inne 320
So moghestu leue*n* met ghenade*n*
En*de* di va*n* grotre sorghe*n* ontlade*n*
Caritate indet niemen
8 **M**esdoetme*n* hare soe v*er*gheuet sniieme*n* 324
Soe es oemoedich en*de* goede*r*tiere
En*de* ghedoghich in meneg*her* maniere
Soe es rauwich alst mesualt de*n* liede*n*
12 **N**iet anders daent hare ghesciede 328
Soe heuet vele and*er* dogheden an hare
Die mi te lanc te telne ware
Of dijn vrient eene ghifte heuet
16 **E**n*de* hise di te dancke gheuet 332
Al es soe niet te dine*n* wille
Groetere af scone zwijch al stille
Ne hebse o*m*mare niet een twint
20 **D**anc he*m* dat hise di heuet ghesint 336
Hets recht die cleene ghifte*n* vliet
Dat hi die grote hebbe niet
Me*n* sal ghegheue*n* paert niet zie*n*
24 **I**nde*n* mont no tussche*n* die die*n* 340
Dune moets oec niet om cleene sake*n*
Va*n* dine*n* vrient dine*n* via*n*t make*n*
Ghetrouwe vrient helpt t*er* noet
28 **H**ine vliet dor vreese noch dor doet 344
Die vrient es va*n* aue*n*ture
Alse la*n*ghe alsti wel gaet t*er* cure
So volghet hi di ne ware hi vliet
32 **A**lse di mesuallet of messciet 348
Als iieme*n* spreket ieghe*n* die
In sijn ansichte so sie
En*de* merc vaste in die*n* stonde*n*
36 **D**ie wort die gae*n* vut sine*n* monde 352
105ra ¶ **O**nderwint di va*n* gheere daet
Die te di waert niet ne gaet
Want du mochts varinghe make[*n*]

105ra3 make[*n*]: *Het abbreviatuurteken is alleen met UV-licht zichtbaar.*

4 Dat al vpti soude becraken 356
¶ Boden die te di ghesent comen
Eist te scaden ofte vromen
Laet hem segghen haren wille
8 Vp loep di niet maer zwijch al stille 360
Men seghet int ghemeene diet
Bode en mach ontsegghen niet
Vrient ne loep niet harentare
12 Om te horne quade niemare 364
Slach loghene talre stonde
Ende quade niemare van monde
Tusschen tween dinghen die sijn quaet
16 Kies dats mindste dats mijn raet 368
Men seghet int ghemeene soet
Hets beter quaet dan argher doen
¶ Die huwen sal of in ordinen gaen
20 Of ouer zee die cruce ontfaen 372
Eer hijt begripe bepense hem wel
Ne wese niemene te fel
Sulc man doet dinc in haesticheden
24 Dat hem berouwet alst es leden 376
Vrient oftu dochtren hubaer heues
Ic rade dattuse te manne gheues
Of dattuse ieweren pijns te doene
28 Met nonnen in religioene 380
Die ripe pere valt also werde
In die linghine als vp die scone erde
¶ Vrient hout dijns heerscaps vrede
32 Begrijpse niet van haren zeden 384
Vp auenture of si vergramen
Ende di quaet daer naer af quame
Want si sijn some quaet ende fel
36 Si doen den laten selden wel 388
105rb So wee den wiue entie manne
Die leuen onder sulke tyranne
Si nemen hem al dat si moghen
4 Eist met crachte eist met loghen 392
Si moeten hem sijn onderdaen
Ende te haren dienste staen
Ende sijn ghereet alse ment ghebiet
8 Anders en hebsi een twint niet 396
Noch ander loen noch ander goet
Dan dat die keytijf dienen moet

Dus heuet hi sine*n* dienst ve*r*lore*n*
12 En*de* bliuet keytijf als te vore*n* 400
Dat gadere*n* mach die arme ma*n*
Dat heuet al die rike da*n*
Wane*n* comt he*m* scat of weelde mede
16 Da*n* vand*er* aermer lied*er* lede 404
Al dat si winne*n* en*de* ontspare*n*
Dat moet al die rike taren
DIe spaert die roede hi aet sijn kint
20 Vrient ne spare niet een twint 408
Dune scelds dijn kint als het mesdoet
Of slaet of bluwet het es he*m* goet
¶ Lieue kint oftu gaes te leerne
24 So vrach dicke*n* en*de* leerne gherne 412
Wes vernemel en*de* ghedinc
En*de* leere vort gheleerde dinc
Dus moghestu alle slotele ghewinne*n*
28 Vand*er* vroedscap in dine*n* zinne*n* 416
Alst euel wast so soudeme*n*t weere*n*
Int beghin eer het mach de[*er*]en
Wa*n*t en werc me*n*t niet bi tide
32 En*de* het ve*r*houdert bi langhe bide 420
Teuel mach de*n* me*n*sche dode*n*
Of bringhe*n* in sulke*n* node*n*
Dat me*n* he*m* met grot*er* pine
36 Mach ghehelpe*n* gans tsine 424
105va Hier o*m*me soude me*n* int beghin sae*n*
Quade ghewoente*n* wederstaen
Entie kindre indie ionchede
4 Ontwenne*n* hare quade zede 428
Wa*n*t het leert ons die scrifture
Ghewoente dat es smans nature
Eist in neerenste eist in scerne
8 Datme*n* wint dat houtme*n* gh*er*ne 432
Ouer waer segghic wete god
Tlant ghelijct de*n* nieuwe*n* pot
Nieuwe pot onthout la*n*ghe
12 Die roke die hi heuet ontfanghe*n* 436
Ghiet mer eerst olye inne

105rb19 *Voor* aet *zijn twee letters uitgeradeerd (mogelijk* tr*), tussen* e *en* t *één letter.*
105rb30 de[*er*]en*: Het abbreviatuurteken is alleen zichtbaar met UV-licht.*

	Hi blijfter la*n*ghe vet af binne*n*	
	Me*n* machene ne*m*mer so ghescoude*n*	
16	**H**ine sal d*er* vetheit hiet behoude*n*	440
	Ghiet mer eerst in zeec of yeke	
	Hine salre la*n*ghe qualike af rieke*n*	
	Ghiet mer in claerheit of wijn	
20	**H**i sal va*n* goeder roken sijn	444
	Also eist tkint in sire ioghet	
	Ghelijc machme*n*t wenne*n* t*er* doghet	
	Entie ghelike quade sede*n* leeren	
24	**D**ie he*m* langhe d*aer* na deeren	448
	Me*n* maghet bughe*n* hare*n*tare	
	Alse offet ghelawet ware	
	Vrouwe*n* eere na dine machte	
28	**N**e sprec va*n* he*m* no quaet no lacht*er*	452
	Dune moetse niet m*et* quaetheit doeme*n*	
	Wa*n*t wi sijn alle va*n* vrouwe*n* come*n*	
¶	**G**oetma*n* oftu moghes v*er*stae*n*	
32	**D**at di dijn wijf es onderdaen	456
	Doe hare vor die liede heere	
	Hebse wert en*de* minse zeere	
	Oftu cnape*n* onde*r* di heues	
36	**D**ie*n* du dra*n*c en*de* spise gheues	460
105vb	**H**oudse onde*r* di bedwonghe*n*	
	En*de* ofsi sijn va*n* quade*r* tonghe*n*	
	Sone laet he*m* niet v*er*stae*n*	
4	**V***er*holne dinc die du heues ghedae*n*	464
¶	**W**es binde*n* huus houesch en*de* rechte	
	Dat va*n* di gheene quade knechte	
	Buter dore*n* segghe*n* moghe*n*	
8	**D**a*n* al goet en*de* dinc die doghe*n*	468
	Doestuut niet si sulle*n* di doeme*n*	
	But*er* dore d*aer* si comen	
	Heefstu moede*r* of stief vader	
12	**W**es onderdanich he*m* al gader	472
	En*de* pine bi nachte en*de* bi daghe	
	Hoe du hare hulde moghes beiaghe*n*	
	Eere dijn stief kint en*de* ghef he*m* prijs	
16	**S**o moghestu in diere wijs	476
	D*er* moeder hulde hebbe*n* d*aer* of	
	En*de* vande*r* w*eer*elt prijs en*de* lof	
¶	**O**ftu sies twee broedere*n* vechte*n*	
20	**D**une moets no wede*r* v*er*rechte*n*	480

Noch de*n* eene*n* noch de*n* andere*n*
Ne moetstu m*et* vechte*n* in hulpe*n* stande*n*
Castise en*de* sceldse beede
24 Dus houdstu harer beed*er* vrede 484
Vvaerscepe selde*n* die vriende dine
Dat dijn goet niet ze*er*e dwine
Sulc es vrient die wile dattu he*m* geues
28 Hine rouct niet dijns als du niet heues 488
¶ In wat ghelaghe so du valles
Wacht dattu te vele niet ne calles
En*de* dattu dijn ghelach wel ghelds
32 En*de* dattu ieghe*n* niem*en* scelds 492
In sceldene dinct mi behendichede
Datme*n* een deelkijn smeeke mede
¶ Wachti vrient va*n* achter sprake
36 Dattu niemene dor wrake 496
106ra Noch dor nijt ne spreex lachter
D*aer* scande he*m* mach come*n* achter
NE laet di niet te scerne driue*n*
4 No va*n* ma*n*ne no va*n* wiue 500
D*aer* duus di moghes bewachte*n*
Wa*n*t hets sca*n*de en*de* lachter
¶ Nauonds salme*n* loue*n* de*n* dach
8 Alse me*n* ne*m*mer scouwe*n* mach 504
Vrient dune moets oec niem*en*
Lachtre*n* no prise*n* te sniem*en*
Hets lachtre dattu sca*n*de gheues
12 Die*n* du te vore*n* gheprijst heuet 508
¶ Ne ghef oec niet in ghe*er*e wijs
Va*n* dine doene di selue*n* prijs
Prise*n* ne dinct mi niet goet
16 In sgeens mo*n*t diene selue doet 512
Laet di and*er*e liede prise*n*
Va*n* dine*n* doene dus doe*n* die wise
¶ Vrient v*er*hef di niet te ze*er*e
20 Al heuestu va*n* onse*n* he*er*e 516
Meer gracie*n* da*n* een and*er* doet
Eist conste eist ionste eist and*er* goet
Dune moets gra*m*scepe niet vp heue*n*
24 Die la*n*ghe te vore*n* es v*er*gheue*n* 520
Die weldaet die me*n* heuet ghedae*n*
Pleghetme*n* te v*er*ghetene saen
Viandscepe en*de* quade dade

28 Die v*er*gheetm*en* harde spade 524
Ne ganc ter maerct niet vp hope*n*
Dattu vp and*er*s borse sult cope*n*
Wa*n*t wi sien met onsen oghe*n*
32 Dies pleghe*n* si sijn dicke*n* bedroghe*n* 528
Dune moetsti niet vord*er* strecke*n*
Dan dine cleedere moghe*n* recke*n*
Naer die*n* dattu neeringhe heues
36 So bedaerf di dattu leues 532
106rb ¶ Va*n* niemens goede da*n* va*n* dijn
Ne wes milde so waert mach sijn
Dune moets vut and*er* mans side*n*
4 Ne gheene breede riem*en* snide*n* 536
Vvachti vrient va*n* quad*er* zede
En*de* va*n* quade*n* gheselschepe mede
Va*n* quade*n* ghesell*en* comt al quaet
8 Quade nam*en* en*de* quade daet 540
¶ Vrient oftu wilt huwe*n* wel
Ne*m* dijn ghenoet en*de* niem*en* el
Ne*m* die es va*n* goede*n* zeden
12 So leedestu dijn lijf met vrede*n* 544
Men seghet dat sijn viere sake*n*
Die de*n* me*n*sche ou*er*dich maken
Vorbaer gheslachte en*de* wetenthede
16 Rijcheit va*n* goede en*de* scoenhede 548
Die he*m* hier o*m*me ou*er*dich doen
Si hebber jewet redene toe
M*aer* hi es dom die he*m* v*er*heuet
20 Die gheen va*n* dese*n* viere*n* heuet 552
¶ Cranc ghee*n* ambacht met quad*er* cure
En*de* u*er*werret niet dine ghebure
Een quaet ghebuer es ze*er*e to*n*tsiene
24 En*de* zware dinc elcx daghes te siene 556
Diene heuet leuet met sorghe*n*
En*de* elcx daghes heefti quade morghe*n*
Alse vremde gaste tote di tide*n*
28 Ontfancse wel en*de* macse blide 560
Winne an he*m* redelike vrome
En*de* doe so dat si wed*er* come*n*
En*de* of dijn vrient comt o*n*uersie*n*
32 Hore wat du da*n* salt plien 564
Ghef blidelike dattu heues
Al eist so dattu he*m* niet ne gheues

	Also vele alst dijn wille ware	
36	Toech blide ansichte openbare	568
106va	Want ne gheene wersceep doghet	
	D*aer* me*n* ghee*n* blide anscijn toghet	
	Dat es dbeste dat es dmeeste	
4	Dat vul maect al die feeste	572
	Vrient oftu goet borghe*n* sult	
	So ghelt gherne dine scult	
	Het es eene houeschede	
8	Wel te gheldene en*de* vrome mede	576
	Die wel ghelt hede*n* comt hi morghe*n*	
	Me*n* sal he*m* vele te houd*er* borghe*n*	
	Vrient nv willic di bediede*n*	
12	Wat wel sit an die lieden	580
	Hoe si moghe*n* eist man of wijf	
	Met houeschede*n* lede*n* tlijf	
	EEr du in die dore sult gaen	
16	Die du vints beslote*n* staen	584
	Saltu hoeste*n* ofte spreke*n*	
	Niet mett*er* druust die dore vp steke*n*	
¶	Ionc ma*n* die coms in vremd*er* stede*n*	
20	Sit vp die suuer erde neder	588
	Of men di ter tafle biet	
	De*n* ap ne wed*er* segghe niet	
	Ontfankene en*de* drinc lettelike	
24	En*de* gheue*n* wed*er* houeschelike	592
	Bestu oec arem man of neder	
	Ne biet dijns drancs gheblijf niet wed*er*	
	D*aer* grote liede ter tafele sijn	
28	Ghiet vut of drinct al vut de*n* wijn	596
	En*de* coele de*n* nap en*de* settene wed*er*	
	Al ghecoelt ter tafle neder	
¶	Vrient hout suu*er*lijc en*de* cuus	
32	Dine hallame binne*n* huus	600
	Dwach zuu*er*lijc in die morghi*n*stont	
	Hande*n* oghe*n* ende mont	
	Ne dwach niet hogh*er* da*n* hi dwaet	
36	Die met di te dwane staet	604
106vb	Ne droech oec niet dine oghe*n* beede	
	Met hemde sleppe of met cleede	
	DVne sult met scolake*n* wriue*n* no droge*n*	
4	Vule tande en*de* zeere oghe*n*	608
	Oftu te werscepe waers ghebede*n*	

	Niet ne kies te sittene stede	
	Vor dat hi di stede gheuet	
8	**D**ie wert die di ghebede*n* heuet	612
	En*de* hi di dus spreket an	
	Vrient nv sit bi dese*n* man	
	En*de* oftu sits ongheheete*n* ned*er*	
12	**G**anc sitte*n* in die vterste stede	616
	Dat dine*n* wert die di bat	
	Alse hijt siet v*er*noye dat	
	En*de* segghe vrient hier sitti niet	
16	**G**aet bet vp sitte*n* ic ghebiet	620
	Da*n* saldi grote eere ghescien	
	Vor die liede*n* die dat sien	
	En*de* of die spise niet te tijt	
20	**G**hereet si so zwijch en*de* onbijt	624
	Help oec gherede*n* die capoene	
	Of andere spise daers es te doene	
	Hetestu met vrouwe*n* so diene hare	
24	**E**n*de* vand*er* spise*n* hare*n*tare	628
	Snijt suuerlike die morseele	
	En*de* lechse vor hare thare*n* deele	
¶	**W**es oec gheliker wijs ghereet	
28	**T**e dienne he*m* die metti etet	632
	Entie wile dat hi drinct	
	Sone et selue niet een twint	
	Alstu etes in ghere wise	
32	**N**e moetstu lachtre*n* dine spise	636
	Ne blaes oec niet in dijn ete*n*	
	Laet coele*n* eer du beghints ete*n*	
	Hef vp mette*n* hande*n* dine	
36	**T**er middewaert de*n* cop mette*n* wine	640
107ra	**N**e heffene mette*n* borde niet	
	En*de* eer du selue drinc so biedt	
	Der vrouwe*n* of die es ghesete*n*	
4	**T**e dire scotele metti eten	644
	Me*n* pleghet nochte*n* te meneg*her* stede	
	Te drinckene ente settene mede	
	Oftu oec eenich quadekijn	
8	**V**liete*n* sies in dine*n* wijn	648

106vb31 **A**lstu*: De kopiist is begonnen de eerste letter als een* V *te schrijven, maar hij heeft hem afgemaakt als een* **A**.

Hets houescher dattuut vte ghies
Da*n* duut met dine*n* mo*n*de vut blies
¶ Alstu etes ne crauwe niet
12 No hooft no ha*n*t daert iieme*n* ziet 652
Eere houescede makic di cont
Die wile dat spise es in dine*n* mont
So drinc no suup wa*n*t inde*n* coppe*n*
16 ¶ Ne lene met helle*n* boghe niet 656
Vptie tafle d*aer* me*n*t ziet
Sit rechte en*de* diene dine*n* gheselle
Dat hi doghet va*n* di telle
20 ¶ Ieghe*n* heerscap moetstu vp stae*n* 660
En*de* blideleke ieghe*n* he*m* gae*n*
En*de* sit neue*n* he*m* niet dat besie
En ware of ment hiete die
24 Oftu sits bi betre*n* liede*n* 664
Hore wat ic di bediede
Ghesatelike moetstu di houde*n*
Niet teen knie ou*er* tand*er* voude*n*
28 ¶ Nu merc vort wat ic di telle 668
Alstu gaes bi dine*n* gheselle
Ganc neue*n* he*m* en*de* of hi wille
Vore*n* gae*n* ghedoech en*de* swijc stille
32 Vort willic dattu mi v*er*staes 672
Oftu met vorbare*n* me*n*sche gaes
Bachte*n* he*m* ganc talle*n* tiden
Hine hiete di gae*n* neue*n* sire zide
36 Met wien dattu dachvaert wends 676
107rb En*de* die*n* du niet en kens
Vrach waer hi wille en*de* wane*n* hi comt
En*de* hoeme*n* sine*n* name noemt
4 Alsi lanc of cort die dach 680
Ganc ne*m*meer da*n* hi gae*n* mach
Die*n* du te gheselle te voren
Eer du porres hads v*er*core*n*
8 En*de* dat hi wille dat wille mede 684
So moghestu houde*n* sine*n* vrede
En*de* d*aer* du heues gherust neder
Alstu vp staes so sie weder
12 Dattu vp hefs bi gheualle 688
Eeneghe dinc die di es ontfalle*n*
Soekestu in weghe verden
He*m* voeghet niet gaestu di derde*n*

16		Alse dat ioc drie osse*n* draghe*n*	692
		Selde*n* trecsi wel de*n* waghen	
		Bestu man die o*m*me coepvaert	
		Of clerc die vaert te parijs waert	
20		Sone vare niet bi nachte	696
		Datme*n* dijn goet niet roue bi crachte	
	¶	Stant tilike*n* vp en*de* va*n*t beiaghe*n*	
		Herberghe bi scone*n* daghe	
24		En*de* ghevallet dattu gaes slape*n*	700
		Bi dine*n* gheselle of betre*n* cnape*n*	
		Vrach he*m* eerst lude of stille	
		An welke zide hi ligghe*n* wille	
28	¶	Oftu coeps spise of ande*r* dinghe*n*	704
		Du moetse houeschelike dinghe*n*	
		Handelse niet onhoueschelike	
		Datme*n* ghee*n* quaet d*aer* af ne spreke	
32		Danc dine*n* wert der houeschede*n*	708
		Of hi di sauons eeneghe dede	
		Wacht achte*r* weghe d*aer* du gaes	
		Dattu hont no steecs no slaes	
36		Hout in alle*n* dinghen me[d]e	712
107va		Na dire macht der lied*er* vrede	
	¶	Cnape oftu dine*n* he*er*e diens	
		Diene he*m* so dattu v*er*diens	
4		Sine gracie en*de* sine houde	716
		So dat hi di gherne onthoude	
		In alle*n* dinghe*n* wes ghetrouwe	
		Dine*n* he*er*e en*de* diere vrouwe	
8		Ganc haestelike d*aer* me*n* di sent	720
		En*de* cortelike weder went	
		Vves snel te doene alle dinc	
		Datme*n* di seghet dat ghedinct	
12		Diene houeschelike dine*n* he*er*e	724
		En*de* pine di vele te meere	
		Dattu in dienste prijs beiaghes	
		En*de* alstu dijn gherechte draghes	
16		Drach in die luchtre ha*n*t tgerechte	728
		En*de* saeuse in da*n*dre en*de* ga*n*c rechte	
		Set vorde*n* vorde*n* vorbaerste*n* eerst dete*n*	
		Die ter tafle*n* es ghesete*n*	
20	¶	Den wijn moetstu ned*er* scincke*n*	732
		In de*n* nap d*aer* me*n* vut sal drinke*n*	
		Alstu kniels da*n* saltu houde*n*	

		Deen been vp en*de* dand*er* vouden	
24		**M***aer* vor gode eist he*er*e eist cnape	736
		Eist co*ninc* bisscop clerc of pape	
		So moetme*n* met beede*n* beene*n* cniele*n*	
		Dor die salichede vand*er* ziele*n*	
28	¶	**A**lse dijn vrouwe of dijn he*er*e	740
		Es vp di v*er*bolghe*n* zeere	
		Antwoert he*m* een twint niet wed*er*	
		Vor die gramscap es ghesonke*n* ned*er*	
32		**N**och hore vort wat ic di leere	744
		Bestu cnape vrouwe of he*er*e	
		Ganc achtre weghe niet alleene	
		Ghetordene wech ganc en*de* ghemeene	
36		**L**aet houde*n* wech dor nieuwe*n* niet	748
107vb		**V**p aue*n*tuere of di messciet	
		Groet die liede*n* gh*er*ne in weghe*n*	
		Eist vrie*n*t of vremde die di comt ieghe*n*	
4	¶	**D**en houde*n* bestu sculdich te eerne	752
		Niet te bespottene met scerne	
		Die houde es lustich en*de* vroet	
		Volch sine*n* rade wa*n*t hi es goet	
8		**E**n*de* scuwe dat hi di heet vliet	756
		Alse hout hont bast salme*n* wt sie*n*	
	¶	**D**une salt niet v*er*gheten	
		Den ouden enten betren	
12		**D**a*n* du best te makene stede	760
		Bidi te sittene dats wete*n*thede	
	¶	**H**orstu vrie*n*t of gheuallet sake*n*	
		Dattu wilt vriende*n* werscap make*n*	
16		**S**daghes te vore*n* laet he*m* wete*n*	764
		Dat si smarghins metti ete*n*	
		En*de* of knape*n* met he*m* tiden	
		Ghef he*m* ghenouch en*de* macse blide	
20		**D**at si der feeste*n* niet spreke*n* lacht*er*	768
		Ne maer dat sise prise*n* achter	
	¶	**D**ie tote di come*n* ontfancse wale	
		En*de* antwoert he*m* met scoe*n*re tale	
24		**W**a*n*t scone tale sone cost niet	772
		Gherne wert hi wert diere pliet	
		Vrient hets vele bet*er* bliuen	
		Binne*n* huus met hu hode*n* en*de* me*t* wiue*n*	
28		**D**a*n* du hare*n*tare gaes	776
		D*aer* du qualike dijn goet v*er*dwaes	

		Du mochtese alle blide make*n* d*aer* mede	
		Dattu v*er*does in vremd*er* stede	
32	¶	**V**rient swijch en*de* sprec te tijt	780
		En*de* wachti va*n* he*m* die di nijt	
		Die nijt es argher stille te ware*n*	
		Da*n* die dreghet openbare	
36	¶	**O**ec ontdec no ma*n*ne no wiue	784
108ra		**D**attu wilt dat v*er*hole*n* bliue	
		Wa*n*t mi dincket dom die man	
		Die selue hele*n* niet en can	
4		**D**at hijt andere*n* ma*n* beuele	788
		Dat hi sijn v*er*hole*n* hele	
	¶	**G**hi he*er*en die de w*eer*elt berecke*n*	
		Entie die liede*n* sult betrecke*n*	
8		**W**edewe*n* weese*n* moetu ontfarme*n*	792
		En*de* doet alse wel recht de*n* aerme*n*	
		Alse ghi wilt dat me*n* hu dade	
		Ne laet dor vrome no dor scade	
12		**N**o dor neue no dor nichte	796
		Noch dor bede noch dor ghichte	
		Ghifte die v*er*dullet den man	
		Dat hi recht doen no roect no can	
16		**M**iede die v*er*doemt die ziele	800
		Al ware dat sake dat gheuiele	
		Dat arem man hadde rechte sake*n*	
		Miede sout al onrecht maken	
20	¶	**V**rient oftu hout heerscapie	804
		Boue*n* dine*n* ghenoot of balgie	
		Na dire macht berechtse wel	
		Doe he*m* eere ne wes niet fel	
24		**A**l dincti dattu heues cracht	808
		Ne doe d*aer* o*m*me niame*n* cracht	
		Noch ou*er*daet : of gheviele sake	
		Datme*n* di noch d*aer* af stake	
28		**D**at niame*n* mochte va*n* di claghe*n*	812
		Of eenich wa*n*const vpti draghe*n*	
		Heerscaps hulde es niet ghestade	
		En*de* dicke*n* endet so in quade	
32		**H**ets bet*er* clemme*n* en*de* wed*er* valle*n*	816
		DIne*n* vrient prijs ope*n*bare	
		Vor die liede*n* hare*n*tare	
		En*de* stillekine scelt dine dulhede	
36		**E**n*de* lachtert sine quade zede	820

108rb Men kent den vrient niet vor menne proeuet
Ende alse men sijns behoeuet
Die inden noot vrient bekinne
4 Si draghen warachteghe minne 824
¶ Vrient alse men ieghen di mesdoet
Al verwast di dijn moet
Ne wrec di niet stappans ter steden
8 Vor die gramscap es al leden 828
Men doet dat als de moet es heet
Dat den man daer na wert leet
¶ Die niet en heuet es onwaert
12 Pine di vrient eist in coepuaert 832
Eist met ambachte tieghen erne
Ghenendeleke ende winne gherne
Al werdet di te suere tgoet
16 Want die niet ne zueret niet ne zoet 836
Vrient te tijt doe dine tere
Ende spare te tijt so heuestu eere
Ende hout dien penninc menich warf
20 Dat menne vint als het bedarf 840
Want die penninc hi es heere
Hi coept hi wint hi heuet eere
Hi coept mans hals dats jammer groet
24 Hi doet den viant slaen te doet 844
Hi versoentene daer na weder
Hi huwet hoghe hi huwet neder
Hi trect te maghe sulken man
28 Die hem niet gaet ten tienden an 848
Hi slaet hi vlaet hi conquereert
Al dat des menschen herte beghert
Onwert die ghene talre stont
32 Die twee tonghen draghen inden mont 852
Si prisen vordi dine daden
Ende bachten mochten si di verraden
Sine soudens niewet laten
36 Sij sijn die ghene die draghen dwater 856
108va In deene hant ende in dander tfier
Gheloef hem niet daer no hier
¶ Ic prise meer die hedelhede
4 Van herte ende van goeder zede 860
Dan hedelhede van gheslachten
Die der doghet lettel achten
Du waers mi lieuer eens lodders sone

8		**I**n die*n* du waers d*er* doghet gewone	864
		En*de* wel gheseedt en*de* wel ghemoet	
		Behendich houesch en*de* vroet	
		Da*n* du waers eens graue*n* kint	
12		**E**nter doghet en hads een twint	868
	¶	**V**rient of di een arem man	
		Of onghedeghe*n* spreket an	
		Al staet hi niet wel ghecleet vordi	
16		**N**e hebbe niet onw*er*t sine wort bidi	872
		Machode dat hi bet ghevroet	
		Dan sulc die bonte cappe an doet	
		An smans wort machme*n* bekinne*n*	
20		**D**ie vroetscap die hi draghet binne*n*	876
		Vroetscap leghet niet int cleet	
		M*aer* in die h*er*te diese weet	
		Vrient ontsie niet aermoede	
24		**D**ie niet en heuet va*n* sine*n* goede	880
		Machme*n* calengiere*n* niet	
		Wat dinghe eist dat hi ontsiet	
		Wa*n*t hine darf he*m* niet wachte*n*	
28		**D**at dief he*m* stele*n* sal bi nachte	884
		In die*n* he*m* ghenoughet dat hi heuet	
		Hi es die sond*er* sorghe leuet	
		Die niet en heuet mach gae*n* boude	
32		**V**orde*n* scakere inde*n* woude	888
		En*de* singhe*n* hoeste*n* en*de* niese*n*	
		Hine draghet niet dat hi mach v*er*liese*n*	
		Wes v*er*duldich ende blide	
36		**M**et dattu heues in alle*n* tide	892
108vb		**E**n*de* oft so ghevalle*n* sake*n*	
		Dat die liede*n* met di make*n*	
		Ghile . spel . so ghile oec mede	
4		**E**n*de* neemt al in v*er*duldichede	896
		V*er*grame di niet d*aer* o*m*me I twint	
		Die ghedoghet hi v*er*wint	
		Die keytijf es he*m* tornet meer	
8		**B**espotte*n* da*n* sijn grote seer	900
		Vrient dronckenscap scuwe begene	
		Wa*n*t so es vul en*de* o*n*neere*n*	
		Ouer aet en*de* ou*er* dranc	
12		**M**aect de*n* liede*n* quale lanc	904
		An droncke*n* ma*n* en*de* io*n*ghe kinde*n*	
		Machme*n* waerheit ond*er* vinde*n*	

¶ Eere es beter da*n*ne gout
16 Ic rade de*n* ma*n* dat hire he*m* anhout 908
En*de* oftu goede*n* name heues
So bestu dul oftuse begheues
En*de* duse ve*r*lies bi dine*n* sonde*n*
20 Die de aerme ziele*n* vonde*n* 912
Heuestu ontfanghe*n* goede*n* name
So behoudse sond*er* blame
En*de* beware dijn goet met dire macht
24 Wa*n*t hine doet niet mind*er* cracht 916
No mind*er* doghet die beuredet
Dat hi wel beiaghet heuet
Da*n* hi dede eist wijf eist man
28 Vptie wile dat hijt wan 920
Me*n* vallet lichte in sonde*n* ned*er*
M*aer* hets pijnlijc vp stae*n* weder
¶ Vrient du moets die sonde*n* sorghe*n*
32 En*de* leue*n* alse te steru*e*n morghe*n* 924
En*de* altoes wel doe*n* dies es noet
Wa*n*t niet es zekerre da*n* die doet
En*de* oec en es onsekerre twint
36 Dan die wile die soe brinct 928
109ra ¶ So du hogher best of vroed*er*
So men di hout ou*er* goeder
So meer messit in die quaethede
4 Lachtre en*de* dorp*er*hede 932
Meer messit in bisscop ondaet
Die lachterlijc es en*de* quaet
Da*n* het in eene*n* pape dade
8 Die in diere ghelike mesdade 936
En*de* meer in pape*n* da*n* in clerke*n*
Sulwi die dinc te rechte merke*n*
En*de* meer mesdoet een wijs man
12 Da*n* die d*er* wijsheit lettel can 940
Vves de*n* liede*n* al ghesprake
En*de* volghe gh*er*ne rechte sake
Scuwe quaetheit mesdoe node
16 Purelike dore gode 944
Menich ontsiet quaet tsine
Dat me*n*ne d*aer* o*m*me soude doe*n* pine
Een and*er* dade quaet en ware
20 Dat hi ontsiet quade niemare 948
Die goede ontsiet te doene quaet

	Dor die doghet d*aer* hi in staet	
	Al wistuut dat god soude v*er*gheue*n*	
24	**E**n*de* ghene lieden wisten die leue*n*	952
	Du souds vlie*n* quaetheit tallen stonden	
	Dor die vuulheit va*n* de*n* sonde*n*	
	So wie so laet te doene quaet	
28	**D**ie he*er*e d*aer* hijt dore laet	956
	En*de* duer de*n* welke*n* hi doet wel	
	Hi saelt he*m* lone*n* en*de* niemen el	
	Hier o*m*me dinct mi dul die gone	
32	**D**ie he*m* d*er* quaetheit niet o*n*twone*n*	960
	Sine dadent dor gode va*n* de*n* trone	
	Die alle weldaet wel mach lone*n*	
	Ionc ma*n* scuwe ledichede	
36	**S**oe beulet alle goede sede	964
109rb	**S**oe doet ontfanghe*n* do*m*me mi*n*ne	
	De*n* meneghe*n* in sine*n* zinne	
	Die hi ne volghede noch en sochte	
4	**W**are hi besich en*de* hi wrochte	968
	Ledichede die es quaet	
	So vromet selde*n* m*aer* so scaet	
	So hayet tauerne en*de* boelrie	
8	**S**oe volghet wiue*n* so draghet vrie	972
	So doet quaet gheselscap iaghe*n*	
	Enten man in dogheden traghe*n*	
	En*de* dulleke v*er*doe*n* sijn goet	
12	**D**atme*n* mi*n*dert en*de* niet toe doet	976
	Al ware die ma*n* va*n* scatte rike	
	Hi mocht v*er*dwase*n* cortelike	
	So dat hi stele*n* of bidde*n* moet	
16	**A**lse hi heuet v*er*dwaest sijn goet	980
	Milde ha*n*t en*de* node doe*n* pine	
	Es vray teekin arem te sine	
	Die vele pijnt en*de* vele spaert	
20	**H**ets teekin dat hi vele gaert	984
	Doe dat di rade*n* vroede lieden	
	En*de* laet te doene dat si v*er*bieden	
	En*de* wa*n*dele met he*m* in elc lant	
24	**E**n*de* si di wise*n* dat v*er*stant	988

109ra32 niet*: De* e *is boven het woord geschreven.*

	En*de* wachti oec so doestu wel	
	Ieghe*n* de*n* ghene*n* die es fel	
	Mi*n*ne de*n* ghene*n* in dine*n* moet	
28	**D**ie goedertiere es en*de* vroet	992
	Die fel es en*de* oec vroet mede	
	Die*n* ontsie in elke stede	
¶	**V**a*n* en*de* hoe soet quame	
32	**S**oude die dinc ontfanghe*n* name	996
	Hens niame*n* salich vor sijn ende*n*	
	So menichsins mach tgheluc wende*n*	
	Wa*n*t twiel vande*r* auenture	
36	**E**s onghestade en*de* onghedure	1000
109va	**D**ie hoghe es hi mach valle*n* ned*er*	
	Die ned*er* valt mach cle*m*men wed*er*	
	Ghemate es talle*n* spele goet	
4	**D**ie ghemate es hi ghevroet	1004
	Ne ghee*n* me*n*sche die gheuroet	
	Nes alte milde ou*er* sijn goet	
	Onghemate scadet zeere	
8	**E**n*de* milde tsine dats grote e*er*e	1008
	Die ghene es milde die so ghebijt	
	Dat hi gheuet en*de* hout te tijt	
	En*de* gheuet dat te gheuene es	
12	**D**ie vrecke man en doet niet des	1012
	Hi houdet dat hi gheue*n* soude	
	Al dat hi pinet dats om houde*n*	
	Sine ghiereghe h*er*te mach niet v*er*sade*n*	
16	**A**l haddi also vele scats gelade*n*	1016
	Alse inde scelde en*de* inde*n* rijn	
	Menich dropel waters sijn	
	Die ghierighe me*n*sche es gelijc	
20	**D**e*n* ghene*n* die es ypocrijt	1020
	Dats die ghene die dwat*er* laet	
	Die bi drinckene niet v*er*saet	
	So hi meer drinct so hi meer mach	
24	**H**en v*er*gaet he*m* nacht no dach	1024
	Hi es oec ghelijc d*er* zee	
	Die v*er*uullet ne*m*mermee	
	Hi peinst altoes om sine*n* scat	

109va18 waters*: Schuin rechtsboven de* s *staat een haaltje.*

28		E*nde* cume dat hi eten sat	1028
		O*m* dat sijn scat d*aer* of mochte mind*er*en	
		Sine*n* wiue en*de* sine*n* kindere*n*	
		O*f* heuet hi dies nie een twint	
32		E*nde* hi steruet sond*er* kint	1032
		S*o* heuet hi sine*n* scat gebroet	
		Eene*n* and*er*en die*n* ghebuert sij*n* goet	
		D*iet* mach lichte al v*er*dwase*n*	
36		E*nde* bi gheualle niet en lase*n*	1036
109vb		E*en* pat*er* nost*er* ou*er* die ziele	
		A*l* wiste hi dat so int pec viele	
		D*ie* auenture helpt de*n* coene*n*	
4		D*icken* d*aer* hijs heuet te doene	1040
		C*oenheit* dats vordeel groot	
		I*n* stede*n* d*aer* mens heuet noot	
		D*ul* coene tsine dats domphede	
8		M*enich* ma*n* es doot d*aer* mede	1044
		I*c* prise coenheit ande*n* man	
		D*ie* wijs es en*de* he*m* wachte*n* can	
	¶	D*rie* manier*en* va*n* lied*en* sijn	
12		D*ie* keytijf en*de* onsalich sijn	1048
		D*ats* een wel onsalich man	
		D*ie* niet wille leer*en* en*de* niet en can	
		D*ie* and*er* die onsalich heet	
16		D*ats* die vele vroetscep*en* weet	1052
		D*iere* ne gheene he*m* mach com*en*	
		N*och* te nutscap noch te vrom*en*	
		DIe derde onsaleghe es de gone	
20		D*ie* ander*en* lied*en* es ghewone	1056
		R*echt* te leerne en*de* goet	
		E*nde* dies selue niet en doet	
		W*achti* vrient so bestu wijs	
24		D*attu* ghe*en* va*n* dese*n* drie*n* en sijs	1060
	¶	B*edecthede* es harde goet	
		I*n* alle*n* dinghe*n* d*aer* me*n*se spoet	
		W*es* bedect in dine*n* dinghe*n*	
28		D*une* moets oec niet vort bringhe*n*	1064
		N*o* dine quade daet berome*n*	
		N*o* va*n* quaetheit niem*en* dom*en*	
		D*ie* selue pleghet te doene quaet	
32		H*i* waent dat alsulke daet	1068
		P*leghet* een and*er* ma*n* te doene	
		D*an* hi selue es ghewoene	

	DIe vele biddet es onwaert	
36	En*de* onghemindert in sine*n* aert	1072
110ra	Ic rade de*n* ghene*n* dies staet to*n*be*r*ne	
	Dat hi ne*m*mer en bidde gherne	
	Menich es die gh*er*ne name	
4	Durste hi neme*n* va*n* grote*r* scame	1076
	Menich scaemt he*m* en*de* biddet node	
¶	Die wel name diet he*m* bode	
	Hine soude eens ande*r*s niewet sijn	
8	Wa*n*t vrihede die es groot	1080
	Soe es bet*er* da*n* gout root	
	Wa*n*t die es sijns selues man	
	Die sijn goet en*de* he*m* beurede*n* can	
12	En*de* wel ghenoeghet dat hi heuet	1084
	En*de* bi anders goede niet en leuet	
	Hi es vri en*de* weeldich mede	
	Hi leet een lijf va*n* salichede	
16	Gheue*n* es een eerlijc wort	1088
	En*de* wel come*n* en*de* wel ghehort	
	Dune moets oec nieme*n* niet	
	Alle dinc die me*n* di biet	
20	Wa*n*t het mi niet nutte dochte	1092
	Alte nemene datme*n* mochte	
	Het es tijt oec te nemene	
	En*de* tijt wed*er* te gheuene	
24	Alle dinghe*n* hebbe*n* tijt	1096
	Ghef dattu gheues sond*er* edwijt	
	Some wile moetme*n* neme*n*	
	Dor vriendscap hoeffene*n* en*de* teme*n*	
28	Die niet dar neme*n* datme*n* he*m* biet	1100
	Hine dar wed*er* gheue*n* niet	
	Ghef willike ne maect niet lanc	
	So heuestu vele te meerre*n* danc	
32	Ghef dat goet en*de* ghef bequame	1104
	Sone heefsture af ne gheene blame	
	Die rechtelike gheuet en*de* wel	
	Hi gheuet te dancke en*de* niet el	
36	Wa*n*t die om wed*er* gheue*n* hope*n*	1108
110rb	Si sijn die hare ghifte*n* ve*r*cope*n*	
	Die gheue*n* om wed*er* hebbe*n* also goet	
	Hi es die coep of wissel doet	
4	Die gheuet om wed*er* te hebbe*n* haue	1112
	Het scijnt oft hi wouk*er* gaue	

		DIt seide catoen en*de* sp*r*ac ald*us*	[**II.4**]	1
		Si deus est animus		
8		Nu merct sone wat ic ghebiede		
		En*de* wat es dat ic di bediede		4
		Dats dattu di d*aer* ane salt kee*r*en		
		Dattu gode salt e*m*mer eeren		
12		Du salt des maerghins vrouch vp stae*n*		
		En*de* om dine bederue gaen		8
		Me*n* seghet die te langhe slaept		
		Dat he*m* die slaep onduchtich maect		
16	¶	Wachti dat me*n* niet en seghet		
		Dat vele tale*n* andi leghet		12
		Me*n* seghet menegherande tale		
		Ne sittet niemene goede*r*s wale		
20		Sone doe alse die vroede doet		
		Die heuet ghestadelike*n* moet		16
		Hets lachter dat een hier seghet		
		Laet dit en*de* hijs selue pleghet		
24	¶	Ne merke niem*en*s quade daet		
		Dat vele merke*n* dat es quaet		20
		Want en es man no wijf		
		Die sond*er* sonde leet sijn lijf		
28		Houtstu oec dat yeme*n* dert		
		Doet va*n* di hijs dom diet ghert		24
		O*m*me dat he*m* lettel vrome*n* mach		
		Te doene de*n* liede*n* quaet ghelach		
32	¶	Eenradich in dijn ghedachte		
		Saltu wese*n* en*de* sachte		28
		Hi es sot die sijn ghepeins		
		De*n* liede*n* seghet h*aer* en*de* gheyns		
110va		Gheloef niet alse dijn wijf to*n*rechte		
		Claghet ou*er* dine knechte		32
		Want d*er* quad*er* wijf sijn ghenouch		
4		Die smans vrient sijn to*n*gheuoch		
		Alstu nodes dine*n* vrient		
		Metti die di heuet ghedient		36
		Al sprect hi d*aer* ieghe*n* hiet		
8		D*aer* o*m*me saltune late*n* niet		
	¶	Dune salt met tale*n* no met sprake*n*		
		Ghescelt ieghe*n* de*n* quade make*n*		40

110rb5-6 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

Hen sit de*n* goede*n* ma*n* niet wale
12 Ieghe*n* he*m* te houdene tale
Minne die ghene die di minne*n*
Die*n* du welions laet he*m* beki*n*ne*n* 44
Hijs sot die d*aer* te dienste staet
16 Daert he*m* te scande*n* al ve*r*gaet
¶ Niemare*n* en*de* achtre sprake*n*
Die de liede*n* te scande make*n* 48
Saltu scuwe*n* ende laten
20 Wa*n*t die he*m* volghet god salse hate*n*
Datme*n* di beheete*n* heeft
Eer die tijt comt dat me*n*t gheeft 52
Ne saltu niet beheete*n* vort
24 Wa*n*t me*n* lieghet menich wort
¶ Alse di jemene gheuet lof
Ne wes te blide*r*e niet daer hof 56
Die vroede merct en*de* ve*r*staet
28 Eer hi va*n* yeme*n* lof ontfaet
Alse een and*er* ma*n* doet wel
Dat onthout en*de* ve*r*tel 60
Alse du wel does zwigher of
32 So saltu hebbe*n* goede*n* lof
¶ Die wile dattu best ionghelinc
So doe so meneghe scone dinc 64
Dat alse di nake*n* dine daghe
36 Dat me*n* te goede dijns ghewaghe
110vb Ne roeke di niet dat eenich man
Stillekine gherune*n* can 68
Want die quade waent des
4 Wat dat me*n* ruunt dat va*n* he*m* es
¶ Al comt so dattu heues ghenouch
Hauen houti int gheuouch 72
Want hede*n* es de ma*n* rike
8 En*de* marghin staet he*m* armelike
Sone alse di dijn arme vrient
Va*n* eere cleenre ghifte*n* dient 76
Wes blider dan di es te moede
12 En*de* danx he*m* met alle*n* goede
¶ Al bestu arem man va*n* hauen
En*de* va*n* rijchede*n* zee*r*e bescauen 80
Bepeinsti dattu hier te vore*n*
16 Naect en*de* arem waers ghebore*n*
Dune salti niet ke*er*en in die*n*

Dattu salt die doot ontsien 84
Want die de doot ontsiet
20 Hem en helpt sijn leuen niet
¶ Hijs dulre dan een quekenoet
Die hopt vp ander mans doet 88
Want alle lieden ionc ende hout
24 Hebben euen vele haers lijfs ghewout
Alstu heues dies verdient
Dattu en heues gheenen vrient 92
Dune salt dat gode witen niet
28 Want hem es leet datti messciet
¶ Van dien dattu heues beweuen
Saltu vroedelike leuen 96
Ende emmer wes so onder steken
32 Dat di niet en mach ghebreken
Du salti wachten doestu wale
Ieghen hem te houdene tale 100
Die altoes sijn in dien
36 Hoe si verradenesse moghen plien
111ra ¶ Wachti ieghen hem die ghebaren
Minlike want die voghelaren 104
Scone pipen ende blasen
4 Daer si die voghelkine met verdwasen
Alse du heues kindere sonder goet
So doe alse die vroede doet 108
Die sinen kindren ambacht leert
8 Alst noot heuet datter hem toe keert
¶ Ic verbiedi nidichede
So heuet meneghe quade zede 112
Wie sose draghet god weet
12 Hi heeftre af dat hem mesteet
Du salt hebben harden moet
Wanneer dat men di onrecht doet 116
Het sit wel elken goeden man
16 Dat hi also doen can
¶ Dune salt van di goet no quaet
Segghen hoe dat metti staet 120
Want dies pleghet ende heuet in zeden
20 Men merket al in dorperheden
Dune salt niet proeuen dine cracht
An dat di es vter macht 124
Daer leghet te prouuene lachter an
24 Dat een ghedoen niet en can

¶ D*aer* du weets ghedae*n* ondaet
Helestu dat du does quaet 128
Dat me*n* niet en segghe va*n* di
28 Ic wane hijs gheselle si
Datti dine vriende raden
Saltu in dine*n* sin bestade*n* 132
Hier naer alstuus te doene heues
32 Dattu raet di selue*n* gheues
¶ Du salt met dine*n* sinne al gad*er*
Eeren moeder ende vader 136
God seghet diese belghe*n* doet
36 Dat he*m* te pine*n* werde moet
111rb Sone doe alse die wise
En*de* houti andi selue spise 140
D*aer* du mede best gheuoet
4 So mach dijn leue*n* sijn behoet
¶ Du salt vroe en*de* spade
Staen naer dijns vad*er* rade 144
Laetstuut het lachtre*n* dine dade
8 En*de* oec maghet di wel come*n* te quade
Alstu goet heues en*de* haue
Du saltre di ghemac doe*n* haue 148
Wat helpet goet en*de* scat
12 D*aer* niemen of en heuet te bat
¶ Ne rouke di niet wat di droemt
Die ghene dinct mi dul dies goemt 152
Wa*n*t dat die lieden sdaghes v*er*hore*n*
16 Comt he*m* gherne snachts te vore*n*
Sone leere so dinen sin
Dattre wijsdom wone in 156
Want diere sond*er* leet sijn leue*n*
20 Hets qualike met he*m* beweue*n*
¶ Alse dijn wijf v*er*bolghen es
Dune salt niet achten des 160
Wat so seghet . wa*n*t hare wort
24 Draghet die wint al vter port
Sone oftu vroet wilt sijn
So tere in goed*er* maten dijn 164
Hijs sot die tsijn tonmate*n* v*er*tert
28 En*de* an die vremde he*m* ghenert
¶ Lieue sone oec wachti dies
Dattu bidden niet en plies 168
Ic segdi hoet int lant nu steet

32 Die vele biddet hi es leet
DIe doot en saltu haten niet
Dor eene dinc die so pliet 172
Dats dat so recht ou*er* die quade
36 Al comt so dicwile te spade
111va ¶ Es dijn wijf va*n* rade vroet
Houtre di an hets di goet 176
Hets menich wijf die meer can
4 Va*n* vroede*n* rade da*n* sulc man
Ne beheet di selu*en* niet
Langhe te leuene wa*n*t me*n*t ziet 180
Deen man wandele*n* en*de* gaen
8 Heden en*de* marghin eist ghedae*n*
¶ Du salt offere*n* gherne gode
Wa*n*t het segghe*n* sine ghebode 184
Die dor gode gherne gheue*n*
12 Dat si met he*m* sulle*n* leue*n*
Daer du wanes hebbe*n* tachter
Strijtstu d*aer* du heues lachter 188
Want beter es wel woch ghegae*n*
16 Da*n* qualike te stride ghestaen
¶ Alstu heues ghedae*n* mesdaet
Castie di selu*en* dats mijn raet 192
Wa*n*t hets de*n* ma*n* grote ghenade
20 Die he*m* selu*en* vroet es in rade
Al heuestu eene*n* houde*n* vrient
Die di bi wile*n* heuet ghedie*n*t 196
Ne doemene niet wa*n*t die vroede
24 Ghedinct wel va*n* de*n* houde*n* goede
¶ Bloetheit te vliene en*de* wese*n* coene
Sit de*n* goede*n* man wel te doene 200
Wa*n*t eer die blode heuet noet
28 Seit hi hi wilde wese*n* doot
Al heuestu dierne en*de* knechte
Ghecocht nocht*an* merc bi rechte 204
Dat si sijn liede*n* alse du
32 Alse staen si te dienste nv
¶ Alstu ghedincs in dine*n* moet
Hoe dat wile*n* metti stoet 208
Dune salti ke*er*en niet in die*n*
36 Dattu dat selue willes plien
111vb Al es es een man bedocht so spade
Dat hi steruet bi bosen rade 212

Mercstu dattu does quaet
4 Dune weets eerst hoet metti v*er*gaet
¶ Al heuestu wijf en*de* lettel goet
Ne dincke niet in din*en* moet 216
Vrec te sine en*de* quaet
8 Wa*n*t grote haue saen v*er*gaet
Vviltu conn*en* en*de* leeren
Vele so saltu di be ke*er*en 220
Vroedelike an min*en* leere
12 Doestuut di comtre af groet e*er*e
¶ Du salt leer*en* en*de* weder le*er*en
En*de* an die vroetheit di bekee*er*en 224
Al can een vroetheit diere af scaet
16 Soe teglijt en*de* te gaet
Al becomt di een me*n*sche wele
Dune saltene prisen niet te vele 228
Of hi di noch doet quade treke*n*
20 Dattune met eer*en* macht v*er*spreke*n*
¶ Alstu twifeles jewer*en* of
Leerdstu dattu heues lof 232
Die niet en can en*de* niet en leert
24 Hi es an bose*n* raet ghekeert
Dronck*en* te sine va*n* wine
En*de* in hoerdome te sine 236
D*aer* af en comt and*er* recht
28 Da*n* als strijt en*de* ghevecht
¶ Die ghene die zwigh*en* en*de* lettel spreke*n*
Si con*en* vele quad*er* treke*n* 240
Men seit die vloet die stille staet
32 Soe es diep*er* da*n* die harde gaet
Alse dijn gheluc gheuet min
Dan du ghers in din*en* sin 244
Mercstu da*n* du best onvroet
36 Eens anders haue en*de* sijn goet
112ra ¶ Dattu macht doen doe dat
Wilstu meer du werds mat 248
Hijs sot die vord*er* he*m* wille strecke*n*
4 Da*n* sine cleedre he*m* moghe*n* recke*n*
Ieghe*n* de*n* goede*n* enten rechte*n*
Ne saltu striden vechte*n* 252

112ra6 *Tussen* striden *en* vechte*n* *is* en*de* *uitgeradeerd.*

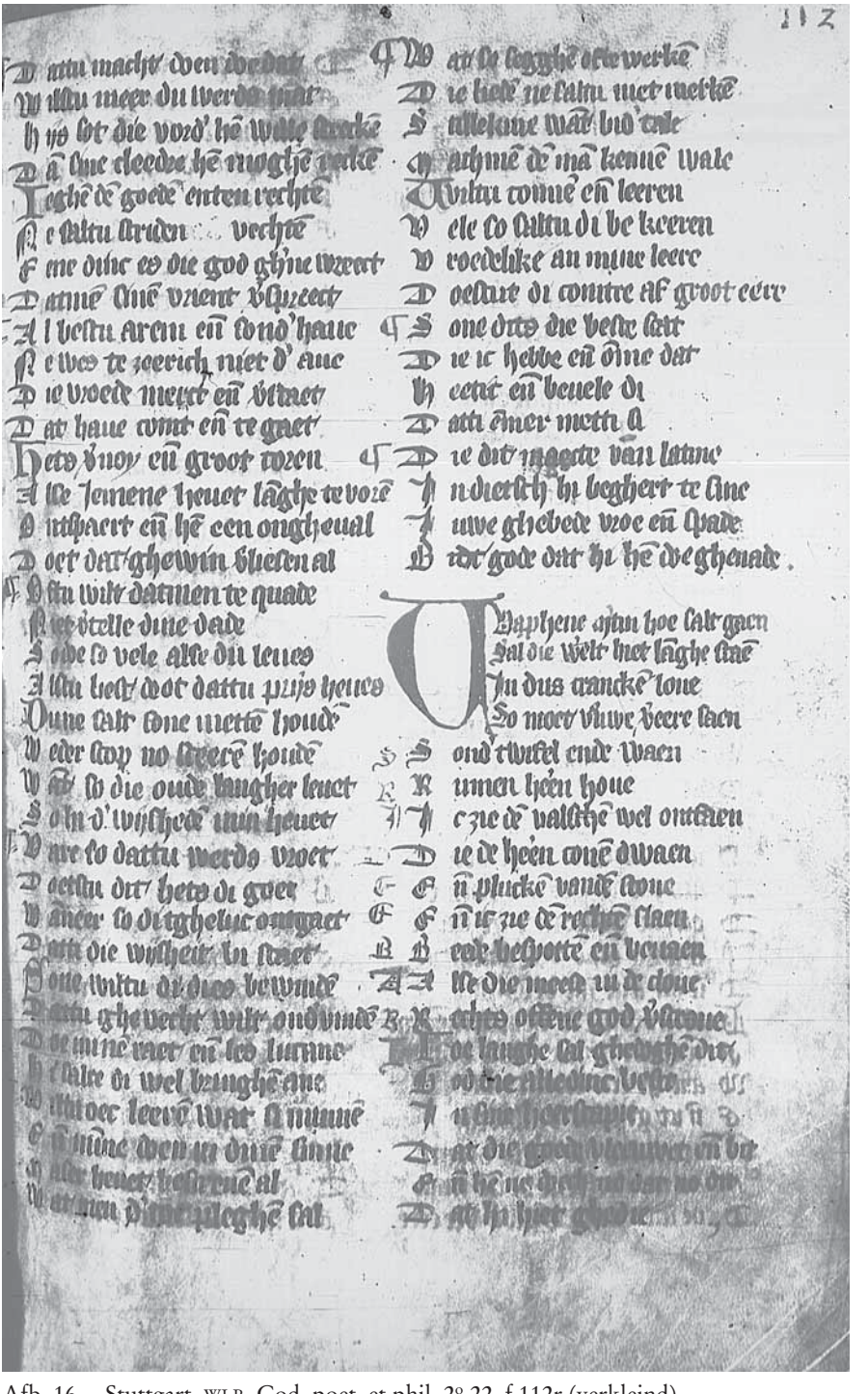

Afb. 16. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.112r (verkleind)

Eene dinc es die god gh*er*ne wreect
8 Datme*n* sine*n* vrient ve*r*spreect
¶ Al bestu arem en*de* sond*er* haue
Ne wes te zeerich niet d*aer* aue 256
Die vroede merct en*de* ve*r*staet
12 Dat haue comt en*de* te gaet
Hets v*er*noy en*de* groot toren
Alse jemene heuet la*n*ghe te vore*n* 260
Ontspaert en*de* he*m* een ongheual
16 Doet dat ghewin ve*r*liesen al
¶ Oftu wilt datmen te quade
Niet v*er*telle dine dade 264
So doe so vele alse du leues
20 Alstu best doot dattu prijs heues
Dune salt sone mette*n* houde*n*
Weder scop no sceere*n* houde*n* 268
Wa*n*t so die oude langher leuet
24 So hi d*er* wijshede*n* min heuet
¶ Vare so dattu werds vroet
Doetstu dit hets di goet 272
Wa*n*neer so di tgheluc ontgaet
28 Datti die wijsheit bi staet
Sone wiltu di dies bewinde*n*
Dattu ghevecht wilt ond*er*vinde*n* 276
Doe mine*n* raet en*de* les lucane
32 Hi salre di wel bringhe*n* ane
¶ Wiltu oec leere*n* wat si minne*n*
En*de* mi*n*ne doen in dine*n* sinne 280
Maser heuet bescreue*n* al
36 Wat men d*aer* toe pleghe*n* sal
112rb ¶ Wat so segghe*n* ofte werke*n*
Die liede*n* ne saltu niet merke*n* 284
Stillekine wa*n*t bid*er* tale
4 Machme*n* de*n* ma*n* kenne*n* wale
Vviltu conne*n* en*de* leeren
Vele so saltu di be keeren 288
Vroedelike an mine leere
8 Doestut di comtre af groot eere
¶ Sone dits die beste scat
Die ic hebbe en*de* o*m*me dat 292
Heetic en*de* beuele di
12 Datti e*m*mer metti si
¶ Die dit maecte van latine

In dietsch hi beghert te sine 296
Iuwe ghebede vroe en*de* spade
16 **B**idt gode dat hi he*m* doe ghenade .

Vaphene m*ar*tin hoe salt gaen [**II.5**] 1
Sal die w*eer*elt hiet la*n*ghe stae*n*
In dus cranck*en* loue
20 **S**o moet v*ro*uwe v*er*eere saen 4
Sond*er* twifel ende waen
Rumen he*er*en houe
Ic zie de*n* valsch*en* wel ontfaen
24 **D**ie de he*er*en con*en* dwaen 8
En*de* pluck*en* vand*en* stoue
En*de* ic zie de*n* recht*en* slaen
Beede bespott*en* en*de* beuaen
28 **A**lse die meese in de cloue 12
Rechts offene god v*er*scroue
Hoe langhe sal ghedogh*en* dit
God die alle dinc besit
32 **I**n sine heerscapie 16
Dat die goede vleeuwet en*de* bit
En*de* he*m* ne doech no dat no dit
Dat hi hiet ghedie
112va **A**l varet ind*en* helsch*en* pit 20
Eist blaeu graeu zwart of wit
Hets ghetrouwe als eene zie
4 **R**echt man deluet sond*er* spit
Hine heuet te pointe niet ghehit 24
Inne gheer balgye
Mi es leet dat ic waer lye
8 **L**aet ons martin ou*er* een
Hier af spreke*n* ond*er* ons tween 28
In dit dyaloghe

112rb16-17 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

112rb21-23 *In de rechtermarge is met een kleine cursieve letter de representant voor een (niet uitgevoerd) opschrift met rode inkt geschreven:* Waphene Mart[...]. *Voor de hoofdletterkolom zijn van r.21-30 de letters uit de hoofdletterkolom nageschreven door een andere hand; deze schrijver meende dat op r.30 een* **I** *in plaats van een* **H** *staat.*

112rb30 **H**oe*: De letter* **H** *is niet compleet. Doordat de 'boog' en de rest van de rechterzijde ontbreekt, lijkt het of er een* **I** *staat (vergelijk 122vb13).*

Wane*n* dat eerst qua*m* die ween
12 Die wile*n* so onwert sceen
En*de* nv sit so oghe 32
Ic vraghe hu en*de* vleen
Berecht mi ia of neen
16 Van dat ic hu betoghe
Ledichede es vrome ne gheen 36
Aerbeit vint vier inde*n* steen
Daer bi ontsteect dat droghe
20 Nu spreect en*de* ic ghedoghe
Spreken jacop lieue *com*paen 40
Waer soudic dat hebbe*n* ve*r*stae*n*
Dat ic d*aer* toe dochte
24 Te ve*r*claerne dine*n* waen
Die in twifele ware beuae*n* 44
Dats dat ic niet en ve*r*mochte
Doch en willic niet af staen
28 In wille dine bede ontfaen
Die dit ane mi besochte 48
God sende mi de*n* hemelsche*n* trae*n*
En*de* moet mine zinne dwaen
32 Want hi mi diere cochte
En*de* ict gherne vulbrochte 52
Martin doe die we*er*elt began
Man te ve*r*heffene boue*n* man
36 Doe sciet mijn vr*o*uwe ver eere
112vb Den dorper en*de* wijsdem den dan 56
En*de* daer trouwe en*de* doghet was an
Dien hiet soe sijn heere
4 Nu maken die he*er*en een ghespan
En*de* gheue*n* der eeren eene*n* ban 60
En*de* wille*n* niet dat soe keere
Sech mi wane*n* tfenijn ran
8 Toech mi redene daer van
Want ic gherne leere 64
Wies scult dat het were
Martin mi dinct ouer waer
12 Sint edelheit hadde vaer
Te pijnne o*m*me die eere 68

112va13 oghe*: Op rasuur geschreven door de teksthand.*

	E*n*d*e* soe trac d*e*n scalck*e*n naer	
	Die rad*e*n nv hier nv daer	
16	E*n*d*e* niet scelld*e*n d*e*n he*er*e	
	So es edelheit word*e*n zwaer	72
	Dat soe te cle*m*mene heeft o*m*maer	
	E*n*d*e* sinct in lanc so meere	
20	Dits nv alder w*eer*elt claer	
	E*n*d*e* oghe sien en*de* openbaer	76
	Dus es v*er*bann*e*n eere	
	E*n*d*e* wed*er* staen ten keere	
24	**N**V merct bid*er* sonn*e*n lech	
	Die ald*er* w*eer*elt oghe*n* berecht	80
	Bi sire naturen	
	Alse dat zwerc d*aer* ieghe*n* vecht	
28	Entie neuel met zire drecht	
	Sone can so tier vren	84
	Niet ghetoghe*n* h*aer* scone lecht	
	Aldus v*er*donckert die scalcke knecht	
32	Edele creaturen	
	Alse hi he*m* daer ane echt	88
	E*n*d*e* hare die edelheit v*er*plecht	
	Dat soe laet ghedueren	
36	Bi hare d*e*n scalcken sueren	
113ra	**S**Int scalcke droeghe*n* ou*er* een	92
	Dat neen wart ja en*de* ia neen	
	E*n*d*e* he*m* dat wijsheit dochte	
4	E*n*d*e* edelheit d*aer* o*m*me green	
	W*a*n*t* d*aer* waesdom vte sceen	96
	Wane*n* dat come*n* mochte	
	So es edel herte word*e*n steen	
8	W*a*n*t* h*aer* ontfaremt dinc gheen	
	V*a*n d*aer*me*n* ghelt vte cnochte	100
	God gheue he*m* d*e*n langhe*n* we*n*	
	Die te cnauwene gaf dit been	
12	Den edelen ghedochte	
	W*a*n*t* hire mort an wrochte	104
	Vvat sal seghel en*de* was	
	E*n*d*e* brieue*n* die ghewaghe*n* das	
16	Wat dese he*er*en gheue*n*	
	Hets al niet hes een ghedwas	108
	Alse lief hadt mi een wilt sas	
	Oft een vrese bescreue*n*	
20	Trouwe es broscher da*n* I glas	

Die hier te vor*en* so sterc was 112
So es te broken bleuen
Ic wane noyt dies lands he*er*e genas
24 Hine moeste int hende sneu*en*
En*de* sulc es slands v*er*dreu*en* 116
Martin du berechts mi wel
Hier bi sijn die he*er*en fel
28 En*de* wandel in die tale
In weeter wat toe segghe*n* el 120
Die scalc hout boesheit ou*er* spel
Hij pijnt hoe hi die doghet smale
32 Caym slouch de*n* edelen abel
Dus souct die scalc sijns he*er*en vel 124
Hoe hine ghetrect te dale
God die ons noch doeme*n* sel
36 Biddic dat hi de*n* duuel
113rb Inde*n* joncsten male 128
Metten scalke*n* betale
Martin nv berecht mi dies
4 Berecht een god die noyt en wies
Alle creatueren 132
Twi heuet die quade da*n* de*n* kies
Entie goede heeft al tverlies
8 Wie saelt ou*er* recht curen
Mijn sin seghet mi als eene*n* ries 136
Hi die adame tlijf in blies
Die meester der natueren
12 Heuet beuole*n* merc en*de* besies
Der blend*er* auentueren 140
Die v*er*keert telker vren
Iacop sech bestu v*er*dort
16 Daue*n*ture es maer een wort
Va*n* gheveinsder spraken 144
Brincstu ongheloue vort
God siet alle dinc en*de* hort
20 Wiltu de*n* duuel maken
Wie heuet dijn h*er*te dus becort 148
Dattu helts ant legher bort

113ra33 sijns*: Boven de* n *ziet men een haaltje dat eventueel gelezen zou kunnen worden als abbreviatuurteken voor* re.

	Die pape*n* sulle*n*t smaken	
24	So werdstu v*er*brant en*de* ver*s*mort	
	In gaue om dine ziele niet I ort	152
	Me*n* mach met dusdane*n* sake*n*	
	Gode niet ghenake*n*	
28	God en was noyt moede no mat	
	Int wout en es loef no blat	156
	Bute*n* ziere hoede*n*	
	Al dat es in elke stat	
32	Dat behoet hi en*de* besat	
	Met godlike*n* goede	160
	Al ghehinghet hi da*n* dat	
	Dat die quade ghewinnet scat	
36	En*de* me*n*ne heet de*n* vroede*n*	
113va	So hi hoghere sit vpt rat	164
	So hogher val so meerre plat	
	Inder helscher gloeden	
4	Onder der duuele roeden	
	DIe rechtste wech ter helle*n* waert	168
	Entie alre cortste vaert	
	Dats gheluc in sonden	
8	Als me*n* ghee*n* mesdoe*n* ne spaert	
	En*de* me*n* e*m*mer vort bezwaert	172
	Die zielen ghebonden	
	En*de* da*n* ghesciet als he*m* begaert	
12	En*de* me*n* en rouct wiere mesbaert	
	Nu noch te gheene*n* stonden	176
	So comt die doet diet al v*er*taert	
	Onversien wa*n*t hets h*aer* aert	
16	Pande*n* va*n* hare*n* ponde*n*	
	Die niemene can ghegronde*n*	180
	Iacop du heues mi bekeert	
	En*de* ghewijst en*de* gheleert	
20	Va*n* dies ic niet en wiste	
	Al sie ic meer de*n* quade*n* gheheert	184
	Mijn he*r*te en we*r*des niet v*er*seert	
	Noch in gheene*n* twiste	
24	Al heuet hi meer da*n* hi v*er*tert	
	En*de* hi wint dat hi begaert	188
	Met scalcheit en*de* met liste	
	Ghinder wert hi ghedestruweert	
28	En*de* ghebonde*n* en*de* ghemeert	
	Sine kindere gaen te quiste	192

Ghelijc eenen miste
Martin waerstu niet so vreet
32 Eene dinc die ic niet en weet
Soudic hu gherne vraghen 196
Twi sijn die sonde*n* gode so leet
Dat hi de*n* sondare es so heet
36 In wraken en*de* in plaghen
113vb Want gheen sondare langh*er* steet 200
In sonde*n* da*n* sijn lijf es breet
Twi torment hine met slaghe*n*
4 Eewelike sonder v*er*sceet
Dit en scijnt te pointe niet gheleet 204
Tordeel dorstics ghewaghen
Al weten wijs wien claghen
8 Iacop god die herte*n* kent
Sent de*n* sondare recht torment 208
Nader herte*n* ghedochte
Om*m*e dat hi wilde als I rent
12 Altoes leue*n* en*de* onghehent
Vp dat wesen mochte 212
So es hi ter helle*n* ghesent
D*aer* hi eewelijc es ghescent
16 Want sijn wille dat wrochte
Besie dine h*er*te al omtrent 216
Dincti dese redene blent
Die ic hier toe brochte
20 Neent diet wel besochte
Martin du seghes wel en*de* waer 220
En*de* dine redene die es claer
En*de* licht te v*er*stane
24 Al ghepeins es openbaer
Vor he*m* die tellet alle haer 224
En*de* wat die hemel heeft ane
Ia louere gras dach en*de* jaer
28 Dropele zants es he*m* niet zw*aer*
In telne te beuane 228
Hi heuet ypocricie ommaer
En*de* leghet he*m* met wrake*n* naer
32 Die in hare bane

113va31 Martin*: De middelste poot van de eerste letter ontbreekt.*

	Pleghe*n* o*m*me te gane	232
	Soete martin me*n* leset dat	
	Al gauic wech lijf en*de* scat	
36	En*de* ghedoghede grote coude	
114ra	Ware ic in hooft sonde*n* mat	236
	Het en diedde mi niet een blat	
	Die nieuwe wet spreect en*de* toude	
4	Die ons dus nauwe make*n* de*n* pat	
	Te hemele waert en*de* so glat	240
	Ic wilde god selue woude	
	Dat si portiers ware*n* ghesat	
8	Ter helle*n* si soude*n* tgat	
	So houde*n* met ghewoude	244
	Dattre cume iemene in soude	
	Iacop menech prouft en*de* coort	
12	Der helegher scrifture*n* wort	
	En*de* waense wel ghegronden	248
	So clapt hijt leeke*n* liede*n* vort	
	Die gherne nieuwe dinghe*n* hort	
16	Wat hi heuet vonden	
	Selue v*er*staet hijs niet een ort	252
	Dits meerre mesdaet da*n* mort	
	Dat si gods wort dus wonde*n*	
20	Hier naeye*n* sijt hier eyst ghescort	
	Hier breect een naghel hier I bort	256
	Wapene vanden honde*n*	
	Nu en*de* talle*n* stonde*n*	
24	Vvane*n* si die wort ghegronde*n* sae*n*	
	D*aer* die wortele ane staen	260
	Gheplant in hemelrike	
	Si iaghe*n* vele en*de* cleene si vae*n*	
28	So wille*n* si tsamen slaen	
	Ghelike en*de* onghelike	264
	Dies latic mijn vraghe*n* gae*n*	
	Wa*n*t het dinct mi best ghedae*n*	
32	Dat ic hier af wike	
	Dan ic viel in domme*n* waen	268
	En*de* nutter eist dat hi vliet de naen	
	Da*n* hi te campe strike	
36	Ieghe*n* den kempe eerlike	
114rb	Of god ten joncsten daghe sal	272
	Ghepeins en*de* wort berechte*n* al	
	D*aer* wi in oint mesdaden	

4 Soudi alse eenen onwerden bal
Weldaet werpen int helsche dal 276
So ware hi sonder ghenaden
Neen hi en es niet so smal
8 Van wel daden dat ghetal
Hen wert van grade te graden 280
Van gode ghedanct die noyt en al
Wat men wel dede ofte stal
12 Gherechtichede soude scaden
Hen horde god niet die baden 284
Dat seit dat gheloue mijn
God moet in hem seluen sijn
16 Hine mach el nieweren wesen
Hi es gherechticheden fijn 288
Ende ghenadichede dats anschijn
Hets al een van desen
20 Die vanden watre maecte wijn
Hine es sijns selues niet eyghijn 292
Wat so die dore lesen
Iacop hout dat gheloue dijn
24 Hets menich onbesceeden zwijn
Te priesterscap gheresen 296
Dies niet en mach ghenesen
Martijn dijn gheloue es goet
28 Ic bem dies seker ende vroet
Weldaet wert niet vergheten 300
Laet hem begaen diet ghelden moet
Ende diet al bi redenen doet
32 Nemmeer en willix weten
Hi es die ghene diet al behoet 304
Alse die hinne hare kiekine broet
Heeft hijt al beseten
36 Hi gheuet ons ziele vleesch ende bloet
114va Hi hoet ons vorden helschen gloet 308
Dat wi niet werden te sleten
Ten ioncsten noch verbeten
4 Martin menich parlement
Ende seghet die minne es blent 312
Oec eist een woert ghemeene
Omme dat ic ben een onwijs rent
8 So mac mi dese wort bekent
Want ennes niet cleene 316
Es dat waer so es minne torment

	Entie hare volghet es ghescent	
12	En*de* onteert al reene	
	Nu seghet elc wise al omtrent	320
	Dat minne dat edele instrument	
	Gode van nazareene	
16	Brochte in desen weene	
	Iacop dijn vraghe*n* es swaer	324
	Doch proeftme*n* in redene claer	
	Drierhande minne	
20	Deerste dats caritate dats waer	
	Dies sond*er* pine ende vaer	328
	En*de* daer woent god inne	
	Dand*er* trect die w*eer*elt naer	
24	Om eere om goet staet al h*aer* gaer	
	Dits eene bastaerdinne	332
	Die derde minne heescht die jaer	
	Als bi natur*en* elc doet sijn paer	
28	Al noch sijn si dinne	
	Die deser volgh*en* bi sinne	336
	Deerste minne es so groot	
	Dat alleene dat god gheboot	
32	Vul prijsde niet h*aer* werde	
	Iane trac so themesche broot	340
	Hier neder ind*er* magheden scoot	
	Onder der iode*n* zwerde	
36	Minne es god dat merct al bloot	
114vb	Wie mochte els bringhe*n* ind*er* noot	344
	Hem diet al verwerde	
	Da*n* die he*m* selue*n* d*aer* in besloot	
4	En*de* dor ons sijn bloet root	
	Storte hier neder vp derde	348
	En*de* in minne*n* he*m* openberde	
	Vvien dat selke minne es cont	
8	Alse caritate hi es ghesont	
	Me*n* machene niet v*er*blenden	352
	Al laghe hi ind*er* helle*n* gront	
	Ware hi d*aer* mede ghewont	
12	Hine ware niet in ellende*n*	
	M*aer* god en wille de*n* rike*n* vont	356
	Gheene*n* sondare gheene*n* hont	
	Ne*m*mermeer toe senden	
16	Die edele haue dat diere pont	
	Smaect alleene d*er* vriende mont	360

Men mach haer lijf doen henden
Ende niet die ziele scenden
20 Dander minne es onbehoet
Want soe staet om terdsche goet 364
Ende om der weerelt eere
Dits die minne die dicken doet
24 Rudderscap wesen verwoet
Enten woeke heere 368
Want die rudder niet gheroet
Hine verslijt vleesch ende bloet
28 Vp dat sijn prijs meere
Tander al ware ghelt de vloet 372
Ende hem vloyde in sinen moet
Hem soude noch also zeere
32 Dorsten dant dede eere
Dese minne heeft ondersceet 376
Van hem die om die om die eere steet
Entie pijnt omden scatte
36 Wiltu eere hebben wes ghereet
115ra Te latene dat gode es leet 380
Pijndi omme datte
Dat hem lief es ende dat hi heet
4 Wes vromech ende om die eere sneet
Houtti dat men di niet en matte 384
Onder der ydelre glorien cleet
Daer menestraudie met omme gheet
8 Want hare tonghe platte
Smelten alse snee clatte 388
EEre te minne dats eene dinc
Daer noit herte met omme ghinc
12 Sone was van reenen aerde
Bestu hout of ionghelinc 392
Doe wel altoes ende ontsprinc
Die herten houaerde
16 Prijs die in lodders tonghe hinc
Hen was noyt wert eere oghen winc 396
Onder die goede waerde
Onwerden lof vlie ende ontsprinc
20 Die meneghen vaet ende wilen vinc
Die dat wort begaerde 400
Ende dat weldoen spaerde
GOet te hebbene ende scat
24 Ende tamelike te nuttene dat

	Dats een salich leuen	404
	M*aer* goets minne maect I gat	
	Dat ne*m*mermee mach werde*n* sat	
28	**A**l wildement he*m* al gheuen	
	Minne va*n* goede wert ghehat	408
	Vor gode in die hoghe stat	
	D*aer* die inghele*n* beue*n*	
32	**D**ese scuwe*n* d*er* eeren pat	
	Want soe moet int helsche vat	412
	Salemoen heuet bescreue*n*	
	Ennes niet erghers bleue*n*	
36	**DI**e derde minne heeschet de tijt	
115rb	**A**lse die nature ontbijt	416
	Die bloyende jare	
	Dat es tedelste delijt	
4	**A**lse hare scamelheit besnijt	
	En*de* men doghet heuet mare	420
	Die me*n* vint ter w*eer*elt wijt	
	Wa*n*t soe talre stont v*er*blijt	
8	**R**echts oft al hare ware	
	Hope ne*m*mermeer te glijt	424
	Die aldus sijn lijf v*er*slijt	
	Maect sine zinne claer	
12	**W**ant god en es gheen futselaer	
	MInne es alse me*n* bescreue*n* vint	428
	Cracht die twee herte*n* bint	
	Tsamen in een reene wanen	
16	**D**attie minne heetet blint	
	Doet dat menich es so kint	432
	Dat hi he*m* laet v*er*spanen	
	Sine cone*n* minne*n* niet I twint	
20	**D**ie wandel sijn alse die wint	
	Si rolle*n* buter banen	436
	Ic waen mer also vele vint	
	Minres in trouwe*n* ghehint	
24	**A**lse me*n* doet zwarter zwanen	
	Dus laet hare minne af plane	440
	Martin ic ben des wel berecht	
	Het seghet al he*er*en en*de* knecht	
28	**V**rouwe*n* en*de* ioncvrouwen	
	Dat si met minne*n* sijn v*er*plecht	444
	In sanghe en*de* in rime slecht	
	En*de* me*n* caens niet bescauwe*n*	

32 **M**i dincke dat al die w*eer*elt vecht
Ighe*n* reenre minne*n* lecht 448
En*de* volghe*n* ontrouwe*n*
Menech seghet nv en*de* echt
36 **M**ijn sin es so ane v ghehecht
115va **D**at ic wane bedouwen 452
Achtre make*n* si de mouwe*n*
Iacop du hebs mi oit ghevraghet
4 **E**n*de* ic andwort en*de* ve*r*draghet
Nu willic martin vraghen 456
Waenstu dat mi wel behaghet
Dattu mi dus heues gheiaghet
8 **N**eent wistics wien claghe*n*
Martin vrient wat helpt gheclaghet 460
Vrach dattu wilt en*de* ic ghewaghet
Ic wilt al v*er*draghen
12 **G**od helpe mi want hi v*er*maghet
Dat mijn sin so werde ghevaghet 464
Dats di moete behaghe*n*
Ic wille dandworde waghe*n*
16 **L**ieue iacop so berecht mi
Of dat volc al comen si 468
Vande*n* eersten adame
Twi es deen edel dand*er* vri
20 **D**ie derde eyghin man d*aer* bi
Wane*n* qua*m* desen name 472
Twi seghemen ten dorp*er*e spi
Ganc wech god onneere di
24 **D**u best der w*eer*elt scame
Die edele heuet al tghecri 476
Men seghet willecome ghi
Dats dies ic nu v*er*grame
28 **W**ant het dinct mi ontame
Martin de*n* meneghe*n* es bedect 480
Die dinc d*aer* dijn sin vp mect
En*de* du vraghes wel verre
32 **W**ant heuet een p*er*semier geblect
Ente*n* liede*n* thare ontpect 484
So wille hi sonder merre

115va1 *Na* bedouwen *is onduidelijk, door een andere dan de teksthand, in cursief schrift een woordje* (ma[.]) *geschreven.*

	Onder die edele sijn ghetrect	
36	**A**l ware hi c fout beulect	
115vb	**T**ghelt claerte*n* vande*n* terre	488
	Dits die dinc die liede*n* wect	
	En*de* menich sins te winne trect	
4	**E**n*de* maecter gode om erre	
	Entie ziele in die werre	492
	NV waent sulc dat tfolc eyghijn	
	Come*n* es vande*n* quade*n* cayhijn	
8	**D**ie v*er*morde abelle	
	En*de* dien god v*er*doemt hiet sijn	496
	Dit en es niet waer martijn	
	Bi redenen die ic telle	
12	**W**ant al dat gheslachte sijn	
	Bescrijft ons die bibele fijn	500
	Verdranc die louie felle	
	M*aer* dat dorp*er*lijc venijn	
16	**D**at caym drouch dats noch anschijn	
	An meneghe*n* die ic telle	504
	Van herten sijn gheselle	
	Sulc waent dat vande*n* quade*n* cam	
20	**D**oe Noe sijn vader was gram	
	Want hine niet en decte	508
	Dat eyghin volc va*n* he*m* qua*m*	
	Wa*n*t he*m* sijns vad*er* vl[ou]c mesqua*m*	
24	**H**i dolde diere vp mecte	
	Al vindme*n* dattie goede ram	512
	Dicke*n* wint dongaue lam	
	Dits der rudarise secte	
28	**V**ande*n* edele*n* abraham	
	Qua*m* eyghin volc als ic v*er*nam	516
	Dat oint ter eeren trecte	
	Noch noit he*m* beulecte	
32	**M**artin tduudsche loy v*er*telt	
	Dat va*n* onrechtre ghewelt	520
	Eyghindoem es comen	
	Alse een princhе v*er*wan wijch vp tvelt	
36	**E**n*de* sine viande hadde gheuelt	
116ra	**D**at hiet hi v*er*doemen	524

115vb23 vl[ou]c mesqua*m: De* v *is opnieuw aangezet; de overige letters zijn op rasuur geschreven door hand I.*

	E*n*d*e* v*er*copen o*m*me ghelt	
	Dits volc dat me*n* noch eyghin telt	
4	E*n*d*e* me*n* scalc hort noemen	
	Natuere gaet har*en* recht*en* telt	528
	M*aer* auenture wast en*de* snelt	
	Meneghe*n* te vromen	
8	E*n*d*e* tonneere*n* he*m* somen	
	God ghedoghet om onse mesdaet	532
	Dat een gheslachte neder gaet	
	E*n*d*e* een ander riset	
12	Wie mach weten sine*n* staet	
	Hi weet wiene mint of haet	536
	Die aldie w*eer*elt spiset	
	Die meest tsine*n* dienste staet	
16	Men siet dat sijn oyr en*de* sijn saet	
	Meest in die eere gheriset	540
	Dan alse tfolc wert so quaet	
	Dat die wet gods v*er*smaet	
20	Wert het te valle ghewiset	
	E*n*d*e* va*n* niemene ghepriset	544
	Mine rouc wiene drouch of wan	
	D*aer* trouwe en*de* doghet es an	
24	E*n*d*e* reene es van seden	
	Huut wat lande dat hi ran	548
	Dats die*n* ic der namen an	
	Vander edelheden	
28	Al v*er*cochtmen selken man	
	Hens niem*en* die he*m* gherou*en* can	552
	Siere doghedachticheden	
	Mi dincke dat edelheit began	
32	Huter reinre h*er*ten dan	
	Met dogheden besneden	556
	E*n*d*e* beghint noch heden	
	Martijn oftu clemme*n* wout	
36	Ter edelheit drie pointe hout	
116rb	Die jc di sal leeren	560
	Wes nerachtich en*de* mi*n*ne niet tgout	
	Wes eerachtich menich fout	
4	Dese twee hout niet vor sceren	
	Wes werachtich ende stout	564
	Dese drie pointe vaste hout	
	So bestu vul eeren	
8	Hennes niem*en* jonc no out	

	Dien du scal da*n* dincke*n* sout	568
	Sond*er* die weldaet deeren	
	En*de* doghet tondogheden keeren	
12	**V**vaerheit jacop ic hebbe v*er*staen	
	Vut dine*n* monde redene gaen	572
	Vul rechtre waerhede	
	Al spreect in sine*n* bouc alaen	
16	**D**at edelheit qua*m* sond*er* waen	
	Va*n* v*er*houderder rijcheden	576
	Die delheit mach me*n* af dwae*n*	
	Wertme*n* arem so eist ghedaen	
20	**M**en valt in doude steden	
	M*aer* reene edelheit dats I traen	580
	Die dorp*er* h*er*te nie conste ontfa*en*	
	Die gheuet dor smeinsche*n* bede*n*	
24	**G**od in sire miltheden	
	Iacop ic hore an dine wort	584
	Dat alle me*n*schelike ghebort	
	Va*n* adame begonde	
28	**H**oe es die maechscap so te stort	
	Dat deen de*n* andre*n* v*er*mort	588
	Dits ia*m*mer en*de* sonde	
	Nijt es weder en*de* voort	
32	**M**eester int lant en*de* in die port	
	Tfolc es worde*n* honde	592
	Sech mi alse diet gh*er*ne hort	
	Te vraghene be*m* ic becoort	
116va	**A**lse diet gherne onder vonde	
	Va*n* beghinne te*n* gronde	596
	Martin houerde ende nijt	
4	**E**ntie alre eerste strijt	
	Begonste in hemelrike	
	Alse lucifer te sire ontijt	600
	Inde*n* hemelsche*n* delijt	
8	**W**ilde sijn gods ghelike	
	D*aer* viel hi inde*n* helsche*n* bijt	
	D*aer* hi ne*m*mermeer en slijt	604
	M*aer* bliuet eewelike	
12	**N**u sent hi dor die w*eer*elt wijt	
	Mijn venijn en*de* sijn vlijt	

116rb35 *De regel onder 116rb35 is geheel uitgeradeerd.*

	En*de* wille dat het blike	608
	Alset doet ia*m*merlike	
16	Twee worde in die w*eer*elt sijn	
	Dats alleene mijn ende dijn	
	Mochtme*n* die ve*r*driuen	612
	Pays en*de* vrede bleue fijn	
20	Het ware al vri en*de* niemen eyghijn	
	Manne mette*n* wiue*n*	
	Het war ghemeene tarwe en*de* wijn	616
	Ouer zee noch vpte*n* rijn	
24	Ne soudeme*n* niemen ontliuen	
	Nu benemet dat venijn	
	Va*n* ghiericheden dit martijn	620
	En*de* doet al achtre bliuen	
28	En*de* ander loy bescriuen	
	God diet al bi redene*n* doet	
	Gaf dat wandel herdsche goet	624
	Der me*n*scheit ghemeene	
32	Dattere mede ware ghevoet	
	En*de* ghecleet en*de* ghescoet	
	En*de* leuen souden reene	628
	Nu es ghiericheit so ve*r*woet	
36	Dat elc settet sine*n* moet	
116vb	Omme al te hebbene alleene	
	Hier o*m*me stordme*n* me*n*sche*n* bloet	632
	Hier o*m*me stichtme*n* mette*r* spoet	
4	Borghe en*de* hoghe steene	
	Meneghen te weene	
	Iacop ic hebbe wel ve*r*staen	636
	Dat het waer es sonde*r* waen	
8	Dattu hier heues ontbonden	
	Goets es ghenouch lietme*n*t gae*n*	
	Int ghemeene en*de* he*m* ontfaen	640
	Die arem worde*n* vonde*n*	
12	Dus viele alle orloghe saen	
	Dus mochtme*n* die ziele*n* dwaen	
	En*de* claren vande*n* sonde*n*	644
	Miltheit heeft hare macht ghedae*n*	
16	Vrecheit leert die w*eer*elt vlaen	
	Dit proeue*n* en*de* orconden	
	Die minres vande*n* ponde*n*	648
	Iacop eene dinc mac mi cont	
20	Alse die me*n*sche es ghewont	

	Va*n* gherechtre minnen	
	Doet der oghe*n* wandel vont	652
	Al comet vter herte*n* gront	
24	**D**it euel te beghinne	
	Ic liet mi coste*n* wel een pont	
	En*de* ics vroet ware teser stont	656
	Mac mi dies in inne	
28	**M**ine redene bliuet onghesont	
	Hennes wijsheit niet dinne	
	Naer dat ic redene kinne	660
	Martin du best eene vri druut	
32	**D**u spreex recht als een vriese ruut	
	Die noch noit en minde	
	Alre hande edele fruut	664
	Comt va*n* minne*n* vut en*de* vut	
36	**D**ie noit dorper en kinde	
117ra	**H**e*m* can ghehelpe*n* el gheen cruut	
	Die stille mint of ouer luut	668
	Dan he*m* teuel toe sinde	
4	**D**er herte*n* enter oghe*n* virtuut	
	Willic dat hier mede si beduut	
	Prouf of ic dit ontbinde	672
	Entie redene bevinde	
8	**E**en zw*aer* orloghe en*de* een g*roe*t strijt	
	En*de* daer toe een eewelijc nijt	
	Es tussche*n* d*er* herte*n* ente*n* oghe*n*	676
	Therte de*n* oghen verwijt	
12	**D**u best die mijns niet ne v*er*mijt	
	Bidi bem ic bedroghen	
	Du best open talre tijt	680
	Elke*n* besonder die vordi lijt	
16	**D**u best vrient dits gheloghe*n*	
	Sluut dine dore teenegher tijt	
	D*aer* menich dief vore*n* lijt	684
	Bidi ben ic bedroghen	
20	**D**ies claghic de*n* oghen	
	Vvapene vriendelijc viant	
	Dor di doghic meneghe*n* pant	688
	En*de* meneghe coude	
24	**W**ach datti nature oit vant	
	Waerdi v*er*bode*n* huus en*de* lant	
	En*de* des mei*n*schen houde	692
	Sone bonde mi gheen bant	

28 Lichtre ware dan een zant
Al gader mine scoude
Men stake bet vut mett*er* hant 696
En*de* ve*r*smorde sulke*n* pant
32 Onder donreene moude
Vp dat nature woude
Therte zweech en*de* toghe sprac 700
Mi dinct dat hu sin ghebrac
36 Vrouwe coninghinne
117rb Dat ghi mi tyet hu onghemac
Wa*n*t noit va*n* mi tuwaert lac 704
Een stof al quaemt mi inne
4 Alse me*n* mi somwile vte stac
Wat dochte d*aer* na smeinsche*n* sac
Sijn wel vare*n* was dinne 708
Sond*er* noot maecti ghecrac
8 En*de* werpt vp mi uwe*n* hac
Dat ic hu vrouwe kinne
En*de* mine coninghinne 712
Merket vrouwe en*de* besiet
12 Dat ghi ouer mi ghebiet
Alse ouer alle huwe lede
Me*n*ne conde hu ghescade*n* niet 716
Waert so dat ghi va*n* hu sciet
16 Alle dorpe*r*hede
M*aer* alse ghi bi mi bespiet
Dinghe*n* die ghi ane v tiet 720
Volghedijs gherne mede
20 Ghi sijt alse tcrancke riet
Dat de*n* winde volghet en*de* vliet
Hu onghestadichede 724
Maect hu den onvrede
24 DIt orloghe heuet ghevelt
Alse me*n* hare de*n* twist ve*r*telt
Vrouwe redene bi besceede 728
Beede gader soese scelt
28 Elke*n* deelt soe d*aer* sijn ghelt
Niet ghelike beede
Baersculdich soe die he*r*te spelt 732
Alse diese ou*er* voghet helt
32 En*de* vrouwe bi hare*n* heede
M*aer* des ongheuals ghewelt
Dat bi ziene the*r*te dwelt 736

	Tyet soe des oghes gheleede	
36	**D**us deelet soe die veede	
117va	**M**artin hier bi moghestu sien	
	Weder die oghe*n* therte vlien	740
	So therte die oghen	
4	**A**lse therte wille ontien	
	Om niet dan die oghe*n* spien	
	D*aer* nes gheen ghedoghen	744
	M*aer* hets emmer der herte*n* plien	
8	**A**lst dor doghe*n* siet dese*n* of dien	
	Daert he*m* toe wille boghen	
	So moet al sijn wille ghescien	748
	Toghe moet lyen en*de* ghien	
12	**D***aer* dore qua*m* ghevloghen	
	Minne int vertoghen	
	Iacop dine redene es claer	752
	Al dinct soe de*n* ghene*n* zwaer	
16	**D**ie lettel ghevroede*n*	
	Ic weet dat wel ouer waer	
	Die ziele ware al sonder vaer	756
	En*de* in sekerre hoeden	
20	**W**ilde therte make*n* ommaer	
	D*aer* hare die oghe*n* sendde*n* naer	
	Niieme*n* dorstem ve*r*moeden	760
	Dat hi beuen soude daer	
24	**E**n*de* wise*n* ten gloeden	
	Die hier ten sonden spoeden	
	Berecht mi jacop oftu wout	764
	Weder es sekerst int behout	
28	**R**ijcheit so aermoede	
	Eist leec clerc ionc of hout	
	Het dinc mi wese*n* gad*er* gout	768
	Alstaet naer den goede	
32	**A**ermoede prijstme*n* menich fout	
	Men seghet soe es seker en*de* bout	
	Vor rouers sonder hoede	772
	Doch minne*n* si vor dwater smout	
36	**S**i scuwe*n* hongher ende cout	
117vb	**E**ist alsic mi gheuroede	
	So dolen dese vroede	776
	Martin ic mete di vul dit vat	
4	**V**pte*n* stoel d*aer* moyses sat	
	Daer sitte*n* die gheleerde	

	Dat si wise*n* doe al dat	780
	Si wise*n* bi de*n* rechten pat	
8	**W**el he*m* diere he*m* an keerde	
	M*aer* in wel deene sijn si lat	
	Si heete*n* vaste*n* si sijn sat	784
	Ne volghe niet sulke*n* heerde	
12	**S**ine minne*n* niet vorde*n* scat	
	H*aer* hant es altoes sond*er* gat	
	Noint volc was boue*n* der erde	788
	Dat meer goeds begherde	
16	**D**Ie meerre menechte es d*us* daen	
	Doch vint mer sonder waen	
	Al sijn si selsiene	792
	Die de*n* erdsche*n* goede ontgae*n*	
20	**E**n*de* aermoede anevaen	
	Bi heleghe*n* engiene	
	Si liete*n* he*m* bluwe*n* en*de* slaen	796
	Tormentere*n* en*de* vaen	
24	**O***m*me die helle tontvliene	
	Hier in waert sekerst vulstae*n*	
	Wa*n*t die*n* he*m* in dit doepsel dwae*n*	800
	Sijn seker gode te ziene	
28	**N**och niet te messchiene	
	DIe gods sone toghet ons dat	
	Die enen gheweldich sit en*de* sat	804
	Den vad*er* in sijn rike	
32	**H**i beete in dese aerme stat	
	Inder reynre marien vat	
	Harde omoedelike	808
	D*aer* hi cume soghes was sat	
36	**E**n*de* ghedoghede meneghe*n* gadsat	
118ra	**V**a*n* sine*n* onghelike	
	Dat aermoede es een pat	812
	Die dor de*n* hemel maect een gat	
4	**E**n*de* soe niet en beswike	
	Die hare met trouwe*n* wike	
	Vvaenstu martin weeldich vet	816
	En*de* ghecleet nv wel nv bet	
8	**V**are*n* int langhe leuen	
	En*de* jhe*sus* naect int bloet besmet	

118ra4 beswike*: De bovenzijde van de* s *is gedeeltelijk bedekt door een inktvlek.*

	E*nde* sine rechtre side ghesplet	820
	E*nde* an thout v*er*heuen	
12	O*f* thouet va*n* onser wet	
	M*et* scarpe*n* dorne*n* was beset	
	A*lset* noch es bescreue*n*	824
	E*ist* dattu wilt sijn sijn let	
16	M*agherlike* drinc en*de* et	
	L*eere* weelde begheue*n*	
	O*ftu* moets zware sneuen	828
	N*iet* en segghic dat rijcheit sent	
20	D*ie* zielen inden torment	
	V*p* dat ment nutte met rechte	
	M*aer* sekerst es vlie*n* dat serpent	832
	D*an* te wandele*n* d*aer* om trent	
24	D*at* het di niet bevlechte	
	M*aer* rijcheit maect de*n* me*n*sche so blent	
	D*at* hi gode nine kent	836
	D*us* sceet men vande*n* lechte	
28	E*nde* wert va*n* leuene een rent	
	D*aer* valt me*n* inde*n* helsche*n* scent	
	D*us* bringhet in die echte	840
	D*ie* duuel sine knechte	
32	I*acop* du spreex wel en*de* waer	
	M*aer* die wech es nauwe en*de* zwaer	
	E*nde* zee*r*e onghetreden	844
	M*et* aermoede*n* te cle*m*mene d*aer*	
36	D*aer* me*n* leuet sonder vaer	
118rb	I*n* eewelike*n* vreden	
	M*ar*tin so trec die aerme naer	848
	D*eele* he*m* stille en*de* openbaer	
4	V*an* dire weeldicheden	
	E*ere* der kerke*n* ente*n* outaer	
	H*et* wert te*n* joncste*n* daghe claer	852
	D*aer* di god sal besteden	
8	M*et* sine*n* lieue*n* leden	
	D*ie* wech es nauwe en*de* hooch	
	D*aer* jh*esus* bi te hemele vlooch	856
	D*ats* passie en*de* aermoede	
12	O*ftu* meer hebs da*n* di dooch	
	O*m* die gods hulde pooch	
	D*eele* va*n* dinen goede	860
	D*ine* fiere h*er*te booch	
16	T*en* arme*n* me*n*sche en*de* pooch	

	Ontfaermcheit va*n* moede	
	God selue die noit en*de* loech	864
	Ente*n* milde*n* noit bedroech	
20	**S**ette di in siere hoede	
	Bute*n* des viants roede	
	Iacop die w*eer*elt maect ghescal	868
	En*de* thyent de*n* vrouwen al	
24	**D**at wi in sonden sneuen	
	Want yeue viel den eerste*n* val	
	D*aer* wi o*m*me int erdsche dal	872
	Noch alle sijn verdreuen	
28	**S**o segghe*n* si groot en*de* smal	
	Dat soe adame th*er*te stal	
	Die he*m* hare liet v*er*gheuen	876
	Sech mi wien men thyen sal	
32	**D**it v*er*lies sond*er* ghetal	
	D*aer* wi in moete*n* sneue*n*	
	Alse enden sal dit leuen	880
	Martin die ghene en es [	
36	**D**ie mi tyet dat hi m[	
118va	**K**ent hi vrome ende scade	
	Ic zie die zee ic zie die vloet	884
	Ic settere willins in den voet	
4	**B**i eenen dommen rade	
	Wien maghics dragh*en* euel moet	
	Of mi die stroem metter spoet	888
	Draghet inde*n* ghewade	
8	**O**f ic quaet ke*n*ne en*de* goet	
	En*de* ic mi veinse verwoet	
	Men saelt claghen spade	892
	Dat ic mi v*er*lade	
12	**S**ulc thyent de*n* vrouwe*n* vpsien	
	Dat si he*m* dat h*er*te ontien	
	Alse die steen die naelde	896
	Hi dinct mi mesdoen in dien	
16	**W**ilde hi der w*aer*heit ghien	
	Dat hi d*aer* toe taelde	
	Wat moghens vrouwe*n* dat ma*n*ne plie*n*	900
	So nauwe om hare scoenheit spie*n*	

118rb35-36 *Het tekstverlies is opgetreden doordat de rechteronderhoek van het blad is afgescheurd.*
118va5 maghics*: De* c *is over een niet afgemaakte* s *geschreven.*

20 **W**ies diese daer toe haelde
Wilde die claghere in tijt vlien
Sone mochtem niet messchien 904
En*de* hi den sin v*er*staelde
24 **E**er h*em* therte daelde
Vrauw*en* sijn bi natuer*en* goet
Si slacht*en* den wine enter gloet 908
Die de w*eer*elt v*er*bliden
28 **W**ant wie des wijns te vele in doet
En*de* te naer d*en* viere set den voet
Hine caens niet gheliden 912
War*en* die ma*n*ne also behoet
32 **D**at si oghen sin en*de* moet
Wel consten besniden
[o] ware vrouw*en* mi*n*ne spoet 916
[w]ord*en* si va*n* minn*en* v*er*woet
36 [d]ompelike toe tiden
118vb **D**it doet vrouw*en* beniden
Dat men te lettel ghetrouwe kint 920
Vrouw*en* claghic niet een twint
4 **B**i eere maniere
Want wat so men vele vint
Wert onwert en*de* onghemint 924
En*de* men copet ondiere
8 **M**anne sijn loser da*n* die wint
Hare scone claghe*n* v*r*ouw*en* v*er*blint
Want si sijn goedertiere 928
Grote sond*en* hi h*em* bewint
12 **D**ie valsche word*en* v*r*ouw*en* toe sint
God die moetene schiere
Senden ten helschen viere 932
Vvat mochte v*er*hieue dat adm
16 **D**or har*en* wille d*en* appel nam
Dat wi noch besteruen
Ic waenre ons vordeel ane qua*m* 936
Wa*n*t hier o*m*me themelsche lam
20 **W**art me*n*sche tonser bederue
Hi v*er*soende den vader gram
En*de* wijsde d*en* wech enten dam 940
Toter hogher heruen

118va34-36 *Zie de aantekening bij 118rb35-36.*

24 Selsienre dinc noit man v*er*nam
Da*n* die maghet gode maecte so tam
Dat hi eene weruen 944
Om ons wilde steruen
28 Vvat make*n* quaet sprekers ghescal
Vrauwe*n* dadent wel na al
Dat dit wond*er* ghesciede 948
Al dat es en*de* wesen sal
32 En*de* dat oint was sond*er* ghetal
Inghele ende liede
Beueden groot ende smal 952
Maria ghenas den val
36 Va*n* meinscheliken diede
119ra Soe was die rouede en*de* stal
Die zielen int helsche dal 956
Dies lucifer beghiede
4 Wa*n*t het was sine meiseniede
Iacop du best de*n* v*ro*uwe*n* hout
Du gheues de*n* manne*n* al de scout 960
Ic wanict best ghedoghe
8 Ic v*er*gheue al onghedout
All*en* vrouwe*n* jonc en*de* hout
Omme die vrouwe hoghe 964
D*aer* ons af qua*m* onse behout
12 Ghedanct si soes menichfout
Dat soene vp hilt met soghe
Die ons benam dat helsche cout 968
In hare bem ic te hendene bout
16 Onse dyaloghe
In vraghe ne*m*meer no ne toghe

MDander martijn [II.6]

Artijn slaepstu slaept dijn sin 1
20 Spreect heuestu gheen spreke*n* in
Du dinx mi al v*er*doren
Dune achtes meer no min 4
Dan o*m*me weelde en*de* om ghewin
24 Wiltu di dus v*er*smoren

119ra17-18 *Tussen deze regels bevinden zich geen witregels.*
119ra18 *In de linkermarge is met bruine inkt in een kleine cursieve letter geschreven:* [dand] martijn.

	Waert al dijn dat comt int swin	
	Gout seluer stael loet yser tin	8
	So bleuestu v*er*loren	
28	**D**aetstu ter doghet gheen beghin	
	Hef vp dijn houet en*de* dine*n* kin	
	Tontijt waerstu gheboren	12
	Heuestu dat dichte*n* v*er*zwore*n*	
32	**I**acop du woens inde*n* dam	
	En*de* ic te dorderecht dies be*m* ic gram	
	Dat wi dus sijn v*er*sceeden	16
	Weetstu wat mi oit mesqua*m*	
36	**D**at ic bate noch nie v*er*nam	
119rb	**A**nt dichte*n* va*n* ons beeden	
	So es mi die sin worde*n* so lam	20
	Dat icker node weder an qua*m*	
4	**D**it deet mi v*er*leeden	
	Du wecs mi alse een stotel ram	
	Al bestu wilt du werts tam	24
	Leere dine worden cleeden	
8	**S**oetelike en*de* ghereeden	
	Martijn vrient hebbic messeit	
	Ic bems te beterne ghereit	28
	Ic wils al vp hu bliuen	
12	**M***aer* v*er*stant mi en*de* ontbint	
	Eene dinc die mi vp th*er*te leit	
	Die willic hu bescriuen	32
	D*aer* hare die w*eer*elt mede meit	
16	**N**e dade dat lief worde leit	
	En*de* dats minne va*n* wiue*n*	
	Wat dat es in dese w*eer*elt breit	36
	Steden bosch berch en*de* preit	
20	**S**oude men v*er*driuen	
	Wildemen minne ontliuen	
	So jacop dit was oint dijn doen	40
	Van vrouwe*n* moeste dijn sermoen	
24	**O**f beghinnen of enden	
	Waerstu een dorp*er* du spraex va*n* coen	
	Nu es dine h*er*te dies ontfloen	44
	Doch willix mi ghenende*n*	
28	**E**n*de* steke*n* af mine*n* caproen	

119rb26 ontfloen*: De tweede* o *is boven het woord geschreven.*

	En*de* hore*n* watti hier toe spoen	
	Dattu den onbekenden	48
	Martine niene laets gheroen	
32	**A**l haddic ane II yserine scoen	
	In mochtu niet ontwende*n*	
	Nu sprec ic saelt ontbende*n*	52
	Martijn du sout mi v*er*staen	
36	**E**ene vrouwe wel ghedaen	
119va	**H**euet mi gheuaen met minne*n*	
	Al dat gode es onderdaen	56
	Lietic al om hare gaen	
4	**M**ochticse ghewinne*n*	
	Nochta*n* weetic wel sond*er* waen	
	Dat soe mijns niet en acht I spaen	60
	Mijn h*er*te doet mi bekinne*n*	
8	**A**l soud*er* o*m*me die w*eer*elt v*er*ga*en*	
	Dat soe mi niet en soude ontfa*en*	
	In hare herte binnnen	64
	Hier toe nes gheen v*er*winne*n*	
12	**E**Ene and*er* vrouwe es die mi mint	
	Boue*n* al dat so leue*n*de kint	
	Met ghestader trouwen	68
	Die mi gheprijst es niet I twint	
16	**M***aer* die scoenste die men vint	
	En*de* bloeme va*n* alle*n* vrouwe*n*	
	Nu es mijn h*er*te so hart I vlint	72
	Dat soe hare jet d*aer* toe v*er*bint	
20	**D**at soese wille scouwen	
	Hoe lieue vpsien soe mi toe sint	
	Het dinct mire h*er*te sijn I wint	76
	Soe liete hare eer bedouwe*n*	
24	**E**er soere o*m*me quame in rouwe*n*	
	Martin nv hore en*de* v*er*stant	
	Dese twee sijn in een bewant	80
	Dat coste*n* moet seens leuen	
28	**N**u hebbic de macht in mijn ha*n*t	
	Welc ic wille ic breke de*n* bant	
	En*de* maghet hare al v*er*gheue*n*	84
	Deene moet*er* laten den pant	
32	**D**en liefsten die god oint vant	
	Hier toe sijn si v*er*dreuen	
	Ne liech mi niet als I triwant	88
	M*aer* sech mi an welken cant	

36 Dijn herte es bleuen
119vb En*de* welke du liets sneuen
Iacop dins gheens vraghens w*aer*t 92
Die de w*aer*heit niene spaert
4 Heuet dit saen ontbonden
Het es e*m*mer der herte*n* aert
Dat soe d*aer* waert tijt en*de* vaert 96
Dane*n* hare quame*n* die wonde*n*
8 Al sout al varen inder vaert
Wat so wel varens begaert
Nu en*de* tallen stonden 100
Ic v*er*loeste die mi th*er*te bezwaert
12 Soudic hare da*n* doe*n* smake*n* tsw*aer*t
Dat ware onder vonden
Meerre moert dan sonden 104
Tonghe lieghet m*aer* th*er*te niet
16 Wa*n*t so wat dat h*er*te ghebiet
Wilmen e*m*mer vulbringhen
Wat es naersins ghesciet 108
Die sine vorme spieghelt en*de* siet
20 Int water sonder minghen
Hant en*de* mont hi dare w*aer*t biet
Hi bit hi claghet sijn v*er*driet 112
Natuere ne wils niet ghehinghe*n*
24 Dat he*m* can ghehelpe*n* niet
Hi dolt alse hi wel selue siet
Hine constem niet bedwinghe*n* 116
Hine staerf bi desen dinghen
28 Medea toghet ons selue dat
Die rouede en*de* stal haers vad*er* scat
En*de* v*er*slouch haren broeder 120
Om jazoene dies h*aer* cume bat
32 Soe liet coninc rike en*de* scat
Vader suster en*de* moeder
Nochtan d*aer* soe alleene sat 124
Wijsde hare redene de*n* rechte*n* pat
36 Al volghede soe de*n* loeder
120ra M*aer* therte was hare so mat
D*aer* minne in hadde ghemaect I gat 128
Wille hilt de*n* roeder
4 Al was die redene vroeder
Exempel vindic sond*er* ghetal
Die met mi soude*n* lyen al 132

Dat ic hare tleuen gaue
8 Die mi th*er*te rouede en*de* stal
Iacop mac mi gheen ghescal
Hier en sceedicx niet ave 136
Al tvolc dat woent sond*er* ghetal
12 Beede vp berch en*de* vp dal
Eist co*ninc* ofte graue
Dijn proeue*n* wert hier jeghe*n* smal 140
Hen sal niet wert sijn een bal
16 Ghevullet met draue
Also helpe mi sente baue
Iacop du best een stout seriant 144
Dats I vast cnoep en*de* I vast bant
20 Die niemen mach ontbinden
Die cnoep die alexand*er* bant
Ontcnochte sijn zw*aer*t niet sijn ha*n*t 148
Alse hijs he*m* wilde bewinde*n*
24 Laet ghetake*n* an uwe*n* cant
Me*n* sal hu vroetscap te hant
Tellen mette*n* kinden 152
Also vele alse diede*n* mach I zant
28 Ieghe*n* casselb*er*ghe in vlaende*r*lant
Sal diede*n* hier hu vinden
Al waendi mi v*er*blinden 156
Ghi wilt sterke*n* uwe wort
32 Die ghi nv hier bringhet vort
Met truffen en*de* met poetrien
Of medea dede moort 160
En*de* he*m* naersus heuet v*er*smort
36 Dats minne va*n* sottien
120rb Dit wort minne en*de* datt*er* toe hort
En was met minne*n* noit begort 164
Noch met ribaudien
4 Wien dat reine minne becort
Diene mach niet sijn bedort
Dies sulle*n* met mi lyen 168
Die meesters va*n* clergien
8 Les toude en*de* tnieuwe testament
En*de* besie al omtrent
Alle die heleghe liede 172
Wie was va*n* minne*n* oint ghescent
12 Wien maecte oint minne blent
Die ane gode ghiede

Si minden vrouwe*n* wel bekent 176
Scone en*de* edel vp sulc couent
16 Dat he*m* god hoyr beriede
Al dogheder o*m*me somich torment
Sulc alse mi*n*ne der ioghet sent 180
Wie waest diere o*m*me messciede
20 Ghelijc heidinen diede
Abraham was ve*r*saren man
Doe sine amie heffe*n* began 184
Boue*n* haerre vrouwen
24 D*aer* hen was gheen houde*n* an
Hine deedse wech wa*n*t redene ve*r*nam
En*de* sine he*r*te vultrouwen 188
Gheen edel man no wijs en can
28 Minne*n* sond*er* redene dan
Dit mach me*n* wel bescouwe*n*
Sulke minres gheniete*n* de*n* ban 192
Die metter mesdaet make*n* ghespan
32 Die minres willic blouwe*n*
Wa*n*t dats minne vul rouwe*n*
Of ic dan sette mine*n* sin 196
D*aer* ic en mach meer no min
36 An winne*n* dan al scade
120va En*de* mi eene andere so heuet jn
Dat soe h*aer* selue*n* en*de* al ghewin 200
Mij jan vro en*de* spade
4 Mi dincke dat ic meer sculdich bin
Hare die mi coes int beghin
En*de* ane mi bliuet ghestade 204
Da*n* hare die fierlike hare*n* kin
8 Te mi w*aer*t draghet en*de* h*aer* ghespin
Va*n* minne*n* els draghet te zade
En*de* diere ic o*m*me niet bade 208
Iacop of ghi niet en acht
12 Eexempele die ic vort hebbe bracht
Ic wille te bybele keeren
Die mi*n*ne hadde ou*er* adame macht 212
Soe ve*r*wanne met harer macht
16 De*n* vroetste*n* va*n* alle*n* he*er*en
Va*n* he*m* sijn wi alle ghewracht

120va7 hare*n*: *Boven de* h *is een dik haaltje geschreven; blijkbaar een schrijffout.*

So eist recht dat he*m* elc slacht 216
Me*n* maghet wel doen met eeren
20 Mi*n*ne ouer redene ve*r*wacht
Wie sore o*m*me weent of lacht
Vrouwe yeue moestem leeren 220
Sijn ontbeeren
24 Vvat machte hadde samsoen
Of dauid of salomoen
Ieghe*n* die cracht va*n* minne*n* 224
Daer ne es toe recht toe ghee*n* doe*n*
28 Sorobabel in sijn sermoen
Doet ons wel bekinnen
Dat wie*n* so vrouwe*n* mi*n*ne ontspoe*n* 228
Hine mochte ne*m*mermeer gheroen
32 In siere herte*n* binnen
Hine moeste al sine*n* sin ondoe*n*
En*de* volghe*n* hare al ware so ghevloe*n* 232
Oft he*m* selue*n* ontsinnen
36 Hier toe es gheen ve*r*winne*n*
120vb Iacop sech ve*r*staestu niet
Dat dit wort amor bediet 236
Dat in dietsch luudt mi*n*ne
4 Elc letterkijn diet wel besiet
Hout in een wort sinne bespiet
Der minne*n* cracht daer inne 240
Aldus ontbindet latijndsche diet
8 Porringhe die de*n* sin wech tyet
Ditser een ten beghinne
Entie redene tontmoetene pliet 244
Aldus ontbant en*de* besciet
12 Mijn meester als ict kinne
Of mijn ve*r*staen es dinne
Of dit minne es alset es 248
Wes des seker en*de* ghewes
16 Ic volghes mine*n* eersten worde
Ouer waerheit lijc des
Soene smaecter zwert no mes 252
Die mi therte dor borde
20 He*r*te ne*m*mermeer ghenes
No gherust no ghetes

120va20 ve*r*wacht*: Onder de eerste poot van de* w *staat een punt.*

	Lieghic va*n* eene*n* worde	256
	Prouf dattu wilt jacop en*de* les	
24	**D**ies es mijn h*er*te wel gheles	
	Dat ic mi eer v*er*morde	
	Eer icse steruen horde	260
	Martijn ruut gramarien	
28	**D**u pleghes dies rude liede plien	
	Diet ware niet wille lyen	
	Mesdaden die de*n* wise*n* messchien	264
	Salme*n* niet in exemple tyen	
32	**M***aer* gode benedyen	
	Die ons d*aer* bi leert sond*er* vlien	
	En*de* vp gherechte mi*n*ne zien	268
	Ic zwerdi dat bi marien	
36	**D**at ic di doe noch heden ghien	
121ra	**M**et mi oftu best een paijen	
	Ofte in heresien	272
	Of van sduuels partien	
4	**N**u hore na mi en*de* v*er*stant	
	Wie was die eerst mi*n*ne vant	
	Dan god die selue es minne	276
	Al dat oint maecte sine hant	
8	**A**l minnet sire herte*n* bant	
	Met besceedenen sinne	
	Ia lucifer de*n* helsche*n* viant	280
	Ne haet hi niet dats becant	
12	**N**och en dede va*n* beghinne	
	Dat hi sit ind*er* helle*n* brant	
	Dat dede der houerde*n* pont	284
	Der helscher coninghinnen	
16	**D***aer* bliuet hi altoes inne	
	Dat dit waer es proeft wel dat	
	Ware eeneghe dinc va*n* gode ghehat	288
	Hen mochte niet ghedueren	
20	**D**ie onghetellede gods scat	
	Hen was noit tontfarmene mat	
	Sine creaturen	292
	Vp dat mens he*m* met trouwe*n* bat	
24	**M***aer* lucifer sit en*de* sat	

121ra2 in*: Ontstaan uit* mi *door rasuur van de* i.
121ra22 creaturen*: De* n *lijkt een verbeterde r te zijn, ontstaan door toevoeging van een pootje.*

Altoes en*de* telker huren
Inder fierre houerde*n* stat 296
En*de* ne*m*mermeer wet hijs sat
28 Dus en mach sire naturen
Gheene ghenade*n* ghebuere*n*
Of men dit bi redenen weet 300
Dat god niemene heuet leet
32 Wien gheuet hi tlanghe leue*n*
So de*n* ghene*n* die he*m* es wreet
So die he*m* met minne*n* heet 304
Onderdaen es bleuen
36 Ic dart wel segghe*n* vp mijn beheet
121rb Sine houescheit ware onghecleet
Liet hi de*n* ghene*n* sneuen 308
Die al tsine*n* dienste steet
4 Dies ghelijcs willic ghereet
Den loen hare weder gheuen
Die dor mi lust beuen 312
God gheuet al cleene en*de* groot
8 Dies die me*n*sche heuet noot
Dit proeft men bi sinne
Hi storte dor ons sijn bloet root 316
En*de* gheuet ons themelsche broot
12 Vp dat me*n* weder minne
Dor ne gheene*n* wede*r* stoot
D*aer* ons sonde oit mede scoot 320
Ne laet hi ons daer inne
16 Legghe*n* wi thooft he*m* inde*n* scoot
Soude so make*n* da*n* die doot
Die ic mi so hout kinne 324
So ware mijn vroede*n* dinne
20 Vvaerheit jacop du segghes waer
M*aer* het was mi te vindene zw*aer*
Dattu hier heues ontbonde*n* 328
Ic lye v*er*wonne*n* openbaer
24 Mine mi*n*ne es d*er* zielen vaer
En*de* besmet met sonden
Du seghes d*aer* an wel en*de* waer 332
Redene heuet mine*n* wae*n* om*m*aer
28 Dit hebbic onder vonden
Nu moete ons god ghebringhe*n* d*aer*
Minne niet en end h*aer* jaer 336
Enten lesten stonden

32 **V**rien met sine*n* wonden

I **Dit es de derde Martijn** [**II.7**]
C mane manne*n* mette*n* wiue*n* 1
Die dit sulle*n* lesen of scriue*n*
36 **V**pte*n* hoghesten ban
121va **D**at si dit dicht late*n* bliuen 4
Reene dat siere niet in en driue*n*
Lettre wort af no an
4 **D**oen sijt oec he*m* sal becliuen
Mine*n* ban en sine sulne wriue*n* 8
Niet af moghen nochtan
Hennes gheen spot dit va*n* keytiue*n*
8 **H**ets d*aer* ic mi o*m*me liet ontliue*n*
Eer icker sciede van 12
Nu hort die leeren can
Iacop wi hebbe*n* onde*r*linghe
12 **G**hehandelt messelike dinghe*n*
Nu antwort mi vp een 16
Leert mi eer ic hu ontspringhe
Hoe ic mijn he*r*te d*aer* toe dwinghe
16 **T**e ke*n*ne he*m* dien wi vleen
Ic lese somwile en*de* in singhe 20
Gode te ke*n*ne bi sine*n* dinghe
Es leuen sonder ween
20 **D**its claer waer en*de* ghehinghe
Subtijl ware th*er*te diet bevi*n*ghe 24
Want hogher dinc en es gheen
Nu antwort onder ons tween
24 **M**artijn du vraghes wel hoghe
Al vloghic boue*n* d*er* inghele vloghe 28
Boue*n* cherubin en*de* cheraf
So weetic wel dat ic en moghe
28 **B**erechte*n* dat te vulle*n* doghe
Met worde*n* hier af 32

121rb32 *In de rechtermarge is met bruine inkt in een kleine cursieve letter de representant van het opschrift geschreven:* dit es de derde M[. *Door het afsnijden van de bladrand zijn de laatste letters verloren gegaan. Tussen de regels 32-33 bevinden zich geen witregels.*
121va6 nochtan*: De laatste letter is ontstaan door een pootje tegen de schacht van de* a *aan te schrijven.*

Alle sinne sijn te droghe
Alle creature*n* hoem*en* poghe
32 Ne dogh*en* niet een caf
Dat hare eenich te vull*en* toghe 36
M*aer* ver*s*caerp dijns sinnes oghe
Hore wat scrifture mi gaf
36 Hout in diere herten graf
121vb MOyses spreect in sin*en* boek*en* 40
Beesten die d*en* berch besoeken
Moeten sijn ghesteent
4 Beeste es die m*en*sche die willeroek*en*
Te nauwe o*m*me die godheit loek*en* 44
Hets recht dat hijt beweent
Du soucs mi in all*en* hoeken
8 Met rimen sond*er* valsch va*n* doek*en*
Es dit goed ic wane neent 48
Du telles mi mett*en* wis*en* cloek*en*
Waert goet ic soud*er* hu o*m*me vloek*en*
12 Ic wane dine h*er*te meent
Dattu mi heues v*er*beent 52
Iacop dune souds di niet v*er*gram*en*
Ic wils mi al mijn leu*en* scam*en*
16 Haddict oint ghedocht
Oecs lijcs metti te samen 56
Dat die hoecheit d*er* hogre nam*en*
Te verre niet en doech ghesocht
20 Al waert dat alle dingle quam*en*
Sine conn*en* die godheit ghham*en* 60
Dits al af ghenocht
Leere min*en* cranck*en* sin min*en* lam*en*
24 Ghewont metter sonden bram*en*
Van dattu v*er*mocht 64
So es mijn wille vulbrocht
Martijn merc in din*en* zinne
28 God es een wes*en* vor alle beghi*n*ne
Tedelste bou*en* al 68
Sijn wes*en* es als ict ki*n*ne
Dupperste godheit dupperste mi*n*ne
32 Dat es of wesen sal
Sine ghew*er*k*en* d*aer* m*en* k*en*t jnne 72
Sijn si so groot dat si sijn dinne
Diet bekenn*en* ende smal
36 Sine wijsheit es coninghinne

122ra **B**oue*n* alre hande ghewinne 76
E*nde* boue*n* al gheual
Daer boue*n* of hier int dal
4 **D**En hemel enten troen nv merke
God es boue*n* alle*n* sine*n* ghewerke 80
E*nde* onder alle sine dinc
Hi es bute*n* al nv merke
8 **A**lse diet hout wel en*de* sterke
Hier vte nine sprinc 84
Oec segghe*n* ons die wise clerke
Hine es ghedeelt niet in perke
12 **H**ier in dine he*r*te dwinc
M*aer* gheheel in elke*n* merke 88
Bute*n* binne*n* in wat*er* in zw*er*ke
Hier toe dine he*r*te brinc
16 **S**ond*er* eeneghe*n* losen winc
Bouen es god alse heere 92
Die besittere es e*m*mermeere
Alles dies men weet
20 **O**nder alse die in alle*n* ke*er*e
Die dinc hout moghe*n*delike ze*er*e 96
E*nde* ieghe*n* al ve*r*scheet
Bute*n* alse die met sire weere
24 **S**ijn werc vervult dat he*m* en dere
Ne gheene dinc cout no heet 100
Binne*n* alse die met sire leere
Sijn werc vervult met selker eere
28 **D**at eewelike steet
Wient lief si oft leet 104
BOuen al es god ghedraghen
Ne gheene dinc en mach beclaghe*n*
32 **D**at hise hiet verlast
Onder sonder last va*n* waghen 108
Wa*n*t he*m* en moyet no jaghe*n*
Sijn wesen es so vast
36 **B**ute*n* breet hi niewer sijn draghe*n*
122rb **W**ant hi es in elke*n* daghen 112
Wert voghet en*de* met gast
Binne*n* ve*r*vult hijt ieghe*n* plaghe*n*
4 **D**at sine dinc met gheene*n* vlaghe*n*
Ne sijn ongherast 116
Noch ghequetst een bast
Van eene*n* god spreke*n* wi va*n* eene*n*

8 Dien wi vader en*de* sone meene*n*
Enten heleghen gheest 120
En*de* weet wel dat wire ghene*n*
So groet noeme*n* of so cleene*n*
12 Datter yemene es meest
Eene*n* god segghe*n* wi eene*n* reene*n* 124
Noch v*er*uoghede*n* noch v*er*leene*n*
Sone esser ane v*er*heest
16 Die sine*n* sin so laet v*er*steenen
Dat hi dies loechent hi moet weene*n* 128
En*de* eeuwelike sijn ghevreest
Inde*n* helsche*n* te*m*peest
20 Vvi sette*n* de*n* vader voren
Onghewonne*n* en*de* ongheboren 132
En*de* vor al beghin
Daer naer de*n* sone vut v*er*core*n*
24 Va*n* he*m* ghewonne*n* alse wijt hore*n*
Eer oint beghin ghinc jn 136
De*n* heleghe*n* ghest le*er*en wi de*n* dore*n*
Huut dese*n* co*m*mende : ondoe sine oren
28 Elc me*n*sche en*de* sine*n* sin
En*de* late tgheloue niet te store*n* 140
Wa*n*t al hadt die w*eer*elt ghezwore*n*
Sine condent om gheen ghewin
32 Ghegronden meer no min
Eer of acht*er* tijt of stonde 144
Dat v*er*staet va*n* mine*n* monde
Was noit an dese drie
36 De*n* vad*er* sette*n* wi als te*n* gro*n*de
122va Daer alle doghet vte begonde 148
Die me*n* v*er*sta ofte sie
De*n* sone alse wijsheit diet al *con*de
4 Des vad*er* claerheit en*de* sine or*con*de
Die va*n* he*m* en sciet nie 152
Die va*n* de*n* heleghe*n* gheest ontbonde*n*
Haerre twier mi*n*ne hire in vo*n*de
8 Dese drie ware*n* je
Een god des ghelouet mie 156
NIemens wille hi hiet make*n*
Hine moet in he*m* seluen smake*n*
12 Drierande triniteit
Wa*n*t hi d*er* dinc moet moghe*n* ghenake*n* 160
En*de* hi moet cone*n* die dinc gherake*n*

	Of hets he*m* al ontseit	
16	**O**ec moet hi d*aer* o*m*me waken	
	Macht const wille dese III sake*n*	164
	Vintme*n* in die me*n*schelicheit	
	Die dese note wel can craken	
20	**H**ine darf beide*n* nochte hake*n*	
	Hine vint in eene godheit	168
	Drie p*er*sone*n* gheleit	
	DEse god d*aer* wi af leeren	
24	**D**oet troen so*n*ne en*de* sterre ke*er*en	
	En*de* al dat roerende si	172
	Sijn rust*en* es nochta*n* so vul eere*n*	
	Dat he*m* niet en can ghedeeren	
28	**G**heen porren verre no bi	
	Hi es d*aer* hi was sond*er* sceeren	176
	Hine wille minderen no meeren	
	Hi es sijn selues so vri	
32	**H**i doet alle dinc gheneeren	
	Sine rijcheit mach niem*en* v*er*teere*n*	180
	Alle sted*en* vervullet hi	
	Dus leeret tgheloue mi	
36	**G**Ode besluut gheene stede	
122vb	**M***aer* alle sted*en* beluuct hi mede	184
	In sine godlicheit	
	Sine jare keert sine moghenthede	
4	**E**n*de* niet es dattene ke*er*en dede	
	Sine macht es so breit	188
	Cracht no macht no onvrede	
	Ne mach he*m* doe*n* onledichede	
8	**H**oe so die sake gheit	
	So ghestade es god in sine zede	192
	Dattene cracht no gheene onlede	
	Huut sine*n* pore en leit	
12	**D**its al waer gheseit	
	Heden ghister es onse leue*n*	196
	En*de* daers gheen hende an ghedreue*n*	
	Si het cort ofte lanc	
16	**M***aer* alse me*n* vint va*n* gode bescreue*n*	
	Dit wort hede*n* esser af bleue*n*	200

122vb13 **H**eden*: De* H *is niet compleet. Doordat de 'boog' en de rest van de rechterzijde ontbreekt, lijkt het of er een* **I** *staat (vergelijk 112rb30).*

Den eeweliken o*m*me ganc
D*aer* gheen hende an mach cleue*n*
20 Noch gheen beghin an w*ar*t v*er*heue*n*
Sijn wesen es so stranc 204
Siere jeghe*n*wordicheit es beneue*n*
Dat was en*de* wert d*us* eist bescreue*n*
24 En*de* nv es ghemanc
In dese weerelt cranc 208
Martijn nv en clach no crone
Dits een god in drie p*er*sone
28 Daer ic af spreke dye
Euen gheweldich eue*n* scone 212
Even ghelijc in hemel in trone
Sijn dese eenighe drie
32 Redene en draghet hier niet de crone
M*aer* tgheloue sonder hone 216
Dat en twifelde nie
Wat eeren hadwijs of wat lone
36 Dat wi die niet doghe*n* I bone
123ra Ghelouen dat elc zie 220
Nu antwort mi ghie
Iacop ic lye ten beghinne
4 Dat ic subtijlre wort va*n* sinne
Niet en hebbe ghehort 224
Dan du mi hier maex in jnne
Doch prouuic wel en kinne
8 Te grondene dese wort
Daers onse redene toe wel dinne 228
Ons en trecke tgheloue en*de* mi*n*ne
Vpwaert ter hemelscher poort
12 D*aer* god es loen boue*n* al ghewinne
En*de* d*aer* tgheloue es coninghi*n*ne 232
Nu antwort mi bet vort
Of ics niet en hebbe v*er*bort
16 DIe gods sone sach de*n* ma*n* v*er*lade*n*
Ente*n* viant va*n* ouerdaden 236
In roeme seere groot
En*de* wildem staen in staden
20 So dat hi bi sire ghenaden
Marien dat ontboot 240
Die met he*m* saen wart ghelade*n*
Sond*er* last of point va scaden
24 En*de* sonder eeneghen noot

	Moeste soene soghe*n* en*de* baden	244
	Die alle dinghe*n* mach v*er*saden	
	En*de* houde*n* in hare*n* scoot	
28	**D**ies hare nine v*er*droot	
	Al gheheel en*de* alte male	248
	So ruste in die maghet smale	
	Gods moeder gods kint	
32	**E**n*de* also wel oec alte male	
	Was hi indes vaders sale	252
	Met he*m* en twifelets twint	
	Die me*n*scheit dans gheene hale	
36	**N**e sloot niet in dien dale	
123rb	**D**ie godheit diet al bint	256
	Die godheit heuet gheene pale	
	Die me*n*scheit dat meent mine tale	
4	**O**ntfinc god diet al mint	
	In he*m* dus eist bekint	260
	Even gheweldich en*de* heere	
	Es hi en*de* was e*m*mermeere	
8	**D**en vader in die godheit	
	M*aer* eist dat me*n* ter me*n*scheit ke*er*e	264
	So was hi vele minder zeere	
	Naer die me*n*schelicheit	
12	**N**aer die godheit spreect onse leere	
	So was ontsteruelijc sijn eere	268
	Dit es een besceit	
	Die me*n*scheit doghede alsic sp*ra*c eere	
16	**G**heesele naghele en*de* speere	
	Die doot en*de* ander leit	272
	Enter joden pleit	
	DIe me*n*scheit liet hare besnide*n*	
20	**D**ope*n* proeue*n* in die*n* tiden	
	Vande*n* ouden viant	276
	So liet hare baen en*de* beniden	
	Dor bore*n* hande*n* voete*n* siden	
24	**S**oe staerf dus eist becant	
	Die ziele wilde ter helle*n* tiden	280
	D*aer* soe die ghene wilde v*er*blide*n*	
	Die de duuel bant	
28	**A**y hoe si gode benedyen	
	Die heleghe alse sine saghe*n* stride*n*	284
	Ieghe*n* des duuels brant	
	D*aer* hise binne*n* vant	

32 **D**Ie godheit wecte va*n* dode te liue
Tvleesch dat hi va*n* de*n* reene*n* wiue 288
Vrouwe marien nam
Hi troeste sine lieue keytiue
36 **H**ier II hier III hier IIII hier V
123va **M**et he*m* hi eten quam 292
Dus es die gods sone alsic scriue
God en*de* me*n*sche elc man bliue
4 **H**ier inne ghehorsam
Es oec eenich sin so stiue 296
Die ieghe*n* dit gheloue kiue
He*m* sal themelsche lam
8 **T**en joncsten wese*n* gram
Inde*n* hemel es hi gheuaren 300
Daert die sine an saghe*n* tware*n*
Tes vaders rechtre hant
12 **D**aer hi altoes sonder sparen
Den vader bidt vor sine caren 304
Die he*m* hier sijn bekant
Noch comt hi he*m* hier v*er*baren
16 **D**oeme*n* die w*eer*elt met sine*n* scare*n*
Enten helschen viant 308
Sonne en*de* mane sal hi v*er*clare*n*
Die bi adame v*er*donckert ware*n*
20 **L**ucht water en*de* lant
Sal purgere*n* een brant 312
Al waest dat hi dus vp rande
Hi liet de*n* sine*n* daer te pande
24 **S**ijn vleesch en*de* sijn bloet
Te sacreerne in priesters ha*n*de 316
Wie was die sulke gaue becande
Of beter of so goet
28 **A**y god nv brec onse bande
En*de* v*er*ghef ons dine hande 320
En*de* dine*n* euelen moet
Dat onse mont en*de* onse tande
32 **S**maken moet sond*er* scande
Sijn vleesch en*de* sijn bloet 324

123rb33 wiue*: Naderhand toegevoegd door een andere dan de teksthand.*
123va6 kiue*: Naderhand toegevoegd, gezien de vorm van de* k *wellicht door hand I.*
123va14 bekant*: Op de plaats van drie uitgeradeerde letters geschreven, mogelijk door hand I.*

	Dat vut sire siden woet	
	Vvt desen sone vut dese*n* wonde*n*	
36	Wies godheit niem*en* mach ghegronde*n*	
123vb	Noch wies me*n*schelicheit	328
	So vloyde*n* ende begonden	
	Die sacramente*n* te dien stonde*n*	
4	Va*n* alre salicheit	
	Ne hebbe mijn gheloue ontbonde*n*	332
	So ic naest hebbe ondervonde*n*	
	Na mire moghentheit	
8	Die dit gheloue vast orconde*n*	
	Aflaet groot va*n* hare*n* sonde*n*	336
	Es he*m* altoes ghereit	
	Vp dat mer in vulsteit	
12	Iacop du berechts mi scone	
	Nu berecht mi vande*n* p*er*sone	340
	Die me*n* heet helich gheest	
	Hoe mijn gheloue sond*er* hone	
16	Te he*m* cle*m*me en*de* spa*n*ne crone	
	Die alre gauen es meest	344
	Want vande*n* vader ente*n* sone	
	Hebdi mi dat hu god lone	
20	Scone berecht en*de* v*er*heest	
	Dies danckedi de martelare vrone	348
	D*aer* boue*n* inde*n* hoghe*n* trone	
	En*de* gheue di vulleest	
24	Datture coms onghevreest	
	Martijn ons leert die scrifture	352
	Dat een god eene nature	
	Emmer sijn dese drie	
28	Altoes euen na ghebure	
	En*de* v*er*sceeden te gheere hure	356
	Noch v*er*schieden nie	
	Vad*er* kint v*er*stant ter cure	
32	Vut deser dobbelre gods dure	
	Wie caent ghegronde*n* wie	360
	Coemt die gheest die soete ghure	
	Die reene godheit entie pure	
36	Hier vp prouf ende zie	
124ra	Met herte*n* ende dies ghie	364
	DIts die troost die alre meest	
	He*m* die arem sijn va*n* gheeste	
4	Leert hi blide sijn	

Hi es in pine*n* altoes feeste 368
Hi doet meneghe*n* die was beeste
Sijn zuuer ende fijn
8 Wapene god die dit ve*r*heeste
Dat hi va*n* sine*n* vulleeste 372
Smaecte een dropelkijn
Die ware gode die alre meeste
12 Wa*n*t gheene vreese va*n* te*m*peeste
Noch oec ne gheen venijn 376
Ne scaedde des zielen sijn
DIts des vaders en*de* soens gaue
16 Rijcheit boue*n* alre haue
Fonteine des leuens al 380
Wie so porret vort hier haue
Wat rijchede*n* datme*n* he*m* gaue
20 Soude he*m* dincken smal
Rijcheit die co*ninc* heuet of graue 384
Nes tiende*n* deel va*n* eene*n* cave
Ghehacht vor dit gheval
24 Ihesus die ruste inde*n* graue
Met deser helicheit so laue 388
Ons alse men rumen sal
Dit arme erdsche dal
28 DIts des vade*r*s en*de* des sons mi*n*ne
Dits caritate d*aer* altoes inne 392
Rust die triniteit
Hi es die der p*ro*pheten sinne
32 Leerde en*de* maecte in jnne
Des gods soens me*n*schelicheit 396
Hens co*ninc* noch coninghinne
Die ne*m*mer af laet ghewinne
36 Van sire onsalicheit
124rb Hine hebbe een traen al waert oe dinne 400
Va*n* dese*n* dauwe tsine*n* beghinne
Al wel vare*n* es he*m* ontseit
4 D*aer* dese es onghereit
DEse leerde de*n* apostele*n* tware*n* 404
Alle die tonghe*n* die doe ware*n*
In dese weerelt breet
8 Dese gaf de*n* martelaren
Dat si conste*n* sonde*r* mesbare*n* 408
Ghedoghe*n* harde menich leit
Dese can de sinne ve*r*claren

12 Die de sonde*n* hebbe*n* ve*r*zware*n*
En*de* tcoude maken heet 412
Sine*n* lieue*n* sine*n* caren
Deelt hi sond*er* eenich spare*n*
16 Dat godlike cleet
Dat ne*m*mermeer ve*r*gheet 416
Vvt helpt martijn sin en*de* tale
Die begheue*n* mi alte male
20 Meer te sprekene vort
Elc pe*r*soen ve*r*stant mi wale 420
Es god en*de* dies nes gheene hale
Va*n* dren d*aer* men af hort
24 Doch eist waer een die berch en*de* dale
Sciep en*de* al tgrote en*de* alt smale 424
D*aer* af tellen alle wort
Ne ganc niet ouer dese pale
28 Hout dit in dire he*r*te*n* zale
Sone wertstu niet ve*r*smort 428
In die helsche mort
Vvare oec jeme*n* die wede*r* sprake
32 Dit gheloue en*de* dese sake
Hi ware eewelike ve*r*doemt 432
Recht waert datme*n* inde*n* bra*n*t stake
En*de* d*aer* na thelsche vier smake
36 D*aer* me*n* die duuele in droemt
124va Helpt god dat ic daer gherake 436
Dat ic zie d*aer* ic af make
Die godheit al onghenoemt
4 Sone trect mi niet de helsche d*ra*ke
Met he*m* ter eeweliker wrake 440
Daerme*n* die duuele in droemt
Wien dat scaet of vroemt
8 Amen jacop lieue gheselle
Mi dinct dat ic hu ze*er*e quelle 444
Doch haddix grote*n* noot
Alsic dit lese en*de* spelle
12 Maghic leeren als ic ve*r*telle
Mijn gheloue al bloot 448
D*aer* ic bi scuwe*n* mach die helle
Vp dat ic mi d*aer* toe ve*r*snelle
16 Te doene dat god gheboot
God die de doot wrac va*n* abelle 452
Bringhe ons noch ter hogh*er* celle

Dats in abrahams scoot
20 Naer dese corte doot . Amen .

Vvat mochte maria segghe*n* daer [**II.8**] 1
D*aer* so sach met he*r*ten zwaer
Haren sone hanghen
24 Doncker wart die middach claer 4
Want nature hadde vaer
Die sonne es v*er*ganghen
Wel mocht soe driue*n* g*roo*t mesbaer
28 Stille int he*r*te en*de* openbaer 8
Om steru*en* mocht h*aer* langhe*n*
Dus mocht soe claghe*n* ou*er* waer
Wringhe*n* hande*n* en*de* slite*n* haer
32 En*de* met naten wanghen 12
Dese wort dus ane vanghe*n*
Cruce dies beclaghic mi
Twi eist dat ic vinde an di
124vb Dje vrucht die mi toe horde 16
Die vrucht die ic drouch maghet vri
Wat so adame sculdich si
4 Dien de viant v*er*doorde
Mijn reine*n* lachame*n* vrucht owi 20
Ne soude andi niet hanghe*n* bedi
Wantene noit sonde becoorde
8 Es dit recht te ware*n* ny
In welke*n* so v*er*buerde hi 24
Dies met eenen worde
Eens niemen diet oyt horde
12 Twi hanghet hi die niet heuet mesdae*n*
Hoe dorstu de*n* goede*n* vaen 28
Doe de*n* quade*n* pine
Die nie en rouede zie ic vlaen
16 De*n* onsculdeghe*n* andi slaen
En*de* hanghe*n* onder die zine 32
Die tleue*n* gheuet moet hier aen
En*de* niet dies v*er*diende een traen
20 Drinct va*n* dine*n* venine
Wane*n* qua*m* di die stoute waen 36

124va20-21 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

Dattu dorres vor he*m* ghestae*n*
Die va*n* eenen risekine
24 Di coos dus vrouwe tsine
DIe ordineerde die rechte wet 40
Dattu he*m* best torment gheset
Die mesdadich wert vonden
28 Twi houtstu he*m* gheuae*n* int net
Die alre mesdaet es onbesmet 44
Dits doghet v*er*werret met sonde*n*
Mi dinke datme*n* wel doe*n* v*er*ghet
32 Me*n* loent he*m* wers die dienet bet
Dits onrecht talle*n* stonden 48
Danc es ontseit elc sins belet
Die andi hanghet es onbesmet
36 Van dogheden en*de* ontvonden
125ra Al hanghet hi tusschen tween honde*n* 52
Mordenaren die roof bestaen
Die lieden wonden en*de* slaen
4 Bestu gheset te wraken
Den rechten met dogheden beuae*n* 56
V*er*chiert met helicheit en*de* dor gae*n*
Dien soude al heere ghenaken
8 Hier o*m*me dincket mi mesdaen
Dattu he*m* diemen niet dar dwae*n* 60
Dus onwert dorres maken
Twi moet dat leue*n* doot ontfae*n*
12 Dit dinct mi wesen sond*er* waen
Onghehorde spraken 64
In alre hande saken
Dat cruce d*er* maghet d*us* antwort
16 In hebbe vrouwe eeren niet een ort
Ens mi al va*n* hu comen 68
Die vrucht vrouwe die hu toe hort
Die mine telghe*n* v*er*chiert begort
20 Met sond*er*linghe*n* bloemen
Lye ic dat ghi brocht maghet vort 72
Nu es soe gheseilt an mijn bort
Soe keert hu noch te vrome*n*
24 Al draghedi rouwe om dese mort
Al oest al west al suud al nort 76
Sal he*m* noch dies beroeme*n*
Dat jh*esus* he*m* liet doeme*n*
28 IC draghe vrouwe an mine*n* mast

Die soete vrucht die*n* soete*n* last 80
Niet tuwe*n* bouf alleene
Nu wart hi me*n*sche dese gast
32 Dor hu en dede hijs niet I bast
M*aer* dor die w*eer*elt ghemeene 84
Hier o*m*me heefti in hu gherast
En*de* dor waden en*de* dor past
36 Dit leue*n* vul van weene
125rb Hi wille die w*eer*elt in dogheden wast 88
En*de* elc si in me*r*kene vast
Sijn leuen omoedich en*de* reene
4 En*de* micke vp weelde cleene
IC lyes hine ve*r*buerde niet 92
Doot passie no ve*r*driet
Al waest dat hi steru*e*n woude
8 Want sijn steru*e*n d*er* doot ve*r*biet
Die macht d*aer* soe bi ve*r*driet 96
Alle ionghe en*de* oude
An thout was h*aer* adame messciet
12 An mijn hout hire o*m* sijn leue*n* liet
Alse een kempe boude 100
Hh*aer* galt de*n* roof alse me*n* wel ziet
D*aer* hi niet alse vele alse iet
16 Mesdaet hadde of scoude
En*de* al dor smeinsche*n* houde 104
DEerste adaem gaf ons de*n* val
Dand*er* adaem ve*r*soenet al
20 Hi gaf ons tlanghe leuen
Die doot viel inde*n* helsche*n* wal 108
Daerse e*m*mermeer in wese*n* sal
Daers lucifer in bleue*n*
24 Die ons maecte al tghescal
Wa*n*t hi adame die w*aer*heit al 112
Die ons brochte jn dat sneue*n*
Hier o*m*me qua*m* *cristus* in dit dal
28 En*de* rouede de*n* viant en*de* stal
Den rof dien hi ghedreuen 116
Hadde int langhe leuen
DIe stake die de*n* wijngaert hout
32 Dies lijt en*de* dies ben ic bort
Ne wan niet die rosine 120
Wies mach die druue heesche*n* scout
Va*n* mesdade*n* vp dat hout

36	**H**ennes gheen recht anschine	
125va	**I**n bem va*n* roeme niet so stout	124
	Dat ic mi trac an die ghewout	
	u Wes kints moeder tsine	
4	**M***aer* doe me*n* mi boet sulc sout	
	D*aer* niet dooch ieghe*n* selu*er* no gout	128
	An mi ghecruust te pine	
	Ontfinghic die vrucht dine	
8	**A**lsic dine*n* sone ontfinc	
	Waest eene steruelike dinc	132
	Naer me*n*schelike nature	
	Nu en screye no hande ne wrinc	
12	**M***aer* dine*n* grote*n* rouwe dwinc	
	Hi keert in cortre vre	136
	Ontsteruelike da*n* lach en*de* sinc	
	Hi v*er*soent noch meneghe*n* ballinc	
16	**A**lst vor sprac die scrifture	
	Die lucifer die lose ontfinc	140
	Hi roert noch and*er* helle*n* rinc	
	Hi breect die helsche muere	
20	**D**ie porten entie duere	
	Dv best die wijgaert	144a
	Die druue dijn kint	144b
	Wat es orbarliker twint	
24	**D**a*n* tpersoer te wine	
	D*aer* me*n* de*n* wijn met vte wint	
	En*de* so perst en*de* so bint	148
	Dat hi te beter schine	
28	**E**n*de* me*n*ne meer te drincke*n* mint	
	Wat es datme*n* soeter vint	
	Da*n* gheperste beyerkine	152
	Alser dat soete sap vut rint	
32	**I**c bem tpersoer dats bekint	
	Wats zoet*er* da*n* tkint dine	
	Gheperst inder pine	156
	IN dijns kints doot es leue*n* al	

125va3 *Voor* **W**es *is in tweede instantie (nog voor het rubriceren) een* **u** *geschreven.*
125va6 *Na* te *is een* r *uitgeradeerd.*
125va12 dine*n: Het abbreviatuurteken kan ook gelezen worden als* re, *zodat ook de lezing* dine*re mogelijk is.*
125va21-22 *Deze twee regels vormen samen één vers en zijn daarom als 144a en 144b geteld.*

36 **N**u make*n* ypocriten ghescal
125vb **E**n*de* veinse*n* he*m* vul rouwe*n*
Om dijn kint bidsi groot en*de* smal 160
H*aer* bidde*n* es sonder ghetal
4 **V**p mi wilsi niet scouwe*n*
M*aer* nv rust hier vp mijn stal
Ens niieme*n* dies gheniete*n* sal 164
Hine moet an mi en trouwe*n*
8 **S**ughe*n* die quale die hi qual
An mine telghe*n* of niet een bal
Ne doech he*m* haer berouwe*n* 168
Sine moete*n* sijn te blouwe*n*
12 **S**eghet de*n* ypocriten dat
Ghi souct an mi uwes kints gerat
De*n* cruce hebbict beuolen 172
Mijn kint es nv meer sughens sat
16 **H**i hanct ant cruce naect ter stat
Siet sine wonde*n* smolen
Gaet etet d*er* spisen die hi at 176
Maect hu met sine*n* drancke nat
20 **G**aet leeren tsire scolen
Bose bidders hout sine*n* pat
Cruupt na he*m* dor tselue gat 180
Of anders suldi dolen
24 **I**n die helsche holen
Maria zweech en*de* so v*er*stont
Dat hare tcruce ware orcont 184
En*de* dat hi steru*en* wilde
28 **H***aer* sone en*de* om te makene ghesont
Alte male die w*eer*elt ront
En*de* hi ons teenen scilde 188
Sijn cruce gaf en*de* maecte cont
32 **D**at tote in die helle gront
Sine macht behilde
Hier o*m*me benedyet elc mont 192
C*ristus* onsen riken vont
36 **D**ie dor ons was so milde
126ra **D**at hi den vader stilde
NV hort hier mijns he*er*en jh*esus* geclach 196

125vb16 ter stat*:* ter *op rasuur geschreven en* stat *toegevoegd, beide door hand I.*
125vb18 hi at*:* i *en* a *zijn op rasuur geschreven door hand I.*

	E*n*d*e* merct of hi claghe*n* mach	
4	Vp dat kerstinhede	
	Ennes niemene ond*er* de*n* dach	
	Diet oint vreeseliker stae*n* sach	200
	Da*n* het staet nv ter stede	
8	Hets al v*er*loren owi owach	
	Dat heleghe lant d*aer* hi in lach	
	Begraue*n* na me*n*schelichede	204
	Hort hier rouwe sond*er* v*er*drach	
12	Hort hier zw*aer* hant gheslach	
	Hort hier zware*n* onvrede	
	Thouet claghet ou*er* al die lede	208
	Sech me*n*sche merc en*de* besie	
16	Saghestu meerre*n* rouwe nie	
	Dan du ane mi heues vonde*n*	
	Wat mochtic meer doen dor die	212
	Da*n* hanghe*n* steru*e*n proef en*de* ghie	
20	Met aldus zware*n* wonden	
	Merc vp di selu*e*n en*de* spie	
	In welke*n* danckestu mi je	216
	Dat ic ghalt dine sonden	
24	Mi es alse der aermer bye	
	Diet thonich vint en*de* weet wie	
	Dit nutte*n* sal met monde	220
	Of dancke*n* teenegher stonde	
28	Vor dese*n* danc en*de* vor dit goet	
	Dat ic mijn lijf mijn vleesch en*de* bloet	
	Duer di hebbe v*er*sleten	224
	Toghestu mi dine*n* fiere*n* moet	
32	Alse die toepsel werpt ond*er* voet	
	En*de* wils mijns al v*er*gheten	
	En*de* dorres mi alse een hont v*er*woet	228
	Passien crucen metter spoet	
36	Dor naghele*n* en*de* dor speten	
126rb	En*de* v*er*wijts mi datselue bloet	
	Die huut mine*n* ziden woet	232
	En*de* dune wils niet ghewete*n*	
4	Hoe nouwe ict noch sal mete*n*	
	Vvaenstu in hore meneghe*n* heet	

126ra17 vonde*n*: *Kleiner en enigszins boven de schrijflijn door de teksthand geschreven. Mogelijk later toegevoegd.*

	Mijn lijf mijn bloet mij*n* doot mij*n* zweet	236
	Die menich w*aer*f v*er*zweeren	
8	**I**a al dat me*n*schelike leet	
	Dat ic dor di ontfinc en*de* leet	
	Verwijtstu mi tonneeren	240
	Dat arme me*n*schelike cleet	
12	**D**at ic ane dede dor di ghereet	
	D*aer* houdstu met dijn sceeren	
	En*de* vloucst in dine*n* moede heet	244
	Du best te mi waert also wreet	
16	**M**oghestu du souts mi deeren	
	En*de* huten hemele weeren	
	Nochta*n*ne es dit niet ghenouch	248
	Hare die mi maghet drouch	
20	**I**n hare zuuere lancke	
	En*de* mi baedde en*de* dwouch	
	En*de* moederlike vp mi louch	252
	Dune zwers va*n* hare tondancke	
24	**N**une vindstu el ne gheene plouch	
	Die di mach winne*n* eenech gevouch	
	Ieghe*n* die helsche stancke	256
	Dan soe die de*n* viant v*er*slouch	
28	**E**n*de* sine*n* fiere*n* hals v*er*wouch	
	Soe es die wijngaert rancke	
	Die scinct dontfarmighe drancke	260
	Vvaenstu meinsche*n* weelde plien	
32	**S**onde*n* volghe*n* weldaet vlien	
	Mijns enter w*eer*elt pleghen	
	Dune souts mijn anschijn niet bezien	264
	Wiltu di metter w*eer*elt tien	
36	**E**ls hoet di d*aer* ieghen	
126va	**D**u moets di setten in dien	
	Dat du d*er* w*eer*elt doot salt ghien	268
	Oftu werts v*er*sleghe*n*	
4	**O**f ensaldi niet ghescien	
	Met mi te leuene in weet wien	
	Du di da*n* laets ontweghen	272
	Dijn sin es onghedweghen	
8	**NV** staet dijn sin al ande*n* scat	
	Verstaet dat ic di leere dat	
	Dattune nine souts minne*n*	276
	Nu soucstune dor die vloede nat	
12	**D**ie w*eer*elt dore in elke stat	

	Dine v*er*saet gheen winne*n*	
	Du best mijns al worden sat	280
	Den naecte*n* jh*esus* dat reene vat	
16	**N**e wiltu niet bekinnen	
	M*aer* weeldich enter doghet lat	
	En*de* va*n* edelen wine mat	284
	Es smaerghins dijn beghinne*n*	
20	**E**n*de* snachts v*er*smort va*n* zinne	
	Nochtan al dese ouerdaet	
	Sie ic dat rijst en*de* vp gaet	288
	Vor sacristie	
24	**V**reeselijc leue*n* vreeselijc raet	
	Luxurie en*de* fier ghelaet	
	Daers thouet af clergie	292
	Dien sijn abijt wale staet	
28	**E**n*de* dicke nieuwe cleedere ontfaet	
	Die*n* gheuemen prelatie	
	Mijn herue d*aer* ic o*m*me was ghebaet	296
	Int rode bloet nut die mi haet	
32	**I**c roupe en*de* ic castie	
	Naect but*er* compaengie	
	IC zie dat rec wel ghecleet	300
	Dat no weder cout no heet	
36	**N**iet en mach ghedoghen	
126vb	**D**ie spise edelijc ghereet	
	Den beste*n* wijn die me*n* weet	304
	Scone nappe vort toghen	
4	**I**c doghe hongher en*de* leet	
	Ic roupe dat mi de storte zweet	
	Broot vor haren oghen	308
	Si segghe*n* hore hoe die triwa*n*t bleet	
8	**H**i ga daerne die duuel gheleet	
	Al soudic al v*er*droghe*n*	
	Hare h*er*te en mach niet boghe*n*	312
	IN ordinen zie ic wel	
12	**D**attere menich an h*aer* vel	
	Ghecruust sijn entie claghe*n*	
	Dan soucsi onscult of yet el	316
	En*de* keere*n* he*m* ander w*eer*elt spel	
16	**I**nt abijt dat si draghen	
	In he*er*en rade sijn si fel	
	Bendich zeere en*de* snel	320
	Hoe si scat beiaghen	

20 **M**e*n* weet sulke*n* dient ghevel
Dat hi vloeke sond*er* ghetal
Beiaghede in sine*n* daghe*n* 324
Noch bidme*n* he*m* meer plaghe*n*
24 **S**ulc es die ontcrope*n* sceen
De*r* we*er*elt en*de* liet h*aer* leen
En*de* leerde de*n* beggaert make*n* 328
Die liet bedinghe en*de* ween
28 **V**p thout te slapene en*de* vp steen
En*de* dat langhe waken
Nu loopt hi ghelijc d*er* reen 332
De*r* we*er*elt dore al in een
32 **D***aer* hi hare mach ghenake*n*
Egypten d*aer* hi teerst in green
Dincthe*m* so goet dat he*m* en gheen 336
Iheusalem dinct smaken
36 **I**c kenne alle dese saken
127ra **IC** hebbe volen in loechens niet
Den prelaten tander diet 340
En*de* mine heruelichede
4 **N**u coemt een princhen en*de* ghebiet
Dreghet bidt en*de* miet
En*de* maect groten onvrede 344
So dat hi sine*n* neue vp tiet
8 **I**n bisscop doeme of ande*r*s jet
D*aer* groot ghewin volghet mede
Vptie wulle men al siet 348
Der scape sorghe men al vliet
12 **H**eeft men die werdichede
Tscaep beveelt me*n* de*n* vrede
Al es een va*n* lettre*n* naect 352
Sot luxurieus en*de* mesraect
16 **H**i coemt in met ghewelde
Mine gracie es niet diene maect
Ic be*m* die ghene die sijns o*n*tsaect 356
Men acht niet dat ic scelde
20 **M***aer* ic segt die eewelike waect
Die rente die so zoete smaect
Coemt noch te*n* langhe*n* ghelde 360

126vb23 bidme*n: De* m *heeft een pootje teveel.*
127ra18 *Het tweede* die *kan ook gelezen worden als* dre.

Daermen in die helle die blaect
24 Teenen sekeren daghe ghestaect
Antworden moet hoe men telde
Die scape vpten velde 364
DIe mine herue dus grijpt an
28 Die ic met minen bloede wan
Dats een wulf gheen herde
Heuet hi die rente dan 368
Hem ne rouct waer de wulf ran
32 Die dat scap verterde
Absolucie zeghel ban
Es alte cope mettien man 372
Hem en roeket wiet derde
36 Haddi sijn beiach daer van
127rb So haddi daer hi omme began
Ende twi hi begherde 376
Hoe hi hem gherne ghenerde
4 IC segghe dat elc antworden moet
Waer hi wulle vleesch ende bloet
Vanden scape belende 380
Welc oec so die wulf verdoet
8 Eist vanden herde onbehoet
Hi gheldet tsire scende
Hennes niemen oec so vroet 384
Die mi onteekent quaet of goet
12 Want icse oint alle kende
Nu keert te mi waer metter spoet
Ic bem die hu mine aerme ondoet 388
Scuwet die helsche helende
16 Eer icker hu in sende
Ontfarme hu dat ic theileghe lant
Ghegheuen hebbe minen viant 392
Om wrake van uwen sonden
20 Want ic gheenen princhen en vant
Die daer waert steken dorste de hant
Dies ghauic den honden 396
Breect alle der sonden bant
24 Neemt mijn teekin ic sets v pant
Dat sijn mine vijf vonden

127rb3 ghenerde: rde *is mogelijk door hand I bijgeschreven. De kleur van de inkt verschilt echter nauwelijks van die welke de teksthand gebruikte.*

	Vaert tote surien ant sant	400
	Ghi sult slaen tfolc onbecant	
28	**I**n wel corten stonden	
	Mine macht mach niem*en* gegronde*n*	
	Al claghic ens niet mine noet	404
	Hemele erde cleene en*de* groot	
32	**E**s al in minen handen	
	M*aer* dat ghi mint de langhe doot	
	En*de* mi scuwe*n* wilt al bloot	408
	Dats onrecht vul va*n* scanden	
36	**N**eemt dat ic biede en*de* boot	
127va	**M**ijn teekijn ghi sult themelsche broot	
	Vp mi daer mede panden	412
	Hu sal zuuere*n* mijn bloot roet	
4	**I**c ondoe hu mine*n* scoot	
	Quite va*n* allen banden	
	Vry va*n* helsche*n* vianden	416
	Vvat maghic aerme*n* segghe*n* dan	
8	**I**c arem besondicht man	
	Ouer mi alleene	
	En*de* vort ouer al tghespan	420
	Dat vut adaems vleesche ran	
12	**E**n*de* v*er* yeuen ghemeene	
	Meerre hope qua*m* mi noit an	
	Da*n* vp hare diene wan	424
	Die qua*m* in desen weene	
16	**O**m te v*er*soenne de*n* ban	
	Die onse vader adam began	
	En*de* tcruce troost mi cleene	428
	An die maghet reene	
20	**D**at cruce seghet marie*n* dat	
	Wat some*n* bit of datme*n* bat	
	An hare vp ghenaden	432
	Dat het niet en doech een blat	
24	**M**e*n* en moet come*n* d*aer* ter stat	
	D*aer* tcruce staet gheladen	
	En*de* werde*n* vande*n* drancke sat	436
	D*aer* hi af dranc d*aer* hi af at	
28	**D**iet al heuet dor waden	
	Maria zwighet alse mat	
	En*de* es ons te bescermene lat	440
	Alse oft soe onberaden	
32	**O**ns ware te stane in staden	

	DIe selue gheuet ons grote*n* vaer	
	Die d*aer* hanghet openbaer	444
	An dat cruce ghesleghen	
36	**E**n*de* gaet ons met eere*n* naer	
127vb	**S**o dat ons es alte zwaer	
	Die der w*eer*elt pleghen	448
	Hebbe*n* wi gheene hulpe daer	
4	**M**en ons hebbe*n* sal o*m*maer	
	So werden wi bedreghen	
	Nu soeke*n* wi met redene*n* claer	452
	Die vor ons spreket da*n* waer	
8	**H**elpt ons d*aer* gheen deghen	
	So moete*n* wi ontweghen	
	NV willic da*n* een p*ar*lement	456
	Ouer dat sondeghe couent	
12	**T**usschen he*m* tween beghinne*n*	
	Dat cruce lyet ende bekent	
	Dat alle*n* rouwe was ghehent	460
	Alse he*m* god liet bekinnen	
16	**S**teruelijc vor die me*n*scheit blent	
	Nu spreecti dat si sijn ontwent	
	Die he*m* niet so v*er*sinnen	464
	Dat sine soeke*n* an thout ghescent	
20	**M**aria zwighet alse die ons sent	
	Ten cruce wille*n* wi winnen	
	Aflaet va*n* sire minnen	468
	DIe sondare die he*m* z*eer*e ducht	
24	**S**ouct des leuens edele vrucht	
	An thout vande*n* leuene	
	Dat adam met sire ontucht	472
	V*er*loos en*de* al die zoete lucht	
28	**D***aer* me*n* niet weet va*n* sneuene	
	Nu ne diet hope nochte vrucht	
	Nochte volghe*n* nochte vlucht	476
	D*aer* me*n* dit pliet te gheuene	
32	**H**ine moet met trane*n* make*n* vucht	
	Sine oghe*n* en*de* proeue*n* hoe v*er*sucht	
	Ih*esu*s in sinen beuene	480
	Die an thout pliet te cleuene	
36	**D**En appel diet al leuen doet	
128ra	**S**ie ic dat die maghet voet	
	Met hare*n* edelen soghe	484
	D*aer* neemt hi waesdom en*de* spoet	

4 Vort sie ickene hanghe*n* bebloet
An dat cruce hoghe
Wie sal mi dies make*n* vroet 488
Welc haerre dat ic heete*n* moghe
8 Thout dat tleuen toghe
Of diene moederlike broet
Of dat cruce d*aer* hi an stoet 492
Doene sach menich oghe
12 Steru*en* met ghedoghe
Boem va*n* leuene nes waer een
Welc haerre da*n* va*n* desen tween 496
Es thout dat wi begheeren
16 Of soe d*aer* hi in vleesch en*de* been
Ontfinc sond*er* man ne gheen
En*de* sond*er* eenich deeren 500
Of thout d*aer* hi an liet die ween
20 Die so*n*ne vervoer het scuerde steen
Alse ons die wise leeren
An welke*n* houde*n* wi onse leen 504
Of welc haerre sulle*n* wi vleen
24 Wiste wi an wien ons ke*er*en
So mochte*n* wi comen teeren
DIe maghet die drouch sond*er* zaet 508
De*n* appel d*aer* al tlijf an staet
28 Va*n* d*er* me*n*schelichede
Dat cruce wantm*en* an he*m* slaet
Es die de*n* appel gherne ontfaet 512
En*de* gheuet he*m* sine rijphede
32 Elc alseme*n* ter redene*n* gaet
Dinct mi wese*n* sond*er* beraet
Thout sond*er* steruelichede 516
An welke*n* es onse toeu*er*laet
36 Of dese of die wie gheeft o*n*s raet
128rb Dese twee dincken mi mede
Ghehint in eene stede 520
Nv be*m* ic tussche*n* he*m* twee*n* ghestae*n*
4 En*de* ic en weet te*n* welke*n* gaen
Ter crucen so ter maghet
Ic be*m* in eene*n* soete*n* waen 524
Hier zughet hi de*n* zoeten traen
8 En*de* kintschelike hi claghet
Int cruce heeft hi die aerme ontaen
Alse diet al gader wille ontfaen 528

Dat o*m*me ghenaden iaghet
12 Waer ic lope hens niet mesdaen
Ic mach in zekerre hauene slae*n*
Elc mi so wel behaghet 532
Dat ic bliue onv*er*saghet
16 DIe moeder es die hare bewint
Te cussene en*de* te helsene tkint
Alse dies hare can ghelaten 536
Dat cruce de*n* selue*n* an he*m* bint
20 So dat he*m* vten ziden rint
Dat bloet va*n* caritaten
An die maghet die hi mint 540
Eist dat hi melc sughe*n* beghint
24 Der me*n*scheit te baten
M*aer* ant cruce hi hute sint
Onse lijfnere d*aer* me*n* in vint 544
Die sonde*n* al verlaten
28 D*aer* wi in waren v*er*waten
DIe maghet es die vore*n* gaet
En*de* brinct ons vrucht en*de* zaet 548
Vande*n* langhe*n* liue
32 Dat cruce datter hoghe staet
Es die metter vrucht v*er*zaet
Ons hongherehe*n* keytiue 552
Haerre gheen es goet v*er*smaet
36 Wa*n*t elc es onse toeu*er*laet
128va Ontfaermicheit nv scriue
An welke*n* ics best bliue 556
Ontfarmicheit dus antwort
4 Ic ga mette*n* rechte vort
En*de* metter ghenaden
Vp mijn vo*n*nesse merct en*de* hort 560
Die teen souct hi es v*er*doort
8 Laet hi he*m* tand*er* ontbliuen
Diene an thout souct v*er*mort
Hi vint he*m* th*er*te sijn dor boort 564
Die maghet in trane*n* baden
12 Elc es an andre*n* beghort
D*aer* teen es tand*er* es an sijn bort
Si zijn dies beraden 568
Gheen wille andren v*er*smade*n*
16 DIe he*m* an die maghet hout
Ne steect d*aer* bi niet int ghewout

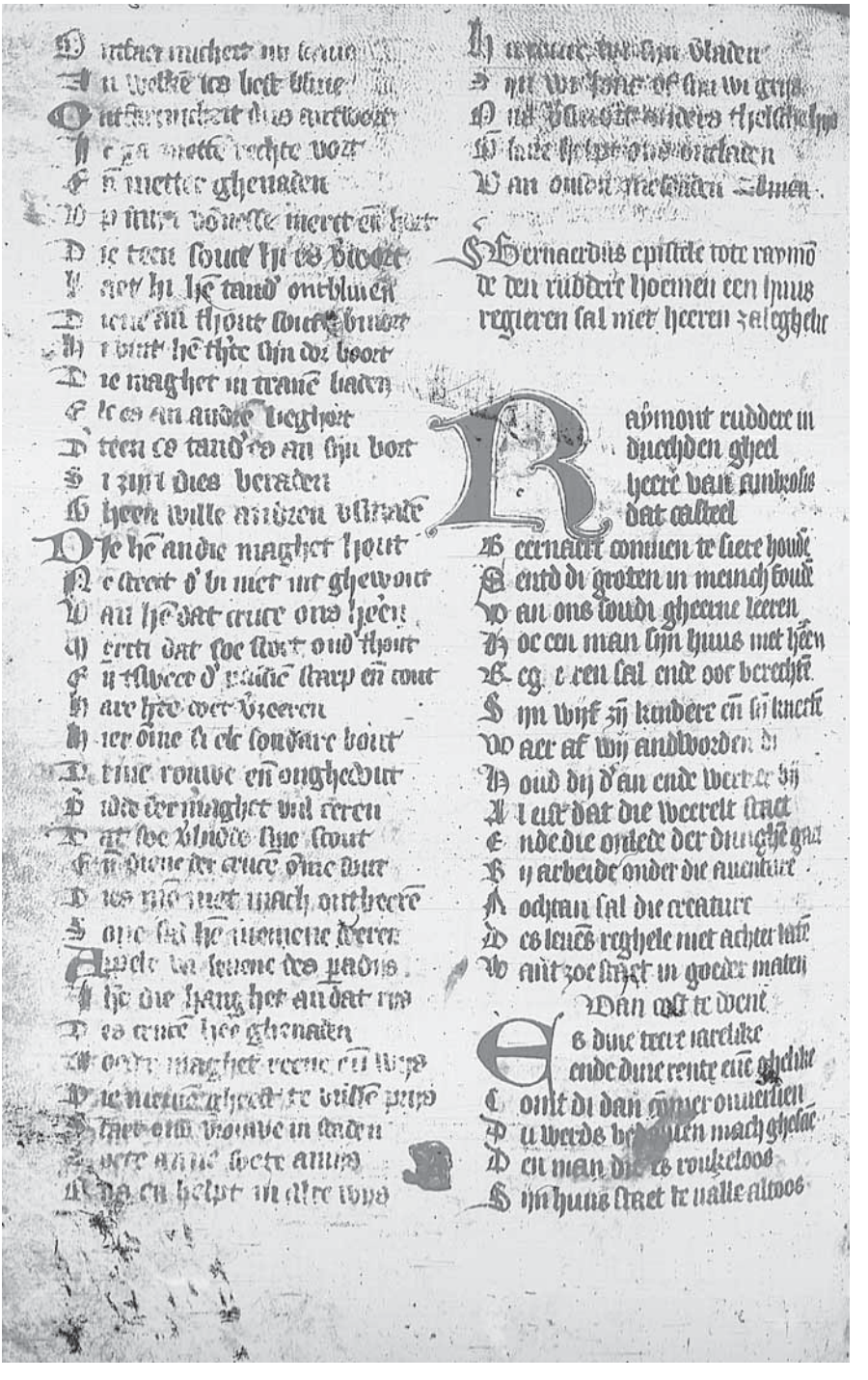

Afb. 17. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.128v (verkleind)

Van he*m* dat cruce ons he*er*en 572
Mercti dat soe stoet ond*er* thout
20 En*de* tsweet d*er* passie*n* scarp en*de* cout
Hare he*r*te doet v*er*zeeren
Hier o*m*me si elc sondare bout 576
Driue rouwe en*de* onghedout
24 Bidde der maghet vul eeren
Dat soe v*er*bidde sine scout
En*de* diene der cruce*n* o*m*me sout 580
Dies me*n* niet mach ontbeere*n*
28 Sone sal he*m* niemene deeren
Appele va*n* leuene des p*ar*adijs
Ih*esus* die hanghet an dat rijs 584
Des cruce*n* he*er*e ghenaden
32 Moeder maghet reene en*de* wijs
Die niieme*n* gheeft te vulle*n* prijs
Staet ons vrouwe in staden 588
Soete amie soete amijs
36 Ons en helpt in alre wijs
128vb Hu cruce wi sijn v*er*laden
Sijn wi jonc of sijn wi grijs 592
Ons v*er*smort anders thelsche hijs
4 Ghine helpt ons ontladen
Van onsen mesdaden **Amen** .

S*ENTE* BERNAERDUS EPISTELE TOTE RAYMO*N* DE DEN RUDDERE HOEMEN EEN HUUS REGIEREN SAL MET HEEREN ZALEGHELIC [**II.9**]

8

Raymont ruddere in
duechden gheel 1
heere van ambrosis
12 dat casteel
Beernaert comnen te siere houde*n*
Sentd di groten in menich foude*n* 4
Van ons soudi gheerne leeren

128vb5-6 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*
128vb6 *Met deze regel begint hand C.*
128vb8-9 *Tussen deze regels bevinden zich in het handschrift twee witregels.*
128vb9 *Representant* c *is zichtbaar. De initiaal* **R** *is op rasuur aangebracht; waarschijnlijk heeft er aanvankelijk een* **C** *gestaan.*

16 **H**oe een man sijn huus met he*er*en
Regeren sal ende ooc berechte*n*
Sijn wijf zij*n* kindere en*de* sij*n* knecte*n* 8
Waer af wij andworden di
20 **H**oud dij d*aer* an ende werker bij
Al eist dat die weerelt staet
Ende die onlede der duughe*n* gaet 12
Bij arbeide onder die auenture
24 **N**ochtan sal die creature
Des leue*n*s reghele niet achter late*n*
Want zoe staet in goeder maten 16

VAN COST TE DOENE

28 **E**s dine teere iarelike
ende dine rente eue*n* ghelike
Comt di dan co*m*mer onuersien
Du werds bedoruen mach ghescie*n* 20
32 **D**en man die es roukeloos
Sijn huus staet te ualle altoos
129ra **W**at es die roukelose man
Anders als ic ghemerken can 24
Dan een huus dat staet in gloede
4 **E**nde verbrandt al sonder hoede

VAN MEISENIEDEN

Merc dij*n*re bode neere*n*steit
van dies te haren die*n*ste steit 28
8 **D**ie eens mesdoet ne scuwen niet
Besouke bat ofs meer ghesciet
Die dicwil ouersiet sijn goet
Es wijs neerenst ende vroet 32
12 **E**mm*er* tot dinen besten ziet
Hem ongheert ende sij*n* spreke*n* niet

VAN BRULOCHTEN

Costelike brulochte bri*n*ghe*n* i*n*
16 scade cost en*de* ghee*n* gewij*n* 36

128vb16 heer*en*: *De* n *is door een andere hand bijgeschreven.*
128vb17 **R**egeren*: Van het oorspronkelijk geschreven woord* **R**egheeren *zijn de* h *en de derde* e *uitgeradeerd.*
129ra11 **E**s wijs*: Door de teksthand mogelijk op rasuur geschreven.*
129ra16 *Tussen* scade *en* cost *is* ende *doorgestreept.*

Van rudderschepe

Cost om rudderscap ghedae*n*
mach me*n* met he*er*e wel a*n* gae*n*
20 Cost ghedaen dor den vrient
Es redelic wa*n*t daer wel toe die*n*t 40
Cost om dietsine verdwaest
Hets uerlore*n* wat men aest
24 **Van ghulsicheden**

Voet dijn ghesijn met grouu*er* spise
niet leckerlic als die onwise 44
Leckernie zelden vergaet
28 En sij die doot diese verslaet
Die lecker es ende roukelose
Blijft een vul keytijf alloos 48
Lecker winne*n*de en*de* dilighent
32 Es al solaes zo waer me*n* kent
Gef up den passche*n* grouue spise
Dine*n* boden ghenouch in goeder wise 52
Laet gulsicheit m*et* der burse kiue*n*
36 Ende wildat emm*er* so bedriuen
129rb Daer du toe gheroupen sijs
Dat du daer dat recte wijs 56
Want die gulsich valsche orconde*n*
4 Arde zaen sal hebben vonde
Ende vele meer dan ooc es goet
Die burse dit niet gheeren doet 60
Daer so merct ende es in vare
8 Dat leckaert scrijn en keldenare
Heist ghehidelt al zij*n* sij wijt
Of sal doen in cutter tijt 64
Scandelic strijdt die leckernie
12 Ieghen der bursen heerscapie
Tusschen hem beeden ne was nie
Huut der ghiericheit enuie 68
Bescheet no redene nochte recht
16 Ne gheen van beeden wil wese*n* knecht
Wat es die ghiere ic segt al bloet
Dan die hem zelue*n* brij*n*ct ter doot 72

129ra28 En*: Van het oorspronkelijke woord* Ende *zijn de laatste twee letters uitgeradeerd of afgesleten*
129rb8 keldenare*:* kelden *is op rasuur geschreven en* are *is toegevoegd door hand K.*
129rb9 wijt*:* jt *is door hand K op rasuur geschreven.*

Gericheit en es ooc anders niet
Dan armoede die so zelue ontsiet
Die ghierich in hem zeluen leeft
Sijn leuen andren ouergheift
Hets beter versparen teens and*er*sbate
Dan qualic verteere*n* sonder mate

VAN PROUANCIEN

Hebs du core*n*s vul planteit
dier tijt zal dij wesen leit
Sij begheeren der armer doot
Die dier tijt gheere*n* in dat broot
Want het moet den arme*n* fale*n*
Als hijt niet en can betalen
Als dat coren wel ghelden mach
Vercoopt u[p] den seluen dach
Dine*n* ghebue[r]en geeft o*m* min
Ende dinen vianden hets al ghewi*n*
Met goede*n* die*n*ste heeft [me*n*] v*er*wo*n*ne*n*
Metten zweerde w*er*t spade bego*n*ne*n*

VAN UIANDEN

Altoos wil di houde*n* in dien
dat du den via*n*t sals o*n*tsie*n*
Wanneer du wae*n*s zij*n*s sek*er* wese*n*
Bestu alre meest in vreesen
Ouerde ieghe*n* dijn ghebuere*n*
Es lachterlich in elke hure
Ghescud ende donderslaghe
Sidi wachte*n*de alle daghe
Dats tore*n* in worde en*de* in dade
Ende bedrijf van valsche*n*rade
Hebs du via*n*de en wa*n*del niet
Met vre*m*de*n* liede*n* wats ghesciet
Maer merct haer weghe w*aer* sijmeene*n*
Ende sijt up hoede alteenen
Al es dij*n* viant zee*r*e ghemate
Dat es lettel dine bate
Maer verde bestant ende sek*er* tijt

129rb33-36 *Door slijtage zijn enkele letters nog slechts gedeeltelijk zichtbaar.*
129va12 valsche*n*rade*: De* e *met abbreviatuurstreep is achteraf toegevoegd.*
129va16 up*: Geschreven boven* hoede *met een invoegteken op de schrijflijn door dezelfde hand die 130vb3 corrigeerde.*
129va17 *Na* Al *is vermoedelijk een letter uitgeradeerd.*

20	Es van twiste ee*n* ouerlijt	108
	En verlaet di niet te zeere	
22	Vp dine*n* wae*n* in gheene*n* keere	
22a	va*n* wiue*n*	
23	En wil niet te nauwe belouke*n*	
24	Aercheit van wiue*n* noch besouke*n*	112
	Als dut beuins achter dien	
	Ne mach daer af paeis ghescie*n*	
	Dij es beter wetstus niet	
28	Sou lijt dijn herte ghee*n* verdriet	116
	Weittijt . wie es die hu wo*n*de*n*	
	Ghenesen zal in curter stonde*n*	
	Een edel herte wel gheboren	
32	Sal viue*n* bedrijf node horen	120
	Eens anders mans wijf quaet leue*n*	
	Mach di meest vercole*n*s gheue*n*	
	Castie lieuer ee*n* quaet wijf	
36	Met lachene da*n* me*t* stox h*aer* lijf	124
129vb	Een wijf pute hout van daghen	
	Wilse die wet niet ou*er* draghen	
	Men mochse leue*n*de me*t* onwerde*n*	
4	Met rechte delue*n* in der herde	128
	VAN CLEEDEREN	
	Baghel cleedere an ghedaen	
	d*aer* mach me*n* plo*m*peit bi u*er*stae*n*	
8	Cleedere moy bute*n* maten	
	Dat es dat dine ghebuere aten	132
	Hts beter duechden dicke*n* vertiert	
	Dan me*t* cleedre*n* zeere versiert	
12	Heift dijn wijf cleedere*n* i*n*t gheuouch	
	Dijnct h*aer* datser niet ghenouch	136
	En heft soe meent soe dine scade	
	Sich wel toe met wisen rade	
16	VAN URIENDEN	
	Mi*n*ne meest dine*n* vrient	
	die di lanxt in trauwe*n* dient	140
	Die di gheift van dies hi heift	

129va22a *Het opschrift* va*n* wiue*n is in de linkermarge, in een kader, ter hoogte van regel 22-23 met zwart-bruine inkt geschreven door hand K.*

129va23 nauwe belouke*n: Op rasuur geschreven door hand K.*

129va33 quae*t: De* e *is in kleine letter boven het woord geschreven.*

20 Heer dan die niet dan worde e*n* gheift
In worde*n* vi*n*d me*n* vrie*n*de meere
Dan ter nood doet of ter heeren 144
En es gheen vrient in trouwen fij*n*
24 Die loftuut vor den hoghe*n* dijn
VAN RADE
Of di de vrie*n*t roupt tsine*n* rade
en loftuut n*iet* et waer sij*n* scade 148
28 Sijt der redene*n* meer o*n*derdaen
Dan den vrient na dij*n* verstaen
Seg den vrient dits mij*n* raet
Hordi een beter dat angaet 152
32 Men heist dicwil meer van rade
Ondancs en*de* ooc zo*m* wil scade
Dan men danc of bate uerdie*n*t
In raet te gheuene de*n* vrient 156
36 VAN SPEEL LIEDEN
130ra Heist dat spelmans di v*er*souke*n*
ne wil des niet ze*er*e rouke*n*
Die hem te speillieden keert
4 Heift zae*n* ee*n* wijf da*er* hi o*n*t heert 160
Mede wert en*de* heetd armoede
Daer hi zaen me*t* cranke*n* goede
Kinderkine ghecrighet bi
8 Scop en*de* scheerne so heeten sij 164
Es di dat spel ghenoughelic
Veinsdi en peinse ee*n* bitter stic
Die lacht om hare dwase sprake
12 Van zijne*n* drucke es selue zake 168
Ghijlers die gherne lachter spreke*n*
Salmen me*t* der galghe*n* wreke*n*
Die instume*n*te der gokelaren
16 Aetd god en*de* sijn hemelsche scare*n* 172
Wat es die ghijlre en*de* die speelma*n*
Mordenaers ziele dragsi an
VAN DIENSTKNECHTE*N*
20 Een knecht die ou*er*moedich sij
doche*m* wech ic segghe twij 176

129vb20 die*: De* e *is in kleine letter boven de regel geschreven.*
129vb33 wil*: Klein geschreven boven* scade *met een invoegteken op de schrijflijn.*

	Dijn viant [w..]d hi in cutter tijt	
	Daer bi maecs di m*et* heere*n* quijt	
24	**E**en knecht die loftuut vor de*n* oghe*n*	
24a	Die hem betrout hij werdt bedroghe*n*	180
25	**D**ie knecht die wel smeeke*n* can	
	Ne*m*mermeer en co*m*ter an	
	Den knecht bewa*n*delt m*et* ghebueren	
28	**N**e wil i*n* ghee*n*re ma*n*niere*n* huere*n*	184
	Maer die hem scae*m*t clei*n*re mesdaet	
	Minne als kind dat es mij*n* raet	
	VAN TEMMERINGHEN	
32	**D**er te*m*meraghe*n* lusticheit	
	merret altoos en*de* bet greyt	188
	Ommate va*n* ouerte*m*merij*n*ghe*n*	
	Doet vercope*n* vele dinghen	
36	**W**a*n*t huse sterc en*de* burse waen	
130rb	**M**aken zelden wise man	192
	VAN VERCOPENE	
	Wiltu vercopen dine eeruen	
4	vercoop tminste dies du moghes d*er*ue*n*	
	Vercoop ooc lieu*er* dine*n* mi*n*dre*n*	
	Om mi*n* ghels e*n* mach niet i*n*dre*n*	196
	Wilstud vercopen al met allen	
8	**D**ien meest bietdie*n* zalt gheualle*n*	
	Beter es ongher v*er*draghe*n* te mate*n*	
	Dan pat*ri*monie bi coope ghelate*n*	200
	Maer beter es dat me*n* vercoope	
12	**D**an men wouk*er* yet an nope	
	Wouker es een grote bedeerue*n*	
	Venijn van waderlike eeruen	204
	Recht dief es die woukerare	
16	**S**ine*n* roof es openbare	
	Met dine*n* ghelike*n* saltu deelen	

130ra22 [w..]d hi*: Door slijtage van het perkament zijn verschillende woorden op deze regel moeilijk leesbaar en enkele letters zelfs onleesbaar geworden;* hi *is in kleine letter boven de regel geschreven met een invoegteken op de schrijflijn.*

130ra24a *Deze versregel staat niet in de tekstkolom, maar is in de linkermarge, verticaal van boven naar beneden, geschreven in een kleine textualis. Een verwijsteken (twee schuine streepjes) is met zwarte inkt aangebracht op de plaats waar het vers moet worden gelezen.*

130ra27 *Tussen* knecht *en* bewa*n*delt *is* die *uitgeradeerd.*

130rb8 bietdie*n: Oorspronkelijk stond er* dit die*n. De* b *is over de* d *geschreven, de* t *is in een* e *veranderd en daarachter is een* t *bijgeschreven.*

18 E*nde* met den meeste*n* n*iet* verzeele*n* 208
20 **VAN WINE DRONKENSCAP**
Wie sober es in vele winen
hi mach wel god almachtich scine*n*
Dronke*n*scap en doet gheen rech
24 Dan soe intslijc werpt hare*n* knecht 212
Gheuoelstu wij*n* soe blijf alleene
Kiese slape*n* of scu ghemeene
Die hem ontsculdicht en*de* dro*n*ki*n* es
28 Te meer he*m* wroucht zijt sek*er* des 216
Het sitd qualic de*n* ionghe*n* ma*n*
Die wijn prijst oft lachtren can
VAN MEDICINEN
32 Scuwe de*n* dro*n*kaert medicij*n*
of die wille*n* die co*n*ste*n* zijn 220
An di prouuen wille om dat
Hijt elder conne*n* zal te bat
36 **VAN HONDEN**
130va Hondekine die cleine zij*n* van liuen
behoren cleerke*n* en*de* edele*n* wiuen 224
Honde die wachte*n* vroe en*de* spade
4 Es p*ro*fijt en gheen scade
Honde ghehoude*n* t*er* iaghers late
Es ghenouchte al sonder bate 228
VAN ONTFANGHERS
8 Dine*n* zone ne wil niet make*n*
dispensier van dinen zake*n*
Die auonture es ieghen zeere
Wat helpt dan segt mi sine leere 232
12 Hort wat ic hebbe ghesien
Dwase die hebbe*n* late*n* ghescie*n*
Dat zij ghekeert wel hadde*n* zae*n*
En*de* lietent ter aue*n*ture staen 236

130rb19 *Deze regel (*Want viel meere mochti beiaghe*n) is met donkere inkt doorgestreept. Rechts ervan zijn twee schuine streepjes aangebracht, mogelijk een verwijsteken naar een in de (later afgesneden) marge geschreven regel die moest worden ingevoegd.*
130rb30 lachtren can*: De* h *is opnieuw aangezet;* tren can *is door hand K op rasuur geschreven.*
130rb34 *Voor* prouuen *is* be *uitgeradeerd;* wille om dat*: de* w *is overgetrokken; hand K heeft* d *op rasuur geschreven en* at *toegevoegd.*
130rb36 *Na* **HONDEN** *is een woord van circa vier letters uitgeradeerd.*
130va2 edele*n: Op rasuur geschreven, mogelijk door hand K. Van het oorspronkelijk geschreven woord is onder UV-licht nog te lezen:* co[.s.c].

16 **W**at machte*n* da*n* die leere heift
Maer dat die auenture gheift
Sij versell*en* selde*n* bi namen
Bliscap en*de* ongheual te zame*n* 240
20 **E**nde zelden van traechede*n* ziet me*n* vlie*n*
Ongeual ooc of messcien
Die traghe v*er*beit d*er* hulpe*n* va*n* gode
Die ons hiet wake*n* bi zine*n* bode 244
24 **W**ilt niet uerteere*n* in heere hure
Dat di int wi*n*ne*n* wart so zure
VAN TESTAMENTE
Werdstu hout beuel di gode
28 lieuer dan dine*n* zone i*n* node 248
Wiltu dij*n* testament make*n* wel
Betael den dienare*n* vor yeme*n*t el
Die dine*n* lichame alleene mi*n*t
32 **N**e beuele dij*n* ziele niet e*en* twi*n*t 252
Maer die zij*n* ziele met mi*n*ne*n* greit
Beuel dien dine ziele ghereit
Mac di vor die doot ghereet
36 **W**ant die ziecheit es te wreet 256
130vb **S**o houdt di tonder altemale
Daer du vri stonds vor die quale
Ghenouch hebbic versproken di
4 **B**lijf altoos in gode vry 260
VAN KINDEREN DEELNE
Als die vader es versceeden
die ki*n*dere o*m* deele*n* he*m* ghereede*n*
8 **S**ijn zij heedel van gheslacte*n*
Sijn zulle*n* up ghee*n* deele*n* achte*n* 264
Maer buten lants o*m* p*r*ijs e*nde* lof
Trecken in der heeren hof
12 **K**indre die arbeits moete*n* plie*n*
Deele*n* alst hem mach ghescie*n* 268
Sijnt cooplieden deele*n* sciere
So mach elc doe*n* naer sij*n* ma*n*niere
16 **A**l wert die e*en* zijns deels zae*n* q*ui*te
Dat hijt den andre*n* niet ne wite 272

130va31 *Voor* lichame *is één letter uitgeradeerd.*
130vb3 **G**henouch*: De* u *is boven het woord geschreven met invoegteken op de schrijflijn door dezelfde hand die 129va16 corrigeerde.*

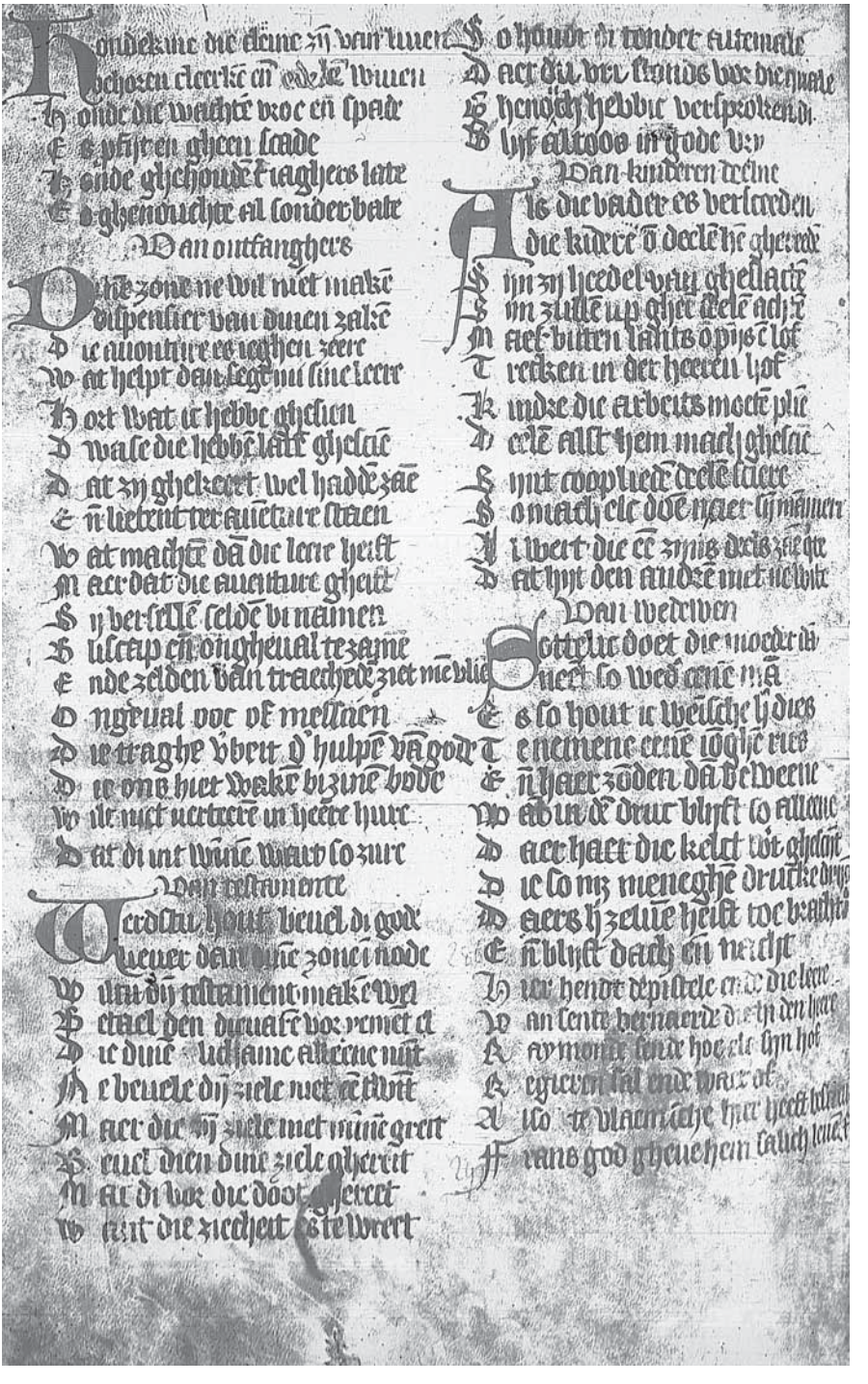

Afb. 18. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.130v (verkleind)

Van wedewen
Sottelic doet die moeder da*n*
20 neem*t* so wede*r* eene*n* ma*n*
Es so hout ic wei*n*sche h*aer* dies
Te nemene eene*n* io*n*ghe*n* ries 276
En*de* haer zo*n*den da*n* beweene
24 Wa*n*t in de*n* druc blijft so alleene
Daer haer die kelct we*r*t ghescij*n*t
Die so me*t* meneghe*n* drucke drij*n*ct 280
Daers h*aer* zelue*n* heift toe bracht
28 En*de* blijft dach en*de* nacht
Hier hendt depistele ende die leere
Van sente bernaerde die hi den heere 284
Raymonde sende hoe elc sijn hof
32 **Regieren sal ende waer of**
Also te vlaemsche hier heeft bescreue*n*
Frans god gheue hem salich leue*n* . f . f . 288

130vb33 TE*: Waarschijnlijk ontstaan uit oorspronkelijk* DIE*, waarbij de eerste letter is uitgeradeerd en de tweede letter met zwarte inkt een dwarsstreepje heeft gekregen.*

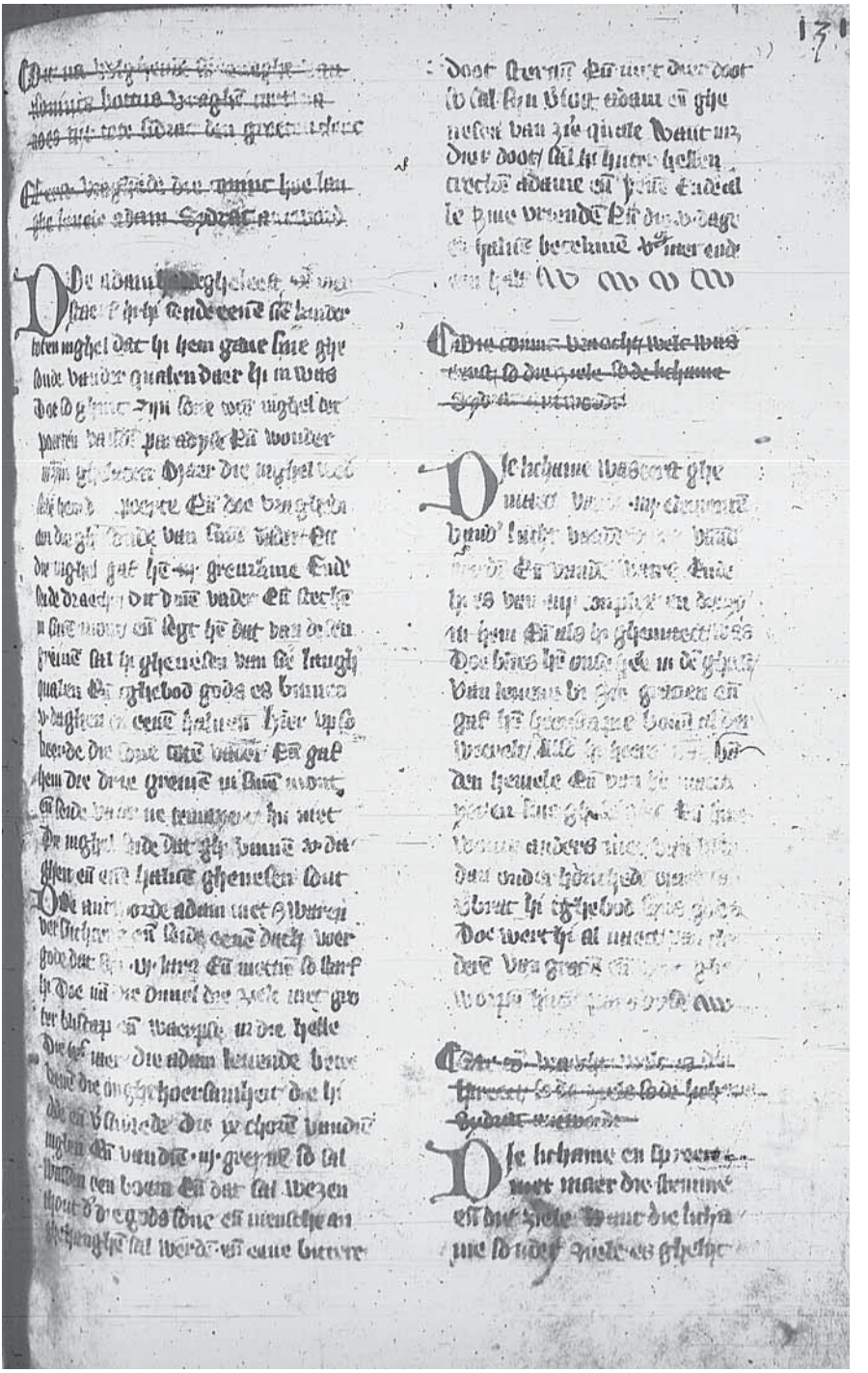

Afb. 19. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.131r (verkleind)

131ra ¶ **Dit na volghende sij*n* eeneghe van tsonincs bottus vraghe*n* curt na noes tijt tote sidrac den groeten clerc** **[III.1]**

4 ¶ **Eerst vraghede die coninc hoe langhe leuede adam Sydrac antword** 1

DOe adam haddegheleeft IX^c iaer
staerf hi . hi sende eene*n* si*er*e*n* kinder
8 toten inghel dat hi hem gaue sine ghe-
sonde vander qualen daer hi in was
Doe so ghinc zijn sone tote*n* inghel ter
poerten vande*n* paradyse **E**n*de* wouder
12 in zijn ghelaten **M**aer die inghel wede*r*-
seide hem die poerte **E**n*de* doe vraghedi
om die ghesonde van sine*n* vader **E**n*de*
die inghel gaf he*m* III greinkine **E**nde
16 seide draecht dit dine*n* vader **E**n*de* stec he*m*
in sine*n* mont en*de* segt he*m* dat van desen
greine*n* sal hi ghenesen van si*er*e langh*er*
qualen **E**n*de* tghebod gods es binnen
20 V daghen en eene*n* haluen **H**ier vp so
keerde die sone tote*n* vader **E**n*de* gaf
hem die drie greine*n* in sine*n* mont
en*de* seide vader ne temayert hu niet
24 **D**ie inghel seide dat ghi binne*n* V da-
ghen en*de* ene*n* halue*n* ghenesen sout
DOe antworde adam met zwaren
versuchtene en*de* seide eene*n* dach voer
28 gode dat sijn VI jare **E**n*de* mettie*n* so starf
hi **D**oe na*m* die duuel die ziele met gro
ter bliscap en*de* waerpse in die helle
Die IX^c iaer die adam leuende betee
32 kene*n* die onghehoersamheit die hi
dede en*de* ve*r*smaede **D**ie IX chore*n* vandie*n*
inglen **E**n*de* van die*n* III greyne*n* so sal
wassen een boem **E**n*de* dat sal wezen
36 thout d*aer* die gods sone en*de* mensche an
ghehanghe*n* sal werde*n* . **e**n*de* eene bittere

131ra *Met deze regel begint hand D. In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet, vermoedelijk door L.*

131rb doot sterue*n* **E**n*de* met dier doot
so sal sijn v*er*lost adam en*de* ghe-
nesen van zi*er*e quale **W**ant m*et*
4 dier doot sal hi huter hellen
trecke*n* adame en*de* yeue*n* **E**nde al-
le zine vriende*n* **E**n*de* die V dage
en*de* halue*n* betekine*n* **V**ᴹ iaer ende
8 een half

¶ **Die coninc vraecht welc was** 2
eerst so die ziele so de lichame
Sydrac antwordt

12 **D**Ie lichame waeerst ghe-
maect vande*n* IIII elemente*n*
vand*er* lucht vande*n* viere vand*er*
eerde*n* **E**n*de* vande*n* watre **E**nde
16 hi es van IIII conplexien die zij*n*
in hem **E**n*de* als hi ghemaect was
Doe blies he*m* onse he*er*e in de*n* gheest
van leuene bi zi*er*e gracien en*de*
20 gaf he*m* heerscapie boue*n* al der
weerelt **A**lso hi heere was va*n*-
den hemele **E**n*de* van he*m* maecti
yeven sine gheselnede **E**n*de* hine
24 woude anders niet van hem
dan onderhorichede Maer sae*n*
v*er*brac hi tghebod sijns gods
Doe wert hi al naect van clee-
28 dere*n* van gracie*n* en*de* wert ghe
worpe*n* hute*n* paradyse

¶ **Die co*ninc* vraecht welc es die** 3
spreect so de ziele so de lichame
32 **Sydrac antwordt**

DIe lichame en spreect
niet maer die stemme
en*de* die ziele **W**ant die licha-

131rb30 **die***: Boven de* i *bevindt zich een haaltje in de vorm van een b.*
131rb34 niet*: Op rasuur, mogelijk door L.*

36 me sonder ziele **e**s ghelijc
131va eenre beeste*n* want wat die
lichame doet of spreect dats
bider zielen **E**n*de* sond*er* die ziele
4 en ca*n* die lichame niet weder
stae*n* sine contrarie **D**us heeft
die ziele tmeeste last want
die lichame es van eerden **E**n*de*
8 daer toe so keert hi wed*er* want
hi moet emm*er* steru*en* **M**aer die
ziele en mach niet v*er*steru*en* wat
pin*en* m*en* hare dade **E**n*de* daer
12 o*m*me heeft die ziele meere
macht dan die lichame **E**n*de* so
heeft de*n* lichame te beleedene
En*de* doeteneroer*en* en*de* spreke*n*
16 **E**n*de* weerct h*aer* gheuouch met-
te*n* lichame **D**ies ne mach die
lichame niet Doe*n* metter zie-
le*n* **E**n*de* so dect haer selu*en* inde*n*
20 lichame **D**at me*n*se niet sien
en mach **W**ant als die ziele
hute*n* lichame es so es die lich-
ame die ontwertste dinc **D**ie
24 in die weerelt es **M**aer als
die ziele hute*n* lichame sceet .
sone sterft niet **M**aer so moet
gae*n* en*de* ontfanghe*n* loe*n* na ha-
28 re v*er*diente*n* **E**n*de* hier o*m*me so
heeft die ziele dat last va*n* wel-
doene oft van quaet doene
Want die lichame mach niet
32 werke*n* sond*er* die ziele .
Dus mach die ziele niet ster-
ue*n* en*de* consenteerde so niet
tquade **d**at die lichame doet
36 soene worde ne*m*mermeer ghe-
*con*dampneert om eeneghe
quaethede no ghecroent om
eeneghe doghet **D**ie de lichame-

131va17 ne *en* mach *gescheiden door dun verticaal streepje.*

131vb doen mochte **En***de* eest dat die lich-
ame steruet met hare also ve-
le te me*er*e hare pine en*de* ha*er*e a*n*xene

4 ¶ **Die co*ninc* vraghet die ziele die al-** 4
temale gheest es en*de* ghee*n* beuoe-
le*n* en heeft Hoe mach so beseffen
bliscap in hemelrike Oft pine in
8 **die helle Sydrac antwordt**

DIe ziele es seker gheest en*de* so
es subtijl **D**at me*n*se niet can
ghesie*n* noch beuoele*n* **E**n*de* sone mach
12 niet steru*e*n no . eten no drinke*n* **E**n*de*
sate*n* M ziele*n* up een haer **D**aer
o*m*me en sout niet v*er*mueren **N**ochta*n*
beuolet so groete bliscap in hemel-
16 rike en*de* pine in die helle **A**ls
die goede ziele sceet van deser
weerelt so ontfaet so alte hant
die cleedere*n* der gracie*n* gods met-
20 te*n* gheselschepe d*er* inglen **E**n*de* die
quade*n* ziele*n* ontfae*n* also saen die
cleedren va*n* droefhede*n* en*de* va*n* pine*n*
En*de* moet in die helle woene*n* son-
24 der inde **O**ft int vaghe vier tote
hi ghesuuert es va*n* alle*n* smette*n*
En*de* da*n* sal so ontfae*n* die cleedren
Vand*er* gracie*n* gods **E**n*de* dit w*er*t
28 na die comste des gods soens .

¶ **Die co*ninc* vraecht waer woent** 5
die ziele i*n*de*n* lichame Sydrac ant*wordt*

DIe ziele woent al o*m*me daer
32 die me*n*sche heuet bloet
jnde*n* lichame **E**n*de* daer ghee*n* bloet
es **D**aer es die ziele niet **E**n*de* al ghe-
ualt dat eenich van de*n* lede*n* zweert
132ra **O**ft wee doet dats om dat de wortele*n*

131vb6 *Tussen* heeft *en* Hoe *verticaal streepje.*

v*er*gre*m*me*n* dbloet **D**aer o*m*me doe*n* si wee
Maer die se snijt of ofscoert sone ghe
4 uoelter die ziele niet noch beseft

¶ **Die coninc vraecht w*aer* o*m*me en mach** 6
die ziele niet bliue*n* inde*n* lichame als
hi van der weerelt scheet Sydrac ant*wordt*

8 **A**lsoe me*n* segghen mach bi ghelike*n*
dat van eene*n* seruoere dat vul
vissche ware of me*n* he*m* sijn water na-
me so soude*n* die vissche bliue*n* vp tdroe-
12 ghe lant en*de* springhen vp en*de* neder
so comme*n* die visschers en*de* nemense
en*de* ghereedense te hare*n* behoufte*n* .
Aldus eest metter ziele*n* als hare
16 dat bloet ontgaet vte*n* lichame . so w*er*t
so so lanc so crancker **E**n*de* als dat bloet
al hute es so moet die ziele wech
Dan come*n* die visschers vande*n* ziele*n*
20 en*de* nemense en*de* gheue*n* hare hare*n* loe*n*
na hare v*er*diente*n* si hi goet ofte quaet
sijn si goet so voere*n*se die inglen int
paradijs **E**n*de* sijn si quaet so slepense
24 die duuele*n* in die helle sond*er* ghenade*n* .

¶ **Die co*ninc* vraecht wat es talre beste en*de*** 7
tseekerste en*de* dat ghebenedijtste dat
me*n* vint Sydrac ant*wordt*

28 **D**ie ziele es dat alre weertste
en*de* tseekerste dinc dat in die
weerelt wesen mach **W**ant so es goet
en*de* scone en*de* vele clare da*n* die sonne . en*de*
32 werdigh*er* dan eenighe dinc die god ye
ghemaecte in die weerelt . **W**ant so es
vande*n* ademe gods **E**n*de* die inglen sijn
ghemaect die zielen te behoedene . **E**n*de*
132rb so sal bescouwe*n* in die bliscap gods
anschijn ieghe*n* anschij*n* **E**n*de* so es die
sekerste dinc die wesen mach . wa*n*t
4 die salighe ziele w*er*t met gode ghe-
meene . en*de* in sine bliscap in die

glorie mett*en* inglen daer so nem-
mermeer ghebrec mach hebben
8 noch hongher noch dorst no and*er*
ghebrec want hi ghebenedide
alle dinc ter nutscap vander goe-
der zielen **E**n*de* die benedixie van-
12 der goeder ziel*en* es so groet Dat
ware so in en*en* harde*n* stee*n* so soude-
ne doe*n* gae*n* en*de* spreke*n* **E**n*de* noch w*er*t
so mee ghebenedijt vande*n* monde
16 des gods soens teeweliken daghe*n*
Als hi comme*n* sal and*er*w*aer*f en*de* iugie-
re*n* die weerelt **E**n*de* hi elke*n* doeme*n*
sal na sine v*er*die*n*ten te*n* vtersten daghe .

20 ¶ **Die co*ninc* vraecht welc es dat lee-** 8
licste en*de* dat v*er*malendijste en*de* dat
onsekerste en*de* dat onwerste Sy-
drac antwordt den co*ninc*

24 **D**Ie quade ziele es dat leelic-
ste dinc dat god ye ghemaec-
te Want die quade siele es dat
eyselijcste dinc dat wesen mach
28 **E**n*de* mochse iement sien hi souts
hem gruwe*n* en*de* scame*n* he*m* van
hare*n* weghe*n* **E**n*de* so es dat huus
des duuels en*de* so se*er*e stinkende dat
32 die inglen niet en moghe*n* ghe-
doghen de*n* stanc **E**n*de* hets tont sie-
ne dat so meer arech hebbe*n* mach
dan so heuet **E**n*de* so sal sijn ghe-
36 torment int gheselscap vanden
duuele*n* **E**n*de* daer w*er*t so v*er*male*n*dijt
132va **S**o es die v*er*malendijtste dinc die ye
was **W**ant so wert v*er*malendijt
mette*n* monde des gods soens te*n*
4 vtersten daghe des oerdeels vor die
inglen en*de* vor die archangele*n* en*de*
voer al **d**at gheselscap van hemel-
rike dat blide wesen sal van hare*n*
8 ongheualle en*de* vand*er* gherechtiche-
de*n* gods die vp hare sterck*en* sal

¶ **Die co*ninc* vraecht die salighe ziel*en* zull*en* si eenich v*er*noy hebben om d*en* torment d*er* quad*er* Sydrac ant*wordt*** 9

Met waerhed*en* seggic dat al
le die salighe zielen sijn ghe-
uoucht met allen wille in dien
wille gods **E**n*de* al sijn iugement sal
he*m* wel behaghe*n* vp sine viand*en*
En*de* he*m* sal dincke*n* dat si ghewroke*n*
sijn om*m*e dat si ieghe*n* gode hebbe*n*
mesdae*n* want hi es een gherecht
rechtere . **E**n*de* sine vonnesse*n* werde*n*
goet en*de* gherechtich **E**n*de* die goede
ziele*n* zulle*n* begheere*n* datter die
gherechticheit gods in ghesciet **.**

¶ **Die co*ninc* vraecht wat machte*n* gaf god den zielen in dese weerelt Sydrac .** 10

God heuet ghegheue*n* elker zie
len een coni*n*crike te bestierne
en*de* te behoudene **E**n*de* eist so dat so
dat conincrike wel bestiert en*de*
achter waert na rechte so salse
god croene*n* inde*n* hoeghen stoel en*de*
segghe*n* comt ghi ghebenedide
int rike mijns vader **e**n*de* ontfaet
die croene vander eweliker glori*en*
132vb **W**ant du heues wel gheregeert en*de*
ghetrouwelike dat conincrike dat ic di
beual te bewaerne **E**n*de* du best wel
werdich di*er*e crone*n* die ic di gheue Bide*n*
co*nin*crike v*er*stae*n* wi den lichame En*de* bi-
de*n* goeden bestierne v*er*stae*n* wi die ael-
moesene en*de* die weldaet die de me*n*sche
doet wesende in dit leue*n* **E**n*de* tgheloue
dat die me*n*sche wel hout en*de* die ghebo-
de*n* gods **E**n*de* dat die lichame altoes on-
derdae*n* si der zielen **W**ant die ziele es
coninc en*de* die lichame es tconi*n*crike **E**n*de*
die ghebode*n* die me*n* ghebiedt te houdene
dat sijn wel dade*n* **E**n*de* dat tgheloue van

sine*n* sceppere **E**n*de* eest dat hi sijn conincrike niet wel bestiert so w*er*t hi scandelike met groter *con*fusen en*de* in groter
droefheden ghewijst ten viere **E**n*de* hier
o*m*me so zulle*n* alle me*n*sche*n* onderdaen
wesen ten ghebode*n* gods en*de* si*er*e wet **W**a*n*t
dit mach elc merke*n* dat die ghene
die vele dor mi dade en*de* mij*n* ghetrouwe
vrient ware in alle*n* tide*n* en*de* in allen
noden **E**n*de* oft hi mi dan bade eenighe dinc
die niet ieghe*n* mi ghinghe **E**n*de* die wel
wa*er*e in mi*er*e macht en*de* ic dies niet en
dade so waric harder quader mieden
waert **E**n*de* aldus sijn wi wel sculdich
te wachtene en*de* te houdene tghebod va*n*
onsen sceppere die ons alle*n* creatuere*n*
ghemaect heeft te bate*n* en*de* voghedie
daer ouer ghegheue*n* heeft **E**n*de* hine
ghebiet ons ghene*n* scalckelike*n* arbeit
no pine no ander dinc dan wine mi*n*-
ne*n* en*de* ane beede*n* en*de* sine ghebode*n* houden . en*de* weldoe*n* om die mi*n*ne va*n* hem
En*de* die ghene die naer ons come*n* sulle*n*
he*m* sal hi noch meer gracie*n* doe*n* dan
ons **E**n*de* daer naer sal come*n* des gods
soens volc . en*de* dat sal ontfae*n* sine ghebode*n* **E**n*de* si sulle*n* meer lasts hebbe*n* dan
eenich volc dat voer sine*n* tijt gheweest
heeft om die seker proeue vanden
gheloue dat hi he*m* gheue*n* sal en*de* toghe*n*
bi vrayen exemple*n* in sijns selues leue*n* .

¶ **Die co*ninc* vraecht . wat es edelheit Sydrac .** 11

Edelhede es machtechede van volke en*de* ve*r*ouderde rijchede **E**n*de* die
meest machte*n* heeft . wille die edelste
wesen **N**e maer ene andre maniere
van edelheden es **D**ats een machtich
ma*n* va*n* goede en*de* vrome va*n* lichame
desen heetme*n* edel maer hine eist daer
bi niet **M**aer dats een edel ma*n* die
vroet es en*de* wel ghemoet omoedich

voersien en*de* ghetempert in allen sine*n*
worden en*de* ghewerken **W**ant wi sijn
alle come*n* va*n* adame en*de* va*n* yeue*n* daer
20 o*m*me so es hi alleene edel die reyne es
van seden

¶ **Die co*ninc* vraecht w*aer* o*m*me waest niet ghe-** 12
ordineert vande*n* beghi*n*ne der weerelt
24 **dat die liede*n* een w*a*erf hadde*n* gheten En*de* d*aer***
vp gheteert VII daghe ofte achte Syd*rac*

DIe hongher es eene vande*n* pine*n*
die de me*n*sche heuet mids den
28 ghebrecke va*n* onsen eerste*n* vader ada-
me Want die me*n*sche was also ghe-
maect al en haddi no ghete*n* no ghe-
dronke*n* en hadde he*m* niet ghedeert . Wa*n*t
32 hi was sond*er* ghebrec M*aer* als hi gheual-
le*n* was so v*er*loes hi die gracie die hi te
vore*n* hadde en*de* wart ghebreeckelijc
En*de* o*m*me die ouerhorichede so was
133rb gheordineert tghebrec van ho*n*-
ghere en*de* van dorste en*de* van couden
En*de* dies ghelike dat wi metter
4 pine*n* ons selue*n* soude*n* dwinghe*n*
en*de* ghehoersam w*er*de*n* onse*n* sceppere .

¶ **Die co*ninc* vraghet . salme*n* de*n* rike*n*** 13
Also wel iugiere*n* als den arme*n* .
8 **Sydrac antwordt**

MEn sal uele starckeliker
rechte*n* ou*er* den rike*n* dan ou*er*
den arme*n* en*de* meer w*er*t hi ghe-
12 castiet dan die arme want die
arme ontsiet die wrake als
me*n* de*n* rike*n* corrigeert **E**n*de* die
rike ne ontsiet ghene wrake
16 voer hise beseft **M**aer hi peinst
dus ghedae*n* vo*n*nesse als dese
aerme me*n*sche ghedoghet sone
mach mi niet ghebueren En*de*
20 daer o*m*me salme*n* meer rechte*n* ou*er*

den riken dan ou*er* den armen
En*de* die mesdaet vande*n* riken
es meerre da*n* vande*n* armen
24 want hi heuet bet macht
weldaet te doene da*n* die arme
En*de* also de ghene die in gode
ghelou*en* en*de* sine wet niet en
28 houde*n* **A**lso si meer ontfaen heb-
be*n* gracien van gode so hi hem
meer heesche*n* sal en*de* staerkeli-
ker d*aer* ouer rechte*n* te*n* vo*n*nesse

32 ¶ **Die co*ninc* vraghet sal een men-** 14
sche ontfermenesse hebbe*n* vp
sine*n* viant Syd*ra*c ant*wordt*

Elc me*n*sche sal ontferme-
36 nesse hebbe*n* van sinen
133va viant als hem sine mesdaet
berouwet **e**n*de* hijt beghert te
beeterne want he*m* wert ghebode*n*
4 vande*n* monde des gods zoens
en*de* ghesproke*n* he*m* salic v*er*gheue*n*
die vriendelike v*er*gheue*n* datme*n*
hem mesdoet **W**ant god sal
8 v*er*gheue*n* als me*n* he*m* ghenade bit
als moghende god en*de* heere
boue*n* al **N**a die*n* dat god sal v*er*-
gheue*n* al dies me*n* he*m* ghena-
12 de bit so moghe*n* wi gherne
v*er*gheue*n* al dies me*n* ons mesdoet .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es dat** 15
beste dinc dat die me*n*sche ou*er* he*m*
16 **mach hebben Syd*ra*c ant*wordt***

DIe beste dinc die de mensche
in he*m* hebben mach dat
es ghetrouwichede **W**ant die
20 ghetrouwe es in gode hi es ghe-
trouwe in he*m* selue*n* en*de* alle*n* liede*n*
En*de* god mint die getrouwichede
boue*n* alre dinc **W**ant met ghe-

24 trouwicheden so bleuen die inglen
in hemelrike ende en worden niet
wt gheworpen metten andren
die onghetrouwe waren gode
28 mids trouwen worden die helighe
lieden gheboren **D**ie propheten die
zullen voer segghen die toe comste
vanden gods sone . met trouwen
32 ontginc noe der diluuien Ende
god wilde die weerelt **w**eder verruul-
len met sinen gheslachte met trou-
wen sal ene maghet ontfaen
36 den warachtighen prophete den gods
sone Met trouwen sal hem die gods .
133vb sone leueren ter doot **O**m te verlosse-
ne adams gheslachte **v**ander macht
des duuels ende van sinen banden **M**ids
4 trouwen zullen die heylighe lieden
ghetorment wesen na des gods
soens comste Ende omme sine minne
Trouwe es also suuer ende also puur
8 als die sonne die noyt en ruste van
omme loepene no van doene daer se
god toe gheordineert heeft

¶ **Die coninc vraghet welc es tquaeste** 16
12 **dinc dat die mensche ouer hem hebben**
mach Sydrac antwordt

Nidichede es die quaetste dinc
die de mensche ouer hem hebben
16 mach Want van nidicheden comt qua-
de scalcheit vrechede ende verranesse
Bi nidicheden vielen die inglen huten
hemele **A**dam onse eerste vader was
20 huten paradyse ghesteken ende ont-
cleet vanden cleedren vander gracien
gods omme die nidichede **E**nde die di-
louie quam in die weerelt doer die
24 nidichede **D**ats te verstane dat tfolc
altoes begherde quaet te doene ende
die scalchede es fel in nidicheden
Ende metter scalcheit zullen vele liede

28 ve*r*liesen die gracie die god gheue*n*
sal **D**rie grote scande*n* sulle*n* come*n* i*n*
ertrike die II voer gods comste En*de*
deene we*r*t ghedestrueert met viere
32 **e**n*de* dandre met watre **E**n*de* die derde
we*r*t langhe na des gods soens vpuaert .
die wert mette*n* zwe*r*de o*m*me scalcheit
va*n* quaet doene en*de* va*n* nide daer vele
36 quaets af comt

134ra ¶ **Die co*ninc* vraghet hoe sal me*n* ghetrouwe wesen Sydrac antwordt** 17

LIchte machme*n* ghetrouwe wese*n*
4 bi vele redene*n* **E**erst waerf
met gheloue an sine*n* sceppere diene
ghemaect heeft en*de* ontmake*n* sal als
hi wille en*de* ghelou*e*n dat hi machtich
8 es va*n* alle*n* dinghe*n* **E**n*de* dat hi alle di*n*c
ghemaect heeft **E**n*de* alles dincs w*aer*-
dich es **E**n*de* dat hi es sonder beghin
en*de* sond*er* inde en*de* houde*n* sine ghebode*n*
12 die hi selue hute ghegheue*n* heeft
met zine*n* monde **E**n*de* late*n* tquaede en*de*
houde*n* tgoede **E**n*de* late*n* dat donkere en*de*
nement clare en*de* late*n* dat stinkende
16 en*de* neme*n* dat wel riekende **D**ats te
ve*r*stane late*n* die nidechede en*de* neme*n*
die mi*n*ne **E**n*de* houde*n* ghedouchsamech*eit*
en*de* oetmoedicheit en*de* suu*er*heit Want
20 dese III dinghen heet me*n* ghetrouwe
en*de* met ghetrouwichede*n* sal hi sijn ghe-
croent in hemelrike .

¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* comt die coen-** 18
24 **hede en*de* die bloethede Syd*r*ac ant*wordt***

COenhede en*de* bloethede comen
vande*n* *com*plexie*n* des lichamen
van goeder temperure*n* vande*n* IIII *com*-
28 plexien deen mette*n* andere*n* so ne es
die me*n*sche bloot no coene Want da*n*
sijn die IIII *com*plexien eens en*de* ghelijc

En*de* daer ne v*er*wint die hitte dat cou-
32 de no dat coude die hitte **M**aer eest
dat die lichame v*er*hit w*er*t en*de* die hitte
dat coude v*er*wint so es die hitte roe-
rende die hersen*en* en*de* doet de*n* men-
36 sche alle dinc bestae*n* En*de* ghene dinc .
134rb Ontsien **M**aer hi w*er*t coene en*de*
onueruaert **E**n*de* eest dat coude
v*er*wint die hitte so w*er*den die hersin*en*
4 quaet en*de* traghe te begripene
alle dinghen **W**ant dat bloet en*de*
die humur*en* mak*en* de*n* me*n*sche coe-
ne en*de* stout als si die ader*en* v*er*wi*n*-
8 ne*n* inde*n* lichame met hitt*en* en*de*
met v*er*waermhede*n*

¶ **Die co*n*ninc vraecht wane*n* comt** 19
die lazarie en*de* die scorfthede Syd*ra*c ant*wordt*

12 **V**Ande*n* wiue co*m*men dese din
ghen want als die man
mett*en* wiue es in hare siecheden
die si ter maent te hebbene pleghe*n*
16 **E**n*de* so dan een kint wint mettie*n*
oueruloyende bloede dat heet
es . weet dat dat kint va*n* recht*er*
natuere*n* sal moete*n* sijn lazers
20 oft scuerfde . **W**ant het es ghe-
wo*n*nen en*de* gheuoet in dat ouer
uloyende heete bloet **E**n*de* es d*at*
wijf va*n* goeder *com*plexien sone
24 heuet tkint ghene deere daer
af **E**n*de* daer o*m*me ne soude ghee*n*
ma*n* met wiue wesen als so
dat onghemac hadde **E**n*de* als
28 hi met sine*n* wiue es . **s**o sal sine
meeni*n*ghe wesen te winnen
vrucht die gode hare*n* sceppere
dienne en*de* ane beede **E**n*de* als
32 hi weet dat so bezwaert es
sone sal hi hare*n* lichame niet
ghenaken vleeschelike voer
so es ghetriuileert **E**n*de* daer

naer XL daghe*n* **D**it ghebod gaf
god noe sine*n* ghetrouwe*n* vrie*n*t .

134va ¶ **Die co*nni*nc v*ra*get maecte god alle dinc**
inde*n* beghinne d*er* weerelt Sydrac .

GOd heuet alle dinghe*n* ghe
maect en*de* voerzie*n* vanden
beghi*n*ne der weerelt **M**aer eenighe
dinghe*n* sijn ghesciet bide*n* wille en*de*
de*n* ghedoghene va*n* gode en*de* biden
loepe der natuere*n* . **E**n*de* sonderlinge
va*n* eenighe*n* beeste*n* en*de* wormen
die worde*n* sijn om eenighe redene
die god kint **A**lso me*n* segghe*n* mach
vande*n* mule*n* en*de* vande*n* ors merie*n*
En*de* van onwerde*n* worme*n* die men
heet lusen die sond*er* redene niet
worden sijn o*m*me de*n* me*n*sche te p*er*se
querne en*de* te vermanene sine
keytiuichede **E**n*de* ghene dinc heeft
hi sonder redene ghedae*n* Maer alle
me*n*sche*n* wete*n* niet die w*aer* o*m*me hi
menegherande dinc heeft ghela-
ten werden

¶ **Die co*ninc* vraghet wie voet die vrucht .** 21
vp die eerde Sydrac antwordt

GOd voetse en*de* houtse vp die
eerde . en*de* hi heuet gheor-
dineert die IIII elemente*n* . om*m*e
der vrucht te dienne en*de* te voede-
ne Die eerde voetse en*de* onthoutse
Die lucht voetse en*de* licht hare .
twater voetse en*de* maecse versch
Die sonne v*er*waermse en*de* doetse
wassen **A**lso eist als oft een me*n*-
sche wille zieden eenighe spise
so behoeue*n* he*m* IIII dinghe*n* een
vat water vier en*de* lucht **A**nders
134vb ne quame hijs niet ouer **A**lso eest van
der vrucht so moet gheuoet wesen

vande*n* IIII elemente*n* salso ripe werde*n*
en*de* de*n* me*n*sche te baten co*m*men

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe comt dat die beeste*n* v*er*woede*n* Sydrac antwordt** 22

TEn seuentienste*n* daghe va*n*
der maent die me*n* heet junius
so rijst ene sterre bid*er* sonne*n* vpgange
ande*n* hemel **E**n*de* vp die*n* nacht of vp
dien dach die beeste*n* diese sien of
hare scade int water die v*er*woeden
En*de* den ghene*n* diese bite*n* sijnt liede*n*
ofte beeste*n* die v*er*woede*n* oec die ald*us*
ghebete*n* sijn moete*n* he*m* wachte*n* XL
daghen van groenre spisen va*n* waer-
moese va*n* vleesche van vissche*n* en*de* va*n*
wine . en*de* van groene*n* broede **E**n*de* tote*n*
ende va*n* XL daghe*n* moest me*n*ne hou-
de*n* dat hi niet en sliepe bi nachte no
bi daghe En*de* eist dattene die v*er*woet-
scap also seere dwinct dat hi niet
ghenesen mach noch steru*en* . en*de* die
pine emmer vp he*m* wast . en*de* ander
liede*n* scadet met sine*n* beete*n* . so sal me*n*
neme*n* ene*n* sac en*de* doen d*aer* i*n*ne cleene as-
schen en*de* houde*n* die*n* zac boue*n* dien
zieken en*de* recke*n* de*n* sac boue*n* he*m* . eist
me*n*sche ofte beeste **E**n*de* stappans w*er*t
sine pine ghehent en*de* sal steruen . en*de*
so es me*n* ghetriuileert vande*n* quade*n* d*at*
hi doe*n* mochte met zi*er*e beete

¶ **Die co*ninc* v*ra*get wat leuet lancst in eertrike Sydrac antwoort** 23

DIe aren leuet langher da*n* ee-
nighe dinc die me*n* weet . **W**ant .
135ra met dat hi so hoeghe vlieghet in
die hitte der sonne*n* en*de* in die lucht die
versch es so es hi versch en*de* ghesont
gheuoet metter sonne*n* . **E**n*de* hi leuet
langher da*n* eenighe creatuere die me*n*
vint **D**at serpent leuet harde lange

want het woent altoes vp die eerde
en*de* vp die steene en*de* drinct die versche-
de vand*er* eerde*n* en*de* daer bi bliuet altoes
versch en*de* ghedurich en*de* dat doet lan-
ghe leue*n* **D**at serpent mach leue*n* na
sine nature M iaer oft meer **E**n*de* telke*n*
C iare*n* wast he*m* een hore*n* int hooft
en*de* alst heeft M **j**aer so eist een mach-
tich drake . Want alle serpente*n* leue*n*
niet also langhe **W**ant menich sins
werde*n* si te nieute Want die voglen
en*de* die beeste*n* die confundeertse en*de*
dus w*er*t merre quite

¶ **Die Co*ninc* vraghet voet god alle dinc die hi ghemaect heuet Sydrac ant*wordt***

Alle dinc die god ghemaec heuet
die berecht hi alle en*de* voet . **W**a*n*t
hi maecte alle dinc in die weerelt **E**n*de*
gaf elker tsine **D**en liede*n* gaf hi conste*n*
van arbeidene en*de* dat si wi*n*ne*n* daer si
bi leue*n* en*de* dat hem behouft **D**en an-
dere*n* creature*n* so heeft hi ghegheue*n*
ene andre maniere va*n* leuene en*de* he*m*
te gheneerne **W**ant beeste*n* leue*n* bi
beeste*n* voglen . bi voglen . visschen bi
visschen **W**ant deen eet de*n* anderen
En*de* dese natuere heeft hi hem ghegheue*n* en*de* vele beeste*n* en*de* vogle*n* hebben
den sin dat si he*m* ghenere*n* bider vrucht
vander eerde*n* sonder hare pine **E**n*de*
dus w*er*den alle creatuere*n* gheuoet
en*de* lide*n* hare*n* tijt .

¶ **Die co*n*ninc vragh*et* die beeste*n* en*de* die voglen en*de* die vissche*n* hebben si zielen Sydrac antwordt**

GOd ne gaf niemene ziele
da*n* alleene de*n* ma*n* en*de* de*n*
wiue En*de* die me*n*sche es ghemaect
als he*er*e va*n* alle*n* creatuere*n* **E**n*de*

die he*er*e es wel sculdich te heb-
bene moghentheit boue*n* den
creature*n* die onde*r* hem sijn
12 **D**ie andre creature*n* die godghe
maect heeft die en hebben
gheene zielen maer si hebbe*n*
ene*n* roerende*n* adem **E**n*de* als si
16 doot sijn so bedien die roerende
ademe*n* al te nieute*n* **D**us sijn
alle creatuere*n* die god ghemaect
heeft sonder alleene die me*n*sche
20 **E**n*de* si scheede*n* hene*n* also die wint
die hute*n* blasene comt te nieute*n*
bediet also eest met he*m* lieden

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe langhe sal die** 26
24 **weerelt stae*n* Sydrac antwort**

Dat secreet gods es so groet
en*de* so diepe dat niem*en* we-
te*n* mach sonde*r* die ghene die hi
28 meest mint en*de* alre liefst heuet
also als huwe heymelijcheit
niem*en* wete*n* mach dan die ghe-
ne die ghi meest mint eist hu
32 broeder oft hu vrient **E**n*de* eist
een coninc oft een ande*r* princhе
ene*n* goeden vrient **W**ie*n* hi mi*n*t .
En*de* hi dien sine heymelijcheit
135va weten laet **E**n*de* al heeft die vrie*n*t
ene*n* andere*n* vrient d*aer* bi en sal hi
hem niet late*n* wete*n* tsecreet sijns
4 vrients van te voren Dats te seg-
ghene sij*n*s he*er*en en*de* al worde hi d*aer*
toe bedreue*n* . so soude hijt dan
segghe*n* so bedectelike dat me*n* niet
8 wete*n* soude oppenbaerlike hoe
die sake*n* ware*n* **A**ldus eest va*n*-
der heymelijcheide*n* gods diene
mach niement wete*n* sonder
12 sijn speciale vrient **D**ats te ver-
stane die warachtighe p*ro*phete
die come*n* sal in die maghet . **E**n*de*

dat w*er*t die gods sone die sal
16 wete*n* sine heymelijcheit . en*de* hi
sal zijn onde*r* tfolc als me*n*sche .
En*de* sal doe*n* alle dinc als me*n*sche
sonder sonde **E**n*de* het sulle*n* oec
20 andre sijn die wete*n* sulle*n* die
heymelijchede gods . **D**at sulle*n*
wese*n* die p*r*ophete*n* die v*er*uult w*er*de*n*
metter macht gods **N**ochta*n* en
24 sulle*n* si niet alle wete*n* die hey-
melijchede gods **M**aer die gods
sone sal wete*n* alle die heyme
lijchede gods . **W**ant hi wert
28 selue god almachtich als me*n*
he*m* vraghe*n* sal of die weerelt
ghedure*n* sal M iaer so sal hi
segghe*n* en*de* oec **E**n*de* saelt so bedec-
32 telike segghe*n* dat niieme*n* wete*n*
sal die heymelijchede gods sijns
vaders **W**ant oec dat ne can nie
ment v*er*stae*n* bedi het mach we-
36 ze*n* C^M iaer en*de* het mochte wese*n*
min oft meer **W**ant hets al i*n*
die hande*n* gods **M**aer wi vin-
de*n* wel dat god heeft gheordi
135vb neert die VII planete*n* die de wee-
relt en*de* ertrike bestiere*n* en*de* bewaren
also dat elke*n* va*n* he*m* soude berechte*n*
4 M iaer en*de* als VII^M iaer lede*n* sijn so eest wet
in de hande*n* en*de* in de wille gods **E**nde
het sal wesen also hijt ghebiet als
almachtich god . hi heuet gheordineert
8 die VII planete*n* o*m*me die weerelt te
berechtene **E**n*de* sine macht die bestiert
al boue*n* en*de* beneden

¶ **Die co*inc* vragh*et* wat lieden woen*en* in die** 27
12 **eylande in die zee Sydrac antwoort**

HEt sijn M CCC en*de* **twee** hey-
lande in die zee someghe sijn
si wonachtich en*de* someghe woeste **d***aer*-
16 sijn eenighe beseten met lieden van on-

ser vorme*n* Maer sine sijn maer III pal-
me*n* lanc en*de* hare baerde slae*n* he*m* tote*n*
knie*n* en*de* haer lied*er* haer tote*n* voete*n*
20 En*de* si leue*n* bi crude*n* **E**n*de* bi beesten
die na hare mate minder sijn **E**n*de* si
hebbe*n* eene sprake bi he*m* . en*de* si leue*n*
als beeste*n* **E**n*de* si sijn wel eene mile die-
24 pe in die zee **H**Ets een ander hey-
lant in die zee . en*de* daer wone*n* lieden
die maer eene palme lanc en sijn ofte
min . en*de* si leue*n* al bi vissche*n* want des
28 daghes sijn si vpt dlant . en*de* des nachts
vp twater en*de* leue*n* alse roerende beeste*n*
en*de* also sterue*n* si **H**Ets een ander
heylant in die zee daer liede*n* sijn va*n*
32 onser ghelike en*de* also groet als wi
en*de* en hebbe*n* maer ene oghe in haer
voerhooft en*de* si ontsie*n* ons harde
seere o*m*me dat wi twee oghe*n* in onse
36 voerhooft hebbe*n* en*de* si leue*n* al met
vleesche . **e**n*de* si cleede*n* he*m* al met volle*n*
136ra vande*n* beeste*n* **H**Et sijn eenighe
eylande daer liede*n* in woene*n* die
ghehoernet sijn ghelijc eene*n* wed*er*
4 en*de* die leue*n* al bi visschen
HEt es een heylant daer liede*n*
sijn die hebbe*n* tappe*n* in haer fonde-
ment en*de* en moghe*n* niet sitte*n* sond*er*
8 vp ghegate stoele*n* en*de* sijn ru alse buc-
ke*n* en*de* leue*n* al bi roken
HEt es een heylant daer liede*n* sijn
die hebbe*n* ene sprake en*de* si pleghe*n*
12 te vechtene ieghe*n* grote voglen en*de*
si woene*n* in die hole*n* o*m*me die vrese
vande*n* groote*n* voglen **W**ant si ontsie*n*-
se harde seere inde*n* somer En*de* inde*n* win-
16 ter so v*er*winne*n* si die voghele*n* om tgroo-
te coude en*de* si slaense doot en*de* houdense
en*de* daer bi leue*n* si inde*n* somer
HEt es een ander heylant d*aer* liede*n*
20 woene*n* die ghelou*e*n an die zonne en*de*
an die mane en*de* an afgode en*de* sacrifi-
cie van hare*n* lichame*n* den duuel En*de* als

daer yeme*n* sacrificie doen wille sine*n*
24 afgode*n* so nodet hi d*aer* toe alle sine vrien-
de*n* en*de* hout grote feeste VIII daghe
En*de* ten neghenste*n* daghe heeft hi een
groet vier doen make*n* en*de* gaet staen
28 d*aer* bi vp een hoghe ghete*m*mer dat hi
daer toe heuet ghedae*n* doen make*n*
daer vp moghe*n* stae*n* C ma*n*ne dan so
roupt hi lude dat al dat volc horen
32 mach **I**c springhe in dit vier in die*n*
name mijns gods der sonne*n* ofte dies
gods die*n* hi ane beedt **e**n*de* da*n* make*n*
si groote feeste di*er*e omtrent zijn
36 als hi aldus v*er*brant en*de* doe*n* luder
trompe*n* en*de* busine*n* en*de* grote instru-
me*n*ten **E**n*de* als si al v*er*brant sijn so neme*n*
die andre die assche*n* en*de* houdense in
136rb groter cierlijcheden en*de* ouer hey-
lichdom en*de* aldus so offere*n* hem
die wiuen **H**Etssijn eene
4 andre prouincie daer dat liede*n*
sacrificie doe*n* va*n* hare*n* lichame
den duuel **E**n*de* dese doe*n* maken
Eene siccle scaerp en*de* te beede*n*
8 ende*n* ene*n* hicht **E**n*de* dan doe*n* si
binde*n* haer haer an eene coerde
en*de* coppele*n* an eene*n* boe*m* **D**an
doe*n* si he*m* vp halen . en*de* neme*n*
12 die ziccle in hare handen en*de*
si roupe*n* met luder ste*m*men **I**c
offere mi in die*n* name mijns
gods dan keruе*n* si hare*n* hals
16 ontwee **E**n*de* die lichame valt
vp die eerde en*de* dat hoft blijft
hanghende aende*n* boem **E**n*de*
die ghene die daer omtrent
20 sijn maken groote feeste en*de*
neme*n* de*n* lichame en*de* legghe*n*
thooft d*aer* an dan clieue*n* si de*n*
lichame en*de* w*er*pe*n* hute datter
24 in es dan so neme*n* si de*n* licha-
me en*de* settene bide*n* af god om
wies **w**ille hi sacrificie ghe-

dae*n* heeft en*de* si scriue*n* boue*n*
28 he*m* hoe hi he*m* gheoffert heeft
En*de* aldus vare*n* si de*n* duuel
beuolen **H**ets een and*er*
heylant daer liede*n* woene*n*
32 die oec sacrificie doe*n* met hare*n*
lichame*n* En*de* als si dat wille*n*
doe*n* so doe*n* si stelle*n* IIII zwerde*n*
onde*r* eene*n* boe*m* en*de* stelle*n* die
36 applen vande*n* zweerde*n* in die
eerde en*de* die pointe*n* **v**p w*aer*t
en*de* si doe*n* he*m* binde*n* handen
en*de* voete*n* **e**n*de* ter middewaer-
136va den met staerke*n* bande*n* **E**n*de* dan
werpt me*n* eene*n* bant d*aer* si mede sijn
ghebonde*n* ouer eene*n* telch des boems
4 en*de* halense also hoghe bouen
de*n* zwerde*n* dan roupt hi lude **I**c
offere mi in die eere mijns gods .
en*de* die*n* noemt hi dan laet me*n*ne valle*n*
8 vp die zwerde*n* en*de* daer steerft hi
also **E**n*de* di*er*e omtrent sijn maken
groete feeste en*de* dan gae*n* si doen
crieren al tlant dure dat he*m* die ma*n*
12 also heeft gheoffert in die name
des gods die me*n* dan noemt **E**n*de*
si neme*n* de*n* lichame en*de* legghene
in eene scone stede daer so sijn si
16 bi he*m* II daghe*n* **D**an so co*m*men die
eenighe bede ghegheere*n* . en*de* bid-
de*n* he*m* dat hi he*m* ghehulpich **w**eze
En*de* die viant die spreect hute*n*
20 lichame en*de* troestse wel dus so
v*er*liesen si he*m* selue*n* en*de* sijn bedro-
ghe*n* mids den viant **H**Et es
eene andere prouincie als daer
24 een ma*n* sterft so deluet me*n* sijn
wijf met he*m* al leuende **E**n*de* also
de*n* ma*n* mette*n* wiue **H**Et es

136rb32 hare*n: Tweede pootje van* h *met rood geschreven.*
136va *In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet.*

eene andre prouincie daer ene
28 costume es als een vrouwe
gheneset van kinde bi nachte
so doet me*n* dat kint . en*de* si segge*n*
en es niet wert dat de*n* dach sie
32 om dat bi nachte ghebore*n* si
HEt es een ander heylant
daer die liede*n* bi costume*n* ete*n*
honde*n* en*de* catte*n* en*de* dat es eene
36 souereine spise **H**Et es een
ander heylant **D**aer es eene
costume als een ma*n* een wijf
bestaet te nemene so gheuet
136vb hi eene*n* andere*n* ma*n* groete miede die
den eerste*n* nacht bi sine*n* wiue leghet
HEt es een ande*r* heylant en*de* daer
4 es eene costume als een ma*n* heuet eene
dochter ghehoude*n* XV iaer so iaghet
hi sine dochter va*n* hem om dat so eene*n*
ma*n* souke*n* soude daer so hare*n* tijt mede
8 leede*n* mach **E**ene andre contreie es
daer een ma*n* ghee*n* wijf wille trouwe*n*
want si segghe*n* ghemeenlike dat hare
twijf niet ghenoughe*n* can met eene*n* ma*n*
12 **H**Et es een ander heylant daer die
ma*n*ne hebbe*n* hare stede bi hem en*de* die
wiue*n* des ghelike in eene andere stede
maer si houde*n* in costume*n* dat si ve*r*gade-
16 re*n* IIII waerf int iaer en*de* make*n* groote
feeste en*de* dan sijn si te same*n* VIII daghe*n*
in groeter melodie*n* en*de* wet dat die liede*n*
niet en spare*n* vleeschelike te sine metter
20 moeder no mett*er* zuster en*de* dies ghe-
lijcs met alle*n* wiue*n* **E**n*de* de*n* VIII daghe*n*
ve*r*leden . so sceede*n* si elc te si*er*e stede en*de* die
wiue*n* die kint bliue*n* draghende eist
24 dat si hebbe*n* eene dochter si houdense
En*de* eist dat si hebbe*n* een knapelinen
kint so houde*n* sijt V jaer en*de* da*n* sen-
de*n* sijt daer die ma*n*ne zijn . **W**ant int

136vb *In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet.*

28 lant daer die wiue woen*en* ne mach
ghe*en* ma*n* leu*en* bou*en* de*n* v iar*en* . ende
het es gheheet*en* d*er* wiue lant bi des*en*
occusoene **E**n*de* in dit lant so pleghen
32 die wiu*en* te orloghene en*de* te vechte-
ne vp die ma*n*nen **E**n*de* te menegher
stont so hebb*en* si victorie en*de* v*er*win-
n*en* die mans **E**n*de* weet dat dese wi-
36 ue vecht*en* met seluerin*en* wapen*en*
want sine hebb*en* yser no stael . en*de*
si pleghe*n* bi costum*en* te pin*en*ne
en*de* metarbeidene te winne*n*ne
137ra daer si bi leu*en* en*de* he*m* vp onthouden
En*de* si hebb*en* ene co*n*ni*n*ghi*n*ne die ouer
he*m* recht als sijs v*er*dien*en* En*de* te viere
4 saysoen*en* van de*n* iare so v*er*gader*en* si
in payse **E**n*de* dats tusschen hare beed*er*
lant en*de* daer stae*n* si tent*en* en*de* pauwe-
lioene . en*de* sijn te gad*er* met groter melo-
8 dien **H**Et sijn vele andre manie-
re van heylande*n* d*aer* messelijc volc i*n*
woent dat alte lanc wa*er*e te tellene
die costum*en* die si houd*en* want elc
12 heuet de sine . en*de* daer o*m*me laticse
achter **M**aer dese wiu*en* en*de* mann*en*
die he*m* dus onde*r*uecht*en* si sull*en* wesen
toter tijt des valschts p*ro*phet*en* **N**ocht*an*
16 werd*en* si z*eer*e te nieut*en* en*de* tonder ghe-
daen van een*en* co*n*ninc die machtich
w*er*t **e**n*de* die he*er*e sal sijn van alder we-
relt en*de* al eerterike sal bedwongh*en*
20 hebb*en* en*de* dese sal sijn gheheet*en* alexand*er* .
En*de* hi sal die meeste partie van desen
volke tond*er* do*en* .

¶ **Die co*ninc* vraecht hoe comt dat die lieden** 28
24 **sijn some wit some bruun en*de* some har-**
de zwart Sydrac ant*wordt*

137ra *In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet.*

BI vier manieren deene es bider
ghelikenessen des vader ende der
28 moeder Ende als die vader es bruun ende hi
een kint wint met groeter begheerten
so moet dat kint wesen bi rechter natu-
ren van zulker vaerwen als daer of es
32 die vader **E**nde eest dat die moeder ontfaet
dat saet vanden man so moet dat kint bi
rechter naturen slachten der moeder **E**nde
eest dat die man ende dwijf beede te gader
36 sijn met groeter ghenouchten ende dat wijf
kint ontfaet so sal dat kint nochtan
137rb den vader slachten ende naer hem tieren
want het comt hute allen sinen
leden ende huut allen sinen aderen biden
4 loepe vander natueren **D**aer omme dat
hi dat zaet gheuet so moet hem
meest gheliken bi natueren **E**nde
eist dat dat wijf heet es van na-
8 tueren so wert dat kint bruun in
hare lanken ligghende **E**nde oec so
eest vele biden aerde vanden lan-
de ende vander lucht dat die kindren
12 werden bruun wit oft zwart

¶ **Die coninc vraghet die meer eet ende** 29
drinct dan hem behouft mes-
doet hi daer an Sydrac antwordt

16 **D**Ie ghene die meer eet ende
drinct dan hem behouft
hi doet groet quaet **W**ant hi
quest sinen lichame ende hi mert
20 sine ziele ende hi verliest dat goet
ende die spise die eenen anderen
te goede werden mochte **E**nde dese
mach wel met rechte **w**esen ghe-
24 houden ouer glottoen ende argher
dan eene beeste **E**nde si doen zwaer-

137rb *In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet.*
137rb20 *Tussen* ziele *en* ende *een likje rode verf, mogelijk bedoeld om de* e *van* ende *mee op te hogen.*

like ieghe*n* tghebod ons he*er*en . Wa*n*t
hi heuet gheordineert dat die
28 me*n*sche eten sal en*de* drinke*n* also
vele als he*m* behouft **E**n*de* met d*at*
he*m* bliuet sal hi die ghene v*er*bli-
de*n* dies te doene hebbe*n* **I**n dezer
32 manieren sal me*n* eete*n* en*de* drinke*n*
dats te v*er*stane een w*aer*f sdages
ofte twee en*de* diet anders doet
hi mesdoet harde ze*er*e **E**n*de* mach
36 bet wesen gheheete*n* eene beeste
dan een me*n*sche **W**ant hi hout die
137va costume van eenre beeste*n* Want
als die beeste sat es so rust so hare
tote dats haer wed*er* lust **E**n*de* recht
4 doende so soude **d**ie me*n*sche meer
onde*r*schedicheden hebbe*n* da*n* een beeste
die ghene*n* sin heuet no gheene ver-
stannesse van goede no va*n* quade
8 anders dan hare natu*er*e bewijst
Maer die me*n*sche die de gracie heuet
ontfae*n* va*n* gode en*de* die kennesse
die sal leue*n* na sine edele nature
12 die god ghemaect heuet edel bo-
uen alle creaturen in ertrike

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc es tbeste en*de*** 30
taerchste dinc d*at* me*n* vint Syd*ra*c ant*wordt*

16 DIe tonghe es dat beste dinc
en*de* oec tquaetste dinc dat
wesen mach . Want mids d*er* tonghe*n*
mach die me*n*sche ghewinne*n* lof
20 en*de* eere voerdeel en*de* vrientscepe .
En*de* oec v*er*heue*n* w*er*de*n* onde*r* die liede*n*
en*de* ontfae*n* die name va*n* wijsheden
en*de* va*n* doogde*n* al en haddi dies
24 gheene scout **E**n*de* mids der tonghe*n*
so mach die me*n*sche come*n* in sca-
de*n* en*de* in scande*n* en*de* in v*er*noye en*de*

137rb28 drinke*n* also *over* drinke*n* also *geschreven door L.*

in quetsinghe*n* va*n* lichame*n* ende
28 van ziele*n* . **W**ant die tonghe
mochte d*at* vort b*ri*nghen en*de* spreke*n*
het soude de*n* lichame alte scan-
de*n* te pine*n* en*de* te v*er*noye werde*n*
32 **E**n*de* oec mochte die me*n*sche hem
so meitenieren met siere ton-
ghe*n* dat hi alle zine leuedaghe
soude w*er*den gheheert en*de* v*er*heue*n*
36 mette*n* volke **D**ie tonghe en he-
uet gheen been . nochta*n* can so
137vb alle die lede*n* breken die de me*n*sche i*n*
he*m* hebbe*n* mach en*de* dats met hare
ongheordineerder spraken **M**aer die
4 he*m* selue*n* so meitenieren dat hi mees-
ter es van si*er*e tonghe*n* die mach
wel heete*n* wijs **W**ant hets eene p*ri*n-
cipale doghet he*m* selue*n* te conne
8 wachtene van onordineerliker za-
ke*n* te sprekene ofte te roerne

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wat spisen maect de*n* me*n*sche meest wijs . so coude so heete** 31
12 **Sydrac antwordt .**

DIe heete spise v*er*waermt den
lichame en*de* voet die nieren . en*de*
so v*er*warmt th*er*te en*de* die hersine*n* maect
16 so claer **E**n*de* hute hitte*n* der h*er*ten en*de*
den hoofde so comt al die wijshede
die de me*n*sche heuet **E**n*de* die coude
spise die v*er*hart die niere*n* en*de* die her-
20 sine*n* en*de* dat h*er*te en*de* die adere*n* en*de* al-
le die leden **E**n*de* van dier couthede
en*de* va*n* dier herthede so wert des me*n*-
sche*n* sin onuerstandel en*de* ou*er*borlijc
24 talle*n* wijshede*n* . so es wel te verstane
dat die heete spise vele nutteliker
es dan die coude . **W**ant so des men-
sche*n* sin v*er*waermt en*de* th*er*te confor-
28 teert en*de* stopt die hersine*n* en*de* hout
den me*n*sche in goeder memorien
en*de* wel ghesinnet .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* als een me*n*sche es** 32
32 **fel ghemoet en*de* melancolieus hoe so-**
mach me*n* dat v*er*driue*n* Syd*ra*c ant*wordt*

EErst so sal hi peinsen om si-
ne*n* sceppere en*de* danke*n* hem
138ra dat hine werdichde te makene na sine
ghelike **E**n*de* hi sal dan peinsen om die
doot die hi doe*n* moet **W**ant niem*en*
4 ne can hare ontvlie*n* **E**n*de* hi sal pein-
sen om die ghene wie*n* god ghebrec
ghegheue*n* heeft va*n* hare*n* lichame
van siecheden en*de* van qualen die he*m*
8 god ghegheue*n* heuet en*de* van armoe-
de*n* . en*de* dies ghelike . en*de* dan danken de*n*
almoghende*n* god dat hi di niet heuet
ghegheue*n* enighe van al de*n* plaghe*n*
12 **E**n*de* al wa*er*e hi gheplaghet so soude
hi dat vriendelike ghedoghe*n* en*de*
peinsen het ware die scult van sine*n*
sonde*n* **E**n*de* hine soude niet peinsen
16 om die ghene die rijke sijn en*de* weeldich
Maer dat wi alle naect ghebore*n* wa-
ren en*de* naect heene*n* sulle*n* scheeden
En*de* dan sal hi he*m* pine*n* om die ghebode*n*
20 gods te houdene . **E**n*de* trecke*n* met ee-
nich sine*n* vriende*n* daer hi hiet goets
spreke*n* mach en*de* antiere*n* die doghet .
en*de* slape*n* ghereedelike **E**n*de* late*n* sine*n*
24 quade*n* wille na sine macht **E**n*de* wach-
te*n* he*m* van alle*n* dinghe*n* diene moghe*n*
make*n* erre of melancolieus **E**nde
aldus machme*n* v*er*winne*n* felhede
28 va*n* zinne en*de* quade melancolie .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es best of dat** 33
me*n* die wiue*n* mint oft haet Syd*ra*c ant*wordt*

DIe goede wijfs salme*n* mi*n*ne*n*
32 eere*n* loue*n* en*de* vordere*n* en*de* hou-
den ouer vrouwe en*de* ouer goede ghe
selnede **W**ant vande*n* goede*n* wiue ne

mach me*n* niet anders hebbe*n* dan al
36 goet ere en*de* meersenesse va*n* allen lo-
ue . **W**ant so hout trouwe en*de* alle goet-
138rb heit haren gheselle en*de* ve*r*hoete-
ne van alle*n* quaetdoene naer
hare macht **D**ies ghelike dat
4 dat wijf hoet h*aer* kint van alle*n*
onghemake en*de* onruste*n* En*de*
dus ghedane*n* wiue*n* es me*n* scul
dich te mi*n*nene en*de* niet te hate-
8 ne **M**aer dat quade wijf salme*n*
scuwe*n* en*de* vlie*n* also me*n* doet dat
bier **E**n*de* en can me*n*se niet ghe-
ulie*n* so salme*n* scuwe*n* hare*n* raet
12 en*de* hare*n* wille*n* . **W**ant dat selue
quaet es d*aer* ne mach gheene doghet
of come*n* . maer al quaet en*de* sca-
de en*de* scande . en*de* vreese en*de* ve*r*wijt
16 vore die liede*n* **E**n*de* sone hout ghe-
ne*n* trouwe hare*n* gheselle niet te
meer dan dat cockatrijs doet
de*n* voghel die he*m* sine tande zuuert
20 vande*n* worme*n* . **D**at coccatrijs
es eene quade beeste en*de* heeft
dat hooft harde groot en*de* die
tande*n* harde lanc **E**n*de* bi ziere
24 quad*er* nature*n* so wassen hem II
saysoene*n* int **j**aer vele worme*n*
in hare tande*n* **D**a*n* comt een
voghel met eene*n* scarpe*n* becke
28 en*de* suuert he*m* hare ta*n*den vande*n*
worme*n* **E**n*de* als die beeste be-
uoelt dat so ghesuuert es so
wil so de*n* voghel thooft of bite*n*
32 **M**aer hi werdes te hants ghe-
ware en*de* set he*m* die*n* bec vp we*r*ts
dan sone dar die beeste niet bite*n*
van die scaerphede va*n* die*n* becke
36 en*de* dus we*r*t die voghel ghetri-
uileert **E**n*de* aldus eest vande*n*
quade*n* wiue wat solace
ofte wat oere*n* some*n* hare doet .

138va dat loent so altoes met quade
En*de* daer o*m*me sal he*m* elc me*n*sche
wachte*n* van hare*n* quade*n* treke*n*
4 **M**aer goede wiue*n* salme*n* minen en*de*
eeren
¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet waer o*m*me verer-** 34
ret he*m* die me*n*sche als hi sine*n* onwille
8 **hoort die niet gram was te vore*n* Sydr*a*c ant*wordt***

Dat h*er*te es souerein vande*n*
lichame En*de* die lichame
behoet dat h*er*te En*de* wat so der her-
12 te*n* ghe noeget dat ghenoeghet
den lichame **D**ie oghe*n* sijn der h*er*-
te*n* messalgiere*n* **D**ie tonghe es der
h*er*ten taelma*n* **D**ie voete dat sijn
16 hare soemere*n* die hande sijn hare
rudders en*de* bescermers van mes-
doene **T**houet dats hare borch Die
hersine*n* sijn hare casteleyne en*de*
20 baliuwe diet al hebbe*n* in hoede*n*
Die humure*n* sijn viande*n* der h*er*te*n*
Want als me*n* hoort eene reede-
ne soen maghes die h*er*te niet
24 wete*n* hen si ou*er* mids hare*n* messel-
giere*n* **E**nde als haer die redene
ghenoughet so v*er*maect so ha*er*e
en*de* v*er*blijt en*de* al hare manne*n*
28 met hare **E**n*de* dan w*er*der hare
aduersarisen ghesconfiert **E**n*de*
als hare messalgiere*n* haer b*r*in-
ghe*n* quade boetscap so wert so
32 ze*er*e v*er*bolghe*n* en*de* al hare ma*n*ne*n*
sijn erre en*de* gram om haren
wille **E**n*de* dan sijn hare adu*er*sa-
risen in hare machte*n* en*de* wel
36 te ghemake en*de* hebbe*n* grote
bliscap dat si hare ma*n*ne dus

138va *In de kolom zijn af en toe letters opnieuw aangezet, vermoedelijk door L.*
138va4-5 minen en*de* eeren *geschreven door L, waarbij* minen en*de op rasuur (oorspronkelijk stond er:* mi*n*en en*de* eere*n) en* eeren *op wat oorspronkelijk de witregel was voor de volgende vraag.*

v*er*bolghen wete*n* **M**aer es die
138vb lichame da*n* staerc en*de* vroet en*de* hi lief
heeft sine*n* casteel en*de* sine liede*n* so sal
hi voort hoede*n* hare . scade **E**n*de* sal die
4 gramscap hute he*m* neme*n* **E**n*de* hi sal he*m*
dan hoeden vaste en*de* starc sone zulle*n*
die viande*n* an he*m* niet moghe*n* wi*n*ne*n*
En*de* sulle*n* wesen ghesconfiert En*de* es
8 dat h*er*te cranc en*de* tond*er* so sulle*n* hem
die viande*n* an wille*n* stride*n* . **e**n*de* dan
wert dat herte coud*er* en*de* beroert vand*er*
vplegghinghe der viande*n* **E**n*de* heuet
12 gherne macht te draghene dat last
vander wed*er* zake **E**n*de* sine manne*n*
werde*n* oec cranc also hare souereine
es **E**n*de* mids d*er* beroerte*n* va*n* quaetdoe-
16 ne . so moet die he*er*e hebbe*n* die scade
want mocht die lichame v*er*dragh*e*n
die herte soude wel cesseren .

¶ **Die co*ninc* vrag*et* hoe sal die ma*n* dat** 35
20 **wijf mi*n*ne*n* en*de* twijf de*n* ma*n* Syd*ra*c ant*wordt***

DIe ma*n* en*de* twijf sulle*n* elc andere*n*
mi*n*ne*n* en*de* dat in gode omdat hise
heuet ghemaect als gheselle*n* om te
24 hebbene goet en*de* quaet **E**n*de* om dat si
vrucht soude*n* wi*n*nen die he*m* dankelijc
wesen mochte **E**n*de* om dese redene
sal die ma*n* groete mi*n*ne hebbe*n* an twijf
28 en*de* twijf ande*n* ma*n* met trouwe*n* na-
de*n* ghebode gods **E**n*de* na weerlike sa-
ke*n* salme*n* dat wete*n* te sprekene dat
elc andere*n* sculdich es te mi*n*ne*n*ne bi
32 vele redene*n* . **E**erst so sal die ma*n* sijn
wijf mi*n*nen om hare ghetrouwiche*it*
Om hare goetheit **O**m hare eerach-
ticheit om hare scoenheit **E**n*de* om ghe-
36 mac dat so de*n* man doet **E**n*de* oec om
hare vroetscap **E**n*de* die ma*n* die sijn
139ra **w**ijf mi*n*net om dese redene*n* hi es wel
te weghe en*de* hi doet wel voer gode en-
de voer die weerelt vp datso ghene

andre costume heuet die sondelijc
es en*de* quaet **W**ant hi mintse om hare
goede costume*n* en*de* doghet **D**at wijf
sal oec mi*n*nen den man na derweerelt
In vele manieren **I**nt eerste om sine
ghetrouwicheit en*de* om sine doghet
Of om sine scoenheit **O**f om sine ghif-
ten **O**f om sine vromicheit Of om
sine houesheit **O**f om sine vriendelike
antieringhe **D**at wijf die hare*n* ma*n*
mint **O**m dese goede costume*n* so doet
haers selues eere **E**n*de* al en haddi
maer ene van al desen goede*n* cos-
tume*n* **N**ochta*n* waert hare eere dat
sone **d**aer o*m*me minde Maer als
die ma*n* dwijf mi*n*net **O**ft twijf den
man en*de* niet en heuet van desen goede*n*
costume*n* sone es die mi*n*ne gheens prijs
¶ wert
¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet salme*n* dwijf castie*n*** 36
met slane als si mesdoet Syd*ra*c ant*wordt*

VAnde*n* goede*n* wiue es die mes-
daet herde cleene en*de* al mes-
doet so also hare bedinct e*n*de het ha-
re leet es so sal ment hare v*er*gheue*n*
en*de* haer an gae*n* met zoeter sprake*n*
En*de* toghe*n* hare met goeder redene*n* .
en*de* met auctoritete*n* dat so mesdaen
heuet en*de* dan sal so h*aer* selue*n* kinne*n*
besculdicht en*de* castien haer selue*n* en*de*
wachtens hare een and*er* waerf **M***aer*
dat quade wijf al mesdoet so dies
ne scaemt so hare niet Maer so ver-
heft haer selue*n* daer in **E**n*de* so mer-
se meer daer of castiet so soet
meer doet nochta*n* salmense
castien met worde*n* en*de* met vreesen
gheuende **E**enwaerf and*er*waerf en*de*
derdewaerf en*de* oec echter bi wile*n*
en*de* eest dat so hare niet castiet **S**o
salmense late*n* ghew*er*de*n* altemale
en*de* daer of scheede*n* Want dat quade

8 wijf die vul es va*n* alle*n* quaethede*n*
En*de* van des duuels werke*n* daer
sal he*m* elc ma*n* of trecke*n* als hi eerst
mach en*de* can **E**n*de* die niet haers
12 quite wesen mach hi wacht hem
van hare*n* rade en*de* van hare*n* ghewe*r*ke .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet salme*n* altoes goet** 37
doe*n* den armen Syd*ra*c ant*wordt*

16 ALtoes salme*n* weldoe*n* ende
de*n* aerme*n* gheue*n* dies te
doene hebben **E**n*de* me*n*ne sal rouke*n*
wie dat si sijn . **W**ant god heuet
20 de*n* rike*n* ghegheue*n* tgoet om*m*e
daer bi te leuene en*de* de*n* armen te
deelne dies niet en hebben **E**n*de*
de rike ne sal he*m* niet ve*r*heffen
24 Maer hi sal peinse*n* in he*m* selue*n*
du best een me*n*sche also die ar-
me **E**n*de* hi es va*n* adame come*n*
als du sijs **E**n*de* die rijcheit d*er* wee-
28 relt ne doech ne*m*mer dan ter
noot vande*n* lichame . **W**ant
die rike ne voert gheen goet
in dandre weerelt niete meer
32 dan die arme doet **E**n*de* hier o*m*me
sal de me*n*sche gheue*n* de*n* aerme*n*
vande*n* goede dat he*m* toe comen
es bider gracie*n* gods **E**n*de* dit so
36 sal me*n* doe*n* met goed*er* ionste*n* en*de*
met oetmoedichede*n* **v**a*n* he*r*ten .

139va ¶ **Die co*ninc* vrag*et* hoe sal he*m* die me*n*-** 38
sche meitenieren onde*r* die liede*n* Syd*ra*c .

A ls een me*n*sche onde*r* die liede*n*
4 es so sal hi he*m* houde*n* vroede-
like en*de* met eenre ghestader
manieren **E**n*de* hi sal spreke*n* alst
tijt es en*de* wachte*n* sine worde dat
8 hi niet en messegghe **E**n*de* dat
hi sine redene cort endet **e**n*de* dan

hore*n* eens anders redene al w*aer*t
dat so he*m* niet ghenougde . **W***a*nt
12 dat es houescheit datme*n* liede*n*
hoort en*de* laet ghebruke*n* va*n*
hare redene*n* En*de* hi sal oec wese*n*
oetmoedich en*de* tamelijc al wa*er*e
16 hi meere van goede oft van
machte*n* dan dandre **W**ant so
een edel ma*n* oft rike oetmoedegh*er*-
es so es hi beeter en*de* meer gheheert
20 onde*r* die liede*n* **E**n*de* als hi eene rede-
ne spreke*n* wille so sal hise spre-
ke*n* also houeschelike als hi can
in corter talen **m**et voersieniche-
24 de*n* en*de* met herte*n* en*de* hine sal he*m*
niet scade*n* noch ontstelle*n* om ghe-
ne redene **W**ant d*aer* mede v*er*liest
een ma*n* sine memorie . en*de* maect-
28 sijn recht te nieute*n* **E**n*de* als een
man onde*r* scalcke es . **s**o sal hi
he*m* vroedelike houde*n* en*de* pine*n*
om sijns selues profijt en*de* eere
32 **E**n*de* wachte*n* dattene die scalcke
niet moghe*n* begripe*n* no quali-
ke va*n* hem spreke*n* **E**n*de* mach he*m*
sine scamelhede en*de* sine houesche-
36 de niet ghehulpe*n* . **s**o sal hi scar-
pelike daer toe gaen en*de* ouer he*m*
139vb selue*n* wesen en*de* met scalcheden hem
gheneere*n* **D**us salme*n* ieghe*n* die wi-
se met wijsheden of come*n* . en*de* die
4 scalcke met scalcheden **j**a mach he*m*
sine vroetscap en*de* goedertierheit
niet ghehelpen .

¶ **Die co*ninc* vraghet als een rike man** 39
8 **aerm wert of een arm ma*n* rike es**
die een yet te argher of da*n*de*r* te bet*er* Sydr*a*c a*n*t*wordt*

A Ls een rike ma*n* v*er*liest sijn
goet en*de* hi te armoede*n* comt
12 so v*er*liest hi zine macht sijn eere zij*n*
solaes en*de* sijn p*r*ofijt **E**n*de* dan seit me*n*

dat hi een sot es **E**n*de* me*n*ne rouct sijns
raets niet noch sine wandelinghe
16 maer elc v*er*steectene en*de* niement
hout va*n* he*m* **E**n*de* elcke*n* dinct dat hi sot
es en*de* onvroet **E**n*de* al die weerelt
doet he*m* onneere **M**aer als een arm
20 ma*n* rike wert . so seit me*n* dat hi es
vroet en*de* houesch **A**l ware hi die scalc-
ste vande*n* lande . en*de* so es hi vray en*de*
valiant en*de* sine sprake die es wel
24 ghehoert en*de* hi vint vriende ouer al
die he*m* goets io*n*nen en*de* diene prise*n*
en*de* doen he*m* eere en*de* dan roupt me*n*ne
te rade **D**ie rike me*n*sche es ghelijc
28 ene*n* vate **D**at vul precieuser juwee-
le*n* es en*de* dat van he*m* seluen franxt es
En*de* als dan bi quader ware die juwee-
le*n* worde*n* hute ghenome*n* de*n* cranck*en*
32 vate so es dat vat h*ar*de onweert **A**l-
so eest vand*er* weerelt rijchede lich-
telike w*er*t so te nieute*n* en*de* dan wert
hi onw*er*der diese beset*en* heeft dan
36 een diese noyt ghewan en*de* sone
es niemene ghegheue*n* . maer so es
140ra gheleent den me*n*sche te zi*er*e noot
Want also een ma*n* soude v*er*cheinsen
tgoet en*de* die haue va*n* eens coepsma*n*
4 huse en*de* daer mede hem gheneerde
van eene*n* lande ten andere*n* met zi*er*e
pine*n* en*de* met zi*er*e sorghe*n* **A**lso eest
vande*n* rike*n* die tgoet va*n* eertrike
8 te besorghene heeft **E**n*de* eest dat hi
dat goet wel regeert in dese weerelt
en*de* sine noot d*aer* of nemet en*de* de*n* arme*n*
solaes en*de* ghemac daert of doet so sal
12 hi besitte*n* teewelike goet maer het
es grote vrese nader zielen va*n* gro
ter armoede*n* te risene en*de* groet goet
te besittene **W**ant daer regneert

140ra11 daert*:* t *superscript en heel klein geschreven.*

16 bi wilen in grote houerde int vp clem-
men van rijcheden ende oec grote gieriche-
de Maer die rijchede van deser wee-
relt dats al armoede in dander weerelt
20 Ende als men van deser weerelt scheedet
sone gaet niet ane die rijchede vander
weerelt **M**aer an die rijchede van
duechden **E**nde also vele eeren doet men
24 enen armen als eenen riken in dander
weerelt .

¶ **Die coninc vraghet wanen comen die qua de costumen Sydrac antwort** 40

28 **S**I commen vander quaetheit des
menschen als hi sinen wille daer
toe doet ende huten quaden gronde van
sijn herten . want hi kent wel ende weet
32 dat hi es van quaden costumen **E**nde van
quaden manieren . ende dat hise wel laten
mach wille hi selue ende nemen die goede
Ende die quaetheit en laet niemene
36 duecht doen noch wel peinsen noch
wel spreken no hine mach gheenen
140rb goeden lof ontfaen **v**anden lieden
noch hine mach rusten van herten
no gheene doghet doen maer al-
4 toes es hi met quetheden ghe-
porret so dat hi versmelt ende ver-
teert sinen lichame in onghe-
ualle ende in keytiuicheden . ende dese
8 pine doet hi hem seluen ende nie-
ment sonder hi **E**nde hi slacht den
ghenen die wille sijn teenre stat
Ende laet enen goeden paisiueliken
12 wech ende gaet doer bosschen ende
dor bramen met groeten onghe-
make **e**nde onrusten . **W**ien mach hi
sijn onghemac tyen dan hem
16 seluen niemen die leuet **W**ant
god heeft den mensche ghegheuen
zinen vryen wille **E**nde hi heuet
hem ghetoghet tgoede ende tquaede

20 Die wel doet hi sal goede*n* loe*n*
ontfaen **E**n*de* die quaet doet hi zal
quade*n* loen ontfae*n* .

¶ **Die co*inc* vragh*et* welc es best so** 41
24 **rijchede so eere Syd*rac* ant*wort***

DIe rijchede die es licha-
melijc maer die eere
die es gheestelijc **D**ie rike mach
28 beede hebbe*n* willi **W**ant hi mach
met sine*n* goede orbore we*r*ken
te zi*e*re ziele*n* en*de* te sine*n* lichame
Want elc dient gh*er*ne den
32 riken om te bet te hebbene
sijns goets **E**n*de* met dat hi rike
es so heuet hi eere en*de* leuet
sochte **M**aer een arm man
36 wie*n* die liede*n* eere*n* dat v*er*scoent
he*m* lettel **W**ant hine es d*aer* mede
140va niet gheuoet **M**aer hi v*er*teert zij*n*
bloet om dat hi niet mach vul-
bringhe*n* sine*n* acoer te siere wille*n*
4 Maer eere dats te verstane doghet
die es beeter dan alle rijcheden
vander weerelt **W**ant als die rijc-
hede van deser weerelt falgiert
8 en*de* dat goet en*de* al die macht die de
me*n*sche besitte*n* mach in dese wee-
relt so staet he*m* die eere bi . **E**nde
behoutene van zware*n* valle*n* en*de*
12 van zware*n* tormente **E**n*de* die
ten vtersten ghene eere en heeft
hi es naect en*de* versteken en*de* wert
ghewijst ter eeweliker onnere*n*
16 en*de* tormente*n* daer me*n* he*m* eewe-
like onneere doe*n* sal **E**n*de* die rike
dats die eere heuet ten vtersten
die we*r*t gheheert met gode ee-
20 welike sond*er* ende in hemelrike .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet salm*en* also wel recht do*en* d*en* arm*en* als den rik*en* in jugemente Syd*ra*c ant*wort*** 42

24 DIe rechtelike en*de* ghetrou-
welike sal iuger*en* . hi sal
al . also wel d*en* arm*en* horen
en*de* lat*en* h*em* zi*er*e reden*en* ghebru-
28 ken als den rik*en* **E**n*de* co*m*m*en* si twee
om een vonnesse **D**er welk*er* twee
die een es arm en*de* die and*er* rike
m*en* sal d*en* een*en* niet meer reue-
32 renci*en* do*en* dan den anderen . en*de*
also wel salm*en* d*en* arm*en* stede
mak*en* als d*en* rik*en* . **W**ant alle
iugem*en*te heuet god gheoer-
36 dineert in ertrike om elken
eu*en* ghelijc na sine v*er*diente
140vb te iugeerne **E**n*de* also sal god iugee-
r*en* all*en* creatur*en* en*de* elk*en* na sine
ghew*er*k*en* **D**ies ne sal niement mo-
4 gh*en* ontvli*en* **D**ie ye ghebor*en* wart

¶ **Die co*ninc* v*ra*gh*et* heuet die arme ghe nouchte in sine armoede Also die rike in sine rijchede Syd*ra*c ant*wort*** 43

8 DIe arme heuet meerre ghe-
nouchte in sine armoede Da*n*
die rike in sine rijchede . **W**ant die
rijke ne mach niet v*er*zaet sijn va*n*
12 rijcheden deser weerelt Maer so
hiere meer heeft so hiere mer be-
gheert **E**n*de* dese II machm*en* noem*en*
als een*en* die v*er*honghert es en*de* een*en*
16 die v*er*saedt es **D**ese v*er*hongherde dats
die rike diene w*er*t ne*m*mermeer v*er*saet
vand*en* goede deser weerelt **M**aer
die arme die v*er*saet es diene hon-
20 ghert niet **M**aer hi v*er*blijt meer va*n*

140va24 **DI**e *en* rechtelike *gescheiden door dun verticaal streepje.*

eenre cleenre ghifte*n* dan die rike
doet van alder rijcheit die hi noit
¶ ghewan
24 ¶ **Die co*ninc vra*ghet w*aerom*me houde*n* die** 44
hond*en* vaster te gader da*n* andre
beesten Sydrac antwort

DIe hond*en* sijn van vele hee-
28 ter natur*en* dan andre bees-
ten . en*de* bider groeter hitt*en* als si
v*er*zam*en* so v*er*heelen si te gadere als
II sticken heets ysers die m*en* slaet
32 te gad*er* gloiende **E**n*de* also eest dat
die honden v*er*samen .

¶ **Die co*ninc* vraecht eist goet datmen** 45
elk*en* antwort die scalckelike spreect .
141ra **of antwort Sydrac antwort**

DEn ghen*en* die scalkelike vra
ghet ne sal m*en* niet antwor-
4 den **E**ist dat die sprake niet ane gaet
den ghen*en* wien m*en* vraghet . **W**ant
die quade hi spreect sulk*en* tijt bedecte-
like van yemene so dat m*en* niet v*er*staet
8 **w**ien hi meent Maer antwort h*em* ye-
m*en* daer vp so v*er*staet m*en* al te hant o*m*me
wies wille het si ghesprok*en* w*aer* bi dat
vroescap es zwigh*en* **E**n*de* oec mesprijst
12 ment dat lied*en* corts antword*en* **W**ant
wise lied*en* hebb*en* ondertijd*en* messeit
eer sijt wist*en* **E**n*de* dan moest*en* si wed*er*
keer*en* en*de* do*en* hare onsculde en*de* si heb-
16 bens dicke onnere dies pli*en* . **E**nde
die ongheraecte als hi messeit so
belgt hi h*em* en*de* v*er*aercht noch meer
daer in **E**n*de* peinster toe meer reden*en*
20 die valsch sijn om tsine te behoudene
staende **W**aer bi dat die zwigher be-
ter es dan die sprekere **V**p dat hem
die redene niet ane gaet

24 ¶ **Die co*ninc* vraecht welc es die zwaerste** 46
conste die in die weerelt es Syd*ra*c ant*wort*

DIe zwaerste conste die in die
weerelt es . Dat es lettren scri-
28 ue*n* en*de* so es die subtijlste **E**n*de* metter
welk*er* men comt te vele aerten en*de*
sciencien d*aer* o*m*me heet me*n*se conste . **O**m
dat me*n* alle consten d*aer* mede leert en*de*
32 onthout **A**ndre consten zij*n* die heeten
consten om dat die lieden he*m* daer me-
de ghenere*n* en*de* onthouden **M**aer bo-
ue*n* alle arbeide*n* so es dat ghescrifte
36 vele meest **W**ant me*n* vint lettel ee-
141rb nighe ambachten een ma*n* en mach
d*aer* mede spreke*n* of lachen of
anders yet doe*n* sond*er* alleene scri-
4 ue*n*de mach des niet wese*n* . **W**ant
scrifture trauelgiert alde*n* licha-
me die oghe*n* die hersine*n* en*de* die
lendine*n* **E**n*de* diet sal pine*n* ne mach
8 anders niet sine sinne gheue*n*
dan te ghescrifte die niet scriue*n*
can hine **w**eet niet wat pine
es **w**ant ghene meere pine es
12 no trauelgieringhe in ertrike .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet die he*m* trauelgie-** 47
re*n* om goet en*de* ghee*n* ghemac d*aer* of
he*m* selue*n* doe*n* wats va*n* he*m* . Syd*ra*c .

16 DIe he*m* selue*n* trauelgiere*n*
o*m*me goet . **e**n*de* dies gheen
ghemac heeft si sijn alse scalcke*n*
des goets en*de* he*m* es hare niet m*aer*
20 si sijn in eyghene*n* dienste . Dan
comt een and*er* naer he*m* die sal d*at*
goet v*er*teere*n* redelike en*de* doe*n* sijn
ghemac d*aer* aue en*de* hoede*n* dat hijt
24 niet qualike v*er*teert Maer re-
denlike d*aer* of **l**eue*n* also he*m* behoeft
En*de* andre d*aer* mede helpe*n* dies te
doene hebbe*n* dats caritate .

28 ¶ **Die co*ninc* vr*a*ghet hoe v*er*sotte*n* die lieden en*de* w*aer* of . Syd*ra*c ant*wort*** 48

Die lieden v*er*sotten in
vele manier*en* . **D**eene
32 es als een vuldich als een sot
Dand*er* es dat ment v*er*liest met-
siecheden **E**en and*er* met cranche-
de*n* van hersine*n* **E**nighe om d*at*
141va si te uele bloets v*er*liesen **E**nighe
van groeter hitte*n* **E**nighe bi cranc
hede*n* van h*er*ten **E**enighe bi vele
4 wakens oft vastens Enighe bi-
scaden die me*n* neemt en*de* daer of
so groote*n* rouwe heeft dat mer
bi wert sinneloes **E**n*de* vele and*er*
8 manier*en* va*n* sothede*n* . **D**aer elc
sijns selues last of dreghet en*de*
sijns selues pine sond*er* ander
pine oft last **M**aer andre manie-
12 re*n* va*n* sothede*n* **z**ijn die quetse-
lijc zijn he*m* alle*n* die omtrent de*n*
me*n*sche wandele*n* **E**n*de* hier bi so
machme*n* v*er*stae*n* de ghene die qua-
16 like en*de* sottelike leue*n* en*de* andre
liede*n* stele*n* oft roue*n* haer goet
Oft die ghene die dragh*en* quade
orconscepe daer die liede bi ghe-
20 crigh*en* scade oft pine **V**an dus
ghedane*n* sothede*n* en*de* van hem di*er*e
plie*n* so heeft elc he*m* selue*n* te wach-
tene **W**ant si doen de*n* me*n*sche
24 vele quaets en*de* oec he*m* seluen .
maer vele andre sothede*n* voer-
seit ne deere*n* niemene dan al-
leene de*n* ghene*n* diese draghet
28 of te*n* vterste*n* sine*n* ghetrouwe*n*
vrienden .

¶ **Die coni*n*c v*ra*ghet wie*n* sal me*n*** 49
meest ontsien so den oude*n* so
32 **de*n* ionghen Syd*ra*c antwoort**

MEn sal ontsien de*n* eene*n*
en*de* den andere*n* die sot es .
Want es die ionghe sot en*de* on-
36 gheleert **D**ie heete nature
die in hem es die ve*r*waermtene
141vb en*de* ontstect in he*m* ene onghetemp*er*de
bliscap oft gramscap en*de* die so doet
hi te hant int weerc anschine **M**aer
4 als die hitte ve*r*gaet so we*r*t hi wed*er*
goedertie*r*e en*de* sochte Want die ver-
lopenheit die in he*m* was die qua*m*
he*m* van zie*r*e heeter nature*n* Maer
8 die oude sot die ghene hitte heuet
of hi iemene heuet contrarie ghe-
dae*n* . en*de* met iolijsheden hout dats
een recht sod **V**an he*m* soude hem
12 elc wachte*n* want hi heuet zine*n*
tijt leden en*de* wille eens anders tijt
hebbe*n* die he*m* niet toe en behoert
als hi **w**ille toghe*n* jolijtheden met
16 crachte*n* boue*n* sie*r*e nature*n* . **W**ant
in hem es niet die hitte . noch die
wed*er* vlamme vande*n* humure*n*
van binne*n* diene ve*r*waermen
20 **M**aer hi neemt die jolijheden in he*m*
zeluen met fortsen na die*n* tijt
die lede*n* es **A**lso als een die vleesch
brade*n* wille in die sonne also eist
24 vande*n* oude*n* sot die sine*n* tijt leden
heeft **E**n*de* he*m* selue*n* maect iolijs
en*de* ionc **E**n*de* emme*r* wesen wille dat
he*m* nature ongheuet **E**n*de* dit wil-
28 hi emmer houde*n* staende met al
zie*r*e macht en*de* hi maect de*n* fiere*n* en*de* de*n*
stoute*n* in zine **w**ort met loeghenen
maer daer en es anders niet an **D**e-
32 sen salme*n* scuwe*n* want hi es vreeselijc .

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe mach me*n* ghe nez*en* va*n* lazarien Syd*ra*c ant*woort*** 50

VAn lazarie*n* soude me*n* ghene-
36 sen met eene*n* vnguente dat
me*n* heet onguent **v**a*n* phylosophien
142ra E*nde* dies mochte ghewinne*n* men
soude den lazersen daer mede ghene-
zen mids datme*n* de*n* zieken wiessche
4 met also heete*n* watre als hi ghe-
dogh*en* mochte en*de* dan droghedene en*de*
suuerdene mette*n* onguente En*de* hilde-
ne waerm voer tfier of in die zon-
8 ne **D**it moeste langhe ghedae*n* wese*n*
En*de* elkes daghes VII waerf En*de* me*n*
soude neme*n* vande*n* onguente eene
cleene partie en*de* tsap va*n* zenepzade
12 en*de* mingent te gadre ou*er* tfier dit
doende **S**o zulle*n* ten XXXVI dagh*en*
so zoude he*m* wassen eene scone huut
en*de* gheel en*de* hi worde ghenezen va*n*
16 alre smerte en*de* lazarie*n* **D**it onguent
es die beste haue die me*n* hebben
mochte **W**ant hets orborlijc talle*n*
ziechede*n* ende nuttelijc den
20 me*n*sche mede te liue te hou
dene **M**aer elc en kennet niet no
en caent ghecrighe*n* **E**n*de* dit es also
nutte dat doet v*er*gae*n* touerie mids
24 dat me*n* int vier werpe **D**ie roec
soude alle touerie destruere*n* **E**n*de*
dies een lettel dade voer sijn voer-
hooft In dies name tvaders soe*n*s
28 en*de* theylichts gheest en*de* dat met
goeden gheloue . **V**oere hi dan
in eene*n* wijch hi soude prijs ont-
fae*n* boue*n* al de*n* andere*n* **E**n*de* die van
32 den onghewente ate hi worde ghe
eert voer alle lieden en*de* nieme*n* sou-
de he*m* contrarie sijn . Wat hi dade

142ra19-20 *Tussen* en*de* *en* nuttelijc *en tussen* mede *en* te *een gaatje in het perkament, dat met rode inkt omcirkeld is.*

En*de* daets iem*en* een lettel an sijn
36 voerhooft en*de* ghinghe ieghe*n*
sine viande*n* die sine dode ghezwo-
re*n* hadde*n* hare ne ghee*n* ne soudene-
moghe*n* ghescade*n* **E**n*de* al ware een-
142rb me*n*sche gheuae*n* al haddi d*er* doot
v*er*dient niem*en* soudene moghe*n*
doeme*n* no vonnesse vp hem
4 sterck*en* **E**n*de* mids desen onguente
souden vrouwe*n* kindre*n* ontfa*en*
Dit onghewent maect me*n* mids
de*n* wille gods VIII daghe*n*
8 bi*n*ne*n* de*n* aprille mids de*n* aerte
van astronomien **e**n*de* phyloso
phye*n* en*de* also vp waert XXVI
daghe*n* mette*n* hure*n* en*de* pointe*n*
12 vande*n* planete*n* also me*n* biden
aerte der astronomien weet
In grote **j**udea staet eene stat
tussche*n* twee*n* montaenghen in
16 ene valeye die dede een **co*ninc*** ma-
ke*n* hiet stramon **E**n*de* naer he*m*
es die stat ghenaemt stramo*n*
Dese coni*n*c was vande*n* gheslach-
20 te **v**an eens der sone*n* noes die
hiet sem Dese coni*n*c was die
meeste astronomien en*de* die
beste van phylosophien die me*n*
24 vant in sine*n* tijt **E**n*de* ne*m*mer-
meer comter dies ghelike **E**n*de*
om dit onghewent te make-
ne so ordeneerdi daer die stat
28 in die stat maectme*n*t mids d*er*
hulpe*n* gods va*n* CCC en*de* LXXII
crude*n* die sijn die beste en*de* die
medecinaelste vand*er* weerelt
32 **E**n*de* wel wet elc ne kennets
niet no en saelt ghewi*n*nen
al kent hi eenighe manie-
re*n* van specien en*de* va*n* crude*n*
36 **D**it onghewent moet weze*n*
ou*er* tvier VIII daghe*n* en*de* niet
daer boue*n* of VII daghe*n* of **VI**

en*de* niet min **I**n dese stede **.**
142va voernoemt so maect ment en*de*
saelt make*n* also langhe als die
weerelt staet en*de* god ghehinghe*n*
4 wille en*de* het sal oec vermeneghe*n*
Maer lettel salmer vinde*n* diet
sulle*n* co*n*ne*n* gherake*n* te makene
en si bide*n* wille en*de* bide*n* iustier-
8 ne van gode **T**vier daerme*n*t
mede ghereide*n* sal dat sijn e-
dele wortele*n* va*n* viertuosen
crude*n* die me*n* hout va*n* eene*n*
12 iare ten andere*n* **D**it onghewe*n*t
mach wesen drierande hets
een lettel bruu*n* ofte een lettel
bruu*n* root oft wit en*de* heuet
16 goede roeke en*de* hets zoete
als honich en*de* precieus en*de*
diere als ghi ghehoert hebt
so dat es tbeste dinc vand*er*
20 weerelt o*m*me des me*n*schen le-
ue*n* mede te houdene Want
hets i*n* alle*n* ziecheden orborleec .

¶ **Die co*ninc* vraghet zij*n* andre liede*n* .** 51
24 **onde*r* ons die de claerheit des**
hemels zie*n* also wi doe*n* Sydr*a*c .

Omme die rontheit van-
der weerelt so sijn eeni-
28 ghe liede*n* onde*r* ons die de claer-
hede*n* des hemels zie*n* also wel
als wi doe*n* met hare*n* voete*n*
gae*n* si ieghe*n* onse voete*n* **E**n*de*
32 dats om die hoechede des erte-
rijcs en*de* om hare rontheit .
want hets nederre daer die zo*n*-
ne rijst dan daer so onde*r*
36 gaet **E**n*de* als so onde*r* gaet so eist
nacht **D**aer so rees o*m*me de-
142vb groete rontheit der weerelt **E**nde
o*m*me die hoechde des erterijcs Want
bi*n*nen dier tijt dat die sonne maect

4 eene scaduwe van IIII dume*n* in erte-
rike so loept so o*m*me ant firmament
M milen **E**n*de* wel weet dat die sonne
met hare rayen en gheeft ant firma-
8 ment in alle*n* stede*n* vand*er* weerelt
teene*n* male also verre als die wee-
relt gaet **W**ant so heuet also verre
te daelne als so rees **E**n*de* daer tusschen
12 dient so alder weerelt . **W**ant hets so-
mich lant in die weerelt daer die
sonne maer eene hure en scijnt
en*de* hets stappans nacht . en*de* hets ee-
16 nighe maniere daert altoes es be-
deemt En*de* alst es in een lant zomer
So eist in een and*er* lant bide*n* lope
der sonne*n* Winter **E**n*de* dits bider or-
20 dinanchien . Vande*n* firmamen-
te*n* en*de* bide*n* wille gods

¶ **Die co*ninc* vragh*et* hoe lanc en*de* hoe wijt** 52
es die weerelt Syd*ra*c antwoort

24 DIe weerelt es eue*n* wijt en*de* euen
lanc . Want so es ront als een
appel **E**n*de* waert moghelijc te doerzie-
ne die weerelt . me*n* soutse recht te
28 middewaerde doer zien **o**m hare ront-
hede **E**n*de* die woude gae*n* die weerelt
dure hi soudse gae*n* bi*n*nen M dagh*en*
in dien dat me*n* die zee mochte gaen
32 Also wel als tslichte lant en*de* me*n* ghee*n*
belet en hadde **E**n*de* bi*n*nen also langh*en*
tijt soudeme*n* die breede gae*n* als die
lingde of die wide .

36 ¶ **Die co*ninc* vra*g*het . Wane*n* comt d*at* gout Syd*ra*c .** 53

143ra T gout comt hute*n* aderen d*er*
eerde*n* en*de* dat seluer mede .
En*de* hets die nature **v**ande*n* zuueren

142vb20 Vande*n*: *Tussen* V *en* ande*n* *een gaatje in het perkament, dat met rode inkt omcirkeld is.*

4 eertrike dat hart es en*de* puur ende
die hitte der zonne*n* doet wassen . **E**n*de*
diet kenne*n* die deluent vte de*n* adere*n*
vande*n* zuuere*n* lande Maer in allen
8 lande*n* so en eist niet te deluene **M***aer*
int oeste*n* d*aer* vint mens meest .

¶ **Die co*ninc* vr*a*ghet wane*n* co*m*me*n* die peerle*n*** 54
Sydrac antwort

12 **H**Ets eene zee die heet die
zwarte zee daer i*n*ne vint
me*n* vele cockilge*n* di*er*e altoes twee
te gad*er* hanghe*n* **E**n*de* si ligghe*n* bi cos-
16 tume*n* vp dat water ope*n* . **E**n*de* dan valt
die dau daer in . en*de* si luke*n* mids den
wille gods en*de* dan sinke*n* si te gronde
en*de* ligghe*n* vpte*n* gront C **j**aer en*de*
20 dan gheualt datse die liede*n* vande*n*
lande moete*n* hale*n* vp te*n* gront van-
de*n* watre en*de* met engiene ghecri-
ghen **E**n*de* als si die scelle*n* ontdoen .
24 so scinet een stic vleeschts . en*de* sijn si
voer haren tijt hute ghetrocken . si
w*er*den stinkende **M**aer die hare*n* tijt
hebbe*n* die droeghe*n* als si in die lucht
28 gheweest hebbe*n* eene*n* tijt en*de* dan
werdent perlen **E**n*de* die carbonke-
le*n* vint me*n* dies ghelike in die coc-
kilgen **E**n*de* in dat zoete water vint-
32 me*n* die meeste die ualle*n* in die coc-
kilgen vand*er* lucht die cout es **E**n*de*
dat zij*n* haghelsteene*n* dat sijn vele
die meeste en*de* hem bedaerf wel te
36 zine int water CC iaer of CCC jaer
143rb **E**n*de* diese voer hare*n* tijt ontdoet
si stinke*n* also also die peerle*n*
doe*n* **E**n*de* ne waent niet dat va*n*
4 alle*n* reghene en*de* dauwe die
peerle*n* wasse*n* **N**e waer vpten
eerste*n* dach vander maent va*n*
junius als so es in haer teekij*n*
8 dan moeste die cockilge ontfae*n* .

en*de* daer co*m*men die perle*n* **E**n*de*
die haghel die ualt in dat soe-
te water in die cockilge vpte*n*
12 dertiensten **d**ach als die mane es
in een teekij*n* dat heet cancer
dat werde*n* carbonkele*n* alst al-
dus ghesciet .

16 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe menich lant** 55
es in die weerelt Syd*ra*c ant*wort*

HEn es maer een lant . maer
o*m*me die zee diere dure
20 strijct so eest ghedeelt in III par-
tien die me*n* heet III contreye*n*
sond*er* alle die eylande*n* . nochtan
eist maer als een lant en*de* vp
24 een fondament . en*de* god sciept
al teene*n* male **E**n*de* mochte die
me*n*sche die weerelt o*m*me gae*n*
hi sout vinde*n* dat maer een lant
28 en es En*de* die zee en es niet so
diepe so ne heuet lant onder
hare . **E**n*de* dat selue lant he-
uet and*er* water daert he*m* vp o*n*thout .

32 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet mochte niement .** 56
Die wee*re*lt o*m*megae*n* Syd*ra*c ant*wort* .

NIement en soude die wee-
relt moghe*n* omme gae*n* .
143va **M**aer een me*n*sche mochte wel
so langhe leue*n* dat hise bi*n*ne*n*
also corten tijt soude o*m*me gae*n*
4 waert al slicht lant **M**aer diet
wilde bestae*n* te doer gane hi
soude vinde*n* so vele belets va*n*
montaenghe*n* en*de* va*n* bosscaelge*n*
8 en*de* oec van woeste*n* stede*n* en*de* hi
soude moete*n* lide*n* meneghe wil-

143rb29 so *en* ne *gescheiden door dun verticaal streepje.*

dernesse daer hi binne*n* vele
dachuaerde*n* ne ghee*n* water
12 vinde*n* soude **E**n*de* die vogle en*de*
die beeste*n* soudene ete*n* . **D**at
al ware hi een voghel hine
soude niet moghe*n* tlijf ontd*ra*-
16 ghe*n* hute de*n* groete*n* wildernes-
sen van honghere en*de* va*n* dorste
En*de* hi zoude vinde*n* sulke stede
daert so donk*er* es dat mer niet
20 ghesien en can **E**n*de* vele and*er*-
belets mids de*n* welke*n* dat
hijs niet en mochte ou*er* co*m*me*n*
te o*m*me gane die weerelt .

24 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet soude yement** 57
so v*er*re moghe*n* gae*n* of vare*n*
met scepe vptie zee d*at* hi de*n*
o*m*me ganc va*n*de*n* firmame*n*te
28 **saghe en*de* daert sine*n* ga*n*c nemet**
Sydrac antwoort .

DIe in een scip gheseten
ware en*de* wel de*n* wint
32 hadde te bate*n* en*de* hute*n* hoeste*n*
porrede hi soude he*m* bi*n*ne*n* x jare*n*
vinde*n* int weste*n* mochte hi son-
der tempeest lide*n* en*de* sonder
36 andre quade auo*n*ture En*de* al-
so vanden weste*n* int oesten
143vb **M**aer w*aer* dat hi quame hine moch-
te niet gheraken tfirmament te
ziene **j**a waert gods wille dat een
4 man ware also groet als tote de*n* fir-
mamente te gane so en soude hi niet
ghedure*n* al ware hi also staerc als
al die weerelt es so soudi nochtan v*er*-
8 deru*e*n in die tempeeste vander lucht
die verre sijn vande*n* firmamente
En*de* al mochti die abisme ghedoghe*n* .

143vb5 hi*: Klein boven de regel geschreven door teksthand.*

sone mochti niet ghedoghen den
12 loop vanden firmamente die bouen
maten es na alle materiale dinc te spre-
¶ kene
¶ **Die coninc vraghet welc es tbeste so rei-** 58
16 **nicheit van lichame sonder ander goede ghe-**
werken . so goede ghewerken sonder reyniche-
de van lichame . Sydrac antwoort .

DIe goede ghewerken sonder
20 reynichede van lichame die
sijn beter dan reynichede van lichame
sonder goede ghewerken . Of huwe ghe-
werken quaet zijn . ende ghi reine van
24 lichame sijt . Die reinichede houdi
niet omme gode . maer omme eeneghe
andre saken omme die cranchede
vanden lichame of omme die oude . of
28 om die coude nature . of om andre
saken menich sijns Ende al zijn si reine
van lichame die bi dus ghedanen
zaken of dier ghelike reine sijn ende
32 niet en laten quade ghewerken te doene
te steelne . of te rouene . ofte te bedrie-
ghene lieden of andre quaetheit te
achteruolghene . Hem ne mach niet
36 ghehelpen haer reinichede van lich-
ame . of si gheene andre goede ghe-
werken doen Maer die ghene die goede
144ra ghewerken hebben . sine doen gheen
quaet anderen lieden . noch ghenen
mensche dan hem seluen Ende die goede
4 ghewerken doen hine doet gheen quaet .
maer hi doet wel dats zijns selues
bate Ende andre lieden gheeft hi goede
exemple . ende es hi selue niet reine
8 van lichame daer of draghet hi sijns
selues last . ende anders niemene dan
hi . Want hine doet gheen quaet an-
deren lieden Ende metten goeden ghewerken

143vb14 ¶ kene*: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met donkere inkt een kader getekend.*

12 die hi doet **En***de* aelmoesene*n* an die ar
me . en*de* beede an andre doghet so
mach hi ghewinne*n* die ghenadiche-
de gods **En***de* hi mach anders ghenouch
16 doe*n* van sine*n* lichame in penitenci*e*n
En*de* hier o*m*me so es reynichede van
lichame sond*er* quade ghewerken
goet maer met quade*n* ghew*er*ken en
20 es so niet gheprijst dat sijn die goe-
de ghew*er*ken die salme*n* altoes te
rechte prisen .

¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* co*m*me*n* die** 59
24 **eclyptien Sydrac antwoort .**

DIe gods sone ne ghehinghede
noyt meer dan III eclyptien
te ghesciene **En***de* van die*n* III so es die
28 eerste lede*n* . en*de* die was als die dylouie
liep . en*de* het schee*n* dat die weerelt
soude te nieute gae*n* . **D**and*er* w*er*t als
die gods sone w*er*t ghehanghe*n* an de
32 cruce en*de* steru*e*n sal ou*er* de*n* me*n*sche .
En*de* die w*er*t h*ar*de groet o*m*me die doot
va*n* so groot eene*n* heere als die gods
sone selue es . **D**ie derde sal sijn
36 als die valsche p*ro*phete sal sijn ghe-
bore*n* die al die weerelt v*er*keeren
144rb sal **En***de* dese III ne sijn niet na-
tuerlijc Maer die andre die sijn
bider zonne*n* en*de* bider manen en*de*
4 bid*er* eerde*n* Want die eclypcie va*n*-
der mane*n* die comt bid*er* eerde*n*
als die eerde beneemt die claer-
heit vander sonne*n* die te dier tijt
8 so ned*er* gaet ae*n* dat firmament .
Dat die eerde es tussche*n* d*er* sonne*n*
en*de* der mane*n* **En***de* dat es als die
zonne en*de* die mane beede eene*n*
12 wech gae*n* elc in sine*n* hemel en*de*
anders maecht niet wezen
En*de* waert dat die schijnte va*n*-
der zonne*n* niet de mane en be-

16 ghinghe . sone soude die mane
ne ghee*n* licht hebbe*n* **W**ant so
es altoes als een spieghel die
donk*er* es of hine ware v*er*licht
20 mette*n* ander*e*n lichte **E**n*de* als
dat firmament al o*m*me loept
en*de* die sonne ertrike o*m*me gaet-
En*de* dan gheualt dat die eerde
24 beneemt die claerheit vand*er*
zonne*n* . als so es tusschen der
mane*n* en*de* der sonne*n* . **E**n*de* also
so w*er*t die mane in lanc so don-
28 ker met dat die so*n*ne o*m*me gaet
en*de* die eerde beneemt die claer-
heit vander zonne*n* **E**n*de* als
die mane dan es altemale v*er*-
32 donkert vand*er* eerde*n* so dat die
ray*en* vand*er* zonne*n* niet mo-
ghe*n* slae*n* in die mane . so gaet
die zonne wed*er* hute in dan-
36 der zide en*de* ontdect hare . **E**n*de*
da*n* v*er*liest die mane h*aer* donk*er*-
heit mids dat so lidet die eer-
de die **w**as tusschen hare en*de* .
144va en*de* der zo*n*nen **E**n*de* slaet die claer-
heit en*de* die schijnte der zonne*n* so
lanc so meer in die mane tote d*at*
4 so hare claerheit wed*er* heeft va*n*
der zonne*n* En*de* also hare die zo*n*-
ne dect ieghe*n* die eerde an dee-
ne side . so ontdect so hare an da*n*-
8 der zide **S**o lanc so meer **E**n*de* die
eclypcie vand*er* sonne*n* . **D**ie es oec
deser ghelike als die tijt comt
dat die sonne gaet de*n* selue*n*
12 wech dat die mane gaet . en*de* die
sonne lide*n* zoude die mane . so
beneemt die mane die claerh*eit*
vand*er* zonne*n* . Want die mane
16 es tusschen ons en*de* der zonne*n*
Tote dat so lijt die mane in dan-
der zide vande*n* loepe vanden
firmame*n*te . en*de* die eclypcie va*n*-

20 der mane*n* die siet me*n* bi nachte
want dan es die claerheit va*n*-
der zonne*n* v*er*gae*n* **E**n*de* die eclypcie
vand*er* zonne*n* ziet me*n* bi daghe
24 en*de* bi der claerhede vand*er* zonne*n* .
En*de* daer bi w*er*t mens gheware
dat hare claerheit mindert
En*de* die ghene die dat eclyptie
28 niet en sien si hebbe*n* da*n* dien
nacht daer bi ne zie*n* sijs niet
En*de* als zise zie*n* so hebbe*n* wi
nacht en*de* wine siense niet .

32 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet die sterre*n* die van- 60**
de*n* hemele valle*n* . hoe ualle*n* die
en*de* w*aer* beuare*n* si Syd*ra*c ant*woort*

DIe claerhede die wi zie*n*
36 in die lucht hen zijn ghee-
ne sterre*n* maer het zij*n* III andre
144vb dinghe*n* **T**een es die wint die vlieghet .
in die lucht **T**and*er* es die verscheit
die de eerde hute gheuet **E**n*de* terde
4 es eenich der ingle*n* **D**ie gheworpe*n*
ware*n* hute*n* hemele . **E**n*de* alsoot god wou-
de . so bleue*n* si some in die lucht han-
ghende zome in berghe some in
8 die helle **W**ant die in die lucht hi*n*-
ghe*n* wille*n* zulke*n* tijt met subtijlheit
clemme*n* an dat firmament **E**n*de*
dan come*n* die ingle en*de* iaghense met
12 viere inde*n* gront vander helle*n* **E**n*de*
als si aldus valle*n* so wane*n* die liede*n*
dat het sterre*n* sijn **E**n*de* si valle*n* wel
bi daghe en*de* bi auo*n*de alse bi nach-
16 te Maer o*m*me die claerheit des daghes
sone mach me*n*se niet ghesie*n* .

144vb17 me*n*se *en* niet *gescheiden door dun verticaal streepje.*

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe menich hemel es Sydrac antwoort** 61

20 DRie hemele*n* zijn . Deen es die*n*
wi zie*n* . En*de* die loept omtrent
ons . En*de* es ghedae*n* als lazuur En*de*
dits deerste firmame*n*t En*de* het es
24 lichamelijc Dand*er* hemel es d*aer* die
goede ziele*n* en*de* die ingle*n* in sijn zulle*n*
naer die vpuaert des gods zoens
en*de* dese es ghelijc de*n* cristale Die derde-
28 es die hemel daer god in es en*de* die
es ghelijc de*n* goude en*de* elc va*n* desen
hemele*n* es dee*n* boue*n* de*n* andere*n* al-
so hoghe als vand*er* eerde*n* tote*n* firma-
32 me*n*te . maer zulke noeme*n* VII heme-
le*n* o*m*me de*n* loop vande*n* VII planete*n* .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* hoe hoeghe es die hemel vand*er* eerde*n* Syd*ra*c antwort .** 62

145ra DIe eerde es also verre vande*n*
hemele dat ware een stee*n*
van groote*n* ghewichte boue*n* ande*n*
4 hemel . En*de* hi ned*er*waert viele hine
quame ter eerde*n* niet . bi*n*nen de*n* C
jaren nocht*a*n eest niet so v*er*re die in-
gle*n* en sijn daer en*de* wed*er* ned*er* eer me*n*
8 eene hant o*m*me ghekeere*n* soude of
eene oghe vp gheslaen

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet va*n* wat machte*n* es dat firmame*n*t Syd*ra*c ant*wort***** 63

12 DIe macht en*de* die virtuut van-
de*n* firmame*n*te es so groet d*at*
niement ghepeinse*n* mach en*de* het
es al ront en*de* ne aresteert niet va*n*
16 loepene al die weerelt o*m*me . ne ghee*n*
me*n*sche no voghel no and*er* creature
ne soude moghe*n* roere*n* en dade dat
firmament dat altoes o*m*me loept
20 Maer si zoude*n* weze*n* als of si doot

waren ende dat heeft god wel gheordi-
neert ter baten ende ter nutscepe van
allen menschen ende creaturen

24 ¶ **Die coninc vraghet van wat virtuten sijn** 64
die planeten ende die sterren Sydrac antwort

DIe planeten ende die sterren die
sijn van harder groeter uirtuut
28 want die VII planeten doen wassen alle
die cruden van der weerelt ende si winnen
dat coren ende si gouuerneeren al die wee-
relt . water wint . lieden . beesten . voglen
32 visschen . ende alle creaturen die licha-
melijc zijn Die eerste heet saturnus
ende dat es die ouerste ende die meeste
van alden anderen ende so lijt doer XII
145rb teekinen . Ende in elc teekijn . bliuet
so II iaer ende 1/2 ende dits eene
planete van grooter moghentheit
4 Die gheboren wert inden nederganc van deser planeten sine
macht sal minderen Ende die gheboren wert int hoechste van deser
8 planeten hi sal regneeren in rijc
heden ende in machte . Ende so regneert binnen XXX jaren een waerf .
Dander planete die heet jubiter
12 die es vul van goede ende van rijcheden van coepmanscepen ende van
zinne van wetene ende van groten
loue onder die lieden Ende so lijt die
16 XII teekinen Ende in elc teekijn
bliuet so een jaer Ende dese planete regneert onder een teekijn
dat heet cancer Ende so daelt
20 een ander dat heet capricornus
Die derde planete heet maers
Ende dese es vul van orloghen
ende van stride ende van bloetstortinghen
24 Ende van moerde Ende so
lijt die XII teekinen ende in elc
teekijn bliuet so XL daghen Die

gheboren wert onder dese planete
28 **H**i mach tellen iare ende XL daghen
sine herte verwandelen ende sinen
wille **E**nde so regneert in een
teekijn dat heet capricornus
32 ende so daelt in een ander dat heet
libra **D**ie vierde planete heet
sol ende dese es van groeten doene
van coninghen ende van heeren groot
36 **E**nde so regiert die eerde ende lijt
die XII teekinen ende in elc tee-
ken bliuet so een maent **D**ie
gheboren wert onder deze planete
145va hi mach elcs iaers wisselen
sijn wesen ende zijn ghepeins **E**nde
so regneert in dat teekijn dat men
4 heet libra **D**ie vijfste planete
heet venus ende dese es vrouwe
vander minnen ende van groeten spele
Ende die gheboren **w**ert onder dese
8 planete hi wert cranc ende ydel
van herten ende hi mach wisselen
zinen wille ende sijn ghedochte binnen
CCC ende XL daghen ende so lijt die
12 XII teekinen ende in elc bliuet so
XVII daghen **E**nde so regneert in
een teekijn dat heet pissis . **D**ie
seste planete heet mercurius
16 ende so es planete van aerten ende
van consten ende van onderwetene
alle dinc **E**nde so lijt die XII tee-
kinen . ende in elc bliuet so XVI
20 daghen die gheboren wert onder
dese planete ten C iaren ende XL
daghen mach hi wisselen sinen
wille ende sijn ghepeins ende so
24 regneert in een teekijn dat heet
gemini **D**ie seuende planete
heet luna ende dese es goet omme
weghen ende peligrimagen in te

145va21 C *is majuskel.*

28 doene dese lijt die XII teekine*n*
en*de* so bliuet in elc III dagh*en*
of IIII die ond*er* dese planete
wert ghebor*en* hi mach zin*en*
32 wille en*de* sijn ghedochte v*er*wan-
del*en* telk*er* maent **E**n*de* dese reg-
neert in een teekij*n* dat heet
taurus en*de* so daelt in een and*er*
36 dat heet scorpioen **E**n*de* weet
dat ware eenich me*n*sche ghe-
bor*en* int regneer*en* va*n* deser
planete so sal hi wel hebb*en* i*n*-
145vb sijn leuen **M**aer die ghebor*en* wert
inde*n* ned*er* ganc va*n* deser planeten
so sal hi hebb*en* tribulatie en*de* v*er*noy
4 **E**n*de* w*er*t hi ghebor*en* in eene andre
hure ond*er* die planete hi sal zijn va*n*
andre ghedane na dat die hure es
d*aer* hi in ghebor*en* wert en*de* niet allee-
8 ne na dat die hure es maer naer
dat point en*de* die hure d*aer* hi in ghebo-
r*en* wert **D**ie dach en*de* die nacht die
hebb*en* XIIII hur*en* en*de* elke hure heu*et*
12 II en*de* LXXX pointe **S**ome XXV du-
sent neghenhondert en*de* X point*en*
Aldus vele p*er*soen*en* mogh*en* ghebo-
r*en* wes*en* vp een*en* dach in die wee-
16 relt en*de* oec meer want die weerelt
es harde groet en*de* wel mogh*en* ghe-
bor*en* wesen vele p*er*son*en* in een point
En*de* va*n* so vele p*er*son*en* die gheboren
20 mogh*en* sijn in die point*en* va*n* dez*en*
XXIIII hur*en* so eest een clee*n* wond*er* d*at*
deen d*en* ander*en* niet ghelijct **E**n*de* al
ghelik*en* si nocht*an* hebb*en* si vele v*er*-
24 scheedens zeker of va*n* weesene of
van lichame **W**ant het es vele meer
onghelijcs da*n* point*en* sijn in die XXIIII
hur*en* en*de* daer o*m*me moet*en* si onghelijc
28 wesen ond*er* hem **E**n*de* eest dat si in ee*n*
point ghebor*en* sijn so eest na d*en* wil-
le gods . die alle dinc ghemaect heeft .
en*de* die gheordineert heeft die VII

planete*n* en*de* die teekine*n* en*de* die hure*n*
en*de* die pointe*n* vande*n* daghe en*de* va*n*-
der nacht . **E**n*de* dit machme*n* proeue*n*
an eenighe dinc die me*n* siet mette*n*
oghe*n* van bute*n* . **W**ant wi zien dat
die zonne wassen doet die cruden
en*de* die vrucht . **E**n*de* bider mane*n* so
machment oec merke*n* . **W**ant also
146ra **w**ast so wast water en*de* bloet inde*n*
me*n*sche En*de* alsoe oec mindert so
mindert dat bloet indes me*n*schen
lichame Andre virtuut so hebben
si oec . want si ve*r*lichte*n* die weerelt
dee*n* bide*n* daghe en*de* dand*er* biden nacht
En*de* aldus so hebbe*n* die andre planete*n*
elc sine virtuut die menegherande
es En*de* diese al soude bescriue*n* hem
bedorste vele tiden en*de* sins . want ne
ghee*n* van he*m* alle*n* laet te doene die
officie daerse god toe gheordineert
heeft vande*n* beghinne der weerelt
En*de* also sond*er* cesseren so zulle*n* si haer
ambacht doen tote die*n* dat die sceppe-
re der weerelt ghenoughe*n* sal die
weerelt te nieute te doene **E**n*de* die ster-
re*n* die stae*n* ant firmament die sijn
alle van groeter virtuut . Want si
ve*r*lichte*n* den troen . **E**n*de* oec moghe*n* wi
sien dat si die*n* nacht ve*r*lichte*n* als die
mane niet en schijnt en*de* die sonne
ond*er* es so ve*r*lichten si die weerelt . **E**n*de*
en es gheene vande*n* planete*n* . sone
es meere dan die weerelt sond*er* allee-
ne dese III venus me*r*curius en*de* luna .

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe menighe ma-** 65
niere*n* van watre zijn Sydrac ant*wort*

HEt sijn vele manieren van wa-
tre*n* in die weerelt . **D**aer es eerst
die zee die ghesoute*n* es . **E**n*de* daer alle
andre watre hute come*n* . Het zijn oec
fonteine*n* die IIII waeru*e*n tsiaers ve*r*

wandele*n* hare vaerwe . en*de* hare ma
niere*n* . **E**erst w*er*den si zwart daer
36 naer w*er*den si bloet root datmen
heet sanguijn daer naer werden
146rb si droeue en*de* d*aer* naer claer en*de* fijn
Het sijn eenighe springhende
fonteine*n* die loepe*n* IIII daghen
4 in die weke . en*de* die II dagh*e*n staen
si stille . Het zij*n* riuiere*n* die nachts
al stille stae*n* als oft si ware*n* v*er*vor-
se*n* en*de* des daghes loepe*n* si **H**et zijn
8 andre fonteine*n* in die heylande*n*
vand*er* zee die zij*n* so dicke va*n* watre
en*de* va*n* zulke*n* aerde Al stakeme*n*
een cleet d*aer* in hen worde niet nat
12 **E**n*de* het es d*aer* toe so heet en*de* van
zulker nature*n* dat het berne*n*
soude met lichter materien so ze*er*e
me*n* sout niet moghe*n* gheblussche*n*
16 **H**et zij*n* eenighe riuiere*n* die hute
w*er*pen eenighe maniere va*n* din-
ghe*n* daer me*n* of maect vlieghe*n*de
vier **H**et zijn eenighe fonteine*n*
20 di*er*e of drencke al ware hi zeere
ghewont hi souder bi ghenese*n* .
Het zijn eenighe maniere*n* van
fonteine*n* als me*n* daer of drinct
24 so gheue*n* si sin en*de* memorie Het
zijn enighe fonteine*n* die ze*er*e doen
wesen met v*rou*wen . **H**et zij*n* eeni-
ghe fonteine*n* die v*rou*wen kindere*n*
28 doen dragh*e*n **H**et zijn eenighe
fonteine die wit sijn en*de* si zijn so
dicke datter ghee*n* visch daer dore
zwemme*n* mach **H**et sijn andre
32 fonteine*n* die heet zijn en*de* die
stae*n* al stille **E**n*de* als me*n* eeni-
ghe desolacie maket daer om-
trent so hoortme*n* lude*n* in die
36 fonteine een instrument Het
sijn andre fonteine*n* die zeere
sorghelijc zijn . **W**ant so wiere
in ghinghe hine quame nem-

146va mermeer leuende daer hute **A**n-
dre fonteine*n* zij*n* sulke heet zulke
cout zulke ghesoute*n* zulke versch
4 en*de* dat es al bider natur*en* vande*n*
gronde daer si vp stae*n* . en*de* daer naer
tiere*n* si also god gheordineert heeft .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe vele zeen zijn .** 66
8 **Sidrac antwoort .**

HEt zijn drie manieren va*n*
zeen **D**eene es die zee
die al die weerelt beuanghen
12 heuet En*de* die es ghesoute*n* also
elc me*n*sche zien mach en*de* wete*n*
Dand*er* es die zwarte zee **D**aer
ne mach niement in co*m*me*n* **D**ie
16 derde es die stinkende zee daer
niement in comt hine steruet
va*n* stanke en*de* die leghet ouer die
zwarte zee also god gheordineert .
20 heeft na sine*n* wille

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wies es meest ofte** 67
me*n*sche*n* of beeste*n* of vogle*n* Syd*ra*c

GOd heuet ghemaect den
24 me*n*sche met zine*n* hande*n*
en*de* hi heuet ghescepe*n* alle beeste*n*
en*de* weet datter beeste*n* meest
zijn onghelijc da*n* d*er* me*n*sche*n* **W**a*n*t
28 ieghe*n* elke*n* me*n*sche die es so zijn
C beeste*n* in die weerelt . sond*er*
alle die worme*n* en ieghe*n* elke
beeste die in die weerelt es . so
32 zijn M voglen **E**n*de* ieghe*n* elke*n*
voghel die in die weerelt es .
vlieghende in die lucht oft gae*n*-
de ou*er* die eerde zo zijn X^M vis-
146vb schen in die zee ond*er* groet en*de* cleene
So dat god d*er* vissche*n* heuet ghemaect
zond*er* ghetal boue*n* al andre*n* beeste*n*
4 of voglen die in die weerelt zijn .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc es die lieuelijcste stede van*der* weerelt Syd*ra*c antwort .** 68

DIe alre lieuelijcste stede die i*n*
8 die weerelt es . **D**ats daer des
menschen herte rust **E**n*de* daer zijn
meeste wille es . **W**ant ware die me*n*-
sche in die lieflijcste stede en*de* in die
12 scoenste van eertrike en*de* hi daer had-
de al dat he*m* bedorste en*de* he*m* nootzake
ware . **E**n*de* hi dan begherde elre te we-
sene . en*de* hi daer ware zijns on willens
16 sone ware die scoene stede niet . Wa*n*t
hi ware ond*er* eene andre . **A**l ware
soe vele mind*er* va*n* solace en*de* va*n* scoen-
hede*n* . **E**n*de* ware een me*n*sche in die on-
20 reinste stede vand*er* weerelt met zi*er*e
ghenouchten so soude he*m* dinke*n* die
scoenste **D**us so nes ghene stede te
ghissene van scoenhede*n* of van sola-
24 se ieghe*n* die ghenouchte va*n* he*r*ten .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wie es stoutste so die bi daghe gaet so die bi nachte gaet . Syd*ra*c antwoort .** 69

28 DIe ghene die gaet in sorghe-
like*n* stede*n* bi daghe . Hi gaet
bi zi*er*e coenheit . als een die stout es
he*m* te bescuddene en*de* te v*er*weerne ie-
32 ghe*n* zine*n* viant **E**n*de* die ghene die
bi nachte gaet . Hi gaet met groeter
vreesen . **W**ant hi ducht altoes ghe-
sien te wesene en*de* hine es niet stout
147ra hem seluen te verweerne van sine*n*
viant Maer hi gaet alleene als een
dief **M**aer die lide*n* wilde doer eenen
4 bosch daer sine viande laghe*n* en*de* niet
dorste lide*n* bi daghe om die vreese va*n*
sine*n* viande*n* en*de* dan bi nachte lijt dat
me*n*ne niet sien en soude **E**n*de* eenighe
8 liede*n* zijn die vroedelike gae*n* bi daghe
en*de* bi nachte ontteekene*n* si he*m* ende

gae*n* alse vrome liede*n* . want me*n*se niet
ne kinnet so wille*n* si ghehoude*n* zijn
12 ouer vrome . **E**n*de* dese wandelinghe bi-
nachte comt hute v*er*zaghed*er* herten
Want die dief en dar niet stelen bi
daghe also wel als bi nachte **E**n*de* daer
16 bi seit me*n* die quaet wille doe*n* hi scu-
wet dat licht **D**us sone es niet te prise-
ne dat yement bi nachte wandelt

¶ **Die co*n*ni*n*c vraghet mach he*m* een me*n*sche** 70
20 **onthoude*n* van luxurien dies groote**
cueringhe heuet . Sydrac antwoort

IA het lichtelike . **W**ant als een mensche
es in die rueringhe . **O**f inde*n* wille so
24 sal hi peinsen om sine*n* sceppre . diene
ghew*er*dichde te makene na sine figure
En*de* dat so edele ghefigureerde beelde
niet haer selue*n* besmitte*n* sal . maer
28 wel en*de* reinlike houde*n* . **o***m*me die minne
van gode diene ghew*er*dichde te make-
ne also edle na zi*er*e figure **E**n*de* hi mach
peinse*n* dat hi sal steru*en* . **e**n*de* te nieute
32 bedien **E**n*de* dat sine ziele sal loen ont
faen in dandre weerelt als d*aer* hi o*m*me
dient in dese weerelt in dese*n* sterueli-
ke*n* lichame wesende **E**n*de* met dus
36 ghedane*n* ghepeinsen so sal hi ghe-
vredet w*er*de*n* vande*n* quade*n* ghepeinse*n*
147rb **E**n*de* begherte*n* diene v*er*winne*n*
zoude*n* hen ware dat ghepeins
dat sine herte becoelt En*de*
4 me*n* siet dat gaue een groet
conni*n*c eene*n* ma*n* sine cleedere*n*
hi soutse houde*n* wel en*de* rein-
like en*de* in groet*er* w*er*dicheden so
8 dat hi daer mede ware gheeert
ond*er* die liede*n* als hise an dade
Also zulle*n* wi te rechte reine
zijn en*de* ons reinlike houden en*de*
12 mi*n*nen die figure die god ghe-
maect heuet na sine ghelike

en*de* ghecleet **E**n*de* eest dattu al-
dus peinst in die hure en*de* in
16 die wile **D**ie quade wille sal
di v*er*gaen en*de* du salt dat laten
te doene **E**n*de* dan saltu die*n* qua-
de*n* wille wech w*er*pe*n* . **e**n*de* ne late*n*
20 teen ghepeins vp dand*er* niet
vallen . Want also eest vand*er*
luxurien als vande*n* viere so me*n*
meer houts d*aer* ane leghet soet
24 sterker es en*de* vaster bernet . **E**n*de*
wilstu du mach met desen ghe-
peinsen lichtelike va*n* di weere*n*
die quade cueringhe en*de* begh*er*-
28 te*n* wiltuse wed*er* stae*n* en*de* niet d*aer*
vp lette*n* met ghepeinse van
ghenouchte*n* d*er* zonde*n* **E**n*de* ald*us*
eest so de me*n*sche meer v*er*dra-
32 ghet so hi meer v*er*draghen
mach en*de* so hi meer quade cos-
tume*n* antiert . so hise meer
antiere*n* wille **E**n*de* me*n* es scul
36 dich dat vier te blusschen
eert quaet doet **E**n*de* also es me*n*
sculdich te blusschene die lux-
urie Want so doet groet quaet .
147va der ziele*n* en*de* den lichame **D**a*er* o*m*me
salme*n*se blusschen met goede*n*
ghepeinse en*de* die nuttelijc zij*n*
4 in ziele en*de* in liue

¶ **Die co*inc* vraghet welc es die** 71
meeste bliscap va*n*d*er* wee*r*elt Syd*r*ac

HEt zijn II bliscepe*n* in
8 die weerelt Vande*n* welke*n*
deene es gheestelijc en*de* dand*er* lich-
amelijc **D**ie lichamelijc die en es
niet ghedurich m*aer* so gaet hute
12 als eene keerse die te nieute
wert **E**n*de* vand*er* ghenouchte*n*
des lichame*n* so co*m*me*n* en*de* wasse*n*
ve archede*n* en*de* anxene*n* scade*n* en*de*

scande*n* der ziele*n* en*de* de*n* lichame
want hoe vele ghenouchte*n*
een me*n*sche hebbe*n* mochte bi*n*-
ne*n* C **j**are*n* alst qua*m* te*n* ende so
ne sout he*m* niet dinke*n* een wi-
le want hets al v*er*gaende als
die wint **M**aer die gherechteli-
ke v*er*blide*n* die hebbe*n* ghenouch-
te in goede*n* ghew*er*ke*n* en*de* in te ach-
ter volghene die ghebode*n* gods
En*de* die ghene die hebbe*n* goede
hope en*de* goet gheloeue vande*n*
eewelike*n* goede te ghewinne
en*de* te wesene int gheselscap
gods **D**ese zijn die hebbe*n* gro-
te bliscap en*de* solaes want had
de*n* si arbeit en*de* onghemac om-
de*n* **w**ille gods so zoude*n* si v*er*blide*n*
noch . noch meer da*n* si der sond*er*
ware*n* . **W**ant al hare tribulatie
sal v*er*keere*n* in bliscepe*n* die ne*m*-
mermeer faelgiere*n* mach ende
147vb daer si eewelike in bliue*n* sullen
En*de* hier o*m*me so eest wel te v*er*stane
dat die bliscap va*n* eertrike niet en
doech . **m**aer die gheestelike bliscap
v*er*licht alle goede me*n*schen .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet sal me*n* ghenouchte hebbe*n* met wiue*n* Syd*ra*c antwoort .** 72

IN twee*n* manniere*n* mach me*n* ghenouch-
te hebbe*n* met wiue*n* . eene manie-
re es gheestelijc . en*de* dandre es wee-
relijc . **A**ls die ma*n* es met zinen
wetteliken wiue so sal hi met hare
wese*n* redenlike en*de* tamelijc **E**n*de*
hi sal met hare weze*n* in die mee-
ni*n*ghe dat hi an hare mochte wi*n*-
ne*n* vrucht die gode ghedan*k*elijc
si en*de* sine ghebode*n* hout **E**n*de* also
ware*n* die helighe vade*r*s met hare*n*
wiue*n* met groter vreese*n* in die*n* tijt

dat si ghenereerde*n* so ware*n* si ver-
uaert vande*r* zonde*n* die in luxurie*n*
weze*n* mochte en*de* ware*n* met groete*r*
vreese*n* met hare*n* wiue*n* o*m*me vrucht
te wi*n*ne*n* gode te danke **E**n*de* also sal
die ma*n* he*m* selue*n* ve*r*waren **E**n*de* hine
sal niet zijn met zine*n* wiue als hi-
weet dat zijn wijf bezwart es
met kinde . **E**n*de* daer naer vor XL
daghe*n* na hare baersinghe*n* **D**it
es rechte ghenouchte va*n* gheeste-
like*n* liede*n* **M**aer die ghenouchte ter
weerelt die es onreine en*de* onbe-
quame en*de* ongheordineert . **W**a*n*t
si zij talle*n* tide*n* als he*m* liede*n* lust
en*de* ghenoucht en*de* meer om hare*n*
onreine*n* wille te ve*r*vorderne dan
om eenighe vrucht te wi*n*nenme
ter eere*n* van gode maer doe*n* si hare
ghenouchte dat dinct he*m* goet . **e**n*de* dies
be scame*n* si he*m* niet nichte meer dan
beeste*n* die voer andre hare ghenouch-
te doe*n* . **D**ese ghenouchte es onreine
en*de* so stinct voer gode . **E**n*de* hier o*m*me
wert die ziele besmit en*de* die licha
me ghecranct .

¶ **Die co*ninc* vraghet als een heercracht . comt ieghe*n* een ande*r* . zulle*n* si da*n* ten eersten vechte*n* Sydrac ant*woort*** 73

Als een heer cracht comt ieghe*n*
een ande*r* so sal die souerein
van die*n* heere **w**eze*n* voerzienich vro-
me en*de* stout en*de* hi sal zie*n* en*de* merke*n*
dat heere dat ieghe*n* he*m* comt **e**n*de*
hi sal ordineere*n* zijn volc . en*de* besie*n*
oft sine menichte meere es da*n* sine
partie **E**n*de* eest dat hi meer volx he-
uet en*de* starcke*r* . so sal hi da*n* met goede*r*-
ordinancie*n* ouer trecke*n* stoutelike
en*de* vp die andre slae*n* . **E**n*de* weet hi
dat sine viande starke*r* sijn da*n* hi met

24 zi*er*e partie*n* so sal hi he*m* houde*n* vaste
te gad*er* en*de* troeste*n* zijn volc wel . en*de*
ghelate*n* he*m* als of hi slae*n* zoude in
sine vianden en*de* sal altoes wel hoe-
28 de*n* en*de* beware*n* zijn volc en*de* houde*n*
in sekerhede*n* na siere macht **E**n*de*
eest dat he*m* sine viande vp loop doe*n*
so sal hi he*m* vromelike v*er*weeren
32 **W**ant wiste teen heere hoet mette*n*
andere*n* stoede so soude*n* si me*n* ghescon-
fiert zijn an deene zide . **W**ant als
teen de*n* andere*n* wijct so vaet me*n*
36 dat hooft en*de* dat beleet **E**n*de* dan
hebbe*n* si gheene macht he*m* te ver-
148rb **w**eerne want he*m* da*n* ghebreec
macht conste en*de* raet en*de* dus
bliuet onghestiert en*de* v*er*looren
4 maer als dat een heere al eest
minder **d**an dat ander he*m* vrome-
like v*er*weert so wane*n* hare vi-
ande dat si stark*er* zijn da*n* si en*de*
8 bliue*n* d*aer* bi behoude*n* **D**us soude-
me*n* met wijsheden heere crachte*n*
¶ beleede*n*

¶ **Die co*inc* vra*ghet* wane*n* comt de*n* oghe*n*** 74
12 **dat si trane*n* Sydrac antwort**

DAt die oghe*n* trane*n* dat
comt hute murheden
van herte*n* en*de* va*n* reinicheden des
16 moets **W**ant dat herte dat
mueru es en*de* suu*er* alst yet be-
ieghent dat he*m* es contrarie so
v*er*weghet he*m* dat en*de* dat w*er*det
20 droeue en*de* w*er*pt vp waert va*n*
zi*er*e muurheit **E**n*de* da*n* ontfae*n*
die oghe*n* dat water en*de* si w*er*pent
vp waert metter pine*n* vand*er*
24 herte*n* **E**n*de* die droefhede en*de* die
muerheit w*er*t v*er*wonne*n* vand*er*
pine des doghens . **E**n*de* die oghe*n*
doe*n* grote v*er*lichtenesse der h*er*-
28 ten Want vande*n* trane*n* die

huter herten gheworpen zijn
in die oghen so coelt die herte
zeere van hare hitten ende van
32 hare pinen **E**nde weet dat die
oghen die niet tranen moghen
dat comt hute groter felheden
ende aercheden van herten **E**nde dese
36 herte es ghereet in hare pine
te felheden ende te archeden **E**nde
al eist dus ghedane lieden
148va som wile om eenighe doghet pein-
sen dan comt niet van hem seluen
Maer vanden humueren die si hebben
4 in hem die verwinnen hare archede
ende hare quaethede **E**nde hute be-
drouftheden van gheeste werden si
peinsende of werkende yet goets .

8 ¶ **Die coninc vraghet hoe vele lieden sijn** 75
in die weerelt wiemen reuerentie
ende eere sal doen Sydrac antwort .

TEn eersten so sal die men
12 sche eeren ende anebeeden
sinen sceppere diene maecte ende
ontmaken sal alst zijn wille es
ende hijt ghebiet **D**aer naer sal die
16 mensche eeren sijn wijf die hem
god ghegheuen heeft also als god
adame gaf zine gheselnede
Ende gheboet hem dat si een wezen
20 souden . ende also elc man met sinen
wiue **D**aer naer sal die mensce
eeren sinen vader ende ziere moeder bo-
uen alle dinghen **E**nde hem sal hi
24 bi staen ende oefenen in eeren na ziere
macht **D**aer naer sal die mensche
eeren ende oefenen sinen heere wien
hi trouwe sculdich es ende hem
28 verhoeden ende bescermen van allen
dinghen die hem moghen beieghe
nen in contrarien **E**nde daer naer
sal die mensche eeren sine vrienden

32 die he*m* goet doen zine maghen
zine broeders zine kindere*n* . en*de*
alde*n* liede*n* eest dat hijt ghedoe*n*
can en*de* elcke*n* na sine werde .

36 148vb ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc es die milste me*n*sche va*nder* weere*l*t Sydrac ant*wort*** 76

IN deze **w**eerelt en es ghee*n* milde
me*n*sche . Want al die milthede die-
4 me*n* gheue*n* mach in dese weerelt
die es al niets weert **W**ant het
es al v*er*gankelijc dat in die weerelt-
es en*de* al dat goet dat in die wee-
8 relt es dat comt vand*er* miltheden
gods en*de* god heuet ghegheue*n* den
me*n*sche tgoet om dat hi sine noot .
dorst daer an soude neme*n* en*de* vort
12 deele*n* sine*n* ghelike dies noot hadde
En*de* die gheene die de*n* arme*n* bi staen i*n*
hare noot en*de* helpe*n* mette*n* goede va*n*
gratie*n* die sulle*n* daer of ontfaen sond*er*-
16 linghe*n* loen in dandre weerelt **D**aer
god sal gheue*n* mildelike sijn eewelie-
ke goet daer nieme*n* en we*r*t die de
ghifte ontfae*n* sal . hine bliuet ghe-
20 heerft eewelike sond*er* ende met gode
naer die comste des gods soens En*de*
dus machme*n* segghe*n* dat nieme*n* mil-
de es dan alleene god . **W**ant sine ghifte*n*
24 zijn vulmaect in eeweliker ghedu-
riched*e*n **M**aer hi wille dat die me*n*-
sche gheuet mildelike van desen
goede dat v*er*ganghelijc es de*n* ghene*n*
28 dies te doene hebbe*n* . En*de* daer o*m*me
heuet hi ghesproke*n* gheeft mi ic
saelt hu weder ghelden menichfout
in dandre weerelt En*de* dats te v*er*sta-
32 ne gheuet he*m* dies noot en*de* breke hebbe*n* .

¶ **Die co*ninc* vraghet doet me*n* also wel eere de*n* arme*n* als de*n* rike*n* in dandre weerelt . Sydrac antwoort .** 77

36 MEt waerhede*n* segghic datme*n*
den rike*n* meer eere*n* doet in-
149ra dandre weerelt **D**ant doet de*n* arme*n*
Maer weet dat hi rike es die vele
dogheden ghewinne*n* can . **E**n*de* dats een
4 arm ma*n* die ghene doghet heuet
En*de* de*n* rike*n* sal gescien grote eere
in dandre weerelt **M**aer dat weet
naer die comste des gods soens da*n*
8 zulle*n* die inglen dalen vande*n* hemele
daer die rike sceede*n* sal vand*er* weerelt
En*de* die inglen zulle*n* neme*n* sine ziele
en*de* croenense d*aer* boue*n* **M**aer als die
12 arme keytijf scheede*n* sal die gheene
doghet heuet . so zulle*n* die duuele*n* co*m*-
me*n* en*de* slepe*n* die ziele in die helle **D**aer
so ne*m*mermeer hute ne coemt Maer
16 dit goet van deser weerelt dat ne
mach gheene rijcheit weze*n* hen wa*er*e
dat die me*n*sche he*m* selue*n* so bestierde
mette*n* goede . dat hi gaderde andre do-
20 gheden . **W**ant o*m*me al tgoet vand*er* wee-
relt sone dade me*n* niet also vele eere*n*
als een vpslae*n* va*n* eenre oghe*n* de*n* eene*n*
meer dan de*n* andere*n* **D**aer o*m*me we*r*t hi
24 rike voer gode gheheete*n* die dueghet
heuet **E**n*de* hi we*r*t arm die gheene
duecht hebbe*n* sal .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc es meerre doeghe*n*** 78
28 **so datme*n* siet : so dat me*n* met hoerne begrijpt Sydrac antwoort**

DIe dinc die me*n* siet dies wille-
me*n* zek*er* wesen sond*er* twiuel
32 En*de* daer of es dat dogh*e*n ieghenwor-
dich **E**n*de* ne mach niet wesen v*er*hole*n*
Maer hute*n* ziene des doghens so wert
dat herte ghewont en*de* met die*n* doghe-

36 ne ghelast dat hare niet ontwissche*n*
mach **M**aer die eene redene hore*n*
149rb die sake va*n* doghene es . **s**i moghe*n*
te*n* minste*n* hope*n* dat niet also es als
ment seit En*de* also lichte maecht
4 wese*n* loghene als waer **D**it mach
hi peinsen in hem zeluen **E**n*de* die
oghe*n* sijn dies onghelast **W**ant
sijt niet en sien noch niet seker
8 en wete*n* of die sake also es **M**aer
als dat herte heuet doghe*n* ende
last so sijn alle die liede*n* tonpayse
en*de* tonruste*n* **W**ant dat h*er*te es soue-
12 rein van alle*n* den lede*n* **D**aer o*m*me
zijn alle die lede*n* ghelast mette*n*
doghene der herte **D**us es die rou-
we meere die me*n* siet en*de* die ieghe*n*
16 wordich es dan die ghene die me*n*
hoort **E**n*de* daer me*n* niet zeker of
es **E**n*de* al ware mens dat zeker
nochta*n* es dat doghe*n* der oghen meest .

20 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet sijn liede*n* in die wee-** 79
relt die and*er* liede*n* ete*n* Syd*ra*c .

HEt zijn liede*n* ghenouch in
die weerelt die liede*n* eten
24 scalckelike en*de* valschelike **E**n*de*
wetet dat si ete*n* d*er* lied*er* vleesch
die de*n* liede*n* neme*n* thare onredeli-
ke daer si hem mede gheneere*n*
28 zoude*n* . **W**ant si neme*n* he*m* dat
goet dat si met arbeide hebben
ghewonne*n* en*de* mette*n* zweete h*aer*s
lichame*n* **E**ene andre maniere va*n*
32 liede*n* sijn die liede*n* ete*n* **E**n*de* dat
zijn die ghene die de liede*n* belie
ghe*n* met quader valschede*n* en*de*
neme*n* he*m* haer eere en*de* hare*n* goe-
36 de*n* name met hare*n* quade*n* ton-

149rb22-37 *In dit deel van de kolom is de tekst overgetrokken, waarschijnlijk door L.*

ghen . **D**ese doen also groet quaet
149va als si haer vleesch ate*n* . **W**ant
als si he*m* hare eere heben ghe-
nome*n* so en moghe*n* si dat ne*m*mer-
4 meer ghebetere*n* **D**us so segge*n*
wi dat si die liede ete*n* die hem
neme*n* haer goet **o**f hare eere
Want si ve*r*teere*n* dbloet van des
8 me*n*sche*n* lichame*n* als si hem ne-
me*n* tgoet daer hi bi soude leue*n*
en*de* dat hi ve*r*zwaerlike heuet
ve*r*creghe*n* **E**n*de* noch mesdoe*n* si
12 meer die de*n* liede*n* neme*n* hare
eere met valschede*n* . **W**ant die-
ne moghe*n* si ne*m*mermeer re-
storere*n* **M**aer dat goet mach-
16 me*n* weder gheue*n* . nochta*n* eest
d*aer* mede niet ghebeetert .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet die ontfermiche-** 80
de gods v*er*gheuet hi al die zonde*n*
20 **die de me*n*sche doet Syd*ra*c ant*woort***

Al mochte me*n* telle*n* alle die
dropelen waters die sij*n*
onde*r* zine macht . en*de* alle die za*n*-
24 de*n* vande*r* weerelt . **E**n*de* alle die
louere*n* die ye ontspronghen
of wassen zulle*n* . **e**n*de* alle die ster
re*n* vande*n* hemele . en*de* al thaer
28 en*de* die lichame*n* va*n* alle*n* beeste*n*
die ye ware*n* **E**n*de* me*n* alle die ha-
re*n* telle*n* mochte en*de* daer toe alle
creatuere*n* **v**oghele*n* visschen
32 en*de* worme*n* . en*de* al materiael di*n*c
in die weerelt al mochteme*n*t
ghetelle*n* . **H**et ware nochtan
cleene ieghe*n* die ontfermiche-
36 de gods . **W**ant so es onspreke
lijc en*de* onmoghelijc te peinsene
149vb hoe groet so es ten ghene*n* de welke
diese bezoeke*n* en*de* begheren Want
waert moghelijc dat een me*n*sche

dade alle die sonde*n* die si doe*n* mochte*n*
alle die noyt lijf ontfinghe*n* en*de* hi
da*n* met zeericheden en*de* met grote*n*
rouwe ware beuae*n* en*de* he*m* die zo*n*-
de*n* leet ware*n* **E**n*de* hi peinsde dat
hi ne*m*m*er*meer zonde doe*n* en wilde
en*de* gode bade dat hi sijns ontferme*n*
woude Onse he*er*e sout he*m* vriende-
lijc v*er*gheue*n* en*de* ontfane te zi*er*e vrie*n*-
scap **E**n*de* als die gods sone sal weze*n*
v*er*reese*n* en*de* te hemele gheuare*n* . so
sal hi late*n* volc naer he*m* dat die
sonde*n* of doe*n* sal mids zi*er*e ghena-
de*n* **W**ant also dicke*n* als si besmit
w*er*den . en*de* si dan met grote*n* rouwe
hare sonde*n* belien met wille*n* hem
te beeterne **E**n*de* si he*m* dus claerlike
suuere*n* vor die ghene die de wet
gods sulle*n* houde*n* so w*er*de*n* si suuer
va*n* alle*n* smette*n* va*n* sonde*n* en*de* w*er*den
v*er*chore*n* ter gracie*n* gods in dese wee-
relt en*de* daer naer ter glorie*n* gods
in hemelrike die eewelike ghedure*n*
¶ sal

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet w*aer* es die nacht des daghes . en*de* die dach des nachts Syd*ra*c .** 81

DIe weerelt was al eene
deemsterhede beseten met
watre En*de* onse he*er*e die alle dinc
gheordineert heuet Die maecte
die zonne omdat so al die weerelt
v*er*lichte*n* soude En*de* weet dat die
ronthede vand*er* weerelt doet .
want god hi maecte die zonne
om dat so soude lichte*n* alle*n* creature*n*
en*de* dies ghelijcs die mane en*de* die
sterren oec te dienne den mensche
na die*n* lope vande*n* firmame*n*te **E**n*de*
omde*n* loep vande*n* firmame*n*te die

149vb27 ¶ sal*: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

herde groot es . En*de* int welke die cier-
kele*n* sijn daer die planete*n* in scine*n*
die sonne die mane en*de* die sterre*n*
8 En*de* elc chierkel heeft sine*n* ghanc
na die ordinanchie die he*m* god ghe-
gheue*n* heeft **S**o sal me*n* da*n* wel v*er*-
stae*n* dat die sonne niet en laet ha-
12 re claerhede **M**aer als wise nem-
meer*er* en sien so dient so in die an-
dre weerelt en*de* onse dach dats ha-
re nacht . en*de* hare dach dats onse
16 nacht en*de* dits al o*m*me die ronthe-
de vand*er* **w**eerelt en*de* bide*n* lope va*n*-
de*n* firmamente **E**n*de* weet wel dat
lieden sijn die gae*n* met hare*n* voete*n*
20 ieghe*n* die onse . **e**n*de* he*m* diene*n* alle
die planete*n* also si ons doen bi ti-
den Want hare zomer es onse
winter **E**n*de* onse zomer es hare
24 winter **E**n*de* also dach en*de* nacht v*er*-
wandelen met he*m* dat si ghebru
ke*n* **d**er claerheit als so ons beghe-
uet beede der zo*n*nen en*de* d*er* mane*n* .

28 ¶ **Die co*ninc* vrag*et* hoe houde*n* he*m* die** 82
zonne en*de* die mane d*aer* boue*n* Syd*ra*c .

DIe planete*n* sijn vande*n* firma-
mente En*de* tfiermament
32 es gheordineert vp die planete*n*
En*de* hier o*m*me houde*n* si he*m* te same*n*
also die scurse vande*n* boome en*de*
dat hout v*er*gadert zijn en*de* niet
36 moghe*n* wesen dee*n* sonder **d**and*er*
also eist . **W**ant dat firmament .
150rb ne mach niet sond*er* die planete*n*
wezen . noch die planete*n* sond*er*
tfirmament na die ordinancie
4 die he*m* god heeft ghegheue*n*
En*de* en v*er*staet niet dat alle die
planete*n* stae*n* an een firmame*n*t
en*de* alle die sterre*n* **M**aer si stae*n*
8 in drie*n* firmame*n*te*n* en*de* elc bo-

ue*n* den andere*n* **W**ant als dat
hoechste firmament keert eene*n*
keer so keere*n* die andre II kee-
12 re*n* En*de* daer o*m*me schijnt bi
wilen dat deene sterre ieghen
dandre gaet **E**n*de* dats bi desen
diuersen loepe*n* **E**n*de* die ons din-
16 ke*n* die minste sterre*n* dat zijn
die meeste . en*de* sijn ghestae*n* in
dat hoechste firmame*n*t d*aer* o*m*me
scine*n* si mind*er* da*n* die daer o*n*d*er* stae*n* .

20 ¶ **Die co*ninc* vraghet saelt eewelike** 83
orloghe sijn i*n* deze wee*r*elt Syd*ra*c .

HEt sal eewelike orloghe
sijn also langhe als die
24 weerelt staet . En*de* ne*m*mermeer
sone w*er*t pays in die weerelt
groot no cleene **E**n*de* of die wee-
relt ware in payse sond*er* orlo-
28 ghe . sone waert ghene wee*r*elt
Maer het ware een paradijs
of een hemelrike . **W**ant in
hemelrike d*aer* es pays eewelie-
32 ke sond*er* eenich ghebrec . **E**n*de*
si sijn alle vulmaect die in zij*n*
En*de* om dat die lieden in die wee-
relt sijn ghebreeclec . sone
36 mach he*m* ghee*n* pays gheburen
En*de* o*m*me die orloghe en*de* menich-
150va foude . distorbanche die in die
weerelt es so es so gheheeten
weerelt **E**n*de* het zij*n* II manieren
4 van orloghe*n* in die weerelt . Dee-
ne es gheestelijc en*de* dand*er* licha-
melijc . **D**ie gheestelike es tussche*n*
de*n* goede*n* me*n*sche en*de* de*n* quaden
8 gheeft **W**ant die quade gheest
orloghet altoes vpte*n* goeden
mi*n*sche En*de* dats om dat hi nijt
heuet dat yeme*n* soude besitte*n*
12 die stede daer hi hute was ghe-

worpe*n* bi ouermoede*n* **D**ande*r*
orloghe es weerelijc . en*de* dat
comt uele huter houerde*n* des
16 prinche*n* en*de* hute*n* ghebreke d*er*
and*er* liede*n* die in die weerelt zij*n*
En*de* god plaghet oec also teen
volc mette*n* andere*n* metter or-
20 logh*e*n der weerelt

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die ghe-** 84
sontste ste vand*er* wee*re*lt Syd*ra*c ant*woort*

DIe ghesontste stede die
24 weze*n* mach Dats dat
lant daer he*m* die me*n*sche meiti-
niere*n* can . en*de* wachte*n* van onga*n*-
ser spisen . **E**n*de* nade*n* aert vande*n*
28 lande slape*n* en*de* wake*n* en*de* orbo-
re*n* die hitte en*de* dat coude . **W**a*n*t
in heete*n* lande . so zal he*m* die me*n*-
sche wachte*n* va*n* heeter spise*n*
32 **E**n*de* also in coude*n* of in versche*n*
lande van couder spisen en*de* clee-
de*n* he*m* daer naer . **H**et zij*n* vele
stede*n* in die wee*re*lt die ghecor-
36 rumpeert zij*n* bider menichte*n*
vande*n* vande*n* volke datter in es
150vb **E**n*de* bid*er* quad*er* lucht die si hute ghe-
ue*n* **A**ndre stede*n* sijn die gans zijn
Vp dat si bezete*n* ware*n* met volke
4 Maer die ganselike wille leue*n* na
de*n* lichame hi souke die stede versch
of droeghe cout oft heet na sine
complexie en*de* ete een waerf sda-
8 ghes **E**n*de* si ter weeke*n* eens met
wiue*n* **E**n*de* late ter maent eens en*de*
neme eens int iaer medicine **D**us
mach hi ganselike leue*n* na de*n* lichame .

12 ¶ **Die co*ninc* vraghet wat volke eest dies me*n* niet ontbere*n* mach in die weerelt Syd*ra*c antwoort** 85

Vier manieren van lieden zijn in
16 die weerelt . sonder de welke
gheene nutscap wezen mach in eertri-
ke Die eerste zijn die ghene die dat
volc leeren ende hem toeghen die wet . ende
20 daer of in scriberen ende oppenbaren met
haren sciencien die wet ende dat gheloe-
ue gods Dandre lieden zijn die gheene
die pinen ende arbeiden ende winnen die
24 vrucht . daer al tfolc bi leuen moet .
ende van desen machmen niet ontbee-
ren Die derde lieden zijn princhen
ende heeren ende hare gherechten Die
28 tgoede volc bescrermen ende die qua-
de corrigeren . biden welken die lieden
met payse leuen vanden quadien
die in die weerelt zijn Ende deze heb-
32 ben die weerelt te bestierne Die
vierde manieren sijn die coeplieden
metten welken hem al die weerelt
gheneert metten goede dat si voeren
36 vanden eenen lande int ander Ende
sonder die hulpe van dezen IIII manieren
151ra van lieden sone mach die weerelt
niet langhe staen noch gheduren .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wie es hogher of die co*ninc* of dat gherechte Sydrac ant*woort*** 86

4 DAt gherechte es vele hogher
dan die co*nni*nc . Want dat ghe-
rechte mach den co*ninc* iugieren met rech-
te ende met redenen Ende dat gherech
8 te es co*ninc* oft meere dan **co*ninc*** Want sal
die co*ninc* eere ontfaen ende lof dat moet
wesen bi zinen gherechte . want dan
es die heere eeren waert als hi ghe-
12 trouwe es . ende gherechtich allen cre-
atueren na gherechter wet also wel

den armen als den riken Ende het wert
noch ghesproken van eenen prophete bi-
16 der gracien van gode . ende hi sal segghen
aldus Salich sijn si die gherechtich
fonnesse doen ende dat eenpaerlike houden .

¶ **Die coninc vraghet hoe comt dat een man** 87
20 **wert minnende een wijf met eenen an-**
scouwene . Ende also een wijf eenen man
Sydrac antwoort

ALs die man siet twijf of twijf
24 den man dat comt hute onghe-
stader ende ydelre herten ende van cranckcr
complexien ende van wandelheden van zin-
ne Ende met hare ydelheit van herten
28 so vaten si die scoenheit of die ghe-
nouchte vanden wiue Ende int ontfaen
deser ghenouchten metter beseffelic-
heden vander zoetheden so werden die her-
32 sinen vermuert Ende doen den oghen een tee-
kijn maken met lieueliken ziene Ende
dan so daelt dat last ter herten . ende
151rb blijft in die memorie der men-
schen met eenen zoeten ghepein-
se Ende in dit ghepeins wert elc
4 den anderen minnende ende somen
meer daer omme peinst so die
minne meere wert . Ende dus werpt
die man hem zeluen in meerren ver-
8 noye ende in groten vernoye dickent
zonder noot Maer die vroede ende
die wijse Als hi ziet eene scoe-
ne creatuere . so peinst hi in sine
12 herte ghebenedijt si onse heere god
die so scoene eene creatuere
maecte te sinen loue ende te sinen
dienste Ende na dier tijt so sal hi
16 nemmeer ghedinken der scoenheit
vander creatueren Ende al quame
so hem te voren hine sal niet
daer vp letten noch daer an si-
20 nen sin legghen .

¶ **Die co*ninc* vraghet die eene*n* val-** 88
sche*n* eet doet vp zine*n* god om
x zake*n* te valschene es hi daer
24 **o*m*me maer eens v*er*zwore*n* Syd*ra*c .**

DIe zweert eene*n* valsche*n*
eet bi zine*n* god o*m*me x
zake*n* te valschene **E**n*de* hi wel
28 weet dat hi qualike v*er*zweert
zine*n* god hoe groet of hoe clee-
ne dat hi si . weet dat hi es v*er*-
zwore*n* **x** waeru*e*n also wel of
32 hi te x stonde*n* hadde ghezwo-
re*n* en*de* telke*n* bi voersienicheden
eene*n* valsche*n* eet **j**a waert
dat yement bi he*m* stonde en*de*
36 concenceerde*n* eet die*n* hi zweert
en*de* hi wiste dat **v**alsch wa*er*e
151va die eet . hi ware argher of also
quaet als die ghene die de*n* eet
dade **E**n*de* hi mesdade also verre
4 als hi diet valschelike zwoere

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet diet tfolc zulle*n*** 89
wisen en*de* leere*n* in da*n*dre wet of
in die gods wet zulle*n* si eenich
8 **voerdeel hebbe*n* in dandre wee-**
relt Sydrac antwoort

DIe ghene die dat volc
zullen leere*n* en*de* instru-
12 ere*n* met goed*er* leeringhe*n* en*de*
met goede*n* exemple*n* d*er* wet gods .
si zulle*n* in dandre weerelt heb-
be*n* dobble gracie . **E**n*de* zullen
16 grote*n* loen ontfa*e*n die achter
volghe*n* hare leeringhe . wa*n*t
het zijn II manieren van liede*n*
in die weerelt die dat volc
20 instruere*n* en*de* leere*n* de*n* wech
van salicheden **E**n*de* deene ma-
niere es die ghene die dat volc
leere*n* en*de* instruere*n* en*de* selue

24 bi exempl*en* toghe*n* **D**ese doe*n*
wiselike en*de* vroedelike **E**n*de* si
slachte*n* d*er* zonne*n* van wies claer-
hede*n* en*de* glori*en* al die weerelt
28 v*er*blijt es **N**ochta*n* mindert
so niet daer of in haer selue*n*
Maer die dat volc instruere*n*
en*de* leere*n* tgoede en*de* selue tquae-
32 de doen dat zijn quade sotte*n* .
En*de* dese slachte*n* der kersen die
andere*n* liede*n* licht en*de* haer zel-
ue*n* v*er*teert **e**n*de* v*er*brant En*de*
36 dese zulle*n* vele wers hebbe*n*
in dandre weerelt **D**a*n* die
151vb ghene die gheene doghet ne ke*n*ne*n*
En*de* dats wel recht . Want si slachte*n*
de*n* ghene*n* die vele goets te deelne
4 hebbe*n* en*de* lettel harech **E**n*de* dan hu-
te gheue*n* so kenlike de*n* liede*n* hare
goede ware dat hem niet an bli-
uet da*n* dat harechste . En*de* of si dit
8 he*m* selue*n* doe*n* . **s**o machme*n* wel seg-
ghe*n* met waerhede*n* . **D**at si werdich-
sijn alre onneere*n* . **W**ant si he*m* sel-
ue*n* ghene doghet doe*n* . **E**n*de* aldus
12 werdet in dandre weerelt die dat
volc instruere*n* en*de* selue doghet doe*n*
en*de* achtervolghe*n* si zulle*n* hebbe*n* gro-
te*n* loe*n* en*de* boue*n* andere*n* ghecroent
16 w*er*de*n* **E**n*de* die de liede instruere*n* en*de*
selue gheene doghet doe*n* . **s**i zulle*n*
sijn ghep*er*sequeert in die helle .
meer dan andre die dies niet en
20 co*n*nen noch weete*n* **D**ies deze vroet sij*n* .

¶ **Die co*ninc* vr*a*ghet wane*n* comt die mees-** 90
te nijt vand*er* weerelt Syd*r*a*c* ant*woort*

BI drie*n* occusoene*n* so comt nijts
24 vele in die weerelt vte der
wet en*de* hute de*n* ghew*er*ke der heere*n* .
en*de* hute mi*n*nen va*n* wiue*n* **T**eerste*n*
als me*n* eene*n* ma*n* lachtert die wet

28 die hi hout . en*de* me*n* d*aer* of lachtert
Dats he*m* onmoghelijc te hoerne .
en*de* ontfaet gramscap d*aer* of . en*de* w*er*t
beua*en* met nide te*n* ghene*n* die lach-
32 ter ghesproke*n* heeft va*n* ziere wet
en*de* van sine*n* god die*n* hi mint bo-
ue*n* alre dinc . **D**and*er* es om die
ghew*er*ke vande*n* hee*r*en die de*n* liede*n*
36 thare neme*n* of neme*n* willen .
En*de* hute de*n* ve*r*liese haers goets
152ra werde*n* si ghepurrent te gramscepe*n*
en*de* daer hute rijst nijt vte berste*n*
en*de* faute*n* van goede en*de* o*m*me die ar-
4 moede die si di wilen ghemete*n* . **e**n*de*
dese nijnt pijnt die liede zeere .
Terde es die mi*n*ne van wiue*n* . en*de*
dats als een ma*n* een wijf met mi*n*-
8 ne*n* heeft v*er*coore*n* in sine herte en*de*
dan een and*er* comt . en*de* dan ghecri-
ghet hare*n* wille met miede*n* oft
met an hanghelhede*n* . **s**o comt die
12 ghene diese v*er*coes met minnen
en*de* wert gra*m* en*de* v*er*bolghe*n* vpten
andere*n* **E**n*de* mach hine niet v*er*wi*n*-
ne*n* en*de* tond*er* doe*n* so wert hi ghe-
16 purrent met groete*n* nide ten
ghene*n* die he*m* also vele sotheden
heuet ghedaen .

¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* comt dat** 91
20 **ghepeins Sydrac antwoort**

DA**t** goede ghepeins comt
hute wijsheden . **E**n*de* die wijs-
hede comt hute reinre herten .
24 Want als die herte suuer en*de* puur
es . trect so hare o*m*me te peinsene
subtijlheden en*de* behendichede . en*de* d*aer*-
in te werkene met behendiche-
28 den eenighe subtijlhede die niet
ghemeene es in die weerelt . **E**n*de*
die also daer toe gaen dat si alle di*n*c
gadere*n* in hare herte beede goet

en*de* quaet . en*de* dat so subtijllike
beleeden dat niemen en weet hare
inderste memorie **E**n*de* dit moet
co*m*men hute reinre en*de* zuuerre
herten **e**n*de* hets grote wijshede
dat een men*s*che can beleeden sine
152rb dinc met subtijlheden als hijs
te doene heuet **E**n*de* deze wijs-
hede comt vele van puren bloe-
de dat die mensche omtrent
dat h*er*te heuet **E**n*de* om die re
dene des bloets so w*er*den des
men*s*chen hersinen claer ende
sine sinnen en*de* sine v*er*stannesse
En*de* also w*er*den sine sinne v*er*-
claert . en*de* aldus wert he*m*
th*er*te v*er*blijt **E**n*de* weet dat die
wise sine vroetscap en*de* sine
wijshede sal orboren in doghe-
den in trouwen en*de* in gherech-
ticheden **E**n*de* niet in quaethe-
den . wa*n*t die de wijshede in quaet-
heden orbuert hi doet quaet en*de*
zonde en*de* hi v*er*liest sinen tijt en*de*
sinen sin en*de* al die pine die hi doet
Die blende die niet en sien si
hebben menegherande ghepeins
En*de* oec die ghene die gherne
saghen eenighe dinghen die he*m*
onmoghelijc sijn te ziene **M***aer*
die ghene die messelike din-
ghen hebben in presentien **E**n*de*
daer o*m*me niet en pe*n*sen si heb-
ben lettel zins **E**n*de* men machse
wel heeten beesten . want beesten
peinsen bi wilen om dat si sel-
ue eten en*de* drinken willen **E**n*de* daer
o*m*me heeten si bet beesten die
niet ne peinsen dan die beesten
die sond*er* zin en*de* v*er*stannesse zij*n*
Want ten minsten zoude elc pe*n*-
sen om sinen sceppere en*de* he*m* louen
en*de* anebeeden m*et* al zi*er*e h*er*ten

¶ **Die co*ninc* vraghet w*aer* o*m*me vall*en*** 92
152va **die lied*en* va*n* q*ua*den euele Syd*ra*c .**

OMme III dingh*en* . Teerste
es o*m*me die quade humue-
4 re*n* die hem in die led*en* sijn . en*de* dee-
ne trecke*n* toten ander*en* En*de* als die
arechste v*er*winne*n* . Dats te versta-
ne die zwarte . so v*er*winne*n* si zul-
8 ke*n* stont die*n* lichame en*de* the*r*te . en*de*
v*er*hitte*n* die hersine*n* . so dat . dat
hooft dolen moet . en*de* die lichame
vallet ter eerde*n* en*de* we*r*t scuddende
12 met alle*n* lede*n* en*de* he*m* breke*n* die
fleume*n* ten monde hute . en*de* si
neme*n* de*n* mensche zin en*de* verstan-
nesse En*de* si doe*n* he*m* oec quade droe-
16 me co*m*me*n* vor oghe*n* va*n* viere va*n*
watre van serpente*n* en*de* van an-
dere*n* wreede*n* beeste*n* en*de* he*m* dinct
bi wile*n* dat si v*er*drinke*n* en*de* bi-
20 wilen dat si v*er*brant zijn Dit
comt al vande*n* quade*n* humuere*n*
En*de* als dese cessere*n* . so becomt die
me*n*sche vande*n* onghemake daer
24 hi of viel En*de* als hi dus in droe-
me ghepijnt es va*n* onghedouue*n*
beeste*n* . so hout hi dat ou*er* visioe*n*
en*de* tellet ou*er* waer . dan wane*n* die
28 liede*n* dat hi vande*n* duuel beset*en*
es en*de* si sijn bedroghe*n* . Want die
quade gheest mach niemene be
dwelme*n* die wel an gode gheloeft
32 Want god heuet ghegheue*n* el-
ker zielen eene*n* inghel diese
wacht en*de* behoet vande*n* viant
oft va*n* zi*er*e macht Dandre ma-
36 niere es als die lichame es be-
smit met vele zonde*n* . en*de* hi niet
en ane beedet gode zine*n* sceppre .
152vb Maer altoes Wast in quaethede*n* So-
gheualt dattene die goede inghel laet
o*m*me sine quaethede*n* En*de* dan v*er*toecht

4 he*m* die quade gheest in eene eyselike
figuere so dat die mi*n*sche zij*n*s zins qui-
te w*er*t en*de* los . en*de* dan daelt die quade
gheest in he*m* en*de* p*er*sequeertene En*de* on-
8 der tide*n* so soudine dode*n* en dade die
goede inghel en*de* die ontfermichede
gods **D**ie derde maniere es cranche-
de va*n* herte*n* also die ghene die zijn
12 blode en*de* v*er*saghet va*n* herte*n* . en*de* hem
gheuallet te zine in eenichede*n* **O**f bi-
nachte te gane . of in stede*n* daer hi v*er*-
uaert w*er*t en*de* he*m* zine herte ontsinct .
16 so beroerne die quade humueren .
mids zi*er*e crancheden va*n* hersinen en*de*
w*er*t ter neder ghesleghe*n* en*de* zee*r*e ghe-
p*er*sequeert va*n* bi*n*ne*n* **E**n*de* dit comt al
20 hute bloetheden va*n* herte*n* .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es dat sorghe-** 93
lijcste let . dat die me*n*sche heuet Syd*r*ac .

DIe zie vande*n* oghe*n* es dat sor-
24 ghelijcste let dat die mensche
heuet in sine*n* lichame . **W**ant so beder-
uet ond*er*wile*n* ziele en*de* lijf . **W**ant bi-
der ziene der oghe*n* en*de* der ghenouchte*n*
28 **S**o w*er*t die herte binne*n* ghelast en*de*
daer an besondicht die lichame ende
die ziele en*de* ne waer dat die oghe*n*
der herte*n* toe b*r*inghe*n* die ghenouch-
32 te der weerelt th*er*te ne wa*er*e so niet
bele*m*mert **W**ant meer begheert
me*n* dat me*n* ziet dan dat me*n* niet en
ziet **E**n*de* mids de*n* ziene der oghen
36 so comt die lichame dickent in gro-
ter vreesen . **a**ls hi siet vreeselike .
153ra dinghe*n* Want si gae*n* hem meer ter
he*r*ten da*n* den ghene*n* di*er*e of hoort spre-
ken en*de* niet en siet . en*de* die oghe zijn
4 die teederste lede*n* die de mensche he-
uet en*de* die edelste die de me*n*sche heuet
Want si gheleden de*n* me*n*sche . en*de* bestie-
re*n* En*de* als si de*n* me*n*sche faelgieren

so faelgiert he*m* alle bliscap en*de* eere
der weerelt .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die zeekerste** 94
en*de* die sorghelijcste conste die in die wee-
relt es Sydrac antwoort

DIe ghene die dat volc jnstrue-
re*n* en*de* leere*n* tgheloue gods
dat zij*n* die ghene die hebbe*n* die edelste
conste en*de* die sorghelijcste diame*n* heb-
ben mach in die weerelt . Want also
die oghe*n* bestieren de*n* lichame met
hare claerhede*n* en*de* wisen he*m* de*n* wech .
En*de* die ke*n*nesse gheue*n* alre dinc . **A**lso
sijn si die dat volc instruere*n* en*de* leere*n*
die wet gods . Want si leede*n* de*n* me*n*-
sche huter deemsterheit inde*n* wech
va*n* salicheden met hare leeringhen
en*de* met hare*n* goede*n* ghew*er*ke*n* die claer
zijn en*de* gherechtich en*de* ve*r*licht bid*er* graci-
e*n* gods met mi*n*ne*n* en*de* met caritate*n*
in oetmoedicheden . **E**n*de* dese en sulle*n*
niet late*n* te doene te gheere tijt dat
si sculdich zijn te doene doer niemens
wille **D**ese slachte*n* der zo*n*ne*n* die hare
claerheit deelt en*de* gheeft alder wee-
relt also wel de*n* quade*n* als de*n* goede*n*
En*de* also zijn die leeraers der weerelt
si spreke*n* hare leeringhe int ghemee-
ne also wel de*n* quade*n* als de*n* goeden wel
hem di*er*e na werke*n* . **D**us es dese conste
153rb **D**ie edelste en*de* die zeekerste va*n*
der weerelt en*de* so es die sorghe-
lijcste oec mede Want wee hem
die dese conste hebbe*n* en*de* niet en
volghe*n* met goede*n* ghew*er*ken .
Deze slachte*n* de*n* ghene*n* die groet
goet gadere*n* en*de* precieuse stee-
ne*n* En*de* als sijt al hebbe*n* ve*r*zaemt
so w*er*pe*n* zijt in die riuiere daert
he*m* noch niemene te bate*n* comt .

¶ **Die co*ninc* vraghet Hoe comt dat die** 95
12 **me*n*sche beroert we*r*t met bliscepe*n* en*de* ghenouchte d*aer* in heuet Sydrac antwoort .**

DIe bliscap die inde*n* men-
16 sche also comt en*de* beroertene met ghenouchte*n* die comt hute*n* bloede vand*er* ioncheit des me*n*sche*n* als dat ionghe bloet
20 en*de* dat oude te same*n* commen so roere*n* si des me*n*sche*n* zin ende makene iolijs in ghepeinse of in ghewerken **E**n*de* in dese iolijs-
24 hede so es bi wilen dwaeshede **A**ls die me*n*sche he*m* selue*n* niet tempteert met ghestadichede*n* en*de* met wijshede*n* . want bi wile*n*
28 es so onghedurich inde*n* me*n*sche en*de* als so faelgiert en*de* he*m* die me*n*sche niet meitinere*n* can so hout me*n* he*m* ouer sot en*de* hi we*r*t
32 ghesconfiert **M**aer die dese iolijshede met vroetscepe*n* minget en*de* met ghetemperthede*n* **A**l dade hi . eenighe mesdede **D**at zoude
36 me*n* houde*n* ou*er* goet spel **E**n*de* so behilde hi zine eere . **W**ant als
153va da bloet cesseert so wert die lichame wed*er* in alsulke*n* pointe als hi beede was va*n* ghepeinse*n*
4 en*de* van ghew*er*ke*n* **E**n*de* dese beroerde va*n* bloede comt va*n* ate of va*n* drancke boue*n* d*er* noot des lichamen .

8 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe v*er*samet die** 96
nature vande*n* me*n*sche als so hute*n* lichame gaet Syd*ra*c ant*woort*

SOe gaet bi vier manieren
12 hute alle*n* de*n* lede*n* die de me*n*sche heuet en*de* va*n* zenewe*n*

en*de* va*n* adere*n* . **W**ant si zweete*n*
bloet bi*n*nen de*n* lichame van-
16 der groter hitte*n* en*de* bernende*n*
wille en*de* dat bloet v*er*wandelt
vande*n* roede*n* int witte **E**n*de* het
v*er*zamet hute alle*n* lede*n* in die
20 culle*n* . en*de* dan so gaet hute bi-
de*n* lope der nature*n* **E**n*de* dit es
dat zaet daer die me*n*sche of
comt **T**eerste es vand*er* begher-
24 te*n* des mans . en*de* hute zine*n*
wille en*de* begheerte*n* w*er*de*n* alle
die lede v*er*hit en*de* souke*n* die
nature in hem **D**and*er* es die
28 hitte vande*n* zelue*n* wille **T**erde
es die cracht des mans met-
te*n* wiue **T**vierde es die ruste
diame*n* heeft in de*n* lichame .
32 **E**n*de* in deser manier*e*n so ghe-
uallet de*n* ma*n* mette*n* wiue . **E**n*de*
dit mach oec gheualle*n* al sla-
pende **M**aer pine en*de* arbeit
36 en*de* onghetidelike sine noot-
dorst te hebbene **D**at es den
153vb me*n*sche hier ieghe*n* remedie

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe sal die me*n*sche** 97
mi*n*ne*n* zine kindere*n* Syd*ra*c ant*woort*

4 **M**En sal die kindere*n* mi*n*nen
redelike en*de* niet sottelike
Want die kindere*n* zijn vruchte*n*
der liede*n* **E**n*de* al zulke vrucht sal-
8 me*n* mi*n*nen te mate*n* en*de* niet boue*n*
hem selue*n* want dats een dwaes
die ene*n* andere*n* meer mint dan
hem zelue*n* **E**n*de* daer o*m*me sone
12 sal ma*n* noch wijf kindere*n* min-
ne*n* boue*n* he*m* selue*n* **M**aer gode sal
elc mi*n*ne*n* boue*n* he*m* selue*n* en*de* da*n*
zijn goede wijf en*de* daer naer
16 zine kindre . en*de* also vort zine
naeste vriende*n* . **W**ant eest dattu

om dire kindre*n* **y**emens goet qua-
like ghewins . so mintstuse boue*n*
20 redene*n* en*de* boue*n* rechte . **E**n*de* meer
dan gode dine*n* scepp*e*re . en*de* boue*n* di
zelue*n* want du . v*er*weerts gode om-
hare*n* wille **E**n*de* oec v*er*doemstu dine
24 ziele om hare*n* wille*n* . **E**n*de* al hadstu
M kindre*n* **D***aer* o*m*me soutu niemen*s*
goet begheren . **W**ant v*er*doemstu
dine ziele om hem . du best een
28 sot . Want ond*er* he*m* alle*n* . en mochte*n*
si di niet ghehelpe*n* vte diere ver-
doemenesse*n* **E**n*de* di ware beeter
zoude emmer weze*n* teen Dat di-
32 ne kindre v*er*doemt ware*n* da*n* du .
En*de* daer o*m*me saltu dine kindere*n*
vp houde*n* met dijnre pine*n* en*de*
met ghetrouwichede*n* . **E**n*de* doe he*m*
36 leere*n* ambacht daer si he*m* mede
gheneere*n* te hare noot .

154ra ¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die vrient-** 98
houtste beeste diem*e*n . vint Syd*ra*c

DIe hont es die vrienthous-
4 te beeste die me*n* vint
ter weerelt en*de* die ghetrouste . en*de*
ghene beeste mach bet loepe*n* dan
die hont noch die voetspore*n* bet
8 vinde*n* bi roke*n* maer die miere riect
noch bet en*de* haers ghelijcs en es
in die weerelt niet va*n* hare groote*n*
en*de* van hare subtijlhede*n* **W**ant so
12 gheuet ons alle*n* ghemeenlike ex-
emple in die*n* dat so hare voer siet
in de*n* zomer d*aer* so te wintre bi leuet
En*de* hier bi v*er*stae*n* wi dat he*m* alle me*n*-
16 sche*n* sculdich ware*n* te voerziene
va*n* dogheden en*de* van goede*n* ghew*er*ke*n*
in die tijt dat hijt v*er*mach . **W**ant
die*n* tijt sal co*m*me*n* . ware al die wee-
20 relt in eens me*n*sche*n* macht hi ga-
uese om eene corte wile respijt te

hebbene vand*er* bittere doot **E**nde
daer o*m*me soude*n* wi arbeide*n* in de-
24 se weerelt en*de* anbeede*n* de*n* aelmo-
ghende*n* god . so dat wi in die an-
dre weerelt de*n* loe*n* ontfanghe*n* va*n*
deser pine*n* **A**lso die mi*er*e die inde*n*
28 zomer hare*n* nootdorst ghewint
daer so bi leuet inde*n* winter te
hare*n* solace .

¶ **Die co*ninc* vrag*et* of die weerelt staet** 99
32 **bi crude*n* . en*de* bi worde*n* . en*de* oec bi stee-**
ne*n* . welc zij*n* die beste . woorde*n* . crude*n*
en*de* steene*n* die men vint . Sy-
drac antwoort

154rb GOd maecte alle dinc ter
orbore vande*n* me*n*sche
En*de* sonde*r*linghe heeft hi drie
4 dinghe*n* gheordineert in die
weerelt dies me*n* niet ontbe
re*n* mach **T**eerste zij*n* woorde
in de welke die me*n*sche ane-
8 beed zine*n* sceppere **E**n*de* dese ne
mochte*n* niet beter wezen
Dits vande*n* woorde ghesproke*n*
Vande*n* crude so mochtemen
12 vele segghe*n* **W**ant hare crachte*n*
zijn menichfout en*de* god es bo-
ue*n* al . **E**n*de* hi heuet gheordi-
neert een cruut te orborne
16 zond*er* dat welke die me*n*sche
niet leue*n* mach hen dade sine
sonderlinghe gracie . en*de* dit
alder weerelt ghemeene en*de*
20 es gheheete*n* tarwe na den
dietsche of and*er* core*n* daer die
me*n*sche bi leuet **T**erde es eene
maniere va*n* steene*n* die oec
24 orborlijc zijn **E**n*de* daer me*n* niet
zonder wesen mach **E**n*de* dit
zijn die molesteene*n* . en*de* alle
die precieuse steene vand*er*

weerelt ne zij*n* niet also nut-
telijc de*n* ghemeene*n* volke
als dese es **N**ochta*n* es hi va*n*
ruder materie*n* . nochta*n* en
can me*n* zijns niet ontbeere*n*
also het doet **v**ande*n* precieu-
sen steene*n* **d**ie edel zijn en*de*
van groeter macht .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet sal die men-**
sche onttecke*n* sine heyme
lijcheit ieghe*n* zine*n* vrie*n*t Syd*ra*c .

154va **I**N eenre manieren sal die mensche
ontdecke*n* sine*n* vrient zine heyme-
lijchede **E**n*de* dats te wetene gode
die alle*n* herte*n* kent en*de* dat we*r*t
bider ghene*n* die zine stede hou-
de*n* zulle*n* achter die comste des
gods soens **E**n*de* dat salme*n* hee-
te*n* biechte **e**n*de* anders ne sal-
tu niemene ontdecke*n* die hey-
melijchede dire herte*n* **W**ant
mach lichte zout dijn vrient
voort ve*r*trecke*n* in hemelijche-
de*n* zine*n* vrient **E**n*de* also deen
vrient de*n* andere*n* vort bi se-
crete datte*n* vterste*n* worde ghe-
oppenbaert bide*r* menichfoude*n*
der liede*n* **E**n*de* aldus we*r*tstu ghe-
sconfiert seghestu iemene di-
ne heymelijcheit **W**ant het
zij*n* lettel liede*n* zine hebbe*n* son-
derlinghe vriende*n* ieghe*n* wien
sijt node soude*n* co*n*ne*n* ghehele*n*
Want wie*n* du dine heymelijc-
hede seghes Alst duse he*m* heues
gheseit so bestu zij*n* scalc . en*de* zijs
ghegae*n* hute di*er*e vriheiden
En*de* hi mach zulc zijn wien
du ontdecs dine heymelijcheit .
Al mesdade hi ze*er*e dune zoots
ieghe*n* he*m* niet durre*n* spreke*n*

om dat hi di mochte v*er*wit*en*
32 tsecreet dire hert*en* voer alle
die lied*en* **E**n*de* eest so dattu niet
en cons ghezwigh*en* noch dine
heymelicheit ghehel*en* . so
36 ganc but*en* alle d*en* volke in hey-
melik*en* sted*en* en*de* daer sech
din*en* ghenouchte al hute **E**n*de*
154vb mach di al dit ghenough*en* niet
so zaltu kiesen een*en* specialen
vrient di*en* du ghetrouwe vond*en*
4 hebs en*de* wi*en* du kens va*n* ghesta-
d*en* zinne en*de* vroet . **e**n*de* he*m* laet
weten dine heymelijcheit **E**n*de*
eist datti raet bedarf va*n* di*er*e
8 heymelijched*en* so zie wel dattu d*en*
ghen*en* ontdects din*en* raet die di be-
rad*en* mach en*de* berecht*en* dies du he*m*
vraghet en*de* dies di behoeft .

12 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wat wiue es d*en* ma*n*** 101
meest orborlijc als hi met hare
wez*en* wille vleeschelike Syd*ra*c .

N Ader ziel*en* sone es den me*n*-
16 sche ghe*en* wijf orborlijc
mede te wezene na vleeschelike
ghenoucht*en* . **h**en ware met sin*en*
ghetroud*en* wiue **M**aer naer d*en*
20 vleeschelik*en* ghenoucht*en* te spre-
kene so zijn II saisoen*en* int jaer
als vand*en* bi wesene va*n* wiu*en*
Als die lucht cout es en*de* hare cout-
24 hede vallet ter eerd*en* . **s**o es dat io*n*-
ghe bruune wijf nuttelijc d*en* ma*n*
mede te wezene . naer vleeschelik-
ker ghenoucht*en* . **W**ant dat bru-
28 ne io*n*ghe wijf es heet va*n* ademe
en*de* van liue . en*de* so v*er*waermt den
ma*n* . en*de* so es hulpelijc int werc
En*de* in heet*en* tid*en* als die lucht
32 heet es en*de* so ned*er* valt . **s**o es dat
io*n*ghe witte wijf nuttelijc . Wa*n*t

haer adem es cout en*de* haer lijf
En*de* dats nuttelijc indie*n* tijt wa*n*t
36 so v*er*coelt de*n* ma*n* zeere **E**n*de* dat .
wijf die out es en*de* heet van .
155ra natueren die v*er*zwaert de*n* man
zeere . **E**n*de* doet sine goede vaerwe v*er*-
wandelen in onghedane*n* en*de* quaden
4 coleuren . beede va*n* witte*n* wiue*n* en*de*
van brune*n* . **E**n*de* also vande*n* manne*n* als
vande*n* wiue*n* ghemeenlike .

¶ **Die co*ninc* vrag*et* wat vleesche es best te** 102
8 **etene Sydrac antwoort .**

Dat beste vleesch dat in die wee
relt es dat heeft meest crach-
ten en*de* hets staerc . **E**n*de* het maect de*n*
12 me*n*sche staerc **W**ant dat meest mach-
te*n* heeft dat gheeft de*n* ghesonde*n* me*n*sche
meest crachte*n* die selue staerc es en*de*
goede maghe heuet . **D**at vleesch va*n*-
16 de*n* osse of vande*n* bughel es ganser de*n*
ghesonde*n* me*n*sche dan eenich ander
vleesch . **W**ant hets harde machtich
Maer dat amelijn vleesch . dats te v*er*-
20 stane wed*er*in dat es ganser de*n* zieke*n*
o*m*me die siechede **W**ant dat vleesch
es crancker dan dat ander en*de* also be-
darf de*n* zieken **A**nders soudeme*n* hem
24 gheue*n* ossen vleesch of rent vleesch .
ne waer die teederhede vander ziec-
hede*n* ne zout niet moghe*n* v*er*teeren
En*de* daer o*m*me gheeft me*n* he*m* na sine
28 teederheit teederlike teetene .

¶ **Die co*ninc* vraghet die spise die de me*n*sche** 103
eet . hoe deelt so ha*er*e inde*n* lichame Syd*r*ac

DIe spise die de me*n*sche eet . **D**ie
32 gadert al inden lichame des
me*n*sche*n* en*de* trect ter maghe . en*de* daer
of zietse en*de* v*er*teert metter hitten
vander maghen **E**n*de* als so wel ghe-

155rb teert es so deelt so hare in IIII
partien **D**at edelste en*de* dat cleen-
lijcste dat trect ter herte*n* en*de* dat
4 conforteert die herte Dat ander
deel dat daer naer deedelste es
dat trect vp waert int hooft en*de*
stopt die hersine*n* en*de* claert die
8 oghe*n* en*de* scaerpt alle die zinnen
vande*n* hooftde **T**erde deel dat trect
in alle des me*n*sche*n* lede*n* en*de* doetse
en*de* daer of co*m*me*n* die crachte*n* den
12 me*n*sche **W**ant he*m* wast maerch
daer af in alle zine pipe*n* van
sine*n* leden **T**vierde dat es die cor-
ruptie van al . **e**n*de* die daelt ten
16 fondamente en*de* bediet te messe
en*de* te linghenen

¶ **Die co*inc* vragh*et* die een been of** 104
eene*n* doere*n* ghezwolghe*n* hadde
20 **die vp no neder en mochte . hoe**
soudeme*n*ne vter kele*n* ghebr*i*nghe*n* Syd*r*ac .

IN tween manieren . teerst met
zwelghene broot of water so
24 me*n* meest mochte teene*n* male
En*de* wout hier mede niet dalen .
so soudeme*n* neme*n* een stic roeus
vleeschts . en*de* doen eene*n* draet daer
28 an wel en*de* vaste en*de* dat soudeme*n*
he*m* doe*n* zwelghe*n* **E**n*de* waert also
dat . dat vleesch lede dat been .
en*de* dat dee*n* noch niet sinke*n* wou-
32 de . so zoude ment wed*er* vpwaert
hute halen mette*n* drade . **E**n*de*
al brake die draet so moestme*n*t
and*er*waerf doe*n* **a**lsoet voerzeit es .

36 ¶ **Die co*inc* vraghet w*aer* o*m*me es des** 105
155va **me*n*sche*n* orrine ghesoute*n* Syd*r*ac ant*woort***

DIe orine vande*n* me*n*sche es
ghesoute*n* o*m*me III zaken

4 Die eerste sake es om dat so lijt
en*de* neder gaet doer die spise **E**n*de* d*aer*-
so moet so ontfa*en* southede bi na-
tuere*n* **W**ant al zout heuet natu-
8 re des waters . en*de* trect te*n* watre
dane*n* eerst qua*m* so dat de dranc
indes me*n*sche*n* lichame die lijt
doer die spise . hi trect die southe-
12 de met hem dan daelt hi indie
blase **D**ie and*er* redene es vande*n*
zweete des lichame*n* va*n* binne*n*
want altoes hi binne*n* . en*de* die dranc
16 trect dat zweet met he*m* . **W**a*n*t
hets vand*er* nature vande*n* zoute
En*de* hets versch . en*de* trect ter
verscheit **T**erde es o*m*me die hit-
20 te des lichame*n* die de*n* dranc en*de*
tzweet doet valle*n* en*de* zieden te
gader . so dat bi zi*er*e natuere*n* moet-
werde*n* sout . **E**n*de* om dese redene*n*
24 es des me*n*sche*n* orine ghezoute*n* en*de*
¶ zwaer

¶ **Die co*n*inc vraghet hebben de** 106
wiue*n* culle*n* Syd*r*a*c* antwoort .

28 **I** **A**si want hadde*n* si gheene culle*n*
sone mochte*n* si niet met kinde
werde*n* . noch haer maghedom
v*er*liesen . **m**aer zine sijn niet
32 als oppenbare als des mans culle*n* .
Want si draghense binne*n* . den
lichame bid*er* stede d*aer* dat kint
gheuoet we*r*t . **E**n*de* sine zij*n* niet
36 also groet . als des mans culle*n*
En*de* een wijf es beter dan een
155vb ma*n* zond*er* culle*n* . **E**n*de* weet da alle bees-
ten die leue*n* hebbe*n* culle*n* elc na zi*er*e
nature*n* als wel die zoe als die ye

155va21 zieden *en* te *gescheiden door dun verticaal streepje.*
155va25 ¶ zwaer*: Aan de onder-, linker- en bovenkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe vele consten zijn in** 107
die weerelt Dies men niet ontberen en
mach Sydrac antwoort

HEt zijn IIII ambochten indie-
weerelt Dies men niet ontbe-
ren mach Teerste ambocht dats sme-
den Dander dats temmeren Terde
dats nayen Tvierde es weuen Deze
IIII sijn harde nuttelijc in die wee
relt . want men macher niet ontbe-
ren Die smet es die souereinste am-
bochts man die in die weerelt we-
zen mach . Want al dat indie wee-
relt es dat den mensche te goede wert .
dat moet gheantiert sijn metten werke
dat hi maect of het moet doer si-
nen handen liden Want van hem
so heeft men alle die instrumente
daer men mede arbeit ende gheneert
Die temmerman es gheselle des smeets
Want alsomen thout menten ysere
snijt . sone mach tiser niet ontbe-
ren der hulpen vanden houte Want
men mach teen zonder dander
niet maken Die nayere es oec or-
borlijc Want hi nayt dat decsel
der menschen eist cleder of ander dinc
Ende vanden weuers zone mach men
niet ontberen . Want zi met behen-
dicheden moeten versamen dat laken
van hare of van wullen daer die men-
sche mede ghedect wert Dat eerste
ambocht dies men nie plach dat
Was smeden ende daer naer temmeren
156ra Ende tweuen dat was terde . Want
si maecten van gheets hare haer
decsel ende daer naer leerden sijt van
wullen maken doe wart ghenayt
Ende so lanc so meer waest verbehen-

156ra5 so *en* meer *gescheiden door dun verticaal streepje.*

decht . en*de* so saelt also langhe als
die weerelt staet **E**n*de* alle ambocht-
8 te*n* dies **h**e*m* die me*n*sche gheneert
in die weerelt .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet hoe machme*n* v*er*wi*n*ne*n*** 108
die ghenouchte vand*er* weerelt . Syd*ra*c

12 **H**Et es eene cleene pine den
goede*n* me*n*sche die ghenouch-
te*n* vander weerelt te v*er*winne*n*ne .
Want hebstu ghemict . eenighe
16 quade ghew*er*ke*n* te doene . so doe wech
dijn quade ghepeins en*de* ghedinke
eenigher doghet . **W**ant metten
ghepeinse d*er* dogheden so machme*n*
20 die quade ghenouchte*n* wech steke*n*
als me*n* niet te langhe en let vp die
quade ghenouchten met ghepein-
se . **M**aer du sijts sculdich dat quade
24 ghepeins en*de* cueringhe*n* te w*er*pene
ond*er* voet . en*de* met goede*n* ghepeinse
di selue*n* besich te makene . **W**ant
als die me*n*sche met quade*n* ghepein-
28 se besich es . en*de* hi dat na volghet
met ghew*er*ke*n* . so beneemt hi hem
selue*n* vele rust*en* en*de* pays en*de* bele*m*-
mert zine herte met vele zonde*n*
32 en*de* zwar*en* . **E**n*de* dan so leeft hi voort
an met besorchtheden en*de* met droef-
heden van gheeste **E**n*de* wille hi dit
manlike weder staen . so mach hi le-
36 ue*n* met rust*en* va*n* herten .

156rb ¶ **Die co*ninc* vraghet wie heuet die** 109
meeste bliscap in dand*er* weer*e*lt
so die ma*n* die zonde liet o*m*me
4 **gode . so cleene kindre*n* die noyt .**
zonde doe*n* mochte*n* Syd*ra*c ant*woort*

DIe cleene kindre*n* die
noyt sonde dade*n* die zul-
8 le*n* groete bliscap hebbe*n* in

dandre weerelt **M**aer die ghe-
ne die de weerelt v*er*smaden
En*de* haers vries willen lieten
12 zonde te doene o*m*me gode . en*de*
hier in ertrike waren ghep*er*se-
queert om sinen wille **D**ese
zullen vele meeren loen ontfaen
16 in dandre weerelt . dan die
io*n*ghe kindren . Want si bi ha-
ren vrien wille lieten quaet-
heit **E**n*de* alle goede ghewer-
20 ken wrochten o*m*me die mi*n*ne
van haren sceppre . **e**n*de* die ion-
ghe kindren diene waren nie
becoert vanden duuel ende
24 en mochten ghene sonde doen
daer bi w*er*den die lieden van goe-
den leuene in meere glorien
in dandre weerelt dan die
28 ionghe kindren werden .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc es dat scoen-** 110
ste let dat die mensche he-
uet Sydrac antwoort

32 **D**At scoenste let vanden
lichame des men*s*chen
dats die nese . **W**ant die nese
v*er*schiert den lichame des men-
36 schen en*de* sonderlinghe . **d**at
156va aensichte daer men alle scoenheit
en*de* goet ghelaet in meerct **D**it
v*er*chiert die nese . also die sonne tfier-
4 mament v*er*licht en*de* v*er*chiert die
inden middel des firmaments staet
En*de* also es die nese ghestaen inden
middel vanden aensichte daer so al-
8 den lichame v*er*schiert **E**n*de* daer bi
die de nese v*er*liest hi w*er*t int aen-
sichte ghesconfiert **E**n*de* taensich-
te dats tp*r*incipaele vanden men*s*che
12 **W**ant hadde een men*s*che v*er*loren
enen voet of ene hant hine ware

so onsiene niet als of hi sine*n* ne-
se v*er*lore*n* hadde **N**ochta*n* machme*n*
16 bet ontbere*n* vand*er* nese da*n* va*n*
eenighe*n* lede dat die me*n*sche heeft
Maer es dat aensichte ghescon-
fiert so zijn alle die liede*n* mede
20 ghesconfiert .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* hoe comt dat men** 111
de*n* wint beuoelt en*de* niet zien en
mach Syd*ra*c antwoort

24 **D**En wint machme*n* ghisse*n*
ghelijc gode in manieren
want me*n* beuoeltene en*de* me*n*
ne caens niet ghesien **E**n*de* also
28 eest va*n* gode Want alle dinc
doet hi leue*n* en*de* ghene dinc
machme*n* zien **E**n*de* also eest va*n*-
de*n* winde die*n* alle creaturen
32 gheuoele*n* en*de* niieme*n* zietene
Want hets een gheest **E**nde
alle creature*n* moete*n* leue*n* mids
den winde en*de* d*aer* zond*er* mach nie
36 ment leuen .

156vb ¶ **Die co*ninc* vraghet wats eene maget** 112
Sydrac antwoort .

EEne maghet es zuu*er* van
4 herte*n* . reine van lichame
van lede*n* en*de* van ghepeinse van
wille van monde **E**n*de* va*n* al haren
lichame bute*n* en*de* bi*n*ne*n* . **E**n*de* die ghe
8 ne cori*n*ghe en heeft va*n* quade*n* ghe-
peinsen en*de* onghecorru*m*peert es
va*n* ghepeinse van herte*n* en*de* van
lichame **D**its ene gherechte maghet
12 **E**ene maghet eest oec die onghe-
corru*m*peert es na de*n* lichame **V**a*n*

156va35 mach *en* nie *gescheiden door dun verticaal streepje.*

vleeschelike*n* corruptie*n* **M**aer so mach
anders ghecorru*m*peert wezen va*n*
16 ghepeinse van herte*n* met begher-
te*n* of met oghen **E**n*de* weet dat eene-
edele dinc es reine te zine va*n* lich-
ame en*de* va*n* herte*n* . en*de* dat o*m*me die
20 mi*n*ne va*n* gode **W**ant hute reiniche-
de*n* va*n* herte*n* so co*m*me*n* vele dogheden
en*de* goede ghew*er*ke*n* mids de*n* welke*n*-
die zuuere me*n*sche w*er*t ghecoren
24 int gheselscap d*er* inglen die zuuer
en*de* onbesmit zijn .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc wijf mach** 113
haer best onthoude*n* va*n* luxurien
28 **so die maghet so dat ghecorru*m*peer-**
de wijf Sydrac antwoort

ELc me*n*sche onthout he*m* bet
van dinghe*n* . **d**ie hi noit en de-
32 de dan va*n* dinghe*n* die hi heeft ghe-
prouft en*de* dats kenlijc . **W**ant dat
water hout bet zine stede . alst ghe-
ne yssue heuet da*n* het hadde sine*n*
36 loop en*de* het mochte lope*n* den wech
157ra te dale ned*er* . **D**ie maghet es beslo-
te*n* en*de* proufde noyt dat weerc no
en weet wat die corruptie es **E**n*de*
4 daer bi so eist haer licht dies te
ontbeerne Maer dat ghecorru*m*p-
peerde wijf die es ope*n* en*de* heuet
gheprouft die ghenouchte des vlee-
8 schs **E**n*de* daer o*m*me w*er*t so lichte be-
roert metter crancheden en*de* der broesche
den des lijfs te doene dat fait En*de* te
achter volghene vleeschelike ghenouch-
12 te*n* En*de* dus ne mach hare dat ghe-
corru*m*peerde wijf niet also wel wach-
te*n* diet gheprouuet heeft als die
maghet die noyt en proufde . noch
16 niet en weet wat corruptie es .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* wie mach meest luxurie ghedoghe*n* so die ma*n* so dat wijf Sydrac antwoort .** 114

20 **D**At wijf mach vele meest ghe-
doghe*n* der luxurien **W**ant
die ma*n* es vele heeter da*n* dat wijf
van complexien **E**n*de* bi vele stonde*n* .
24 gheporrent en*de* beroert met wille*n*
ter luxurie*n* vele meer da*n* dat wijf
es **W**ant dat heetste wijf dat me*n*
vint es coud*er* dan die couste ma*n* die
28 me*n* vint **E**n*de* ieghe*n* XXV waerf dat
die ma*n* doet so en doet dat wijf cume
een waerf **E**n*de* telke*n* dat die ma*n* met-
te*n* wiue es so corru*m*peert hi en*de* an-
32 ders in menigher manieren va*n* v*er*-
uultheden va*n* liue of va*n* ghenouch-
te*n* in droeme so w*er*t die ma*n* ghecor-
ru*m*peert **D**at so mach elc ma*n* van
36 he*m* selue*n* merke*n* . en*de* dies ne doet
twijf niet **M**aer so heuet vele me*er*e
157rb ghenouchte en*de* wille int werc
als die ma*n* met hare es . dan die
ma*n* zelue doet **E**n*de* vele meere
4 ghenouchte*n* heuet so int taste*n*
int spreke*n* en*de* dies ghelike dan
die ma*n* doet **W**ant haer heete
wille es zelde*n* v*er*zaet Maer als
8 die ma*n* beuae*n* in dien wille
met groter hitte*n* en*de* hi da*n* sine*n*
wille v*er*vordere*n* mach . so es sine
ghenouchte ghedae*n* al te hant
12 **W**ant also me*n* tfier mette*n* watre
bluscht . **A**lsoe bluscht die ma*n*
voer voets na die corruptie maer
dat wijf diene bluscht niet . Want
16 zelde*n* mach so dat zaet gheuen
En*de* daer o*m*me bernet soe altoes
te meer en*de* beghert dat spel on-
uersadelike **E**n*de* vele meer dans
20 eenich ma*n* mach ghedoe*n* En*de* o*m*me
dat so niet also dicke*n* corru*m*peert

als die ma*n* so es hare wille vele
heetre dan des mans ende ber-
24 net vele te meer .

¶ **Die co*ninc* vraghet als d*at* wijf dra-** 115
ghet kint . hoe w*er*det in har*en* licha-
me gheuoet Sydrac antwoort .

28 **D**Ie aelmachtighe god . **v**oe-
det inde*n* lichame ziere
moeder **E**n*de* het heuet al meest
zijn voetzel vande*n* bloede des
32 wijfs . **D**ats te v*er*stane van ha-
re bloume . en*de* oec vande*n* ade-
me die*n* so intrect te*n* monde . en*de*
oec vand*er* spise en*de* de*n* drancke
36 die dat wijf nuttet . **E**n*de* als dat
wijf eet en*de* drinct **s**o trect die
157va smake vand*er* spisen in manie-
re*n* van melke indes kints her-
sine*n* en*de* dies so heuet groet voet-
4 zel **N**ochta*n* so es sijn meeste voet-
zel vand*er* bloume des wiues
Want also neghee*n* kint en dra-
ghet so es so telker maent ghe-
8 pijnt int bloyen dat so va*n* haer
zelue*n* heeft . **E**n*de* hier of so staet
so ledich als so met kinde es beua*en* .

¶ **Die co*ninc* vraghet sal een ma*n* zij*n* wijf** 116
12 **blamere*n* . als so mesdoet Syd*ra*c .**

EIst dat dijn wijf of dijn
dochter of dine nichte
die du liefs heues mesdoet met
16 hare*n* lichame die en saltu niet
blamere*n* **W**ant eist dattuse bla-
meers du does zonde en*de* di sel-
ue*n* scande . Want houtme*n* dijn
20 wijf ouer goet al ware so mes-
dadich . nochta*n* es die eere di niet
sculdich leet te wezene **W**ant
het es . dijns zelues eere . en*de* ont-

24 decs du hare quaethede . so neems-
tu hare die eere . en*de* die goede
name . **e**n*de* du blameers di zelu*en*
daer o*m*me saltuse niet blamer*en*
28 want al ware soe di vremde .
Dune warets niet sculdich te
doene . **W**ant dune moghes ha-
re niet weder gheu*en* hare eere
32 heeftuse haer ghenome*n* . **D**aer
bi ne rouke di niet te lachterne
dattu niet ghebetre*n* moghes .
Want elc zal zijns selues last
36 draghen voer gode te*n* vterste*n* .
en*de* niem*en* anders last **D**aer
157vb o*m*me salm*en* niemene **j**ugiere*n* noch
zine eere nemen .

¶ **Die co*ninc* vraghet eist goet d*at* I man** 117
4 **sijn wijf wantrouwet Sydrac ant*woort***

Dune salt dijn wijf niet wa*n*
trouwe*n* in gheenre manie-
ren Want es so goet en*de* ghetrouwe
8 **E**n*de* duse wantrouwes . so sal quaet
werde*n* onder hande*n* . **E**n*de* es so quaet
en*de* duse wantrouwes . du sulse noch
argher make*n* dan so te vore*n* was .
12 **B**edi some*n* die linghene meer roert
soe so meer stinct **E**n*de* de*n* goede*n* wiue-
ne mach ghene ghelike vonde*n* weze*n*
Want so es meer te prisene dan al d*at*
16 gout noch precieuse steene die me*n*
vint . **E**n*de* so es vele meer te prisene
dan die goede ma*n* . also vele alsment
prisen soude dat een sporeware vin-
20 ghe eene*n* crane . so waert meer te
prisene da*n* offene een valke gheuae*n*
hadde **E**n*de* die ma*n* es vele meere bo-
ue*n* den wiue van staerchede*n* van *com-*
24 plexien en*de* van gracie*n* . dan die valke
boue*n* de*n* sporeware es **E**n*de* daer bi
so es dat goede wijf meer te prisene
da*n* die goede ma*n* **E**n*de* o*m*me II dinghe*n*

28 sal die ma*n* late*n* zijn wijf te wantrou-
wene **D**eene es als me*n* goede wijf
wantrouwet . die hare niet wille
wreke*n* met quade*n* we*r*ke*n* . of met qua-
32 de*n* worde*n* . **E**n*de* so haer die gramscap
zee*r*e an neemt . so mach so lichte val-
len in groter quale*n* en*de* in zwaren
meskieue . **D**and*er* es wantroustu dij*n*
36 goede wijf . **H**ets gheauontuert so-
ne sal quaetdoen te dine*n* despite .
158ra Al zout haer namaels berouwe*n* .
Want weemoedichede va*n* wiuen
es harde groet . **H**ier o*m*me seggic
4 dat ghee*n* ma*n* sculdich es zijn wijf te
wantrouwene in gheere manieren
hoe dat so mesdoet **W**ant eist dat hi-
se wantrouwet . en*de* hijt hare ve*r*wijt
8 so gheuet hi haer occusoe*n* va*n* meer
te mesdoene **E**n*de* aldus sone sal twijf
de*n* ma*n* niet wantrouwe*n* noch die
man dat wijf .

12 ¶ **Die co*ninc* vraghet sal die ma*n* to*n*ghema-** 118
ke sijn . als zij*n* wijf mesdoet Syd*ra*c .

HIer toe heeft elc ma*n* goede
redene . Want es dijn wijf
16 sulc en*de* so quaet doet . en*de* du dies zek*er*
zijts . so bestu wel sculdich droeue te
sine en*de* tonghemake **E**n*de* also saltuse
castien met houesche*n* woorden . en*de*
20 scoene*n* sond*er* slaen . Want es dattuse
slaes en*de* meshandels . en*de* du hare
ve*r*wijts hare quaethede so bestu qua-
like beraden . **W**ant die wiue*n* zijn
24 vande*n* nature*n* . so me*n* haer meer ve*r*-
wijt hare quaethede en*de* hare areche-
de so si meer daer toe tendere*n* en*de* dat
achtervolghe*n* . **E**n*de* eist so dattu zeere
28 vp haer ve*r*bolghe*n* zijts . en*de* met qua-
de*n* wille te haer w*aer*t gheporret . so doe-
mine*n* raet . **E**n*de* ganc va*n* hare in stede*n*
daer du die ve*r*gheets . tote dat dine

32 gramscap leden es . **E**nde dan saltuse met
sconen worden antieren ende meenen dies
te ombeerne **E**nde es so vroet so sal
peinsen dattu hare raets hare eere
36 ende haer profijt **E**nde al es so rieselijc of
quaet . **D**u macht hare so vele scoenre
158rb worden segghen ende so vriendelike
castien ende dat so hare quaetheit
al laten sal . **E**nde al waert dat dijn
4 wijf loughe of vriendelike saghe
ofte speelde ieghen eenen man .
Daer omme en saltuse niet wan-
trouwen . **W**ant het mach wel wezen
8 vanden wiuen . ende die also hoghe-
lijc zijn . **H**et gheualt dat si zijn
beeter van lichame dan zulke
die stille zwighen . ende harde simpel
12 zijn vore die lieden . **W**ant vele zijnre
zulke die zijn vele argher dan
die hoghelijc zijn **E**nde ten vters-
ten sone sal gheen man die wel
16 beraden es zijn wijf wantrou-
wen hoe dat si . **W**ant hi mach
hem seluen sconfieren ende hare oec .
ende ne ghene bate en comter hem
20 of Maer castijtse met scoenen
worden ende paysiuelen . **s**o mach hi
met dogheden verwinnen ende an-
ders esser ghene bate an .

24 ¶ **Die coninc vraghet twi zijn eenighe ionghe lieden calu . ende oude lieden niet Sydrac antwoort** 119

DAt ionghe lieden calu werden voer die oude dat comt
28 vele biden lope der mane Want
vpten zeluen point **d**at si ghe-
boren werden . ende die mane es in
32 een teekijn dat gheheeten es
piscis . **d**at die nature heeft van
den watre claer ende wit **E**nde het
zuuert alle dinghen bi dezer

36 seluer natuere **A**lle die kinde-
re*n* die gheboren werden als de mane
158va es in dit teekij*n* die werden eer calu
eer andre lieden . **E**n*de* so si dieper ghe-
boren zijn in dit teekij*n* so si eer ca-
4 lu werden . **W**ant die gheboren werden
inden huut ganc van deser mane
vte desen voerzeiden teekine sijn
si vele eer calu . **D**an die gheboren
8 zijn int eerste beghin of in die
middel des teekens **E**n*de* oec werden
lieden calu in andre manieren . **W**a*n*t
hute der hitten vanden hersinen en*de*
12 vanden houede . so werden vele lieden calu .

¶ **Die co*ninc* v*ra*gh*et* w*aer* o*m*me es een ghelewer** 120
of blond*er* va*n* hare da*n* een and*er* Syd*ra*c .

DAt die lieden ghelu zijn van
16 hare of blont dat comt
biden planeten van hare gheboer-
ten . Want die planete die regneert
in die tijt als dat gheualt . **a**ls so
20 es in een teekij*n* datmen heet leo
En*de* in die hure der gheboerten
die zonne es ieghen dat teekij*n* .
Alle die kinderen die gheboren wer-
24 den onder die voerseide planete en*de*
onder dat teekij*n* sijn van heeter *com*plex-
ien **E**n*de* so hebben si vele heetre
maghen dan andre kinderen
28 **E**n*de* die hitte trect vander maghen
vp waert int hooft en*de* dan werden
die wortelen vanden houede verbrant
en*de* ghelu **E**n*de* dat haer datter of
32 comt moet den wortelen slachten
en*de* wort ghelu **D**it teekijn dat
men heet leo es van heetre natue-
ren . dat als die zonne lijt doer dat
36 teekijn . so verhit so al die weerelt
En*de* alle die gheboren werden in
158vb dit voerseide teekij*n* die worden ghelu
of blont van hare en*de* dats bider

natueren vanden teekine Ende so die ghe-
boernesse der kinderen naerre den huut
ganghe es so die kinderen ghelewer
of blonder zijn van hare dan dandre
die ghebore*n* sijn int beghin of inden
middel des teekens .

¶ **Die co*ninc* vraghet van wat manieren zijn die VII planeten ende die XII teekinen ende hoe liden si . Sydrac antwort .** 121

GOd met ziere moghentheit die
maecte die VII planeten ende die
XII teekinen . na sinen wille also hem
dochte nuttelijc allen creatueren Die eers-
te planete heet saturnus ende so heuet
II teekinen teen heet capricornus ende
dander heet aquarius ende dese zijn cout
ende versch Dander planete heet iubiter
ende heeft II teekinen teen heet piscis ende
dat es cout ende dander heet sagittarius
dat es cout ende droeghe Die derde plane
te heet maers ende heeft II teekinen teen
heet aries ende dander scorpio Aries es
versch ende heet . scorpio es droeghe ende
cout Die vierde planete heet sol ende
heeft I teekijn heet leo Dat es heet
ende droeghe Die vijfste planete heet
venus ende heeft III teekinen teen heet
libra ende es cout ende droeghe Dander
heet bachus ende dats heet ende versch
Terde heet uirgo dats heet oec ende
versch Die seste planete heet mer-
curius Ende heeft een teekijn dat heet
gemini . ende es heet ende versch Die VII
planete heet luna ende heeft een teekijn
dat heet cater dats droeghe ende heet
159ra Als eene planete regneert ende so dan
lijt haer teekijn . Die mensche die ghe-
boren wert in dat teekijn hi sal sijn vander
*com*plexien des teekens . Weder het si heet
versch droeghe oft cout Ende dus es
die gheboerte der menschen biden plane-

te*n* en*de* de*n* teekine*n* en*de* de*n* hure*n* en*de* pointe*n*
8 daer si in ghebore*n* w*er*de*n* .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet na die*n* dat die ghebo**er- 122
te*n* dus ligghe*n* an die planete*n* en*de* tee-
kine*n* . Hoe comt dat co*nnin*cs kindere*n*
12 **co*m*me*n* te hare*n* state als he*m* die planete*n***
en*de* die teekine*n* sijn contrarie in ha-
re gheboernesse Syd*ra*c antwoort .

ALs god wille dat een co*nnin*c
16 hebbe oer o*m*me recht ende
redene te houdene inde*n* lande . En*de* ooc
om eenighe weldade*n* die hi heeft ghe-
daen in zine*n* leuene . so ghehinghet
20 god dat hi wint I kint in die hure
en*de* int poy*n*t der gheboerte*n* der co*nnin*ghe*n*
of andre he*er*en **E**n*de* heest dat god ghe-
hinghet dat hi ghee*n* oir hebbe dat
24 **co*ninc*** of heere bliue . so laet god dat ghe-
schie*n* hute der v*er*diente*n* des vorders of-
te die hi selue ghedae*n* heeft **O**f god
ghehinghet dat hi sulke vrucht wint
28 die keytiuich bliuet . en*de* niet en doech
ter heerscapien **E**n*de* dit es sonder
redene niet . **W**ant noit ne liet god-
dinc ghescie*n* sond*er* w*aerom*me en*de* sonder
32 redene . **E**n*de* god weet alle ghepeinse*n*
der heere*n* en*de* niieme*n* el . **W**ant zulke
he*er*en scine*n* van goeder condicien en*de* goe-
der natuere*n* die quaet zijn **E**n*de* sulc
36 schijnt quaet va*n* natuere*n* die goet
es in hem zelue*n* **E**n*de* al doet hi quaet
159rb oppenbare hi doet goede ghew*er*-
ke*n* heymelike **E**n*de* daer mede wint
hi die hulde gods **E**n*de* die weldade*n*
4 doe*n* voer die lieden en*de* dat omder
weerelt eere en*de* quaet zijn van
gronde in die herte die haet god
en*de* dat scinet bi wile*n* in haer of
8 co*m*men en*de* in haer goet . **E**n*de* daer-
o*m*me sal niieme*n* ond*er* gaen tweerc
gods . **W**ant alle dinghe*n* heeft hi

wel ghedaen . **E**n*de* hine dede nie
12 dinghe*n* zonder redene .

¶ **Die co*ninc* vraghet es die ziele zwaer** 123
of licht . teeder of starc . wit oft
zwart Sydrac antwort .

16 **D**Ie zalighe ziele die es
onsprekelijc gheest . wie
god ghemaect heest edel na zij*n*s
zelues figuere . **E**n*de* in hare en es
20 gheen ghebrec van zwaerheden
no van cranchede*n* . en*de* als so lede*n*
es dat vier van purgatorien so
es so claer en*de* onbesmit **E**n*de* hare
24 scoenheit en es niet te ghissene
ieghe*n* eenighe varwe die weze*n*
mach in dese weerelt wit no
zwart **W**ant so es gheestelijc .
28 **E**n*de* deze voernoemde dinghen
zijn weerlijc **A**lso wit zwart .
licht of zwaer **D**its al o*n*moghe-
lijc der ziele*n* want so es claerre
32 dan die zonne als so es ghepur-
geert int vagheuier . **H**en ware
alleene die zuuere maghet die-
de*n* ghebenedide*n* gods zone dra-
36 ghe*n* sal en*de* maghet bliue*n* **M**aer
deze we*r*t reine en*de* zuuer boue*n* .
159va allen creatuere*n* die ye ware*n*
of emmermeer wezen sullen
En*de* so we*r*t ghehelicht inde*n* licha-
4 me haers moeder en*de* haer ghe-
like ne we*r*t ne*m*mermeer **D**it pre-
sieuse vat daer in sal rusten die
gods zone en*de* me*n*sche **D**ese sal
8 weze*n* ghenome*n* vand*er* weerelt
met ziele en*de* met lichame **E**n*de*
gheset ter rechter hant haers
zoens **E**n*de* in hare stede sal me*n*
12 vinde*n* manna **D**eze wert vul
gratien alder weerelt toeuerlaet
Die ghenade*n* an haer begheren

en*de* met h*er*ten v*er*zouke*n* zulle*n*
16 sone sal co*m*me*n* of gaen bi harer
sonderlinghe doghet die onghe-
tallijc w*er*t alle*n* menschen .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* zulle*n* die cleene** 124
20 **kind*er*kine v*er*doemt zijn Syd*ra*c .**

HEn w*er*t ghene ziele v*er*-
doemt ten oerdeele gods
so ne hadt v*er*dient met hare*n*
24 vrien wille . En*de* elc sal zijn
v*er*doemt na zijns selues ke*n*
ne*n* En*de* so es wel te v*er*stane dat
die cleene kindre*n* die gheen
28 quaet ke*n*ne*n* no goet dat si
niet v*er*doemt w*er*den vp dat
si w*er*de*n* in dat gheloue gods
ghedoept Maer die ter wee-
32 relt worde*n* ghebore*n* in die*n* tijt
des gods zoens En*de* daer naer
va*n* de*n* wiue*n* die de wet gods
houde*n* zulle*n* en*de* si dan niet
36 ghedoept en sijn so w*er*de*n* die
kindre in deemsterhede sond*er*
159vb pine En*de* sine w*er*de*n* niet v*er*doemt . Wa*n*t
noit noch ne*m*mermeer sone w*er*t zie-
le v*er*doemt hen si dat sijt v*er*diene met
4 haren vrien wille .

¶ **Die co*ninc* vraghet zijn in dandre wee-** 125
relt woon*in*gh*e*n alsoet in dese wee-
relt zijn Sydrac antwoort

8 GOd maecte met zi*er*e oetmoe-
dicheden eene glorieuse
stat En*de* daer in so dedi onsen eers-
te*n* vad*er* adame en*de* yeue*n* . en*de* dat si
12 daer leue*n* soude*n* nade*n* ghebode h*aer*s
sceppers en*de* ne*m*mermeer v*er*steru*e*n
En*de* met hare ouermoedicheden
so ware*n* si hute gheworpe*n* En*de*
16 die stat w*er*t beslote*n* met eenen

starcken viere . so datter niemen*t*
in comen mach sonder II p*er*soenen
dats enoch en*de* elyas **H**ets ene
20 andre stat die zwaer es en*de* anx-
telijc die ada*m* en*de* yeue met ha-
rer quaetheden v*er*dienden te ver
soukene **E**n*de* daer si in ghedaen
24 waren int ende van haren leuene
En*de* noch moeten si alle te di*er*e stede
die menschelike nature ontfaen
hebben **M**aer al . ontfaen si niet effe-
28 ne loen . want die quade met ha-
re quaetheden v*er*dienen die . pine
die eewelike sal ghedure*n* . **M**aer
die goede moeten daer oec wezen .
32 maer niet in die pine **E**n*de* dese
wech sal ghedure*n* also langhe als
die weerelt staet **E**n*de* die stat d*aer*
in was ghedaen adam onse eerste
36 vad*er* . **d**ie sal besloten bliuen tote d*at*
god menschelike natuere ontfaet
160ra an die suuer maghet **E**n*de* hi he*m*
he*m* ter doot gheuen sal ouer die mes-
daet van adame en*de* o*m*me alle men-
4 schen te v*er*lossene . dan so w*er*t dat vier
gheblusch*t* en*de* alle poerten vp ghe-
daen **E**n*de* van dier tijt voort so w*er*den
III weghen die een dat wert die
8 wech dien adam ghinc . diene dan
gaen zullen . si bliuen eewelike v*er*loren
in die pine vand*er* hellen **D**and*er* wech
wert ten vagheuiere daer die zie-
12 len in zullen werden ghepurgeert
van allen smitten van sonden **E**n*de* na
die purgatie so zullen si gaen ten
derden wech dat es die wech vand*er*
16 eeweliker bliscap in hemelrike
Daer si eewelike in glorien wezen
sullen sonder eenich ghebrec .

¶ **Die co*inc* vraghet zullen die cleene** 126
20 **kind*er*e der onghelouigh*er* lieden v*er*-**
doemt zijn Sydrac ant*woort*

Alle die cleene kindren die co*m*-
me*n* va*n* onghelouighe*n* volke
24 hoe ionc dat si sijn si w*er*de*n* alle v*er*-
doemt **ja** die kindre*n* der onghelouigh*er* liede*n* die niet vulmaectelike
sijn co*m*me*n* te*n* gheloue . **D**ats te v*er*sta-
28 ne die niet ghedoept w*er*de*n* **D**ese
zulle*n* in deemsterhede*n* bliue*n* . Maer
ghee*n* torment zulle*n* si hebbe*n* .

¶ **Die co*ninc* v*ra*gh*et* w*aer* o*m*me en machme*n*** 127
32 **niet die ziele zien Syd*ra*c ant*woort***

DIe ziele es eene gheestelike
dinc dat ghene ertsche oghe*n*
moghen bescouwe*n* **E**n*de* also zijn die-
160rb inglen hute*n* hemele dalende
in eertrike sone machse ghee*n*
eertsch me*n*sche zie*n* . of sine had-
4 de*n* ene*n* lichame ghenome*n* vand*er*
lucht . **W**ant ghee*n* lichamelijc
me*n*sche mach gheeste*n* zie*n* mette*n*
oghe*n* van bute*n* **M***aer* deen gheest
8 ziet de*n* andere*n* wel en*de* anders niet

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc was eerst so** 128
die ziele so die lichame Syd*ra*c ant*woort*

GOd maecte alle dinc en*de*
12 oerdineerde also het weze*n*
zoude . Want als die ma*n* wint
een kint . an dat wijf so wert
Dat kint gheformeert biden
16 wille gods en*de* bide*n* loepe d*er* VII
planete*n* die dat kint figurere*n*
bide*n* wille gods . **E**n*de* als die lich-
ame gheformeert w*er*t . so sent
20 god die ziele daer in dus es die
ziele ghesent inde*n* lichame **E**n*de*
die lichame eerst gheformeert
na den wille gods **E**n*de* biden
24 VII planete*n* .

¶ **Die co*ninc* vr*a*ghet w*aer* gaet die ziele** 129
inde*n* lichame des kints E*nde* hoe zij*n*
II ziele*n* in eene*n* lichame Syd*rac* .

28 DIe aelmoghende god die*n*
alle*n* dinc moghelijc . es
wilde hi CM zielen in eenen
lichame sende*n* . so soude*n* si daer
32 in wesen alleene met eene*n*
ghepeinse E*nde* daer bi als dat
kint w*er*t gheformeert inde*n*
lichame der moeder . so sent .
160va god die ziele daer in met eenen
ghepeinse E*nde* dan so w*er*t dat kint
gheuoet inde*n* lichame der moeder
4 Alsoe die keest inde*n* appel of in die
note bi zi*er*e natueren .

¶ **Die co*ninc* vraghet als tkint steruet inde*n*** 130
lichame zi*er*e moeder . W*aer* gaet die ziele
8 **hute Sydrac antwoort .**

Als dat wijf kint draghet . En*de*
het in hare*n* lichame sterft .
of dat so daer of steuet . so gheual-
12 let dat also wel die ziele des kints
hute gaet tes wijfs monde als of
dat wijf zelue sterue . ja ware des
me*n*sche*n* kele v*er*bonden en*de* sinen
16 mont v*er*heelt Nochta*n* soude die zie-
le daer dore lide*n* bi harer zubtijlhe-
den E*nde* dits anschine inde*n* me*n*sche
die van deser weerelt scheet . Want
20 altoes es die me*n*sche v*er*steeft benede*n*
inde been en*de* oec inde hande*n* Alsoe die
ziele vpwaert trect die emmer te*n*
monde hute trect . E*nde* wede*r* twijf
24 doot si ofte leuende Die ziele van-
de*n* kinde alst sterft in hare*n* licha-
me so gaet ten monde hute .

¶ **Die co*ninc* vraghet maecte god alle din-** 131
28 **ghe*n* E*nde* naemdise alle Syd*rac* ant*woort***

GOd onse heere die maecte
alle dinc Ende hi maecte den
mensche onsen eersten vader adame
32 ende gaf hem verstannesse ende ken-
nesse van allen dinghen . ende die sci-
encie van allen consten Ende hi instru-
eerde dat volc dat na hem quam tote
160vb onsen vader noe die bleef als die wee-
relt verdranc in die diluuie so bleef hi
te liue Ende IIII zieren kinderen ende hare
4 wiuen vanden welken eer si storuen XX^M
volcs quam Ende deze instrueerde noe
van allen ambochten ende sciencien die
nootdorst waren den menschе indeze weerelt

8 ¶ **Die coninc vraghet hoe comt dat eenighe lieden cleene zijn van staturen ende van leden . Sydrac antwoort** 132

EenIghe lieden zijn meerre dan
12 andre Ende dat comt biden loe-
pe vanden planeten Want die mensche
die ghebore wert inden huutganc van-
den teekine die es meere dan die was
16 ghebore int beghin of in midden des
teekens Ende oec commets vele biden
wiue die staerc es van natueren Ende
also die lieden voer onsen tijt waren vele
20 staercker van complexien biden loepe der
planeten diese regierde Ende alle dinghen
also achteruolghende vele meere wa-
ren Also saelt werden so lanc so minder
24 ende cranckер dat volc vander weerelt ende al-
le dinc daer naer . Want naden wille
gods so regneert elke planete M iaer
Ende daer omme so verkeeren alledinghen
28 telken M iaren biden loepe der planeten
Ende als die VII M jaer leden zijn so wer-
det inden handen gods . also het nv es
Maer niemen sonder hi ne weet wat
32 dan sal ghescien .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die beste cons te van*der* weerelt Syd*ra*c antwoort** 133

Alle die consten die zijn inde wee-
36 relt die ne zijn niet ghereekent
161ra ieghen der letteren verstannesse **W**ant
daer bi beuaet men alle consten En*de* en
ware die conste niet dat volc soude leuen
4 onredelike en*de* qualike . **B**edi bider lettren
verstaen wi die gheboden gods en*de* wat wi
sculdich zijn te doene en*de* te latene .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet welc es zekerst so hitte** 134
8 **so coude Sydrac antwoort .**

DIe qualike ghecleet es . hi mach
hem seluen verweren menich sins
ieghen dat coude met pinen met aerbeiden
12 te weghe of anders in menegher manie-
ren **M**aer van groeter hitten so es den men-
sche eer meskief co*m*men dan van couden
want die ghene die groete hitte hebben
16 di co*n*nen qualike remedie daer of ghe-
crighen **E**n*de* bi wilen so wanen si hem
vercoelen na groete hitte **E**n*de* werden vercout
dat hem lichte deert **E**n*de* anders om meni-
20 ghe redene . so es dat coude te prisene
voer die hitte **W**ant ieghen tcoude mach
die menische hem menich sins verweeren
met cleederen met viere en*de* dies ghelike .
24 **M**aer als men sout bate en*de* remedie ie-
ghen die hitte so vergaet so bi wilen te qua-
de den menische die se souct .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wat volke es meest i*n* rusten** 135
28 **. so dat gode dient so dat ter weerelt**
dient Syd*ra*c antwoort .

DIe ghene die wel en*de* vaste gheloeuen
in gode . en*de* met nerensticheden
32 achteruolghen sine gheboden **E**n*de* werpen
van hem alle quade ghenouchten en*de* beghert-
ten der weerelt en*de* des vleeschs **E**n*de* ane

beede*n* met groeter berouwenessen
161rb hare*n* god in alle*n* hure*n* **D**eze zij*n*
die ghene die meest rust*en* hebbe*n*
in deze weerelt **W**ant die gratie
4 gods die ne gaet he*m* niet af Maer
so v*er*uullet die herte des me*n*sche*n*
met groter ghenouchlijcheden . so
dat he*m* al es ghenouchlijc dat he*m*
8 toe comt om die mi*n*ne gods En*de* si
zijn vele riker int herte dan die
tgoet gadere*n* vand*er* weerelt . want
so wie*n* ghenoughet dat hi heuet
12 die es rike en*de* niement el **D**ese
leue*n* in rust*en* va*n* gieric heden va*n*
gramscepe*n* dies de weerelt vul es
En*de* van vele archede*n* En*de* die in
16 rust*en* van conciencien zij*n* Sy ho-
pe*n* en*de* ombeide*n* den loen der eewe-
liker glorien daer ghee*n* ende of
weze*n* mach **E**n*de* o*m*me die mi*n*ne h*aer*s
20 gods **E**n*de* o*m*me die hope des eewe-
lijcs leuens . so es he*m* alle dinc be
quame die he*m* ghesciet eist lief
ofte leet **M**aer die der weerelt
24 diene*n* si aerbeide*n* en*de* pine*n* o*m*me
dat goet te ghewi*n*nene en*de* ne*m*mer-
meer en rust*en* si in hare herte
va*n* ghiericheden . nacht no dach .
28 want gheene herte die met ghie-
richede*n* beuae*n* es ne mach v*er*zaet
wezen va*n* ertsche*n* goede **D**us seg-
ghe*n* wi dat si meest in rust*en* leue*n*
32 die hare*n* god diene*n* . **W**ant si zijn
onghelast van ghiericheden en*de*
va*n* quaetheden . dats vulmaecte
¶ ruste
36 ¶ **Die co*ninc* vragh*et* die kind*er* die q*ua*de** 136
vad*er* en*de* moeder hebben zij*n* si dies
yet te argher Sydrac antwoort

161rb4 die *en* ne *gescheiden door dun verticaal streepje.*
161rb35 ¶ ruste*: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

161va DIe ghene die quade vader
en*de* moeder hebben zijn si-
zelue goet . **E**n*de* si wel ghelouen
4 an gode en*de* sine ghebode houden si-
ne zijn niet te argher **E**n*de* also ne
zijn si niet te beeter die goede vad*er*
of moeder hebbe*n* en*de* selue quaet
8 zijn Maer vele te argher **D**ie quaet-
heit comt al van des me*n*sche*n* wille
en*de* die doghet oec bid*er* gratie*n* gods .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wane*n* comt die bli-** 137
12 **scap Sydrac antwort**

DIe bliscap des me*n*sche*n* die
comt van ghezondichede*n*
En*de* daer zond*er* mach niieme*n* blide
16 zijn nade*n* lichame **E**n*de* al es die
me*n*sche arm es hi ghezont hi v*er*-
blijt vele meer da*n* die rike die
ziec es **W**ant die ghezonde mach
20 lichte ghewi*n*ne*n* bliscap bi ziene
of bi hoerne of in zmake*n* dies
de ghene niet en doet die ziec es

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es dat lieue-** 138
24 **lijcste anscouwe*n* vander weerelt .**
Sydrac antwoort

D**A**t lieuelijcste anscouwe*n*
der weerelt es dat die
28 me*n*sche vp waert ten hemele
zie **E**n*de* gode sine*n* sceppere danke
en*de* loue in al dat goet dat hi de*n*
me*n*sche ghedae*n* heeft **E**n*de* dits
32 gheestelijc ghepeins **E**n*de* die ghe
ne die zie*n* dat si meest mi*n*ne*n*
dats herde lieuelijc **E**n*de* duse met
ghenouchte*n* v*er*core*n* hads du souts
161vb v*er*blide*n* int anscouwe*n* **D**us eist tlieue-
lijcste vp zie*n* vand*er* weerelt daer die
me*n*sche sine mi*n*ne angheleit heuet

4 ¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet sal die me*n*sche minnen** 139
zine*n* vrient Sydrac antwoort .

DIe me*n*sche sal . mi*n*nen zinen
vrient de*n* ghene*n* die vroet en*de*
8 ghestadich es en*de* wel die liede*n* antieren
can **E**n*de* heuestu eene*n* vrient die onghe-
ordineert es en*de* quaet **D**ie*n* saltu casti-
en van zi*er*e quaetheit **E**n*de* wille hi dies
12 niet ontbeere*n* so saltu scuwe*n* sine wan-
delinghe want houtstu he*m* gheselscap
me*n* sal di houde*n* ou*er* al zo quaet als he*m*
d*aer* du mede wandels **E**n*de* me*n* es niet sculdich te mi*n*ne quaetheit noch de*n* ghene*n*
¶ diese doet

¶ **Die co*ninc* vraghet wie es best so die spre** 140
kere so die zwighere Sydrac ant*woort*

20 **M**En sal spreke*n* en*de* zwighen te tijt
En*de* die dat doen can dats een
wijs ma*n* . **W**ant die wize ma*n* spreect te-
tijt en*de* dats met wijsheden en*de* met voer-
24 zienicheden . en*de* hi can zwi ghe*n* alst tijt
es . **W**ant va*n* zwighene es co*m*men ve-
le pays en*de* ruste*n* En*de* hets eene sonder-
linghe doghet zine tonghe te co*n*nen
28 te bedwinghene Want spreke*n* es
dickent berouwe*n* En*de* de*n* wizen rou-
wet lettel dat zwighe*n* En*de* als tijt es
va*n* sprekene es beter ene redene da*n*
32 M te ve*r*gheefs En*de* te*n* vtersten prisen wi-
zwighe*n* voer vele spreken

¶ **Die co*ninc* vraghet salme*n* scuwe*n* den** 141
ries en*de* sine riesheit Sydrac ant*woort*

162ra **D**Ie den ries volghet en*de* zine
riesheit . hem comter of alle
scande en*de* scade en*de* hi es ghelijc de*n* ghe-
4 ne*n* die gaet den zware*n* wech doer des-

161vb17 ¶ diese doet: *Aan de onder-, boven- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

tele*n* en*de* doer doerne*n* en*de* he*m* zelue*n* moy-
et en*de* sine ghewade*n* arecht . **W**ant
mette*n* wisen wandele*n* daer comt of
8 wijshede pays en*de* al goet **E**n*de* daer o*m*me
radic elke*n* te scuwene die wandelinghe
des riesen en*de* te gane de*n* paysiuele*n* wech
dats mette*n* wisen vroede*n* .

12 ¶ **Die co*ninc* vraghet wie sal terechte vroe-** 142
der zijn so die oude . so die ionghe Sy
drac antwoort

ES die ionghe vroeder dan die
16 oude dats ieghe*n* natuere .
En*de* hets den ionghe*n* ze*er*e te prisene
En*de* den oude*n* ze*er*e te lachterne Want te-
rechte na die weerelt zal die oude wi-
20 ser zijn dan die io*n*ghe . **W**ant hi es zware-
van bloede en*de* ghestader va*n* hersinen
dan die ionghe . Want al meest die zin
die comt hute de*n* herzine*n* en*de* vande*n*
24 bloede na die zwaerheit oft lichtheit
En*de* also een out staerc boe*m* bet ghewor-
telt es en*de* vaster staet dan een ionc
Alsoe es die oude sculdich te wezene ghe-
28 stader ieghen alle gramscap dan die
ionghe want zine hersine*n* zi*j*n te rech-
te bet ghetempert dan des io*n*ghe*n* **E**n*de*
hi heuet oec vele meer ghezie*n* dan die
32 io*n*ghe **D**ie niet en weet wat die wee-
relt es **E**n*de* al gheuallet nochta*n* dat
een ionc ma*n* die gracie ghewinnedat
hi meer zins **h**eeft dan een out ma*n*
36 hine zal hem zelue*n* d*aer* vp niet v*er*heffe*n*
162rb no prisen voer die lieden noch
in zine herte . noch oec eenen
andere*n* v*er*zmade*n* . **a**l dinct he*m*
4 dat hi niet also vroet es als hi
wel wezen mochte . en es ghe-
ne vroetscap dat he*m* die man
v*er*heeft vp die vroescap die he*m*
8 god ghegheue*n* heeft . Want hets
die gratie gods **E**n*de* va*n* ons zelue*n*

ne hebbe*n* wi niet da*n* quaetheit
E*nde* daer o*m*me zal elc oetmoede*n*
12 he*m* die wijs es dats wlmaecte
wijsheit .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet twi maecte god** 143
haer ande*n* me*n*sche Syd*ra*c ant*woort*

16 G**O**d maecte dat haer aen-
de*n* me*n*sche om zine sub-
tijlhede te toeghene daer in **E**n*de*
om dat die me*n*sche decke*n* zoude
20 daer mede zine scamelhede als
hi bloot ware vand*er* gratie*n* gods
E*nde* weet dat adam onse eerste
vader ghee*n* haer en hadde .
24 **D**oe hi was in dat paradijs . wa*n*t
alsoe wi v*er*stae*n* . so maecte hine
ionc . **E**n*de* gaf he*m* die figuere na
zine ghelike En*de* hi was bloot
28 va*n* alde*n* cleedere*n* der weerelt en*de*
van hare en*de* va*n* alle*n* me*n*scheli-
ke*n* ghebreke . **W**ant hi was
ghecleet metter gracien gods
32 tote dat hi de*n* appel beet **E**n*de*
als hi de*n* appel ghebete*n* hadde
en*de* tghebod gods zijns sceppers
te broke*n* hadde **D**oe w*er*t hem
36 an ghedae*n* scaemte **E**n*de* alle
me*n*schelijc ghebrec **E**n*de* die
162va cleedere*n* en*de* dat haer wert he*m* ghe
gheue*n* **o***m*me de*n* lichame te decke-
ne mede hute de*n* occusoene **v**a*n*
4 zonde*n* Want als hi tghebod gods
te broke*n* hadde*n* so scaemde*n* si he*m*
en*de* worde*n* ghehaert tote*n* voete*n*
daer si te vore*n* **w**are*n* ionc als
8 kindere*n* en*de* onghehaert .

¶ **Die co*ninc* vraghet salme*n* dat heer-** 144
scap d*er* weerelt mi*n*ne*n* Syd*ra*c ant*woort*

IA het men zalse eeren ende minnen
12 want van gode zijn si gheset omme
die quade te castiene ende die goe-
de te houdene in vreden

¶ **Die coninc vraghet mesdoen si iet die** 145
16 **de lieden doemen ter doot Sydrac antwoort**

DIe ghene die te rechte doe-
men alsoot voerzeit es .
Die ne mesdoen niet Maer die ton-
20 rechte doemen si zijn den duuel
ghegheuen ende ghewijst metten
vingheren ende werden verdoemt ee-
welike in die pine der hellen

24 ¶ **Die coninc vraghet die stom of sot** 146
gheboren werden ende ghene verstan-
nesse hebben werden si behouden of
verloren Sydrac antwoort

28 DIe ghene die gheboren wert
also ghi segt zi zullen we-
zen in deemsterheden met cleenen
kinderen Maer die eenighe verstan-
32 nesse hebben ende die bekeeren te
malicien si werden verdoemt

162vb ¶ **Die coninc vraghet hoe gheweten die in-** 147
glen alle dinc Sydrac antwoort

DIe inglen die bescouwen altoes
4 dat aensichte gods Ende dats
die wijsheit alre dinc ende die spie-
ghel alre claerheden . Int welke an-
schijn si kennen ende weten alle dinc
8 bider gratien gods in hem lieden vloy-
ende Ende si verbliden in die glorie
gods Als den mensche in dese weerelt
vulstaet in dogheden . Ende die viant
12 die es dies zeere toernich ende benidet
zeere dat die mensche sal commen te dier

glori*en* daer hi hute ghesteke*n* was
bi houaerde*n* .

16 ¶ **Die co*ninc* vraghet zijn die ingle*n* hoede*r*s en*de* wachters der me*n*sche*n* in allen din ghe*n* Sydrac antwoort** 148

GOd bi zi*er*e ghenade*n* maecte-
20 den mensche om dat hi hou-
den soude zijn ghebot en*de* besitte*n* die
eewelike glorie **E**n*de* hi heuet ghe-
ordineert dat elc me*n*sche es behoet
24 vande*n* ingle*n* **A**ls die me*n*sche in node*n*
es En*de* becuert vande*n* viant En*de* he*m*
die me*n*sche ve*r*weert na zi*er*e macht .
en*de* na zi*er*e broescheit die cranc es .
28 **E**n*de* dit kenne*n* die ingle*n* die inde*n* he-
mel zij*n* in glorien . so dale*n* si in die we-
relt sond*er* hare glorie te minderne
En*de* suercoesen de*n* me*n*sche*n* i*n* hare noot .
32 en*de* hare snelhede es so groet dat
met eene*n* ghepeinse sijn si daer
si willen .

163ra ¶ **Die co*ninc* vraghet hoe oppe*n*bare*n* hem die inglen den me*n*sche Sydrac antwoort** 149

ALs god wille oppe*n*baren
4 de*n* me*n*sche eenighe dinghe*n*
bi zine*n* inghel . so daelt die inghel en*de*
ontfaet eene*n* glorieusen lichame va*n*-
der lucht na die figuere vande*n* licha-
8 me des menschen . **W**ant die mensche-
like natuere es die edelste vander wee-
relt En*de* daer o*m*me es hi ghesien in me*n*-
scheliker figuere **W**ant also langhe
12 als de me*n*sche es in desen steruelike*n*
lichame . sone mach hi niet sien die
gheestelike dinghen . **W**ant moch
te eenich eertsch me*n*sche ghezien die

163ra12 in *en* desen *gescheiden door dun verticaal streepje.*

glorie der inghel*en* in wlmaecte*n* we-
zene of hare figuere **D**ien mensche
zoude dinken dat god selue ware
bid*er* groeter glorien en*de* claerheden
zi*er*e edelre natuere*n* . na dien dat si so
edel zijn . **E**n*de* ons god ghemaect heeft
te co*m*mene in die glorie **E**n*de* te weze-
ne haers ghelike . so zij*n* wi sculdich
dan te houdene die ghebode*n* gods . en*de*
niet te zoekene zulc solaes in deze
weerelt die ou*er* lidende es . **D**at wi-
v*er*liezen dat eewelike solaes en*de* die
glorie sonder ende .

¶ **Die co*ninc* vraghet wete*n* die duuelen alle dinghe*n* die me*n* doet Syd*ra*c ant*woort***

IN allen stede*n* vander weerelt so zij*n*
duuelen en*de* eene principale boue*n*
den andere*n* . **E**n*de* die oud*er* zijn die te*m*p-
teere*n* en*de* bedrieghen de*n* me*n*sche **E**n*de*
dan so boodsceepe*n* sijt haren soue-
reinen **E**n*de* alst gheuallet dat si v*er*-
wo*n*nen w*er*de*n* va*n* goede*n* me*n*sche*n*
so w*er*den si ghecondampneert va*n*
hare*n* souerein **E**n*de* ne*m*mermeer
daer naer so ne tempteeren si
menschen m*aer* si w*er*de*n* inde*n* tor-
ment vand*er* helle*n* ghebonden **E**n*de*
andre in hare stede gheset **E**nde
aldus weten si al dat die men-
sche doet **M**aer zij*n* ghepeins wee-
te*n* si niet .

¶ **Die co*ninc* vraghet wete*n* die ziele*n* iet wat me*n* in de weerelt doet Syd*ra*c .**

DIe ziele*n* die besitte*n* die glo-
rie gods in hemelrike die
weten alle dinc hute der vulmaec-
thede die hem god ghegheuen
heeft **M**aer die indie helle zijn die
ne weete*n* nichtemeer vander wee-

relt dan die weerelt vander hel-
20 len . en*de* noch vele min . **W**ant me*n*
jnstrueert dat volc en*de* seit he*m*
also me*n* naest can die pine van-
der hellen o*m*me datse elc scuwe*n*
24 ¶ soude

¶ **Die co*ninc* vraghet moghe*n* he*m* die** 152
zielen ve*r*toeghe*n* die*n* si wille*n* Sydr*a*c .

DIe zielen die wezen zul-
28 len indie bliscap gods
si zulle*n* he*m* ve*r*toeghe*n* moghen
En*de* die oec zij*n* zulle*n* int vaghe-
uier die zulle*n* hem oec ve*r*toghe*n*
32 moghe*n* bide*n* concente en*de* wille
vande*n* goede*n* inglen o*m*me ve*r*lost
te wezene hute de*n* vagheuiere
Maer die in die helle*n* zij*n* diene
36 moghe*n* he*m* niet ve*r*toeghe*n* ghene*n* .
163va lieden .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet die droeme*n* en*de*** 153
die visioene*n* wane*n* co*m*me*n*si Sydr*a*c .

4 **D**Ie droeme*n* of visioene*n*
die co*m*me*n* misselike toe
zulke*n* tijt co*m*men si van gods
halue*n* Als hi de*n* me*n*sche yet
8 wille late*n* wete*n* . **S**ulke*n* tijt co*m*-
me*n* si oec vande*n* duuel als
hi wille tfolc bedrieghe*n* . **S**ul-
ke*n* tijt co*m*me*n* si vande*n* quade*n*
12 humuere*n* die de*n* me*n*sche om-
trent the*r*te drayen **S**ulke sto*n*t
va*n* etene of va*n* drinkene bo-
ue*n* mate*n* . ofte va*n* langhe te
16 vastene of va*n* misselike*n* din-
ghen die de liede*n* des dages ve*r*hore*n* .

163rb24 ¶ soude*: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

¶ **Die co*ninc* vragh*et* wane*n* comt die ontfermichede . Sydrac ant*woort*** 154

20 DIe ontfaermichede
comt vter suuerhede*n*
mette*n* zweete vand*er* he*r*ten
Want die he*r*te ne zweet om-
24 ghene*n* arbeit . Dan om die
ontfermicheit **E**n*de* dat zweet
vander he*r*ten dat suuertse .
En*de* die ghene die niet ont-
28 farmich zijn die zijn hart
va*n* herte*n* **E**n*de* weet dat die
ontfermichede comt huter
gratien gods . **V**an wie*n* alle
32 doghet comt met vrienlijc-
hede*n* met zuuerhede*n* en*de* met
ghedoechsamheden . **E**n*de* dwin-
ghet dat herte met meruhe-
163vb den ontfarmich te wezene En*de* wie
dat ontfarmich es . god sal zijns
ontferme*n* en*de* doe*n* he*m* ghenaden .

4 ¶ **Die co*ninc* vraghet bliscap en*de* ruste va*n*-dez*er* weer*e*lt sijn si goet of quaet Syd*ra*c .** 155

DIe ghene die tsolaes vander
weerelt meer achter vol-
8 ghet . dan die ghebode*n* gods si v*er*doeme*n*
he*m* seluen . **W**ant al dat inde weerelt
es en es niet weert datter eene zie-
le o*m*me v*er*doemt ware **E**n*de* het es
12 al ghemaect dat die me*n*sche sine
noot daer an neme*n* soude **E**n*de* vul-
stae*n* in die ghebode*n* gods . **N**iet dat
hi hem sal so sayziere*n* dat hi bi weel-
16 den en*de* bi solace te dezer weerelt
gode vergheet .

163va26 suuertse*: De eerste* s *is een* i *waaraan een uitloper naar boven is gemaakt.*

¶ **Die co*ninc* v*raget* salme*n* ontfermichede** 156
hebbe*n* vp die creatueren die in do-
20 **ghene zijn en*de* sal mense v*er*lossen**
huter doghene Sydrac ant*woort*

DIe me*n*sche die den andere*n*
siet in v*er*noye eest in van-
24 ghenessen of in andere*n* tribulaci-
en E*nde* es hi van goed*er* natueren
hi sal dies hebbe*n* compassie . en*de*
hem saels ontferme*n* E*nde* hi es wel
28 schuldich te hebbene ontfermiche-
de vp hem dat mach elc me*n*sche-
merke*n* an hem seluen . Want he*m*
es ghee*n* me*n*sche in die weerelt
32 Die so onuerstandel es ware hi
in v*er*noye of in tribulatien hi zou-
de begheere*n* dat me*n* sijns ontfer-
me*n* soude E*nde* so sal dan elc me*n*sche
164ra ontfaermichede hebbe*n* vpte*n* ghe-
ne*n* die in v*er*noye es E*nde* he*m* daer
hute helpe*n* mach hijt vulbringhe*n*
4 Want het es eene sonderlinghe
doghet E*nde* het we*r*t na die comste
des gods soens eene principale
doghet metter welkere die me*n*-
8 sche in dit leue*n* sal moghe*n* v*er*diene*n*
dat eewelike leue*n* E*nde* also die gods
soene selue leere*n* sal en*de* segghe*n* . we-
set ontfarmich . Alsoe hu vader ont-
12 fermich es E*nde* hi sal gheue*n* exem-
ple*n* van ontfermicheden Want die
we*r*den in pine*n* of in tribulatien . E*nde*
in he*m* ghenade*n* zulle*n* ve*r*zouke*n* he*m*
16 zal hi oppenbare*n* zine ontfermiche-
de E*nde* alsoet oppenbare wezen sal
Want hi met zi*er*e ontfermichede
sal v*er*lossen al die weerelt met zi*er*e
20 bitt*er*e doot E*nde* trecke*n* zine vriende
huter vanghenessen des duuels .
E*nde* huter deemsterhede*n* der helle*n*
E*nde* leedense in die eewelike glorie .
24 en*de* daer o*m*me zulle*n* wi te rechte we-

zen ontfermich vp die ghene die in
v*er*noye ofte in tribulatien zijn .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet salme*n* ghenouchte** 157
28 **hebbe*n* in eenich spel . Syd*ra*c ant*woort***

DIe me*n*sche ne sal ghene ghe-
nouchte zouke*n* dan allee-
ne in gode . Want al dat anders da*n*
32 god es dats zonde en*de* v*er*doemenesse
der ziele*n* . Eist ghenouchte va spe-
le ofte met wiue*n* of anders met
goede of in eenigher manier*e*n
36 Nochta*n* w*er*t noch een spel vp heue*n*
dat w*er*t gheheete*n* dobbelspel int
164rb welke sal vele quaets regnee-
re*n* En*de* menich sal zijns gods
d*aer* bi v*er*loechene*n* en*de* sine ziele
4 v*er*doeme*n* en*de* zijn goet v*er*liez*e*n
En*de* sine*n* lichame destueren .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet als die me*n*sche-** 158
heet es en*de* begheert te scelde-
8 **ne ofte te vechtene . ieghe*n* eene*n***
andre*n* hoe sal hi dat v*er*wi*n*ne*n* Syd*ra*c .

Als die me*n*sche v*er*hit es
vp eene*n* andere*n* om iege*n*
12 he*m* te scheldene of te vechte-
ne so sal hi peinsen o*m*me gode
en*de* o*m*me zine ziele die so edel es
dat hi die niet besmitte En*de*
16 oec o*m*me tachterdeel vander
grampscap . bi sceldene of bi
vechtene v*er*liest me*n* som wile*n*
ziele en*de* lijf of goet of eere
20 En*de* mach die me*n*sche niet he*m*
selue*n* dwinghe*n* va*n* quaetspre-
kene so ga bute*n* de*n* volke en*de*
segghe zine*n* wille daert nie-
24 men hoort .

¶ **Die co*ninc* vraghet twi hebbe*n* die wiue*n* die bliscap en*de* die*n* rouwe vander weerelt Syd*ra*c .** 159

28 DIe wiue*n* hebbe*n* die bliscap en*de* die*n* rouwe va*n*
der weerelt **W**ant si hebbe*n*
tbloet en*de* die he*r*cine*n* vele lich-
32 ter dan die ma*n*ne*n* **E**n*de* daer-
o*m*me ne moghe*n* si lichte **d**at
niet ghehore*n* ofte ghesien
sine ve*r*blide*n* . **d**aer in ofte ve*r*droeue*n*
164va dit es bider lichtheit vande*n* bloe-
de dat si so wandel zijn va*n* bloe-
de want ware*n* si also ghesinnich
4 als die ma*n*ne*n* so soudeme*n*se kiese*n*
te wette **E**n*de* ouer vonnesse sette*n*
Maer o*m*me dat si so wandel sijn . en*de*
so lichte gheloeue*n* so hebbe*n* si die*n*
8 bliscap en*de* die*n* rouwe vand*er* wee*re*lt .

¶ **Die co*ninc* vraghet sal een me*n*sche dickent zine*n* vrie*n*t bezien Syd*ra*c ant*woort*** 160

HEt ne sal niement te vele
12 vp sine*n* vrient co*m*men die
wel bedocht es . **W**ant lichte dij*n*
vrient mach dat te doene hebben binne*n* zi*er*e herberghe*n* dat
16 he*m* leet ware wist yeme*n* **E**n*de* d*aer*
o*m*me ne salstu niet te vele dinen
vrient besien **E**n*de* alstu wils te
sine*n* huse co*m*me*n* . so laet he*m* te vore*n*
20 ¶ wete*n*

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet . Sal die me*n*sche toghe*n* zine*n* vrient quaet ghelaet als hi vp he*m* comt onu*er*zien en*de* tontijt . Syd*ra*c .** 161

164va20 ¶ wete*n*: *Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

24 **B**Estu in dine herberghe
en*de* dijn vrient tote di co*m*t
ouerzien Al waerstu erre . **D**une
salt he*m* ghee*n* quaet ghelaet to-
28 ghe*n* . **W**ant di es beter altoes dat-
tu sine vrie*n*scap heues da*n* du
met quade ghelate zine viant-
scap hads . **E**n*de* wilstu eenighe-
32 dinc doe*n* die du niet gheoppen
baers en wils hebbe*n* so sluut
dij*n* huus of dine poorte . sone
comter niemen dune weets wie
36 hi si **E**n*de* sone wortstu niet begre-
164vb pe*n* bi onuerzienicheden no ghesco*n*-
¶ fiert .

¶ **Die co*ninc* vraghet wat volke beroemt** 162
4 **he*m* meest Sydrac antwoort**

HEt zijn III manieren van lie-
den die bi costumen hem pleghen
te beroemene **D**ie eerste es die ou-
8 de sot die beroemt he*m* va*n* zi*er*e ioncheit . **E**n*de* va*n* groten dade*n* . en*de* va*n* messelike*n* dinghe*n* die he*m* gheuallen zij*n*
in sine ionchede wed*er* het si loghe-
12 ne ofte waer*hede* . **E**n*de* hine meerct niet
dat si met he*m* sceere*n* houde*n* diet hore*n* al eest dat si sine worde*n* volghe*n*
Dandre zijn liede*n* die v*er*trecke*n* vande*n*
16 eene*n* lande int ander En*de* waer si
co*m*me*n* so spreke*n* si van groeter rijcheden die si hebben ghehadt en*de* van
groeter eere*n* Nochta*n* es cume va*n* X
20 een dies ghelouet . **D**ie derde dats
die rike sot die he*m* beroemt . van sine*n* groete*n* goede en*de* van zi*er*e rijcheden . nochta*n* weet elc ma*n* dat loghe-
24 ne es **M**aer elc volghet sine*n* worde*n*
o*m*me dat si te bet hebbe*n* va*n* zine*n* goede .

164va25 tote*: Onder de* o *staat een diagonaal streepje, waarvan de punt rechtsboven de* o *raakt.*
164vb2 ¶ fiert*: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

¶ **Die co*ninc* v*ra*gh*et* hoe comt dat die clee- 163**
ne kindr*en* sijn als beest*en* en*de* ghene
28 **v*er*stannesse e*n* hebbe*n* Sydrac ant*woort***

DIe cleene kind*er* zijn teeder en*de*
meru . **E**n*de* zine hebbe*n* gheene
ghenouchte*n* in weerelike*n* dinghen
32 noch sine moghe*n* gae*n* noch stae*n* voer
haer tijt comt **A**lsoet god gheordi-
neert heeft **E**n*de* deze natuere es he*m*
ghegheue*n* o*m*me II redene*n* . **D**eene es
36 o*m*m die zonde*n* en*de* tghebrec van o*n*ze*n*
165ra eerste*n* vader adame **T**ander es ter
confucien en*de* ter scande*n* vande*n* viant
Dat een also onuermoghe*n* en*de* onwe-
4 tende sal moghe*n* besitte*n* de*n* stoel daer
hi bi houaerde*n* hute viel **a**lsoot es
oppenbare het zij*n* vele beeste*n* in die
weerelt die vele v*er*standelre zij*n* dan
8 dat kint **E**n*de* daer o*m*me so heuet hi
vele te meer blame*n* dat hi dit weet
Eene and*er* redene es oec w*aer* bi die ki*n*-
dere*n* zijn onuerstandel en*de* onmach-
12 tich . **W**ant si niet en sijn also staerc
als adam was . Die was ghemaect
vand*er* hant gods en*de* mette*n* ademe gods
so ontfinc hi de*n* gheest va*n* leuene **.**
16 **M**aer al zij*n* gheslachte dat naer he*m*
co*m*me*n* es en*de* co*m*me*n* sal . dats al vande*n*
zade des mans en*de* des wiues En*de* si sijn
zelue van crancker natuere*n* . so volghet
20 dan wel dat hare kindre*n* cranc sijn
en*de* onmachtich in hare ioncheden .

¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* comt die zin 164**
en*de* hoe Sydrac antwoort .

24 DIe zin comt van pure*n* h*er*cine*n*
en*de* van pure*n* bloede **E**n*de* va*n*
suuerre herte*n* die van dezen III die
twee puur heuet en*de* niet dat derde .
28 hine es niet natuerlike va*n* vroede*n*
zinne **A**lso vele es teen beeter dan

dand*er* Alse licht va*n* II oghe*n* beter en*de*
meere es dan van eenre . **W**ant die
32 in deze III vulmaect es . **h**i moet bi
natuere*n* weze*n* vroet va*n* zinne . en*de*
goet van engiene **E**n*de* es hijs niet so
co*m*met bi zine*n* quade*n* beleede . **E**n*de* d*at*
36 hi zijns selues sin destrueert met
quade*n* costume*n* **M**aer bide*n* lope
165rb vande*n* planete*n* die god gheor-
dineert heuet . so w*aer* hi sculdich
te wezene vroet va*n* zi*n*ne . **D**ie
4 dese III gratie*n* heuet Dats pure
h*er*cine*n* en*de* pure herte en*de* zuuer
bloet **D**eze gheue*n* de*n* me*n*sche bi
natuere*n* goeden zin .

8 ¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* comt dat** 165
sucht*en* Sydrac antwoort .

DAt sucht*en* comt bi II din-
ghen **D**eerste es als dat
12 bloet werpt eene heete lucht
so o*m*me vaet die lucht dat h*er*te
en*de* ontlast he*m* vand*er* hitte*n* des
bloets dat sucht dat herte . en*de*
16 ontlast he*m* vander hitte*n* met such-
tene **D**its eene maniere va*n* such-
tene **D**andre maniere es als die
me*n*sche gram es om eenighe dinc
20 die he*m* beieghent so w*er*t zijn lich-
ame al ghedistorbeert **E**n*de* so
trecke*n* die humuere*n* hute alle
zine*n* lede*n* en*de* v*er*gadere*n* ter herte*n*
24 **E**n*de* w*er*t dat h*er*te so ghelast van-
de*n* humuere*n* mids der gramp-
scap . dat het sucht*en* moet ofte
te meere*n* v*er*noye co*m*me*n* **E**n*de* oec
28 bi wilen so sucht die me*n*sche bi
messelike*n* ghepeinse maer dat
doet die beroerte van va*n* zine*n*
bloede **M**aer die beroerte va*n*
32 gramscepe*n* es vele die meeste
en*de* va*n* hare comt d*at* sware v*er*zuchte*n* .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet waer of en*de* hoe** 166
so recht he*m* des me*n*sche*n* let en*de*
36 **w*er*t groot en*de* wed*er* cleene Syd*ra*c .**

165va **D**Es mans let wast en*de* gaet
hute bi III dinghe*n* **T**eers-
te es bi ghenouchte*n* der oghe*n* **T**and*er*
4 bi ghepeinse d*er* herten **T**erde bi-
v*er* vulte*n* des lichame*n* **E**n*de* weet dat
in dese III leghet groete vrese va*n*
sonde*n* . want sond*er* sonde en maecht
8 niet lichte wezen **T**eerst in die
ghenouchte der oghe*n* . als die ma*n*
een scone wijf siet . **E**n*de* met ghe-
nouchte*n* daer vp let . so latent die
12 oghe*n* der herte*n* wete*n* . **E**n*de* als dat
herte daer toe ghehelt wert so
v*er*mueren die humueren in des me*n*-
sche*n* lichame en*de* w*er*t v*er*hit . **E**n*de* da*n*
16 trecke*n* die humueren ned*er*waert
en*de* doe*n* dat let . wasse*n* . **W**ant het
es ghemaect in manieren nader
blasen en*de* moet wasse*n* bi natue-
20 re*n* **D**and*er* es als die me*n*sch es in
groete*n* ghemake . en*de* w*er*t peinse*n*-
de om eenich **wij**f daer hi toe w*er*t
ghehelt . of o*m*me solaes dat hi
24 voermaels ghehadt heeft . so w*er*t
sijn lijf ontstekе*n* met eene*n* hee-
te*n* wille en*de* die humueren slae*n*
ned*er*waert en*de* doent wassen
28 alset te vore*n* dede **D**at terde es
als die ma*n* he*m* selue*n* so aysiert
va*n* ate of va*n* drancke en*de* van
andere*n* solace . so es dat hi let
32 al vul bloets es . **e**n*de* des mans
natuere v*er*last metter spisen
en*de* dranke . so moet metter hit-
te*n* vande*n* lichame alsoe die hu-
36 mueren beroert w*er*den . en*de* altoes
aueleren so w*er*t dat let wassen-
de also voerseit es **j**n deser ma-
165vb nieren so wast des mans let hute

den laste den humueren mids den occusoene
voerseit **E**nde daer es in groete vreese
4 van sonden want sonder ghenouchte
van sonden ne maecht niet wezen hen
dade groete cracht ende ordinanchie
van wille die daer toe niet en concenteert .

8 ¶ **Die coninc vraghet wie gheuoelt dat wee als** 167
men van deser weerelt sceet so die ziele
so die lichame Sydrac antwoort .

HEt zijn IIII dinghen daer die men-
12 sche scheedt vander weerelt .
Die ziele heuet anxt ende seerichede
Die lichame heuet pine ende rouwe
Die anxt vander zielen es so staerc
16 ende so groet . Dat gheen menschе moch-
te ghepeinsen . want so hare mesda-
dich kent **E**nde ontsiet den rechten juge
Ende mochte so te dier huren luuschen
20 ende het moghelijc ware . so woude
datse die eerde verswolghe om die
anxene vanden ansichte des **j**uge-
ments **E**nde omme die wreede ende onghe-
24 douue menichte der duuelen diese be-
ringhen **D**ie zeerichede vander zielen
es so groet dat al waert moghenlijc
dat dwijf hadde M kinderen ende soe
28 se alle zaghe doden ja elc met di-
uersen tormenten so ne waert niet
te ghissene jeghen die zerichede van-
der zielen **D**ie pine vanden lichame
32 es so groet datso onghenoemt bli-
uet . **B**edi al waert dat een menschen
mochte ghenieten dat menne slou-
ghe met smeets hameren vp ane-
36 vilten so langhe **d**atmenne mochte
recken doer een vingherlin sone-
166ra doghede hi ghene so groete pine
als hi doet als die ziele henen vaert

165vb2 *Tweede* den *klein boven de regel geschreven, met invoegteken, door teksthand.*

En*de* he*m* dat herte breect . Hoe corte spa-
cie dat es **D**ie lichame heuet oec so groe-
te*n* rouwe dat ment niet en mochte ghe-
spreke*n* met monde **E**n*de* bi gheliken te
sprekene . al waert dat een me*n*sche
machtich ware alle die weerelt te
dwinghene **E**n*de* alle creatueren onder
hem ware*n* te sine*n* weinsche **E**n*de* daer
naer van deser groeter eere*n* en*de* van
dezer groeter macht te nieute*n* ghinghe
En*de* also keytiuich worde als eenich
me*n*sche wezen mochte in dese wee-
relt sone mochte sine*n* rouwe niet zij*n*
te ghissene ieghe*n* die*n* rouwe die de
lichame heuet als die ziele daer huut
scheede*n* moet en*de* he*m* therte breect .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet waer o*m*me e*n* hebben die** 168
ionghe kindere*n* gheene v*er*stannesse en*de*
twi sijn si so moylec vp te houdene en*de*
te gouuerneerne Sydrac antwoort

OMme II zake*n* eist dat die kin-
dere*n* sijn cleene en*de* onuerstan-
del en*de* moylijc vp te houdene . **D**ee-
ne zake es o*m*me die sonde*n* die adam
dede ieghe*n* tghebod gods sijns sceppers
En*de* daer o*m*me bliue*n* becommert
alle die van he*m* quame*n* en*de* co*m*me*n*
zulle*n* tote*n* ende vander weerelt **E**n*de*
si sijn als beeste*n* die ghene v*er*stan-
nesse hebbe*n* **E**n*de* haddi tghebot niet
ghebroke*n* sijns sceppers so souden
si alle hebbe*n* gheweest v*er*standel en*de*
vulmaect die va*n* he*m* quame*n* of co*m*me*n*
zullen **D**and*er* redene es dat die kin-
dere*n* moylijc zijn vp te houdene .
166rb **D**at was om die ghenouchte die
so hadde inde*n* appel die so adame
gaf . **E**n*de* wilde wesen ghelijc go-
de bide*n* bedrieghene vande*n* ser-
pente waende so wesen ghelijc
gode en*de* ouer die houaerde . so or-

dineerde god dat so met pine*n* en*de*
8 met moylijcheden soude hare kin-
dre vp houden **E**n*de* alle die na haer
quamen en*de* co*m*men sullen **E**n*de* al-
le die wiuen die van haere co*m*men
12 zijn die hebben alle ghedinkenes-
sen vander bliscap die so hadde
int verbreken des ghebodes gods
En*de* daer o*m*me moeten si hare kin-
16 dre vp houden met pinen en*de* met
arbeiden . en*de* wasschen en*de* wrin-
ghen **E**n*de* dats al om dat ghebrec
van onser eerster moeder yeuen
20 diet also verdiende met onuerho-
richeden int ghebod ons heeren .

¶ **Die co*ninc* vraghet sal die men*sche* e-** 169
nich spel hebben m*et* sinen vrient Sydrac

24 **H**Oet hu van speelne ie-
ghen huwen vrient . En*de*
ieghen andre lieden wachtet . hu
van spottene . **W**ant d*aer* of moch-
28 te di vele quaets co*m*men . **W**ant
met speelne eist met woorden
of met handen . so maect men gro-
te viantscap . **E**n*de* daer es of co*m*-
32 men manslachte **E**n*de* al waert
ieghen dinen lieuen vrient of ie-
ghen dinen broeder . weerstu ie-
ghen hem spelende . en*de* dune
36 werps ter eerden **o**f anders in
eenigher manieren quetstine **.**
166va hi sal he*m* te di ver*g*rammen alne
wilde hi di gheene viantscap to-
ghen En*de* die lieden zijn misselijc van
4 naturen en*de* lichte gheporrent te
gramscepen **E**n*de* eest dattune be-
scops . so dinct he*m* in sine herte
dattu he*m* groten lachter does . **E**n*de*
8 mach lichte dat hi di daer o*m*me
haet toter doot **M**aer alstu
wils spelen so saltu met sconen

woorde*n* en*de* houesche*n* di meitune-
12 re*n* en*de* scone gheschienessen ver-
telle*n* daer niieme*n* arch of heuet
noch niemens zin v*er*gramt w*er*t .

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe sal he*m* die me*n*-** 170
16 **sche meituner*e*n ieghe*n* sine*n* via*n*t . Syd*ra*c**

Du salti houde*n* manlike en*de*
vromelike ieghe*n* dine*n*
viant **A**l eest dattu di ontsies
20 of bloot best **E**n*de* doestu aldus
dijn viant sal di prisen en*de* ont-
sien **E**n*de* hine sal niet durren co-
me*n* in dine macht . Want hi sou-
24 de altoes wane*n* v*er*wonne*n* sijn
van di **E**n*de* eest dattu vlies so
sal hi di iaghe*n* en*de* du bliues v*er*-
wonne*n* **E**n*de* so sal hi di lachter
28 spreke*n* en*de* andre liede*n* mede . En*de*
ne*m*mermeer voort an di ontsie*n*
Daer o*m*me so si altoes goet ma*n*
en*de* vrome en*de* behout di selue*n*
32 in eere*n* . so sulle*n* di a*n*dre liede*n*
eere*n* **E**n*de* al waerstu bloede en*de*
v*er*uaert ghelaet di bet dan di-
staet van herte*n* . so sal me*n* di
36 voer vrome houde*n* en*de* stouter
dan du sijs **E**n*de* eest dattu di laets
166vb v*er*blode*n* **E**n*de* dine bloetheit eens ghe-
oppenbaert w*er*t onde*r* die liede*n* . so es
die name dijnre vromicheden ghedae*n*
4 en*de* dine eere te eewelike*n* daghen
En*de* me*n* soude di met vele min occu-
soens vp loep doe*n* dan eene*n* vrome*n*
Maer wille di yement slaen . ne wes
8 niet blode maer ne*m* exemple aen
he*m* . En*de* hout he*m* vromelike thouet
ieghe*n* . so w*er*t hi dies te mayeert . en*de*
so v*er*saghestene en*de* sconfiers dinen
12 viant . **E**n*de* du eers di selue*n* En*de* nem
exemple aende*n* hont als hi voer
die andre vliet . en*de* hi he*m* de*n* steert

keert so lope*n* die andre naer en*de* scue-
16 re*n* he*m* sijn vel **M**aer staet hi sone
es lichte gheen diene dar bestaen
En*de* also eest vande*n* ma*n* die vliet . hi
vint wel die hem volghet **W**ant
20 dat aensichte ontsiet de*n* rugghe niet
Maer dee*n* aensichte ontziet dat and*er*
En*de* d*aer* we*r*t me*n* gheware va*n*d*er* vromicheit .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es beter so die ar-** 171
24 **me so die rike Sydrac antwoort**

G heestelike te sprekene . so es
hi best die gode meest mint
Die rike sorghe*n* meer dan die arme
28 Want so si meer hebbe*n* vande*n* wee-
relike*n* goede . so si meer begheeren
en*de* onuersadelike met groeter sor-
ghen **E**n*de* heues du goet du doghes
32 alse vele als dijn goet **E**n*de* heuestu
eene*n* pe*n*ninc du bests eens pen-
nincs weert **E**n*de* als die warachti-
ghe p*ro*phete co*m*men sal in eertrike
36 die gods sone so sal hi spreken met
zine*n* ghebenediden monde ende
167ra segghe*n* also vele alstu heues . also ve-
le bestu weert **M**aer hine sal dit niet
segghe*n* omde*n* lichame **M**aer omme
4 die ziele want also vele als die ziele
sal hebbe*n* ghedae*n* goets in dese wee-
relt . **A**lso vele we*r*t so weert in dand*er*
weerelt tontfane **E**n*de* so seghe*n* wi die
8 rijcst es va*n* goede*n* ghewerke*n* in dit
ertrike die es rike **E**n*de* niet die rike
es van ertschen goede . **W**ant eertsche
haue dat es ziele v*er*lies **E**n*de* hi es die
12 beste die meest dogheden doet in de-
se weerelt .

¶ **Die coninc vraghet als een mensche es in** 172
eene stede daer hi wel es . sal hi die v*er*tieren
16 **o*m*me betere te soukene . Sydr*a*c ant*woort***

Alstu best in eene stede inde
welke du hebs wel dine noot-
dorst . so wes in payse . en*de* souc ghee-
20 ne andre stede **En***de* ne wes niet wan-
del van ghedochte*n* . **W**ant dat ne sit
niem*en* goeders wale **W**ant alle wi-
se lied*en* zijn ghestapelt en*de* ghestade
24 in al hare dinghen . **M**aer ian di god
der gratien dattu eene betere v*er*heeschs
En*de* du sijs seker so saltuse nem*en* . **En***de*
dankens gode van wi*en* al goet comt
28 **En***de* dan houti in payse . en*de* laet di-
ghenough*en* wat di god v*er*leent . wa*n*t
die vele heuet of wel . en*de* nocht*an* meer-
begheert . bi wilen v*er*liest hi al dat hi-
32 te vor*en* hadde met z*ier*e ongheordineerd*er*
begherte*n* **En***de* het heeft sulc v*er*trock*en*
vand*er* eenre stede teere andre met on
gheordineerder begherte*n* en*de* met
36 ghiericheden hi waende vind*en* alle
weelde **En***de* hine was niet v*er*zaet va*n*
167rb broede **D**us sal die me*n*sche he*m*
houd*en* in die stede daer hi wel
es **En***de* dank*en* gode dies hi hem
4 v*er*leent . en*de* houd*en* he*m* in payse of
hine ware he*m* zek*er* te v*er*beterne .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* wie es die zekerste** 173
vand*er* weerelt en*de* wie es best
8 **te ayse Sydrac antwoort**

DIe rike zij*n* best te ayse
Maer die arme sijn ve-
le sekerst . want die rike heb-
12 be*n* tgoet vand*er* wee*re*lt en*de* die eere
En*de* doen he*m* diene*n* na hare*n* wille
en*de* te hare*n* aysimente **M**aer si
sijn meer in vresen da*n* die arme
16 om haer groete goet en*de* om hare
macht **En***de* so si meer hebben
so si meer vaers hebbe*n* . **En***de* son-
derlinghe princhen om dat me*n*se
20 v*er*gheue*n* mochte **En***de* andre rike

lieden om haer groete goet te be-
houdene van dieuen ende van moer-
denaers ende andre vresen vele
24 die si hebben omme tgoet vander
weerelt **V**ander welker vreese die
arme vry staen ende onghelast .
Want niemen pijnt hem omme te
28 steelne den armen noch omme hem
te vergheuene omme te besittene
goet of eere dat hi hebben mach
Maer sijn si verzaet met borne
32 ende met broede of anders zulc
als hem ghewezen mach so gaen
si ende tiden daer si wezen willen
sonder vreese . ende ne zijn twint veruaert
36 dat mense sal roeuen of vermoerden
ofte verraden . **E**nde zijn si verduldich
167va in aermoeden ende patient . so sijn
si zeker van groeter weelden ende
van groeten solace in dandere weelt

4 ¶ **Die coninc vraghet sal die mensche vergheten des lants daer hi in gheboren was Sydrac antwoort** 174

ELc mensche die arm es
8 ende te nieute van goede
ende van eeren int lant daer hi
in ghebore**n** was **E**nde hem dan ghe-
ualt dat hi in eene andre stede
12 trect daer hi vint meer solaes
ende eeren dan hi heeft ghehadt
Ende als hi dus in eeren ende in weel-
den es in anderen lande so eist
16 licht weerc te verghetene dat
lant daer hi in ghebore**n** was
Ende also al waerstu gheboren
in die beste stede vander weerelt
20 wat mochte di dat versconen oftu
ghee**n** solaes of eere d*aer* in en mochs
ghewinnen Maer eest so dat
hi gheraect in eenighe stede
24 daer hi leuen mach met eeren

en*de* met solace so sal hi die stat
mi*n*ne*n* voer die stede d*aer* hi in ghe-
bore*n* was . **E**n*de* die stede sal hi
28 houde*n* ouer sine . en*de* die andre
v*er*gheten **E**n*de* aldus eest gheeste-
lijc te v*er*stane . **W**ant alle me*n*-
sche*n* die zij*n* in dese weerelt die
32 leue*n* in armoede*n* en*de* in keyti-
uicheden . **E**n*de* si sijn sculdich te
zoukene ene andre stede daer
si met solace in moghe*n* leue*n*
36 en*de* dat es te verstane die ee-
welike bliscap **E**n*de* wie dat
167vb daer toe v*er*core*n* es hi v*er*gheet al dese
weerelt d*aer* hi in ghebore*n* **w**as met
di*er*e eere*n* en*de* solace dat hi daer be-
4 uoelt daer ghee*n* ende an weze*n* mach
maer so gheduert eewelike son-
der eenich ghebrec .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es best so cracht** 175
8 **so behendiche Sydrac antwoort**

C racht es harde goet de*n* me*n*-
sche **N**ochta*n* so es behendiche-
de bi wilen beter **W**ant me*n* v*er*vordert
12 dicke met behendicheden dat den
me*n*sche ontvechte*n* soude met crach-
te*n* te vulcome*n*ne in alle*n* dinghe*n* die
der weerelt toe hoere*n* . so es beter be-
16 hendichede da*n* cracht **M**aer ter ziele*n*
so es gheprijst cracht voer behen-
dichede want hets der ziele*n* behoe-
felijc dat so met crachte*n* v*er*wi*n*ne de*n*
20 lichame want vor gode sone doghet
niet die vroescepe va*n* deser wee*re*lt

¶ **Die co*ninc* vraghet of iement raet** 176
eene*n* andere*n* vraghet salme*n* he*m* te
24 **hant antwoorde*n* Sydrac ant*woort***

167vb7 **Die** *en* **co*ninc*** gescheiden door dun verticaal streepje.

Eist dat yemen raet vraghet
eenen anderen . es hi dan vroet
ende wijs Ende hi antworden can vp die
28 dinc die men hem vraghet so sal hi-
te hant antworden Ende so machmen-
ne houden voer vroet Ende eest dat
hi niet vroet ghenouch es no voer-
32 sien van goeder antworden . so sal hi-
hem bepeinsen ende nemen eene vers-
te van antwordene Ende wille hijs
dan haestelike vroet werden . so
168ra ga ter scriftur*en* . en*de* lesedaer van
sulker questien als hi te doene heeft
Ende onthoude dat vromelike . so mach
4 hijt orboren als hijs te doene heeft
Ende al weet hi die antworde hine sal
hem daer omme niet verfieren noch hem
seluen prisen Maer hi sal met ghe-
8 ordineerder redenen antworden . so sal-
mennne houden ouer wijs ende vroet
ende wert gheheert onder die lieden .
ja die met goeder leuender redenen
12 commen . ende antworden sulke stont vp
dat men hem vraghet si sijn ghehou-
den ouer phylosophen dat sijn die lee-
raers vander weerelt ende die vroetste
16 diemen vint

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe comt dat die van westen . vroeder zijn dan andre lieden Sydrac antwoort** 177

20 DIe van westen en hebben
niet also groete hitte van
der sonnen als die van oesten doen want
als die sonne rijst huten oesten . so es
24 harde heet ende verhit dat lant . ende
verdroeghet herde zeere ende die lieden diere
in sijn Ende alst es middach so es die
sonne ghemeene ende euen ghelijc in
28 al die weerelt also verre alst tijt
ende redene es Ende als so nedert om
des nakens der nacht so nemet

so har*en* keer t*en* west*en* **E**n*de* da*n* es
32 so niet also heet also was int
risen **E**n*de* die ghene die d*aer* woen*en*
die ne hebb*en* niet so groete hitte
dat he*m* die h*er*cin*en* v*er*muer*en* also z*eer*e
36 als si do*en* d*en* ghen*en* die int oeste-
ne woen*en* en*de* die grote hitte ghe-
168rb met*en* int vp risen vand*er* zon
n*en* **E**n*de* o*m*me dese redene sijn
die van west*en* vroed*er* dan die
4 van oest*en* **E**n*de* dit mach men
lichte meerk*en* **W**ant die in die
hitte van der sonn*en* langhe
ghinghe daer so harde heet
8 schene . **h**i soude lichte sine her-
sin*en* doer brad*en* vand*er* sonn*en*
en*de* word*en* al sinloes onder-
hand*en* **N**och es daer eene an-
12 dre redene an **D**ie va*n* west*en*
moet*en* altoes et*en* heete spi-
se om die couthede va*n* di*en* lan-
de **E**n*de* die heete spise gheuet
16 he*m* groet voetsel om Die cout-
hede van di*en* lande die daer
mede ghetempert es int volc
En*de* si zij*n* va*n* vele staerck con-
20 plexien da*n* die va*n* oest*en* en*de* dat
es al bid*en* aerde des lants en*de*
bid*en* loepe der sonnen

¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc es meest** 178
24 **te prisene ant wijf so scone**
lijf so scone ghelaet . Syd*ra*c .

MAn en*de* wijf die vul
maect sijn va*n* allen
28 leden daer si te zam*en* sijn So
es scone ghelaet vele beter
en*de* meer te prisene **d**a*n* scoen-
hede va*n* liue **W**ant al es die
32 lichame wit of zwart hi es
bedect mett*en* cleeder*en* **M**aer
dat ansichte en*de* die maniere

vanden mensche die sijn altoes
36 oppenbare ende onghedect ende
alle die ghenouchte die leghet .
168va int anscouwen vanden aensichte
ende int ghelaet ende in die manie
re diet hute gheeft Daer omme
4 segghic dat die scoenheit van-
den vulcommen ansichte ende tgoe-
de ghelaet es te prisene voer
scoenheit van liue .

8 ¶ **Die coninc vraghet of een man vint ee-** 179
nen anderen man vp sijn wijf . wat
sal hi doen . Sydrac antwoort

Eist dat een man vint eenen
12 anderen man vp sijn wijf
Al vergraemt hi hem dat en es gheen
wonder . nochtan sal hi hem seluen
dwinghen . Ende den anderen castien
16 houesschelike . Want die schult
es al des wijfs . Want ghene man
mochte wijf hebben ieghen haren
danc te sinen wille of hine wout-
20 se doeden . Ende de wise ne sal sinen
wiue sulc fait verwiten leelike
nemmermeer Bedi so soude sou-
ken tijt ende stede te achteruolghe-
24 ne dat fait Maer een man sal
zwighen ende tecken sine grampscap
Ende helen die onghetrouwichede
zijns wijfs . Want al vint een man
28 sijn wijf met eenen anderen man .
hi sal peinsen soene es gheene
hoere alleene diet doet alleene
Ende om dat ongheual dat hem
32 so groet dinct van sinen wiue so
nes hi niet doot . Want die boe-
me en sullen daer omme niet ha-
re vrucht laten Noch die watren
36 en zullen daer bi niet verdroe-
ghen . Noch daer omme en sal god
168vb niet die weerelt destrueeren Ende

daer o*m*me en sal die ma*n* niet te gro-
ten rouwe lade*n* om die onghetrou-
4 wichede sijns wijfs . **n**och o*m* andre
sake*n* die he*m* ghescie*n* moghe*n* **W**ant
al dinct he*m* zwaer die onghetrou-
wichede sijns wijfs wiste hijs niet
8 hi sout lichte v*er*dragh*en* **E**n*de* die ma*n*
en sal hem selue*n* niet v*er*slae*n* no v*er*-
deru*en* om eens quaets wijfs wille
Want so ghelijct de*n* vule*n* croenge*n*
12 die stinken **E**n*de* also doe*n* die ghene
die antiere*n* andre wiue*n* dan hare
ghetrouwede **E**n*de* daer o*m*me ne saltu
di niet v*er*slae*n* om so ondiere eene di*n*c
16 **M**aer du salse dragh*en* heymelike
en*de* goedertierlike die onghetrouwic-
hede dijns wijfs . **D**at sal di vrome*n*
an ziele en*de* an liue en*de* so doestu go-
20 de lieue en*de* den duuel leede .

¶ **Die co*ninc* vrag*et* welc es dat smakelijc-** 180
ste dinc dat men vint Sydrac ant*woort*

DAt smakelijcste dinc dat
24 me*n* vint dat es die slaep
want als die me*n*sche vaec heuet
en*de* begherte va*n* slapene **S**one moch-
te de*n* me*n*sche ghene ghenouchte be-
28 quamer **w**ezen dan die ghenouch-
te des slaeps no ete*n* no drinke*n* no
ander solaes en soudi begheere*n* da*n*
slape*n* . Want also eenighe liede*n* le-
32 ue*n* bide*n* winde*n* . en*de* niet d*aer* sonder en
moghe*n* sijn **A**lso eest vande*n* me*n*sche-
die sond*er* slaep niet wezen mach
want god die de*n* me*n*sche maecte
36 en*de* sine natuere kende en*de* die broes-
scheit van sine*n* liue **D**ie ordineerde
169ra mids zi*er*e goedertiere*n*hede*n* die*n* dach
dat die me*n*sche soude d*aer* in arbeiden **E**n*de*
sine nootdorst wi*n*nen **E**n*de* hi maecte
4 die*n* nacht o*m*me alle creature*n* te rus-
tene **E**n*de* dat die me*n*sche inde*n* slaep

soude wezen gheuoet **E**n*de* hi soude
rust*en* vand*er* aerbeit . **E**n*de* vander pi-
8 ne*n* die hi sdaghes ghedae*n* hadde
want hadt god ghewilt also . hi hadt
wel gheordineert dat altoes dach
hadde gheweest **M**aer o*m*me des me*n*
12 sche*n* ruste so maecti de*n* nacht . **E**n*de*
oec rust*en* die voglen en*de* die beest*en*
en*de* alle creatuere*n* die bid*er* lucht le-
ue*n* **E**n*de* die moet*en* alle slape*n* beede
16 worme*n* en*de* beest*en* sond*er* visschen in
dat water . en*de* die leue*n* meer biden
watre dan bider lucht **E**n*de* die slaep
slacht de*n* winde diem*en* beuoelt . en*de*
20 niet sien en mach **E**n*de* en es ghene
dinc dat roert in die lucht dat mach
ontbeere*n* der rust*en* des slaeps .

¶ **Die co*ninc* vraghet sull*en* die conighe*n* 181**
24 **en*de* die lantsheere*n* mede vare*n* in stri-**
de en*de* in orloghe*n* . Sydrac antwoort

DIe coninghe*n* en*de* die lantshee-
re*n* zulle*n* te rechte wezen
28 die eerste en*de* die vorste ter orloghe*n*
En*de* hare*n* volke exemple gheue*n* va*n*
stoutheden . en*de* van vromer herte*n*
En*de* eer . si te . wighe trecke*n* . **z**ulle*n* si-
32 wiselike hare scare*n* make*n* en*de* ordi-
nere*n* haer volc **E**n*de* sulle*n* een deel
der wiser en*de* der vromer houden om-
trent he*m* en*de* sulle*n* wesen int achter-
36 ste vand*er* heere crachte*n* **E**n*de* gheualt
dat heere wort ghesconfiert . so sal
169rb hi vromelike toe gaen met zine*n*
wisen en*de* vrome*n* liede*n* en*de* hou-
de*n* thooft ieghe*n* sine vianden
4 **E**n*de* daer mede sal hi sijn volc
en*de* he*m* he*r*te gheue*n* **E**n*de* al ware
hare menichte minder dan d*er*
viande*n* so salme*n*se wel troeste*n*
8 en*de* goede exemple segghe*n* daer
si in ve*r*blide*n* **E**n*de* ghee*n* coninc no

ander princhе ne sal wezen i*n*
die eerste bataelge noch in die
12 andre daer naer **M**aer hi sal
wesen in die laetste Want an-
des heere*n* lichame so leghet al
die foortse vande*n* here . **E**n*de* wa-
16 re hi ghedestrueert en*de* ghescon-
fiert . so ware al theere te nieu-
te*n* en*de* sonde*r* hooft en*de* ghesconfiert
dat me*n* he*m* in ghere manieren
20 ghehelpe*n* mochte . **W**ant sijn
lichame doghet meer dan al
tande*r* heere **E**n*de* al es dat heere
eens ghesconfiert het mach ver-
24 couuerere*n* en*de* daer naer vic-
torie hebben .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die beste** 182
varwe va*n* cleedere*n* die me*n* vint
28 **Sydrac antwoort**

DIe meeste ve*r*naemde var-
we va*n* cleedinghe*n* die
me*n* vint **D**ats roede cleedinghe
32 want so es coninclijc . boue*n* alle
andre vaerwe*n* **E**n*de* so gheeft de*n*
me*n*sche groete*n* consoort en*de* con-
dichede van herte*n* . **W**ant so ghe-
36 lijct der sonne*n* die al die wee*r*elt
ve*r*blijt **D**ie witte cleedinghen
169va behoert den inglen toe . en*de* dats
ene edele en*de* suuere cleedinghe
Dese maect goede hercine*n* . en*de*
4 diese draghet he*m* betaemt te we-
sene zuuer en*de* ombesmit en*de* oe-
moedich va*n* herte*n* **D**ie groene
cleedinghe die es sonderlinghe
8 reine . en*de* die heuet god ghegheu-
ue*n* de*n* vruchte*n* vander weerelt
die de*n* me*n*sche diene*n* nade*n* ghe-
bode gods **E**n*de* die dese draghen
12 he*m* behouft te wesene vruchte*n*
in alle*n* goede*n* ghewerken als die-

vruchten sijn der weerelt . **D**ie
blauwe cleedinghe dat es eene
16 edele cleedinghe . **W**ant so heeft
die vaerwe edel als dat firma-
ment **E**n*de* die sulke vaerwe dra-
ghen . si souden wesen goedertieren
20 van herten en*de* edel en*de* staerc int
gheloue bouen al den anderen . **D**it
sijn die viere principale vaer-
wen die in die weerelt sijn die men
24 prijst ouer best . maer andre sijn-
re vele **M**aer dese sijn orberlijc prin-
chen en*de* gherechten suueren lieden **.**

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es dat groenste** 183
28 **en*de* verschste dinc dat men vint in**
die weerelt Syd*ra*c antwoort

Dat water es dat groenste
en*de* dat verschste dat men
32 vint in die weerelt . **W**ant vanden
watre sone mach die vrucht niet
ontbeeren no die men*s*che no andre
creaturen **E**n*de* ne dade dat water
36 dat valt vter lucht in reghene
en*de* in dauwe die weerelt ne dochte
169vb niet **W**ant ne ghene vrucht soude
moghen wassen no droyen **E**n*de* al mochts
die vrucht ontbeeren die men*s*che no
4 ghene creature ne soude moghen le-
uen sonder **w**ater

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es dat vetste** 184
dinc d*at* in die wee*r*elt es Syd*ra*c ant*woort*

8 **D**Ie eerde es dat vetste dinc
vand*er* weerelt Want so met
hare vetheden voet alle vruchten
daer die men*s*che bi leuet **E**n*de* alle cre-
12 atueren nemen voetsel an hare na
dien wille en*de* ordinanchie van gode
en*de* bider loepe der natueren .

¶ **Die co*inc* vragh*et* welc es best in die** 185
16 **wile van*der* doot so goede hope . so gro-**
te berouwenesse Sydrac antwoort

DIe twee dinghe*n* sijn die beste
die in die weerelt wesen
20 moghe*n* ter nutscap en*de* ter orbare
vander zielen . **E**n*de* sonderlinghe es
die hope goet in die wile van*der* doot
want al hadde die me*n*sche al zine
24 daghe wel gheleeft **E**n*de* hi gheen
berouwe*n* hadde no hope in dat ee-
welike leue*n* te ghewi*n*ne . hi bleue
daer bi v*er*lore*n* . talle*n* hure*n* sonder
28 ende . **E**n*de* al hadde die me*n*sche son-
de ghedae*n* en*de* quaet sond*er* ghetal
En*de* hi dies grote berouwenesse had-
de en*de* hope in die ontfermichede
32 gods . hi soude behoude*n* bliue*n* in die
hope en*de* die hope comt huter be-
rouwenessen .

170ra ¶ **Die co*inc* vraghet salme*n* die dode be-** 186
weene*n* . Sydrac antwoort

M**E**n sal beweene*n* die dode en*de*
4 droeue weze*n* o*m*me die quade
en*de* blide en*de* vroylijc wezen o*m*me die
doot der goeder die in goede*n* gheloue
en*de* in goede*n* leuene steru*e*n . so salme*n*
8 blide zijn en*de* groete feeste maken
Want me*n* es seker dat hi sal eewe-
like leue*n* in glorien **E**n*de* om al sulke
gheschienesse als vand*er* doot der
12 gherechter so salme*n* alle bliscap
hebbe*n* **M**aer als die quade me*n*sche
sterft die niet wel in gode ghelooft
heeft so sal elc me*n*sche droeue sijn
16 die ghevroet want hets tontsiene
dat zi eewelike v*er*loren zijn .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* wat zalm*en* segghe*n* nauonts alsm*en* slape*n* gaet . en*de* nuch-** 187
tens alsm*en* vp staet . en*de* waer w*aer*t salm*en* thooft houd*en* . Sydrac ant*woort*

Alsm*en* slape*n* gaet salm*en* die
hand*en* ontpluk*en* te hemele
waert en*de* dank*en* gode sine*n* sceppre .
en*de* segghe*n* aldus heere god almach-
tich sceppre des hemels en*de* der eerde*n*
jn dine*n* hand*en* beuelic mine*n* gheest
Heere ghewarachtich god besceermt
mine ziele vand*en* viant en*de* van
zi*er*e macht en*de* dan so salm*en* slapen
En*de* me*n* sal keere*n* dat aensichte te*n*
oest*en* waert En*de* aldus salm*en* doe*n*
smorghens En*de* keere*n* dat aensichte
ten oest*en* waert want dats taen-
sichte der weerelt en*de* d*aer* so rijst die
sonne en*de* die gratie gods die allen
170rb me*n*sch*en* v*er*licht

¶ **Die co*ninc* vraghet die maer eene*n* cul hadde . soude hi kindre*n* mo-** 188
ghe*n* wi*n*ne*n* en*de* w*aer* o*m*me es die een meere dan die and*er* Syd*ra*c ant*woort*

Die maer eene*n* cul e*n* he-
uet hij mach he*m* also
wel ghehelpe*n* . als een ma*n* met
eenre oghe*n* doet . Want alsoot
god gheordineert heuet . so es
deen groet en*de* dand*er* cleene . En*de*
bide*n* meest*en* so w*er*de*n* die knapeli-
ne ghewonne*n* En*de* bide*n* minst*en*
so w*er*de*n* die wiuekline ghewo*n*
ne*n* En*de* aldus oerdineerde god
alle dinc also so wesen soude
En*de* alle dinc heuet hi ghedae*n*
bi goeder redenen

170ra20 *Punt uitgelopen tot diagonaal streepje.*

¶ **Die co*ninc* vraghet wat volke salme*n* meest ontsien Sydrac ant*woort*** 189

DIe ghene die gode niet
ontsien noch vreesen
Dien sal elc me*n*sche ontsien . wa*n*t
hare he*r*te es vul quaethede*n* en*de*
van des viants rade . en*de* sine heb-
be*n* gheene ontfermichede in
he*m* noch gheene mi*n*ne **E**n*de* wie
daer sond*er* es en*de* gode niet ont-
siet deze es sond*er* consciencie
en*de* sond*er* vrese . **E**n*de* daer o*m*me sal-
me*n*se ontsien . **W**ant si zijn bet-
ghelijc de*n* duuel da*n* eenighe*n* me*n*-
sche want he*m* ne rouct **w**at si
doe*n* . moghe*n* si hare*n* wille ve*r*vor-
dere*n* **E**n*de* dit volc esme*n* sculdich
170va te ontziene want sine hebben
gheene ghenadichede no ontfaer-
michede **D**aer alle goede me*n*sche*n*
om late*n* quaet te doene diese in
hem hebbe*n* en*de* gode ontsien

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe zij*n* die kinde-re*n* gheleghe*n* inde*n* lichame haer-re moeder Sydrac antwoort** 190

M**I**ds de*n* wille gods . so sijn
die kindere*n* gheleghen
inde*n* lichame haerre moeder . En*de*
hebbe*n* hare knien gheloke*n* in
hare palme en*de* houde*n* haer hoeft
daer vore*n* . en*de* hare oghe*n* ghelo-
ke*n* **E**n*de* si sijn daer in harder groe-
ter weelden . en*de* he*m* dinct dat ghe-
ne weelde es ieghe*n* die si gheuoe-
len **E**n*de* en es ghee*n* wonder . **W**a*n*t
ghene andre beuoelt hebben
En*de* wilde*n* wel eewelike daer bli-
ue*n* **M**aer als god weerct en*de* na-
ture dat si ter weerelt co*m*men
en*de* die lucht beuoele*n* . **s**o es so

he*m* vele ghenoucheliker dan die
ghenouchte va*n* eerst . en*de* en be-
gheere*n* ne*m*mermeer wed*er* te
keerne dane*n* si co*m*me*n* . **E**n*de* so si
langher leue*n* so si bet v*er*ghete*n*
haer af co*m*me*n* want metter soet-
hede*n* vand*er* weerelt en*de* der ghe-
nouchte*n* die si daer in **v**inde*n*
vergheete*n* si al dander

¶ **Die co*ninc* vragh*et* hoe salme*n* toeghe*n** 191
die redene voer tgherechte
daer me*n* dinghet Syd*ra*c ant*woort*

170vb **H**Euestu iet te toeghene
voer tgherechte . **D**at saltu-
toghen in corte*n* woorde*n* houesche-
like vroedelike en*de* met voersienich-
eden va*n* he*r*ten . **s**toutelike sond*er* di te
mayerne want eist dattu aldus in
corte*n* woorde*n* dine redene ontbints
so zulle*n* si dat lichtelike doe*n* **E**n*de* daer
toe werde*n* si ghebonde*n* met dinen
houesschе*n* woorde*n* **E**n*de* segstuse vroe-
delike met voerzienichede*n* va*n* herte*n*
so we*r*t so he*m* ghenouchlijc te hoerne
en*de* te verstane **E**n*de* si sulle*n* te bet daer
vp lette*n* **E**n*de* segstuse stoutelike met
onuersaghed*er* herte*n* . so salme*n* dine
redene houde*n* ou*er* waer **E**n*de* weet dat
die me*n*sche bi wile*n* v*er*liest sijn recht
En*de* int ghedinghe bi scamelheden
va*n* herte*n* en*de* bi onuerzienicheden .

¶ **Die co*ninc* vraghet sal die me*n*sche sine wijs-** 192
heit toeghe*n* onde*r* onconstinghe liede*n* Syd*ra*c .

DIe hare wijshede toghe*n* en*de*
oppenbare*n* onde*r* onconstin-
ghe liede*n* si gheuroede*n* lettel . **W**ant
al dat me*n* de*n* onuerstandele*n* seget
of toghet dat v*er*liestme*n* al . **E**n*de* dies
he*m* pijnt es qualike beraden . wa*n*t

hi verliest sine pine en*de* zine*n* tijt M*aer*
eenighe sijn die wijsheit v*er*stae*n* . en*de*
so ydel sijn va*n* herte*n* dat sijt niet
en vate*n* **E**n*de* eenighe wane*n* weete*n*
en*de* argueren ieghe*n* die vroede ende
bringhe*n* een propoost voort dat
niets weert es en*de* dat wille*n* si hou-
de*n* staende . **D**ese zij*n* vulmaecteli-
ke sot . **E**n*de* me*n* sal dese gheene tale
houde*n* . maer onde*r* die wise redene
171ra v*er*staen **D**aer salme*n* wijshede spre-
ken en*de* na die wijshede*n* horen . **E**n*de*
die vate*n* en*de* doense te ghew*er*ke als
mens te doene heeft en*de* het noot es

¶ **Die co*ninc* vraghet w*aer* o*m*me es een wijn wit . En*de* een and*er* root Sydrac ant*woort*** 193

ALs noe eerst de*n* wijngaert
plante*n* woude . na de*n* wille
gods so na*m* hi die plante*n* die in die
eerde bleue*n* ware*n* vande*n* tide*n* voer
die diluuie . en*de* maecte na de*n* ghebo-
de gods ghereetscap o*m*me wijngaert
te winne . **D**oe na*m* hi XL plante*n* . en*de*
deze plante hi binne*n* XX daghen
Dats te verstane dat hi eene plante
bi daghe en*de* eene bi nachte **D**ie hi
bi daghe plante die w*ar*t root mids
der groter hitte*n* vander zonne*n* . en*de*
die hi des nachts plante die wart
wit o*m*me die coelte vand*er* nacht **E**n*de*
bider ordinanchie*n* van gode so es
die roode wijn crachtegher dan die
witte . en*de* dat doet die hitte va*nder* zo*n*ne*n*

¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc es die scoenste voghel vand*er* weerelt . Syd*ra*c ant*woort*** 194

DIe hane es die scoenste vo-
ghel vander weerelt . **W**a*n*t
hi heuet vele goeder condicie*n* dies
andre voghele niet en hebbe*n* noch

dies ghelike va*n* sconen gracie*n* en*de* tee-
kine*n* **W**ant eerst es hi ghecroent
32 en*de* ghespoert . en*de* dats een teekijn
van edelhede*n* . **V**oert so heeft he*m* god
die gracie ghegheue*n* dat hi kent
die hure*n* en*de* die wilen des daghes
171rb **E**n*de* des nachts **D**ese heuet hi
boue*n* alle voglen hi es oec mil-
de van dien dat hi besit en*de* dat
4 behoert edelre herte*n* toe want
hi souct sine*n* wiuekine haer
voetsel **E**n*de* als hi iet sonderli*n*cs
gheuinde*n* can d*aer* toe roupt hi-
8 se en*de* latet he*m* ete*n* . Hi es oec
joloeurs va*n* zine*n* wiuekine
En*de* hi uecht oec o*m*me meest*er*-
scap . en*de* daer hi v*er*wint so es
12 hi ontzie*n* **E**n*de* hi es so lanc so
scoenre **E**n*de* so hi oud*er* w*er*t so hi-
staerk*er* w*er*t na zi*er*e natur*e*n en*de*
bet vogghelt **E**n*de* sijn sonder-
16 linghe goede condicie*n* alle

¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc es die scoen-** 195
ste beeste die me*n* vint Syd*rac* .

DIe scoenste beeste die-
20 me*n* vint en*de* die staerc-
ste dat es dat paert Want met-
te*n* paerde want mette*n* paer-
de hout me*n* dlant . en*de* al die wee-
24 relt en*de* daer mede wint me*n*
heere crachte*n* en*de* lantsceepe*n*
En*de* en es gheene beeste die
ghelade*n* mach gae*n* buten ha-
28 re*n* stappe sond*er* dat paert **E**n*de*
alst ghelade*n* es eest also snel
als eene beeste die [..]et ghela-
de*n* es **E**n*de* o*m*me sine goede con-

171rb30 [..]et: *Deels niet meer leesbaar door een beschadiging van het perkament.*

32 dicien salment prisen boue*n*
alle*n* beeste*n* vand*er* weerelt .

¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc es dedelste** 196
voghelkij*n* datme*n* vint . Syd*ra*c

171va **D**Ie bie es dat edelste quic
datme*n* vint jn dese wee-
relt want het gadert bi zi*er*e
4 edelre natur*en* vp alle die goe
bloesem*en* en*de* crud*en* sijn honich ter
orbore en*de* nutscap vand*en* me*n*-
sche **E**n*de* vand*en* honighe dat so
8 gadert mids de*n* wille gods . en*de*
bi hare edelre natur*en* so w*er*t
die me*n*sche gheganst va*n* vele
siecheden . en*de* gheuoet lichamelijc
12 bider substanci*en* die me*n* daer
mede maect **E**n*de* oec es die bie
dat subtijlste quic dat me*n* vint
En*de* dat scijnt wel in sine . woe*n*ste

16 ¶ **Die co*ninc* vraghet welc es die goe-** 197
dertierste beeste diem*en* vint . Syd*ra*c

Dat lam es die onnosel-
ste en*de* die goedertierste
20 beeste die me*n* in die weerelt
vint . en*de* van goede*n* aerde . W*a*nt
al dat sijns es dat w*er*t de*n* me*n*-
sche te goede sine wulle ghereet
24 me*n* te lakene*n* **E**n*de* die mach elc
prinche met eere*n* dragh*en* . sij*n*
vel es nuttelijc o*m*me of te ma-
kene leder of fronsijn ter or-
28 bore des me*n*sche*n* **E**n*de* o*m*me die
scriftur*en* te scriuene Dat vleesch
es nuttelijc alle*n* zieke*n* en*de* be-
ter dan eenich and*er* **D**ie daer-
32 me*n* sijn oec goet **W**ant daer of
maect me*n* snare*n* **D**ie tbeste
luut gheue*n* en*de* tghenouchlijc-
ste vand*er* weerelt . **D**us eist

36 al goet dat sijns es **O**ec pri-
sen wi den osse . **W**ant hi wint
171vb dat lant en*de* arbeit ter nutscap va*n*
allen creature*n* **E**n*de* sijns machme*n*
niet ontbeere*n* . in die weerelt .

4 ¶ **Die co*ninc* vragh*et* welc sij*n* die ve*r*stan-** 198
delste beeste*n* die me*n* vint Syd*ra*c .

DIe ve*r*standelste beeste*n* die
in die weerelt zij*n* **D**at zij*n*
8 die zwine*n* die honde*n* en*de* die beer
dat hebbe*n* si van rechter nature*n* . **w**a*n*t
wi ve*r*stae*n* dat noe inde*n* tijt der dylu-
uien **D**ese drie beeste*n* omtrent he*m*
12 hilt boue*n* alle*n* andere*n* beeste*n* En*de*
hi huter aerke*n* ghinc so ware*n* si die
laetste die va*n* he*m* sciede*n* want met
hare ve*r*stannesse*n* so hadde*n* si anxene
16 dat die dyluuie weder soude come*n* .

¶ **Die co*ninc* vraghet die voghele*n* vande*r*** 199
iachte*n* w*aer* o*m*me drinke*n* si niet als an-
dre voghelen Sydrac antwoort

20 **D**A*t* die voghele*n* vander iach-
te*n* niet en drinke*n* dat comt
bi harer verscher natuere*n* en*de* cout
d*aer* vp teere*n* si **E**n*de* die verschede die
24 sceppe*n* si in die hoghe lucht boue*n*
alle*n* andere*n* voghele*n* **D**aer o*m*me en-
drinke*n* si niet . en*de* als si yet drinke*n*
dats als si ve*r*mute*n* and*er*s drinken
28 si lettel ofte niet .

¶ **Die co*ninc* vrag*et* . wies es meest so die** 200
ghene die ghebore*n* w*er*den . so die ghene
diere steru*e*n in eene tijt . Syd*ra*c ant*woort*

32 **D**Er gheenre die ghebore*n* w*er*-
den es meest . **D**an der ghee*n*re
172ra die steru*e*n . **W**ant hoe vele datter ve*r*-
slegh*e*n werde*n* in eene*n* wijch vp eene

hure der welker sijn XXIIII onder
dach en*de* nacht hen es ghene hure
va*n* al deze*n* . **h**en sijn ghebore*n* M me*n*-
sche*n* indie weerelt ten minste*n* .

¶ **Die co*ninc* vraghet welc es meest . so die-** 201
gratie gods . so sine grampscap . Syd*ra*c

DIe gratie gods es onghetallijc
Want hare menichte es niet
te ghissene ieghe*n* die dropele*n* der zee
of die sande*n* der weerelt . of alle ma-
teriale dinghe*n* . **W**ant die sine gracie
heuet . he*m* ne mach ghene quetsin-
ghe noch ghebrec van lichame dere*n*
En*de* hi es seker vander eewelik*er* glo-
rie*n* **E**n*de* alle diese begheren met goe-
der herte*n* . he*m* ne mach so niet ghe-
breke*n* **E**n*de* alle dinghe*n* sulle*n* ende heb-
ben sond*er* alleene sine gracie **E**n*de* die
sine gracie niet begheere*n* in dit leue*n*
die*n* sal hi sine gherechtichede toeghe*n*
ten vonnesse **E**n*de* sijns selues quaet-
hede salne *con*dampnere*n* in die eewe-
like pine vand*er* helle*n* sonder ende .

¶ **Die co*ninc* vraghet wane*n* sal hi co*m*me*n* die** 202
valsche p*ro*phete . Sydrac antw*oor*t

DIe valsche p*ro*phete sal ghebo-
re*n* weze*n* in die stat va*n* ba-
bilonie*n* va*n* eene*n* quade*n* wiue die in-
de*n* lichame harer moed*er* vervult
w*er*t mette*n* gheeste des duuels . **E**nde
hi w*er*t co*ninc* der co*n*ni*n*ghe*n* . **W**ant hi sal
tond*er* doe*n* al tfolc vand*er* weerelt met
IIII dinghe*n* . hi sal an he*m* trecke*n* die
172rb rike liede*n* en*de* die dulle . **E**n*de* dat
w*er*t met ghifte*n* en*de* met quaden
gheloue Hi sal oec dat volc an
hem trecke*n* dat niet sine macht
sal moghe*n* wed*er* stae*n* . en*de* dat w*er*t
dat arme volc met anxene*n* en*de*

met vreesen sal hise dwinghe*n*
8 met staercke*n* vonnesse*n* die hi
vp he*m* wisen sal . **H**i sal oec so
groot een cleerc wezen dat nie
ment sine sciencie sal moghe*n* we-
12 der stae*n* **E**n*de* daer mede sal hi ton-
der doen alle die cleerke*n* vand*er*
weerelt . **W**ant hi sal wete*n* alle
scriftur*en* **E**n*de* sine sprake w*er*t hute
16 ghenome*n* va*n* wijsheden en*de* van
ghedochte*n* . **H**i sal oec bedrieghe*n*
tfolc va*n* penite*n*cie*n* **D**ats te v*er*stane
liede*n* van ordine*n* moneke en*de* an-
20 dre liede*n* **E**n*de* dat w*er*t bi clergien
en*de* miraclen . **W**ant hi sal doen
co*m*me*n* een vier . als oft quame
hute*n* hemele dat sal v*er*branden
24 alle sine wed*er* sake*n* voer sine*n* oghe*n*
En*de* hi sal die dode doe*n* v*er*risen
die orconscepe zulle*n* gheue*n* van
dat hi sal segghe*n* **E**n*de* weet dat
28 die dode niet en sulle*n* v*er*risen .
Maer die duuel sal co*m*me*n* inden
lichame en*de* doene vp stae*n* en*de*
spreke*n* . **a**ls of hi ghesont wa*er*e
32 **E**n*de* hi sal alle dlant doe*n* wi*n*ne*n*
en*de* saye*n* als of hi selue ware
god **E**n*de* hi sal stichte*n* en*de* make*n*
eene stat te ih*er*usa*l*em . **E**n*de* tfolc
36 vande*n* eerste*n* gheloue salne
ontfaen met groter eere*n* . **W**a*n*t
si zulle*n* co*m*me*n* van alle*n* partie*n*
vand*er* **w**eerelt . en*de* an he*m* houede*n* .
172va **M**aer si zulle*n* weder keere*n* ten-
gheloue des gods soens . metter-
predicatien van II heylighen
4 liede*n* enoch en*de* elyas . En*de* si wor-
de*n* ghetorment en*de* v*er*sleghen
van hem **E**n*de* na hare doot sal-
me*n*se sien vp vare*n* inde*n* hemel
8 int gheselscap der ingle*n* . **E**n*de* de-
se valsche p*r*ophete sal regnere*n*
vp die weerelt IIII **j**aer en*de* een

half dan sal hi he*m* pine*n* o*m*me
12 alle goede gherechte me*n*sche*n*
te ve*r*winne . **D**at ne sal god niet
wille*n* ghehinghe*n* . **E**n*de* die ga
doot salne slae*n* mette*n* ghebo-
16 de gods **E**n*de* aldus we*r*de*n* sine
daghe ghecort en*de* sine regna-
cien te nieute*n* . **D**it we*r*t al inde*n*
vterste*n* ende der weerelt . En*de*
20 in die*n* tijt wert dat volc vele
minder va*n* statur*e*n dan wi nv
sijn . **A**lso wi minder zij*n* dan
onse vorders waren .

24 ¶ **Die co*ninc* vraghet wat sal dan** 203
ghescien . Sydrac antwoort

DAer naer XL daghe*n* so
sal die weerelt staen
28 o*m*me he*m* tfolc te beterne van
hare*n* dolinghe*n* . daer si in ve*r*leet
ware*n* met zie*r*e subtijlheden .
En*de* tende de*n* XL daghe*n* sal tor-
32 deel weze*n* va*n* alle*n* me*n*schelike*n*
¶ creature*n*

¶ **Die co*nnin*c vragh*et* vp wat hure*n*** 204
sal dat oerdeel wezen Syd*ra*c .

36 **D**At vonnesse sal wezen
vp die selue wile **a**ls
172vb d*aer* hi vp ve*rr*isen sal vander doot
En*de* vp die hure dat hi beroeue*n*
sal die helle . **E**n*de* sine vriende*n* daer
4 hute halen . so sal hi sine vriende*n*
trecke*n* hute deser weerelt .

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe sal die gods** 205
sone ten ordeele co*m*me*n* . Syd*ra*c ant*woort*

172va33 ¶ creature*n: Aan de onder- en linkerkant is door de kopiist met inkt een kader getekend.*

8 **H**i sal co*m*me*n* als een moghe*n*-
de co*n*ni*n*c die vare*n* wille in
eene stat . **E**n*de* die voer he*m* doet voe-
re*n* sine croene en*de* sine achemure .
12 bide*n* welke*n* me*n* seker es va*n* siere
comste . **H**i sal co*m*me*n* als een moghe*n*-
de princhе die alle sine vianden
ve*r*wonne*n* heeft **A**lle die chore*n* va*n*
16 ingle*n* sulle*n* weze*n* omtrent he*m* **E**n*de*
eenighe zulle*n* houde*n* dat teekij*n* va*n*-
de*n* cruce d*aer* hi an ghehanghe*n* wert
En*de* die andre instrume*n*te van zi*er*e
20 passien **E**n*de* eenighe partie der in-
ghele*n* die zulle*n* blasen talle*n* hou-
ke*n* der weerelt . **E**n*de* met haren lu-
de so zulle*n* vp stae*n* die dode vte de*n*
24 graue*n* en*de* co*m*men ten ordeele . **E**nde
alle die elemente*n* zulle*n* he*m* daer
ve*r*gadere*n* . dan sulle*n* alle creature*n*
ghedoemt we*r*den elc na sine ve*r*die*n*-
28 te . **W**ant god sal spreke*n* tote sine*n*
ve*r*coorne*n* . **C**omt ghi ghebenedide
int rike mijns vade*r* . **E**n*de* dan sal hi
ten quade*n* spreke*n* . gaet ghi ve*r*ma-
32 lendide int helsche vier . dat hu en*de*
den viande*n* voer reet es vanden
beghi*n*ne der weerelt **D**an sal dat
vier al die weerelt ve*r*brande*n* ende
36 purgeere*n* . **E**n*de* vande*n* viere die claer-
hede*n* sal scheede*n* vande*r* vla*m*me en*de*
173ra vander hitte*n* **E**n*de* so sal clemmen
mette*n* salighe*n* zielen ter glorien
gods **E**n*de* die hitte sal anders oec
4 hare scheede*n* en*de* trecke*n* mette*n* ve*r*doem-
de*n* in die helle ter droufhede*n* en*de* ter
qualen va*n* he*m* alle*n* di*er*e in sijn .

¶ **Die co*ninc* vraghet w*aer* sal dat oerdeel** 206
8 **ghedaen werde*n* Sydrac antwoort**

IN een dal in die weerelt dat me*n*
heet iosaphat **D**aer sal die wee*re*lt
ghedoemt werden . En*de* elc na sine

verdiente die goede en*de* die gherech-
te te zi*er*e rechter hant in glorien en*de*
in blisceepe*n* **E**n*de* die quade ter luch-
ter hant inde*n* torment vander hel-
le*n* . daer ne*m*mermeer ruste in weze*n*
mach noch hope van troeste

¶ **Die co*ninc* vraghet in wat vorme*n* sal** 207
hi hem ve*r*toghe*n* die gods zone te*n*
ordeele Sydrac . antwoort .

DIe godsone sal he*m* ve*r*toghen
in die claerheit die zine ion-
ghers zien sulle*n* inde*n* beerch van
thabor d*aer* zij*n* an scij*n* vele claerre we*r*t
te ziene dan die sonne . **E**n*de* den qua-
de*n* sal hi toghen een wreet gherech-
tich anscouwe*n* dat he*m* we*r*t zwaer te
ghenietene da*n* al die pine va*n*d*er* helle*n*

¶ **Die co*ninc* vrag*et* sal dat cruce te*n* ordee-** 208
le wesen Sydrac antwoort

DAt cruce ne sal niet weze*n*
ten ordeele . maer een teekij*n*
als een cruce dat clarer we*r*t dan dat
173rb fiermament nv es noch die
zonne daer bi **w**e*r*t d*at* oerdeel
¶ ghedae*n*

¶ **Die co*ninc* vraghet hoe sal toer-** 209
deel ghedaen w*er*de*n* Syd*ra*c ant*woort*

DIe goede die ghebore*n*
zulle*n* werde*n* voer die
comste des gods zoens en*de* d*aer*
naer . **E**n*de* die om dat gheloue
des gods soens he*m* zulle*n* late*n*
torme*n*ten toter doot in exem-
ple*n* andere*n* liede*n* tgheloue te
staerckene . **D**eze zulle*n* co*m*me*n*
ten oerdeele en*de* begheere*n* die
glorie van hemelrike ouer
die doot die si ghedogheden

in dese weerelt **E**n*de* bi he*m* so
w*er*t dat oerdeel ghedaen . wa*n*t
20 si w*er*den also mett*en* gods so-
ne onthoude*n* ouer zine vrie*n*-
de*n* **A**lso een co*ninc* sine rudders
onthout die he*m* ghetrouwe
24 sijn en*de* haer lijf voer he*m* stelle*n* .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wat sal daer naer-** 210
gheschien Sydrac antwoort

DIe gods sone sal spre-
28 ken als hi in die wee-
relt es als va*n* sine*n* vrienden
Wat ghi desen doet om mi dat
sal ic di ghelde*n* dusentich vout
32 **e**n*de* dat selue doedi mi **E**n*de* hi
sal he*m* ordinere*n* VII ghew*er*ke*n*
van ontfermicheden en*de* die
ghene die dese zulle*n* doen die
36 sal hi te*n* oerdeele ontfae*n* als
sine vriende*n* . **E**n*de* segghe*n* comt
173va ghi ghebenedide int rike mij*n*s
vader . **W**ant ic was naect ghi-
cleedet mi **I**c was honrich ghi
4 voedet mi **I**c was dorstich ghi
gaeft mi drinke*n* **I**c was cranc
ghi lauet mi **I**c was gheuae*n*
ghi visenteeret mi **I**c was ghast
8 ghi herberghet mi **I**c was to*n*-
rust*en* ghi troestet mi **E**n*de* aldus
sal hijt he*m* v*er*wite*n* die des niet
doe*n* zulle*n* **E**n*de* dan sal elc wete*n*
12 om wat redene*n* hi v*er*doemt es
of in die glorie gods ghecroent .

¶ **Die co*ninc* v*ra*ghet wat sal daer naer-** 211
noch gheschie*n* te*n* ordeele . Syd*ra*c .

16 **A**ls dat oerdeel wesen sal
So zulle*n* alle me*n*sche*n* daer
v*er*gadere*n* die ye ware*n* gode en*de* qua-
de te zame*n* . da*n* sullense die ingle*n*

scheeden metter gherechticheden
gods . Also men dat caf scheet hu-
ten coerne Also zullen si die qua-
de scheeden huten goeden Die goede
sullen besitten die glorie gods ee-
welike Ende die quade zullen ghe-
doemt wezen in die helle .

¶ **Die coninc vraghet wie werden si die be-** 212
houden of verloren zullen zijn Sydrac .

Alle die ghene die houden
zullen die gheboden des
gods soens Ende zijnre ministren
die na hem sullen . bliuen die hute
zullen gheuen ende orconden die X
gheboden die de gods sone ghe-
uen sal Ende die VII ghewerken van
ontfarmicheden dese sullen si leeren
ende instrueren den volke ende wisen
hem den wech van salicheden Ende die
ghene die dit achteruolghen in deze
weerelt in goeden stichteliken leuene
Die zullen in dien dach des oerdeels
sien dat claer anschijn des gods zoens
Ende sullen ghebruken der eeweliker
glorien Die ghene die niet achter-
uolghen willen die gheboden gods
die hi hute sal gheuen met zinen
heleghen monde . ende bi sinen minis-
tren Deze zullen ten vtersten zien
ende ghenieten moeten der gherech-
ticheden gods Ende sien dat wreede
ansichte van gherechticheden Ende
hare quaetheit wert gheoppenbaert
allen lieden ghelijc dat die zonne ouer
al die weerelt bekent es Also wert
die consciencie oppenbare vanden men-
sche weder so goet si ofte quaet Ende
elc mensche wert ghedoemt huten oc-
cusoene ziere quaetheit .

24 ¶ **Die co*ninc* vraghet wat sal god doen** 213
na dat oerdeel . Sydrac antwoort .

Als dat oerdeel ghedae*n* w*er*t
so sal die duuel . en*de* sijn ghe-
28 selscap ghebonde*n* weze*n* in die hel-
le en*de* daer hute ne*m*mermeer co*m*me*n*
no ghenade hebbe*n* **E**n*de* die gods
sone sal dat gheselscap vande*n* zali-
32 ghe*n* met he*m* leede*n* in die glorie zij*n*s
vaders dan sal die me*n*schelijcheit
weze*n* in glorie*n* gheeert metter
godheit sond*er* eenich v*er*scheede*n* **E**n*de*
36 alle die zalighe zulle*n* v*er*blide*n* int
anscouwe*n* des gods soens .

174ra ¶ **Die co*ninc* vraghet wat sal da*n* ghescie*n*** 214
vand*er* weerelt Sydrac antwort

Als die dach des ordeels weze*n*
4 sal so sal co*m*me*n* dat vier
en*de* v*er*brande*n* al die weerelt **E**n*de* al-
so die dyluuie al die weerelt v*er*-
dranc **E**n*de* dat water wies boue*n* alle*n*
8 berghe*n* XV cubitus Also sal dat
vier machtich weze*n* boue*n* alle ma-
teriale dinghe*n* **E**n*de* aldus w*er*t die
weerelt ghezuuert mette*n* viere
12 Dan sal god ordinere*n* de*n* hemel en*de*
die planete*n* die nv loepe*n* in dat
fiermament . die zulle*n* dan alle
stille staen En*de* die zo*n*ne sal dan
16 wesen VII waerf claerre da*n* so noyt-
was En*de* also die mane en*de* die ster-
ren zulle*n* groete claerheit gheue*n*
En*de* die eerde sal zuuer wesen en*de*
20 v*er*chiert en*de* claer ghelijc de*n* crista-
le En*de* so w*er*t v*er*chiert met lelyen
en*de* met roesen En*de* met anderen
crude*n* o*m*me dat die me*n*schelike na-
24 ture vande*n* gods sone haer voet-
sel daer ane neme*n* sal En*de* o*m*me
dat so oec w*er*t beuet mette*n* bloe-

de der martelaers die ouer tghe-
loue steru*en* sullen .

¶ **Die co*ninc* vraghet wat licham*en* zull*en* dan die zalighe m*en*sch*en* hebb*en* . Sydr*a*c** 215

Si w*er*den vulmaect en*de* inden
staet va*n* XXX iar*en* En*de* si w*er*-
de*n* vele claerre dan die sonne en*de*
also snel als dat ghepeins Van-
den m*en*sche nv es

174rb ¶ **Die co*ninc* vraghet w*er*de*n* die licha-
m*en* naect ofte ghecleet Sydr*a*c .** 216

SI w*er*de*n* naect van all*en*
aerchede*n* en*de* va*n* all*en* ghe-
breke Maer si w*er*de*n* ghecleet
metter gracie*n* gods En*de* haer
wille die w*er*t also gheordineert
dat si zull*en* beghee*ren* die eere
gods en*de* sine glorie En*de* altoes
zull*en* si wesen daer si beghe-
re*n* te wezene En*de* sine sullen
ghene scaemte hebb*en* van ha
re*n* led*en* deen vand*en* andere*n* . wa*n*t
haer wille en*de* haer ghepeins
w*er*t ombesmit En*de* va*n* smitt*en* so
qua*m* eerst scaemte En*de* want haer
wille en*de* haer ghepeins onghe-
last w*er*t va*n* smitt*en* van sond*en*
so w*er*de*n* si va*n* scaemte*n* v*er*late*n* Maer
altoes zull*en* si lou*en* en*de* ane bed*en*
har*en* god En*de* int anscouwen
des gods soens . so w*er*t hare be-
gherte*n* en*de* ghenouchte*n* En*de* dat
zull*en* si begher*en* bou*en* alle din-
gh*en* die nv sijn .

¶ **Die co*ninc* vraghet ghedink*en* si yet
der sond*en* die si dad*en* in die wee-
relt Sydrac antwoort** 217

IA si . si zulle*n* ghedinke*n* de*r* zon-
den . en*de* daer in ve*r*blide*n* dat si die
ve*r*wo*n*ne*n* hebbe*n* en*de* daer hute
32 co*m*men zij*n* . Also die rudders
die ve*r*wonne*n* hebbe*n* dat orloghe
ve*r*blide*n* in die victorie die si
ghewonnen .

174va ¶ **Die co*ninc* vraghet wat blisceepe*n* zulle*n* si hebbe*n* Sydrac ant*woort*** 218

Dar bliscap we*r*t onghetal-
lijc Want gheene oghe
4 bescouwe*n* mach noch gheene
ore ghehoren noch ghene herte
ghepeinse*n* Want si zulle*n* eewe-
like vrede en*de* pays gheuoelen
8 in glorie*n* En*de* hare lichame*n* wer-
de*n* ve*r*schiert met VII principale*n*
dinghe*n* dats te wetene . scoenheit
lichtheit cracht vriheit bliscap-
12 ghesonde eewelijc leue*n* . En*de* die
ziele we*r*t oec ve*r*schiert met VII
dinghe*n* . wijshede . vrie*n*scap een-
drachticheit . ghenade*n* eere salic-
16 heit en*de* eewelike bliscap sonde*r* ende

¶ **Die co*ninc* vra*ghet wat ghinc eerst vte adaems monde . Sydrac ant*woort*** 219

Dat eerste woord dat adam
20 ye sprac . Dat was die
lof en*de* die glorie sijns sceppers
en*de* sijns makers en*de* alre creature*n* .

¶ **Die co*ninc* vraghet Hoe ve kindre*n* hadde yeue bi adame . Sydrac .** 220
24

Onse eerste moeder yeue
die hadde bi adame XXX
kindere*n* sonde*r* abelle en*de* cayeme
28 en*de* alle knapeline kinderen

¶ **Die co*ninc* vrag*et* wat me*n*sche ghe-** 221
raecte ten paradyse Syd*ra*c ant*woort*

174vb **E**En adams sone die ghehee-
te*n* was seth die trac ten pa-
radise o*m*me salue zine*n* vader mede
4 te ghenesene va*n* zi*er*e siecheden **E**n*de* he*m*
was gheantwoort va*n* gode bide*n*
inghel **S**one sal hu te hants niet
ghegheue*n* w*er*den Maer als die gods
8 sone co*m*me*n* sal in die weerelt en*de* ghe-
bore*n* werde*n* vander suuere magh*et*
marie*n* **D**an sal he*m* w*er*de*n* ghegheue*n*
salue mids der welker hi ghenezen
12 sal En*de* voort alle die inde*n* gods so-
ne ghelou*en* zulle*n* **E**n*de* dese salue
heete*n* wi doepsel . **W**ant alle die ghe-
ne die in dat doepsel ghedweghen
16 w*er*den **D**ie w*er*de*n* gheghanst van alle*n*
smitte*n* van sonde*n* **E**n*de* gheheylicht
metter doot des gods zoens die hi
sal smake*n* ou*er* die sonde*n* adaems .
20 **O**mme alle me*n*schelike creaturen
te verlossene vand*er* eeweliker qua-
len der hellen

Alse die co*n*ni*n*c alle dese questie*n*
24 hadde ghevraghet die hem
dochte*n* nuttelijc der ziele*n* en*de* de*n* lich-
ame . **D**oe dancte hijs sine*n* cleerc
sydrac dat hi hem so scone berecht
28 hadde **E**n*de* hi sprac nv wille*n* wi vort
an gheloeue*n* an dine*n* god sceppre
des hemels en*de* der eerde*n* **E**n*de* al dat
si beuanghe*n* hebben . en*de* wi willen
32 raet hebbe*n* te vuldoene dat daer
wi o*m*me quame*n* in dit vremde lant

174vb33-34 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

¶ **De sancto bernardo** [**III.2**]

36 HEt gheuiel vp eenen tijt dat mijn heere sinte bernaerdus
175ra hem dede laten ter adre . Ende alst quam
naden etene . so dedi comen voer hem . vi-
ue van sinen broeders omme met hem
4 lieden te gane in eene camere ende son-
derlinghe te hebbene collacie met
den goeden lieden . om te scuwene die
zwaerhede vanden slapene . Deze v
8 broeders waren harde zedebare ion-
ghelinghe harde zimpel Ende oec van
sonderlinghen heleghen leuene . Si wa-
ren oec vp eenen dach ontfanghen in
12 de grawe ordine daer sinte bernaerd
abt was . Vp eenen dach waren si pries-
ters ghemaect . ende om hare sonderlin-
ghe conuersatie . so hadse sinte bernaert
16 zondelinghe vercooren . bouen andre die-
re in waren Ende als mijn heere sente
bernaert aldus was in eene sonder-
linghe stede . metten v ionghelinghen
20 omtrent hem . So bat hi hem lieden
dat hem elc segghen soude In wat din
ghen dat hem god . sonderlinghe meest
gracien ghedaen hadde . Si antwoor-
24 den ende seiden als die hem scaemden te
beroumene van haren weldaden . ende
oec ghebarteert si waren Daer omme
si seiden . Heere segghet ons selue hiet
28 dat ghi wilt dat troestelijc es . ende so-
lacelijc Also ghi wel connet Ende laet
varen deze dinc die ghi ons te voren
legghet . want hier of ne connen
32 wi niet spreken Doe antwoorde sin-
te bernaert ende seide . Seekerlike lie-
ue kindre . lieue broeders hier of
willic hu niet verlaten . Want ic be-
36 ghert te wetene van hu lieden vp
deze tijt . Ende oec manics hu . bi onder-
horicheden dat ghi mi hiet segghet
Ende dat elc sonderlinghe . Als si dat

175rb hoerde*n* datse hare gheestelike
vad*er* hadde ghemaent bi ond*er*-
horicheden **D**oe ne mochter ghee*n* 44
4 ontsegghe*n* an zij*n* het was recht
Doe antworde deen broeder
en*de* seide vader . **d***aer* in mi god son-
derlinghe meest gratien ghe- 48
8 daen heeft also mi dinket dat
es . **D**at ic va*n* oits tide*n* die wee*re*lt
v*er*smaet hebbe en*de* al daer de wee-
relt mede o*m*me gaet **E**n*de* metter 52
12 weerelt ne willic altoes niet
ghemeens hebbe*n* . **D**ander
broeder seide . **D**aer in dat mi god zo*n*der*l*i*n*-
ge meest gratien ghedae*n* heeft 56
16 hier **v**p ertrike dat es dat ic
noyt so vele te ghedoeghene
hadde **I**c ne wilde dats mi god
meer ghegheue*n* hadde . want 60
20 ic was altoes v*er*duldich **D**ie
derde broeder seide lieue vader
In dat mi god sonderlinghe meest
gratien ghedaen heest dat es . 64
24 **S**o welken tijt dat ic zie ende
kenne dat mij*n* euenkerste*n* in
ghedoghene es dat ic met he*m*
doghe als oft ict zelue ware 68
28 **D**ie IIII broeder zeide d*aer* in dat
mi god sonderlinghe meest gra-
tien ghedaen heeft dat hopic
dat es . **D**at ic ghetidelike daghe- 72
32 lijcs mij*n* leue*n* ou*er* lope . **E**n*de* ouer
zie wat ic binde*n* daghe en*de* bin
der nacht mesgrepe*n* hebbe ie-
ghe*n* mine*n* he*er*e mine*n* god Ende 76

175rb14-15 *Aan het eind van regel 14 is* zonderl*in*- *buiten de normale kolomaflijning toegevoegd en voor regel 15 is* ge *toegevoegd, door teksthand; de abbreviatuurstreep boven de* i *is met rood geschreven, de* i *zelf is rood aangestipt.*
175rb22 meest*:* t *is met rood aangestipt.*
175rb29 gra-*:* r *is met rood aangestipt.*
175rb30 hopic*:* c *is met rood aangestipt.*
175rb31 daghe*:* g *is met rood aangestipt.*

36 daer of biechtic mi ghetideli-
ke en*de* eenp*aer*like **e**n*de* dat met ghe-
nouchte*n* . en*de* met deuocien **.**
Die vste broeder seide vader 80
175va daer in dat mi god meest gra-
cie*n* sonderlinghe ghedaen he-
uet dat es **D**at ic altoes en*de*
4 eenp*aer*like ons he*er*en ghedoghe*n* 84
draghe in mine herte en*de* in
mine ziele **O**m dat hi om mi-
ne*n* wille ghedoghede ten vter-
8 ste*n* die doot **I**a so scandelike doet 88
dat ne maghic nacht no dach
v*er*gheete*n* **I**c ne peinser o*m*me
met *com*passien en*de* met theeder-
12 heden van herte*n* . 92
Als mijn heere sinte ber-
naert dese v scone poin-
te hadde ghehoert hadde va*n*
16 deze*n* v **j**onghelinghe*n* si be- 96
quame*n* he*m* wonde*r*like wel **E**n*de*
hi hads harde groete gheno-
uchte in he*m* seluen . en*de* doe so
20 stont hi vp en*de* bualse gode . en*de* 100
ginc van dane*n* in eene hei-
melike stede daer hi dicken
in plach te sine in bedinghe*n*
24 en*de* in conte*m*placie*n* **E**n*de* daer bat 104
hi gode onsen heere oft zijn
helighe wille ware En*de* of hi
eenegherande dinghe*n* ghedae*n*
28 hadde of doe*n* soude die hem 108
bequamelijc ware*n* **D**at hi
he*m* gaue teekine . welcs leue*n*
va*n* deze*n* viue*n* **j**onghelinghe*n*
32 hem ontfanghelijcs ware . en*de* 112
be quamelects . **D**oe w*ar*t he*m*
gheantwoort als bi eenre .
ste*m*me*n* die seide . beernard .
36 **D**eerste broeder die va*n* oits 116
tide*n* die weerelt v*er*smaet he
uet en*de* alle die dinghe*n* daer
de **w**eerelt mede o*m*me gaet

175vb **E**n*de* di*er*e altoes ghee*n* ghemeenscap 120
mede wille hebbe*n* die souct gode
Dand*er* broed*er* die noyt hier vp
4 ertrike also vele te ghedoghene
hadde hi ne wilde wel dats hem god 124
meer ghegheue*n* hadde . **b**edi hi
was altoes v*er*duldich in sijn ghe-
8 doghe*n* so wat dat he*m* god sende
Die vant gode . **D**ie derde broe- 128
d*er* die so welkentijt da hi sach si-
ne*n* euenkerste*n* in pine*n* en*de* in
12 ghedoghene dat he*m* leet was en*de*
ghedoghede met hem . **e**n*de* hadde 132
ontfermenesse vp he*m* . ghelijc oft
hijt zelue hadde ghewez*en* . **D**ie
16 cochte gode . **D**ie IIII die zijn leue*n*
elkes daghes ghetidelike ouer 136
zach en*de* ouer liep so wat hi binde*n* .
daghe en*de* bind*er* nacht he*m* mesgre-
20 pe*n* hadde ieghe*n* sine*n* heere zine*n*
god . waest met ghepeinse of m*et* 140
sprekene of met ghew*er*ke ende
daer of biechte sprac al stapha*n*s
24 en*de* ghetidelike en*de* eenp*aer*like met
antieringhe*n* met deuocie*n* met 144
berouwenessen die drouch gode
in sine ziele . **D**ie vijfste die
28 altoes en*de* eenp*aer*like sijns h*er*ten
sijns gods ghedoghe*n* drouch in 148
zijn herte en*de* in zine ziele ende
dat met *com*passien en*de* met theed*er*-
32 hede*n* van herte*n* om dat hi so ve-
le om zine*n* wille wilde ghedoghe*n* 152
en*de* ten vterste*n* die doot **I**a so scan-
delike doot **E**n*de* dat ne mochte
36 ne mochte hi dach no nacht huut
zi*er*e herte*n* come*n* **H**i es mijn he*er*e 156
en*de* ic be*n* sijn knecht . **H**et scij*n*t
hier wel dat god selue was . **D**ie
176ra sinte bernarde **D**ese V scone
pointe aldus wel . en*de* aldus claer- 160
like v*er*claerde . **E**n*de* mij*n* heere sin-
4 te bernart bescrijfse selue aldus .

DIT SIJN DIE VIII SALICHEDEN [III.3]

Achte zalicheden zijn die onse
heere selue leerde sinen
helighen apostelen Ende men vertrec-
se in eene eewangelie ¶ Deers-
te salicheit es seghet onse heere
Salich sijn die ghene die gheestelijc
haren sijn Dat es oetmoedichede
want hemelrijc es hare ¶ Dan-
dre es salich sijn die ghene . die goe-
dertiere sijn . bedi si zullen besitten
dat lant der zaligher ende der beken-
der ¶ Die derde es zalich sijn die
ghene . die weenen om hare sonden .
bedi si zullen vertroest sijn ¶ Die
vierde es . zalich zijn die ghene die
honghert ende durst omme gherech-
ticheit want si zullen versaet werden
¶ Die wijfste es . salich sijn die ghe-
ne . die ghenadich sijn . bedi si zul-
len ghenade vinden ¶ Die seste es
salich sijn die ghene . die suuere
herte hebben . bedi si zullen gode
sien ¶ Die VIIste salichede es sa-
lich sijn die ghene die payselijc zijn .
want si sullen heeten die kinder
gods ¶ Die hachtenste saliche-
de es . also onse heere seghet . salich
sijn die ghene die vernoy ghedoghen
omme gherechticheit . bedi hemel-
rike es hare

DIT ZIJN VI POINTEN VAN ONZEN HEERE [III.4]

DIt sijn VI pointen van onsen
heere die scone zijn ende hem
zeere ontfanghelijc ¶ Teerste es
oemoedich te sine Goedertiere te-
sine Bedi onse heere seghet sel-
ue in eene eewangelie Also hi
spreket tote sinen appostolen
kinder leert dit van mi . Dat ic
goedertiere ben ende oetmoedich

van herten ¶ **T**erde point
es v*er*duldich te sine ¶ **T**vier-
8 de es ontfarmich te zine de*n* 12
ghene*n* dies noot hebbe*n* ¶
Tvijfste es Caritatich te sine
den ghene*n* dies noot hebbe*n*
12 ¶ **T**seste es gherne ghe- 16
willike vriendelike en*de* met
goeder h*er*ten te vergheuene
dat me*n* mi mesdae*n* heeft om
16 die mi*n*ne gods 20

16 **DIE VI BANDEN** [**III.5**]
Dit sijn VI bande*n* van pe- 1
nitencien ¶ **T**eerste
es . Dat een me*n*sche es sculdich
20 te hebbene bittere berauwe- 4
nessen va*n* allen zonde*n* Die
hi ghedae*n* heeft ¶ **T**ander
es dat hi es sculdich te sprekе-
24 ne biechte tote zine*n* pape 8
Of tote de*n* ghene*n* die sbisscope
macht heeft en*de* dit voer sine*n*
pape want elc biechtere sit
28 in gods stede ¶ **T**erde es dat 12
hi es schuldich ghenouch te
doene ouer alle zine sonden
en*de* dat heet me*n* penite*n*cie ¶ .
32 **D**ie IIII bant es . dat hi es 16
sculdich te houdene alle die vasten-
daghe die de heylighe kerke
ghebiet te vastene bin al de*n*
36 iare ¶ **D**ie **V**ste es sculdich 20
sine bedinghe tilike te seg-
ghene als hijs stade heeft
en*de* alzulke als hi ca*n* ¶ **D**ie
176va seste bant va*n* penite*n*cie*n* es dat 24

176rb30 ouer*: Aan de bovenkant van de* o *bevindt zich een kort streepje, dat schuin naar rechtsboven loopt.*

een me*n*sche es sculdich te ghe-
uene sine aelmoesene na dat-
4 hijs ghestaet es **E**n*de* al heuet hi-
niet vele te gheuene va*n* art- 28
sche*n* goede emm*er* gheue met
goede*n* wille en*de* dat met ionste*n*
8 so mach hijs van gode loe*n* o*n*tfae*n* .

Vp ene*n* tijt so vraghede [**III.6**] 1
mij*n* heere sinte **j**an eewa*n*-
geliste onsen he*er*e ih*esu*s kerste . en*de*
12 seide aldus **H**e*er*e wat zuldi den ghe- 4
ne*n* gheue*n* . **D**ie houet sonde late*n*
te doene om huwe*n* wille ¶ Onse
he*er*e antwoorde janne en*de* seide die
16 houet sonde late*n* te doene om mi- 8
ne*n* wille . **S**i zulle*n* doer wonde*n*
mine herte met harer mi*n*ne*n* En*de*
die mi*n*ne en salic ne*m*mermeer
20 v*er*ghete*n* ¶ **W**at zuldi den ghe- 12
ne*n* gheue*n* . die daghelijcs huw*er*
passien ghedinke*n* en*de* altoes in h*aer*
herte dragh*e*n met *com*passien en*de*
24 met theederhede*n* van herte*n* . ¶ . 16
Onse heere antwoorde ic sal ha-
re ziele v*er*chiere*n* met also mene-
gherande gratien als die hacke-
28 re*n* sijn v*er*chiert te meye met mene- 20
gherande crude ¶ **W**at zuldi-
met de*n* ghene*n* doe*n* die gherne
goet ware*n* . en*de* niet goet en co*n*ne*n*
32 ghesijn ¶ **O**nse heere seit ic sal- 24
se laten sinke*n* in mi*er*e vrienden
herte*n* . en*de* ic sal mine*n* vriende*n* ghe-
ue*n* victorie ou*er* he*m* te biddene . tote
36 der tijt dat si co*m*me*n* daer si beghe- 28
re*n* ¶ **I**an vraghet wat suldi-
de*n* ghene*n* gheue*n* die de heleghe*n* .
176vb lief hebbe*n* . en*de* diese mi*n*ne*n* ¶ **O**nse

176va8-9 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

heere antwoort **I**c salse deelach- 32
tich make*n* an al hare v*er*diente en*de*
4 ic sal selue haer loen zij*n* ¶ **I**an
v*ra*ghet . **W**at suldi de*n* ghene*n* gheue*n*
Die al late*n* en*de* na hu volghe*n* ¶ **O**n- 36
se he*er*e antwort Ic salse daer boue*n*
8 croene*n* **j**n mij*n* rike en*de* ic sal hem
diene*n* als knecht ¶ Onse he*er*e
seghet die gherne gaet d*aer* men 40
van mi spreket en*de* gherne hoert
12 va*n* mi spreke*n* . **A**l die*n* tijt die hi d*aer*
toe doet . die salic rekene*n* in peni-
tencien . en*de* sine herte warter in 44
gherust hi leert daer mi*n*ne*n* . **D**ie
16 porte vand*er* helle*n* wort he*m* beslo-
te*n* **D**ie poerte van hemelrike wort
he*m* ontdae*n* . **H**i sal een ghenadich 48
vagheuier hebben of ne gheen .
20 **A**l tgheselscap van hemelrike wor-
ter af v*er*blijt . **M**ijn vader sal hem
die benedictie gheuen . 52

DIT ZIJN DIE VII WOORDEN [**III.7**]

24 **D**it zijn die VII woorden 1
die ih*esu*s kerst sprac inde*n*
cruce Twee tot he*m* selue*n* en*de* twee
tote sine*n* eue*n*kerste*n* . en*de* drie tote 4
28 sine*n* vader va*n* hemelrike daer bo-
ue*n* **T**eerste woord dat ih*esus* kerst
sprac tot hem seluen **D**at es mi-
dorst ia me*n*sche om dine zaliche- 8
32 de **T**ander woort dat hi sprac
tot he*m* selue*n* dat was . het es wl-
daen ja wat . Dat p*r*opheten hier te
vore*n* van mi voerzeide*n* . Als van 12
36 mi*er*e ghebornessen . en*de* van miere
passie*n* **T**erde woort dat ih*esu*s *cristu*s
sprac tote sine*n* euenkerste*n* . dat
was tote de*n* dief . die hinc te ziere- 16

176vb22-23 *Tussen deze regels bevindt zich geen witregel.*

177ra rechter zide . als die dief seide tote
onsen he*ere* . god ontferme hu mijns . **A**ls
ghi comet in hu rike En*de* god onse he*ere*
4 antwoorde doe al stappans en*de* seide 20
ic segghe di ou*er* waer **D**u sulc noch
heden zeker Met mi sijn int pa-
radijs . **D**at **vierde** woort dat god
8 onse heere sprac indie cruce dat was 24
oec tote sine*n* euenkersten **E**n*de* dat was
tote ziere ghebenedider moeder als
hi seide wijf sich hier dijn kint En*de* d*aer*
12 na sprac hi al stappans tote sinen 28
lieue*n* discipel . sente ianne eewange-
liste **I**an zie hier di*er*e moeder **D**at
Vste woort dat ih*esu*s *cristu*s sprac indie
16 cruce dat was . tote sine*n* vader van 32
hemelrike **O** god mijn god waer he-
uestu mi ghelate*n* **D**at **VIste** woort
dat was oec tote zine*n* vader Als
20 hi seide vader v*er*gheuet hem lied*en* 36
die mi pine*n* . bedi sine wete*n* niet
wat si doen **D**at **VIIste** woort ende
dat achterste dat ih*esus cristus* sprac in-
24 die cruce Dat was echt tote sinen 40
vader als hi seide heere in dinen
hand*en* beuelic mine*n* gheest . **Ame*n***

HEt qua*m* een inghel van he- [**III.8**] 1
28 melrike tote eene*n* me*n*sche
in eertrike . en*de* leerde hem also hi wil-
de dat hi leuede in ertrike nader 4
zielen en*de* seide . **N**oit was ic arm
32 als ic sach mij*n* in come*n* in ertrike
en*de* mine huut vaert **E**n*de* als ic sach
de*n* god sone ghebore*n* aerm . noch ar- 8
mer leuende . **E**n*de* alre armst an die
36 cruce v*er*scheede*n* . **N**oit en was ic siec
als ic glorieerde ieghe*n* die doot die

177ra6 *Tussen* zeker *en* Met *is* sijs *uitgeradeerd.*
177ra26-27 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

daer naer come*n* soude . **N**oit en had- 12
177rb dic groet wee **A**ls ic besach
de*n* loen dien ic daer of hebbe*n*
soude die niement v*er*dienen
4 mach **N**oit en ontsagic plaghe 16
noch duuele*n* als ic sach dat ic
was in die moghende hant
gods **N**oit en ontsaghic ghe-
8 dreech va*n* me*n*sche*n* no quetsin- 20
ghe als ic besach die sentencie
gods die mi ghegheue*n* was va*n*
gherechte*n* oerdeele te voren .
12 **N**oit en deerde mi onghetrou- 24
wicheit va*n* me*n*sche*n* als ic sach
dat ic gode so onghetrouwe had-
de gheweze*n* . **N**oit en so sochtic
16 solaes in me*n*sche*n* als ic sach dat 28
ict niet vrielic oufene*n* mochte
Daer o*m*me wandelic altoes
mette*n* heleghe*n* en*de* mette*n* in-
20 ghele*n* in hemelrike **N**oit en 32
ghenoughede mi ertrike Als
ic sach dat icker binne*n* ghecar-
kert was **N**oit en ghenouch
24 ede mi gheenrande soetheit 36
van ertrike als ic besach die
zoete melodie die onde*r* die in-
ghele*n* es en*de* onde*r* die heleghe*n*
28 **N**oit en mochte mi gheenran- 40
de bedroefenesse bedroeue*n*
als ic sach dat so onlanghe ghe-
duerde . **N**oit en haddic so gro-
32 te hope als ic sach die menich- 44
te van mine*n* sonde*n* . **N**oit en
haddic te groete vrese als ic
sach die ongrondelose ontfer
36 michede gods . **N**oit en v*er*hoe 48
uerdic mi va*n* eere*n* als ic sach
mijn arm leue*n* . **N**oit en ont-
saghic der doot . **a**ls ic sach dat
177va god van mi*n*ne*n* om mine*n* wille 52
staerf **N**oit en ontsagic tfonnes-
se als ic sach dat mi die ghene

4 ordeele*n* soude die om minen
wille staerf doer mi*n*nen ¶ . 56
Doe seide die me*n*sche waer bi
seghestu mi dit des en haddic
8 niet te doene . **D**ie inghel ant-
woorde den loen die ghi hier me- 60
de v*er*diene*n* sult dien sal ic met hu
besitte*n* **E**n*de* den loen die ic hebbe
12 ghehadt dien suldi met mi be-
sitten en*de* sulle*n* . eene bliscepe te- 64
gader hebben daer o*m*me heb-
bict hu gheseit **E**n*de* dit was
16 die inghel die de me*n*sche in hoe-
de*n* heeft **d**at wi dit altoes voer 68
oghe*n* moete*n* hebbe*n* en*de* daer naer-
leuen **D**ies io*n*ne ons die vader
20 die sone en*de* die helighe gheest
Amen 72

¶ **Aldus suldi leue*n* ende te gode** [**III.9**]
hebt hu aldus

24 Gheloeft van gode al dat 1
die helighe kerke ghe
loeft sond*er* ond*er* souken **S**egt
in tijts huwe ghetide huwe 4
28 ghebede also als ghi co*n*net
en*de* moghet als ghi huwe ghe
tide segt of huwe ghebede
sprect peinst voer **w**ie*n* dat 8
32 ghi spreect of wat ghi van he*m*
begheert of wat dat es dat
ghi segghet **A**nders v*er*liesti hu-
we meni*n*ghe penset dicke*n* 12
36 **w**at onse he*er*e doer hu ghedae*n*
en*de* ghedoghet heuet en*de* dan-
kes hem vp zijn v*er*noy merret
177vb met quetsinghe*n* en*de* met theed*er*- 16
hede*n* van herte*n* . Peinst dickent

177va21-22 *Tussen deze regels bevindt zich geen witregel.*

waer ghi sijt en*de* w*aer* ghi begheert
4 te sine . ghi sijt in eene elendighe
weerelt **D**aer noyt god no goet 20
me*n*sche in te ghemake was Scu-
wet met groete*n* nerenste al d*at*
8 hare toe behoert **B**egheert
dat hemelrike gode te ziene met- 24
hem te sine **D**er inghele*n* gheselle
der inghele*n* ghenoot **D**ie scoen-
12 heit die soetheit dat hemelrike
gheuoele*n* dat ghene herte ghe- 28
uiziere*n* mach . Peinst hoe wel
he*m* es die daer in sijn **D**ie gode
16 gheuoele*n* die gode kenne*n* **D**ie
gode gheuoele*n* in die godlichede 32
en*de* louen wezet droeue laet hu
quetsen . **W**eset zwaer va*n* her-
20 ten bouen alle dinghen dat ghi
daer niet en sijt en*de* niet ne doet 36
als me*n* daer doet **D**eze v*er*langhe-
nesse dese begherte doet ons ma-
24 ke*n* en*de* v*er*noyen al dat in dese wee-
relt es hier beneden **E**n*de* gode en 40
es ghene dinc so bequame **O**ns
heere*n* woort horet gherne en*de*
28 onthoudet wel . voughet hu doe*n*
daer na **T**alle*n* tide*n* talle*n* stede*n* 44
peinset o*m*me gode **S**preket
met gode of van gode **N**e ghene
32 dinc en laet hu zij*n* so leet als
dat ghi niet en sijt **d**aer god es 48
D*aer* o*m*me penset nacht en*de* dach

¶ **Tote hu selue*n* hebt hu aldus** [**III.10**]

36 **N**Emet die noot van hu- 1
we*n* lichame te vullen te
tijt en*de* te maten **A**ltoes weset
178ra iet doende sijt gherne alleene zwi- 4
ghet vele . Van and*er* liede*n* doene

177vb34-35 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

en onder*w*int hu niet **I**n allen me*n*-
4 schen mi*n*net tgoet **I**n allen me*n*schen
hatet tquaet **O**ntschuldicht fau- 8
ten die ghi hoort **O**ntfermet der
gheenre die sonde doen **H**ebt ghe-
8 nade vp arme liede **I**ammert der
ghee*n*re die tonrusten sijn **S**cuw*et* 12
niemaren **O**ntweert auonturen . We-
set altoes een in hu seluen **A**l zidi
12 in eertrike hu leuen en behoert
te eertrike niet . **P**einst w*aer* ghi 16
sijt en*de* waer ghi behoert

¶ **Tote anderen lieden hebt hu aldus** [**III.11**]
16 **D**Oet goet die noot hebben 1
of met doene of met wil-
len **E**lcs men*s*chen quetsinghe laet
hu quetsen **E**lcs men*s*chen weluaren 4
20 si hu lief **T**roost die tonrusten
zijn **B**idt ou*er* die in sonden sijn
Tallen tiden en*de* tallen steden wezet
ghereet alse stappans te steer- 8
24 uene . Hu goet besorghet te ma-
ten **D**at ghijt besorghen moet si hu
swaer Eenicheit si hu paradijs
Met lieden te sine si hu ellende **A**l 12
28 dat hier si . si hu vernoy **H**uwe
hope si dat paradijs . leuet also
en*de* peinst also of niement leue-
de sond*er* ghi . **s**one hebdi vp nie- 16
32 men te merkene **W**ant ghi hebt
altoes hu ende voer hu .

EEn goet men*s*che begheer- [**III.12**] 1
de te wetene an onsen
36 heere w*aer* an dat hi hem best oefenen

178ra14-15 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*
178ra15-16 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*
178ra31-32 *Tussen deze regels bevindt zich een witregel.*

178rb mochte **D**oe w*er*t he*m* gheantwort
vande*n* heleghe*n* gheest vp IX
pointe*n* ¶ **D**at **eerste** point
es ghef eene*n* pe*nni*n*c* doer gods
willen en*de* doer mine*n* wille indie*n*
tijt dattune selue orbore*n* mo-
ghes dat es mi lieu*er* en*de* di nutt*er*
dan oftu na dine doot gaues
I berch gouds vand*er* aerden
tote ande*n* hemel ¶ **Tand*er***
point es . weene eene dropel
om dine zonde*n* of om mine
passie dat es mi lieuer en*de* di
nutt*er* **d**an oftu weenets eene
gheheele zee vul om v*er*gan
ghelike dinc ¶ **Terde** es v*er*-
drach een hart woort om mi-
ne*n* wille en*de* dat vriendelike
dat es mi lieuer en*de* di nutter
dan du also vele roede*n* ouer
dine*n* lichame versloughes
in penitenci*e*n als vp een
breet velt mochte gheligh-
ghe*n* ¶ **D**at IIII es brec
dine*n* slaep om mine*n* wille
dat es mi lieu*er* en*de* di nutt*er*
Dan oftu XII rudders na di-
ne doot sendes ou*er* zee met
dine*n* goede ieghe*n* die zarra-
zine te vechtene om mine*n*
wille ¶ **D**at **vijfste** point
es herberghe de*n* allendeghe*n*
me*n*sche en*de* doe goet de*n* arme*n*
dat es mi lieu*er* en*de* di nutter
Dan oftu L iaer vastes in
elke weeke III daghe te wa-
tre en*de* te broede ¶ **D**at VI
es met achter sprake*n* ne
lette niieme*n* no scade **d**at es .
178va mi lieu*er* en*de* di nutter **d**an du
also vele beruoet ghinghes dat
me*n* telken voetspore dij*n* bloet
mochte sien ¶ **D**at VII es

brinct alle dinc ten besten dat
es mi lieuer en*de* di nutter da*n* 48
du also goet waers **D**attu
8 daghelijcs waers gheuoert
inde*n* derde*n* hemel ¶ **D**at ach-
tende point es **S**o wat dattu 52
begheers . om lijf om ziele om
12 goet om eere of om eenighe
dinghe **D**ies bid nu selue dat
es mi lieuer en*de* di nutter **D**a*n* 56
dat maria mij*n* moede*r* en*de* alle
16 heleghe*n* en*de* alle mine inghele
ouer di bade*n* **N**och lieuer es
es mi dattu zelue bids mi 60
¶ Dat IX point es Minne
20 mi en*de* hebt mi lief dat es mi
lieuer en*de* di nutter . **D**an oftu
eene columbe ghinghes va*n*- 64
der aerde*n* tote inden hemel
24 **E**n*de* die columbe an beeden zi-
de*n* sneede als een scheers
en*de* du daghelijcs daer vp ghin- 68
ghes vp en*de* neder . **N**och es mi-
28 lieuer dattu mi mi*n*nes en*de* lief
hebbes ja bouen alle*n* dinghe*n*
lief **Amen** 72

O mensche ghedinct i*n* alre tijt [**III.13**] 1
32 Wane*n* ghi quaemt en*de* wie ghi sijt
En*de* w*aer* hu te vaerne betaemt
En*de* wat ghi waert eer ghi hier quae*m*t 4
En*de* wat ghi endelijc w*er*de*n* moet
36 En*de* dat die doot comt o*n*ue*r*hoet

178va30-31 *Tussen deze regels bevinden zich twee witregels.*

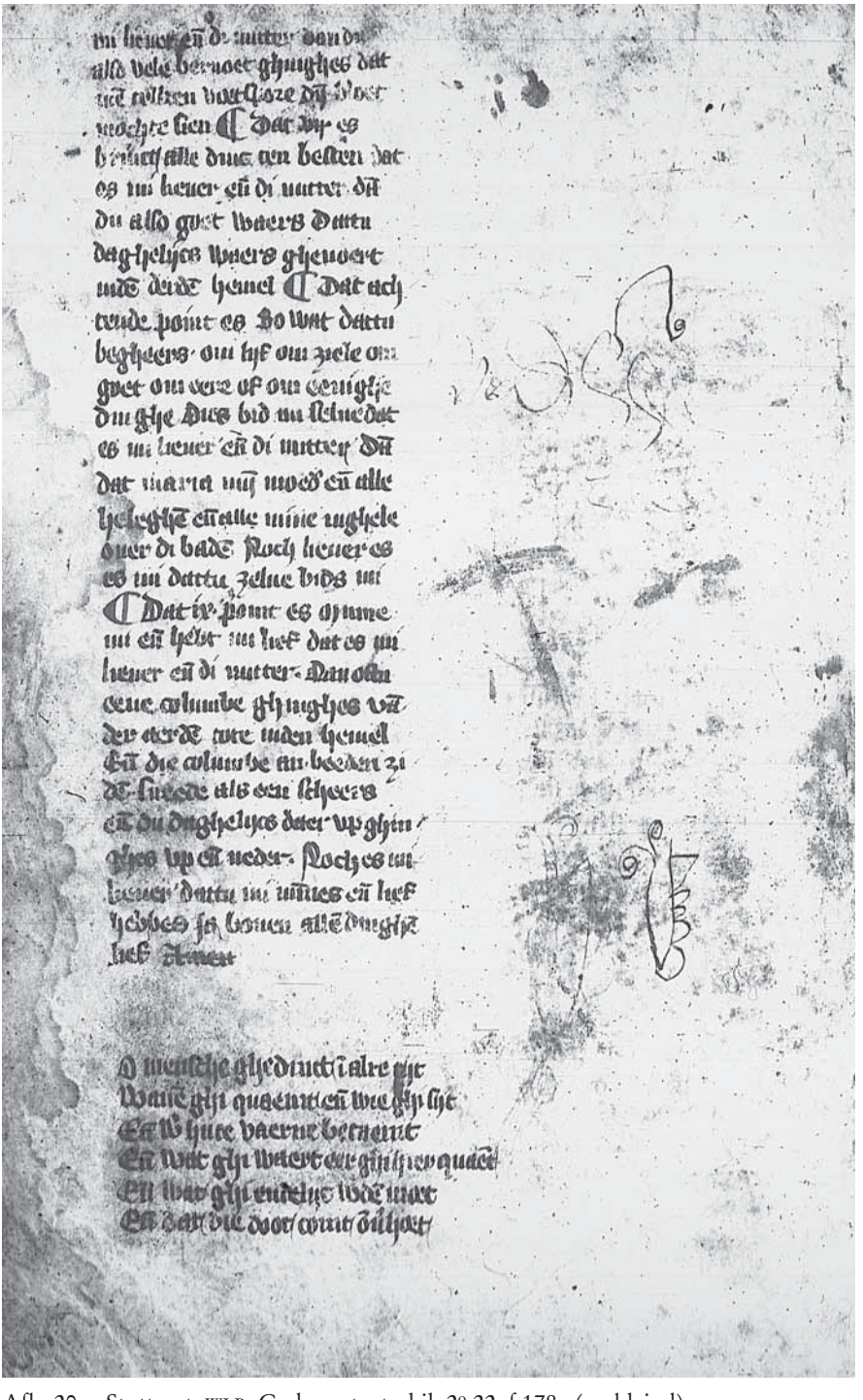

Afb. 20. Stuttgart, WLB, Cod. poet. et phil. 2° 22, f.178v (verkleind)